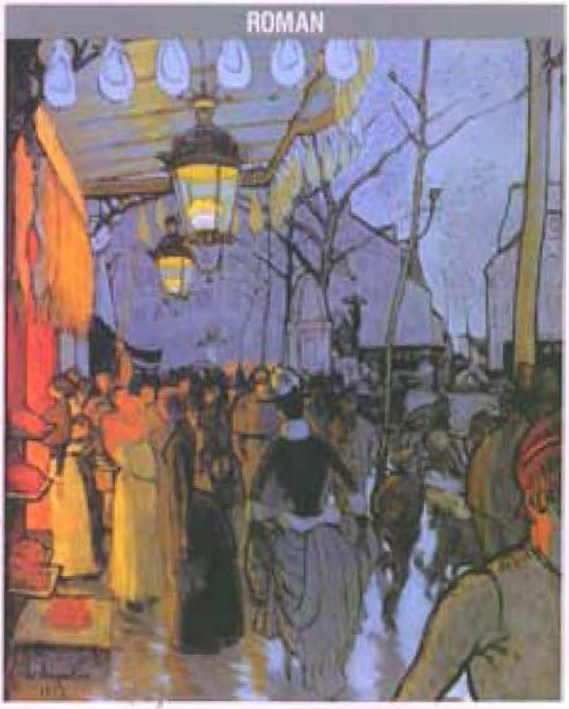
STENDHAL

PARMA MANASTIRI

CAN

ROMAN

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
SAMİH TİRYAKİOĞLU

STENDHAL

PARMA MANASTIRI

La Chartreuse de Parme, Stendhal
© 1984, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1984
4. basım: Şubat 2014, İstanbul
Bu kitabın 4. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-0232-7

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

STENDHAL

PARMA MANASTIRI

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Samih Tiryakioğlu

can

Stendhal'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Kızıl ile Kara, 1984

STENDHAL, 1783'te Fransa'nın Grenoble kentinde doğdu. Asıl adı, Marie-Henri Beyle'di. Annesini yedi yaşında yitirdi; sonraki yıllarını baskıcı bir baba ile katı bir disiplinden yana olan teyzesi ve özel öğretmeniyle birlikte geçirdi. Bu üç "despot" onun gözünde, nefret ettiği Grenoble burjuvazisinin temsilcileriydi. Sonradan, "Henri Broulard'ın Yaşamı" adlı özyaşamöyküsünde ailesine ve eğitimine duyduğu tepkiyi, sıradanlığa ve paraya duyduğu nefreti, insan iradesi ve tutkularına olan hayranlığını dile getirecekti. 17 yaşında Napoléon'un ordusuna katılarak gittiği Milano'dan ve orada tanışıp âşık olduğu Angela Pietragrua'dan çok etkilendi. 1801'de ordudan ayrılarak Paris'e döndü. Napoléon'un Rusya Seferi'ne katıldıktan sonra İtalya'ya gitti ve kendini edebiyata verdi. Restorasyon dönemi Fransız toplumunun karamsar bir tablosunu çizdiği en ünlü romanı *Kızıl ile Kara* 1830'da basıldı. Aynı dönemde İtalya'da geçen bir tutku ve siyasal serüven öyküsü olan *Parma Manastırı* adlı romanı, ancak Balzac'ın övgü dolu makalesinden sonra dikkatleri çekti. Stendhal, 1841'de felç geçirdi. Paris'e döndükten sonra, 1842'de öldü.

SAMİH TİRYAKİOĞLU, 1909'da doğdu.Galatasaray Lisesi ve İÜ Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdikten sonra uzun yıllar gazetecilik ve çevirmenlik yaptı. *Hürriyet* gazetesinin yazıişleri müdürlüğünü üstlendi, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) başkan vekilliği görevinde bulundu. Balzac, Flaubert, Stendhal, Zola, Victor Hugo, Joseph Kessel, Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. Tiryakioğlu, 1995 yılında öldü.

Sunuş

Stendhal, 1935 yılında kuzeni Romain Colomb'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Benim gerçek işim, tavan arasında roman yazmak. Birtakım saçmalıklar yazmayı, 800 frank değerindeki işlemeli bir pelerin giymeye yeğliyorum." O sırada, İtalya'da Fransız Konsolosu'ydu; görevinden ve İtalya'daki yaşayışından bıkmıştı; Rue de Richelieu'deki küçük dairesinde, paranın kıt, ama sanatsal, düşünsel etkinliklerin bol olduğu, ünlü romanı *Kızıl ile Kara*'yı (*Le Rouge et le Noir*) yazdığı günleri özlemle anıyordu. 1836 Mayısı'nda, kısa süreli diye çıktığı tatili üç yıl sürdü ve bu sırada yeniden roman yazmaya karar verdi.

Önce, 1835'te başlayıp yarım bırakmış olduğu *Lucien Leuwen* adlı romanını tamamlamayı tasarladı. Ancak, var olan toplumsal düzeni böylesine açıktan açığa yeren bir yapıtın yayımlanması, bir devlet görevlisi için pek akıllıca sayılmayacağından, kısa sürede bu tasarısını bir yana bıraktı. Yolculuk tutkusunu ve insanlık sevgisini işleyebileceği bir konuyu ele almaya karar verdi. Hayatının çeşitli dönemlerinde yurdunda yaptığı gezilerden, kitaplardan ve arkadaşlarının düşüncelerinden esinlenerek yazdığı iki ciltlik "Bir Turistin Anıları" (*Mémoires d'un Touriste*), 1838'de yayımlandı. Bu çalışmasını genişletmeyi tasarlarken bir başka düşünce onu öylesine sardı ki, hemen üzerinde çalışmaya başladı ve ikinci büyük romanı *Parma Manastırı*'nı (*La Chartreuse de Parme*) yedi haftada tamamladı.

On altıncı yüzyılda geçen eski bir İtalyan öyküsünden

esinlenen Stendhal, 3 Eylül 1838'de olayların yerini ve zamanını değiştirerek daha çağdaş bir roman yazmaya karar verdi. 4 Kasım'da Rue Caumartin'deki bir evin dördüncü katında, gerçek bir tavan arasında çalışmaya başladı. Günde ortalama yirmi dört sayfa gibi inanılmaz bir hızla yazarak 25 Aralık'ta yapıtını tamamladı ve yayımlatması için kuzeni Romain Colomb'a verdi.

Kitabı, 1839 Nisanı'nda yayımlayan Ambroise Dupont, romanın fazla uzun olduğunu düşünerek Stendhal'e kısaltması için baskı yapmıştı. Stendhal yayıncının bu isteğini kabul etmiş, romanı kısaltmıştı, ancak daha sonra biraz aceleyle yapılan bu kısaltmadan ve romanın sonunun kısa kesilmesinden hoşnut kalmamıştır.

İlk büyük romanı *Kızıl ile Kara* ile devamında gelen *Parma Manastırı* arasında birçok benzerlik bulunabilir. Her iki romanda da betimlemelerden kaçınılmış; sadece roman kişileri ile geçmişleri, çevreleri arasındaki ilişkiyi açıklamak için betimlemelere yer verilmiştir. Kişilerin iç dünyaları, düşünceleri, uzun monologlarla okura aktarılmıştır. Yazar romanlarının ikinci derecedeki kişilerine –bir an sahnede görünüp kaybolsalar bile– canlılık, derinlik kazandırmakta büyük bir ustalık gösterir. *Kızıl ile Kara*'da Madam De Rénal ve Mathilde'in kişiliklerinde sergilenen çelişki ve karşıtlık, *Parma Manastırı*'nda Clelia ve Sanseverina Düşesi'nin kişiliklerinde kendisini gösterir. Kadın kahramanlardan ilki yumuşak, duygulu, inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır, tutkularına boyun eğer, ama pişmanlık içinde kıvranır; ikincisiyse, tutkularını gizlemez, açıksözlü ve yüreklidir, kendi istek ve eğilimlerinden başka kural tanımaz.

Bu benzerliklere karşın, *Parma Manastırı*'nın genel yapısı *Kızıl ile Kara*'dan oldukça farklıdır. *Kızıl ile Kara*'da olaylar, roman kahramanları ile kahramanın her bakımdan dışında kaldığı toplum arasındaki çelişkiyi ortaya koyar; bu nedenle romanın odak noktası kahramanın kişiliğidir. Oysa *Parma Manastırı*'ndaki kahraman, belirli bir konumu olan genç bir soyludur; yazgısını belirleyen rastlantılarda kişiliğinin etkin bir rolü yoktur.

Parma Manastırı'nda ana olaylar zinciri bir dizi inanılmaz serüvenden oluştuğu halde, Stendhal'in bireylere ve davranışlara verdiği önem, rastlantının, sürekli vurgulansa da, tek be-

lirleyici olduğu bir roman yazmasını engellemiştir. Romanın kahramanı Fabrizio'nun kurbanı olduğu rastlantıların ardında, Parma Sarayı, gururu ve zayıf kişiliğiyle entrikalara zorunlu olarak katılan Prens, tek amaçları kendi çıkarlarını korumak olan hırslı ve kıskanç soylular bulunur. Bu kişilerin kötü niyetleri ve entrikaları sonucu Fabrizio'nun hapsedildiği ve idam ya da zehirlenmenin kaçınılmaz gibi göründüğü bir anda, engellere meydan okuyan, romantik, temiz bir aşk ortaya çıkar ve Clelia ile sevgilisinin kişilikleri ön plana geçerek kötü yazgıyı gölgede bırakır. Clelia'nın Meryem Ana'ya verdiği söz, yine bir rastlantının sonucudur; ama bu rastlantının kaynağı, Düşes'in küstahça atılganlığı, Clelia'ya duyduğu kıskançlık ve yeğenine beslediği tutkulardır. Clelia'nın verdiği sözde kişiliğinin ve rastlantının rolü öylesine iç içe geçmiştir ki, birinin bitip ötekinin başladığı noktayı saptamak olanaksızdır.

Önsözünde olduğu gibi, roman boyunca da Stendhal, olayların Fransa'da değil, İtalya'da geçtiğini okurlarına sık sık hatırlatır. İtalya'da kaldığı uzun yıllar boyunca Stendhal, bu ülkenin insanlarını yakından tanıma olanağını elde etmiş, İtalyanları Fransızlardan daha az akılcı, daha az karmaşık, daha az ketum, daha fevri, daha tutkulu ve daha duygusal bulmuştur. Bu nedenle, *Parma Manastırı*'nda Abbé Chélan'ın ciddi sağduyusuna ya da Peter Pirard'ın soğuk akılcılığına sahip bir papaza rastlamayız; soyluların arasında da uygar, ince Marki de la Mole'ün bir benzeriyle karşılaşmayız. Bunların yerine, en büyük merakı yıldızlardan geleceği okumak olan ve Stendhal'in çağdaşı Balzac'ın, romanı cömertçe övdüğü halde, gerçekten çok uzak olduğunu ileri sürerek romandan çıkarmasını istediği Rahip Blanes vardır. Soylular arasındaki en önemli kişi, coşkulu Kont Mosca'dır, aşırı cüreti ve açıksözlülüğü ancak hükümdarı incitmek kaygısıyla sınırlanır, Düşes'e olan karşılıksız ve çaresiz aşkı, çılgınca tutkulu konuşmalarında anlatılır. Bununla birlikte, Stendhal'in *Parma Manastırı*'nda kişilerini canlandırmada gösterdiği ustalık, iklim ve ırk farklarının gerisindeki ortak insanlık özelliklerini algılamamızı sağlar. Kuşkusuz, öyküdeki kötü kişiler, aşağılık, sadist eğilimli Rassi, soylu ama aynı derecede aşağılık Fabio Conti ve entrikacı Markiz Raversi, bu kuralın dışında kalırlar. Bu kişiliklerin çizilmesinde abartma ve karikatürleştirme görülür, ancak, insanların aşağılık

içgüdülerinin kuklası oldukları ölçüde kendilerinin birer karikatürü oldukları da doğrudur.

Çekici, akıllı, gözüpek, son derece sevimli ve inanılmaz derecede ahlaksız olan Sanseverina Düşesi, kendine özgü Makyavelimsi yanıyla, Stendhal'in İtalyan özellikleri dediği özelliklerin hepsine sahiptir. Bir anlamda romanın gerçek kadın kahramanı odur, Fabrizio'nun duygularında ilk sırayı almasına karşın, Clelia Conti, Düşes'in yanında soluk kalır, yumuşak, alçakgönüllü yapısıyla herhangi bir ulusun sessiz, dindar kızlarından farksızdır.

Romanın birkaç yerinde, Stendhal, Fabrizio'nun İtalyan yanını vurgular. Gerçekten de, Fabrizio, bir Fransız'dan beklenenden daha fevri, daha duygusal bir yapıya sahiptir. Öte yandan, Kont Mosca'yla kıyaslandığında, kişiliğinde belli bir "Kuzeyli soğukluğu" görülür; romanın ilk bölümlerinde ima edildiği gibi Fabrizio'nun gerçek babasının genç bir Fransız teğmeni olduğu düşünülürse bunda şaşılacak bir yan yoktur. Stendhal, Fabrizio'nun kişiliğindeki İtalyan özelliklerini, örneğin güzel bir manzara karşısında gösterdiği coşkuyu vurgulamakla birlikte, yarı İtalyan, yarı Fransız kökenli bir genci incelemekte eşsiz bir ustalık göstermiştir. Fabrizio genellikle duyguları ve dürtüleri doğrultusunda davranır, ama kendi duygularını anlamak için yine de oldukça başarılı bir çaba gösterir.

Stendhal, *Kızıl ile Kara*'da toplumu acımasızca suçlamış, *Parma Manastırı*'nı yazarken, aradan neredeyse dokuz yıl geçmişti. Artık elli altı yaşında, yorgun, belki de zamanla yumuşamış ve hoşgörü kazanmış bir adamdı. İkinci romanında alay ve yergi yok denecek kadar az olmakla birlikte, yine de kendi hareketli hayatından izler vardı. Napoléon'un ordusuyla katıldığı seferler, İtalya'nın doğal güzelliklerinin büyüsü, insanı öfkelendiren küçük hesaplar, hemen hemen hiçbir zaman mutlu bir sonu olmayan aşk serüvenleri... Yazar, anılarını işleyerek yazdığı romanda kötülüğe şöyle bir değinir, ama bunun eserini karamsar kılmasına izin vermez, kendi aşk deneyimlerinden yola çıkarak tutkunun değişik türlerini başarıyla çözümler.

Okurlar, bu romanda sayısız güzellikler bulacaklardır; Waterloo'daki canlı sahneler, görünmeyen bir ordunun top sesleri, Como Gölü kıyılarının büyüleyici görüntüsü, Farnese Burcu'ndan izlenen uçsuz bucaksız ufuk çizgisi, kuşlarının ba-

şındaki Clelia'nın uçucu güzelliği, Fabrizio'nun hapisten kaçışının coşkusu; kısacası, bu sürükleyici ve hüzünlü öyküyü renklendiren biçem ustalıkları.

MARGARET R.B. SHAW
ÇEVİRİ: ROZA HAKMEN

Açıklama

Bu roman 1830 yılının kışında, Paris'ten üç yüz fersah uzakta yazıldı; dolayısıyla, 1839'da olup bitenlerle ilgili hiçbir bilgi yoktur içinde. 1830'dan yıllarca önce, Fransız orduları Avrupa'da cirit atarlarken, bir rastlantı sonucu, bana piskoposluk kurulu üyesi bir papazın evinde kalacağımı gösteren bir belge verildi: İtalya'nın güzel kenti Padova'da olmuştu bu. Orada kalışım uzayınca, adamla dost olduk.

1830 yılının sonuna doğru yolum yine Padova'ya düşünce, hemen o iyi yürekli papazın evine koştum. Ölmüştü, biliyordum ama içinde onca hoş akşamlar geçirdiğimiz salonu bir daha görmek istiyordum; sonradan sık sık özlemini duymuştum o akşamların. Evde, papazın yeğeni ile yeğenin karısıyla karşılaştım. Eski bir dost gibi karşıladılar beni. Eve birkaç kişi daha geldi, çok geç saatte ayrıldık. Yeğen, Pedroti Gazinosu'ndan nefis bir şarap getirtti. Bizi böyle geç saatlere dek alıkoyan, özellikle, Sanseverina Düşesi'nin başından geçenler oldu. Birisi buna değininçe, yeğen de benim için baştan sona anlattı.

Dostlarıma, "Gideceğim yerde bunun gibi akşamları hiçbir zaman bulamam; gecenin uzun saatlerini geçirmek için de anlattıklarınızı roman haline getireceğim," dedim.

Yeğen, "Amcamın notlarını, anılarını vereyim size öyleyse," dedi. "Parma ile ilgili bölümde, Düşes'in astığı astık, kestiği kestik olduğu sıralarda, sarayın entrikalarından birkaçını anlatıyor. Yalnız, dikkat edin! Bu olay hiç ahlaklı değildir. Şimdi siz Fransa'da, İncil'in ilkelerine uygun bir arılığa kavuşmuş olmakla övünüyorsunuz ya, adınızı katile çıkarabilir bu öykü."

Bu romanı 1830'daki taslakta hiçbir değişiklik yapmadan yayımlıyorum. Bunun yazar ve –Fransız– okurlar açısından iki sakıncası olabilir: İlki, sadece yazarı ilgilendirmektedir. İkincisi, yani okurlarla ilgili olan ise, kitaptaki kahramanların İtalyan olmasıdır. Bu ülkenin gönülleri, Fransız gönüllerinden oldukça farklıdır. İtalyanlar içtendir, iyi insanlardır, çekingen değillerdir, akıllarından geçeni söyleyiverirler. Zaman zaman gurura kapılırlarsa da, bu, tutku haline gelir, "benlik" adını alır. Sonra, yoksulluk gülünç bir nesne değildir onlar için.

Açık söyleyeyim, kişilerde yaradılışlarının sertliklerini olduğu gibi bırakmayı göze aldım. Buna karşılık –çekinmeden söylüyorum– yaptıklarının çoğunu da ahlak bakımından ayıpladım. Parayı her şeyden çok seven, hınç ya da sevgi uğruna hiç günah işlemeyen Fransızların yaradılışlarındaki yüksek ahlakı, sevimlilikleri onlara bağışlamak neye yarar? Bu romandaki İtalyanlar bunun tersidir hemen hemen. Zaten bana öyle geliyor ki, insan ne zaman güneyden kuzeye iki yüz fersah yol gitse, yeni bir manzara gibi, yeni bir roman da çıkar ortaya. Papazın sevimli yeğeni, Sanseverina Düşesi'ni tanımış, çok da sevmişti. Benden de, onun başından geçen ayıplanmaya değer olayları hiç değiştirmememi rica etti.

23 Ocak 1839

I

1796'da Milano

15 Mayıs 1796'da General Bonaparte, Lodi Köprüsü'nü aşan o genç ordunun başında, Milano'ya girdi, Caesar ile İskender'e bunca yüzyıl sonra bir ardıl çıktığını dünyaya gösterdi.

İtalya'nın birkaç ay boyunca gördüğü yiğitlik ve akıl mucizeleri, uyuşuk bir ulusu uyandırdı. Daha Fransızların gelişinden sekiz gün önceye dek, Milanolular onları haydut çetesinden başka bir şey saymıyorlardı... Avusturya İmparatoru'nun kıtaları önünde hep kaçmaya alışmış bir çete. Pis bir kâğıda basılmış, avuç içi kadar bir gazete, haftada üç kez onlara işte bunu tekrarlıyordu hep.

Ortaçağ'da Milanolular, devrim sırasındaki Fransızlarınkine eşit bir yiğitlik göstermişler, bu yüzden de kentlerinin Alman imparatorlarınca taş taş üstünde kalmamacasına yıkıldığını görmeyi hak etmişlerdi. O günden sonra, sadık uyruklar haline gelmişlerdi. Soylu ya da zengin bir ailenin kızı evlenince, pembe taftadan küçücük mendiller üzerine maniler basmak da başlıca işleri olmuştu. Hayatındaki bu büyük olaydan iki üç yıl sonra, bu kız bir erkek arkadaş edinirdi. Kimi zaman kocanın ailesince seçilen bu arkadaşın adı nikâh sözleşmesinde önemli yer tutardı. Fransız ordusunun beklenmedik gelişinin uyandırdığı heyecanla bu kadınsı alışkanlıklar, bir-

birinden çok uzaktı. Çok geçmeden yeni, tutkulu töreler çıktı ortaya. 15 Mayıs 1796 günü bütün bir ulus, o güne dek saygı gösterdiği bütün nesnelerin çok gülünç, kimi zaman da tiksindirici olduğunu anladı. Son Avusturya alayının gidişiyle birlikte, eski düşünceler de yere serildi. Canını tehlikeye atmak moda oldu. Yüzlerce yıl süren iki yüzlülükten sonra yurdunu gerçek bir sevgiyle sevmek, yiğitçe işler ardında koşmak gerektiğini herkes anladı. V. Carlos'un, II. Felipe'nin zorbalık yönetiminin sürüp gitmesi yüzünden, halk derin karanlıklara gömülmüştü. İkisinin de heykelleri alaşağı edildi, birden herkes kendini bol bir ışık içinde gördü. Elli yıldan beri Fransa'da *Encylopédie* ile Voltaire bomba gibi patlarken*, keşişler Milano'nun babacan halkına şöyle haykırıyorlardı:

"Yeryüzünde okumayı da, başka herhangi bir şeyi de öğrenmek boşuna zahmettir. İnsan köyünün, mahallesinin papazına ondalığını hiç aksatmadan verip işlediği bütün ufak tefek günahları da olduğu gibi ona anlattı mı, cennette iyi bir yer bulacağından aşağı yukarı emin olabilir."

Eskiden öylesine korkunç olan bu halkı büsbütün sinirlendirmek için, askerlikten bağışık tutulma hakkını da Avusturya ona düşük fiyata satıvermişti.

1796'da Milano ordusu, kırmızılar giymiş yirmi dört serseriden oluşuyordu. Anlı şanlı dört Macar alayıyla birlikte, kenti bunlar koruyorlardı. Ahlak düşüklüğü çok yaygındı ama sevme, sevilme pek seyrekti. Daha bu ölümlü dünyadayken bir felakete uğramak tehlikesi dolayısıyla her şeyi papaza anlatmak gibi hoş olmayan bir

* Voltaire'in Cenevre'de aldığı evi Les Délices'te sahnelediği oyunlar, Cenevre yasaları her türlü tiyatro gösterisini yasakladığı için durdurulmuştu. Les Délices'i ziyaret eden Jean d'Alembert'in Voltaire'in etkisiyle Diderot'nun *Encyclopédie*'sinin 7. cildi için yazdığı Cenevre maddesi yayımlanınca (Kasım 1757), önde gelen Cenevreli düşünürlerin şiddetli tepkisine yol açmıştı. (Y.N.)

zorunluluktan ayrı olarak, Milano'nun babacan halkı krallığın koyduğu birtakım küçük kayıtlar altındaydı zaten. Bunlar da sıkıcı olmaktan geri kalmıyordu. Sözgelişi, Milano'da oturan, amcasının oğlu İmparator adına işleri yöneten Arşidük, buğday alışverişi gibi kazançlı bir iş yapmayı akıl etmişti. Bu yüzden de, saygıdeğer Arşidük ambarlarını doldurana dek, köylülerin tahıllarını satmaları yasaktı.

1796 yılı Mayısı'nda, Fransızların kente girişlerinden üç gün sonra, orduyla birlikte gelip sonradan ün kazanan Antoine-Jean Gros adında biraz çılgın, genç bir Fransız minyatür ressamı şöyle bir iş yaptı: O zamanlar pek moda olan *Cafe'des Servi*'de, üstelik çok şişman bir adam olan Arşidük'ün yaptıklarını öğrenince, kötü bir sarı kâğıt üzerine basılmış dondurma listesini aldı. Arkasına şişko Arşidük'ün resmini çizdi. Bir Fransız askeri adamın karnına süngüsünü saplıyor, kan yerine de adamın göbeğinden inanılmayacak kadar buğday fışkırıyordu. Şaka ya da karikatür diye adlandırılan bu olay, dalkavukluğun egemen olduğu bu zorbalık ülkesinde bilinmemekteydi. Gros'un *Cafe'des Servi*'de, masanın üstünde bıraktığı resim, gökten inme bir mucize gibi göründü herkese; hemen o gece resmin klişesi alındı, ertesi gün de yirmi bin tane satıldı.

Aynı gün, Fransız ordusunun gereksinimleri için konan altı milyonluk savaş vergisinin bildirisi de duvarlara asıldı. Fransız ordusu altı savaş kazanmış, yirmi ili almıştı ama kundurası, pantolonu, ceketi, şapkası yoktu.

Böylesine yoksul Fransızlarla birlikte Lombardiya'da ortaya çıkan mutluluk ve zevk dalgası öyle büyük oldu ki, altı milyonluk savaş vergisinin ağırlığını yalnız papazlarla birkaç soylu kişi fark etti. Çok geçmeden, bu verginin ardından daha başka vergiler geldi. Fransız askerleri bütün gün gülüyorlar, türkü söylüyorlardı. Yaşları

yirmi beşin altındaydı, yirmi yedi yaşında olan komutanları da ordusunun en yaşlı insanı sayılıyordu. Bu neşe, bu gençlik, bu aldırmazlık, keşişlerin öfkeli vaazlarına hoş bir karşılık oluyordu. Bunlar altı aydır kutsal kürsünün tepesinden Fransızların birer canavar olduğunu, her şeyi yakmak, herkesin kafasını kesmek zorunda olduklarını, yoksa ölüm cezasına çarptırılacaklarını bildirmekteydiler. Bunun için de, her alay, önünde giyotinle ilerlemekteydi.

Köylerdeki kulübelerin kapılarının önünde, Fransız askerlerinin, evin hanımının küçük çocuğunu beşikte salladığı, keman da çalan bir trampetçinin hemen her akşam danslı bir eğlence düzenleyiverdiği görülürdü. Kızlarla erkeklerin karşılıklı yaptıkları, kadril türünden danslar çok ustalık isteyen, çapraşık şeylerdi. Askerler de zaten bunu hiç bilmediklerinden, oralı kadınlara öğretemiyorlardı. Bu yüzden de genç Fransızlara İtalyan danslarını kadınlar öğretiyordu.

Subaylar, elden geldiğince, zenginlerin evlerine yerleştirilmişti. Kendilerini toparlamaları gerekiyordu. Sözgelişi, Robert adında bir teğmene Dongo Markizi'nin konağında oturması için bir belge verilmişti. Oldukça hareketli genç bir devşirme olan bu subayın konaktan içeri girdiği sırada varı yoğu, altı franklık bir gümüş paradan ibaretti. Piacenza'da vermişlerdi bunu. Lodi Köprüsü geçildikten sonra bir gülleyle ölen yakışıklı bir Avusturya subayının yepyeni, çok güzel boz pantolonunu aldı. Hiçbir giysi bu kadar uygun düşemezdi. Subay apoletleri yündendi. Ceketinin kumaşı da, parçaları bir arada dursun diye, kolların astarlarından birbirine dikilmişti ama daha acıklı bir durum vardı. Kunduralarının tabanları da yine Lodi Köprüsü'nün ötesinde, savaş alanında ele geçme şapka parçalarından oluşuyordu. Bu uydurma tabanlar kunduraların üzerinde apaçık görünen sicimlerle tutturulmuştu. Öyle ki, konağın kâhyası, Teğmen Robert'i

akşam yemeğini Markiz'le birlikte yemeğe çağırmak üzere odasına geldiğinde, genç subay güç durumda kaldı. Emireri de, o da, o uğursuz akşam yemeğine kadar olan iki saati ceketi biraz yamamak, kunduraların mendebur sicimlerine mürekkep sürüp siyaha boyamakla geçirdiler. Korkunç an gelip çattı en sonunda. Teğmen Robert bana bunu anlatırken, "Ömrümde böylesine sıkılmamıştım," diyordu. "Hanımlar benim kendilerini korkutacağımı sanıyorlardı, ama ben onlardan çok titremekteydim. Kunduralarıma bakıyor, nasıl edip de düzgün bir biçimde yürüyeceğimi bilemiyordum. O sıralarda Dongo Markizi, güzelliğinin en parlak dönemindeydi. Melek gibi tatlı, güzel gözleri, sevimli yüzünün biçimini ortaya çıkaran çok hoş, koyu kumral saçları vardı. Onu siz de tanımıştınız. Odamda Leonardo da Vinci'nin bir Herodias resmi vardı, Markiz'in portresi sanırdınız. Tanrı'nın işine bakın! Onun o olağanüstü güzelliğine öylesine vuruldum ki, kılık kıyafetimi unuttum. Cenova dolaylarının dağlarında iki yıldır yalnız çirkinlikler, bayağılıklar görmüştüm. Markiz'e hayranlığımı anlatacak birkaç söz söylemek cesaretini buldum.

Ama akılsız değildim, bu gönül okşayıcı sözler üzerinde pek uzun durmadım. Bir yandan konuşurken, bir yandan da baştan başa mermer olan yemek salonundaki on iki uşakla oda hizmetçilerini görüyordum. Bunlar o sırada bana çok göz kamaştırıcı biçimde giyinmiş gibi görünüyorlardı. Düşünün bir, bu kerataların kunduraları çok güzel olmakla kalmayıp bir de üzerlerinde gümüş tokaları vardı. Ceketime, belki kunduralarıma dikilmiş bu aptalca bakışları görüyordum, yüreğim burkuluyordu. Tek söz söylesem bütün adamları korkutabilirdim, ama hanımları ürkütmeden nasıl ağızlarının paylarını verebilirdim onların? Çünkü Markiz sonradan yüz kez söylemişti bana. Kendisini yüreklendirmek için, görüm-

cesini o sırada okumakta olduğu rahibe okulundan getirmişti, ki bu sevimli hanım sonradan Kont Pietranera ile evlenmiştir.

Gina o sıralarda on üç yaşında yoktu ama on sekizinde gösteriyordu. Bildiğiniz gibi, canlı, hareketli bir kızdı. Kılık kıyafetim karşısında kahkahayı koparmaktan öylesine korkuyordu ki, yemeğine el süremiyordu. Markiz ise, tersine, zorlama iltifatlar yağdırıyordu bana. Gözlerimdeki sabırsızlık belirtilerini açıkça görüyordu. Kısacası, aptal bir halim vardı, bile bile küçülüyordum, ki bunun bir Fransız için olanaksız olduğunu söylerler. Sonunda Tanrı'nın yardımıyla içime doğdu. Hanımlara çektiğim sefaleti, iki yıldır Cenova dolaylarındaki dağlarda katlandığımız acıları anlattım; yaşlı, aptal generaller alıkoymuşlardı bizi orada. 'Memlekette geçmeyen kâğıt paralar, günde yüz gram ekmek veriyorlardı bize orada,' dedim.

Ben konuşmaya başlayalı iki dakika olmamıştı ki, iyi yürekli Markiz'in gözleri yaşarmış, Gina da ciddileşmişti. Gina, 'Ne diyorsunuz, Teğmen, yüz gram ekmek ha?' dedi.

'Evet, küçükhanım. Buna karşılık, haftada üç gün de ekmeksiz kalıyorduk. Yanlarında kaldığımız köylüler bizden daha yoksul olduklarından, kendi ekmeğimizden birazını da onlara veriyorduk.'

Sofradan kalkınca Markiz'i salonun kapısına kadar kolumda götürdüm, sonra çabucak geri dönerek bana sofrada hizmet eden uşağa cebimdeki o altı franklık bir tek gümüş parayı verdim. Bu parayı nasıl harcayacağımı düşünerek ne hayaller kurmuştum!

Sekiz gün sonra, Fransızların giyotinle kimsenin kafasını kesmedikleri iyice anlaşılınca Dongo Markisi, Como Gölü kıyısındaki Grianta Şatosu'ndan dönüp geldi. Ordu yaklaşırken, çok güzel karısıyla kız kardeşini sava-

şın rastlantılarına bırakarak, yiğitçe oraya sığınmıştı. Bu Marki'nin bize beslediği hınç, bizden duyduğu korkuya eşitti, ölçülemeyecek kadar çoktu. Bana iltifatta bulunurken o soluk dindar suratının aldığı biçim görülecek şeydi. Onun Milano'ya dönüşünün ertesi günü, altı milyonluk savaş vergisinden, bana da üç metre kumaşla iki yüz frank para verildi. Kılığı kıyafeti düzdüm, hanımların kavalyesi oldum, balolar başlamıştı çünkü."

Teğmen Robert'in başından geçenler aşağı yukarı bütün Fransızların başından geçmiştir. Herkes bu yiğit askerlerle alay edecek yerde onlara acıdı, onları sevdi.

Bu beklenmedik mutluluk, sarhoşluk dönemi iki yıl sürdü. Çılgınlık öylesine aşırı, öylesine yaygın olmuştu ki, şu tarihsel, derin anlamlı sözü söyleyerek bir fikir verebilirim: Bu ulus, yüz yıldır can sıkıntısı içindeydi.

Güney ülkelerine özgü zevk düşkünlüğü, eskiden Milano'nun ünlü dükaları Viscontilerin, Sforzaların sarayında da egemen olmuştu. Ne var ki 1624'te İspanyollar Milano bölgesini ele geçirince –hem de asık yüzlü, kuşkulu, kibirli, her zaman ayaklanmadan korkan efendiler olarak ele geçirince– neşe uçup gitmişti. Halk da efendilerinin alışkanlıklarını edindiğinden, gününü gün etmektense, en ufak hakaret karşısında bıçağını çekip öç almaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Fransızların Milano'ya girdikleri 15 Mayıs 1796 ile Cassano Savaşı'ndan sonra oradan kovuldukları Nisan 1799 arasında, delice neşe, eğlence, zevk, kederli ya da yalnızca akıllı uslu duyguların unutuluşu o dereceye vardı ki, bu süre içinde yaşlı milyoner tüccarların, yaşlı tefecilerin, yaşlı noterlerin surat asmayı, para kazanmayı unuttukları görüldü.

Sanki genel neşenin, bütün yüreklerdeki rahatlamanın karşısında somurtmak istermiş gibi, köylerdeki şatolarına çekilmiş yüksek soylu sınıftan topu topu birkaç

aile gösterilebilirdi. Şu da var ki, bu soylu, zengin aileler, Fransız ordusunun istediği savaş vergisinin dağılımında oldukça ağır bir yük altında kalmışlardı.

İlk gidenlerden biri Marki del Dongo olmuştu. Bunca neşeyi görüp canı sıkılmış, Como'nun ilerisindeki görkemli şatosuna dönmüştü. Hanımlar Teğmen Robert'i de oraya götürdüler. Eskiden sağlamlaştırılmış bir kale olan bu şatonun konumu yeryüzünde bir taneydi belki. Elli metre yükseklikte bir düzlüğün üzerine kurulmuştu. O güzelim gölün büyük bir bölümüne yüksekten bakıyordu. Del Dongo ailesinin armasını taşıyan adım başı mermerlerden anlaşıldığına göre, aile bu şatoyu XV. yüzyılda yaptırmıştı. Yer yer, hâlâ iner kalkar köprüler, derin hendekler görülüyordu, bunlarda su yoktu ama, yirmi beş metre yüksekliğinde, iki metre kalınlığında duvarlarla bu şato baskından korunmuş durumdaydı. Bu yüzden de kuşkulu Marki bu şatoyu pek seviyordu. Kendisine bağlı olduklarını sandığı yirmi beş otuz uşağıyla, Milano'dakinden daha az korkmaktaydı. Hiç değilse görünürde sadık gibiydiler uşaklar; çünkü Marki ağzını bozmadan konuşmazdı onlarla.

Bu korku büsbütün boş değildi. Marki, Avusturyalıların Grianta'dan üç fersah uzakta İsviçre sınırına yerleştirdikleri bir casusla, savaş alanında esir düşenleri kaçırmak için, harıl harıl mektuplaşıyordu. Fransız generalleri de bunu ciddiye alabilirdi.

Marki genç karısını Milano'da bırakmıştı. Orada ailenin işlerini o yürütüyordu. Memlekette dendiği gibi *casa del Dongo*'ya[1] kesilen vergileri karşılamakla o görevliydi. Vergileri azaltma çarelerini araştırıyor, bu yüzden de soylu kişilerden kamu görevleri kabul etmiş

1. Dongoların evi.

olanlarla, hatta soylu olmayan, sözü geçen kimselerle görüşmek zorunda kalıyordu. Derken, ailede büyük bir olay oldu. Marki, kız kardeşi Gina'yı çok zengin, çok iyi aileden bir kimseyle evlendirmek için söz kesmişti. Ama adam pudralı peruka takıyordu; bu yüzden de Gina onu kahkahalarla karşılıyordu. Çok geçmeden, Kont Pietranera ile evlenmek gibi bir çılgınlık yaptı. Kont çok soylu bir ailedendi, çok da yakışıklıydı ama soyca züğürttü. Üstelik, bu felaket yetmiyormuş gibi, yeni düşüncelerin de ateşli bir taraftarıydı. Pietranera, İtalyan lejyonunda asteğmendi, bu da Marki'yi ayrıca umutsuzluğa düşürüyordu.

İki yıl süren bu çılgınlıktan, mutluluktan sonra, Paris'teki Direktuvar Meclisi, yerleşik bir hükümdar tavrı takınarak, aşağılık olmayan her şeye karşı aşırı bir hınç göstermeye başladı. İtalyan ordusunun başına geçirdiği beceriksiz generaller, iki yıl önce Arcola ve Lonato mucizelerine sahne olan o aynı Verona ovalarında art arda birçok savaşı kaybettiler. Avusturyalılar Milano'ya yaklaştılar. Tabur komutanı olan, Cassano Savaşı'nda yaralanan Teğmen Robert, son bir kez daha gelip dostu Dongo Markizi'nin evinde kaldı. Ayrılışları acıklı oldu. Robert, Novi üzerine çekilişlerinde Fransızları izleyen Kont Pietranera ile birlikte yola çıktı. Genç Kontes de, ağabeyi aile servetindeki payını vermeye yanaşmadığı için, bir arabaya binerek, ordunun peşine takıldı.

O zaman bir gericilik, eski düşüncelere dönüş dönemi başladı; Milanolular bunu *i tredici mesi* (on üç aylar) diye adlandırdılar. Gerçekten de şansları varmış ki, budalalığa bu dönüş Marengo Savaşı'na kadar, on üç ay sürdü ancak. Ne kadar yaşlı, dindar, asık suratlı insan varsa, işlerin başına onlar geçti, toplumun yönetimini yeniden ele aldı. Çok geçmeden eski inançlara bağlı insanlar Memlukların Mısır'da Napoléon'u astığı haberini

köylerde yaydılar, "Birçok bakımdan bunu hak etmişti zaten," dediler.

Küsüp taşradaki topraklarına giden, sonra öç almaya susamış halde geri gelen bu insanlar arasında Dongo Markisi aşırı öfkesiyle göze çarpıyordu. Aşırılığı yüzünden de doğal olarak o partinin başına geçti. Korkmadıkları zaman çok namuslu kişiler olan, ne yazık ki her zaman tir tir titreyen bu beyler, Avusturyalı General'i kandırma işini başardılar. Oldukça saf bir adam olan General, sertliğin bir yüksek politika gereği olduğuna kendini inandırdı, yüz elli yurtseveri tutuklattı. O sıralarda İtalya'da bundan iyisi can sağlığıydı.

Çok geçmeden bunlar Cattaro Limanı ağızlarına sürülüp yeraltı mağaralarına atıldı, mağaraların nemi, özellikle de ekmek yokluğu, bu namussuzların hepsinin çabucak hakkından geldi.

Dongo Markisi önemli bir görevin başına geçti, çok sayıda üstün niteliğinin yanı sıra çok da cimri olduğundan, kız kardeşi Kontes Pietranera'ya beş para göndermediğini söyleyerek herkesin içinde övündü. Hâlâ çılgınca sevdalı olan Kontes, kocasından ayrılmak istemiyor, Fransa'da onunla birlikte açlık çekiyordu. Zavallı Markiz ise çaresizlik içindeydi. Kocası her akşam mücevherlerini ondan alıp yatağının altındaki demir bir kasaya kilitliyordu. Sonunda Markiz mücevher kutusunun içinden birkaç tane küçük elmas aşırmayı başardı. Evlenirken kocasına sekiz yüz bin frank drahoma vermişti, kocası da ona seksen frank cep harçlığı veriyordu. Fransızların Milano dışında geçirdikleri on üç ay boyunca, bu çok utangaç kadın türlü bahaneler bularak karalar giydi hep.

Şunu da açıklayalım ki, biz de birçok ağırbaşlı yazarı örnek alarak, kahramanımızın öyküsüne doğuşundan bir yıl önce başladık. Bu başlıca kişi Fabrizio Valserra'dan,

Milano'da denildiği gibi Dongo Markezinosu'ndan[1] başkası değildir. Tam doğmak zahmetine katlandığı sırada, Fransızlar ülkeden kovulmuşlardı. Kaderin cilvesiyle, o çok büyük soylu kişi Dongo Markisi'nin ikinci oğlu olarak dünyaya gelmiş bulunmaktaydı. Marki'nin kocaman solgun yüzünü, yapmacık gülümseyişini, ileri düşüncelere karşı sonsuz hıncınıysa daha önceden biliyorsunuz. Ailenin bütün serveti babasına tıpatıp benzeyen büyük oğlu Ascanio'ya kalacaktı. Ascanio sekiz, Fabrizio iki yaşındayken, soylu kişilerin çoktan asılmış olduğunu sandıkları, General Bonaparte denen o adam birdenbire Saint-Bernard Dağı'ndan iniverdi, Milano'ya girdi. Bu anın hâlâ eşi yoktur tarihte. Delicesine âşık bütün bir ulusu gözünüzün önüne getirin. Napoléon birkaç gün sonra Marengo Savaşı'nı kazandı. Gerisi anlatılmaya değmez. Milanoluların sarhoşluğu son kerteyi buldu ama bu kez öç alma düşünceleri de karışmıştı buna. Bu iyi yürekli halka hınç denen şey öğretilmişti. Cattaro ağızlarına sürülen yurtseverlerden sağ kalanların, çok geçmeden döndükleri görüldü. Dönüşleri ulusal bir şenlikle kutlandı. Soluk yüzleri, şaşkınlıktan açılmış gözleri, zayıflamış kollarıyla bacakları, her yandan yükselen sevinçle garip bir çelişki içindeydi. Onların gelişi, en çok lekelenmiş ailelerin gidişine işaret oldu. İlk kaçanlar arasında olan Dongo Markisi de, Grianta'daki şatosuna gitti. Büyük ailelerin başları hınç, korku içindeydi. Yalnız, karıları, kızları Fransızların ilk gelişlerindeki neşeli günleri anıyorlar, Milano ile çok neşeli baloları özlüyorlardı. Marengo Savaşı'ndan hemen sonra da Casa Tenzi'de balolar başladı nitekim. Zaferden birkaç gün sonra, Lombardiya'da

1. (İt.) *Marchesino*. Ülkenin Almanya'dan alınma törelerine göre bütün marki oğullarına *marchesino*, bütün kont oğullarına *contino*, bütün kont kızlarına *contessina* denir. (Ç.N.)

dirlik düzenliği korumakla görevli Fransız Generali, bir şeyin farkına vardı: Marengo'da kazanılan şaşırtıcı zafer, İtalya'nın kaderini değiştirmiş, bir gün içinde on üç müstahkem mevki yeniden ele geçirilmişti, ama soyluların topraklarını işletenlerin de, köylerdeki yaşlı kadınların da bunu düşündükleri yoktu. Hepsinin akılları fikirleri, Brescia'nın koruyucusu San Giovita'nın bir kehanetindeydi. Bu kutsal söze bakılırsa, Marengo Zaferi'nden tam on üç hafta sonra Fransızların da, Napoléon'un da yıldızları kararacaktı. Dongo Markisi'ni de, köylerdeki küskün soyluların hepsini de bağışlatan bir şey varsa, o da onların bu kehanete yapmacıksız olarak, gerçekten inanmış bulunmalarıydı. Bütün bu insanlar ömürleri boyunca dört tane kitap bile okumuş değillerdi. Öyleyken, on üç hafta geçtikten sonra Milano'ya dönmek için açıktan açığa hazırlıklarını yapıyorlardı. Ne var ki, zaman ilerledikçe Fransa yeni başarılar kazanıyordu. Napoléon Fransız Devrimi'ni Marengo'da yabancılara karşı nasıl kurtarmışsa, Paris'e döndükten sonra çıkardığı akıllıca kararnamelerle ülkenin içinde de öylece kurtarmıştı. Şatolarına sığınan Lombardiyalı soylular, bunun üzerine, Brescia'nın ermiş koruyucusunun kehanetini başlangıçta yanlış anlamış olduklarını fark ettiler. Söz konusu süre on üç hafta değil, on üç aydı. On üç ay da geldi geçti ama Fransa'nın yıldızı her gün daha çok parlıyordu.

1800 ile 1810 arasında on yıllık ilerleme ve mutluluk dönemini, üzerinde durmadan geçiyoruz. Fabrizio bu dönemin ilk yıllarını Grianta Şatosu'nda geçirdi. Köyün küçük çocuklarının arasında bol bol yumruk attı, yumruk yedi. Hiçbir şey de öğrenmedi, okuma yazma bile. Daha sonra Milano'daki Cizvitlerin okuluna yolladılar onu. Babası onun Latince öğrenmesini istedi; yalnız, bu iş, durmadan cumhuriyetten söz eden o yaşlı yazarların kitaplarına değil, XVII. yüzyıl ressamlarının

başyapıtları olan yüzden fazla resimle süslü, gösterişli bir kitaba dayanılarak yapılacaktı. Dongo markileri olan Valserraların Latince yazılmış soy kütükleriydi bu. Parma Başpiskoposu Fabrizio del Dongo tarafından 1650'de yayımlanmıştı. Valserralar özellikle askerlik alanında başarı göstermiş olduklarından, resimlerde bol bol savaş sahneleri vardı. Her zaman da bu adı taşıyan bir yiğidin, sağa sola kılıç salladığı görülüyordu. Küçük Fabrizio'nun pek hoşuna gidiyordu bu kitap. Oğlunu çok seven annesi ara sıra gelip onu Milano'da görmek iznini alıyordu, ama kocası bu yolculuklar için ona para vermediğinden, gerekli parayı, görümcesi, sevimli Kontes Pietranera ödünç veriyordu ona. Kontes Fransızların geri gelişlerinden sonra, İtalya Kral Naibi Prens Eugène'in sarayındaki en gözde kadınlardan biri olmuştu.

Fabrizio kiliseye gitmeye başladıktan sonra, Kontes hep kendi isteğiyle sürgünde yaşayan ağabeyi Marki'den onu ara sıra okulundan çıkarmak için izin aldı. Çocuğu, başkalarından çok ayrı, nükteci, çok ciddi buldu. Bir kibar kadının salonunda hiç de göze batmazdı. Yalnız, cahil mi cahildi, zar zor yazı yazabiliyordu. Coşkun yaradılışını her alanda gösteren Kontes, okul müdürüne söz verdi. Yeğeni Fabrizio derslerinde şaşırtıcı ilerlemeler yapar, yıl sonunda da pek çok ödül kazanırsa, Kontes bu öğretim kurumunu koruyacaktı. Fabrizio bu ödülleri kazanabilsin diye de onu her cumartesi akşamı okuldan aldırıyor, öğretmenlerine çoğu zaman çarşamba ya da perşembe günü geri yolluyordu. Kral Naibi Prens, Cizvitleri çok seviyordu, ama bunlar, krallık yasaları uyarınca, İtalya'dan kovulmuşlardı. Açıkgöz bir adam olan okul müdürüyse sarayda sözü çok geçen bir kadınla olan ilişkilerinden elde edebileceği çıkarları hemencecik sezdi. Fabrizio'nun devamsızlıklarına ses çıkarmadı, her zamankinden daha cahil olan çocuk da, yıl sonunda beş tane birincilik ödü-

lü kazandı. Koyduğu koşul böylece yerine geldiğinden, güzel Kontes, yanında muhafız tümenlerinden birinin komutanı olan kocası General'le, Kral Naibi'nin sarayındaki beş altı tane en hatırı sayılır kodamanla gelip Cizvit okulundaki ödül dağıtımında bulundu.

Kontes yeğenini sevimli Prens'in çok kısa süren saltanat dönemindeki bütün o parlak eğlencelere götürdü. Nüfuzunu kullanıp onu hafif süvari subayı yaptırmıştı; on iki yaşında olan Fabrizio, şimdi bu üniformayı giyiyordu. Yeğeninin gösterdiği gelişmeden pek hoşlanan Kontes, günün birinde, Prens'ten onun için bir yaverlik görevi istedi; bu, Dongo ailesinin saraya yanaştığı anlamına geliyordu. Ertesi gün de, Kral Naibi'nin bu isteği hatırlamamak lütfunda bulunması için bütün nüfuzunu kullanmak zorunda kaldı. Bu isteğin bir tek eksik yanı vardı çünkü; yaver adayının babasının bu işi onaylaması gerekti; o ise, gürültü patırtı çıkarıp karşı çıkmıştı. Küskün Marki, kendisini öfkeyle irkilten bu çılgınlıktan sonra, bir bahane bulup küçük Fabrizio'yu Grianta'ya aldırdı. Kontes ağabeyini hiç mi hiç adam yerine koymuyordu; elinden gelse kötülük de yapacak aşağılık bir budala diye görüyordu onu. Ne var ki, Fabrizio için çıldırıyordu. On yıllık bir suskunluktan sonra, Marki'ye mektup yazıp yeğenini istedi. Mektubu karşılıksız kaldı.

Fabrizio dedelerinin en savaşçılarının yaptırdıkları bu korkunç saraya döndüğünde, spordan, ata binmekten başka hiçbir şey bilmiyordu. Bu çocuğa karısı kadar tutkun olan Kont Pietranera onu sık sık ata bindiriyor, yanına alıp geçit törenine götürüyordu.

Halasının güzel salonlarından ayrılırken döktüğü yaşlarla gözleri hâlâ kıpkırmızı olan Fabrizio, Grianta Şatosu'na gelince, annesiyle kız kardeşlerinin sevgi dolu okşayışlarından başka bir şey bulamadı. Marki büyük oğlu Markezino Ascanio'yla birlikte çalışma odasına ka-

panmıştı. İkisi de şifreli mektuplar hazırlıyorlardı, bunlar da Viyana'ya gönderilmek onuruna eriyorlardı. Babayla oğul, yemek saatlerinde ortaya çıkıyorlardı ancak. Marki, tek mirasçısı olan büyük oğluna, topraklarından her birinin ürünlerinin bileşik hesabını tutmayı öğrettiğini yapmacıklı bir tavırla yineleyip duruyordu. Aslında, bütün topraklara miras yoluyla sahip olacak oğluna bu işlerden söz etmeyecek kadar otoritesine düşkün bir adamdı.

Oğlunu on beş yirmi sayfalık mektupları şifreleme işinde kullanıyordu. Bu mektupları haftada iki üç kez İsviçre'ye yolluyor, oradan da bunlar Viyana'ya gönderiliyordu. Marki kendi yasal hükümdarlarına İtalya Krallığı'nın iç durumunu bildirdiği iddiasındaydı, ama bunu kendisi de bilmiyordu. Bununla birlikte, mektupları büyük başarı kazanmaktaydı. Bu da şöyle oluyordu: Marki güvendiği bir adamını anayola dikip garnizon değiştiren falan Fransız ya da İtalyan alayının askerlerini saydırıyordu. Sonra bu olayı Viyana sarayına bildirirken, asker sayısını en azından dörtte bir eksik göstermeye bakıyordu. Gülünç olan bu mektupların, daha gerçek olan başkalarını yalanlamak gibi bir üstünlükleri vardı, bunun için de hoşa gidiyorlardı. Bu yüzden de, Fabrizio'nun şatoya gelişinden az önce, Marki pek ünlü bir nişan almıştı; mabeyinci giysisini süsleyen beşinci nişandı bu. Doğrusu şu ki, bu giysiyi çalışma odasından başka yerde giymeye cesaret edemeyişine üzülmekteydi. Yalnız, hiçbir mektubu, bütün nişanlarla bezenmiş, sırmalı giysisini giymeden yazdırmamaya büyük özen gösteriyordu. Başka türlü yaparsa, saygısızlık olacakmış gibi geliyordu.

Markiz oğlunun inceliklerine hayran kaldı. Yalnız, General Kont d'A.ya –Teğmen Robert'in şimdiki adıydı bu– yılda iki üç kez mektup yazma alışkanlığını değiştirmemişti. Markiz sevdiği insanlara yalan söylemekten

nefret ederdi. Oğlunu sorguya çekti, bilgisizliğini görünce de korku duydu.

İçinden, "Ben ki hiçbir şey bilmiyorum, bu çocuk bana bu kadar az bilgili görünürse, çok bilgili olan Robert, onun bilgisini iyice yetersiz bulacaktır. Bu zamanda değerli, bilgili olmak gerek," diye geçirdi. Markiz'i hemen hemen aynı derecede şaşırtan bir başka özellik de şu oldu: Fabrizio, Cizvitlerin kendisine öğrettikleri bütün dinsel bilgileri ciddiye almıştı. Markiz de çok dindardı, ama bu çocuğun dindarlığı onu ürküttü; "Marki, Fabrizio üzerinde etki yapacak bu çareyi sezmek akıllılığını gösterirse, beni oğlumun sevgisinden eder," diye düşündü. Uzun uzun ağladı, Fabrizio'ya olan düşkünlüğü de arttı bu yüzden.

Otuz kırk kadar uşakla dolu bu şatodaki yaşayış çok iç karartıcıydı. Bu yüzden de Fabrizio, bütün günlerini avlanmakla ya da kayıkla gölde dolaşmakla geçiriyordu. Çok geçmeden arabacılarla, ahırlarda çalışanlarla yakın arkadaşlık kurdu. Hepsi de çılgınca Fransız taraflısıydılar, Marki'nin ve büyük oğlunun özel hizmetinde çalışan dindar uşaklarla açıktan açığa alay ediyorlardı. Bu asık yüzlü kişilere yöneltilen alayların başlıca konusu, bunların da, tıpkı efendileri gibi, pudralı peruka takmalarıydı.

II

... Çobanyıldızı karartınca gözlerimizi
Yarını düşünür, göklere bakarım
Göklere ki Tanrı yazmıştır bizim için açıkça
Bütün yaratıkların yazgısıyla geleceğini.
Çünkü göklerin derinliğinden bakarken bir insana
Bazen acıyıp yol gösterir ona;
Kendi harfleri olan gökteki yıldızlarla
Olacakları bildirir önceden, iyisiyle kötüsüyle.
Yalnız, toprakla, ölümle yüklü insanlar
Aldırmazlar bu yazıya, okumazlar bile.

RONSARD

Marki bilgiye, öğrenime karşı derin bir hınç besliyor, İtalya'yı yıkan bu düşünceler oldu, diyordu. Oğlu Fabrizio'nun Cizvit okulunda böylesine parlak başladığı öğrenimini ilerletmesini istiyordu, ama bilgiye karşı duyduğu derin nefretle bu isteği nasıl bağdaştıracağını pek bilemiyordu. Tehlikeyi olabildiğince azaltmak için, Grianta'nın iyi yürekli papazı Rahip Blanes'i Fabrizio'nun Latince öğrenimini ilerletmesi işiyle görevlendirdi. Ne var ki Papaz'ın bu dili bilmesi gerekti. O ise bu dili küçümsüyordu. Bu konudaki bilgisi dua kitabındaki duaları ez-

bere okuyup anlamlarını cemaate aşağı yukarı bildirmekten ileriye gitmiyordu. Rahip bölgede yine de saygı görüyor, herkes ondan çekiniyordu. Brescia'nın koruyucusu San Giovita'nın ünlü kehanetinin ne on üç haftada, ne de on üç ayda gerçekleşmeyeceğini söyleyip durmuştu. Güvenilir dostlarıyla konuşurken bu on üç sayısının, her şey açıkça söylenebilse, çok kimseyi şaşırtacak biçimde yorumlanması gerektiğini de ekliyordu (Napoléon'un başarısızlıklarının başlangıcı olan 1813).

Gerçek şu ki, ilkçağların insanlarındaki dürüstlüğe, erdeme sahip, ayrıca bilgili bir insan olan Rahip Blanes, bütün gecelerini çan kulesinin tepesinde geçiriyordu. Astrolojiye delice meraklıydı. Gündüzlerini yıldızların kavuşmalarıyla konumlarını hesaplayarak geçirdikten sonra, gecelerinin büyük bölümünü de onları gökte izlemek için kullanıyordu. Yoksul olduğundan, mukavva borulu uzun bir dürbünden başka aracı yoktu. İmparatorlukların yıkılışlarıyla dünyanın çehresini değiştiren devrimlerin tam tamına ne zaman olup biteceklerini bulmakla ömrünü geçiren bir adamın dil öğrenimini küçümsemesi kolayca anlaşılabilir. Fabrizio'ya, "Latincede ata, *equus* denildiği bana öğretileli beri, başka ne biliyorum onun üzerine?" diyordu.

Köylüler yaman bir büyücüden korkar gibi korkuyorlardı ondan. Rahip ise çan kulesinde vakit geçirişinin uyandırdığı korku sayesinde köylülerin hırsızlık yapmalarını önlüyordu. O çevredeki meslektaşları, nüfuzunu çok kıskandıkları için, onu hiç sevmezlerdi. Marki onu, yalnızca, ayaktakımından bir kimse olduğu halde bu kadar fazla düşündüğü için hor görüyordu. Fabrizio ise tapınıyordu ona. Gözüne girmek için de kimi zaman gecelerini kocaman kocaman toplamalar, çarpmalar yapmakla geçiriyordu. Sonra çan kulesine çıkıyordu. Rahip Blanes'in hiç kimseye göstermediği büyük bir lütuftu

bu; ne var ki çocuğu saflığı yüzünden seviyordu. "Iki yüzlü olmazsan adam olursun belki," diyordu.

Gözüpek, eğlencelerinde, oyunlarında aşırı olan Fabrizio'nun yılda iki üç kez gölde boğulmasına ramak kalırdı. Grianta'daki, Cadenabiea'daki bütün köylü çocukların yaptıkları büyük çapta yaramazlıkların elebaşısı oydu. Bu çocuklar birkaç küçük anahtar ele geçirmişlerdi. Gece kapkaranlık olduğu zaman, kayıkları kıyıdaki iri bir taşa, bir ağaca bağlayan zincirlerin kilitlerini açmaya uğraşırlardı. Şunu da söylemek gerek ki, Como Gölü'nde balıkçılar kıyılardan çok uzaklara oltalar atıp bırakırlar. İpin bir ucu mantar kaplı küçük bir tahtaya bağlıdır. Bu tahtanın üstüne yerleştirilmiş çok esnek bir fındık dalının üzerinde de küçük bir çıngırak vardır. Bir balık oltaya tutulup ipi sarstı mı, çıngırak çalmaya başlar.

Fabrizio'nun elebaşılığını yaptığı bu gece seferlerinin başlıca amacı, balıkçılar küçük çıngırakların çalışını duymadan, sudaki oltaları elden geçirmekti. Fırtınalı havaları seçiyorlar, bu tehlikeli seferlere çıkmak için de, sabahleyin, gün doğmadan bir saat önce kayığa biniyorlardı. Kayığa binerken kendilerini en büyük tehlikeye attıklarına inanıyorlardı. Yaptıkları işin güzel yanı da buydu. Babalarından örnek alarak, dindar bir tavırla bir de *Ave Maria* duası okuyorlardı. İşte çoğu zaman tam böyle yola çıkacakları sırada, *Ave Maria*'yı okuduktan sonra, Fabrizio'nun içine bir şeyler doğuveriyordu. Dostu Rahip Blanes'in astrolojiyle ilgili incelemelerinden edindiği sonuçtu bu, ama Rahibin kehanetlerine hiç mi hiç inanmıyordu. Onun genç imgelemine göre, bu yorum ona başarıyı ya da başarısızlığı şaşmaz bir biçimde haber veriyordu. Arkadaşlarının hepsinden daha gözüpek olduğu için, gitgide bütün topluluk onun bu yorumlarına öylesine alıştı ki, kayığa binerlerken kıyıda bir papaz ya da sol yanlarından havalanan bir karga gördüler mi, hemen-

cecik koşup kilidi kayığın zincirine takıyorlar, sonra gidip yeniden yataklarına yatıyorlardı. Kısacası, Rahip Blanes kendi oldukça karmaşık bilimini Fabrizio'ya aktarmamıştı ama geleceği önceden haber verebilen belirtilere karşı sonsuz bir güven aşılamıştı ona.

Marki şifreli mektuplarının başına bir kaza gelirse bunun kendisini kız kardeşinin oyuncağı haline getirebileceğini seziyordu. Onun için, her yıl Kontes Pietranera'nın isim günü olan Santa Angela Yortusu'nda Fabrizio'nun gidip Milano'da bir hafta kalmasına izin veriyordu. Çocuk bütün yıl bu haftanın umudu, özlemi içinde yaşıyordu. Bu büyük olay dolayısıyla Marki bu politik yolculuğu yapsın diye oğluna dört gümüş veriyor, onu götüren karısına da, geleneğe uygun olarak, hiçbir şey vermiyordu. Yalnız, yolculuktan bir gün önce aşçılardan biri, altı uşak, iki atla bir arabacı, Como'ya gidiyorlar, Markiz de Milano'da her gün emrinde bir arabayla on iki kişilik bir sofra buluyordu.

Marki'nin sürmekte olduğu küskün hayat pek az eğlenceliydi elbette. Yalnız, şu üstünlüğü vardı ki, bunu göze alanları her zaman için zengin ediyordu. İki yüz bin frangı aşkın geliri olan Marki, bunun dörtte birini bile harcamıyordu. Umutlarla geçiniyordu. 1800 ile 1813 arasındaki on üç yıl boyunca Napoléon'un altı aya kalmadan devrileceğine sıkı sıkıya inanmıştı. 1813 başında Brezina'daki yenilgileri öğrenince nasıl sevindiğini gözünüzün önüne getirin artık! Paris'in alınması, Napoléon'un düşüşü yüzünden aklını oynatıyordu az daha. Bunun üzerine karısıyla kız kardeşine en ağır sözleri söylemeye hak gördü kendinde. Sonunda da, on dört yıllık bekleyişten sonra Avusturya birliklerinin Milano'ya yeniden girişlerini görünce, anlatılamaz bir sevinç duydu. Viyana'dan gelen buyruklara uygun olarak, Avusturya Generali, Marki'yi saygıya varan bir ilgiyle karşıladı. Kendisine he-

men hükümette birinci derecede bir görev vermek istediler. Büyük oğluna krallığın en seçme alaylarından birinde bir teğmenlik verildi. Küçük oğluysa kendisine verilmek istenen soylu aile çocuklarına ayrılmış gönüllü asker adaylığını kabul etmedi. Marki'nin eşsiz bir küstahlıkla tadını çıkardığı bu zafer ancak birkaç ay sürdü, ardından da çok aşağılatıcı terslikler geldi. Marki oldum olası işbilir bir adam değildi. Uşakları, noteri, doktoru arasında köyde geçirdiği on dört yıl, artık gelip çatan yaşlılığın hırçınlığına eklenince, onu büsbütün beceriksiz bir adam haline soktu. Oysa Avusturya ülkesinde, bu eski kral'ığın ağır işleyen, çapraşık, ama çok akıllıca yönetiminin gerektirdiği yeteneğe sahip olmadıkça, insan önemli bir işte barınamaz. Marki'nin yaptığı ters işler memurların kanına dokunuyor, işleri aksatıyordu. Aşırı kralcı sözleri, uyutulmak, başıboşluğa sürüklenmek istenilen halk yığınlarını kızdırıyordu. Günün birinde hükümetteki görevinden istifasını Kral-İmparator'un lütfen kabul buyurduğunu, aynı zamanda kendisine Lombardiya-Venedik krallığının saray başnazır yardımcılığını verdiğini öğrendi. Marki uğradığı korkunç haksızlığa pek içerledi. Basın özgürlüğünden hiç hoşlanmadığı halde, yazdığı bir mektubu bir dostunun aracılığıyla bastırdı. Sonunda İmparator'a, bakanlarının kendisine ihanet ettiklerini, hepsinin Jakoben olduğunu yazdı. Bu işleri yaptıktan sonra kös kös Grianta Şatosu'na döndü. Ara yerde kendisini avutan bir şey oldu. Napoléon devrildikten sonra Milano'da birtakım ileri gelen kişiler, İtalya kralının eski bakanı, çok değerli bir insan olan Kont Prina'yı sokakta öldürttüler. Kont Pietranera bakanın canını kurtarmak için kendi canını tehlikeye attı. Adamcağız şemsiyeyle dövüle dövüle öldürüldü, tam beş saat da can çekişti. Marki'nin günah çıkarttığı bir papaz, San Giovanni Kilisesi'nin kapısını açarak Prina'yı kurtarabilirdi.

Bahtsız bakanı bu kapının önünde sürüklüyorlardı. Bir ara sokağın ortasında, çamurların içine de bıraktılar. Papaz, üstelik alay ederek, kapıyı açmaya yanaşmadı. Altı ay sonra da Marki onun parlak bir biçimde yükselmesini sağlamak mutluluğuna erdi.

Marki, eniştesi Kont Pietranera'yı hiç sevmezdi. Adamın elli altın geliri bile yoktu, ama hayatından oldukça memnun görünmeye kalkıyor, ömrü boyunca sevmiş olduğu şeylere bağlı kalmaktan geri durmuyordu. Üstelik –Marki'nin iğrenç bir Jakobenlik diye adlandırdığı– herkese eşit adalet sağlamak düşüncesini açıkça ileri sürmekten de çekinmiyordu. Kont Avusturya'da görev almak istememişti. Onun "olmaz" deyişini kendisine karşı kullandılar, Prina'nın ölümünden birkaç ay sonra, onu öldürenleri parayla tutan aynı adamlar, General Pietranera'nın hapse atılmasını sağladılar. Bunun üzerine karısı bir pasaport çıkardı, Viyana'ya gidip gerçeği İmparator'a anlatmak için kendisine konak yerlerinde atlar verilmesini istedi. Prina'yı öldürtenler korktular, içlerinden Bayan Pietranera'yla kardeş çocuğu olan biri, ona Viyana'ya gitmeden bir saat önce gelip kocasının salıverilmesine ilişkin buyruğu verdi. Ertesi gün Avusturyalı General, Kont Pietranera'yı yanına çağırttı, çok büyük saygıyla karşıladı, emekli aylığının pek yakında en yüksek derece üzerinden ödeneceği güvencesini verdi ona. Akıllı, iyi yürekli bir adam olan babacan General Bubna'nın, Prina'nın öldürülüşünden, Kont'un tutuklanışından çok utanmış bir hali vardı.

Kontes'in sağlam kişiliği sayesinde atlatılan bu fırtınadan sonra karıkoca, General Bubna'nın öğütleri üzerine geciktirilmeden bağlanan emekli aylığıyla, iyi kötü geçindiler. Neyse ki Kontes, beş altı yıldır çok zengin bir delikanlıyla yakın dostluk kurmuştu. Kont'la da içli dışlı dost olan bu adam o sırada Milano'da bulunan en güzel

İngiliz atları koşulu arabasını, Scala Tiyatrosu'ndaki locasını, yazlıktaki şatosunu onların emrine vermekten geri durmuyordu. Ne var ki Kont, kendi yiğitliğini bilen adamdı, cömert ruhluydu, kolay öfkeleniyor, ağzına geleni söylüyordu o zaman. Günün birinde birtakım delikanlılarla ava gitmişti. Bunlardan biri Kont'un görev aldığı ordudan başka ordularda askerlik yapmıştı. Napoléon'un 1797'de kurduğu Alpötesi Cumhuriyeti askerlerinin yiğitliğiyle alay etmeye başladı. Kont bir tokat attı ona, hemen vuruştular. Bütün bu gençler arasında düşünceleriyle tek başına kalan Kont öldü. Düelloyu andıran bu olaydan çok söz edildi, orada bulunan kimseler de İsviçre'ye gitmeyi işlerine uygun buldular.

Olacağa boyun eğme diye adlandırılan o gülünç gözüpekliği, tek söz söylemeden kendini astıran bir budalanın gösterdiği cesaret, Kontes'in aklının alacağı iş değildi. Kocasının ölümü çok kızdırmıştı onu. Limercati, yani yakın dostu olan o zengin delikanlı da aklına esip İsviçre'ye gitsin, Kont Pietranera'yı öldüren kimseye bir tüfek kurşunu sıksın ya da bir tokat atsın istiyordu.

Limercati bu tasarıyı çok gülünç buldu, Kontes de duyduğu küçümsemenin yüreğindeki sevgiyi öldürdüğünü fark etti. Limercati'nin bir dediğini iki etmemeye başladı. Onun sevgisini uyandırmak, sonra yüzüstü bırakıp umutsuzluğa düşürmek istiyordu. Bu öç alma tasarısını Fransa'da anlaşılır hale sokmak için şunu söyleyeyim ki, bizimkinden çok uzak bir ülke olan Milano'da insan sevgi yüzünden hâlâ umutsuzluğa düşer. Kendisiyle yarışan bütün kadınları giydiği yas kılığıyla gölgede bırakan Kontes kendini seçkin delikanlılara beğendirmek için türlü çabalar gösterdi. Bunlardan biri, Kont N., ince, hoş bir kadın olan Kontes için Limercati'yi biraz hantal, biraz kaba saba bulduğunu söylemişti. Kontes'e de delice âşık oldu. Kontes, Limercati'ye şu notu yazdı:

Bir kez olsun akıllı bir erkek gibi davranmak ister misiniz? Beni hiç tanımadığınızı düşünün. Belki biraz küçümseyişle size en derin saygılarımı sunarım.

Gina Pietranera

Limercati bu notu okuyunca şatolarından birine gitti. Sevgisi arttıkça arttı, deliye döndü, beynine bir kurşun sıkacağından söz etti ki cehenneme inanan ülkelerde görülmüş şey değildir. Yazlık şatosuna gelişinin ertesi günü, evlenmek isteğini, iki yüz bin franklık gelirini de kendisine sunduğunu bildirmek üzere Kontes'e mektup yazdı. Kontes onun mektubunu açmaksızın Kont N.nin genç uşağıyla geri gönderdi. Bunun üzerine Limercati üç yıl kendi topraklarında oturdu. İki ayda bir Milano'ya geliyordu, ama hiçbir zaman orada kalmak yürekliliğini gösteremiyordu. Kontes'e beslediği ateşli aşkı, genç kadının vaktiyle kendisini nasıl hoş tuttuğunu anlatarak bütün arkadaşlarının kafasını şişiriyordu. İlk zamanlarda onun Kont N. ile düşüp kalkarak kendini küçük düşürdüğünü, böyle bir bağın onuruna leke sürdüğünü de ekliyordu.

Gerçek şu ki Kontes'in Kont N.ye karşı hiçbir sevgi duyduğu yoktu. Limercati'nin umutsuzluğa kapıldığına iyice emin olduktan sonra bunu kendisine açıkça söyledi. Görgülü bir adam olan Kont, genç kadının kendisine açıkladığı bu acı gerçeği ortalığa yaymaması için ona yalvardı.

"Beni hâlâ gözde bir sevgiliye gösterilen dış ilgilerle, belirtilerle kabule devam etmek gibi büyük bir hoşgörü gösterirseniz, ben de kendime uygun bir yer bulurum belki," dedi.

Bu mertçe sözlerden sonra Kontes artık Kont N.nin ne atlarını istedi, ne de locasını. Yalnız, on beş yıldır çok

gösterişli, parlak bir hayat sürmeye alışmıştı. Milano'da bin beş yüz franklık dul aylığıyla geçinmek gibi güç, daha doğrusu olanaksız bir sorunu çözmeye kalkıştı. Konağını bıraktı, bir binanın beşinci katında iki oda kiraladı. Oda hizmetçisine varıncaya kadar bütün adamlarına yol verdi. Hizmetçisinin yerine, orta işlerini gören yaşlı bir kadıncağız aldı. Aslında bu özveri, bize göründüğünden daha az yiğitçe, daha az acıydı. Milano'da yoksulluk ayıp değildir, korkak insanlara felaketlerin en kötüsü gibi görünmez. Limercati'nin, hatta kendisiyle evlenmek isteyen Kont N.nin de durmadan gönderdikleri mektuplarla bunalan Kontes'in geçirdiği bu birkaç aylık soylu yoksulluktan sonra şöyle bir şey oldu. Öteden beri çingeneliğe varan bir cimrilikte olan Dongo Markisi kız kardeşinin içinde bulunduğu sefaletin belki de düşmanlarının işine yarayacağını düşündü. Dongo ailesinden bir kadın, Marki'nin çok yakındığı Viyana sarayının generallerinin dul eşlerine verdiği aylıkla geçinmek zorunda kalsın, olacak iş miydi bu?

Kız kardeşine mektup yazdı, Grianta Şatosu'nda ona layık bir dairenin, yine ona layık bir davranışın kendisini beklediğini bildirdi. Değişken yaradılışlı bir kadın olan Kontes, bu yeni yaşayış biçimini düşününce, coşkuyla kabul etti. Yirmi yıl vardı ki, Sforzaların diktikleri ulu kestane ağaçlarının ortasında heybetle yükselen bu saygıdeğer şatoda oturmamıştı. "Orada rahata, bu yaşımda da mutluluğa kavuşacağım, değil mi ya?" diye düşünüyordu. Otuz bir yaşında olduğu için, artık bir köşeye çekilme zamanının geldiği kanısındaydı: "Kıyısında doğduğum bu güzel gölde mutlu, sakin bir hayat bekliyor beni en sonunda."

Aldanıyor muydu bilmem. Kesin olan şu ki, kendisine sunulan iki büyük serveti gözünü bile kırpmadan geri çevirmiş olan bu ateşli kadın, Grianta Şatosu'na mutlu-

luk getirdi. İki kız yeğeni sevinçten deliye döndü. Dongo Markizi onu öperken, "Gençliğimin güzel günlerine yeniden kavuşturdun beni," diyordu. "Gelişinden bir gün önce yüz yaşına bastım."

Kontes, Fabrizio'yla birlikte, yolu düşenlerin anlata anlata bitiremedikleri, Grianta çevresindeki bütün o güzelim yerleri yeniden gezip gördü. Gölün öbür kıyısında, şatonun karşısındaki güzel görünüşlü Melzi Köşkü; daha yukarıda, Sfondrataların kutsal korusu, gölün iki kolunu –o çok hoş Como koluyla Lecco'ya doğru akan, ağırbaşlı öbür kolunu– birbirinden ayıran dik, yüksek burun bunlar arasındaydı. Dünyanın en ünlü yeri olan Napoli Körfezi'yle aynı oranda hoş, sevimli manzaralardı bunlar. Genç kızlık çağının anıları yeniden canlandıkça Kontes kendinden geçiyor, bu anıları şimdiki duygularıyla ölçüyordu. "Bu Como Gölü, Cenevre Gölü gibi iyice sınırlanmış, en çağdaş yöntemlere göre ekilip biçilmiş büyük toprak parçalarıyla çevrili değil; parayı, hırsı hatırlatır bunlar insana," diye düşünüyordu: "Burada her yanda, kimi yüksek, kimi alçak tepeler görüyorum. Üzerleri insan elinin bozmadığı, gelir getirmeye zorlamadığı, rastgele dikilmiş ağaç kümeleriyle kaplı. Göle doğru çok garip görünüşlü inişlerle ilerleyen bu hoş biçimli tepelerin ortasında Tasso'nun, Aristoteles'in betimlemelerinden doğan bütün imgeleri içimde saklayabilirim. Her şey soylu, tatlı, her şey sevginin diliyle konuşuyor; hiçbir şey uygarlığın çirkinliklerini hatırlatmıyor. Yamaçlara kurulu köyleri ulu ağaçlar gizlemiş, ağaçların tepeleri üzerinden de onların güzel çan kulelerinin sevimli mimarisi yükseliyor. Elli adım genişliğinde küçük bir tarla, ara sıra kestane ağaçları, yabankirazı kümelerini birbirinden ayırsa bile insanın gözü, buralarda daha gürbüz, başka yerlerdekinden daha sağlıklı bitkilerin yetiştiğini görerek doyuyor."

Doruklarında insanın hepsinde birden oturmak istediği gelen kır evlerinin bulunduğu bu tepelerin ardında, insanın gözü Alpler'in hep karla kaplı sivriliklerini, şaşırarak görüyor. Onların sert ağırbaşlılıkları hayatın mutsuzluklarından, şu anın zevklerini artırmak için gerektiği kadarını hatırlatıyor. Ağaçlar altında gizli bir küçük köyün uzaktan gelen çan sesi insanın hayalini okşuyor. Suların hafifleterek taşıdığı bu sesler tatlı bir hüzün, bir boyun eğiş içeriyor, şöyle diyor sanki: "Hayat akıp gidiyor. Ayağına gelen mutluluğa karşı bu kadar nazlı davranma, çabuk yararlanmaya bak!" Dünyada benzeri olmayan bu büyüleyici yerlerin dili Kontes'in yüreğini on altı yaşındaki haline getirdi. Nasıl olup da gölü görmeden on altı yıl geçirmiş olduğunu aklı almıyordu. "Yoksa mutluluk yaşlılığın başladığı yere mi gizlenmiş?" diyordu. Bir kayık aldı. Fabrizio, Markiz, Kontes kendi elleriyle süslediler. Evlerinde çok gösterişli bir yaşayış vardı, ama hiçbir şey için para bulunamıyordu. Marki gözden düşeli beri aristokratça gösterişi artırdıkça artırmıştı. Sözgelişi, Cadenabia'nın yanındaki çınarlı yol yakınında gölden on adımlık toprak kazanmak için seksen bin franga mal olan bir set yaptırmıştı. Bu setin ucunda ünlü Marki Cagnola'nın resimlerine göre yapılmış küçük bir kilisenin yükseldiği görülüyordu. Tamamen koca koca kaya parçalarından yapılan kilisenin içinde Milano'nun gözde heykelcisi Marchesi ona bir de mezar yapmaktaydı. Mezarın üstündeki pek çok kabartma Marki'nin dedelerinin yaptıkları türlü yararlılıkları gösteriyordu.

Fabrizio'nun ağabeyi Markezino Ascanio da hanımların gezintisine katılmak istedi. Halasıysa onun pudralı saçlarına su atıyor, ciddiliği karşısında da her gün yeni bir muziplik bulup çıkarıyordu. Ascanio, en sonunda, kendisi varken gülmeye cesaret edemeyen şen topluluğu sol-

gun ablak suratını seyretmekten kurtardı. Herkes onun babası Marki hesabına hafiyelik ettiğini sanıyordu, istifa etmek zorunda bırakılalı beri hep öfkeli olan bu asık suratlı zorbayı da idare etmek gerekiyordu.

Ascanio kardeşi Fabrizio'dan öç almaya ant içti.

Derken, bir fırtına çıktı, hepsi büyük bir tehlike atlattılar. Paraları pek azdı ama Marki duymasın diye kayıkçılara dolgun bahşişler verdiler. İki kızını alıp götürdüler diye Marki çok kızıyordu zaten. İkinci bir fırtına çıktı. Bu güzel gölde korkunç olur fırtınalar... Birbirine karşı iki dağın boğazlarından birdenbire rüzgâr çıkar, suların üstünde birbirine girer. Kontes fırtınanın, gök gürültülerinin ortasında kayıktan inmek istedi. Gölün ortasında tek başına yükselen, minicik bir oda büyüklüğündeki kayanın üstüne çıkarsa, görülmemiş bir manzara seyredeceğini ileri sürüyordu. Azgın dalgaların kendisini her yandan kuşattıklarını görecekti. Kayıktan atlarken suya düştü. Fabrizio onu kurtarmak için arkasından suya atladı, ikisi de epey uzaklara sürüklendiler. Boğulmak hoş şey değildir elbette, ama şaşkınlığa dönen can sıkıntısının da bu derebeyi şatosunda yeri yoktu. Kontes, Rahip Blanes'in yapmacıksız karakterini beğenmiş, astrologluğuna da merak sardırmıştı. Sandalı aldıktan sonra elinde kalan az bir parayla elden düşme bir teleskop almıştı. Hemen her akşam yeğenleriyle, Fabrizio ile birlikte gidip şatonun gotik kulelerinden birindeki düzlüğe yerleşiyordu. Topluluğun bilgini Fabrizio'ydu, burada hepsi hafiyelerden uzak, çok neşeli birkaç saat geçiriyorlardı.

Şunu da söylemek gerek ki, Kontes'in hiç kimseyle konuşmadığı günler de oluyordu. O zamanlar kara kara düşünerek ulu kestane ağaçlarının altında dolaştığı görülüyordu. Çok akıllı bir kadın olduğundan, düşüncelerini başkalarına açamamanın sıkıcı bir şey olduğunu anlıyor-

du. Ertesi gün, bir gün önceki gibi gülüyordu yine. Doğuştan çok hareketli olan ruhu üzerinde bu iç karartıcı etkileri uyandıran, yengesi Markiz'in yakınmalarıydı. Markiz, "Gençliğimizin geri kalanını bu kasvetli şatoda mı geçireceğiz?" diyordu. Oysa, Kontes gelmeden önce böyle sızlanmaya cesaret bile edemiyordu.

1814-1815 kışını böyle geçirdiler. Parası kıttı ama Kontes yine de gidip Milano'da birkaç gün geçirdi. Scala Tiyatrosu'nda Vigano'nun çok güzel bir balesini görmeye gitmişti. Marki de karısının görümcesiyle gitmesine hiç ses çıkarmıyordu. Gidip küçücük dul maaşının üç aylıklarını alıyorlardı. Çok zengin Dongo Markizi'ne Alplerötesi Cumhuriyeti generalinin yoksul dul eşi birkaç altın veriyordu. Çok hoş oluyordu bu eğlentiler. Eski dostları yemeğe çağırıyorlar, çocuklar gibi, güle eğlene, her şeyin avutucu yanını buluyorlardı. Canlılıkla, beklenmedik şeylerle dolu o İtalyan neşesi, Marki'yle büyük oğlunun bakışlarının Grianta'da çevrelerine saçtıkları gamı, kederi unutturuyordu. Daha on altı yaşında olan Fabrizio evin reisliği görevini çok iyi başarıyordu.

7 Mart 1815 günü, hanımlar Milano'ya yaptıkları hoş bir küçük yolculuktan döneli iki gün olmuştu. Son zamanlarda göl kıyısının ta ucuna uzatılmış olan güzel çınarlı yolda geziniyorlardı. Derken, Como'dan gelen bir kayık göründü, içindekiler garip işaretler yaptılar. Marki'nin bir adamı kayıktan setin üzerine atladı. Napoléon Elbe Adası'ndan kaçıp Juan Körfezi'nde karaya çıkmıştı. Avrupa bu olaya şaşmak bönlüğünü gösterdi, ama Marki hiç şaşmadı. Hükümdarına yürekten gelen coşkun duygularla dolu bir mektup yazdı. Ona hem hizmetlerini, hem milyonlarını sunuyor, bakanlarının da, Paris'teki kışkırtıcılarla anlaşma halindeki Jakobenler olduğunu yineliyordu.

8 Mart günü sabahın saat altısında, Marki, yine sır-

malı giysilerini giymiş, oğlunun kendisine yazdırmakta olduğu üçüncü bir siyasal mektubun müsveddesini hazırlıyor, bunları, hükümdarın filigran halinde resmini taşıyan bir kâğıdın üzerine, güzel yazısıyla özene bezene, ciddi ciddi temize çekmeye uğraşıyordu. Tam o sırada Fabrizio da Kontes Pietranera'nın yanına girmişti.

"Gidiyorum!" dedi. "İmparator aynı zamanda İtalya Kralı ya, gidip onun emrine gireceğim. Kocanı ne kadar severdi! İsviçre'den geçeceğim. Dostum Vasi var ya, barometre satar hani, pasaportunu verdi bana bu gece. Sen de birkaç Napoléon altını ver bana hadi, topu topu iki altın var bende çünkü. Gerekirse yayan gideceğim."

Kontes hem sevincinden, hem üzüntüsünden ağlıyordu. Fabrizio'nun ellerine sarılarak, "Ulu Tanrım! Nereden aklına geldi bu!" diye haykırdı. Kalktı, çamaşır dolabına gitti. Orada sımsıkı saklı duran boncuk işlemeli küçük bir keseyi aldı. Varı yoğu bundan ibaretti. "Al," dedi, "ama, kendini öldürtme Tanrı aşkına! Seni de kaybedersek ne kalır zavallı annenle bana? Napoléon'un başarı kazanmasına gelince; olanaksız bu, yavrum. Bizim efendiler onu yok etmeyi becereceklerdir. Daha bir hafta önce duymadın mı Milano'da yirmi üç suikast planının öyküsünü? Hepsi de öyle ustalıklı hazırlanmış ki, mucizeyle kurtulabilmiş bunlardan. O sıralarda çok da güçlüydü hem. Düşmanlarımızın onu yok etme azminden hiçbir şey eksilmiş değil, kendin de gördün. O gideli beri Fransa diye bir şey yoktu artık."

Kontes Napoléon'un gelecekteki yazgısından Fabrizio'ya çok heyecanlı bir tavırla söz ediyor, "Onun yanına gitmen için sana izin vermekle yeryüzündeki en değerli şeyimi ona feda etmiş oluyorum," diyordu.

Fabrizio'nun gözleri yaşardı. Kontes'i öperken ağladı; yine de yola çıkmak için verdiği karar bir an olsun değişmedi. Bu çok sevdiği kadına, kendisini karar verme-

ye iten –bizim de çok eğlenceli bulmaktan geri kalmadığımız– nedenleri harıl harıl anlatıyordu:

"Dün akşam saat altıya yedi vardı; biz de, bildiğin gibi, Casa Sommariva'nın altında, gölün kıyısındaki çınarlı yolda geziniyor, güneye doğru yürüyorduk. Como' dan gelen, böyle önemli bir haberi getirmekte olan kayığı orada, ta uzaklarda, ilk olarak ben gördüm. Ben İmparator'u aklıma bile getirmeden kayığa bakıyor, yolculuk edenlere imreniyordum yalnızca. Birdenbire derin bir coşku duydum. Kayık kıyıya yanaştı, içindeki adam babama alçak sesle bir şeyler söyledi, onun rengi attı, bizi bir kenara çekti, o korkunç haberi verdi. Sırf, gözlerimi dolduran sevinç yaşlarını gizlemek için gölden yana döndüm. Birdenbire sağ yanımda, çok yükseklerde bir kartal gördüm. Napoléon'un kuşuydu bu, görkemle uçarak İsviçre'ye, yani Paris'e doğru gidiyordu. O anda kendi kendime, 'Ben de kartal hızıyla İsviçre'yi aşacağım, gidip bu büyük adama çok şey sunacağım; verebileceğim her şeyi, cılız kollarımın yardımını sunacağım ona! Bize bir yurt vermek istedi, eniştemi de çok sevdi!' dedim. O anda, kartalı gördüğüm sırada, nasıl oldu bilmem, gözyaşlarım diniverdi. Bu düşüncenin gökten indiğinin kanıtı da şu ki, yine o sırada hiç çekinmeden kararımı verdim, bu yolculuğu yapma nedenleri gözlerimin önünde beliriverdi. Göz açıp kapayıncaya kadar, hele pazar günleri –biliyorsun sen de– hayatımı zehirleyen bütün üzüntüler, sanki Tanrı üzerlerine üflemiş gibi, uçup gidiverdi. İtalya'nın o yüce hayalinin, Almanların içine gömdükleri çirkeften kalkarak doğrulduğunu gördüm.[1] Yarı yarıya zincirli, yaralı kollarını kralına, kurtarıcısına doğru kaldırıyordu. İçimden, 'Ben ki mutsuz ananın daha adı

1. Konuşan, tutkulu bir kişidir. Ünlü İtalyan destan yazarı Monti'nin birkaç dizesini çeviriyor.

duyulmamış evladıyım, gideceğim, kaderin damgasını taşıyan bu adamla ya öleceğim, ya yeneceğim. O adam ki, Avrupa ulusları arasında en köle, en aşağılık olanlarının bile bize yakıştırdıkları hakaretten bizi temizlemek istedi,' dedim."

Sonra Kontes'e yaklaştı, alevler saçan gözlerini ona dikerek alçak sesle ekledi:

"Doğduğum yılın kışında, annemin kendi eliyle diktiği o kestane fidanını biliyorsun ya... buradan iki fersah uzakta, bizim ormandaki çeşmenin başına diktiği fidan, hani? Daha hiçbir şey yapmadan gidip onu göreyim istedim. 'Bahar daha tam olarak başlamış değil,' dedim içimden. 'Benim ağaç yeşermişse, bu bir işaret olacak bana. Benim de bu karanlık, soğuk şatodaki, beni çürüten o uyuşukluk halinden kurtulmam gerek.' Şimdi zorbalığın simgeleri, eskiden de araçları olan şu kararmış, köhne duvarlar kışı gerçekten canlandırır gibi görünmüyorlar mı sana? Kış benim ağaç için neyse, onlar da benim için o.

İnanır mısın, Gina? Dün akşam saat yedi buçukta benim kestane ağacının yanına vardım. Yeşermişti; enikonu büyümüş, güzel, minnacık yaprakları vardı! Örselemeden öptüm onları. Sevgili ağacımın çevresindeki toprağı saygıyla çapaladım. İçim yeni bir coşkuyla dolu, hemen dağı aştım, Menagio'ya geldim. İsviçre'ye girmek için pasaport isterdi. Zaman çabucak geçmişti, kendimi Vasi'nin kapısı önüne gelmiş gördüğümde saat sabahın biri olmuştu bile. Vasi'yi uyandırmak için kapıyı uzun uzun çalmak zorunda kalacağımı sanıyordum ama daha yatmamıştı, yanında üç de arkadaşı vardı. Daha ben söze başlar başlamaz, 'Napoléon'un yanına gideceksin demek, ha?' diye haykırarak boynuma sarıldı. Ötekiler de coşkunlukla sarıldılar bana. İçlerinden biri, 'Ne diye evlendim sanki?' diyordu."

Kontes Pietranera düşünceye dalmıştı. Birtakım sa-

kıncalar ileri sürecek oldu. Fabrizio'nun azıcık deneyimi olsaydı, onun çabucak sıralayıverdiği esaslı nedenlere kendisinin de inanmadığını hemen görürdü. Deneyimi yoktu ama azmi vardı, bu nedenlere kulak bile asmadı. Sonunda Kontes, "Tasarını annene de açsaydın bari," demekle yetinmek zorunda kaldı.

Fabrizio bir tür kahramanca böbürlenişle, "Annem bunu kız kardeşlerime söyler, onlar da farkında olmadan ele verirler beni!" diye bağırdı.

Kontes gözyaşları arasında gülümsedi.

"Kadınlar seni başarıya ulaştıracak; biraz daha saygıyla söz et onlardan," dedi. "Hiçbir zaman erkeklerin hoşuna gitmeyeceksin sen, bayağı ruhlu kimselere karşı çok ateşli davranıyorsun çünkü."

Markiz oğlunun garip tasarısını öğrenince, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bunun yiğitlik yönünü sezemiyordu, oğlunu alıkoymak için elinden geleni yaptı. Hapishane duvarlarından başka hiçbir şeyin onu yolundan alıkoyamayacağı kanısına varınca, elindeki avucundaki azıcık parayı da ona verdi. Sonra hatırladı: Bir gün önceden beri, sekiz on tane küçük elmas vardı yanında, on bin frank kadar ederdi. Bunları ona Milano'da yüzük, küpe, bilezik yaptırsın diye Marki vermişti. Kontes bu elmasları kahramanımızın yol giysisine diktiği sırada Fabrizio'nun kız kardeşleri annelerinin yanına girdiler. Fabrizio da aldığı üç beş Napoléon altınını bu zavallı kadınlara geri veriyordu. Kız kardeşleri onun tasarısından öylesine coşkulandılar, onu öyle gürültülü bir sevinçle kucakladılar ki, Fabrizio daha gizlenmemiş birkaç elması eline aldı, hemen gitmek istedi.

"Farkında olmadan beni ele verebilirsiniz," diyordu. "Mademki bu kadar param var, elbise, çamaşır götürmesem de olur, nerede olsa bulurum." Çok sevdiği bu insanlara sarıldı, odasına bile gitmek istemeksizin, hemen

yola çıktı. Atlıların kendisini izleyeceklerinden korkuyordu hep. Bu yüzden öyle hızlı yürüdü ki, hemen o akşam Lugano'ya ulaştı. Bir İsviçre kentindeydi, Tanrı'ya şükür! Issız yolda babasının beslediği jandarmalarca itilip kakılmaktan korkmuyordu artık. Orada babasına güzel bir mektup yazdı. Çocukça bir zayıflıktı bu. Marki'yi büsbütün kızdırdı. Fabrizio posta arabasına bindi, Saint-Gothard'ı aştı, yolculuğu çabuk geçti, Pontarlier'den de Fransa'ya girdi.

İmparator Paris'teydi. Fabrizio'nun mutsuzlukları da orada başladı. Yola çıkarken İmparator'la konuşmayı iyice aklına koymuştu. Bunun güç olacağıysa aklına gelmemişti. Milano'dayken Prens Eugène'i günde on kez görüyordu; ne zaman istese konuşabilirdi onunla. Paris' te her sabah Tuileries Şatosu'nun avlusuna gidiyor, Napoléon'un askerleri denetleyişini seyrediyordu. Ne var ki, yanına hiç yaklaşamadı. Yurdun geçirmekte olduğu büyük tehlikeden ötürü, bütün Fransızların kendisi gibi üzüldüklerine inanıyordu. İndiği otelde yemek yerken, tasarılarını, davaya bağlılığını hiç gizlemedi. Kendisinden daha coşkulu, sevimli, tatlı gençlerle karşılaştı. Bunlar da, Fabrizio'nun elindeki avucundaki bütün parayı birkaç gün içinde çalmaktan geri kalmadılar. Sırf alçakgönüllü davranmak için, annesinin kendisine vermiş olduğu elmaslardan hiç söz etmemişti neyse ki. Bir içki âleminin sabahında parasının çalındığını anlayınca iki güzel at aldı. Kendisine atları satan adamın yanında seyislik eden eski bir askeri de uşak olarak tuttu. Tatlı dilli Paris gençlerine karşı içi küçümsemeyle dolu, orduya katılmak üzere yola çıktı. Ordunun Maubeuge çevresinde toplanmakta olduğundan başka bir şey bilmiyordu. Daha sınıra ulaşır ulaşmaz, askerler açıkta konaklarken, kendisi bir eve yerleşip gürül gürül yanan bir ocağın başında ısınmayı gülünç buldu. Uşağı sağduyudan yoksun değildi ama adamcağız ne söylediyse

Fabrizio dinlemedi. Koşup Belçika yolu üzerinde son sınır noktasında konaklayan birliklere düşüncesizce katıldı. Yolun kıyısına yerleşmiş olan birinci tabura ulaşır ulaşmaz, askerler kılığı hiç de üniformayı andırmayan bu delikanlıya bakmaya başladılar. Gece oluyor, soğuk bir rüzgâr esiyordu. Fabrizio bir ateşin yanına yaklaştı.

"Para vereyim de ağırlayın beni," dedi.

Özellikle para verme önerisine şaşan askerler bakıştılar ama iyi davranıp ateşin başında bir yer gösterdiler ona. Uşağı da iyi kötü bir barınak yaptı. Bir saat sonra alayın bir astsubayı konak yerinin yanından geçtiği sırada, askerler ona gittiler.

"Fransızcayı doğru dürüst konuşamayan bir yabancı geldi buraya," dediler.

Astsubay Fabrizio'yu sorguya çekti. O da, dilinin o kuşku uyandıran çalışıyla, İmparator'a duyduğu hayranlığı anlattı.

Bunun üzerine astsubay, "Sen gel ardımdan bakayım da, albayın yanına gidelim. Şuracıkta, bir çiftlik evine yerleşti," dedi.

Fabrizio'nun uşağı da iki atla birlikte yaklaştı. Astsubay atları görünce öyle şaşırdı ki, hemen fikir değiştirdi, başladı uşağı da sorguya çekmeye. Uşak eski bir askerdi, karşısındaki adamın kafasındaki saldırı tasarısını önceden sezdi, efendisini saygın kişilerin koruduklarını söyledi.

"Onun bu güzelim atlarını aşırmazsınız sanırım," diye de ekledi.

Astsubayın hemen çağırdığı bir asker, uşağın yakasına yapıştı. Bir başka asker atlara göz kulak oldu. Astsubay sert bir havayla Fabrizio'ya, "Karşılık verme de gel ardımdan!" diye buyurdu.

Konak yerlerinde yakılan, ufku her yandan aydınlatan ateş dolayısıyla daha koyu görünen karanlıkta, yaya olarak tam bir fersah yol gittiler. Sonra astsubay Fa-

brizio'yu bir jandarma subayına teslim etti, o da ciddi bir tavırla, kimlik kâğıtlarını istedi. Fabrizio pasaportunu gösterdi. "Mal götürmekte olan barometre tüccarı" diye gösteriyordu pasaport onu.

Subay, "Ne kadar aptallar! Olur şey değil!" diye bağırdı.

Bizim delikanlıya sorular sordu. O da büyük bir coşkunlukla İmparator'dan, özgürlükten söz etti. Bunun üzerine jandarma subayı katıla katıla gülmeye başladı.

"Yok canım! Pek uyanık değilsin sen!" diye bağırdı. "Nasıl olmuş da senin gibi acemi çaylakları yollamışlar bize?"

Fabrizio da gerçekten barometre tüccarı olmadığını anlatmak için yırtınıyordu ama ne dediyse dinletemedi, subay B. cezaevine yolladı onu. Burası o çevredeki küçük bir kasabaydı. Kahramanımız da öfkeden köpürerek, yorgunluktan bitkin bir halde sabahın saat üçüne doğru oraya ulaştı.

Başına gelenlerden hiçbir şey anlamamıştı. Önce şaşırdı, sonra öfkelendi. O külüstür hapishanede tam otuz üç gün geçirdi. Yörenin komutanına mektup üzerine mektup yazıyor, bunları yerine ulaştırma işini de gardiyanın karısı üzerine alıyordu. Otuz altı yaşında, güzel bir Flaman'dı bu kadın. Böyle yakışıklı bir delikanlıyı kurşuna dizdirmeye hiç hevesli olmadığından, üstelik ondan bol para da aldığından, bütün bu mektupları ateşe atmaktan geri kalmıyordu. Akşam çok geç vakit gelip tutuklu gencin yakınmalarını dinlediği oluyordu. Kocasına, "Bu toy delikanlıda para var," demiş, tedbirli bir adam olan gardiyan da karısına, "Sen nasıl istersen öyle yap," diye karşılık vermişti. Kadın da, kocasının bu izninden yararlandı, birkaç Napoléon altını aldı. Astsubay yalnız atları almış, jandarma subayıysa hiçbir şeye el koymamıştı. Haziran ayında bir gün öğleden sonra Fabrizio ol-

dukça uzaktan gelen şiddetli top sesleri duydu. Çarpışma başlamıştı demek en sonunda! Sabırsızlıktan yüreği hopluyordu. Kentte de birçok gürültüler işitti. Büyük bir kaynaşma başlamıştı gerçekten. Üç tümen B.den geçiyordu. Gece saat on bir sularında, gardiyanın karısı dert ortaklığı etmeye gelince, her zamankinden daha sevimli davrandı ona. Sonra kadının ellerini tuttu.

"Çıkart beni buradan, şerefim üzerine söz veriyorum bak, çarpışma biter bitmez hapishaneye dönerim," dedi.

"Bırak şu boş sözleri! Mangır var mı, mangır? Sen ondan haber ver!"

Fabrizio telaşlanır göründü, "mangır" sözünü anlamamıştı. Gardiyanın karısı onun telaşını görünce paranın suyunu çektiğini anladı, önceden düşündüğü gibi Napoléon altınlarından söz edecek yerde franktan söz etti artık.

"Dinle beni!" dedi. "Yüz frank kadar para verebilirsen, ben de gece nöbet değiştirmeye gelecek onbaşının gözlerini birer Napoléon altınıyla kapatırım. Senin hapishaneden çıkıp gittiğini göremez, alayı da yarın buradan gidecekse, kabul eder mutlaka."

Pazarlıkta çabucak anlaştılar. Gardiyanın karısı Fabrizio'yu kendi odasında saklamayı da kabul etti, ertesi sabah oradan daha kolay kaçabilecekti.

Ertesi sabah gün doğmadan kadıncağız yüreği pek yufkalaşmış bir halde Fabrizio'ya, "Yavrucuğum, daha pek gençsin sen, gel vazgeç bu kötü işten. Beni dinle de bir daha girme böyle işlere," dedi.

Fabrizio ise, "Ne yani? İnsanın yurdunu korumak istemesi suç mu?" deyip duruyordu.

"Yeter. Unutma bak! Canını kurtardım senin. Durumun apaçıktı, kurşuna dizilecektin, ama sakın kimseye söyleme bunu. Kocamı da, beni de işimizden edersin yoksa. Hele, 'Ben Milanolu soyluyum, barometre tüccarı

kılığına girdim,' masalını bir daha alma ağzına, çok aptalca bir şey bu. İyi dinle beni: Önceki gün hapiste ölen bir süvarinin üniformasını vereceğim sana. Ağzını sıkı tut, ama bir süvari başçavuşu ya da bir subay seni karşılık vermek zorunda bırakacak biçimde sorguya çekerse, 'Yolun kıyısındaki bir hendekte sıtmadan titrerken bir köylü halime acıdı, beni evine götürdü, hasta yattım orada,' dersin. Bu karşılığı yeterli bulmazsa, 'Alayıma katılmaya gidiyorum,' diye ekle. Dilin çalıyor diye seni tutuklayacaklardır bekli. O zaman, 'Piemonteliyim ben, geçen yıl askere aldılar, Fransa'da kaldım,' falan dersin."

Otuz üç gün süren öfkeden sonra Fabrizio başına gelenlerin asıl nedeninin onu casus sanmaları olduğunu anladı. O sabah çok uysal olan gardiyanın karısıyla konuştu. Kadın, elinde bir süvari üniformasını daraltırken, o da şaşkına dönen kadıncağıza başından geçenleri olduğu gibi anlattı. O kadar toy bir hali vardı, süvari üniforması da ona öyle yakışmıştı ki!

Sonunda, kadın, yarı inanmış, "Mademki savaşmayı bu kadar çok istiyorsun, Paris'e gelir gelmez gidip bir alaya katılsaydın ya. Bir başçavuşa içki parası verseydin, işin olurdu!" dedi. Gelecek için de bol bol öğüt verdi; sonunda, gün ağarırken Fabrizio'yu evden uğurladı, ne olursa olsun adını ağzına almayacağına da belki yüz kez yemin ettirdi ona. Süvari kılıcı koltuğunun altında, neşeli neşeli yürüyerek küçük kasabadan çıkar çıkmaz, bir kaygıdır düştü Fabrizio'nun içine. "Sırtımda hapiste ölen bir süvarinin üniforması, cebimde de onun yol kâğıdı var. Söylediğine göre bu adam bir inek ya da gümüş sofra takımları çaldı diye düşmüş hapse! Ben onun yerine geçmiş bulunuyorum bir bakıma... Hiç istemediğim, aklımdan geçirmediğim halde oldu bu iş! Yine hapse düşmemeye dikkat etmeli!.. Bu işin sonu apaçık, hapse düşersem çekeceğim var!" diye düşündü.

Kendisine iyilik eden kadından ayrılalı daha bir saat olmamıştı, öyle bir yağmur yağmaya başladı ki, bizim acemi süvari ayağına uymayan kaba saba çizmelerle sürekli tökezleyerek zar zor yürüyebiliyordu. Sıska bir beygire binmiş bir köylüye rastladı, derdini işaretle anlatarak beygiri satın aldı. Dili çaldığı için gardiyanın karısı, "Darda kalmadıkça konuşayım deme sakın," diye öğüt vermişti ona.

Ligny Savaşı'nı kazanmış olan ordu, o gün var hızıyla Brüksel üzerine yürüyordu. Waterloo Savaşı başlamak üzereydi. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur sürüp giderken, öğleüzeri, Fabrizio top sesleri duydu. Bunun sevinciyle, haksız yere hapiste yatışının kendisinde yarattığı korkunç umutsuzluk anlarını büsbütün unutuverdi. Gece geç saate kadar yürüdü, artık aklı başına gelmeye başladığı için gidip yoldan çok uzaktaki bir köylü evinde kaldı. Bu köylü ağlayıp sızlıyor, "Varımı yoğumu alıp götürdüler!" diyordu. Fabrizio köylüye bir gümüş verdi, o da ona yulaf buldu. Fabrizio içinden, "Benim at pek değerli değil, ama ne olur ne olmaz, bir astsubayın hoşuna gideceği tutuverir belki," diyerek ahıra gidip atın yanında yattı. Ertesi gün, güneş doğmadan bir saat önce yola koyulmuş, okşaya okşaya hayvanı tırısa kaldırabilmişti. Saat beş sularında top sesleri duydu. Waterloo Savaşı'nın hazırlıklarıydı bunlar.

III

Çok geçmeden Fabrizio ordu bakkallığı yapan kadınlara rastladı. B.deki gardiyanın karısına duyduğu gönül borcu, onlarla konuşmaya itti onu. İçlerinden birine, kendisinin bağlı olduğu Hafif Süvari Alayı'nın nerede olduğunu sordu.

Fabrizio'nun solgun yüzü, güzel gözleri bakkal kadına dokunmuştu.

"Pek acele etmesen iyi olur, küçük asker," dedi. "Senin bileğin bugünkü kılıç vuruşlarına dayanacak kadar güçlü değil daha. Bari bir tüfeğin olsaydı, sen de herkes gibi kurşununu sıkardın."

Bu öğüt Fabrizio'nun hoşuna gitmedi. Yalnız, atını ne kadar hızlı sürerse sürsün, bakkal kadının arabasından daha hızlı gidemiyordu. Ara sıra top gürültüsü yaklaşır gibi oluyor, birbirlerinin söylediklerini işitemiyorlardı. Fabrizio coşkuyla, mutlulukla öylesine kendinden geçmişti ki, yeniden söze başlamıştı. Bakkal kadının her sözü, mutluluğunu iki kat artırarak, daha iyi anlatıyordu ona. Asıl adını, hapisten kaçışını gizleyerek, çok iyi bir insana benzeyen bu kadına sonunda her şeyi anlattı. Kadın çok şaşırmıştı, bu genç askerin kendisine anlattıklarından hiçbir şey anlamıyordu.

Sonunda bir zafer tavrıyla, "Anladım işin içyüzünü!"

diye bağırdı. "4. Hafif Süvari Alayı'ndaki yüzbaşılardan birinin karısına tutkunsun sen. Sırtındaki üniformayı sevgilin armağan etmiş olacak, sen de onun ardından koşuyorsun. Tanrı bilir ya, hiç askerlik yapmamışsın. Ama, mert bir çocuk olduğundan, alayın da ateş hattında bulunduğundan, kendine korkak dedirtmemek için, sen de orada görünmek istiyorsun."

Fabrizio bu sözlerin hepsine "evet" dedi. İyi öğütler alabilmek için tek çareydi bu. İçinden, "Bu Fransızların davranışları üzerine hiçbir şey bilmiyorum," diyordu. "Biri bana yol göstermezse yine hapishaneyi boylarım, atımı da çalarlar."

Bakkal kadın onunla dostluğu gitgide ilerletmişti. "Bir kere şunu kabul et ki, daha yirmi yaşında değilsin. On yedisindesin olsa olsa," diyordu.

Doğruydu, Fabrizio da seve seve kabul etti bunu.

"Askerlik çağına bile gelmemişsin demek. Sırf o hanımın güzel gözleri uğruna can vereceksin. Vay canına! Ağzının tadını biliyormuş hanımcağız. Sana verdiği sarılardan birkaçı daha yanındaysa, önce başka bir at almalısın. Top sesleri biraz yakından gürleyince, senin külüstür nasıl kulakları dikiyor bak! Sütçü beygiri bu, savaş hattına girdiğin anda öldürtür seni. Şu karşıdaki çitin üstünden gördüğün beyaz duman var ya, yaylım ateşi derler buna, yavrum! Kurşunların vızıldadığını duyunca korkudan ödün patlayacak, hazır ol buna. Sonra, vakit varken bir iki lokma bir şey yersen iyi edersin."

Fabrizio bu öğüde uydu, bakkal kadına bir Napoléon altını uzattı, bunun içinden parasını almasını söyledi.

Kadın, "Vah yavrucak, vah!" dedi. "Parasını nasıl harcayacağını da bilmiyor daha! Napoléon altınını cebe indirince bizim Cocotte'u dörtnala sürüp gitsem hak edersin bunu doğrusu! Senin külüstür beygir peşimden yetişebilirse aşkolsun! Kaçtığımı görünce ne yaparsın, salak? Şunu

bil ki, top gürlemeye başladı mı, cepteki altın kimseye gösterilmez. Yediğin yemek bir buçuk frank tuttu, al sana on sekiz buçuk frank. Satılık at bulacağız birazdan. Hayvan küçükse on frank verirsin. Taş çatlasa yirmi franktan fazla vermezsin, Aymon'un dört oğlunun atı[1] bile olsa."

Yemek bitince, tarlalar arasında ilerleyip yoldan geçen bir kadın, hâlâ konuşan bakkal kadının sözünü kesti, "Hey, Margot!" diye bağırdı. "Senin 6. Hafif Süvari Alayı sağ yanda!"

Bakkal kadın, kahramanımıza, "Eh, ben gideyim artık, yavrum," dedi. "Ama sana da acıyorum doğrusu. Tanrı bilir ya, kanım kaynadı sana! Hiçbir şeyden haberin yok, pisi pisine öldürteceksin kendini. Gel benimle 6. Hafif Süvari Alayı'na."

Fabrizio, "Hiçbir şey bilmediğimin farkındayım," dedi. "Ama, dövüşmek istiyorum, şu karşıya, o ak dumana doğru gitmeye kararlıyım."

"Bak atın kulaklarını nasıl oynatıyor! Oraya varır varmaz, olanca gücünü kullanıp dörtnala kalkacak, Tanrı bilir nereye götürecek seni. İnan bana. Askerlerin yanına vardığında hemen bir tüfekle bir fişeklik bul ve onların yaptığını yap. Aman Tanrım, eminim sen tüfek kullanmayı bile bilmiyorsundur."

Fabrizio pek bozulmuştu, ama yeni dostuna tahmininde yanılmadığını açıkladı yine de.

Bakkal kadın, "Zavallı yavrucak!" dedi. "Hemencecik vurulup ölecek! Tanrı bilir ya, uzun sürmeyecek bu!" Sonra emredercesine ekledi, "Mutlaka benimle gelmelisin."

"Evet ama dövüşmek istiyorum."

"Dövüşürsün de. Sen işine bak, hem 6. Hafif Süvari Alayı yaman birliktir, bugün de herkese iş var."

1. Fransız destanı "Aymon'un Dört Oğlu"nda oğulların birlikte bindiği ve insan dilinden anlayan Bayard adlı muhteşem at. (Ç.N.)

"Peki ama çabuk varacak mıyız senin alaya?"

"Çok çok bir çeyrek saatte."

Fabrizio içinden, "Bu iyi kadıncağızın öğütlerine uyarsam, hem hiçbir şey bilmediğim için beni casus sanmazlar, hem de vuruşurum," diyordu. O sırada top sesleri arttı, biri susmadan öbürü başlıyordu. Fabrizio, "Tespih gibi!" dedi kendi kendine.

Bakkal kadın, ateş yüzünden pek canlanmış görünen küçük beygirine bir kırbaç vurarak, "Manga ateşleri işitilmeye başladı," dedi.

Sonra sola saparak çayırların ortasındaki kestirme bir yoldan ilerlemeye başladı. Diz boyu çamur vardı. Küçük araba saplanıp kalıyordu neredeyse. Fabrizio da araba ilerlesin diye yardım etti. Atı iki kere kapaklandı. Çok geçmeden, üzerindeki sular azalan yol, çayırlar ortasında bir patika haline geldi. Fabrizio beş yüz adım gitmemişti ki, altındaki külüstür beygir zınk diye durdu. Yolun üzerine enlemesine konulmuş bir ceset, atı da, binicisini de ürkütmüştü.

Fabrizio'nun zaten soluk olan yüzü yemyeşil oldu. Bakkal kadın ölüye baktıktan sonra kendi kendine konuşur gibi, "Bizim tümenden değil," dedi. Sonra kahramanımıza bakınca bir kahkaha kopardı. "Hah-hah-hay, yavrum!" diye bağırdı. "İyi oldu bu iş!"

Fabrizio donakalmıştı. Onu en çok şaşırtan, bu ölünün ayaklarındaki kirdi. Kunduralarını çıkarmışlar, ayağında kan içinde külüstür bir pantolon bırakmışlardı.

Bakkal kadın, "Yaklaş, küçük," dedi. "İn attan, alışman gerek böyle şeylere." Sonra, "A! Başından yemiş!" diye bağırdı.

Burnunun yanından girip öteki şakaktan çıkan bu kurşun, ölünün yüzünü korkunç çirkinleştirmişti. Gözünün biri açık kalmıştı.

Bakkal kadın, "İnsene attan, küçük!" dedi. "Elini sık

şunun, o da senin elini sıkacak mı bakalım."

Fabrizio tiksintiden neredeyse ölecek hale gelmişti ama hiç çekinmeksizin attan indi, ölünün elini tutup kuvvetle sarstı. Sonra, bitkin bir halde kalakaldı. Yeniden ata binmeye gücü kalmadığını seziyordu. Ona en çok dehşet veren de açık duran o gözdü.

Acı acı, "Bakkal kadın korkağın biri sanacak beni," diye düşünüyordu, ama kımıldamanın olanaksız olduğunu da biliyordu; yere yuvarlanacaktı yoksa. Korkunç bir an oldu bu. Fabrizio büsbütün bayılacak hale geldi. Bakkal kadın durumu fark etti, çevik bir hareketle küçük arabasından aşağıya atladı, hiçbir şey söylemeden bir kadeh konyak uzattı. Fabrizio bir yudumda içti. Sıska atının üstüne yeniden binebildi, tek söz söylemeden yoluna koyuldu.

Bakkal kadın ara sıra göz ucuyla ona bakıyordu. Sonunda, "Yarın vuruşursun, yavrum," dedi. "Bugün benim yanımda kalırsın. Görüyorsun ya, askerlik mesleğini öğrenmek gerek."

Kahramanımız ters ters, "Olmaz, hemen vuruşmak istiyorum!" diye bağırdı; bu da iyi bir belirti gibi göründü bakkal kadına. Top gürültüleri artıyor, yaklaşıyor gibi oluyordu. Gürlemeler sürekli bas sesi oluşturmaya başlıyorlardı. Bir patlayışla öbürünü ayıran hiçbir ara yoktu, uzaktaki bir selin gürültüsünü andıran bu sürekli bas sesinin üzerinde manga ateşleri iyice belli oluyordu.

O sırada yol bir koruluğun içine dalıyordu. Bakkal kadın bizim askerlerden üç dört tanesini gördü; var hızlarıyla koşarak ona doğru geliyorlardı. Çevik bir hareketle arabasından atladı, koşup yoldan on beş yirmi adım ötede saklandı. Büyük bir ağacın söküldüğü yerde kalan bir çukurun içine büzüldü. Fabrizio kendi kendine, "Korkak mıyım, değil miyim şimdi görürüz," diyordu. Bakkal kadının bıraktığı küçük arabanın yanında durup kılıcını

çekti. Askerler ona aldırmadılar, yolun solundan koru boyunca koşarak geçip gittiler.

Bakkal kadın soluk soluğa küçük arabasına doğru gelerek sakin bir tavırla, "Bizimkilerden bunlar!" dedi. "Senin at dörtnala gidebilseydi, 'Korunun bitimine kadar git de bak bakalım, kimse var mı ovada,' derdim." Fabrizio onun başka şey söylemesine fırsat vermedi, bir kavak dalı koparıp yapraklarını yoldu, başladı var gücüyle atına vurmaya. Sıska beygir bir süre dörtnala kalktı, ama sonra yine eskisi gibi hafif tırısla gitmeye başladı. Bakkal kadın, kendi atını dörtnala kaldırmıştı, Fabrizio'ya, "Sen dur hele, dur!" diye bağırıyordu. Çok geçmeden ikisi de korudan çıktılar. Ovanın ucuna ulaşınca, korkunç bir gürültü duydular. Sağda, solda, arkada, her yanda toplar, tüfekler gürlüyordu. Çıktıkları koruluk, ovanın üç dört metrelik bir yükseltisinin üzerinde bulunduğundan, çarpışmanın bir bölümünü oldukça iyi görebildiler. Ama korunun ilerisindeki çayırlıkta kimseler yoktu yine. Bin adım kadar uzakta bu çayırın kıyısına uzun bir sıra halinde çok sık söğütler dikilmişti. Üzerinden beyaz bir duman görünüyor, ara sıra döne döne gökyüzünde yükseliyordu.

Bakkal kadın üzgündü. "Alayın nerede olduğunu bir bilsem," diyordu. "Bu geniş çayırı dosdoğru geçmek iyi olmaz." Sonra Fabrizio'ya, "Aklıma geldi bak," dedi. "Bir düşman askeri görürsen, kılıcının ucunu batır ona, ille kesmek için uğraşma."

O sırada, demin sözünü ettiğimiz dört askeri gördü. Yolun solunda, korudan ovaya çıkıyorlardı. Birisi ata binmişti.

Kadın Fabrizio'ya, "Hah, işin oldu!" dedi. Sonra ata binmiş olan askere, "Hey, buraya bak, gel de bir kadeh konyak iç!" diye bağırdı. Askerler yaklaştılar. Kadın, "6. Hafif Süvari Alayı nerede?" diye seslendi.

"İşte şurada, beş dakikalık yolda, söğütlerin dibinde-

ki şu hendeğin ilerisinde. Albay Macon da az önce vurulup öldü."

"Sen şu atı beş franga verir misin?"

"Beş frank mı? Alay ediyorsun galiba, anacığım! Subay atı bu, bir çeyreğe kalmaz, beş Napoléon altınına satarım ben onu."

Bakkal kadın Fabrizio'ya, "Sendeki Napoléon altınlarından birini ver bana," dedi. Sonra atın üzerindeki askere yaklaştı. "İn aşağı, çabuk, işte Napoléon altının!" dedi.

Asker attan indi, Fabrizio keyifli keyifli eyere atladı, bakkal kadın da öteki külüstür beygirin üzerindeki küçük heybeyi çözüyordu. Askerlere, "Hey, yardım etsenize bana! Kadınları çalıştırıp seyrine mi bakarsınız siz?" dedi.

Ganimet at, daha heybe sırtına değer değmez, başladı şahlanmaya; Fabrizio ata binmesini çok iyi bilirdi, onu zapt etmek için olanca gücünü kullanmak zorunda kaldı.

Bakkal kadın, "İyi belirti bu," dedi. "Efendi heybenin gıdıklamasına alışık değil."

Atı satan asker, "General atıdır bu, su içinde on Napoléon altını eder!" diye bağırdı.

Fabrizio altında çevik bir at bulduğu için sevinçten ne yapacağını bilemiyordu. "Al sana yirmi frank!" dedi.

O sırada bir gülle yandan gelip söğüt dizisine çarptı. Fabrizio da bütün o küçücük dalların, sanki tırpanla biçilmiş gibi, iki yana savruluşlarıyla oluşan garip görüntüyü seyretti.

Asker yirmi frangını alırken, "Hah, işte hayvan ilerliyor!" dedi. Saat iki olmalıydı.

Fabrizio hâlâ o garip görüntünün etkisi altındaydı ki, bir generaller topluluğu, ardında yirmi kadar süvariyle, onun kıyısında durduğu çayırlığın köşelerinden birinden dörtnala geçti. Atı kişnedi, art arda iki üç kez şahlandı, sonra başını sert sert sallayarak kendisini tutan dizgini

çekiştirdi. Fabrizio kendi kendine, "Eh, öyle olsun hadi!" dedi.

Hayvan kendi haline bırakılınca doludizgin fırladı, generallerin ardından giden maiyet askerlerine katıldı. Fabrizio dört tane sırmalı şapka saydı. On beş dakika sonra, yanındaki süvarinin söylediği birkaç sözden, bu generallerden birinin ünlü Mareşal Ney olduğunu anladı. Mutluluğu doruk noktasına vardı. Bununla birlikte, generallerden hangisinin Mareşal Ney olduğunu anlayamadı. Bunu öğrenmek için varını yoğunu verirdi, ama konuşmaması gerektiğini hatırladı. Maiyet askerleri bir gün önceki yağmurun suyla doldurduğu geniş bir hendeği aşmak üzere durdular. Hendeğin kıyısında ulu ağaçlar vardı, solda da çayır sona eriyordu, Fabrizio atı bu çayırın başında satın almıştı. Süvarilerin hemen hepsi attan inmişlerdi. Hendeğin kıyısı dimdikti, çok da kaygandı, su ise çayırdan bir metre kadar aşağıda bulunmaktaydı. Fabrizio kendini sevince kaptırmıştı, atından çok Mareşal Ney'i, zaferi düşünüyordu. At ise, çok oynak olduğundan, hendeğe atlayıverdi, sular çok yükseğe fışkırdı.

Generallerden biri sularla sırılsıklam oldu. "Şeytan götürsün bu mendebur hayvanı!" diye bağırıp küfretti. Fabrizio bu küfürden ötürü çok incindi. "Sözünü geri almasını isteyebilir miyim acaba?" diye sordu kendi kendine. Öte yandan da, o kadar beceriksiz olmadığını göstermek için atıyla hendeğin karşı kıyısına tırmanmaya kalkıştı, ama kıyı dikti, iki metreye yakın bir yükseklikteydi, vazgeçmek zorunda kaldı. Bunun üzerine, akıntıya karşı ilerledi, sular atının başına kadar yükseldi. Sonunda, havuzu andıran bir yer buldu. Bu hafif yokuştan çıkarak hendeğin öbür kıyısındaki kıra kolayca ulaştı. Maiyet askerleri arasında oraya ilk varan o oldu. Kıyı boyunca böbürlene böbürlene başladı atını sürmeye. Hendeğin içinde süvariler didinip duruyorlardı, oldukça da güç durum-

daydılar. Birçok yerde su beş ayak derinlikteydi çünkü. İki üç at ürkerek yüzmeye kalkıştı, bu yüzden de sular fışkırdıkça fışkırdı.

Bir başçavuş pek askere benzer yanı olmayan bu toy delikanlının yaptığını görmüştü. "Akıntıya karşı ilerleyin! Solda bir havuz var!" diye bağırdı. Hemen hepsi geçtiler.

Fabrizio öbür kıyıya ulaşınca generalleri yapayalnız bulmuştu. Topların gürleyişi artmış gibi geliyordu ona. Az önce sırılsıklam ettiği generalin, kulağına, "Nereden aldın bu atı?" diye bağırışını zar zor duyabildi.

Öyle şaşırmıştı ki, İtalyanca karşılık vererek, "*L'ho comprato poco fa*,"[1] dedi.

General, "Ne diyorsun?" diye bağırdı.

O sırada gürültü öylesine arttı ki, Fabrizio buna karşılık veremedi. Şunu da açıklayalım ki, kahramanımız pek az kahramandı o anda. Bununla birlikte, içindeki korku ikinci derecede kalıyordu. Kulaklarını rahatsız eden o gürültü kanına dokunuyordu. Maiyet askerleri dörtnala kalktılar. Hendeğin ötesindeki sürülmüş bir toprak parçasından geçiyorlardı, bu tarla da cesetlerle doluydu.

Maiyet süvarileri sevinçle, "Kızıl urbalar, kızıl urbalar!" diye bağrışıyorlardı. Fabrizio önce bir şey anlamadı. Sonunda da hemen bütün ölülerin sırtında gerçekten kırmızı üniformalar olduğunu fark etti. Bir şey korkuyla ürpertti onu. Bu zavallı kızıl üniformalılardan çoğunun daha sağ olduklarını gördü. Yardım istemek için bağırıyorlardı besbelli; hiç kimse onlara yardım için durmuyordu. Kahramanımız çok insanca davranıyor, atının hiçbir kızıl üniformalıya basmaması için uğraşıp duruyordu. Maiyet askerleri durdular. Askerlik ödevine yeterince

1. (İt.) Demin satın aldım. (Ç.N.)

dikkat etmeyen Fabrizio, zavallı bir yaralıya baka baka atını dörtnala sürmeye devam ediyordu.

Başçavuş, "Duracak mısın sen, acemi çaylak!" diye bağırdı.

Fabrizio sağda, generallerden yirmi adım kadar ileride, tam da onların dürbünle baktıkları tarafta olduğunu fark etti. Birkaç adım geride kalan öteki süvarilerin arkasına gelip sıraya girdiği anda, bu generallerden en şişmanının, yanındaki, yine general olan birine emredercesine, hemen hemen azarlarcasına, bir şeyler söylediğini gördü. General basıyordu küfrü. Fabrizio merakını yenemedi. Dostu olan gardiyanın karısı, "Hiç konuşma sakın!" diye öğüt vermişti ona, ama kafasında tam tamına Fransızca, çok düzgün bir cümle hazırladı, yanındaki süvariye sordu:

"Kim bu yanındakini azarlayan general?"

"Kim olacak, Mareşal!"

"Hangi mareşal?"

"Mareşal Ney, aptal! Tuhaf şey! Nerede askerlik ettin sen bugüne kadar."

Fabrizio çok alıngandı, ama bu hakarete kızmayı aklına bile getirmedi. Çocukça bir hayranlığa kendini kaptırmış, bu ünlü Moskova Prensi'ni, yiğitler yiğidini seyrediyordu.

Birden hepsi dörtnala kalktılar. Az sonra Fabrizio yirmi adım ileride garip bir biçimde altüst olmuş, sürülü bir tarla gördü. Sabanın açtığı çizgiler suyla doluydu, bu çizgilerin tepelerindeki çok nemli toprak da, üç dört ayak yükseğe fırlayan küçük, kara parçalar halinde havalanıyordu. Fabrizio oradan geçerken bu tuhaflığa dikkat etti, sonra aklını yine Mareşal'in kazandığı ün kurcalamaya başladı. Yanı başında keskin bir çığlık duydu: İki süvari güllelerle vurulup düşmüşlerdi. Onları gördüğü sırada, kafileden yirmi adım geride kalmışlardı bile. Ona

en korkunç görünen şey, sürülmüş toprakta debelenen, kan revan içinde bir at oldu. Ayaklarını bağırsaklarına sokuyor, ötekilerin ardından gitmek istiyordu; kan çamurların içine akıyordu.

İçinden, "Hah, girdim en sonunda!" dedi. Sevinçli sevinçli, "Savaşı gördüm!" diye yineliyordu kendi kendine. "Gerçekten asker oldum artık!" O sırada maiyet birliği doludizgin koşuyordu, kahramanımız da her yandan toprağı havaya uçuran şeyin gülleler olduğunu anladı. Güllelerin geldikleri yöne ne kadar baksa, çok uzaklarda bataryanın beyaz dumanını görebiliyordu ancak. Top atışlarının çıkardığı sürekli uğultu ortasında, daha yakından ateş ediliyormuş gibi geliyor, bundan hiçbir şey anlayamıyordu.

O sırada generallerle maiyet birliği bir buçuk metre kadar aşağıda, su dolu bir yola indiler.

Mareşal durdu, yine dürbünle baktı. Bu kez Fabrizio rahatça görebildi onu; saçları sapsarıydı; geniş, kırmızı bir yüzü vardı. "Bizim orada, İtalya'da böyle yüzler yok," diye düşündü. Sonra üzgün üzgün, "Ben ki bu kadar soluk yüzlüyüm, saçlarım da kumral, böyle olamayacağım hiçbir zaman!" diye ekledi. Bu sözler onun için, "hiçbir zaman bir kahraman olamayacağım" anlamına geliyordu. Süvarilere baktı. Bir tanesinin dışında hepsinin sarı bıyıkları vardı. Fabrizio maiyet birliğinin süvarilerine bakıyordu ya, onların hepsi de ona bakıyorlardı. Bu bakışma yüzünü kızarttı, sıkıntısını gidermek için başını düşmandan yana çevirdi. Uzayıp giden kızıl üniformalı asker dizileri vardı her yanda; yalnız, onu en çok şaşırtan şey, kendisine küçücük görünen bu askerlerdi. Alaylar ya da tümenlerden oluşan uzun diziler bir çitten daha yüksek görünmüyordu Fabrizio'nun gözüne. Mareşal'le maiyet birliği, çukur yolda çamurlara bata çıka ağır ağır ilerlemeye başlamıştı. Bir kızıl atlı dizisi de yola yaklaşmak

için tırısa kalktı. İlerlenen yöne doğru bakılınca, dumandan hiçbir şey seçilemiyordu. Bu beyaz dumanın üzerinde, ara sıra, dörtnala giden askerler beliriyordu.

Fabrizio birden düşmanın bulunduğu yönden dört askerin doludizgin geldiklerini gördü. "İşte, saldırdılar bize!" diye düşündü. Sonra bu askerlerden ikisinin Mareşal'le konuştuklarını gördü. Mareşal'in yanındaki generallerden biri dörtnala düşmandan yana doğru gitti; maiyet birliğinden iki süvariyle az önce gelmiş olan dört asker de onu izledi. Ufak bir hendeği herkes aştıktan sonra Fabrizio çok babacan görünüşlü bir başçavuşun yanında buldu kendini. "Şununla bir konuşayım hele, belki bana bakmaktan vazgeçerler," dedi içinden. Uzun uzun düşündü. Sonunda başçavuşa, "Beyefendi, ilk kez savaşta bulunuyorum ben, ama gerçek savaş mı bu?" dedi.

"Eh, biraz. Sen kimsin?"

"Bir yüzbaşının kaynıyım."

"Neymiş o yüzbaşının adı?"

Kahramanımız dehşetli bocaladı, kendisine bunun sorulacağını hiç aklına getirmemişti. Neyse ki başçavuşla maiyet birliği yeniden dörtnala yola çıkıyorlardı. Fabrizio, "Hangi Fransız adını söylesem ona?" diye düşündü. Sonunda, Paris'te kaldığı otelin sahibinin adını hatırladı. Atını başçavuşun atına yaklaştırdı, var gücüyle, "Yüzbaşı Meunier!" diye bağırdı.

Öteki, topların gürleyişinden ötürü iyi işitemedi, "Yüzbaşı Teulier ha? Öldü o!" dedi.

Fabrizio, "Aferin bana! Üzgün görünmek gerek!" diye düşündü. "Aman Tanrım!" diye bağırarak acınacak bir tavır takındı.

Çukur yoldan çıkmışlar, küçük bir çayırdan geçerek doludizgin gidiyorlardı. Yine gülleler düşüyordu. Mareşal bir süvari tümenine doğru ilerledi. Maiyet birliği ölülerle yaralıların ortasındaydı. Ne var ki bu durum kahra-

manımızı o kadar etkilemiyordu artık. Düşünecek başka şeyleri vardı.

Maiyet birliği durduğu sırada, Fabrizio bir ordu bakkalının küçük arabasını gördü, bu saygıdeğer topluluğa beslediği saygı baskın çıktı, bakkal kadının yanına gitmek için dörtnala yola koyuldu.

Başçavuş, "Dursana be adam!" diye bağırdı.

Fabrizio, "Burada ne yapabilir ki bana?" diye düşündü, bakkal kadına doğru hızla ilerlemeye devam etti. Atını mahmuzlarken, "Sabahki o iyi kadıncağız olsa gerek," diye ummuştu. Atlarla küçük arabalar çok benzeşiyorlardı, ama sahibi başka bir kadındı, kahramanımızın gözü de hiç tutmadı onu. Yanına yaklaştığı sırada kadının, "Çok yakışıklı adamdı doğrusu!" dediğini duydu. Bizim acemi askeri çok çirkin bir görüntü bekliyordu. İriyarı, genç, yakışıklı bir zırhlı süvarinin bacağını kesiyorlardı. Fabrizio gözlerini yumdu, üst üste dört kadeh konyak içti.

Bakkal kadın, "Amma da içiyorsun ha, delikanlı!" diye bağırdı.

Fabrizio konyağı içince aklına geldi. "Maiyet birliğindeki bizim süvari arkadaşların gözüne girmeliyim," diye düşündü. Bakkal kadına, "Şişede kalanı da ver bana," dedi.

Kadın, "Ama biliyor musun, böyle günde bu artanın fiyatı on franktır," dedi.

Fabrizio dörtnala yine maiyet birliğine giderken başçavuş, "Ooo, bize içki getiriyorsun ha? Onun için kaçıyordun demek. Ver bakayım!" diye bağırdı.

Şişe elden ele dolaştı. Son alan, içindekini içtikten sonra, kaldırdığı gibi havaya fırlattı. Fabrizio'ya, "Sağ ol arkadaş!" diye bağırdı. Bütün gözler ona sevgiyle baktılar. Bu bakışlar Fabrizio'nun yüreğini çok ağır bir yükten kurtardı. Çevresindekilerin dostluğuna muhtaç, çok ince yapılı bir yürekti onunki. Arkadaşları kendine kötü gözle bakmıyorlardı artık, aralarında bir bağ vardı! Derin derin

soluk aldı, sonra serbestçe konuşarak başçavuşa sordu:

"Peki ama, Yüzbaşı Teulier öldüyse ablamı nerede bulacağım ben?" Meunier yerine Teulier adını böylesine düzgün söylediği için çok kurnaz buluyordu kendini.

Başçavuş, "Bu akşam öğrenirsin bunu," dedi.

Maiyet birliği yine yola çıktı, piyade tümenlerine doğru yöneldi. Fabrizio çok sarhoş hissediyordu kendini; fazla konyak içmişti, eyerin üstünde hafiften yalpalıyordu. Annesinin arabacısının ikide bir yinelediği bir sözü çok yerinde olarak hatırladı. "İnsan fazla içti mi, atının kulakları arasından bakmalı, yanındaki ne yapıyorsa onu yapmalı." Mareşal birçok süvari birliğinin yanında uzun uzun durdu, hücuma kaldırdı onları, ama bir iki saat boyunca kahramanımız çevresinde olup bitenlerin hiç farkında olmadı. Çok yorgundu; atı dörtnala giderken de o, eyerin üstünde, kurşun külçesi gibi kalkıp kalkıp iniyordu.

Başçavuş birdenbire askerlerine, "İmparator'u görmüyor musunuz be!" diye bağırdı.

Maiyet birliği hemen avazı çıktığı kadar, "Yaşasın İmparator!" diye haykırdı.

Kahramanımızın nasıl dört gözle baktığını tahmin edersiniz elbette. Dörtnala giden generallerden başka bir şey göremedi, ama onların ardında da maiyet birlikleri vardı. Maiyet birliğindeki dragon süvarilerinin tulgalarından sarkan uzun sorguçlar yüzlerini görmesine engel oldu. "Kadeh kadeh içtiğim o mendebur konyaklar yüzünden İmparator'u savaş alanında göremedim işte!" dedi içinden. Bu düşünceyle iyice ayıldı.

Yeniden su dolu bir yola indiler, atlar su içmek istediler.

Fabrizio yanındakine, "Oradan İmparator geçti demek ha?" diye sordu.

Arkadaşı iyicil bir tavırla, "Geçti ya!" dedi. "Giysisi sırmalı olmayan oydu. Nasıl oldu da görmedin?"

Fabrizio İmparator'un maiyet birliğinin peşinden dörtnala gidip ona katılmak için büyük bir istek duydu. Bu kahramanın maiyetinde gerçekten savaşmak ne mutluluktu! Fransa'ya bunun için gelmişti. "Bu işi yapmakta tamamen serbestim," dedi kendi kendine. "Şu yaptığım iş, bu generallerin ardına takılmak üzere dörtnala kalkan atımın isteğinden başka bir şey değil."

Fabrizio'ya orada kalma kararını verdiren şey, yeni arkadaşları olan süvarilerin kendisine güler yüz göstermeleri oldu. Birkaç saattir birlikte at koşturduğu bütün bu askerlerin kendisiyle canciğer arkadaş olduklarına inanmaya başlıyordu. Onlarla kendi arasında Tasso'nun, Aristoteles'in kahramanları arasındaki o soylu arkadaşlığı görmekteydi. İmparator'un maiyet birliğine katılırsa, yeniden tanışması gerekecekti. Surat asacaklardı ona belki; öbürleri dragon süvarileriydi çünkü, kendisiyse Mareşal'in bütün maiyeti gibi hafif süvari üniforması giymiş bulunmaktaydı. Askerlerin kendisine şimdiki bakışları kahramanımızı mutluluğun doruğuna çıkardı. Arkadaşları için yapmayacağı şey yoktu. Ruhu da, aklı da havalardaydı. Dostlar arasında olalı beri her şey gözüne başka türlü görünüyordu. Bir şeyler sormak isteğiyle yanıp tutuşuyordu. "Ama, ben hâlâ sarhoşum biraz," dedi kendi kendine. "Gardiyanın karısını hatırlamam gerek."

Çukur yoldan çıktığı sırada, maiyet birliğinin artık Mareşal Ney'in yanında olmadığını fark etti. Şimdi ardından gittikleri general ince uzundu, sert yüzlü, korkunç bakışlıydı.

Bu general, Kont d'A.dan, 15 Mayıs 1796'nın Teğmen Robert'inden başkası değildi. Fabrizio del Dongo'yu görünce kim bilir ne sevinirdi!

Fabrizio uzun süredir güllelerin etkisiyle toprağın kara kırıntılar halinde savrulduğunu görmez olmuştu artık. Bir zırhlı süvari alayının arkasına geldiler. Misketle-

rin zırhlara çarpışını iyice duydu, çok sayıda askerin vurulup düştüğünü gördü.

Güneş çok alçalmıştı, neredeyse batmak üzereydi ki, çukur bir yoldan tırmanan maiyet birliği, bir iki metrelik bir yükseltiye çıkıp sürülmüş bir tarlaya girdi. Fabrizio yanı başında hafif, garip bir gürültü duydu. Başını çevirip baktı: Dört asker atlarıyla birlikte vurulup düşmüşlerdi. General'in kendisi de yuvarlanmıştı, ama üstü başı kan içinde doğruluyordu. Fabrizio yere düşen süvarilere bakıyordu: Üç tanesi debeleniyordu daha; dördüncüsüyse, "Altta kaldım, çekip çıkarın beni!" diye bağırıyordu. Başçavuşla iki asker General'e yardım etmek için attan inmişlerdi. General ise emir subayına yaslanarak birkaç adım atmaya çalışıyordu. Yere devrilen atı debeleniyor, sert çifteler atıyordu, General de atından uzaklaşmaya uğraşıyordu.

Başçavuş, Fabrizio'ya yaklaştı. O sırada kahramanımız arkasında, kulağının hemen dibinde birinin, "Koşabilecek bir o kaldı," dediğini duydu. Kendisini ayaklarından yakaladıklarını hissetti. Bir yandan ayaklarını kaldırırlarken koltuklarının altından tutarak vücudunu da havaya kaldırmışlardı. Onu atının sağrısı üzerinden aşırttılar, yere kadar indirdiler; olduğu yere çöküverdi.

Emir subayı Fabrizio'nun atını dizgininden yakaladı. General, başçavuşun yardımıyla ata binip dörtnala uzaklaştı. Sağ kalan altı asker de hızla onun ardından gittiler. Fabrizio öfkeyle yerinden kalktı, "*Ladri, ladri!*"[1] diye bağırarak peşlerinden koşmaya başladı. Bir savaş alanının ortasında hırsızları kovalamak gülünçtü.

Maiyet birliğiyle General Kont d'A. çok geçmeden bir söğüt ağacı dizisinin ardında kayboldular. Fabrizio da öfkeyle kendinden geçmiş bir halde, o söğüt ağacı dizisi-

1. (İt.) Hırsızlar, hırsızlar! (Ç.N.)

ne ulaştı. Kendini çok derin bir hendeğin yanı başında buldu. Hendeği aştı. Sonra, öbür kıyıya ulaşıp General'le yanındakileri çok uzakta, ağaçlar arasında kaybolurken görünce, yine küfretmeye başladı. Şimdi Fransızca, "Hırsızlar, hırsızlar!" diye bağırıyordu. Atının elden gittiğine değil de, kendisine yapılan kalleşliğe çok üzülmüştü. Yorgunluktan, açlıktan ölecek gibiydi. Kendisini hendeğin kıyısına bıraktı. O güzelim atını elinden düşmanlar almış olsalar aldırmazdı. O kadar sevdiği o başçavuşun, kardeş gözüyle baktığı o süvarilerin kalleşliğine uğrayıp atını çaldırmış olmak çok gücüne gidiyordu. Bu kadar alçaklığa dayanamıyordu; sırtını bir söğüt ağacına dayadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Tasso'nun "Kurtarılan Kudüs" adlı destanındaki kahramanların dostlukları gibi mertçe, yüce bir dostluğun tatlı hayallerini kurmuştu; şimdi ayrılıyordu bütün bunlardan. Çevrenizde sevgi dolu yiğit kişiler, son nefesinizi vereceğiniz sırada elinizi sıkan soylu dostlar bulundu mu, ölüme bile aldırmazdınız. Gelgelelim, bu aşağılık düzenbazlar arasında coşkusunu koruyabilmek! Her öfkeli insan gibi, Fabrizio da her şeyi gözünde büyütüyordu. Bir çeyrek saat kadar böyle üzüldükten sonra güllelerin artık gölgesinde düşünceye daldığı ağaç dizisine kadar ulaşmaya başladığını fark etti. Ayağa kalktı, yön bulmaya çalıştı. Kıyısında geniş bir hendeğin bulunduğu çayırlara, sık söğüt dizisine baktı. Nerede bulunduğunu anlar gibi oldu. Kendisinden çeyrek fersah kadar ileride bir piyade birliğinin hendeği aştığını, çayırlara girdiğini gördü. "Az daha uyuyacaktım... Tutsak düşmemek gerek!" diye düşündü, çok hızlı yürümeye başladı. İlerledikçe ferahladı, üniformaları tanıdı; ellerine düşerim diye korktuğu alaylar, Fransız alaylarıymış. Yanlarına ulaşmak için sağa saptı.

Böylesine alçakça kalleşliğe uğrayıp soyulmanın verdiği manevi acıdan sonra, bir başka acıyı her an daha

çok duyuyordu. Açlıktan ölüyordu. Onun için, on dakika kadar yürüdükten, daha doğrusu, koştuktan sonra, kendisi gibi çok hızlı giden piyade birliğinin de sanki mevzi alacakmış gibi durduğunu görünce, çok sevindi. Birkaç dakika sonra kendini en ilerideki askerlerin arasında buldu.

"Arkadaşlar, parasıyla bir parça ekmek verebilir misiniz bana?" diye sordu.

"Şuna bak be! Seninki bizi ekmekçi sanıyor!"

Bu ağır söz, arkasından da herkesin gülüşmesi, Fabrizio'ya çok dokundu. Savaş denen nesne, Napoléon'un bildirilerine bakarak hayal ettiği gibi, şana, şerefe âşık insanların soylu, ortak davranışı değildi demek. Çimenlerin üstüne oturdu; daha doğrusu, yığıldı; yüzü de sapsarı oldu. Kendisine söz söyleyen asker, tüfeğinin mekanizmasını temizlemek için, on adım ileride durmuştu. Fabrizio'ya yaklaşarak bir parça ekmek fırlattı, sonra ekmeği almadığını görerek bir lokmasını onun ağzına soktu. Fabrizio gözlerini açtı, konuşmaya güç bulamadan bu ekmeği yedi. En sonunda, askere para vermek için çevresine bakınınca, yalnız kalmış olduğunu gördü. Kendisine en yakın olan askerler bile yüz adım uzaklaşmışlar, yürüyorlardı. Makine gibi ayağa kalkıp arkalarından gitti. Bir koruya girdi. Yorgunluktan yere yığılacaktı neredeyse; gözleriyle rahat bir yer aramaya başlamıştı bile. Önce atı, sonra arabayı, en sonunda sabahki bakkal kadını görünce çok sevindi. Kadın da ona doğru koştu, yüzünün halini görünce korktu.

"Biraz daha yürü, yavrum," dedi. "Yaralandın mı yoksa? O güzelim atın ne oldu?"

Böyle diyerek Fabrizio'yu arabasına doğru götürdü, koltuk altlarından tutup bindirdi. Yorgunluktan bitkin halde olan kahramanımız, arabaya biner binmez derin bir uykuya daldı.

IV

Fabrizio'yu ne küçük arabanın yanı başında atılan tüfeklerin sesi uyandırabildi, ne de bakkal kadının durmadan kırbaçladığı atın koşması. Sürüler halinde Prusya süvarisinin birden saldırısına uğrayan alay, bütün gün zafere ulaştığını sandıktan sonra, Fransa yönünde çekiliyor, daha doğrusu kaçıyordu.

Macon'un yerine geçen genç, yakışıklı, iki dirhem bir çekirdek albay kılıçtan geçirildi. Ondan sonra komutayı ele alan ak saçlı, yaşlı tabur komutanı alayı durdurdu. Küfürler ederek askerlere, "Vay canına be!" dedi. "Cumhuriyet döneminde herkes kaçmak için düşman zorlasın diye beklerdi. Her karış toprağı koruyun, bu uğurda öldürtün kendinizi. Bu Prusyalılar yurt toprağını kuşatmak istiyorlar şimdi!"

Küçük araba durdu, Fabrizio birden uyanıverdi. Güneş çoktan batmıştı. Hemen hemen gece olduğunu görerek çok şaşırdı. Askerler, kahramanımızı şaşırtan bir kargaşa içinde, o yana bu yana koşuşuyorlardı. Süklüm püklüm bir halde olduklarını gördü.

"Bir şey yok... Yani şu var ki, yandık, yavrum! Prusya süvarileri bizimkileri kılıçtan geçiriyorlar, hepsi bu. General olacak aptal, ilkin bizim süvariler sanmış onları. Yardım et de Cocotte'un kayışını onaralım, koptu çünkü."

On adım uzaktan birkaç tüfeğin patladığı işitildi. Kahramanımız dirilip dinçleşmişti. İçinden, "Doğru ya, bütün gün vuruşmadım, bir generalin ardında dolaşıp durdum yalnızca," diye düşündü. Bakkal kadına, "Benim de savaşmam gerek," dedi.

Kadın, "Savaşırsın, merak etme, istediğinden çok savaşırsın hem! Hapı yuttuk!" dedi. Sonra oradan geçen bir onbaşıya, "Aubry, oğlum, ara sıra bizim küçük arabaya göz kulak oluver, olur mu?" diye seslendi.

Fabrizio Aubry'ye, "Savaşacak mısın?" diye sordu.

"Hayır, iskarpinlerimi giyip dansa gideceğim!"

"Ben de geliyorum."

Bakkal kadın, "Küçük süvariyi sana emanet ediyorum," diye bağırdı. "Yürekli çocuktur bizim soylu."

Onbaşı Aubry bir şey söylemeden yürüyordu. Sekiz on asker koşa koşa yanına geldiler, onları alıp çalılarla çevrili iri bir meşe ağacının ardına götürdü. Oraya gelince yine hiçbir şey söylemeden hepsini çok aralıklı olarak sıraya dizdi. Her biri yanındakinden en aşağı on adım uzaktaydı.

Onbaşı ilk kez ağzını açarak, "Hey, bana bakın!" dedi. "Emir almadan ateş etmeyin sakın. Unutmayın, iki üçer fişeğimiz var ancak."

Fabrizio, "Ne oluyor acaba?" diye düşünüyordu. En sonunda, onbaşıyla yalnız kalınca, "Benim tüfeğim yok," dedi.

"Sen sus hele! Şuraya, korunun elli adım ilerisine kadar yürü, alayın kılıçtan geçirilen zavallı askerlerinden birini bulur, fişekliğiyle tüfeğini alırsın. Bir yaralıyı soyayım deme sakın. Kesinlikle ölmüş birinin tüfeğiyle fişekliğini al. Çabuk ol, bizimkilerden kurşun yersin yoksa!" Fabrizio koşa koşa gitti, çabucak bir tüfek, bir de fişeklikle geri geldi.

Onbaşı, "Tüfeğini doldur, şu ağacın ardına geç, ben-

den emir almadıkça da ateş edeyim deme sakın..." dedi. Sonra, "Ulu Tanrım! Bizimki tüfeğini doldurmasını bile bilmiyor!" diye söylendi. Bir yandan Fabrizio'ya yardım ederken, öbür yandan yine anlatıyordu, "Bir düşman süvarisi seni kılıçtan geçirmek için üstüne doğru geldi mi, çok yakından ateş edersin. Senin süngün adamın üniformasına değmeli hemen hemen." Sonra bağırdı, "Şu kocaman kılıcını da kaldır at, ayağına dolanıp seni düşürsün mü istiyorsun be kuzum? Ne biçim askerler gönderiyorlar bize, yahu!" Böyle diyerek kılıcı aldığı gibi öfkeyle uzağa fırlattı. "Tüfeğin çakmağını mendilinle sil bakalım. Hiç tüfek attın mı sen?"

"Avcıyım."

Onbaşı derin bir soluk alarak, "Hele şükür!" dedi. "Sakın ben emir vermeden ateş etme ha!" Sonra da yürüyüp gitti.

Fabrizio sevinç içindeydi. "En sonunda savaşacağım, bir düşman öldüreceğim!" diyordu. "Bu sabah bize gülle yağdırıyorlardı, bense öldürsünler beni diye beklemekten başka şey yapmıyordum. Ne saçma şey." Derin bir merakla çevresine bakınıyordu. Biraz sonra hemen yanı başında yedi sekiz tüfeğin patladığını duydu. Kendisi, ateş etmek için emir almadığından kımıldamaksızın ağacın ardında duruyordu. Gece olmuştu hemen hemen. Grianta'nın üstünde, Tramezzina Dağı'nda ayı avına çıkmış da, pusuda bekliyormuş gibi geliyordu. Avcıydı ya, aklına geldi: Fişekliğinden bir fişek alıp kurşunu çıkardı, bu ikinci kurşunu da tüfeğinin namlusuna yerleştirdi. "Adamı görürsem boşa ateş etmemeliyim," dedi.

Ardında durduğu ağacın hemen yanında iki el ateş edildiğini duydu. Tam o sırada da, mavi üniformalı bir süvarinin önünden dörtnala geçtiğini gördü; sağından soluna doğru gidiyordu. "Üç adım uzakta değil ama bu uzaklıktan da ateş etsem vururum onu," diye düşündü.

Süvariyi tüfeğinin ucuyla izledi, sonunda tetiği çekti. Süvari atıyla birlikte yere düştü. Kahramanımız avda sanıyordu kendini... Vurduğu avın üzerine doğru sevinçle koştu. Can çekişir görünen adama dokunmak üzereydi ki, iki Prusya süvarisi kılıçtan geçirmek için inanılmaz bir hızla Fabrizio'nun üstüne doğru koştular. Bizimki bacaklarının var hızıyla koruya doğru kaçtı. Daha iyi koşabilmek için de, tüfeğini kaldırıp attı. Prusyalı süvariler üç adım yakınına kadar gelmişlerdi ki, korunun kıyısındaki yeni dikilmiş, bilek kalınlığında, dümdüz meşe fidanlarının yanına ulaştı. Süvariler bu meşe fidanları yüzünden bir an duraladılar, sonra geçtiler, Fabrizio'yu ağaçsız bir açıklıkta yine kovalamaya başladılar. Yine yetişmek üzereydiler ki o, yedi sekiz iri ağacın arasına dalıverdi. O sırada önünde patlayan beş altı tüfeğin aleviyle yüzü yanacaktı neredeyse. Başını eğdi, kaldırınca Onbaşı'yla burun buruna geldi.

Onbaşı Aubry, "Öldürdün mü köpeği?" diye sordu.

"Evet ama tüfeğimi kaybettim."

"Tüfekten bol ne var! İyi çocuğa benziyorsun sen. Hıyar gibi bir halin var ama gündeliği hak ettin. Şu askerler de seni kovalayan, doğruca üzerimize gelen o iki kişiye ateş ettiler, vuramadılar. Ben görmemiştim onları. Şimdi de hemen tüymeli buradan. Alay çeyrek fersahın yarısı kadar uzakta olmalı, ufak bir çayırlıktan geçmemiz de gerek, üstelik; yarım çember içine alabilirler bizi orada."

Onbaşı hem bunları söylüyor, hem de yanındaki on askerin başında hızlı hızlı yürüyordu. Oradan iki yüz adım ileride, sözünü etmiş olduğu küçük çayırın kıyısında yaralı bir generale rastladılar. Emir subayıyla bir hizmet eri taşıyordu onu.

General Onbaşı'ya bitkin bir sesle, "Dört asker ver de gezici hastaneye götürsünler beni, bacağım kırıldı," dedi.

Onbaşı, "Senin de, bütün generallerin de canları cehenneme! Hepiniz İmparator'a kalleşlik ettiniz bugün!" diye karşılık verdi.

General dehşetli kızmıştı, "Ne!" dedi. "Verdiğim emri dinlemiyorsun ha? Ben kimim biliyor musun? General Kont B.yim, sizin tümen komutanınızım!" General daha başka sözler de söyledi, yüksekten atıp tuttu. Emir subayı, askerlerin üzerine atıldı. Onbaşı onun koluna bir süngü sapladı, son askerleriyle birlikte adımlarını hızlandırarak savuştu. Küfürler ederek, "Hepsi senin gibi olurlar umarım, kolları, bacakları kırılır!" diyordu durmadan. "Serseri herifler! Hepsi Bourbonlara satılmış, İmparator'a kalleşlik ediyorlar!" Fabrizio bu korkunç suçlamaları şaşkın şaşkın dinliyordu.

Gecenin saat onuna doğru küçük kafile büyükçe bir köyün kıyısında alaya ulaştı. Köyün daracık birkaç sokağı vardı. Fabrizio Onbaşı Aubry'nin, subayların hiçbiriyle konuşmaya yanaşmadığını fark etti. Onbaşı, "Gel de ilerle!" diye bağırdı. Bütün sokakları piyadelerle süvariler, özellikle top arabaları, yük arabaları tıklım tıklım doldurmuştu. Onbaşı bu sokaklardan üçünün ağzına kadar gitti. İnsan yirmi adım gittikten sonra durmak zorunda kalıyordu. Herkes küfrü basıyor, kızıp öfkeleniyordu.

Onbaşı, "Komuta yine bir hıyarın elinde!" diye bağırdı. "Düşman köyü kuşatmayı akıl ederse, hepimiz köpekler gibi esir düşeriz. Hey, gelin ardımdan bakalım!"

Fabrizio bakındı, Onbaşı'nın yanında altı asker kalmıştı ancak. Açık duran büyük bir kapıdan bir kümese girdiler. Kümesten bir ahıra geçtiler. Onun küçük kapısından da bir bahçeye çıktılar. Burada yollarını şaşırarak bir süre bir o yana bir bu yana gittiler. En sonunda bir çiti aşınca kendilerini geniş bir karabuğday tarlasında buldular. Yarım saate varmadan da çığlıklarla uğultulara kulak verip yönlerini bularak köyün ötesindeki anayola

ulaştılar. Bu yolun hendekleri, bırakılmış tüfeklerle doluydu. Fabrizio içlerinden birini seçti. Ancak, yol genişti ama kaçaklarla, arabalarla öylesine tıklım tıklım doluydu ki, yarım saat içinde Onbaşı'yla Fabrizio zar zor beş yüz adım ilerleyebilmişlerdi. Bu yolun Charleroi'ya ulaştığı söyleniyordu. Köyün saati on biri çaldığı sırada Onbaşı, "Yine kırlardan gidelim!" diye bağırdı.

Küçük kafilede kala kala üç askerle Onbaşı, bir de Fabrizio kalmıştı. Anayola çeyrek fersah kala askerlerden biri, "Benim yürüyecek halim kalmadı artık!" dedi.

Bir başkası, "Al benden de o kadar!" dedi.

Onbaşı, "Çok güzel, hepimiz aynı durumdayız!" dedi. "Ama beni dinlerseniz kârlı çıkarsınız." Geniş bir buğday tarlasının ortasındaki küçük hendeğin kıyısında beş altı ağaç gördü. Askerlerine, "Ağaçlara, ileri!" dedi. Ağaçların yanına geldiklerinde ekledi, "Burada yatın, sakın gürültü etmeyin. Yalnız, uyumadan önce söyleyin bakalım, kimde ekmek var?"

Askerlerden biri, "Bende var!" deyince Onbaşı emir verircesine, "Ver bakayım!" dedi, ekmeği beş parçaya böldü, en küçüğünü kendine ayırdı. Yerken, "Gün doğmadan on beş dakika önce düşman süvarisi ense kökünüzde olacak!" dedi. "Bütün mesele, kendini kılıçtan geçirtmemek. Bu geniş ovalarda insan ensesinde süvariyle tek başına oldu mu, yandığının resmidir; beş kişiyse kendini kurtarabilir. İyice birlik olup benimle kalın, düşmana yakından ateş edin. Yarın akşamdan tezi yok, ben de sizi Charleroi'ya ulaştırırım."

Onbaşı gün doğmadan bir saat önce onları uyandırdı. Silahlarını yeniden doldurttu. Anayolda gürültü patırtı sürüp gidiyordu, bütün gece de sürmüştü; uzaklardan işitilen bir selin gürültüsüne benziyordu bu.

Fabrizio bön bir tavırla Onbaşı'ya, "Koyun gibi kaçıyorlar!" dedi.

Onbaşı kızdı, "Sus bakayım sen, süt kuzusu!" dedi.

Fabrizio ile birlikte onun bütün ordusunu oluşturan üç asker, delikanlıya, sanki küfür etmiş gibi, öfkeyle baktılar. Ulusa hakaret etmişti.

Kahramanımız, "Bu kadarı da fazla!" diye düşündü. "Bu durumu Milano'da, Kral Naibi'nde de görmüştüm. Kaçmıyorlar mı yani? Gururlarını mı incitti, bu Fransızlara gerçeği söylemeye gelmiyor. Ama kızgın suratları vız gelir bana! Bunu da kendilerine anlatmam gerek."

Anayolu doldurmuş olan kaçaklar selinin beş yüz adım uzağından gidiyorlardı hep. Oradan bir fersah ileride Onbaşı'yla yanındakiler, anayola ulaşan, üzerinde de birçok askerin yattığı bir patikadan geçtiler. Fabrizio oldukça iyi bir at satın aldı; kırk franga mal oldu bu ona. O yana bu yana atılmış birçok kılıç arasından özene bezene, iri bir düz kılıç seçti. "Mademki kılıcı saplamamız gerekmiş, en uygunu bu," diye düşündü. Eksiklerini böylece tamamlayarak, hayvanını dörtnala kaldırdı; çok geçmeden de, epey yol almış olan Onbaşı'ya yetişti. Üzengilerinin üzerine sıkı basarak sol eline düz kılıcının kınını aldı, dört Fransız'a, "Anayolda kaçışan bu adamlar koyun sürüsüne benziyorlar... Ürkek koyunlar gibi yürüyorlar..." dedi.

Fabrizio "koyun" sözünü üzerine basa basa söylüyordu ama boşuna; arkadaşları bir saat önce bu söze kızmış olduklarını hatırlamıyorlardı artık. İtalyan, Fransız yaradılışlarının çelişkilerinden biri kendini burada gösteriyor. Elbette ki Fransız, İtalyan'dan daha mutludur; olayların üzerinde durmadan geçip gider, kin gütmez.

Fabrizio'nun "koyun"lardan söz ettikten sonra hayatından pek memnun kaldığını gizlemeyeceğiz. Dereden tepeden konuşarak yürüyorlardı. İki fersah ilerleyince, Onbaşı düşman süvarilerini görmediği için çok şaşarak, Fabrizio'ya, "Bizim süvari birliğimiz de sensin, şu küçük tepedeki çiftliğe kadar koş git bakalım," dedi. "Köylüye

sor, parasıyla öğle yemeği verir mi bize. Topu topu beş kişi olduğumuzu söylemeyi de unutma. Mırın kırın edersе kendi parandan beş frank peşin ver. Merak etme, yemeği yedikten sonra parayı geri alırız."

Fabrizio Onbaşı'ya baktı, sarsılmaz bir ağırbaşlılık, gerçek bir manevi üstünlük havası gördü onda. Her şey başkomutanın önceden kestirdiği gibi oldu; yalnız, Fabrizio köylüye verdiği beş frangın zorla geri alınmaması için ayak diredi. Arkadaşlarına, "Para benim," dedi. "Sizin için değil de, atıma verdiği yulaf için veriyorum ben bunu köylüye."

Fabrizio'nun Fransızcası öyle kötüydü ki, arkadaşları onun sözlerinde bir üstünlük sezer gibi oldular. Buna çok alındılar, akşama onunla vuruşmayı akıllarına koydular. Onu kendilerinden bambaşka buluyorlar, bu da ağırlarına gidiyordu. Fabrizio ise, tersine, onlara karşı büyük dostluk duymaya başlıyordu.

İki saattir hiçbir şey konuşmadan yürüyorlardı. O sırada anayola bakan Onbaşı büyük bir sevinçle, "İşte alay orada!" diye bağırdı. Çok geçmeden yola ulaştılar ama ne yazık ki kartalın çevresinde iki yüz asker bile yoktu. Fabrizio biraz sonra bakkal kadını gördü: Yayan yürüyordu, gözleri kızarmıştı, ara sıra da ağlıyordu. Fabrizio küçük arabayla Cocotte'u aradı; boşuna.

Bakkal kadın, kahramanımızın soran bakışlarına karşılık vererek, "Yağma ettiler, her şey kayboldu, çalındı!" diye bağırdı.

Fabrizio bir şey söylemeksizin atından indi, hayvanı dizgininden tuttu, bakkal kadına, "Bin bakalım!" dedi.

Kadın nazlanmadı. "Üzengileri kasıver bana," dedi.

Atın üzerine iyice yerleştikten sonra başladı Fabrizio'ya gece olup biten bütün terslikleri anlatmaya. Doğrusu, kahramanımız olup bitenleri hiç anlamıyordu, ama bakkal kadına karşı derin bir dostluk beslediği için can

kulağıyla dinliyordu. Bu bitmez tükenmez öyküden sonra kadın, "Mallarımı yağma edenler, beni dövenler, ocağıma incir ağacı dikenler de Fransız, üstelik!" diye ekledi.

Fabrizio ciddi, solgun yüzünü sevimli hale sokan saf bir tavırla, "Ne! Düşmanlar değil ha?" diye sordu.

Bakkal kadın gözyaşları arasında gülümseyerek, "Ne aptal şeysin, yavrucuğum! İyi çocuksun yine de," dedi.

Onbaşı Aubry genel kargaşa arasında rastlantıyla, bakkal kadının bindiği atın öbür yanına geçmiş bulunuyordu. "Onun o haline bakma sen, Prusyalıyı öyle bir deviriş devirdi ki, sorma!" dedi. Sonra, "Ama kibirli mi kibirli!" diye ekledi. Fabrizio şöyle bir davrandı, Onbaşı devam etti, "Hem adın ne senin? Bir rapor falan yazmak gerekirse adını koyayım diyorum da."

Fabrizio garip bir tavır takınarak, "Adım Vasi," dedi. Sonra kendini toparlayarak, "Yani *Boulot*..." diye ekledi.

Boulot, B.deki gardiyanın karısının verdiği yol kâğıdının asıl sahibinin adıydı. İki gün önce yolda giderken dikkatle incelemişti; şimdi az çok kafasını işletmeye, olaylara şaşmamaya başlamıştı. Hafif süvari Boulot'nun yol kâğıdından ayrı olarak İtalyan pasaportunu da sıkı sıkıya saklıyordu; buna göre, barometre tüccarı Vasi'nin soylu adına da sahip çıkabilirdi. Onbaşı Aubry kibirli olduğu için kendisini kınadığı sırada şu karşılığı verecekti az kalsın, "Ben kibirliyim ha? Barometre tüccarı Vasi'nin adını taşıyacak kadar alçalan ben Fabrizio Valserra, Markezino del Dongo, kibirliyim, öyle mi?" diyecekti.

O birtakım düşünceler yürütür, kendi kendine, "Adımın Boulot olduğunu hatırlamam gerek, yoksa kaderim yine hapishaneyi boylamak olacak," derken, Onbaşı'yla bakkal kadın da onunla ilgili bazı şeyler konuşmuşlardı. Kadın, genç adamla artık senli benli konuşmaktan vazgeçerek ona sordu:

"Her şeyi merak ediyorum diye kızmayın bana.

Kendi iyiliğiniz için soruyorum; doğrusunu söyleyin, kimsiniz siz?"

Fabrizio buna önce karşılık vermedi; akıl danışmak için bir daha başka hiçbir vefalı dost bulamayacağını düşünüyordu. Akıl danışmaya ise çok ihtiyacı vardı. "Savaştaki bir kente gireceğiz, komutan kim olduğumu öğrenmek isteyecek. Sırtımda 4. Hafif Süvari Alayı'nın üniforması var ama alayda kimseyi tanıdığım yok. Verdiğim karşılıklarla bunu belli edersem, hapsi boyladığımın resmidir!" diye düşünüyordu. Avusturya uyruklu olduğundan, bir pasaporta büyük önem vermek gerektiğini biliyordu. Ailesi soylu, dindar kişilerdi; savaşı kazanan taraftandılar, ama pasaport yüzünden en aşağı yirmi kez başları derde girmişti. Onun için, bakkal kadının kendisine yönelttiği soru yüzünden hiç alınmadı. Yalnız, karşılık vermeden önce en anlaşılır Fransızca sözleri araştırmaktayken, derin bir meraka kapılan kadın onu konuşturmak için şunları ekledi:

"Onbaşı ile ben sana yol göstermek için iyi öğütler vereceğiz."

Fabrizio, "Bundan kuşkum yok," dedi. "Adım Vasi, Cenovalıyım. Güzelliğiyle ün salmış olan ablam bir yüzbaşıyla evlendi. Daha on yedi yaşında olduğumdan, Fransa'yı göstermek, beni de biraz yetiştirmek için yanına çağırmıştı. Ablamı Paris'te bulamadım. Bu orduda bulunduğunu bildiğimden geldim, her yanda aradım, bulamadım. Askerler dilimin çaldığını görünce şaşırdılar, beni yakalattılar. O sırada param vardı, birazını jandarmaya verdim. O da bana bir yol kâğıdı ile bir üniforma verdi, "Bas git buradan, adımı hiç ağzına almayacağına da yemin et!" dedi.

Bakkal kadın, "Adı neydi?" diye sordu.

Fabrizio, "Söz verdim, söyleyemem!" dedi.

Onbaşı da söze karıştı, "Hakkı var, jandarma hergelenin biriymiş!" dedi. "Ama arkadaş onun adını söyleye-

mez. Ablanın kocası olan o yüzbaşının adı ne peki? Adını öğrenirsek araştırabiliriz."

Kahramanımız, "Teulier, 4. Hafif Süvari Alayı'nda yüzbaşı," dedi.

Onbaşı az çok kurnaz bir tavırla, "Dilinin çaldığını görünce, askerler seni casus sandılar demek, ha?" diye sordu.

Fabrizio gözlerinden ateşler saçılarak, "Ne iğrenç söz bu!" diye bağırdı. "Ben ki İmparator'u, Fransızları bu kadar seviyorum! En çok gücüme giden, bu hakaret işte."

Onbaşı Aubry ciddi bir tavırla, "Bunda hakaret yok ki," dedi. "Aldandığın nokta da bu. Askerlerin yaptıkları yanlış, pek yerindeymiş." Sonra çok bilgiç bir tavırla şunları anlattı: "Orduda herkes bir birliğe bağlı olmak, üniforma giymek zorundadır. Yoksa, insanı casus sanmaları işten bile değildir. Düşman bir sürü casus gönderiyor aramıza. Herkes kalleşlik ediyor bu savaşta." O zaman Fabrizio'nun gözleri açıldı. İki aydır başına gelen her olayda kendisinin haksız olduğunu anladı.

Bakkal kadının merakı gittikçe artmaktaydı. "Delikanlının bize her şeyi anlatması gerek," dedi. Fabrizio söz dinledi, anlattı. Bitirince, bakkal kadın ciddi bir tavırla Onbaşı'ya, "Anlaşıldı, bu çocuk asker falan değil," dedi. "Yenilip kalleşliğe uğradık ya, kötü bir savaş yaparız artık. Bu arada o ne diye pisi pisine harcatsın kendini?"

"Tüfeğini doğru dürüst doldurmasını da beceremiyor, üstelik! Prusyalıyı öldüren fişeği de ben sürmüştüm."

Bakkal kadın da şunları ekledi: "Parasını da herkese gösteriyor. Yanımızdan ayrılır ayrılmaz, nesi var, nesi yok soyacaklar."

Onbaşı, "İlk rastladığı süvari astsubayı parasına el atıp içki ısmarlatıyor kendine," dedi. "Düşman hesabına askere de yazarlar onu belki. Herkes kalleşlik ediyor çünkü. Biri, 'Gel ardımdan!' diyecek, o da gidecek. Bizim alaya girse daha iyi eder."

Fabrizio, "Aman, ne olur Onbaşım!" diye bağırdı. "At üstünde gitmek daha rahat, çünkü tüfeğe fişek sürmeyi bile bilmiyorum, ama ata binmeyi biliyorum, sen de gördün."

Fabrizio, bu küçük söylevinden ötürü pek böbürlendi. Onun geleceği üzerinde Onbaşı'yla bakkal kadının yaptıkları uzun tartışmayı burada anlatacak değiliz. İkisi tartışırlarken, Fabrizio kendi başından geçenleri üç dört kez anlattıklarına dikkat etti. Askerlerin kuşkulanışları, jandarmanın kendisine bir yol kâğıdıyla bir üniformayı satışı, bir gün önce Mareşal'in maiyet birliğine katılışı, atını dörtnala süren İmparator'u görüşü, atının aşırılışı falan filan.

Bakkal kadın, kadınlara özgü merakla, sözü döndürüp dolaştırıp Fabrizio'ya kendisinin aldırttığı o iyi atın elinden alınışına getiriyordu, "Ayaklarından kavradıklarını duydun, atın kuyruğu üzerinden yavaşça kaydırıp yere oturttular seni, ha?"

Fabrizio içinden, "Üçümüzün de pekâlâ bildiğimiz bu şeyi ne diye sürekli yineleyip duruyorlar?" diyordu. Fransa'da halktan kimselerin, düşünceleri böyle arayıp bulduklarını bilmiyordu daha.

Bakkal kadın birdenbire, "Kaç para var yanında?" diye sordu.

Fabrizio da söylemekten çekinmedi, bu kadının soylu bir ruhu olduğuna inanıyordu; Fransa'nın güzel yanı da budur işte.

"Yanımda topu topu otuz Napoléon altınıyla beş franklık sekiz on gümüş kalmıştır belki," dedi.

Kadın, "Yolun açık olsun, öyleyse!" dedi. "Bozguna uğramış bu ordunun içinden kurtar kendini, bir kenara çekil. Sağ yanında rastlayacağın biraz serbest görünen ilk yola sap. Atını sıkı sür, hep ordudan uzaklaş. İlk fırsatta da başıbozuk giysileri al. Sekiz on fersah uzaklaşıp artık

asker görmez oldun mu, posta arabasına bin, şöyle iyi bir kentte bir hafta dinlenip et ye. Orduda bulunduğunu kimseye söyleme sakın, jandarmalar kaçak diye yakalarlar seni sonra. İyisin, hoşsun ama jandarmanın sorduklarına karşılık verecek kadar kurnaz değilsin daha. Sırtına sivil giysilerini giyer giymez yol kâğıdını yırtıp bin parça et, gerçek adını yine kullan, 'Ben Vasi'yim,'de." Sonra Onbaşı'ya sordu, "Nereden geliyorum demesi gerek?"

"Escaut Irmağı kıyısındaki Cambrai'den, dersin. Minicik, güzel bir kenttir orası, anladın mı? Büyük bir kilisesi vardır; ünlü rahip, yazar Fénelon oralıdır."

Bakkal kadın, "Tamam!" dedi. "Savaşa girdiğini söyleme sakın, B.den, sana yol kâğıdını satan jandarmadan söz edeyim deme. Paris'e dönmek istersen önce Versailles'a git, gezintiye çıkmışsın gibi başıboş dolaşarak kente o yandaki kapıdan gir. Napoléon altınlarını pantolonuna dik. Asıl önemlisi de, bir şey alıp parasını vereceğin zaman ancak ödemen gerektiği kadar parayı göster. Beni üzen şu: Seni kafese koyacaklar, varını yoğunu alacaklar. Kendini çekip çevirmesini bilmiyorsun, parasız kalırsan halin ne olur?"

İyi yürekli bakkal kadın daha uzun süre konuştu. Onbaşı ise kadının çenesinden fırsat bulup konuşamıyor, onun ileri sürdüğü düşünceleri başını sallayarak doğruluyordu. Anayolu dolduran o kalabalık birdenbire adımlarını sıklaştırdı. Sonra göz açıp kapayana kadar yolun solundaki küçük hendekten atlayıp tabana kuvvet kaçmaya başladı. Her yandan, "Kazaklar, kazaklar geliyor!" diye bağrışıyorlardı.

Bakkal kadın, "Al atını!" diye bağırdı.

Fabrizio, "Tanrı esirgesin!" dedi. "Koş, kaç hadi! At senin olsun. Küçük bir araba alacak kadar para da ister misin? Yanımdaki paranın yarısı senin olsun."

Bakkal kadın kızmıştı. "Atını al diyorum sana!" diye

bağırdı. Bir yandan da attan inmeye hazırlanıyordu.

Fabrizio kılıcını çekti. Kadına, "Sıkı dur!" diye bağırdı, sonra kılıçla yassılamasına ata iki üç kez vurdu; hayvan dörtnala kalkıp kaçakların ardına düştü.

Kahramanımız anayola baktı. Az önce üç dört bin kişi, dinsel bir alaya katılan köylüler gibi birbirlerine sokulmuş, kaynaşıp duruyorlardı. "Kazaklar" sözü duyulur duyulmaz Fabrizio ortada kimseyi göremez oldu. Kaçanlar giderayak şapkalarını, tüfeklerini, kılıçlarını falan bırakmışlardı. Fabrizio şaşırmıştı. Yolun sağında sekiz on metre yükseklikteki bir tarlaya tırmandı. Anayolun iki yanına, ovaya baktı; Kazak falan göremedi. "Tuhaf adamlar şu Fransızlar!" diye düşündü, "Mademki sağa doğru gitmem gerek, hemen yola koyulayım bari. Bu insanların böyle koşup kaçmaları için benim bilmediğim bir şey olsa gerek." Yerden bir tüfek aldı, dolu mu diye baktı, kapsülün barutunu karıştırdı, çakmak taşını temizledi, sonra iyice dolu bir fişeklik seçti, bir kez daha her yana baktı. Az önce tıklım tıklım dolu olan bu ovanın ortasında yapayalnızdı. Çok uzaklarda hâlâ koşan, ağaçların ardında gözden kaybolmaya başlayan kaçakları görüyordu. İçinden, "Çok garip bu!" dedi. Bir gün önce Onbaşı'nın kullandığı yönteme başvurarak gidip bir buğday tarlasının ortasına oturdu. Uzaklaşamıyordu bir türlü, iyi yürekli dostları bakkal kadınla Onbaşı Aubry'yi bir daha görmek istiyordu.

Bu buğday tarlasında parasını saydı, otuz değil, on sekiz Napoléon altını olduğunu gördü. Yalnız, küçük elmaslar vardı elinde. Sabahleyin B.de, gardiyanın karısının odasında, süvarinin çizmelerinin astarı içine yerleştirmişti bunları. Altınları elinden geldiği kadar iyice sakladı. Bir yandan da bu birdenbire kayboluşun üzerinde derin derin düşünüyor, "Benim için kötüye mi işaret bu yoksa?" diyordu. Onu asıl üzen şey, Onbaşı Aubry'ye,

"Gerçek bir savaşta bulundum mu ben?" diye sormamış olmasıydı. Bulundu gibi geliyordu ona; bundan emin olsaydı, mutluluğun doruğuna erişirdi.

"Ne var ki, bir tutuklunun adını taşıdığım sırada savaşta bulundum," diye düşündü. "Cebimde bir tutuklunun yol kâğıdı vardı, onun giysilerini de giymiştim, üstelik gelecek günler için uğursuz bir şey bu. Rahip Blanes ne derdi buna acaba? Sonra, o zavallı Boulot da hapiste öldü! Hep kötü işaretler bunlar. Yazgım beni hapishaneye götürecek!" Süvari Boulot'nun gerçekten suçlu olup olmadığını öğrenmek için varını yoğunu verirdi. Anılarını yoklayınca B.deki gardiyanın karısının kendisine şunları söylemiş olduğunu hatırlar gibiydi. Süvari yalnız gümüş takımlarını değil, bir köylünün ineğini çaldığı, adamcağızı da kıyasıya dövdüğü için yakalanmıştı. Fabrizio günün birinde Süvari Boulot'nun suçuyla az çok ilişkisi olan bir suçtan ötürü hapse atılacağından kuşku duymuyordu. Dostu Rahip Blanes'i düşünüyordu. Ona akıl danışmak için neler vermezdi! Sonra Paris'ten ayrılalı beri halasına mektup yazmamış olduğunu hatırladı. "Zavallı Gina!" dedi içinden, gözleri yaşardı. Tam o sırada yanı başında hafif bir gürültü duydu. Bu asker üç atın dizginlerini çıkarmış, açlıktan ölmüş gibi görünen hayvanlara buğday yediriyordu. Asker gemlerinden tutuyordu onları. Fabrizio ok gibi yerinden fırladı, asker korktu. Kahramanımız bunu fark etti, bir süre için süvari rolü oynamanın zevkine kaptırdı kendini.

"O atlardan biri benim, kerata!.." diye bağırdı. "Ama mademki onu buraya, bana getirmek zahmetine katlandın, bunun için 5 frank vereyim sana hadi."

Asker, "Alay mı ediyorsun be?" dedi.

Fabrizio da altı adım uzaktan ona nişan aldı. "Atı bırak, yakarım yoksa!" dedi.

Asker tüfeğini omzuna asmıştı, eline almak için om-

zunu oynattı. Fabrizio onun üstüne doğru koşarak, "Kımıldarsan ölmüş bil kendini!" diye bağırdı.

Asker, anayola üzgün üzgün bir göz attı. Kimsecikler kalmamıştı orada. Süklüm püklüm, "Ver bakalım 5 frangı da al atlardan birini," dedi.

Fabrizio tüfeğini sol eliyle havada tutarak sağ eliyle üç tane beşlik attı, "İn, yoksa ölmüş bil kendini!" dedi. "Yağız atın başlığını tak, öbür ikisiyle bas git... Kımıldarsan yakarım ha!"

Asker söylene söylene onun dediğini yaptı. Fabrizio ata yaklaştı, yavaş yavaş uzaklaşan askeri gözden kaybetmeksizin dizgini sol koluna geçirdi. Askerin ağır ağır yürüyerek elli adam kadar uzaklaştığını görünce çevik bir hareketle ata atladı. Daha yeni binmiş, sağ üzengiyi ayağıyla arıyordu ki, bir kurşunun çok yakından vınladığını duydu. Asker ateş etmişti. Fabrizio öfkeden köpürdü, askerin üstüne dörtnala ilerledi. O da, tabana kuvvet kaçtı. Çok geçmeden Fabrizio onun iki attan birine bindiğini, dörtnala gittiğini gördü. "Tamam, kurşun menzilinin dışına çıktı," dedi. Aldığı at çok güzel bir hayvandı, ama açlıktan ölüyor gibi bir hali vardı. Fabrizio anayola döndü, yine kimsecikler yoktu. Yolun öbür yanına geçti. Soldaki küçük bir tümseğe ulaşmak için atını tırısa kaldırdı. Bakkal kadını bulacağını umuyordu. Küçük yokuşun başına varınca, bir fersahtan çok uzaklıkta tek tük birkaç askerden başka kimseyi göremedi. İçini çekerek, "Bir daha göremeyeceğim onu... İyi yürekli, mert bir kadındı!" diye düşündü. Uzaklarda, yolun sağında bir çiftlik gördü, oraya gitti. Attan inmeksizin, parayı peşin vererek, zavallı atına yulaf verdirdi. Hayvan öyle açtı ki, yemliği ısırıyordu. Bir saat sonra Fabrizio anayolda ilerliyordu; hep bakkal kadını, ya da hiç değilse Onbaşı Aubry'yi bulacağını umuyordu için için. Hiç durmadan ilerleyerek, her yana bakarak bataklıklı bir ırmağa geldi.

Oldukça dar bir tahta köprü vardı. Köprüden önce yolun sağında, üzerinde "Kır At" diye bir tabela asılı tek bir ev görünüyordu. Fabrizio içinden, "Yemeği burada yerim," dedi. Köprünün başında, kolu askıda bir süvari subayı at üstünde duruyordu; çok üzgün görünüyordu. Ondan on adım ötede, üç süvari yere inmiş, pipolarını dolduruyorlardı.

Fabrizio, "Bu adamların atımı bana mal olduğu fiyattan daha da ucuza almak ister gibi bir halleri var," diye düşündü. Yaralı subayla üç yaya, onun gelişine bakıyorlardı, kendisini beklermiş gibi görünüyorlardı. Kahramanımız, "Bu köprüden geçmemeliyim. Sağdan, ırmağın kıyısını izlemeliyim," diye düşündü. "Bakkal kadının güçlüğe uğramayayım diye izlememi söylediği yol bu olsa gerek. Evet ama kaçarsam, yarın çok utanırım bu yüzden. Zaten benim atın bacakları güçlü; subayın atı da yor gundur belki. Beni attan indirmeye kalkışırsa dörtnala çekip giderim." Fabrizio bu düşünceleri yürütürken elleriyle, bacaklarıyla atını tutuyor, elinden geldiğince yavaş ilerliyordu.

Subay, emreden bir tavırla, "İlerle bakayım, asker!" diye haykırdı.

Fabrizio birkaç adım ilerledi, sonra durdu. "Atımı almak mı istiyorsunuz yoksa?" diye bağırdı.

"Hiç de değil! İlerle sen hele."

Fabrizio subaya baktı. Ak bıyıklı, çok dürüst görünüşlü bir adamdı. Sol kolunu askıda tutan sargı kan içindeydi. Sağ eli de kanlı bir beze sarılıydı. Fabrizio, "Yayalar saldıracaklar atımın dizginine," diye düşündü, ama yakından bakınca onların da yaralı olduklarını gördü. Subayın apoletlerinden albay olduğu anlaşılıyordu.

"Askerlik onuru adına burada nöbet bekleyeceksin," dedi. "Göreceğin bütün dragonlara, avcılara, süvarilere, 'Albay Baron şu handa; yanıma gelsinler diye emretti,' diyeceksin."

Yaşlı Albay acıdan kıvranıyordu. Daha söze başlar başlamaz kahramanımızın gönlünü fethetmişti. O da akıllıca bir karşılık verdi, "Ben çok gencim, efendim, sözümü dinlemezler. Kendi elinizle bir buyruk yazsanız daha iyi olur."

Albay ona uzun uzun bakarak, "Hakkı var," dedi. "La Rose, sağ elini kullanabiliyorsun, sen yaz şu buyruğu."

La Rose bir şey söylemeksizin cebinden küçük bir parşömen defter çıkardı, birkaç satır yazdı, yaprağı koparıp Fabrizio'ya verdi. Buyruğu da yineledi. "İki saat nöbetten sonra yanımdaki üç süvariden biri usul gereğince nöbeti devralacak senden," diye de ekledi. Bunları söyledikten sonra askerleriyle birlikte hana girdi. Fabrizio bu üç kişinin üzgün, sessiz acıları karşısında öyle etkilenmişti ki, onlar giderken o da tahta köprünün ucunda kımıltısız durmuş, onlara bakıyordu. "Büyülü cinler diyesi geliyor insanın," diye düşündü. En sonunda, katlanmış kâğıdı açıp okudu. Buyruk şöyleydi:

14. Kolordu'nun 1. Tümen, 2. Tugay Komutanı, 6. Dragon Alayı'ndan Albay Baron bütün süvarilere, dragonlara, avcılara, köprüyü sakın geçmemelerini, genel karargâhının bulunduğu Kır At Hanı'na gelerek kendisini bulmalarını buyurur. Bu buyruk, Sainte Köprüsü yakınındaki karargâhta, 19 Haziran 1815 tarihinde yazılmıştır.

Sağ kolundan yaralı Albay Baron adına
onun buyruğuyla, bölük emiri
La Rose

Fabrizio köprü başında nöbet tutmaya başlayalı yarım saat olmuştu ki altısı atlı, üçü yaya avcı erlerinin geldiklerini gördü. Albay'ın buyruğunu onlara bildirdi. Atlı avcılardan dördü, "Biz yine dönüp geleceğiz," diyerek köprüden hızla geçtiler. O sırada Fabrizio öbür ikisiyle

konuşuyordu. Gittikçe kızışan tartışma sırasında, yaya üç asker de köprüden geçtiler. Kalan iki atlıdan biri sonunda, "Şu buyruğu bir göreyim bakayım," dedi. "Arkadaşlarıma götürüp göstereyim, geri geleceklerdir mutlaka. Sen bir yere ayrılma sakın, bekle onları," dedikten sonra buyruğu alıp gitti; arkadaşı da onun arkasından. Bütün bunlar göz açıp kapayana kadar olup bitti.

Fabrizio kızmıştı, yaralı askerlerden birine seslendi, adam Kır At'ın pencerelerinden birinin önüne geldi. Fabrizio'nun, kolunda başçavuş şeritleri gördüğü bu asker, aşağıya indi. Yaklaşırken de ona, "Kılıcını eline alsana! Nöbettesin!" diye bağırdı.

Fabrizio onun istediğini yaptı. "Buyruğu alıp götürdüler," dedi.

Öteki üzgün bir tavırla, "Dünkü olaydan ötürü kızgınlar da ondan," dedi. "Tabancalarımdan birini vereyim sana. Yine buyruğa uymazlarsa havaya ateş et, ya ben gelirim ya da Albay'ın kendisi."

Fabrizio buyruğu elinden kaptırdığını söyleyince, başçavuşun şaşırarak irkildiğini açıkça görmüştü. Bunun, kendisine yapılmış bir hakaret olduğunu anladı, bir daha oyuna gelmemeye kesin karar verdi.

Başçavuşun tabancası elinde, gururla yine nöbet beklemeye başlamıştı. O sırada ata binmiş yedi süvarinin kendisine doğru geldiklerini gördü. Köprüyü kapatacak biçimde durmuştu. Albay'ın buyruğunu bildirdi onlara. Adamlar bozuldular, içlerinden en açıkgözü geçmeye kalkıştı. Arkadaşı bakkal kadın, bir önceki sabah Fabrizio'ya akıllıca bir öğüt vermiş, "Kılıcı indirmezsin de ucuyla dürtersin," demişti. O da düz, iri kılıcının ucunu indirdi, zorla geçmek isteyen askere saplayacakmış gibi yaptı.

Süvariler, "Vay be! Bu toy delikanlı öldürmek istiyor bizi, dün ölenlerimiz yetmiyormuş gibi sanki!" diye ba-

ğırdılar. Hep birden kılıçlarını çekip Fabrizio'ya çullandılar. Kendini ölecek sandı, ama başçavuşun şaşkınlığını düşündü, bir kez daha hor görülmek istemedi. Köprünün üstünde gerilerken, bir yandan da kılıcını saplamaya çalışıyordu. Bu, ağır süvarilerin kullandıkları, boyundan büyük, iri, düz kılıcı kullanırken öyle gülünç bir hali vardı ki, süvariler çok geçmeden karşılarındakinin nasıl bir kimse olduğunu gördüler. Bunun üzerine, onu yaralamaya değil de, üstündeki üniformayı kesmeye çalıştılar. Böylece de Fabrizio kollarına üç dört hafif kılıç darbesi yedi. Kendisiyse bakkal kadının öğüdüne uyarak, kılıcını var gücüyle sivrilemesine sallıyordu. Aksilik bu ya, bu sivrileme vuruşlardan biri bir süvariyi elinden yaraladı. Süvari böyle bir askerin eliyle yaralandığına çok içerlemişti, kılıcını sivrilemesine savurarak ileriye atıldı, kılıç da Fabrizio'nun kasığına saplandı. Kılıcın saplanmasına da kahramanımızın atı yol açtı. Hayvan, kavgadan kaçmak şöyle dursun, bundan hoşlanır, saldırganların üstüne atılmak ister gibi görünüyordu. Bunlar Fabrizio'nun sağ kolundan aşağıya doğru kan aktığını görünce, oyunu çok ileriye vardırmış olmaktan korktular, onu köprünün sol korkuluğuna doğru iterek dörtnala çekip gittiler. Fabrizio serbest kalır kalmaz, Albay'a haber vermek için havaya bir el ateş etti.

Ötekilerin alayından dördü atlı, ikisi yaya altı süvari, köprüye doğru geliyorlardı. Tabanca patladığı zaman iki yüz adım kadar uzaktaydılar. Köprünün üzerinde olup bitenleri büyük bir dikkatle seyrediyorlardı. At üzerindeki dördü, Fabrizio'nun, arkadaşlarına ateş etmiş olduğunu sanarak, kılıçlarını kaldırıp dörtnala onun üstüne doğru ilerlediler. Gerçek bir saldırıydı bu. Tabanca sesiyle olanları haber alan Albay Baron hanın kapısını açtı, süvariler dörtnala geldikleri sırada köprünün üstüne koştu, "Durun!" diye kendisi buyurdu.

İçlerinden biri, "Albay diye bir şey yok burada artık!" diye bağırdı, atını sürdü.

Albay çileden çıkmıştı, onlara yönelttiği azarları yarıda bıraktı. Yaralı olan sağ eliyle atın sağ yanındaki dizgini yakaladı. Süvariye, "Dur bakayım, kötü asker!" dedi. "Tanıyorum seni, Yüzbaşı Henriet'nin bölüğündensin."

Asker, "Yüzbaşı'nın kendisi emir versin bana öyleyse," dedi, sonra sırıtarak ekledi; "Yüzbaşı Henriet dün vurulup öldü, sen de bas git bakalım!"

Bunları söylerken köprüden zorla geçmek istedi, yaşlı Albay'ı itti; o da, köprünün tahta döşemesi üzerine devrildi. Fabrizio köprünün üstünde, iki adım ilerideydi, ama yüzü handan yana dönüktü. Atını sürdü. Saldırgan erin atı, sağ dizgini hiç elinden bırakmayan Albay'ı göğsüyle yere yıkınca o da öfkelendi, kılıcını süvariye sivrilemesine savurdu. Neyse ki süvarinin atı, Albay'ın tuttuğu dizginle yere doğru çekildiğini sezince, yana doğru sıçradı da, Fabrizio'nun iri, ağır süvari kılıcının uzun ağzı süvarinin zırh yeleğinden kaydı, boylu boyunca gözlerinin altından geçti. Süvari çok kızmıştı. Dönüp var gücüyle kılıcını savurdu. Kılıç da Fabrizio'nun yenini kesip koluna derinlemesine saplandı. Kahramanımız yere yuvarlandı.

Atsız kalmış süvarilerden biri, köprünün iki koruyucusunun da yerde olduklarını görünce, fırsattan yararlandı, Fabrizio'nun atına atladığı gibi köprünün üstünde dörtnala sürerek onu ele geçirmek istedi.

Başçavuş handan koşup geldiği sırada, Albayı'nın yere düştüğünü görmüş, ağır yaralı sanmıştı. Fabrizio'nun atının peşinden koşarak kılıcının sivri ucunu atı çalanın böğrüne sapladı. Adam düştü. Süvariler köprünün üstünde yalnız yaya olan başçavuşun kaldığını görünce dörtnala geçtiler, hızla kaçtılar. Yaya olanı da kırlara doğru savuşup gitti

Başçavuş yaralılara yaklaştı. Fabrizio ayağa kalkmış-

tı. Canı az yanıyordu, ama çok kan kaybetmekteydi. Albay daha yavaş doğruldu. Düştüğü için epey sersemlemişti ama hiçbir yarası yoktu. Başçavuşa, "Elimdeki eski yara yüzünden acı duyuyorum yalnız," dedi.

Başçavuşun yaraladığı süvari ölmek üzereydi. Albay, "Şeytan görsün yüzünü!" diye bağırdı. Sonra başçavuşla koşup gelen öbür iki süvariye, "Aman, siz yersiz olarak tehlikeye attığım o delikanlıya göz kulak olun," dedi. "Bu gözü dönmüş herifleri durdurabilmek için ben kendim kalacağım köprüde. Delikanlıyı hana götürün, yarasını sarın. Benim gömleklerden birini alın."

V

Bir dakika bile sürmemişti bütün bu olup bitenler. Fabrizio'nun yaraları önemsizdi. Albay'ın gömleğinden kestikleri sargılarla kolunu sardılar. Hanın birinci katında ona bir yatak yapmak istiyorlardı. Fabrizio başçavuşa, "Evet ama ben burada, birinci katta yan gelip yatarken, ahırdaki atımın yalnızlıktan canı sıkılır, kendine bir başka sahip bularak çekip gider," dedi.

Başçavuş, "Bir kura erinin böyle düşünmesi iyi şey!" dedi.

Fabrizio'yu atının bağlı olduğu yemliğin içine serdikleri taze otların üstüne yerleştirdiler. Sonra da, Fabrizio kendini çok güçsüz hissettiğinden, başçavuş bir tas sıcak şarap getirdi, bir süre de söyleşti onunla. Bu söyleşiye karışan birkaç pohpohlayıcı söz üzerine kahramanımız sevinçten uçtu.

Fabrizio ancak ertesi sabah gün doğarken uyandı. Atlar uzun uzun kişniyorlar, korkunç bir gürültü çıkarıyorlardı. Ahırın içi dumanla doluyordu. Fabrizio önce bu gürültüden bir şey anlamadı, nerede olduğunu da bilemedi. En sonunda, dumandan neredeyse boğularak, "Ev yanıyor galiba," diye düşündü, bir anda ahırdan çıkıp atına bindi. Başını kaldırdı. Ahırın üstündeki iki pencereden dışarıya yoğun bir duman çıkıyordu, dam da döne

döne yükselen kara bir dumanla kaplıydı. Gece yüz kadar kaçak, Kır At Hanı'na gelmişlerdi. Hepsi bağırıyor, küfür ediyordu. Fabrizio'nun yakından görebildiği beş altı tanesi, zil zurna sarhoş gibi göründü ona. İçlerinden biri onu durdurmak istiyor, "Atımı nereye götürüyorsun?" diye bağırıyordu.

Fabrizio, çeyrek fersah uzaklaşınca, başını çevirip baktı. Ardına kimse düşmemişti. Ev alev alev yanıyordu. Köprüyü tanıdı, yarasını düşündü, kolunun sargılarla sımsıkı sarılı olduğunu, ateş gibi yandığını hissetti. Yaşlı Albay'a ne olmuştu acaba? "Kolumu sarsınlar diye gömleğini vermişti," diye düşündü. O sabah çok soğukkanlıydı. Kaybettiği kanla birlikte, yaradılışının bütün hayalci yönünden kurtulmuştu.

Kendi kendine, "Sağa sapalım! Tüyelim!" dedi. Köprünün altından geçtikten sonra yolun sağına doğru akmakta olan ırmağın akıntısı yönünde sessiz, sakin ilerlemeye başladı. İyi yürekli bakkal kadının öğütlerini hatırlamıştı. "Ne arkadaş canlısı kadın! Nasıl da açık yürekli!" diye düşünüyordu.

Bir saat yol gittikten sonra kendini çok güçsüz buldu. "Bu da ne! Bayılacak mıyım yoksa?" dedi kendi kendine. "Bayılırsam atımı çalarlar. Giysilerimi de belki; onlarla birlikte paralarımı da çalarlar." Atını sürecek gücü kalmamıştı artık, dengesini korumaya çalışıyordu. Anayolun kıyısındaki bir tarlada bir köylü çapa yapıyordu. Yüzünün solgunluğunu görünce gelip bir bardak birayla yemek verdi.

"Yüzünün bu kadar soluk olduğunu görünce seni de büyük savaşın yaralılarından biri sandım," dedi. Onun bu yardımı çok makbule geçti. Fabrizio kara ekmek lokmasını çiğnerken önüne baktığında gözleri ağrımaya başlıyordu. Biraz kendine gelince köylüye teşekkür etti. "Neredeyim ben?" diye sordu.

Köylü, "Üç çeyrek fersah ileride Zonders Kasabası var, oraya gidersen çok iyi bakarlar sana," dedi.

Fabrizio, ne yaptığını kendisi de pek bilmeksizin, her adımda attan düşmemekten başka bir şey düşünmeksizin, kasabaya ulaştı. Açık duran büyük bir kapı gördü, içeriye girdi. "Kaşağı" adında bir handı burası. Hanın sahibi olan kadıncağız hemen koşup geldi; dev gibi bir kadındı. Acımayla titreyen bir sesle çevreden yardım istedi. İki genç kız koşup gelerek Fabrizio'nun inmesine yardım ettiler, attan iner inmez de bayıldı. Bir cerrah çağırdılar, kan aldılar. O gün ve sonraki günlerde, Fabrizio ne yaptığını pek bilmiyor, hemen hep uyuyordu.

Kasığında kılıcın saplandığı yer çok irin toplayacağa benziyordu. Kendine geldiği zamanlar, "Aman, atıma iyi bakın!" diyor, "İyi para veririm size," diye de ekliyordu sık sık. Hanın sahibi olan kadınla iki kızı bu söze içerliyorlardı. On beş gündür çok iyi bakılmaktaydı, aklı da başına gelmeye başlıyordu. Bir akşam, han sahiplerinin çok heyecanlı olduklarını fark etti. Çok geçmeden odasına bir Alman subayı girdi. Sorularına karşılık verirken Fabrizio'nun bilmediği bir dili kullanıyorlardı. Çok geçmeden, kendisinden söz edildiğini anladı. Uyur gibi yaptı. Bir süre sonra, Alman subayın gitmiş olabileceğini düşünerek han sahiplerini çağırdı.

"Bu subay beni bir listeye yazıp esir aldı, değil mi?" diye sordu. Hancı yaşlı gözlerle onu doğruladı. Fabrizio yatağında doğrularak, "Mademki öyle, ceketimin cebinde para var!" dedi. "Sivil giysiler satın alın bana, bu geceden tezi yok, atıma binip gideyim. Sokakta düşüp ölmek üzereyken beni evinize alıp canımı bir kez kurtardınız. Şimdi de anamın yanına gitmemi sağlayın, bir kez daha kurtarın canımı."

O sırada hancı kadının kızları hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Fabrizio'nun başına bir şey gelecek diye

çok korkuyorlardı. Fransızcayı zar zor anladıklarından, ona soru sormak için yatağına yaklaştılar. Anneleriyle Flamanca bir şeyler konuştular. Sık sık şefkat dolu gözlerini kahramanımıza çeviriyorlardı. Fabrizio şunları anlar gibi oldu: Kaçarsa kendilerini çok zor bir duruma düşürebilirdi, ama onlar bu tehlikeyi göze almaya hazırdılar. Ellerini bitiştirerek candan teşekkür etti onlara. Oralı bir eskici Yahudi tam takım giysiler verdi. Adam akşamın saat onuna doğru giysileri getirdiğinde, kızlar sivil ceketle asker ceketini yan yana koyup bakınca, sivil giysileri epey daraltmak gerektiğini anladılar. Hemencecik de işe koyuldular. Kaybedecek zaman yoktu. Fabrizio üniformasının içine gizlediği birkaç Napoléon altınının yerini gösterdi, bunları yeni aldığı giysilerin içine dikmelerini kızlardan rica etti. Adam giysilerle birlikte yepyeni, güzel bir çift de çizme getirmişti. Fabrizio hiç çekinmedi, "Çizmeleri şu gösterdiğim yerden süvari biçimi kesin," dedi. Yanındaki küçük elmasları yeni çizmelerin astarının içine diktiler.

Kan kaybederek halsiz düşmesinin garip bir sonucu olarak, Fabrizio Fransızcayı hemen hemen unutmuştu. Han sahipleriyle İtalyanca konuşuyordu. Onlar da taşra ağzı bir Flamanca konuşmaktaydılar. Bu yüzden, işaretleşerek anlaşabiliyorlardı ancak. Kızlar hiç para canlısı değildiler, ama elmasları görünce delikanlıya gösterdikleri heyecan ölçüsüz bir dereceye vardı. Kılık değiştirmiş bir prens sandılar onu. Kızların küçüğü, en safı olan Aniken, delikanlıyı herkesin ortasında öpüverdi. Fabrizio da onları çok hoş buluyordu. Uzun yola çıkacağı için cerrah onun biraz şarap içmesine izin vermişti. Gece yarısına doğru da gitmeyi pek canı istemedi. "Buradan daha rahat yeri nerede bulurum?" diyordu, Yine de sabahın saat iki sularında giyindi. Odasından çıkarken iyi yürekli hancı kadın, "O subay birkaç saat önce yine geldi, hanın içini dolaştı, sizin atı da aldı götürdü," dedi.

Fabrizio bir küfür savurarak, "Vay namussuz vay! Bir yaralıya bu yapılır mı?" diye bağırdı. Bu İtalyan kendisinin atı ne fiyata aldığını hatırlayacak kadar hoşgörülü değildi.

Aniken ağlayarak, "Sizin için bir at kiraladık," dedi. "Ama gitmeyin ne olur!"

Vedalaşmaları acı oldu. Hancı kadıncağızın akrabaları olan uzun boylu iki genç, Fabrizio'yu eyerin üstüne yerleştirdiler. Yol boyunca at üstünde ona destek oluyorlardı. Bir üçüncü genç de küçük kafilenin birkaç yüz adım ilerisinden gidiyor, yollarda kuşku uyandıran devriyeler var mı diye ortalığı kolaçan ediyordu. İki saat yol gittikten sonra, Kaşağı Han'ın sahibinin akrabalarından bir kadının evine indiler. Fabrizio ne dediyse yararı olmadı, kendisine eşlik eden delikanlılar ondan hiç ayrılmak istemediler. Korulardaki geçitleri herkesten iyi bildiklerini ileri sürüyorlardı.

Fabrizio, "İyi ama yarın sabah kaçtığım ortaya çıkacak, kasabada da sizi görmeyecekler, suçlu duruma düşeceksiniz," diyordu.

Yine yürümeye başladılar. Neyse ki gün doğduğunda ova yoğun bir sisle kaplıydı. Sabahın sekizine doğru küçük bir kasabanın yakınlarına geldiler. Delikanlılardan biri, konak yerindeki atlar çalınmış mı diye bakmak üzere, kafileden ayrıldı. Konak yerindeki hancı atları ortadan kaldırmış, yerlerine pis, sıska beygirler toplayıp ahırlara bunları doldurmaya vakit bulabilmişti. Atların saklı oldukları bataklıklara gidip iki hayvan getirdiler, üç saat sonra da Fabrizio bir çift Yörük menzil atı koşulu külüstür küçük bir faytona bindi. Gücü kuvveti yerine gelmişti. Hancı kadının akrabaları olan delikanlılardan ayrılış çok acıklı oldu. Fabrizio'nun incinmesinler diye bulduğu bütün bahanelere rağmen, para almak istemediler. İyi yürekli delikanlılar, "Bu durumunuzda paraya sizin biz-

den çok ihtiyacınız var," diyorlardı. En sonunda, Fabrizio'nun verdiği mektupları alıp yola çıktılar. Yol telaşıyla biraz kendini toparlamış olan genç adam, bu mektuplarında hancı kadınla kızlarına duyduğu minneti bildiriyordu. Mektuplarını gözleri yaşlı yazmıştı, küçük Aniken'e yolladığı mektup ise sevgi doluydu.

Yolculuğun geri kalan bölümü olaysız geçti. Fabrizio Amiens'e ulaştığı sırada kasığından aldığı yara yüzünden çok acı çekiyordu. Köy cerrahı yarayı açmayı akıl etmemişti, kan alınmış olmasına karşın yara yine irin toplamıştı. Amiens'deki hanı da dalkavuk, para canlısı bir aile işletiyordu. Fabrizio'nun orada kaldığı on beş gün içinde Müttefikler Fransa'yı işgal ettiler. Fabrizio başına gelenler üzerine o kadar çok düşündü ki, başka biri oldu sanki. Bir tek noktada çocuk kalmıştı yalnız... Görmüş olduğu bir savaş mıydı; bir de, bu Waterloo Savaşı mıydı? İlk defa okumaktan zevk duydu. Gazetelerde savaşı anlatan yazılarda Mareşal Ney'in, daha sonra da öteki generalin ardında dolaştığı yerleri tanıma olanağını kendisine verecek bir betimleme bulacağını umuyordu hep. Amiens'de kaldığı sürece hemen her gün Kaşağı Hanı'ndaki sevgili arkadaşlarına mektup yazdı. İyileşir iyileşmez Paris'e geldi. Eskiden kaldığı otelde annesiyle halasından gelmiş yirmi tane mektup buldu. İkisi de bir an önce dönsün diye yalvarıyorlardı ona. Kontes Pietranera'nın son gelen mektubunda biraz bilmecemsi bir anlatım vardı, çok kaygılandırdı bu onu. Bu mektup onun bütün tatlı hayallerini yok ediverdi. Öyle bir yaradılıştaydı ki, bir tek söz yüzünden en büyük felaketlerin olacağı kolayca içine doğuverirdi. Hayal gücü de sonradan bu felaketleri en korkunç ayrıntılarla gözlerinin önünde canlandırmaktan geri kalmazdı.

Kontes, "Kendinden haber vermek için yazacağın mektuplara imza atma sakın," diyordu. "Buraya dönünce

de hemencecik Como Gölü kıyısına gelme; İsviçre toprağındaki Lugano'da dur, bekle."

Fabrizio bu küçük kente gelince kendini Cavi adıyla tanıtacaktı. Kentin başlıca otelinde Kontes'in uşağını bulacak, o da ne yapması gerektiğini söyleyecekti ona. Halası mektubunu şöyle bitiriyordu:

Yaptığın çılgınlığı gizlemek için her yola başvur, sakın üstünde basılı, yazılı hiçbir kâğıt bulundurma, İsviçre'de kendini Santa Margherita'nın[1] dostlarıyla kuşatılmış bulacaksın. Yeterince param olursa Cenevre'ye, Blances Oteli'ne birini yollarım. Benim yazamayacağım, senin de gelmeden önce bilmen gereken şeyleri ondan öğreneceksin. Paris'te bir gün daha kalayım deme, yalvarırım! Bizim casuslar seni tanırlar.

Fabrizio kafasında en olmayacak şeyleri canlandırmaya başladı. Halasının kendisine haber vereceği böylesine garip bir şeyin ne olabileceğini arayıp bulmaktan başka zevki de kalmadı. Fransa'dan geçerken iki kez tutuklandıysa da yakasını kurtarmayı başardı. Başına bu terslikler de, cebindeki İtalyan pasaportu, bir de genç yüzüne, boynuna asılı sargılı koluna hiç uymayan, o garip "barometre tüccarı" kimliği yüzünden geldi.

En sonunda, Cenevre'de Kontes'in adamını buldu, o da Kontes adına ona şunları söyledi: "Sizi Milano polisine haber vermişler, Eski İtalya Krallığı'nda düzenlenen geniş bir suikast çetesince hazırlanan önerileri Napoléon'a sunmaya gitti, demişler. İhbarı yapanlara göre, yola çıkışınızın amacı bu olmasaymış, takma ad kullanmanızın ne gereği varmış? Anneniz işin doğrusunu, yani; 1) İsviçre'den hiçbir zaman çıkmadığınızı; 2) Ağabeyinizle

1. Milano'da Emniyet Sarayı ile cezaevlerinin bulunduğu sokak. (Ç.N.)

yaptığınız bir kavgadan sonra şatodan birdenbire ayrıldığınızı kanıtlamaya çalışacak."

Fabrizio bunları öğrenince bir kıvanç duydu; içinden, "Napoléon'a bir tür elçi olarak gönderilmişim. Bu büyük adamla konuşmak onuruna ermişim, şu Tanrı'nın işine bak hele!" dedi. Yedinci göbekten dedesinin –yani Sforza'nın maiyetinde Milano'ya gelenin torununun– dükün düşmanlarınca başı kesilmek onuruna erdiğini düşündü. Dükün düşmanları sayın[1] kantonlara öneriler götürmek, asker toplamak üzere İsviçre'ye giderken yakalamışlardı onu. Bu olayı canlandıran, ailenin soy kütüğüne yerleştirilmiş resmi gözünün önüne getiriyordu. Uşağı sorguya çekince dilinin altında bir şeyler olduğunu sezdi. Sonunda, adam, Kontes'in art arda verdiği sıkı emirlere rağmen, bunu ağzından kaçırdı. Fabrizio'yu Milano polisine ağabeyi Ascanio ihbar etmişti. Bu acı sözler kahramanımızı çılgına çevirdi. Cenevre'den İtalya'ya gitmek için Lozan'dan geçilir. Cenevre'den Lozan'a giden yolcu arabası iki saat sonra kalkıyordu; öyleyken, Fabrizio yine de, yaya olarak yola çıkmak, böylece de, on on iki fersah yol almak istedi. Cenevre'den çıkmadan önce oradaki iç karartıcı kahvelerden birinde bir delikanlıyla kavgaya tutuştu. "Garip garip baktı yüzüme," diyordu. Dediği çok doğruydu. Paradan başka şey düşünmeyen soğukkanlı, aklı başında genç Cenevreli, deli sanmıştı onu. İçeriye girince Fabrizio her yana ters ters bakmış, sonra kendisine getirilen kahve fincanını pantolonuna devirmişti. Bu kavgada Fabrizio'nun ilk hareketi tam da XVI. yüzyıla yaraşır biçimde oldu. Genç Cenevreliye düellodan söz edecek yerde, bıçağını çektiği gibi üzerine atıldı. Bu öfke içinde, namus, onur kuralları üzerine öğ-

1. Eskiden İsviçre'deki kantonlardan söz edilirken, *louable* (sayın) hitabı kullanılırdı. (Ç.N.)

renmiş olduğu ne varsa unutarak, içgüdüsüne kapılıyor, daha doğrusu, ilkgençliğinin anılarını hatırlıyordu.

Lugano'da bulduğu güvenilir adam ona yeni birtakım şeyler söyleyerek öfkesini büsbütün artırdı. Grianta'da Fabrizio'yu herkes sevdiği için hiç kimse onun adını ağzına almayacakmış. Ağabeyinin çevirdiği bu dolap olmasaymış, herkes onun Milano'da olduğunu sanıyormuş gibi yapar, bu kentin polisi de onun ortalıkta görünmeyişine dikkat etmezmiş.

Halasının gönderdiği adam, "Sizin eşkaliniz gümrükçülere bildirilmiştir," dedi. "Anayoldan gidersek Lombardiya-Venedik sınırında sizi tutuklarlar."

Fabrizio ile adamları Lugano'yu Como Gölü'nden ayıran bu dağın en ufak keçiyollarını biliyorlardı. Avcı, yani kaçakçı kılığına girdiler. Üç kişi oldukları, oldukça da gözüpek göründükleri için, rastladıkları gümrükçüler onları selamlamaktan başka bir şey yapmadılar. Fabrizio işleri, şatoya ancak gece yarısına doğru varacak biçimde ayarladı. O saatte babası da, saçları pudralı bütün uşaklar da çoktan yatmış olurlardı. Derin hendeğe kolayca indi, bir mahzenin küçük penceresinden şatoya girdi. Annesi ile halası orada bekliyorlardı onu. Çok geçmeden kız kardeşleri de koşup geldiler. Sevgi gösterileri, gözyaşları uzun süre birbirini kovaladı. Doğru dürüst konuşmaya daha yeni başlamışlardı ki, sabahın ilk ışıkları kendilerini mutsuz sayan bu insanlara, zamanın uçup gitmekte olduğunu haber verdi.

Kontes Pietranera, "Ağabeyin senin geldiğini fark etmeyecektir bile," dedi. "O güzel işi becereli beri hiç konuşmuyordum onunla, bu yüzden onuru pek kırılmış gibi görünerek şeref veriyordu bana. Bu akşam yemekte kendisine lütfen söz söyledim. Onu kuşkulandırabilecek olan çılgınca sevinci gizlemek için bir bahane bulmak zorundaydım. Sonra, bu sözde barışmadan pek böbür-

lendiğini görünce, sevincinden yararlanarak çok içki içirdim ona. Casusluk mesleğini sürdürmek için pusuya yatmayı düşünmemiştir sanırım."

Markiz, "Bizim süvari askerini senin dairende saklamamız gerek, hemen gidemez," dedi. "Bu ilk anda hiçbirimiz yeterince aklı başında değiliz. O korkunç Milano polisini en iyi biçimde atlatmamız gerekiyor."

Herkes bu düşünceye uydu. Gelgelelim, ertesi gün Marki'yle büyük oğlu, Markiz'in hep görümcesinin odasında olduğuna dikkat ettiler. Bu çok mutlu insanları o gün de saran sevgi, sevinç dalgasını anlatmakla vakit geçirecek değiliz. İtalyanların yürekleri, ateşli hayal gücünün sunduğu kuşkularla çılgınca düşüncelerden, Fransızların yüreklerine göre, daha çok etkilenir. Buna karşılık, onların neşeleri çok daha güçlüdür, daha da uzun sürer. O gün Kontes'in de, Markiz'in de akılları, hiç mi hiç başlarında değildi. Fabrizio bütün anlattıklarına yeniden başlamak zorunda kaldı. Sonunda ortak sevinçlerini gidip Milano'da gizlemeye karar verdiler, çünkü Marki'yle büyük oğlu Ascanio'nun hafiyelerinden daha uzun süre gizlenmek çok güç olacaktı.

Como'ya gitmek üzere evin her zaman kullanılan kayığına bindiler. Başka türlü davransalardı, bin türlü kuşkunun uyanmasına yol açmış olurlardı. Ama Como Limanı'na geldiklerinde, Markiz çok önemli birtakım kâğıtları Grianta'da unutmuş olduğunu hatırladı. Hemen kayıkçıları gönderdi oraya; böylece onlar da iki hanımın Como'da neyle vakit geçirdiklerini hiç fark edemediler. Markiz'le Kontes oraya gelir gelmez Milano kapısının üstünde yükselen Ortaçağ'dan kalma o uzun kulenin yakınında müşteri bekleyen arabalardan birine rastgele bindiler. Arabacı kimseyle konuşmaya vakit bulamadan hemen yola çıktılar. Kentten çeyrek fersah ileride hanımların tanıdığı genç bir avcıya rastladılar. Yanlarında hiç

erkek olmadığı için o da incelik gösterdi. Avlana avlana Milano'ya kadar gidecekmiş. Oraya kadar hanımlara eşlik etmeyi kabul etti. Her şey yolunda gidiyor, hanımlar da genç yolcuyla çok neşeli bir söyleşiye dalmış bulunuyorlardı. Yol, San Giovanni adlı güzel tepeyle korunun çevresinden dolanmak üzere bir dönemeç çizdiği sırada, kılık değiştirmiş üç jandarma dizginlerine atıldılar.

Markiz, "Eyvah! Kocam bizi ele verdi," diye bağırarak bayıldı.

Biraz geride kalmış olan bir Başçavuş sendeleye sendeleye arabaya yaklaştı, meyhaneden çıkmış gibi bir sesle, "Yerine getireceğim görevden ötürü üzgünüm, ama sizi tutukluyorum, General Fabio Conti!" dedi.

Fabrizio, Başçavuş'un kendisine "General" diyerek soğuk bir şaka yaptığını sandı. "Bunun acısını çıkarırım senden!" diye düşündü. Kılık değiştirmiş jandarmalara bakıyor, arabadan atlayıp tarlalara doğru kaçmak için uygun bir an bekliyordu.

Kontes, galiba ne olursa olsun diyerek, gülümsedi; sonra Başçavuş'a, "Aman Başçavuş, bu on altı yaşındaki çocuğu mu General Conti sanıyorsunuz?" dedi.

Başçavuş, "General'in kızı değil misiniz siz?" diye sordu.

Kontes, "Babama bakın!" diyerek Fabrizio'yu gösterdi.

Jandarmalar başladılar katıla katıla gülmeye. Başçavuş herkesin güldüğünü görünce alınmıştı.

"Sözü uzatmadan, şu pasaportlarınızı gösterin bakalım!" dedi.

Arabacı soğuk, kalender bir tavırla, "Hanımefendiler Milano'ya giderken hiç pasaport almazlar," dedi. "Grianta'daki şatolarından geliyorlar. Bu hanım Kontes Pietranera'dır, bu hanım da Dongo Markizi."

Başçavuş pek şaşırmıştı, atların başına gidip orada askerleriyle baş başa konuştu. Onların bu konuşmaları

beş dakikadır sürüyordu ki, Kontes adamlara, "İzin verin de araba birkaç adım ilerleyip gölgede dursun," dedi. Saat sabahın on biri bile değildi daha, ama bunaltıcı bir sıcak vardı. Fabrizio kaçma yollarını araştırarak her yana büyük bir dikkatle bakıyordu. O sırada, tarlaların arasındaki dar bir patikadan, on dört on beş yaşlarında bir kızın gelip anayola çıktığını gördü. Kızcağızın üstü başı toz toprak içindeydi; mendilini yüzüne tutmuş, utangaç bir tavırla ağlıyordu. Üniformalı iki jandarmanın arasında zayıf, uzun boylu bir adam yürümekteydi. Dinsel bir tören alayının ardından yürüyen bir vali gibi kurumlu bir tavır takınmıştı.

O sırada zil zurna sarhoş olan Başçavuş, "Nerede buldunuz bunları?" diye sordu.

"Kırlardan kaçıyorlardı, pasaportları da yoktu."

Başçavuş'un kafası büsbütün karıştı. Kendisine iki tutuklu gerekti, oysa beş tutuklu vardı karşısında. Kurumlu tavırlar takınan adamı beklesin diye bir erle, atların ilerlemesini önlesin diye bir başka er bırakarak birkaç adım uzaklaştı.

Fabrizio kaçmak için arabadan atlamıştı. Kontes, "Dur gitme, her şey yoluna girecek!" dedi.

Bir jandarmanın, "Ne önemi var canım! Mademki pasaportları yok, iyi birer av sayılırlar yine de!" diye bağırdığı duyuldu.

Başçavuş onun kadar kararlı görünmüyordu. Kontes Pietranera'nın adı onu kaygılandırıyordu. Kocası General'i de tanımıştı ama öldüğünden haberi yoktu. İçinden, "Eşini yok yere tutuklarsam, General bunun öcünü almayacak adam değildir," diyordu.

Uzun süren bu tartışma sırasında Kontes yolda, arabanın yanında, toz toprak içinde ayakta duran kızla konuşmaya başlamış, güzelliği dikkatini çekmişti.

"Güneş dokunacak sana, kızım," dedi. Sonra atların

başında duran jandarmaya doğru dönerek, "Bu asker senin arabaya binmene izin verir pekâlâ," diye ekledi.

Fabrizio arabanın çevresinde dolaşıyordu. Kızın binmesine yardım etmek için yaklaştı, koluna girdi. Kız da basamağa doğru sıçrıyordu ki, arabanın altı adım gerisinde duran kellifelli adam, saygı uyandırsın diye kalınlaştırdığı bir sesle, "Yolda dur, binme senin olmayan bir arabaya!" diye bağırdı.

Fabrizio bu buyruğu işitmemişti. Kız da arabaya binecek yerde inmek istedi, Fabrizio kendisini hâlâ tutmakta olduğundan, onun kucağına düştü. Fabrizio gülümsedi, kız kıpkırmızı oldu. Genç kız onun kollarından sıyrıldıktan sonra bir an bakıştılar. Fabrizio, "Güzel bir hapishane arkadaşı olur bu kız, bu kafanın içinde ne derin bir düşünme yeteneği var! Sevmenin ne olduğunu biliyor besbelli," diye düşündü.

Başçavuş söz dinletir bir tavırla ilerledi. "Hanımlar, hanginiz Clelia Conti'siniz?" diye sordu.

Kız, "Ben," dedi.

Yaşlı adam, "Ben de General Fabio Conti'yim, saygıdeğer Parma Prensi'nin mabeyincisiyim," diye bağırdı. "Benim gibi bir adamın hırsız gibi kovalanmasını çok yakışıksız buluyorum!"

"Önceki gün Como Limanı'ndan kayığa binerken sizden pasaport soran polis memurunu kovan sen değil misin? Bugün de o seni gezip dolaşmaktan alıkoyuyor."

"Ben kayığa binip yola çıkmıştım, hava fırtınanın geleceğini gösteriyordu, acele ediyordum onun için. Sırtında üniforma olmayan bir adam rıhtımdan, 'Limana dön!' diye seslendi. Ben de ona adımı söyledim, yoluma gittim."

"Bu sabah da Como'dan kaçtın, değil mi?"

"Benim gibi bir adam Milano'dan gölü görmeye giderken pasaport almaz. Bu sabah Como'da, 'Kentin ka-

pısında tutuklayacaklar sizi,' dediler bana. Ben de kızımla yaya olarak yola çıktım. Yolda bir araba bulurum da beni Milano'ya götürür, diye düşünüyordum. Oraya varır varmaz da ilk işim bölge komutanı olan generale gidip şikâyette bulunmak olacak."

Başçavuş ağır bir yükten kurtulmuş gibi bir tavır takındı. "Peki, General, sizi tutukluyorum, Milano'ya götüreceğim," dedi. Sonra Fabrizio'ya, "Sen kimsin peki?" diye sordu.

Kontes, "Benim oğlum," dedi. "Tümgeneral Pietranera'nın oğlu Ascanio."

Başçavuş çok yumuşamıştı. "Pasaportu yok mu, Sayın Kontes?" diye sordu.

"Yaşı küçük olduğundan şimdiye dek pasaport almadı hiç. Tek başına yola çıkmaz, benimle birliktedir hep."

Bu konuşma sırasında General Conti jandarmalara karşı, gururuna dokunulmuş bir tavır takınıyordu. İçlerinden biri, "Çok konuştun! Seni tutukladık, işte o kadar!" dedi.

Başçavuş, "Köylünün birinden bir at kiralamanıza izin verirsek, çok hoşunuza gider sanırım," dedi. "Toza, sıcağa, Parma mabeyincisi rütbenize karşın, bizim atların arasında bal gibi yaya yürürsünüz yoksa."

General sövüp saymaya başladı. Jandarma, "Susacak mısın sen?" dedi. "General üniforman nerede senin? Rastgele herkes, 'Ben generalim!' diyemez mi yani?"

General daha çok kızdı. O arada arabanın içinde işler çok daha iyi gidiyordu. Kontes jandarmaları sanki kendi adamlarıymış gibi kullanıyordu. Birine bir gümüş vermiş, iki yüz adım ileride görülen bir kulübeden şarap, özellikle de soğuk su almaya göndermişti. Fabrizio, ille de, "Tepedeki koruluğa girip kaçacağım, iyi tabancalar var yanımda!" diye tutturmuştu, Kontes onu da yatıştırmaya vakit bulmuştu. Öfkeli General'den kızının arabaya bin-

mesi için izin aldı. Kendisinden, ailesinden söz etmeyi seven General bu fırsattan yararlanıp hanımlara şöyle dedi:

"Kızım daha on iki yaşında. 1803 yılının 29 Ekimi'nde doğdu. Herkes on dört on beş yaşında sanıyor onu, çok akıllı çünkü."

Kontes bakışlarıyla Markiz'e, "Çok bayağı adam!" diyordu. Bir saat süren konuşmalardan sonra, Kontes sayesinde her şey yoluna girdi. Rastlantı bu ya, jandarmalardan birinin yakındaki köylerden birinde işi varmış. Kontes, "Sana 10 frank var!" deyince atını General Conti'ye kiraladı. Başçavuş tek başına General'le birlikte gitti. Öteki jandarmalar da bir ağacın altına oturdular. Yanlarında dört tane kocaman şarap şişesi vardı, birer küçük damacanaydı bunlar, kulübeye gönderilen jandarma, bir köylünün de yardımıyla şarapları alıp gelmişti. Sayın mabeyinci de Clelia Conti'nin Milano'ya dönmek için hanımların arabasına binmesine izin verdi. Yiğit General Kont Pietranera'nın oğlunu tutuklamayı ise kimse aklına getirmedi. İlk anlarda kibarlığın gerektirdiği sözlerden, kapanan küçük olay üzerindeki yorumlardan sonra Clelia Conti, Kontes gibi güzel bir kadının Fabrizio ile nasıl coşkunluk havası içinde konuştuğuna dikkat etti. Onun annesi değildi besbelli. Fabrizio'nun bu yakınlarda yapmış olduğu yiğitçe, gözüpekçe, çok tehlikeli bir işe durup durup yapılan göndermeler genç kızın dikkatini özellikle çekti, ama bütün zekâsına karşın Clelia bu işin ne olduğunu kestiremedi.

Gözlerinde hâlâ savaşın bütün yamanlığını yansıtır gibi bir anlatımı olan bu yiğit gence şaşkın şaşkın bakıyordu. Fabrizio ise bu on iki yaşındaki kızın kendine özgü güzelliği karşısında biraz şaşalamıştı, bakışları yüzünü kızartıyordu.

Milano'ya bir fersah kala Fabrizio, "Ben gidip amcamı göreceğim," diyerek hanımlardan izin aldı. Clelia'ya

da, "Bu işten yakamı sıyırabilirsem gidip Parma'daki güzel tabloları seyredeceğim, o zaman da adımı hatırlamak lütfunda bulunursunuz artık; Fabrizio del Dongo," dedi.

Kontes, "Şuna bak, kimliğini böyle mi gizli tutarsın sen?" dedi. "Lütfen hatırınızda tutun, küçükhanım. Bu haylaz benim oğlumdur, soyadı da Del Dongo değil, Pietranera'dır."

Akşam çok geç vakit, Fabrizio, pek gözde bir gezi yerine ulaşan Renza Kapısı'ndan Milano'ya girdi. İki uşağı İsviçre'ye gönderdikleri için Markiz'in de, görümcesinin de ellerindeki çok az para tükenmişti. Neyse ki Fabrizio'nun yanında hâlâ birkaç Napoléon altınıyla elmaslardan biri vardı, bunu satmayı kararlaştırdılar.

Markiz'le Kontes'i kentte herkes tanıyor, seviyordu. Avusturyalıları tutan dindar kimselerin en kodamanları Emniyet Müdürü Baron Binder'e gidip Fabrizio'nun lehinde konuştular. Bu baylar, "Ağabeyiyle kavga edip babasının evinden kaçan on altı yaşında bir çocuğun bu çılgınlığı nasıl olur da ciddiye alınır, anlamıyoruz!" diyorlardı.

Akıllı, asık yüzlü bir adam olan Baron Binder, "Her şeyi ciddiye almak benim mesleğimdir!" dedi.

Baron Binder o sırada Milano'nun o ünlü polis örgütünü kurmaktaydı, Avusturyalıları Cenova'dan kovan 1740 devrimine benzer bir hareketi önleme işine girişmişti. Pellico ile Andryane'ın başına gelenler dolayısıyla sonradan çok ün kazanan bu Milano Polisi, tam anlamıyla zalim değildi, ama sert yasaları akıllıca, acımasızca uyguluyordu. İmparator II. Franz İtalyanların o çok küstah kafalarında korku uyandırmak istiyordu.

Baron Binder, Fabrizio'yu koruyanlara sık sık, "Genç Markezino del Dongo'nun yaptıklarını günü gününe, kanıtlarıyla anlatın bana," diyordu. "8 Mart'ta Grianta'dan ayrılışından sonraki günlerde delikanlının nerelere gittiğini bana kanıtlayamazsanız kendisi ne kadar soylu, aile-

sinin dostlarına beslediğim saygı ne kadar büyük olursa olsun, benim görevim onu tutuklamak değil midir? İmparator Hazretleri'nin Lombardiya'daki uyrukları arasında bulunabilecek birkaç hoşnutsuz tarafından gönderilen haberleri Napoléon'a ulaştırmaya gitmediği bana kanıtlanmadıkça, onu hapiste tutmak zorunda değil miyim? Şunu da göz önünde tutun ki, baylar, genç Del Dongo bu noktalarda kendini temize çıkarabilse bile, kurallara uygun olarak verilmiş bir pasaportu olmadığı halde yabancı ülkelere gittiği için yine de suçlu olacaktır. Üstelik, kendisi takma bir ad taşımış, basit bir işçiye, yani kendi sınıfının çok altında bir kimseye verilmiş bir pasaportu, bile bile kullanmıştır."

Bu zalimce mantıklı sözlerin yanı sıra Polis Müdürü, Dongo Markizi'nin ve onun adına aracılık eden önemli kişilerin yüksek mevkilerine borçlu olduğu bütün saygı gösterilerinde bulunmaktan da geri durmuyordu.

Baron Binder'in verdiği karşılığı öğrenince Markiz umutsuzluğa kapıldı. Ağlayarak, "Fabrizio tutuklanacak!" diye haykırdı. "Bir kez de hapse girdi mi ne zaman çıkacağını Tanrı bilir! Babası onu reddeder!"

Kontes Pietranera ile yengesi, iki üç yakın dostlarına danıştılar, ama dediklerine aldırmadan Markiz oğlunu ertesi gece mutlaka yola çıkarmak istedi.

Kontes, "Ama görüyorsun işte, oğlunun burada olduğunu Baron Binder biliyor. Hiç de kötü bir adam değil o," diyordu.

"Evet ama İmparator Franz'a yaranmak istiyor."

"Fabrizio'yu hapse atmasının yükselmesine yararlı olacağına inansaydı, çoktan orada olurdu o. Fabrizio'yu kaçırmak Binder'e karşı hakarete varan bir güvensizlik olur."

"Fabrizio'nun bulunduğu yeri bildiğini bize açıklaması 'Onu kaçırın!' demektir. Kendi kendime, durmadan,

'Bir çeyrek saate varmadan oğlum dört duvar arasında olabilir,' deyip durdukça yaşayamayacağım! Beslediği emeller ne olursa olsun, Baron Binder kocamın mevkiinde bir adama karşı kollayıcı tavırlar takınmayı bu ülkedeki kendi kişisel durumu için yararlı buluyor. Oğlumu nerede ele geçireceğini bu kadar büyük bir açık yürekliliklе söyleyişinde de bunun bir kanıtını görüyorum ben. Dahası var... Baron, Fabrizio'nun, ağabeyi olacak o alçağın ihbarı üzerine suçlandığı iki yasaya aykırı davranışı seve seve, bütün ayrıntılarıyla söylüyor; bu iki suçun cezasının hapis olduğunu anlatıyor; sürgünü yeğ buluyorsak, bunu seçmenin bize düştüğünü söylemek değil midir bu?"

Kontes de buna karşılık, "Sürgünü seçerse ömür boyu göremeyiz onu!" diyordu.

Fabrizio da Markiz'in eski dostlarından olup şimdi Avusturyalıların kurdukları mahkemede üye olan biriyle birlikte, bu konuşmada baştan sona bulunmuştu; kaçıp gitmeye iyice aklı yatmıştı artık. Nitekim, hemen o akşam, annesiyle halasını Scala Tiyatrosu'na götüren arabanın içine saklanarak konaktan çıktı. Arabacı pek güvenemedikleri bir adamdı. Her zamanki gibi, yine meyhanenin yolunu tuttu. Güvenilir bir adam olan uşak ise atlara göz kulak oluyordu. Köylü kılığına girmiş olan Fabrizio arabadan dışarıya süzüldü, kentten çıktı. Ertesi sabah sınırı aynı kolaylıkla geçti. Birkaç saat sonra da, annesinin Piemonte'de, Novara yakınında, eskiden Şövalye Bayard'ın öldürüldüğü Romagnano'daki çiftliğine yerleşmiş bulunuyordu.

Markiz'le Kontes'in Scala Tiyatrosu'ndaki localarına girince oyunu ne gibi bir dikkatle izledikleri kolayca tahmin edilebilir. Oraya yalnızca Liberal Parti'den bazı dostlarına akıl danışmak için gitmişlerdi. Bunların Dongo Konağı'nda görünmeleri polisçe kötü anlama alınabilirdi.

Locada, Baron Binder katında yeni bir girişimde bulunulması kararlaştırıldı. Bu çok namuslu devlet memuruna para vermeye kalkışmak söz konusu olamazdı. Markiz'le Kontes de çok parasızdılar zaten. Elmasın satışından kalan paranın hepsini alıp götürsün diye Fabrizio'yu zorlamışlardı.

Ancak, Baron'un söyleyeceği son sözü bilmek de çok önemliydi. Kontes'in dostları, piskoposluk kurulu üyesi Borda adında bir rahibi hatırlattılar ona. Çok sevimli olan bu genç adam, bir zamanlar Kontes'e, hem de çok çirkin bir biçimde, kur yapmaya kalkışmıştı. Yüz bulamayınca, genç kadının Limercati'ye gösterdiği yakınlığı General'e ihbar etmiş; bunun üzerine de bayağı bir adam gibi kapı dışarı edilmişti. Şimdi bu Rahip her akşam Baron'un karısıyla iskambil oynuyordu, kocasının da yakın dostuydu elbette. Kontes gidip bu Rahibi görmek gibi çok acı bir işi yapmayı kabul etti. Ertesi sabah erkenden, daha o evinden çıkmadan, Kontes oraya gitti.

Rahibin uşağı Kontes'in adını söyleyince, adam öylesine heyecanlandı ki, dili tutuldu. Çok sade olan sabah kılığının dağınıklığını düzeltmeye bile kalkışmadı. Boğuk bir sesle, "Söyle Kontes'e buyursun, sen de git," dedi.

Kontes içeri girdi. Borda dize geldi. Kontes'e, "Bahtsız bir çılgın, ancak bu halde emir alabilir sizden," dedi.

Kontes o gün, sabah kılığıyla dayanılamayacak bir güzellikteydi. Fabrizio'nun sürgüne gidişinden derin bir keder duyuşu, kendisine kalleşlik etmiş bir adamın evine gitmeye kendini zorlayışı, kısaca, her şey bir araya gelerek bakışına inanılmaz bir parlaklık veriyordu.

Rahip, "Emirlerinizi işte bu halde almak istiyorum," diye haykırdı. "Çünkü benden bir hizmet isteyeceğiniz besbelli; bahtsız bir çılgının yoksul evine varlığınızla onur vermezdiniz yoksa. Eskiden sevgiyle, kıskançlıkla kendinden geçen bu adam, hoşunuza gidemeyeceğini görünce, size karşı alçakça davranmıştı."

Bu sözler içtendi, Rahip de şimdi büyük yetkilere sahip olduğundan, özellikle güzeldi. Kontes, gözleri yaşaracak kadar etkilendi bunlardan, ruhunu aşağılanma duygusuyla korku kaplamışken bir an içinde bunların yerini acıma, biraz da umut aldı. Çok mutsuz bir durumdan bir an içinde mutluluğa erişiyordu hemen hemen. Elini Rahibe uzattı.

"Öp elimi, ayağa kalk sonra," dedi. (Şunu bilmek gerekir ki, İtalya'da birisine 'sen' demek, iyi ve yakın dostluğu olduğu kadar, sevgi dolu bir duyguyu da anlatır.) "Yeğenim Fabrizio için bir iyilik istemeye geldim senden. Eski bir dosta yapılacağı gibi, gerçeği eksiksiz olarak, hiç değiştirmeden anlatayım. Yeğenim on altı buçuk yaşındayken, eşi görülmemiş bir çılgınlık yaptı. Como Gölü üzerindeki Grianta Şatosu'ndaydık. Bir akşam saat yedide, Como'dan gelen bir kayıktan, İmparator'un Juan Körfezi'nde karaya çıktığını haber aldık. Ertesi sabah da Fabrizio halk tabakasından bir arkadaşının pasaportunu alıp Fransa'ya gitti. Adam barometre tüccarı, adı da Vasi. Yeğenimin barometre tüccarına benzer bir yanı olmadığından, Fransa'da on fersah yol bile gitmeden, eli yüzü düzgün birisi olduğuna bakarak, onu tutuklamışlar. Yarım yamalak Fransızcasıyla söylediği coşkun sözler kuşku uyandırmış. Bir süre sonra kaçmış, Cenevre'ye ulaşabilmiş. Biz de onu karşılasın diye Lugano'ya..."

Rahip gülümseyerek, "Yani Cenevre'ye," dedi.

Kontes hikâyesini anlatıp bitirdi. Papaz ateşli bir tavırla, "Sizin için bir insanın elinden gelebilecek her şeyi yapacağım, emrinizdeyim," dedi. "Tedbirsizlik bile yapacağım. Söyleyin; bu yoksul oda, ömrümün tarihinde sayılı bir olay olan bu gökten inme görüntüden yoksun kalınca ne yapacağım?"

"Baron Binder'e gidersiniz, 'Fabrizio'yu ta doğduğu günden beri severim, evlerine gittiğim sıralarda doğdu.

Yalvarırım, bana gösterdiğiniz dostluğun hatırı için bütün hafiyelerinizi harekete geçirin, İsviçre'ye gitmeden önce Fabrizio sizin gözetleyip izlettiğiniz Liberallerden herhangi biriyle en ufak bir ilişki kurmuş mu, bunu incelettirin,' dersiniz. Adamları emirlerini gereği gibi yerine getirirlerse, Baron bu işte yalnızca gençliğe özgü bir hoppalık olduğunu görecektir. Siz de hatırlarsınız, Dugnani Konağı'ndaki o güzel dairemde Napoléon'un kazandığı savaşların resimleri vardı; yeğenim okumayı bu resimlerin altındaki yazıları okuya okuya öğrendi. Daha beş yaşındayken, zavallı kocam bu savaşları anlatırdı ona. Başına kocaman tulgasını geçirirdik, çocuk da onun kocaman kılıcını sürüklerdi. Derken, günün birinde kocamın tanrı gibi taptığı insanın, yani İmparator'un, Fransa'ya döndüğünü öğrendi. Düşüncesizce, kalkıp ona ulaşmak için yollara düştü. Başaramadı. Sizin Baron'a sorun bakalım; bu çılgınlık için ne ceza verirmiş?"

Rahip, "Az kalsın bir şeyi unutuyordum!" dedi. "Beni bağışlamanızı az çok hak ettiğimi göreceksiniz." Masanın üstündeki kâğıtları karıştırdı. "İşte o *coltorto* (iki yüzlü) alçağın ihbar mektubu, imzayı da görüyorsunuz: Ascanio Valserra del Dongo. Her şey onun başının altından çıktı. Dün akşam polis müdürlüğünden aldım bu kâğıdı, Scala Tiyatrosu'na gittim. Öteden beri sizin locanıza giden birini bulurum da, bu mektubu onunla size ulaştırırım diye umuyordum. Bunun bir örneği çoktandır Viyana'da bulunuyor. İşte savaşmamız gereken düşman."

Rahip ihbar mektubunu Kontes'le birlikte okudu. O gün güvenilir bir kimseyle bu mektubun bir örneğinin çıkartılmasını kararlaştırdılar. Kontes sevinçten yüreği titreyerek Dongo Konağı'na döndü. Markiz'e, "Bu eski çapkından daha kibar bir adam olamaz!" dedi. "Bu akşam Scala'da tiyatronun saati on kırk beşi gösterirken locamızda bulunanların hepsini dışarıya çıkartacağız, mum-

ları söndüreceğiz, kapımızı kapatacağız, saat on birde de Rahibin kendisi gelip ne yapabildiğini söyleyecek bize. Onun bakımından en tehlikesiz olarak bu yolu bulduk."

Rahip çok akıllı bir adamdı. Buluşmaya gelmemezlik etmedi. Geldiği zaman da tam bir iyilikseverlik, sonsuz bir açık yüreklilik gösterdi ki, bu ancak kibrin bütün öbür duygulara baskın çıkmadığı ülkelerde görülebilir. Kontes'i kocası General Pietranera'ya ihbar etmiş olması ömründe duyduğu büyük vicdan azaplarından biriydi. O da bu azabı giderme fırsatını elde etmiş oluyordu.

Rahip, o sabah Kontes gittikten sonra acı acı, "Şimdi de yeğeniyle sevişiyor!" diye düşünmüştü. Gönlündeki yara daha iyileşmemişti. "Onun gibi kibirli bir kadın benim evime gelsin!.. Zavallı Pietranera ölünce Kontes benim hizmet önerilerime tiksintiyle 'Olmaz,' dedi. Oysa eski sevgilisi Albay Scotti çok terbiyeli, çok ince bir biçimde yapmıştı bunları." Rahip odasında hızlı hızlı dolaşarak şunları düşünüyordu: "Güzel Kontes Pietranera bin beş yüz frankla geçinsin, ha? Sonra gidip Grianta Şatosu'nda iğrenç bir cimriyle, Dongo Markisi olacak o herifle otursun!.. Her şey anlaşılıyor şimdi! Söz aramızda, bu Fabrizio yakışıklı, boylu poslu, eli yüzü düzgün, hep de güler yüzlü sonra... Tatlı bir şehvetle yüklü şöyle bir bakışı da var ki..." Rahip, "Corregio'nun fırçasından çıkmış bir yüz..." diye ekledi acı acı. "Yaş farkı desen... hiç de çok değil... Fabrizio Fransızlar buraya girdikten sonra, 1898 yılına doğru doğmuştu galiba. Kontes de yirmi yedi yaşında olmalı. Ondan daha güzel, ondan daha hoş kadın olamaz. Güzel kadından yana pek zengin olan bu ülkede hepsinden baskın çıkıyor. Marini'den, Gherardi'den, Ruga'dan, Aresi'den, Pietragrua'dan... Hepsinden, hepsinden üstün... İkisi de o güzelim Como Gölü'nün kıyısında gizlenmiş, mutlu bir hayat sürüyorlardı. Derken, delikanlı Napoléon'un yanına gitmeye kalkıştı...

İtalya'da yürekli adamlar varmış daha! Kim ne yaparsa yapsın hem de! Sevgili yurdum!..".

Yüreği kıskançlık ateşiyle yanan adamcağız, "Yo!" diye devam ediyordu. "Her Allah'ın günü, her yemekte Dongo Markisi'nin korkunç suratını, ayrıca babasından beter olan Markezino Ascanio'nun o soluk, iğrenç yüzünü tiksintiyle göre göre böyle yaşamaya katlanmasını başka türlü yorumlamaya olanak yok!.. Neyse! Açık yüreklilikle iyilik edeceğim ona. Böylece yüzünü yakından görürüm hiç olmazsa."

Rahip Borda işi bütün açıklığıyla Markiz'le Kontes'e anlattı. Aslında Baron Binder çok iyi niyetler beslemekteymiş. Viyana'dan gelebilecek emirler buraya ulaşmadan Fabrizio'nun kaçıp gitmesine pek sevinmiş. Binder'in hiçbir şey hakkında karar vermeye yetkisi yokmuş. Bütün işlerde olduğu gibi, bu iş için de emir bekliyormuş. Edindiği haberlerin birer örneğini her gün Viyana'ya gönderiyor, ondan sonra da bekliyormuş. Kendi isteğiyle Romagnano'ya sürgün gitmiş olan Fabrizio'nun şunları yapması gerekmiş. Birincisi; her gün kiliseye gitmekten geri kalmamalı, krallık davasına bağlı, aklı başında bir rahibe günah çıkarttırmalı, bunu yaparken de ancak hiç kusur sayılmayacak duygularını itiraf etmeli. İkincisi; akıllı bilinen hiç kimseyle düşüp kalkmamalı, sırası geldikçe de ayaklanmadan kesinlikle yanlış bir şeymiş gibi tiksintiyle söz etmeli. Üçüncüsü; kahvede hiç görünmemeli, Torino'da, Milano'da çıkan resmî gazeteler dışında hiçbir gazete okumamalı. Genellikle okumadan nefret eder görünmeli, hele –pek pek Walter Scott'un romanları dışında– 1720'den sonra basılmış hiçbir eser okumamalı. Sonra Rahip muzip bir tavırla ekledi:

"Dördüncüsü, sonuncusu da şu: Yörenin –soylulardan elbette– güzel kadınlarından birine açıktan açığa kur

yapmalı. Bu da onda asık yüzlü, hoşnutsuz bir genç suikastçı ruhu olmadığını gösterecektir."

Yatmadan önce Kontes'le Markiz, Fabrizio'ya uzun uzun bir mektup yazdılar, Borda'nın verdiği bütün öğütleri sevimli bir kaygıyla anlattılar.

Fabrizio gizli işler çevirmeye hiç de hevesli değildi. Napoléon'u seviyordu, soylu kişi olduğundan, sıradan birinden daha mutlu olmaya hak görüyordu kendinde, burjuvaları da gülünç buluyordu. Okuldan beri tek bir kitap açıp okumuş değildi. Orada da ancak Cizvitlerin süzgecinden geçmiş kitaplar okumuştu. Romagnano'dan biraz uzakta görkemli bir konağa yerleşti. Ünlü mimar San-Micheli'nin başyapıtlarından biriydi burası. Otuz yıldır içinde kimse oturmamıştı; bu yüzden, bütün odaların tavanları akıyor, hiçbir pencere de kapanmıyordu. Kâhyanın atlarına el koydu. Bütün gün aklına estikçe ata biniyordu. Hiç konuşmuyor, hep düşünüyordu. Aşırı kralcı bir aileden sevgili edinme düşüncesi hoşuna gitti, bu öğüde de harfi harfine uydu. Günah çıkartmak için Spielberg Kalesi'nin papazı gibi[1] piskoposlukta gözü olan entrikacı bir genç papazı seçti kendine. Çok ilginç bulduğu *Constitutionnel* gazetesini okumak için yaya olarak üç fersah yol gidiyor, aşılamayacak sandığı bir esrar perdesine bürünüyordu. "Bu da Alfieri ile Dante kadar güzel!" diye bağırıyordu sık sık. Fransız gençleriyle olan benzerliği şuydu: Kafası işleyen sevgilisinden çok atıyla, gazetesiyle uğraşıyordu. Yalnız, bu saf, sağlam ruhta, başkalarını taklit için yer yoktu daha; büyük bir kasaba olan Romagnano'nun kibar çevrelerinde de arkadaş edinmedi. Köyün papazı, "Ağabey olmadığı için halinden hoşnut olmayan küçük kardeş," dedi onun için.

1. Andryane'ın o ilginç "Anılar"ını okuyun; roman gibi eğlencelidir. Tacitus'un yapıtları gibi kalacaktır. (Ç.N.)

VI

İşin doğrusunu söylemek gerekirse, Rahip Borda'nın kıskançlığı büsbütün de yersiz değildi. Fabrizio Fransa' dan dönünce Kontes Pietranera'nın gözüne, eskiden çok yakından tanımış olduğu yakışıklı bir yabancı erkek gibi göründü. Fabrizio sevgiden söz etmiş olsaydı, Kontes onu sevebilirdi. Onun yaptıklarına, kişiliğine karşı tutku dolu, neredeyse sınırsız bir hayranlık duymuyor muydu zaten? Yalnız, Fabrizio onu öyle masumca, içten bir minnet duygusuyla, öyle iyi bir arkadaşlık gösterisiyle öpüyordu ki, Kontes hemen hemen evlatça bir niteliği olan bu duyguda başka bir anlam görmeye kalkışsa kendinden tiksinirdi. "Aslında altı yıl önce Prens Eugène'in sarayında tanıdığım birkaç dost beni hâlâ güzel, hatta genç bulabilir, ama Fabrizio için saygıdeğer bir kadınım... Guruyu bir yana bırakıp doğruyu söylemek gerekirse, yaşlı bir kadınım da," diye düşünüyordu. Ulaştığı yaş bakımından hayale kapılıyordu, ama bayağı kadınlar gibi yapmıyordu bunu. "Hem onun yaşında bir insanın gözüne, zamanın yıpratıcı izleri olduğundan daha fazla görünür. Yaşı daha ilerlemiş bir erkekse..."

Salonda dolaşıyordu, aynanın önünde durdu, gülümsedi. Şunu da söylemek gerek ki, birkaç aydır gönlü ilginç bir kimsenin ciddi bir saldırısına uğramıştı. Fabri-

zio'nun Fransa'ya gidişinden az sonra, Kontes kendine açıkça itiraf etmiyordu, ama bu delikanlı aklını çok kurcalamış, kendisi de derin bir kedere kapılmıştı. Yaptığı işlerin hiçbirinden zevk almıyor, deyim yerindeyse, hepsi yavan görünüyordu. "Napoléon İtalya'daki halk yığınlarının sevgisini kazanmak için Fabrizio'yu kendine emir subayı yapacaktır," diye düşünüyordu. Sonra ağlayarak, "Benim için o yok artık!" diye haykırıyordu. "Bir daha göremeyeceğim onu. Bana mektup yazacak ama on yıl sonra ben onun için ne olacağım ki?"

Kontes bu ruh hali içinde Milano'ya gitti. Orada Napoléon'a ilişkin dolaysız haberler duyacağını, kim bilir, belki Fabrizio'dan da haber alacağını umuyordu. Kendine açıkça itiraf etmiyordu, ama bu hareketli insan köyde sürdüğü tekdüze hayattan usanç duymaya başlıyor, "Yaşamak değil de ölmemeye çalışmak bu!" diyordu. Her gün o pudralı suratları, ağabeyini, yeğeni Ascanio'yu, uşaklarını görmek! Fabrizio olmadan gölde yapacağı gezintiler neye yarardı ki? Tek avuntuyu kendisini Markiz'e bağlayan dostlukta buluyordu. Yalnız, bir süredir Fabrizio'nun hayli geçkin, canından bezmiş annesiyle bu içli dışlılığından da eskisi gibi zevk almaz olmuştu.

Gerçekten, pek garip bir durumdaydı. Fabrizio gittikten sonra, gelecek günlerden çok az şey umuyordu. Gönlü avuntuya, yeniliğe muhtaçtı. Milano'ya gelince, o sırada moda olan operaya merak sardı. Eski dostu General Scotti'nin Scala'daki locasına gidip tek başına saatlerce kapanıyordu. Napoléon'dan, ordusundan haber almak için karşılaşmaya çalıştığı insanlar ona pek bayağı, kaba görünüyorlardı. Evine dönünce piyanoda sabahın üçüne kadar içinden geldiği gibi parçalar çalıyordu. Bir akşam, Scala'da, Fransa'dan gelen haberleri öğrenmek için kadın arkadaşlarından birinin locasına gitmişti. Kendisine Parmalı Bakan Kont Mosca'yı tanıttılar. Sevimli

adamdı, Fransa'dan, Napoléon'dan, Kontes'in gönlünde yeni umutlar ya da korkular uyandıracak biçimde söz etti. Kontes, ertesi gün o locaya yine gitti. Aynı tatlı dilli adam yine geldi, bütün oyun süresince Kontes zevkle söyleşti onunla. Fabrizio gideli beri böylesine canlı bir akşam geçirmemişti.

Onu oyalayan bu adam, Kont Mosca della Rovere Sorezana'ydı. O sırada ünlü Parma Prensi IV. Ernesto'nun Savunma, Güvenlik, Maliye Bakanı'ydı. IV. Ernesto ise, sertlikleriyle ün salmıştı. Milano'daki Liberaller zulüm diyorlardı buna. Mosca kırk kırkbeş yaşındaydı. Yüz çizgileri soyluydu, hiç büyüklük taslamıyordu, iyi bir izlenim bırakan yalın, neşeli bir tavrı vardı. Prens'in tuhaf bir huyu yüzünden, dürüst siyasal duygular beslediğinin bir kanıtı olarak saçlarını pudralamak zorunda olmasaydı, daha da iyi olacaktı. İtalya'da karşısındakinin gururu incinecek diye korku duymak gibi bir alışkanlık olmadığından, herkes birbiriyle çabuk içli dışlı oluverir, kendi kişisel hayatından söz etmeye başlar. Bu durumu düzeltmenin yolu da, incinen kimsenin, arkadaşını bir daha görmemesidir.

Kontes Pietranera bakanı üçüncü görüşünde, "Ne diye saçınıza pudra sürüyorsunuz, Kont?" diye sordu. "Sizin gibi sevimli, İspanya'da bizimle birlikte savaşmış genç bir adam pudra kullanır mı?"

"İspanya denen o yerde hiçbir şey çalmadım; öte yandan, geçinmek de gerek de, ondan. Şan, şeref kazanayım diye deli oluyordum. Komutanımız Fransız Generali Gouvion-Saint-Cyr'in hoşuma giden bir tek sözü her şeydi benim için. Napoléon devrilince şöyle bir şey oldu: Ben onun hizmetinde kendi kesemden yerken, hayali geniş bir adam olan babam, beni general olmuş sayıyordu, Parma'da da bana bir konak yaptırmaya başlamıştı. 1813'te elimdeki bütün varlık yarım kalmış bir konakla bir de emekli aylığıydı."

"Emekli aylığı mı? Kocamınki gibi 3500 frank mı?"

"Kont Pietranera tümgeneraldi. Ben zavallıysa süvari yüzbaşısıydım, emekli aylığım topu topu 800 frank tuttu, onu da Maliye Bakanı olduktan sonra alabildim ancak."

Locada, oranın sahibi olan ve aşırı liberal düşünceler besleyen hanımdan başka kimse bulunmadığından, konuşma aynı açıksözlülükle sürüp gitti. Kontes sorunca Kont Mosca, Parma'daki yaşayışını anlattı.

"İspanya'da, General Saint-Cyr'in emrindeyken nişan almak, sonra biraz da şeref kazanmak için tüfek ateşine göğüs geriyordum. Şimdiyse masraflı bir evi geçindirmek, birkaç bin frank kazanmak için soytarı gibi giyiniyorum. Satranç oyununu andıran bu hayata atıldıktan sonra üstlerimin küstahlıkları gücüme gittiği için birinci derecede makamlardan birine ulaşmak istedim. Başardım da. Yalnız, en mutlu günlerim ara sıra gelip Milano'da geçirdiğim günler oluyor. Sizin İtalya Ordusu'nun yüreği hâlâ burada çarpıyor gibi geliyor bana."

Herkesin çok korktuğu bir prensin bakanı olan bu adamın böylesine açıkça, aldırmazca konuşması Kontes'in merakını gıcıkladı. Unvanına bakarak onu kibirli bir ukala sanmıştı. Şimdi karşısında, bulunduğu makamın öneminden utanan bir adam görüyordu. Mosca Fransa' dan elde edebileceği bütün haberleri ona ileteceğine söz vermişti. Waterloo Savaşı'ndan önceki ay içinde Milano' da bu büyük bir ölçüsüzlüktü. O sırada İtalya için var olmak ya da olmamak söz konusuydu. Milano'da herkes ya umudun ya da korkunun humması içindeydi. Bu genel kargaşa ortasında herkesin çok imrendiği, kendisinin de tek geçim kaynağı olan bir makamdan böylesine aldırmazca söz eden bir adam üzerinde Kontes soruşturma yaptı. Son derece ilginç ve garip şeyler anlattılar.

"Kont Mosca Parma'nın mutlak hükümdarı, üstelik Avrupa'nın en zengin prenslerinden biri olan IV. Ranuce

Ernesto'nun başbakanı, gözdesi olmak üzeredir," dediler. "Daha ciddi bir tavır takınmış olsaydı, bu makama çoktan geçmiş olurdu. Söylendiğine göre Prens kendisine sık sık çıkışıyormuş bu yüzden. O da, hiç çekinmeden, 'Prens Hazretleri, işlerinizi iyi yürütüyorsam yaptıklarımın ne önemi var?' diyormuş."

Bunları anlatanlar şu sözleri de ekliyorlardı: "Bu gözde adamın mutluluğu pek de öyle sıkıntısız, kolay iş değil. Hükümdarın hoşuna gitmek gerek. Hükümdar sağduyuludur, akıllıdır elbette, ama mutlak hükümdarlık tahtına çıkalı beri şaşırmışa benziyor, örneğin ancak evhamlı bir kadına yaraşacak kuşkulara kapılıyor. IV. Ernesto ancak savaşta yiğittir. Savaşta onu belki yirmi kez, bir birliğe yiğit bir general gibi saldırıya geçerken görmüşlerdir. Ne var ki, babası III. Ernesto öldükten sonra ülkesine döndü. Orada –kendi hesabına ne yazık ki– sınırsız yetkiler elde etti. Liberaller aleyhinde, hürriyet aleyhinde çılgınca atıp tutmaya başladı. En sonunda, öfkeli bir anında suçları belki büyük olmayan iki Liberali astırdı. Bu konuda kendisine akıl öğreten de, bir anlamda Adalet Bakanı olan, Rassi adında bir alçaktı.

O uğursuz andan başlayarak, Prens'in yaşantısı değişiyor. Çok garip kuşkular içinde kıvrandığı görülüyor. Daha ellisinde bile yoktur, ama korku, deyim yerindeyse, onu öylesine tüketmiş ki, Jakobenlerden, Paris'teki yönetim komitesinin tasarılarından söz etmeye başlar başlamaz, yüzü seksen yaşındaki bir ihtiyarın ifadesine bürünüveriyor. Küçücük bir çocuk gibi aslı astarı olmayan korkulara kapılıyor. Gözdesi olan Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi, nüfuzunu efendisinin korkusuna borçlu. Artık borusunun ötmeyeceği gibi bir korkuya kapıldı mı, hemencecik en karanlık, en uydurma cinsinden yeni bir suikast bulup çıkarıveriyor. Otuz ihtiyatsız kişi *Constitutionnel* gazetesinin bir sayısını okumak için top-

landılar mı, Rassi onların suikastçı olduklarını ilan ediyor, bütün Lombardiya'ya dehşet saçan o ünlü Parma Kalesi'ne yollayıp hapsettiriyor. Kale çok yüksek olduğundan –altmış metre, diyorlar– o uçsuz bucaksız ovada çok uzaklardan görünüyor. Hakkında çok korkunç şeyler anlatılan bu zindanın dış görünüşü de onu, Milano'dan Bologna'ya kadar uzanan bu ovaya saldığı korku dolayısıyla, her şeye egemen duruma soktu."

Bir başka yolcu da Kontes'e şöyle diyordu:

"İnanır mısınız, IV. Ernesto sarayının üçüncü katında oturur. Kendisini seksen nöbetçi korur. Bunlar her çeyrek saatte bir, bağıra bağıra uzun bir cümle söylerler. Prens de odasında tir tir titrer. Bütün kapılara onar tane sürgü vurulmuştur. Altta da, üstte de bütün odalar askerlerle doludur. Jakobenlerden korkar o. Döşemenin bir tahtası gıcırdasa hemen tabancalarına sarılır, karyolasının altına bir Liberal saklanmış sanır. Şatonun bütün çıngırakları hemen çalmaya başlar, bir emir subayı da gidip Kont Mosca'yı uyandırır, Güvenlik Bakanı şatoya gelince, suikastı yadsımaktan bucak bucak kaçınır; tersine, Prens'le yalnız başına, tepeden tırnağa silahlı olarak, şatonun bütün bölüklerindeki köşe bucağı dolaşır, karyolaların altına bakar. Bir kocakarıya yaraşan sayısız gülünç iş yapar kısacası. Savaşa gittiği, ancak tüfekle adam öldürdüğü mutlu günlerde bütün bu önlemler Prens'in kendisine de çok aşağılatıcı görünürdü. Çok akıllı olduğu için bu önlemlerden utanır. Kendisi bu önlemleri aldığı sırada bile gülünç gelir bunlar ona. Kont Mosca'nın sonsuz saygınlığının kaynağı da şudur: Prens karşısında yüz kızartıcı bir duruma düşmesin diye bütün ustalığını gösterir. Güvenlik Bakanı sıfatıyla mobilyaların altlarına, Parma'da söylendiğine göre, kontrbasların kutularına varıncaya kadar her yere bakmak için kendisi ayak direrrmiş. Prens buna engel olur, aşırı titizliği için de bakanıyla alay

edermiş. Kont Mosca, 'Bir bahis bu,' diye karşılık verirmiş. 'Sizi öldürmelerine fırsat verirsek, Jakobenlerin hakkımızda yazacakları yergilerle bizi nasıl alaya alacaklarını düşünün bir. Biz yalnız sizin canınızı değil, kendi şerefimizi de koruyoruz,' dermiş.

Prens yarı yarıya kanarmış buna galiba, çünkü kentte birisi yanlışlıkla, 'Şatoda dün geceyi uykusuz geçirdik yine,' diyecek oldu mu Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi, bu boşboğazı kaleye gönderiverirmiş. İnsan bu yüksek –Parma'da denildiği gibi– havadar yere girmeyegörsün, böyle bir kimsenin hapiste olduğu ancak bir mucize sayesinde hatırlanırmış. Asker olduğu, İspanya'da elinde tabanca, baskılardan kendini yirmi kez kurtardığı içindir ki, Prens, Mosca'yı çok daha uysal, o çok daha aşağılık olan Rassi'den üstün tutuyor. Kaledeki o zavallı tutuklularsa çok sıkı denetim altındalar, türlü hikâyeler dolaşıyor haklarında. Liberallerin ileri sürdüğüne göre Rassi şöyle bir şey icat etmiş: Gardiyanlar da, günah çıkartan papazlar da aşağı yukarı her ay içlerinden birinin idama götürüldüğüne onları inandırmak için emir almışlar. O gün mahpuslara, kocaman kuleyi çevreleyen altmış metre yükseklikteki balkonumsu yere çıkma izni verilirmiş. Onlar da sözde ölüme giden bir zavallı durumundaki hafiyeyle birlikte bir kafilenin geçtiğini oradan görürlermiş."

Bu hikâyelerle aynı cinsten, aynı doğrulukta daha yirmi tanesi Kontes Pietranera'yı çok ilgilendiriyordu. Ertesi gün Kont Mosca'dan daha geniş bilgiler istiyor, onunla açıkça alay ediyordu. Onu hoş buluyor, "Farkında değilsiniz ama canavarın birisiniz siz!" diyordu. Günün birinde Kont oteline dönerken şöyle düşündü: "Şu Kontes Pietranera yalnız büyüleyici bir kadın değil, geceyi onun locasında geçirince Parma'daki, anısı yüreğimi parçalayan birtakım şeyleri de unutabiliyorum. "Hoppa ha-

line, gösterişli tavırlarına rağmen şu bakanda Fransızvari bir ruh yokmuş; üzüntülerini unutmasını bilemiyormuş. Yastığında bir diken bulunduğu zaman, titreyen ellerini, kollarının üzerine bastıra bastıra o dikeni kırıp aşındırmak zorunda kalıyormuş. (İtalyancadan çevirdiğim bu son iki cümle için özür dilerim.) Kont bu buluşu yaptığının ertesi günü, kendisini Milano'da bekleyen işlere karşın, günün bitmek tükenmek bilmediğini gördü. Yerinde duramıyordu. Arabasının atlarını yordu. Saat altıya doğru Corso'ya gitmek üzere atına bindi. Kontes Pietranera'yı orada bulacağını umuyordu. Orada göremeyince Scala Tiyatrosu'nun saat sekizde açıldığını hatırladı. İçeriye girdi, o koca salonda on kişi bile göremedi. Orada bulunduğu için biraz utandı. "Kırkbeş yaşındayım, bir asteğmenin bile yüzünü kızartacak çılgınlıklar yapıyorum, olacak iş mi bu! Neyse ki kimse farkında değil," diye düşündü. Oradan hemen ayrıldı; tiyatronun çevresindeki çok güzel sokaklarda o saatte tıklım tıklım dolu pastaneler vardı. Bunların her birinin önünde, sokağın ortasındaki sandalyelerde oturan yığınla meraklı dondurma yer, gelip geçenlerde kusur arar. Kont dikkati çeken bir yolcuydu, tanındığını, yanına gelenler olduğunu gördü, hoşuna gitti. Terslenemeyecek cinsten üç dört sırnaşık, böyle sözü geçen bir bakanla konuşma fırsatını kaçırmadılar. İçlerinden ikisi dilekçeler sundu; üçüncüsü de siyasal tutumu üzerine ona çok uzun öğütler vermekle yetindi.

İçinden, "İnsan bu kadar akıllı oldu mu uyuyamaz, bu kadar sözü geçer oldu mu da gezmeye çıkmaz!" dedi. Yine tiyatroya girdi, üçüncü katta bir loca tutmayı düşündü. Oradan bakınca kimseye görünmeden ikinci kattaki locaları görebilirdi. Kontes'in de onlardan birine geleceğini umuyordu. Beklemekle geçen koskoca iki saat bu sevdalıya hiç de uzun görünmedi. Hiç kimsenin kendisini görmeyeceğinden emin olduğu için, kendini çılgınlığına

zevkle bırakıyordu. "Yaşlılık dediğin, bu çok tatlı çocuklukları yapamamak değil midir her şeyden önce?" diyordu.

En sonunda, Kontes göründü. Kont, dürbünü elinde heyecanla seyrediyordu onu. "Genç, pırıl pırıl, kuş gibi hafif!" diye düşünüyordu. "Yirmi beş yaşında bile yok. Çekiciliği güzelliğinde değil yalnız... Hiçbir zaman sıkıntılı davranmayan, o anın izlenimine kendini bütün benliğiyle veren, yeni bir şeye kapılıp gitmekten başka şey istemeyen bu her zaman içten ruhlu insan başka nerede bulunur? Kont Nani'nin çılgınlıklarını haklı buluyorum."

Kont karşısında gördüğü mutluluğu elde etmekten başka şey düşünmediği sürece, çılgınlık yapmak için birçok haklı neden buluyordu kendinde. Yaşını düşününce hayatını dolduran, kimisi çok acı tasarıları hatırlayınca, pek o kadar sağlam nedenler bulamıyordu. "Korkudan aklı başından giden kurnaz bir adam, kendisine bakanlık edeyim diye parlak bir yaşantı sağlıyor, çok da para veriyor bana. Ama yarın beni kovsa, yaşlı, yoksul olarak, yani dünyada en aşağılanan kimse olarak kalırım ortada. Bu da, Kontes'e sunulacak pek sevimli bir eş olur doğrusu!" diye düşünüyordu. Çok karamsar düşüncelerdi bunlar. Yine Kontes Pietranera'ya döndü. Bakmaya doyamıyor, onu daha iyi düşünmek için locasına inmiyordu. Heyecanla, "Bana söylediklerine göre Nani'yi Limercati'ye oyun etmek için seçmiş, kocasının katiline bir kılıç vurmaya ya da onu bıçaklatmaya yanaşmamış o aptal çünkü. Bense bin kere vuruşurum onun uğrunda!" diyordu. İkide bir tiyatronun saatine bakıyordu. Bu saatin kara zemin üzerinde göze çarpan pırıl pırıl aydınlık rakamları her beş dakikada bir seyircilere bir dostlarının locasında ne kadar vakit geçirebileceklerini gösteriyordu. Kont şöyle düşündü: "Kontes'in locasında ancak yarım saat kalabilirim. Daha çok kalırsam herkesin dikkatini çekmiş olurum; yaşım yüzünden, ondan daha çok şu mendebur

pudralı saçlar yüzünden herkesin maskarası haline gelirim." Aklına bir şey geldi, hemen kararını verdi, "Kontes birini görmeye gitmek üzere locasından çıkacak olursa, kendime bu zevki dirhem dirhem tattırmak için gösterdiğim cimrilikten ötürü cezamı çekmiş olurum!" dedi. Kontes'i gördüğü locaya inmek için yerinden kalktığı sırada, oraya gitme isteğini kaybediverdi birden. Merdiven başında durdu, kendi haline gülerek, "Eh! Bu da güzel işte!" dedi. "Gerçek bir utangaçlık bu. Yirmi beş yıldır başıma gelmemişti."

Kendini neredeyse zorlayarak locaya girdi. Başına gelen olaydan akıllı bir adam olarak yararlandı. Rahat tavırlar takınmaya ya da hoş bir şeyler anlatmaya başlayıp nükte yapmaya kalkışmadı. Utangaç olmak cesaretini gösterdi; aklını gülünç olmayan heyecanını sezdirecek biçimde kullandı. "Kontes beni yanlış anlarsa bütünüyle mahvolurum!" diye düşünüyordu. "Pudranın yardımı olmasa kırçıl görünecek olan pudralı saçlarla utangaç olmak, ha? İşin doğrusu da bu ya. Ancak aşırılığa kaçarsam, ya da övünürsem gülünçlük etmiş olurum."

Kontes, Grianta Şatosu'nda ağabeyinin, yeğeninin, geleneğe bağlı birkaç can sıkıcı komşusunun pudralı suratları karşısında öyle bunalmıştı ki, yeni hayranının saçlarıyla uğraşmayı aklından bile geçirmedi. Zekâsını, o içeri girince koparacağı kahkahaya bir kalkan gibi siper etti; Mosca'nın locaya gelince kendisine hep özel olarak vermeyi alışkanlık haline getirdiği Fransa haberlerini can kulağıyla dinledi. Mosca bu haberleri kendisi uyduruyordu besbelli. Genç kadın bunları onunla tartıştığı sırada, onun bakışına dikkat etti: Güzel, iyicil bir bakıştı bu.

"Bana öyle geliyor ki Parma'da, kalelerinizin ortasında bakışınız böyle sevimli olmasa gerek. Çünkü bu, her şeyi bozar, onlara da asılmayacakları yolunda az buçuk umut verir."

İtalya'nın önde giden diplomatı diye tanınan bu adamda kibir diye hiçbir şeyin bulunmayışı Kontes'e garip göründü; onu çekici bile buldu. Son olarak da, Mosca güzel, ateşli konuştuğundan, onun bir akşamlığına kendisine böyle yakınlık, ilgi göstermeyi uygun buluşundan hiç alınmadı, bunun önemi de yoktu zaten.

Büyük bir adım atılmış oldu, çok tehlikeli bir adım. Parma'da gönlünü kaptıracak zalim kadınlar bulamayan Bakan'ın şansı varmış ki Kontes buraya geleli ancak birkaç gün oluyordu. Ruhu köydeki yaşayışın verdiği can sıkıntısıyla gergin bir haldeydi. Gülüp eğlenmeyi unutmuştu sanki. Zarif, tasasız bir yaşantıdan ileri gelen her şey, onun gözlerinde yeni bir renge bürünmüştü, bu yüzden de kutsallaşıyordu. Kontes hiçbir şeyle, kırk beş yaşında utangaç bir sevdalıyla bile alay etmek eğiliminde değildi. Bir hafta sonra olsaydı, Kont'un ataklığını bambaşka bir biçimde karşılayabilirdi.

Scala Tiyatrosu'nda localarda yapılan bu kısa görüşmelerin yirmi dakika kadar sürmesi gelenek haline gelmiştir. Mosca ise Kontes Pietranera'yı bulmak mutluluğuna erdiği locada bütün akşamı geçirdi. "Bu kadın gençliğin bütün çılgınlıklarını yeniden yaptırıyor bana," diyor, tehlikeyi de açıkça seziyordu. "Buradan kırk fersah uzakta sözü geçer bir kişi oluşum yaptığım bu deliliği bağışlatacak mı?" diye düşünüyor, her çeyrek saatte bir kalkıp gitmeye niyetleniyordu.

Gülerek, "Doğrusunu söyleyeyim mi, hanımefendi," dedi. "Parma'da can sıkıntısından ölüyorum, yolumun üstünde bir zevk buldum mu kendimden geçmem hoş görülmeli. Onun için, gelin aldırmayın, bir akşamlığına izin verin de âşık rolü oynayayım karşınızda. Ne yazık ki bütün kederlerimi, hatta –belki siz diyeceksiniz ki– bütün edep, terbiye gereklerini bana unutturan bu locadan çok uzaklarda olacağım birkaç gün sonra."

Scala'daki locada yapılan bu tuhaf görüşmeden bir hafta sonra, anlatılması belki uzun görünecek olan birkaç küçük olay sonucunda Kont Mosca çılgınca âşık olmuştu. Kontes de Mosca'yı sevimli bulduktan sonra, onun yaşının bir sakınca olmadığını düşünmeye başlamıştı bile. Onlar böyle düşünürlerken, Parma'dan gelen bir haberci Mosca'yı geri çağırdı. Prens yalnız kalınca korkmuştu sanki. Kontes de Grianta'ya döndü. Hayal gücü bu güzel yeri artık süslemez olduğundan, burası çorak göründü ona. "Bu adama tutuldum mu yoksa?" diyordu. Mosca mektup yazdı, hiçbir sözcük oyunu da yapmadı. Kontes'in yokluğu düşüncelerinin bütün kaynağını kurutmuştu. Mektupları eğlendiriciydi, Kontes'in kötüye yormadığı küçük bir gariplik göstererek, mektupları getirene posta ücreti ödemekten hoşlanmayan Marki'nin ileri geri söylenmesini önlemek için, bunları ulaklara verip Como'dan, Lecco'dan, Varese'den, ya da gölün dolaylarındaki o sevimli küçük kasabaların birinden gönderiyordu. Böylelikle, ulağın karşılığı da getirmesi amacını gütmekteydi. Bunu başardı da nitekim.

Çok geçmeden posta günleri Kontes için büyük bir olay haline geldi. Bu ulaklar çiçek, meyve, değersiz olmakla birlikte Kontes'i de, yengesini de eğlendiren küçük armağanlar getiriyorlardı. Kont'un anısı onun sözü geçer bir kişi olduğu düşüncesine karışıyordu. Kontes onun için söylenen her şeyi merak ediyordu. Liberaller bile Kont'un yeteneklerine saygı gösteriyorlardı.

Kont'un adını kötüye çıkaran başlıca neden, Parma Sarayı'ndaki aşırı kralcı partinin başı diye tanınmasıydı. Öte yandan, Liberal Parti'nin başında da her şeye, hatta başarı kazanmaya da yetenekli, çok zengin, Markiz Raversi adında bir kadın vardı. Prens iki partiden iktidarda olmayanı yıldırmaya büyük özen gösteriyordu. Markiz Raversi'nin salonuna gidip gelenler arasından bir kabine

kurulsa bile, işleri yine kendisinin yürüteceğini biliyordu. Grianta'da bu entrikalarla ilgili bin türlü söylenti dolaşıyordu. Herkesin çok yetenekli bir bakan, çalışkan bir adam diye tanıdığı Mosca'nın yokluğu artık hantal, iç sıkıcı her şeyin simgesi olan pudralı saçları düşünmemek olanağı sağlıyordu. Önemsiz bir ayrıntıydı bu; sarayın zorluklarından biriydi; o da, sarayda çok esrarlı bir rol oynuyordu zaten. Kontes, Markiz'e; "Saray dediğin gülünçtür ama eğlencelidir; ilginç bir oyundur ama kurallarını kabul etmek gerek," diyordu. Vist dedikleri bir iskambil oyunudur, ama kurallarına karşı çıkmak kimin aklından geçmiştir? Oysa, kurallara bir kez alışıldı mı karşısındakine sayı yaptırmamak hoş şeydir.

Kontes bu hoş mektupları yazan adamı sık sık düşünüyordu. Mektup aldığı gün güzel bir gündü onun için. Kayığına biniyor, gidip mektupları gölün güzel manzaralı yerlerinde, Pliniana'da, Belana'da, Sfondrata Korusu'nda okuyordu. Fabrizio'nun yokluğundan ötürü onu biraz avutuyordu sanki bu mektuplar. Kontes, ne yapsındı, Mosca'nın çılgınca âşık olmasını önleyemezdi ya. Bir ay bile geçmemişti ki, candan bir dostlukla düşünüyordu onu. Öte yandan Kont da istifa edip bakanlıktan ayrılmayı, gelip Milano'da ya da bir başka yerde onunla birlikte yaşamayı ona önerdiği zaman hemen hemen iyi niyetliydi. "400 bin frangım var, ne de olsa 15 bin franklık bir gelir sağlar bu bize," diyordu. Kontes, "Yine bir locam, atlarım falan olacak," diye düşünüyordu. Hoş hayallerdi bunlar. Como Gölü'nün manzaralarındaki o eşsiz güzellikler onu yeniden büyülemeye başlıyordu. Gölün kıyılarına gidip o parlak, bambaşka yaşantının geri geldiğini hayal ediyordu. Bütün dış görünüşlere rağmen, kendisi için yeniden mümkün olabilecekti bunlar... Kendini Milano'daki Corso'da Kral Naibi'nin zamanındaki gibi mutlu, neşeli görüyor, "Gençlik, hiç değilse hareketli ha-

yat, yeniden başlayacak benim için," diye düşünüyordu.

Ateşli hayal gücü ara sıra olanları ondan gizliyordu ama bu kadında gevşekliğin verdiği, bile isteye kurulan hayallerden eser yoktu. Özellikle kendine karşı iyi niyetli, dürüst bir kadındı. "Çılgınlıklar yapamayacak kadar yaşlıyım, ama sevgi gibi insana hayaller kurduran kıskançlık da Milano'daki hayatımı zehir edebilir bana," diye düşünüyordu. "Kocamın ölümünden sonra soylu bir yoksulluğa düşmem, iki büyük serveti tepmem saygı uyandırdı. Zavallı Kont Moscacığımda Limercati ile Nani olacak o iki aptalın önüme serdikleri büyük zenginliğin yirmide biri yok. Güçbela bağlattığım ufacık dul aylığı; hizmetçilerimle uşaklarıma –çevrede büyük yankı yapan– yol verişim; kapının önüne yirmi tane şatafatlı araba getiren beşinci kattaki küçük odam... Bütün bunlar ilginç bir manzara olmuştu bir zamanlar. Yalnız, tek varlık olarak elimde hep o dul aylığı varken, işini bıraktıktan sonra Mosca'nın eline kalacak 15 bin frankla bize sağlayacağı burjuva rahatlığıyla yine gider Milano'da otururbut, ne kadar ustalıklı davranırsam davranayım, çetin anlar geçireceğim. Beni kıskananların korkunç bir silah olarak kullanacakları bir sakınca daha var; Kont, karısından uzun süredir ayrılmış olmakla birlikte, yine de evli. Bu ayrılığı Parma'da herkes biliyor ama Milano'da yeni bir şey olacak, herkes de bunu benden bilecek. Öyleyse, benim de güzel Scala Tiyatrosu'na, o Tanrısal Como Gölü'ne veda etmem gerek!"

Bütün hesaplara karşın, Kontes'in azıcık varlığı olsaydı, Mosca'nın işten çekilme önerisini yine de kabul ederdi. Kendini yaşlı bir kadın sanıyor, saray da korkutuyordu onu. Fransa'da akıl almaz görünecek bir şey varsa, o da Kont'un işten seve seve çekileceğiydi. Sevgilisini buna inandırmayı başardı, daha doğrusu, bütün mektuplarında, gittikçe artan bir çılgınlıkla, Milano'da ikinci bir

buluşma istiyordu. Kontes bunu kabul etti. Bir gün, Milano'da buluştuklarında ona şöyle diyordu:

"Sizi çıldırasıya seviyorum dersem, yalan söylemiş olurum. Bugün, otuzumu aştıktan sonra, eskiden, yirmi iki yaşımdayken sevdiğim gibi sevebilseydim çok mutlu olurdum. Ama sonsuz olacağını sandığım o kadar çok şeyin yıkılıp gittiğini gördüm ki! Size çok candan bir dostluk besliyorum, sınırsız bir güvenim de var, bütün erkekler arasında, en üstün tuttuğum sizsiniz."

Kontes çok içten konuştuğuna inanıyordu, ama sonuna doğru bu sözlere küçük bir yalan karışıyordu. Fabrizio isteseydi onun gönlünde her şeyden baskın çıkardı belki. Ama Kont Mosca'ya bakılırsa Fabrizio bir çocuktu ancak. Küçük haylazın Novara'ya gidişinden üç gün sonra, Kont Milano'ya geldi, hemencecik de Fabrizio'nun lehinde konuşmak için Baron Binder'e gitti. Sürgünün çözümsüz olduğu düşüncesindeydi.

Milano'ya tek başına gelmemişti, arabasında Dük Sanseverina-Taxis de vardı. Altmış sekiz yaşında, ufak tefek, sevimli bir ihtiyarcıktı bu. Kır saçlıydı, çok terbiyeliydi, temiz paktı, para babasıydı ama yeterince soylu değildi. Ancak büyükbabası, Parma Devleti'nin vergi başmültezimliğini yaparak milyonlar vurmuştu. Babası şöyle bir düşünce düzeni yürüterek Parma Prensi'nin ...sarayı büyükelçiliğine atanmayı başarmıştı: "Prens Hazretleri, ...sarayı elçinize 30 bin frank veriyorsunuz. O da pek aşağılık bir insan manzarası gösteriyor orada. Bu makamı bana vermek lütfunda bulunursanız 6 bin frank maaşı kabul ederim. Saraydaki yıllık masrafım hiçbir zaman yılda 100 bin franktan fazla olmayacaktır, kâhyam da her yıl Parma dışişleri kasasına 20 bin frank yatıracaktır. Bu parayla yanıma istediğiniz büyükelçilik kâtibini yerleştirebilirsiniz. Varsa diplomatik sırları da merak edecek değilim. Amacım daha yeni kurulmuş

olan soyuma şan, şeref sağlamak, ülkenin yüksek makamlarından birine geçerek onu üne ulaştırmaktır."

O büyükelçinin oğlu olan şimdiki Dük, yarı liberal görünmek beceriksizliğinde bulunduğundan, iki yıldır umutsuzluk içindeydi. Napoléon zamanında dış ülkelerde kalmakta ayak dirediği için, iki üç milyon kaybetmişti. Avrupa'da düzenin yeniden kuruluşundan beri, büyükbabasının resmini süsleyen türden yüksek rütbeli bir nişanı elde edememişti. Bu nişanın yokluğu, eriyip bitiriyordu onu.

İtalya'da aşkın ardından gelen içli dışlılık noktasına ulaştıkları zaman, iki sevgili arasında kibirden ileri gelen engeller kalmamıştı artık. Onun için, Mosca tapınırcasına sevdiği kadına sonsuz bir yalınlıkla şöyle dedi:

"Hepsi de oldukça iyi düzenlenmiş iki üç tasarı sunacağım size. Üç aydır bundan başka şey düşünmüyorum. Birincisi; istifamı veririm, Milano'da, Floransa'da, Napoli'de... nerede isterseniz, burjuvalar gibi yaşarız. Prens'in az çok sürdüreceğini sandığım iyiliklerinden ayrı olarak, on beş bin frank gelirimiz olur. İkincisi; az çok sözümün geçtiği ülkeye gelmek lütfunda bulunursunuz, bir yer satın alırsınız... diyelim, Sacca'yı; bir ormanın ortasında, Po Vadisi'ne yüksekten bakan güzel bir köşktür. Satış sözleşmesini, imzalanmış olarak bir hafta içinde elinize alabilirsiniz. Prens sizi sarayına kabul eder. Yalnız burada çok büyük bir sakınca çıkıyor ortaya: Bu sarayda sizi iyi karşılayacaklardır; kimse karşımda söz söylemeye cesaret edemeyecektir; Prenses kendisini mutsuz sanıyor zaten, ben de sizi düşünerek bazı hizmetlerde bulundum ona. Ama çok önemli bir sakıncayı hatırlatayım size; Prens çok dindardır; yine bildiğiniz gibi, kaderin bir cilvesi olarak, ben evliyim. Bir sürü ufak tefek dırıltı çıkacak bu yüzden. Siz de dulsunuz, başka bir unvanla değiştirilmesi gereken güzel bir unvan bu. Üçüncü önerimin konusu da bu işte.

Sizi hiç sıkmayacak yeni bir koca bulunabilir. Yalnız, her şeyden önce, yaşı çok ilerlemiş olmalı, çünkü günün birinde onun yerine geçme umudunu niçin esirgeyesiniz benden? İşte ben de bu benzeri olmayan işi Dük Sanseverina-Taxis'le yoluna koydum. Kendisi düşes olacak hanımın adını bilmiyor elbette. Yalnız, kendisini büyükelçi yapacağını, büyükbabasının da taşıdığı yüksek rütbeden nişanı verdireceğini biliyor. Bu nişanın yokluğu yeryüzünün en mutsuz insanı haline sokuyor onu. Bunun dışında, hiç de budala bir adam değildir Dük. Giyecekleriyle perukalarını Paris'ten getirir. Art niyetli, kötülükler tasarlayan bir adam değildir. Namusun, onurun yüksek rütbeden bir nişan sahibi olmaktan ibaret bulunduğuna ciddi olarak inanmıştır, zenginliğinden de utanç duyar. Bundan bir yıl önce bana geldi, bu nişanı hak etmek için bir hastane kurma önerisinde bulundu. Onunla alay ettim. Kendisine bir evlilik yapması önerisinde bulunduğum zaman o benimle alay etmedi. İlk koşulum şu oldu elbet; Parma'ya bir daha ayak basmayacak."

Kontes, "Evet ama bana yaptığınız bu teklifin ahlaka çok aykırı olduğunu biliyor musunuz?" dedi.

"Bizim sarayda da, başka yirmi tanesinde de yapılan bütün işlerden daha aykın değil. Mutlak iktidarın rahat yanı şu ki, halk yığınlarının gözünde her şeyi kutsallaştırır. Kimsenin gözüne çarpmayacak gülünç bir şeyin ne önemi var? Politikamız, yirmi yıl süreyle, Jakobenlerden korkmaktan ibaret olacak... ne korku hem! Her yıl 1793'ün eşiğinde sanacağız kendimizi. Düzenlediğim kabul törenlerinde bunun üzerine söylediğim sözleri duyacaksınız umarım! Güzel şeyler! Bu korkuyu biraz olsun azaltacak olan her şey soylularla dindarların gözlerine pek ahlaki görünecektir. Parma'da ise soylu ya da dindar olmayan herkes ya hapistedir ya da oraya girmek için çıkınlarını hazırlamaktadır. Şuna iyice inanın ki, bizim bu-

rada bu evlilik ancak ben gözden düştüğüm gün acayip görünecektir. Bu çözüm yolu hiç kimseye yöneltilmiş dalavereli bir iş değildir. İşin aslı da bu gibime geliyor. Bize gösterdiği iyi yürekliliği hep kendi çıkarımız için kullandığımız Prens, bu işe evet demek için tek koşul ileri sürdü: yakında düşes olacak hanımın soylu bir aileden olması. Başında bulunduğum iş geçen yıl, her şey dahil, 107 bin frank getirdi bana. Gelirimin toplamı 122 bini bulmuş olsa gerek. Bunun 20 binini Lyon'da bir yere yatırdım. Şimdi siz seçin bakalım: Birincisi; 122 bin frank harcanarak sürülecek rahat, bol bir hayat, ki Parma'daki bu para, Milano'da en azından 400 bin demektir. Yalnız, bunun yanı sıra da, yüzünü ancak kilisede göreceğiniz ortalama bir adamın adını size verecek olan bir evlilik var. Ya da ikincisi; 15 bin frankla Floransa'da ya da Napoli'de burjuvalarınki gibi bir hayat sürmek. Ben de sizin gibi düşünüyorum çünkü; Milano'da büyük hayranlık uyandırdınız. Kıskançlık ardımızı bırakmayacak orada, sonunda bizi öfkelendirecek belki. Parma'daki yüksek hayatın ise, Prens Eugène'in sarayını görmüş olan sizin için bile, umarım ki birtakım yenilikleri olacaktır. Kapısını kapamadan önce bu hayatı tanımak akıllıca bir iş olur. Zihninizi çelmek istediğimi sanmayın sakın. Bana gelince; tutacağım yolu kesin olarak seçmiş bulunuyorum: Bu parlak hayatı tek başıma sürdürmektense sizinle dördüncü kattaki bir odada yaşamayı yeğlerim."

İki sevgili, bu garip evlenme olur mu, olmaz mı, diye her gün tartıştılar. Scala'daki baloda Kontes, Dük Sanseverina-Taxis'i gördü, çok kibar buldu kendisini. Son konuşmalarından birinde, Mosca yaptığı öneriyi şöyle özetledi:

"Ömrümüzün kalan günlerini hoş geçirmek, vaktinden önce yaşlanmamak istiyorsak, kesin karar vermek gerek. Prens 'evet' dedi bu işe. Sanseverina fena değil, iyi

biri hatta. Parma'nın en güzel konağı onun; uçsuz bucaksız bir serveti var. Altmış sekiz yaşında, tek derdi de o yüksek rütbeden nişanı elde etmek. Yalnız, hayatını zehir eden bir kara bulut var başında; Napoléon'un Canova tarafından yapılmış bir büstünü bir zamanlar on bin franga satın almış. Siz yardım etmezseniz, ölümüne yol açacak ikinci günahı da Ferrante Palla'ya yirmi beş Napoléon altını ödünç vermiş olması. Bu Ferrante Palla bizim oralı bir delidir ama az buçuk da dâhidir. Ara yerde onu ölüme mahkûm ettik, ama gıyaben neyse ki. Çünkü Ferrante ömrü boyunca iki yüz mısra yazmıştır ki, kimse bir eşini daha yazamaz. Okuyacağım onları size, Dante'ninkiler kadar güzel. Prens, Sanseverina'yı ...sarayına gönderecek, Sanseverina da yola çıkacağı gün evlenecek sizinle. Elçilik diye adlandırdığı yolculuğunun ikinci yılında da o ...nişanını alacak, ki onsuz yaşayamıyor. Sanseverina hiç de can sıkmayan bir kardeş olacak sizin için. İstediğim kâğıtların hepsini önceden imzalıyor. Onu ya pek az göreceksiniz ya da hiç görmeyeceksiniz zaten, nasıl isterseniz. Parma'da görünmemek onun da çok işine geliyor. Mültezimlik yapan büyükbabasıyla kendi sözümona Liberalliği onu rahatsız ediyor çünkü. Bizim cellat Rassi'nin ileri sürdüğüne göre Dük, şair Ferrante Palla'nın aracılığıyla gizlice *Constitutionnel* gazetesine abone olmuş. Bu iftira da Prens'in evet demesine uzun süre ciddi bir engel oldu."

Kendisine anlatılanların en küçük ayrıntılarını bile yakından izleyen tarihçi neden suçlu olsun? Onun hiç paylaşmadığı tutkulara kapılan kişiler ahlaka çok aykırı işler yapmaya sürükleniyorlarsa suç onda mı? Şu da var ki, bütün ötekilerden baskın tek tutkunun –gösteriş aracı olan– paradan ibaret olduğu bir ülkede bu gibi şeyler olmuyor artık.

Buraya kadar anlatılan olaylardan üç ay sonra, Düşes Sanseverina-Taxis, herkese gösterdiği sevimliliğiyle,

yaradılışındaki soylu dinginliğiyle çevresindekileri hayran bırakıyordu. Evi, kıyas kabul etmez derecede, kentin en hoş yeri oldu. Kont Mosca da efendisine böyle söz vermişti zaten. Düşes'i saltanat sürmekte olan IV. Ranuce-Ernesto ile eşi Prenses'e, ülkenin en büyük iki hanımefendisi tanıştırdı, onlar da çok iyi karşıladılar onu. Düşes sevdiği erkeğin kaderini elinde tutan bu Prens'i görmeyi çok istiyordu. Ona kendini beğendirmek istedi, bu işi fazlasıyla başardı. Uzun boylu, biraz hantal bir adamla karşılaştı. Dalkavuklarına bakılırsa saçları, bıyıkları, kocaman favorileri güzel bir kumrallıktaydı; başka yerde olsa, donuk renkleri yüzünden "mısır püskülü" gibi kötü bir sözün kullanılmasına yol açarlardı. Ablak bir yüzün ortasında hemen hemen kadınsı, biraz kalkık, minnacık bir burun yükseliyordu. Düşes bu çirkinliğin bütün nedenlerini fark edebilmek için Prens'in yüz çizgilerine birer birer dikkat etmek gerektiğini gördü. Sonuç olarak Prens, akıllı, sağlam yaradılışlı bir adama benziyordu. Hali, tavrı, duruşu hiç heybetsiz değildi, ama çoğu zaman karşısındakini etkisi altında tutmak istiyordu. O zaman kendisi de bocalıyor, hemen hemen sürekli olarak dengesini bir bacağından ötekine aktararak sallanmaya başlıyordu. Bununla birlikte, içe işleyen, insanı baskı altında tutan bir bakışı vardı. El kol hareketlerinde soyluluk vardı, sözleri hem ölçülü, hem özlüydü.

Prens'in ziyaretçileri kabul ettiği büyük salonda XIV. Louis'yi ayakta gösteren bir portreyle Floransalı Scagliola'nın elinden çıkma çok güzel bir masa bulunduğunu Mosca Düşes'e önceden haber vermişti. Düşes benzerliğin belirgin olduğunu gördü. Açıkça görülmekteydi ki, Prens, XIV. Louis'nin bakışıyla soylu konuşma biçimini benimsemek istiyor, II. Joseph'in tavrını andıracak biçimde de Scagliola'nın masasına dayanıyordu. Düşes'e söylediği ilk sözlerden sonra hemen oturdu, böyle-

ce Düşes'in kendi sınıfına ayrılmış iskemleye oturmasını sağlamış oldu. Bu sarayda düşesler, prensler, İspanya soylularının eşleri kendiliklerinden otururlar; öteki kadınlar da prensin ya da prensesin, "Buyurun, oturun," demesini beklerler. Sınıf farkını belirtmek için de bu yüce kişiler düşes olmayan hanımlara, "Buyurun, oturun," demeden önce biraz vakit geçmesine özen gösterirler. Düşes Prens'in XIV. Louis'yi taklit edişinin zaman zaman pek göze battığını düşündü. Başını geriye atarak iyicil bir tavırla gülümseyişi de böyleydi.

Ernesto Paris'ten gelme son moda bir frak giymişti. Paris'ten nefret ederdi ama her ay bir frak, bir redingot, bir de şapka gönderiliyordu ona oradan. Yalnız, Düşes'i kabul ettiği gün, kırmızı pantolon, ipek çorap, çok kapalı ayakkabılardan oluşan garip bir kılık giymişti ki bunların örneğine II. Joseph'in portrelerinde de rastlanabilir.

Prens, Bayan Sanseverina'yı kibarca karşıladı, nükteli, zarif sözler söyledi. Yalnız, Düşes kendisine gösterilen iyi kabulde aşırılık olmadığına dikkat etti. Huzurdan çıktığında Kont Mosca, "Neden, biliyor musunuz?" dedi. "Milano, Parma'dan daha büyük, daha güzel bir kent de ondan. Sizi, beklediğim, bana umdurduğu biçimde karşılasaydı, başkentten gelen güzel bir hanımefendinin zarif halleri karşısında kendinden geçmiş bir taşralı durumuna düşmekten korkardı. Size detayını anlatmaya cesaret edemeyeceğim bir nedenden dolayı da canı sıkkın; sarayında güzellikten yana sizinle yarışabilecek hiçbir kadın görmüyor. Nitekim dün gece yatarken, beni pek seven baş oda uşağı Pernice ile de bunu konuşmuş hep. Saray kabul törenlerinde küçük bir devrim olacağını sezer gibiyim. Benim bu saraydaki en büyük düşmanım General Fabio Conti adındaki budalanın biridir. Bir kaçık düşünün ki ömründe belki bir tek gün savaşa girmiş, buna dayanarak da Büyük Friedrich gibi tavırlar takını-

yor; General Lafayette'in o soylu nezaketini benimsemeye de özeniyor üstelik. Buradaki Liberal Parti'nin şefi olduğu için yapıyor bunu. Bunların ne tür liberaller olduklarını da Tanrı bilir."

Düşes, "O Fabio Conti'yi tanıyorum ben," dedi. "Como dolaylarında görmüştüm uzaktan. Jandarmalarla kavga ediyordu." Sonra da okurların hatırlayacakları o küçük olayı anlattı.

Kont, "Bizdeki tören kurallarının derinliklerine akıl erdirebilirseniz, genç kızların sarayda ancak evlendikten sonra görünebileceklerini öğrenirsiniz günün birinde," dedi. "Kendi Parma kentinin bütün ötekilere üstün olduğu konusunda Prens'in öyle ateşli bir yurtseverliği vardır ki, şu bizim Lafayette'in kızı Clelia Conti'yi kendisine tanıtma yolunu bulacağına bahse girerim. Güzel kızdır doğrusu, bir hafta öncesine kadar Prens'in ülkesindeki en güzel kız diye biliniyordu.

Hükümdar hakkında düşmanlarınca yayılan korkunç söylentiler Grianta Şatosu'na kadar geldi mi, bilmiyorum. Bir canavar, bir umacı kılığına soktular onu. Doğrusu şu ki, IV. Ernesto'nun birçok ufak tefek iyi huyları vardı. Şu da denebilir ki, kendisinin Akhilleus gibi ok işlemez bir bedeni olsaydı, büyük hükümdarlar arasında örnek olmaya devam ederdi. Bir şey anlatırlar hani... XIV. Louis'nin çocukluğunda patlak veren, Fronde dedikleri içsavaş var ya, işte buna katılan bilmem hangi kahraman, kralın oturduğu Versailles Şatosu'nun yakınında sessiz, pervasız ömür sürerken, aradan elli yıl geçtikten sonra XIV. Louis onun kellesini kestirmiş. Canının sıkıldığı bir anda IV. Ernesto, biraz da XIV. Louis gibi yapmış olmak için, günün birinde iki Liberali astırdı. Söylendiğine göre bu patavatsızlar, belli günlerde toplanıp Prens hakkında atıp tutuyorlar, 'Şu Parma'ya veba hastalığı musallat olsa da bizi bu zorbalardan kurtarsa...'

diye Tanrı'ya dualar ediyorlarmış. Zorba sözünü söyledikleri kanıtlandı. Rassi 'suikast' diye adlandırdı bunu. Adamları ölüme mahkûm ettirdi, içlerinden birinin, Kont L.nin idamı korkunç bir şey oldu. Benden önce olmuş bütün bunlar." Kont sesini alçaltarak devam etti, "O uğursuz andan beri Prens bir erkeğe yakışmayan, benim yararlandığım yakınlığın tek kaynağı olan korku nöbetlerine yakalanmış bulunuyor. Hükümdarın bu korkusu olmasaydı, sürüyle budalanın bulunduğu bu sarayda pek ansızın, pek çabuk yükselmiş sayılırdım. İnanır mısınız, Prens yatmadan önce dairesindeki karyolaların altlarına bakar, elinin altında iyi bir polis örgütü bulundurmak için de bir milyon harcar, ki Parma'daki bu meblağ, Milano'da dört milyon eder. Karşınızda bu korkunç polis örgütünün şefini görüyorsunuz, Sayın Düşes. Polis, yani korku sayesinde, Savunma, Maliye Bakanı oldum. Polis emri altında olduğu için, içişleri bakanı sözde benim de üstüm sayıldığından, bu görevi Kont Zurla-Contarini'ye verdirdim. Çok çalışkan budalanın biridir, günde seksen tane mektup yazmaktan zevk duyar. Bu sabah da bir mektubunu aldım. Buna kendi eliyle 20715 sayısını yazmak zevkine ermiş."

Düşes Sanseverina, ekşi suratlı Parma Prensesi Clara-Paolina'ya da tanıtıldı. Kocasının sevgilisi var diye (Markiz Balbi'ydi bu, oldukça güzel bir kadındı), kendini dünyanın en mutsuz kadını sayıyordu, bu yüzden de dünyanın en can sıkıcı kadını olmuştu belki. Düşes çok uzun boylu, çok zayıf bir kadınla karşılaştı; otuz altı yaşında yoktu, ellisinde gösteriyordu. Prenses kendisini böyle bırakmamış olsaydı, uzağı hiç görmeyen iri, yuvarlak gözlerin biraz çirkinleştirdiği düzgün, soylu yüzüne güzel de denebilirdi. Düşes'i öyle belirli bir utangaçlıkla karşıladı ki, Kont Mosca'nın düşmanı olan birkaç dalkavuk, hükümdarın eşinin Düşes, Prenses'in de tanıtılan

kadın gibi göründüğünü söylemek cüretini gösterdiler. Düşes çok şaşırmıştı. Prenses'in kendisine yakıştırdığı durumdan daha aşağısına inmek için ne söyleyeceğini bilemiyordu. Aslında pek de akılsız olmayan bu zavallı Prenses, kendini biraz toparlayabilsin diye, Düşes bitkiler üzerine söz açmaktan, bu konuda uzun uzun konuşmaktan başka çıkar yol bulamadı. Prenses bu işte bilgi sahibiydi gerçekten, birçok sıcak ülke bitkileriyle dolu çok güzel limonlukları vardı. Düşes aslında kendini sıkıntıdan kurtarmak istemişti, ama böylelikle Prenses'in sonsuz sevgisini kazanmış oldu. Prenses buluşmanın başında çok utangaç, şaşkınken, sonuna doğru öylesine rahatladı ki, bütün kabul kurallarına aykırı olarak, bu ilk buluşma bir saat bir çeyrekten az sürmedi. Ertesi gün Düşes sıcak ülkelerin bitkilerinden satın aldırdı, bitkilere çok meraklı bir tavır takındı.

Prenses'in bütün ömrü Parma Başpiskoposu Sayın Peder Landriani ile geçiyordu. Başpiskopos bir bilgin, hatta nükteci, üstelik çok dürüst bir adamdı. Rütbesi gereğince kırmızı kadife iskemlesine geçip çevresinde nedimeleriyle, kendisine eşlikle görevli iki hanımla Prenses'in koltuğu karşısına oturunca tuhaf bir görüntü çıkıyordu ortaya. Uzun ak saçlarıyla yaşlı Rahip Prenses'ten daha utangaçtı. Birbirlerini her gün görüyorlar, bütün buluşmalar, bitmek tükenmek bilmeyen bir çeyrek saatlik bir sessizlikle başlıyordu; öyle ki Prenses'e eşlik eden hanımlardan biri olan Kontes Alvizi, bir gözde haline gelmişti. Sessizliği bozup onları birbirleriyle konuşmaya yüreklendirme konusunda usta olmuştu çünkü.

Tanıştırılma zincirinin tamamlanması için Düşes veliaht hazretlerinin huzuruna da çıkarıldı. Veliaht babasından daha uzun boylu, annesinden daha utangaçtı. Madenler konusunda pek bilgiliydi. On altı yaşındaydı. Düşes'in içeri girdiğini görünce kıpkırmızı oldu, öyle şa-

şırdı ki, bu güzel hanıma söyleyecek bir tek söz bulamadı. Çok yakışıklıydı; ömrünü, elinde çekiç, ormanlarda geçiriyordu.

Düşes bu sessiz buluşmaya son vermek için ayağa kalktığı sırada veliaht, "Aman Tanrım! Ne kadar da güzelsiniz, hanımefendi!" diye haykırdı, kendisine tanıtılan hanım da pek patavatsızca bulmadı bunu.

Yirmi beş yaşında güzel bir kadın olan Markiz Balbi, Düşes Sanseverina'nın Parma'ya gelişinden iki üç yıl öncesine kadar, İtalyan güzelliğinin en kusursuz örneği sayılabilirdi. Şimdi bile dünyanın en güzel gözleri, en sevimli, en cilveli tavırları ondaydı. Yalnız, yakından bakılınca teninde sayısız küçük, ince kırışıklıklar vardı ki, bunlar Markiz'i genç bir kocakarı haline sokuyordu. Az çok uzaktan, diyelim tiyatroda, locasında görüldüğünde, hâlâ güzel bir kadındı, parterdeki insanlar da Prens'i çok zevk sahibi bir insan buluyorlardı. Bütün akşamlarını Markiz'in evinde geçiriyordu, ama çoğu zaman ağzını açmıyordu. Prens'in içinde bulunduğu can sıkıntısını görerek de zavallı kadın iğne ipliğe dönmüştü. Çok zeki olduğunu sanırdı, anlamlı anlamlı gülümserdi hep. Dünyanın en güzel dişleri ondaydı, yerli yersiz hınzırca gülümseyerek, söylediği sözlerden başka şeyleri anlatmak isterdi. Kont Mosca, "İçinden esnerken boyuna böyle gülümsediği içindir ki, bu kadar kırışık var yüzünde," diyordu. Markiz Balbi her şeye burnunu sokuyordu, kendisine bir armağan –Parma'da bu işler için bu masum deyim kullanılırdı– verilmeden, devlet bin franklık bir alışveriş bile yapamıyordu. Herkesin ağzında dolaşan söylentilere göre, İngiltere'ye altı milyon frank yatırmıştı, ama aslında yeni yeni edindiği varlığı bir buçuk milyon frangı geçmiyordu. Onun kurnazlıklarından korunmak, onu avcunun içinde tutmak içindir ki, Kont Mosca kendisini Maliye Bakanlığı'na getirtmişti. Markiz'in parasız kalma

korkusu onu korkunç bir cimriye dönüştürmüştü. "Hasır üstünde can vereceğim!" derdi ara sıra; bu söz de Prens'in canına tak etmişti. Düşes şuna dikkat etmişti: Markiz Balbi'nin yaldızlarla pırıl pırıl ışıldayan salonu kıymetli bir masanın üstüne akan tek bir mumla aydınlanıyordu; salonun kapıları da uşakların parmakları değe değe kararmıştı.

Düşes sevgilisine, "Sanki 50 frank bahşiş bekliyormuş gibi karşıladı Markiz beni," dedi.

Düşes'in kazandığı başarılar zinciri, sarayın en kurnaz kadınının, ünlü entrikacı Markiz Raversi'nin kendisini karşılayış biçimiyle biraz kesilir gibi oldu. Markiz Kont Mosca'nınkine karşı olan partinin başındaydı, onu devirmek istiyordu. Dük Sanseverina'nın yeğeni olduğu için, ondan kalacak mirasın yeni Düşes'in güzelliği dolayısıyla tehlikeye girebileceğini düşündüğünden, birkaç aydır da Kont'u devirme kararı pekişmişti.

Kont sevgilisine, "Raversi hiç de küçümsenecek kadın değildir," diyordu. "Her şeyi yapabileceğine öylesine inanıyorum ki, karımdan sırf bu yüzden ayrıldım. Karım ille de Şövalye Bentivoglio'yu kendisine âşık seçmek için ayak diriyordu, Bentivoglio ise Raversi'nin dostlarından biridir."

Kuzguni kara saçlı, uzun boylu, erkeksi bir kadın olan bu hanım daha sabahtan takmaya başladığı elmaslarıyla, yanaklarına sürdüğü allıkla ün salmıştı. Kendini daha başlangıçta Düşes'e düşman ilan etmişti, onu evine kabul ederken de savaşa başlamaya özen gösterdi. Dük Sanseverina ...den yazdığı mektuplarda, büyükelçiliğinden, özellikle o yüksek rütbeden nişan almayı umduğundan, öylesine hoşnut görünüyordu ki, sürekli ufak armağanlara boğduğu karısına servetinin bir bölümünü bırakacak diye ailesi korkuyordu. Raversi oldukça çirkindi, ama sarayın en yakışıklı erkeği olan Kont Baldi'yi

dost tutmuştu. Genellikle neye el atsa başarıyordu bu kadın.

Düşes çok masraflı, şaşaalı bir hayat sürüyordu. Sanseverina Konağı öteden beri Parma'nın en görkemli konaklarından biriydi. Dük de büyükelçiliğinin ileride alacağı yüksek nişanın hatırı için bu konağı güzelleştirmek üzere avuç dolusu para harcıyordu; onarım işlerini Düşes yönetmekteydi.

Kont iyi bilmişti. Düşes'in saraya tanıtılmasından birkaç gün sonra Clelia Conti de oraya gelmişti. Ruhani bir rütbe verip gelir bağlayarak rahibe yapmışlardı onu. Kont'un saygınlığına bu lütfun verebileceği zarardan korunmak için Düşes, konağının bahçesini törenle açmak bahanesiyle, bir davet verdi. Çok sevimli davranışlarıyla da Clelia'yı o akşamın kraliçesi haline getirdi. "Como Gölü kıyısındaki genç arkadaşım," diyordu ona. Adının ilk harfleri, sanki rastlantıymış gibi, ışıklı süs levhalarında göründü. Biraz düşünceli olmakla birlikte, Clelia göl yakınlarındaki küçük olaydan duyduğu derin minnetten söz ederken pek sevimli davrandı. Onun çok dindar olduğu, yalnızlıktan çok hoşlandığı söyleniyordu. Kont, "Bahse girerim ki, babası yüzünden utanç duyacak kadar akıllı kızdır o," diyordu. Düşes bu kızı arkadaş edindi, kendinde bir eğilim duyuyordu ona karşı. Kıskanç görünmek istemiyor, bütün davetlerine onu da çağırıyordu. Kısacası, Kont'un karşılaştığı bütün hınçları azaltmaya çalışmayı ilke edinmişti.

Düşes tuttuğu her işi başarıyordu. Fırtınanın her an patlamasından korkulan bu saray yaşantısından hoşlanıyordu. Hayata yeniden başlamış gibi geliyordu ona. Kont'u gönülden seviyordu. O da mutluluktan düpedüz çılgına dönmüştü. Bu durum, sırf yükselme emeline ilişkin çıkarları bakımından, tam bir soğukkanlılık sağlamıştı ona. Nitekim, Düşes'in gelişinden topu topu iki ay

sonra, başbakanlık yetkisiyle rütbesini elde etti ki bu makama gösterilen saygı, hükümdarın kendisine gösterilen saygı derecesine çok yakındı. Kont, efendisinin düşünceleri üzerinde istediği gibi etki yapabiliyordu; Parma'da da bunun herkesi şaşırtan bir kanıtı görüldü.

Güneydoğuda, kentten on dakika uzakta, İtalya'ya ün salmış olan kale yükselir. Altmış metre yüksekliğindeki kocaman burcu çok uzaklardan görülür. III. Paolo'nun torunları olan Farnese ailesinin Roma'daki İmparator Hadrianus anıtmezarını örnek tutarak XVI. yüzyılın başlangıcına doğru yaptırdıkları bu burç çok geniştir; öyle ki, tepesindeki tabyanın üzerine Kale Komutanı için bir konakla Farnese Burcu diye adlandırılan yeni bir hapishanede de yapılmıştır. II. Ranuce-Ernesto'nun –üvey annesinin de çok sevgili âşığı olan– büyük oğlu onuruna yaptırılan bu hapishane ülkede güzelliğiyle, eşsizliğiyle ün salmış bulunuyordu. Düşes merak edip hapishaneyi görmek istedi. Orayı gezdiği gün Parma'da boğucu bir sıcak vardı. Onun üzerinde, o yüksek yerde biraz hava buldu, öyle hoşlandı ki, birkaç saat kaldı. Hemen koşup kendisine Farnese Burcu'nun salonlarını açtılar.

Düşes geniş burcun tabyasında, hapse düşmüş zavallı bir liberalle karşılaştı. Her üç günde bir yapmasına izin verilen yarım saatlik gezintiden yararlanmak için gelmişti oraya. Düşes Parma'ya dönünce, mutlak bir hükümdarın sarayında uyulması gerekli ağzı sıkılığı daha edinememiş olduğundan, başından bütün geçenleri kendisine anlatmış olan bu adamdan söz etti. Markiz Raversi'den yana olanlar Düşes'in bu sözlerini dillerine doladılar, Prens'in hoşuna gitmeyeceğini umarak her yana yaydılar. Gerçekten, IV. Ernesto, "Asıl konu, zihinlere korku salmaktır," derdi hep. "Ömür boyu büyük sözdür, İtalya'da ise her yerden daha korkunçtur," derdi. Ömründe hiç kimsenin cezasını bağışlamamıştı onun

için. Düşes kaleyi gezdikten bir hafta sonra, Prens'le Bakan'ın imzalarını taşıyan, ad yeri açık bırakılmış bir bağışlanma belgesi aldı. Bu yere adını yazacağı tutukluya malı mülkü geri verilecek, ömrünün geri kalanını gidip Amerika'da geçirmesine izin verilecekti. Düşes kendisiyle konuşan adamın adını yazdı. Aksi gibi bu adam yarı düzenbaz, zayıf yaradılışlı biri çıktı. Onun açıklamaları üzerinedir ki, ünlü Ferrante Palla ölüme hüküm giymişti.

Bu bağışlanmadaki gariplik, Bayan Sanseverina'nın durumunu iyice pekiştirdi. Kont Mosca mutluluktan çılgın gibiydi, yaşantısının güzel bir dönemi oldu bu, Fabrizio'nun kaderi üzerinde de kesin etki yaptı. Delikanlı Novara yakınındaki Romagnano'daydı hâlâ, kendisine verilen öğütlere uyarak günah çıkartıyor, ava gidiyor, soylu bir kadına kur yapıyor, hiç mi hiç okumuyordu. Bu sonuncu zorunluluğa Düşes'in hâlâ biraz canı sıkılıyordu. Kont'un beğenmediği bir başka belirti daha vardı: Kontes onunla her şey üzerinde büyük bir açık sözlülükle konuştuğu, aklından geçenleri açıkça söylediği halde, Fabrizio'dan ancak cümlelerini iyice tarttıktan sonra söz ediyordu.

Günün birinde Kont ona, "İsterseniz Como Gölü kıyısındaki o sevimli ağabeyinize mektup yazayım," dedi. "Benim için de, ...deki dostlarım için de biraz güç ama Dongo Markisi olacak o bayı sevgili Fabrizio'nuz için af dilemeye zorlarım pekâlâ. Fabrizio'nun Milano sokaklarında İngiliz atlarıyla gezinen delikanlılardan biraz üstün olduğu doğruysa –ki bundan hiç kuşkulanmıyorum–, on sekiz yaşında olduğu halde hiçbir iş yapmayan, görünüşe göre de yapmayacak olan bu gencinki ne tür bir hayat? Tanrı onu herhangi bir işe, hiç değilse oltayla balık tutmaya meraklı yaratmış olsaydı, bu merakına saygı gösterirdim. Yalnız, suçu bağışlandıktan sonra bile ne yapacak

Milano'da? Falan saatte İngiltere'den getirttiği bir ata binecek, falan saatte yapacağı başka iş olmadığından sevgilisinin evine gidecek, ama atından daha az sevecek onu... Yine de, emrederseniz, bu yaşantıyı sağlamaya çalışırım yeğeninize."

Düşes, "Subay olsun istiyorum," dedi.

"Günün birinde az çok önem kazanabilecek bir görevi, önce çabucak coşuveren, sonra da Waterloo'ya gidip Napoléon'u bulacak kadar ona bağlılık duyan bir delikanlıya vermesini bir hükümdara öğütleyebilir misiniz? Napoléon Waterloo'da zafer kazansaydı halimiz ne olurdu, düşünün bir! Evet, artık liberallerden korkumuz kalmazdı, ama eski hanedanların hükümdarları onun mareşallerinin kızlarıyla evlenirse saltanat sürebilirdi ancak. Böylece de Fabrizio için askerlik mesleği döner kafese konan sincabın hayatı olacaktır; bir sürü didinme var, ama bir adım ilerleme yok. Aşağı tabakadan birçok kimsenin her türlü özveriyi gösterip kendisini geride bıraktıklarını görerek üzülecektir. Bugünkü günde, korkumuz devam ettiği, din yeniden kurulmadığı sürece, yani belki daha elli yıl boyunca, bir delikanlıda bulunması gereken ilk nitelik coşkunluğa kapılmamak, akıllı olmaktır. Ben bir şey düşündüm, ama bu ilkin size bir çığlık attıracak, beni de günlerce süren sıkıntılara sokacak. Sizin için yapmak istediğim bir delilik bu. Ama biliyorsanız söyleyin bana, sizden bir gülümseyiş elde etmek için yapmayacağım delilik var mı?"

Düşes, "Neymiş bu?" dedi.

"Ailenizden üç kişi Parma'da Başpiskoposluk yaptı. Eser yazmış olan Ascanio del Dongo 1600'de, Fabrizio 1699'da, ikinci bir Ascanio da 1740'ta. Fabrizio rahiplik mesleğine girmek ister de birinci derecede niteliklerle kendini gösterirse onu bir yere piskopos, sonra da buraya başpiskopos yaptırırım, sözümün geçmesi devam ederse.

Asıl sakınca şu: Birkaç yılı gerektiren bu güzel tasarıyı gerçekleştirecek kadar uzun süre bakanlıkta kalacak mıyım? Prens ölebilir ya da beni bakanlıktan uzaklaştırmak gibi bir terslik yapabilir. Ne var ki Fabrizio'ya da, size de yaraşır bir hizmette bulunabilmenin tek yolu bu."

Uzun süre tartıştılar. Bu düşünce Düşes'in hiç hoşuna gitmiyordu. "Fabrizio için başka bir mesleğe girmenin olanaksız olduğunu bir daha kanıtlayın bana," dedi.

Kont kanıtladı. "Sırmalı üniformanın özlemini çekiyorsunuz, ama bunun için çözüm yok elimde," diye de ekledi.

Düşes düşünmek için bir aylık süre istedi. Sonunda, içini çekerek Bakan'ın akıllıca düşüncelerini kabul etti. Kont yine aynı şeyi söylüyordu:

"Büyük bir kentte bir İngiliz atına kasıla kasıla binmekle, aile durumuna aykırı düşmeyecek bir mesleğe girmek. Bu ikisinin ortasını göremiyorum. Aksi gibi bir soylu ne doktor olabilir, ne avukat. Oysa çağımız avukatlar çağı." Sonra yineliyordu, "Unutmayın ki, yeğeninize, Milano sokaklarında kendi yaşıtları olan, çok zengin diye tanınan gençlerin yararlandıkları yaşamı sağlıyorsunuz. Bağışlandıktan sonra on beş, yirmi, otuz bin frank verirsiniz ona. Önemi yok bunun sizin için, ne siz, ne ben para biriktirme derdinde değiliz."

Düşes şana, şerefe düşkündü. Fabrizio basit bir hazır yiyici olsun istemiyordu. Sevgilisinin tasarısına aklı yattı.

Kont, "Şunu da unutmayın ki Fabrizio'yu, gördüğünüz birçokları gibi örnek bir papaz yapmak iddiasında değilim," dedi. "Hayır. Her şeyden önce büyük bir soyludur o. Canı isterse kara cahil de kalabilir. Ama Prens beni yararlı bir kimse saydığı sürece, yine de piskopos ya da başpiskopos olarak kalabilir pekâlâ. Emreder de önerimi kesinliğe kavuşturmak lütfunda bulunursanız, Parma kenti koruduğumuz bu genci aşağı bir rütbede görmeme-

li. Onu burada basit bir papaz olarak görürlerse, sonraki durumu göze batar; onun Parma'da ancak mor çorapla,[1] durumuna yaraşacak biçimde uşaklı, atlı arabalı görünmesi gerektir. O zaman herkes yeğeninizin piskopos olacağını anlayacak, kimse bundan alınmayacaktır. Beni dinlerseniz, Fabrizio'yu Napoli'ye gönderin, üç yıl kalsın, ilahiyat öğrenimi yapsın orada. Akademi'nin yıllık tatilinde isterse gider Paris'i, Londra'yı görür. Yalnız, hiçbir zaman Parma'da görünmemeli."

Bu söz Düşes'te ürpertiyi andırır bir tepki yarattı. Yeğenine bir haberci yolladı. "Piacenza'da buluşalım," dedirtti. Bu habercinin gerekli parayla pasaportları da yanında götürdüğünü söylemeye gerek var mı?

Fabrizio Piacenza'ya Düşes'ten önce gelmişti. Onu karşılamaya koştu, öyle de büyük bir coşkunlukla kucaklayıp öptü ki, genç kadını hüngür hüngür ağlattı. Düşes, Kont'un orada bulunmayışına pek sevindi. Sevişmeye başladıklarından beri ilk kez duyuyordu bu duyguyu.

Fabrizio Düşes'in kendisi için hazırladığı tasarılardan çok duygulandı, sonra da üzüldü. Waterloo işi yoluna girdikten sonra, asker olacağını ummuştu hep. Bir şey Düşes'in dikkatini çekti, yeğeni hakkında edindiği, romanlara yaraşan kanıyı daha da pekiştirdi. Fabrizio İtalya'nın büyük kentlerinden birinde, kahve köşelerinde ömür sürmeye hiç yanaşmadı.

Düşes, "Safkan İngiliz atlarına binip Floransa'da ya da Napoli'de, Corso'da gezdiğini gözünün önüne getir," diyordu. "Akşamları bir araba, bir apartman falan, filan!"

Bu bayağı mutluluğu ballandırarak göklere çıkarıyor,

1. İtalya'da korunan ya da bilgin olan gençler monsenyör ya da yüksek rütbeli papaz olurlar ama bu piskoposluk demek değildir. O zaman mor çorap giyerler. Monsenyör olmak için papazlık andı içilmez, isteyen mor çoraplarını çıkarıp evlenebilir. (Ç.N.)

Fabrizio'nun bunu küçümseyerek "olmaz" dediğini görünce de, "Bu çocuk bir kahraman!" diye düşünüyordu.

Fabrizio, "On yıl böyle bir hayat sürdükten sonra ne yapmış olacağım?" diyordu. "Ne olacağım? Benim gibi bir İngiliz atına binip hayata atılan iki yakışıklı delikanlıya yerini bırakacak olan olgun bir genç."

Fabrizio önce Kilise konusuna yanaşmadı hiç. "New York'a gider, Amerika'da cumhuriyet yurttaşı, askeri olurum," diyordu.

Düşes, "Ne kadar yanılıyorsun!" dedi. "Savaşı bulamayacaksın, yine kahve hayatına döneceksin, ama zarafetten, müzikten, sevgiden yoksun olarak. İnan bana, Amerika'da süreceğin hayat senin için de, benim için de sıkıcı olacaktır."

Sonra dolar denen tanrıya orada nasıl tapınıldığını, ayaktakımının verdikleri oylarla her şeyi nasıl karara bağladıklarını anlattı. Yine Kilise konusuna döndüler.

Düşes, "Birdenbire kızma da, Kont senden ne istiyor, onu anla," dedi. "Rahip Blanes gibi az çok herkese örnek olacak, erdemli, yoksul bir papaz olman hiç söz konusu değil. Parma başpiskoposu olan amcaların ne yaptılar, hatırla. Soy kütüğünün ekinde, yaşantılarına ilişkin yazıları bir daha oku. Senin taşıdığın adı taşıyan bir kimseye her şeyden önce, cömert, adil, büyük bir soylu olmak yaraşır... Böyle bir kimse, ömrü boyunca tek bir yolsuzluk yapar, ama o da çok yararlı olur."

Fabrizio derin derin içini çekerek, "Kurduğum bütün hayaller suya düştü demek!" dedi. "Bu özveri çok acı! Mutlak hükümdarların bundan sonra, kendi yararlarına da olsa, gösterilecek coşkunluğa, akıllılığa karşı nefret duyacaklarını hiç düşünmemiştim doğrusu."

"Düşün ki gönülden gelen bir ses, geçici bir heves, taşkın insanı bütün ömrünce hizmetinde bulunduğu tarafın karşıtı olan yana geçirebilir!"

Fabrizio, "Ben mi taşkınım?" dedi. "Garip bir suçlama bu! Sevemiyorum bile!"

Düşes, "Nasıl?" diye haykırdı.

"Güzel bir kadına kur yapmak onuruna erdiğim zaman, soylu bir aileden bile olsa, üstelik dindar da olsa, ancak yüzünü gördüğüm zaman düşünebiliyorum onu."

Bu açıklama Düşes'in üzerinde garip bir etki yaptı. Fabrizio devam etti:

"Novara'daki Mrs. B.den, asıl güç olanı da, ömür boyu kurduğum hayallerden ayrılmak için bir aylık süre istiyorum senden. Anneme mektup yazacağım, Maggiore Gölü'nün Piemonte kıyısına gelip beni Belgirate'de görsün diye; bugünden başlayarak otuz bir gün sonra da, kimliğimi gizlemiş olarak, Parma'da bulunacağım."

Düşes, "Sakın ha!" dedi. Fabrizio ile konuştuğunu Kont Mosca görsün istemiyordu.

İkisi Piacenza'da yine buluştular. Düşes pek telaşlıydı bu kez. Sarayda bir fırtına patlak vermişti. Markiz Raversi'den yana olanlar zafer kazanmak üzereydiler. Parma'da Liberal Parti diye adlandırılan topluluğun başı General Fabio Conti'nin de Kont Mosca'nın yerine gelme olasılığı vardı. Düşes, Prens'in gittikçe daha çok gözüne giren rakibi dışında, Fabrizio'ya her şeyi anlattı. Kont'un çok kudretli korumasından yoksun kalması olasılığını bile göz önüne alarak, gelecekteki şansları üzerinde tartıştı onunla.

Fabrizio, "Napoli'deki Papaz Akademisi'nde üç yıl okuyacağım," dedi. "Ama her şeyden önce genç bir beyefendi olmam gerektiğine, sen de beni erdemli bir papaz okulu öğrencisinin çetin yaşayışını sürmeye zorlamadığına göre, Napoli'de geçireceğim günlerden hiç korkmuyorum. Oradaki yaşayışım Romagnano'dakinden farksız olacak. Romagnano'nun seçkin aileleri bana Jakoben gözüyle bakmaya başlamışlardı. Sürgündeyken, hiçbir şey

bilmediğimi, Latinceyi bile, yazım kurallarını bile bilmediğimi fark ettim. Novara'da yeniden öğrenim yapmak niyetindeydim, Napoli'de de seve seve ilahiyat öğrenimi yapabilirim. Çapraşık bir bilim dalıdır bu."

Düşes pek sevindi. "Bizi kovarlarsa Napoli'de seni görmeye geliriz," dedi. "Ama mademki şimdilik mor çoraplı bir din adamı olmayı kabul ediyorsun, bugünkü İtalya'yı iyi bilen Kont sana aktarayım diye bir öğüt verdi bana. Sana öğretilecek olanlara ister inan ister inanma, yalnız, hiçbir itirazda da bulunma. Tut ki sana vist oyununun kurallarını öğretiyorlar. Vist oyununun kurallarına itirazda bulunur musun? Kont'a senin dine inandığını söyledim, çok sevindi. Hem bu dünyada, hem öbüründe yararlıdır bu. Ama dine inansan bile Voltaire'den, Diderot'dan, Raynal'den, iki meclisi parlamento kurulmasını öne süren bütün o beyinsiz Fransızlardan tiksintiyle söz etmek bayağılığına düşme. Bu adları da sık sık söyleme. Gerekirse bu baylardan sakin bir alaycılıkla söz et. Davaları çoktan çürütülmüş kimselerdir bunlar, saldırılarının da hiçbir etkisi kalmamıştır. Akademide sana bütün söylenecek olanlara körü körüne inan. Yapacağın en küçük itirazları bile olduğu gibi kaydedecek insanlar bulunacağını düşün. İyi idare edersen, küçük bir gönül macerasına göz yumarlar, ama kuşkuyu bağışlamazlar. Yaş entrikayı yok eder, kuşkuyu artırır. Günah çıkartırken bu ilkeye göre davran. Napoli başpiskoposu olan kardinalin vekili piskoposa bir tavsiye mektubu vereceğim sana. Fransa'ya kaçtığını, 18 Haziran günü Waterloo dolaylarında olduğunu yalnız ona söylersin. Bu macerayı çok kısalt, sırf gizlediğin için seni kınamasınlar diye açıkla onu. O kadar küçüktün ki o zaman! Kont'un sana yolladığı ikinci öğüt de şu: Konuşmanın gidişini değiştirecek parlak bir kanıt, susturucu bir karşılık gelirse, kendini gösterme hevesine kapılma, dilini tut. Zeki insanlar se-

nin akıllı olduğunu gözlerinden okurlar. Piskopos olunca da akıllı olmaya bol bol vakit bulacaksın."

Fabrizio Napoli'de önce gösterişsiz bir araba, bir de halasının kendisine yolladığı dört uşakla işe başladı. İyi birer Milanoluydular bunlar. Bir yıllık öğreniminin sonunda hiç kimse onun için "akıllı adam" demiyor, herkes çalışkan, çok eliaçık, biraz çapkınca bir soylu gibi görüyordu onu.

Fabrizio için epey eğlenceli olan o yıl, Düşes için korkunç oldu. Kont'un gözden düşüp devrilmesine üç dört kez kıl payı kaldı. O yıl hasta olduğu için her zamankinden daha korkak olan Prens, Kont'u kovarsa, onun bakan oluşundan önce yerine getirilen ölüm cezalarının iğrençliğinden kurtulacağına inanıyordu. Rassi her şeyden önce elde tutmak istediği, gönülden sevdiği gözdeydi. Kont'un geçirdiği tehlikeler Düşes'i sımsıkı bağladı ona, genç kadın Fabrizio'yu düşünmüyordu artık. İşten ayrılma olasılığını düşünen Kont, buna bir renk vermek için bütün Lombardiya gibi biraz nemli olan Parma'nın havasının sağlığına hiç yaramadığını ileri sürdü. Başbakan olan Kont'un kimi zaman yirmi gün efendisini yalnızken görmediği oluyordu. En sonunda, aralıklı olarak sürüp giden bu gözden düşmelerden sonra, Mosca partiyi kazandı. Sözümona liberal olan General Fabio Conti'yi, Rassi'nin yargıladığı liberallerin hapsedildiği kaleye komutan olarak atadı. Mosca sevgilisine şöyle diyordu:

"Conti tutuklulara yumuşak davranırsa, siyasal düşünceleri yüzünden generallik ödevlerini unutan bir Jakoben sayılarak gözden düşecektir. Amansız, sert davranırsa –ki böyle yapacak gibime geliyor– o zaman da kendi partisinin başı olamaz artık, yakınlarından biri kalede tutuklu olan bütün aileleri kendine düşman eder. Bu zavallı adamcağız Prens'in karşısında çok saygılı bir tavır takınmasını biliyor. Gerekirse günde on kez kılık değişti-

riyor. Gelgelelim, kendisini kurtarabilecek tek çetin yolda yürüyebilecek çapta adam değil. Ne olursa olsun, ortada ben de varım."

General Fabio Conti'nin atanmasıyla kabine buhranı sona erdi. Ertesi gün de Parma'da aşırı kralcı bir gazetenin çıkacağı öğrenildi.

Düşes, "Bu gazete ne kavgalara yol açacak kim bilir!" diyordu.

Kont da gülerek şu karşılığı veriyordu: "Gazetenin yayımlanmasını ben akıl ettim, başyapıtım olacak belki bu benim. Gazetenin yönetimini, hiç istemediğim halde, yavaş yavaş; aşırılıktan yana olan azılılara kaptıracağım. Yazarlara dolgun aylıklar bağlattım. Her yerden bu mevkilere geçmek isteyen bir sürü adam çıkacak. Bu iş bize bir iki ay geçirtecek, sonra da atlattığım tehlikeler unutulacak. Ağırbaşlı kişiler olan P. ile D. yerlerine oturdular bile."

"Ama bu gazete insanı çileden çıkartacak kadar saçma olacak."

Kont, "Ben de öyle olacağını umuyorum," dedi. "Prens her sabah okuyacak onu, gazetenin kurucusu olan benim düşüncelerime hayran kalacak. İkinci derecedeki yazıları ise ya beğenecek, ya beğenmeyecek. Çalışmaya ayırdığı saatlerden ikisi, böylece gitti demektir. Gazete kendi başına birtakım işler açacak ama sekiz on ay sonra ciddi yakınmalar gelmeye başlayınca bütünüyle aşırı azgınların eline geçmiş olacak. Yakınmalara da beni sıkan bu parti karşılık vermek zorunda kalacak. Ben gazeteye kusur bulacağım. Aslında yüz tane korkunç saçmalığı bir tane adamı asmaya yeğ tutarım. Resmî gazetenin bir sayısındaki saçmalığı iki yıl sonra kim hatırlar? Oysa asılan adamın oğullarıyla ailesi, ömrüm boyunca sürecek bir hınç besleyeceklerdir bana. Belki de ömrümü kısaltacaktır bu hınç."

Her zaman bir şeye merak sardıran, hep hareket ha-

linde olan, hiç boş oturmayan Düşes, Parma Sarayı'ndakilerin hepsinden daha akıllıydı; yalnız, entrikalarda başarı kazanmak için gerekli sabırdan, soğukkanlılıktan yoksundu. Bununla birlikte, çeşitli hiziplerin çıkarlarını yakından, merakla izlemeyi başarmış, hatta Prens'ten saygınlık görmeye de başlamıştı. Herkesten saygı gören, yalnız çok modası geçmiş görgü kuralları içine kapanıp kalmış olan şimdiki Prenses Clara-Paolina, kendini kadınların en mutsuzu sanıyordu. Düşes sık sık onu görmeye giderek kendisine hoş görünmeye çalıştı, o kadar mutsuz olmadığını kendisine kanıtlamak işine girişti. Şu da var ki, Prens karısını ancak akşam yemeklerinde görüyordu; yemek yarım saat sürüyor, Prens'in Clara-Paolina'ya tek söz söylemeksizin haftalar geçirdiği oluyordu. Bayan Sanseverina bütün bunları değiştirmeye kalkıştı. Prens ondan hoşlanıyordu; özellikle de genç kadının bağımsızlığını koruması hoşuna gidiyordu. Bu sarayda kum gibi kaynaşan budalalardan birini, istese de gücendirmezlik edemezdi hiçbir zaman. Hepsi kont ya da marki olan, genellikle beş bin franklık gelirleri bulunan aşağılık dalkavuklar, işte bu konudaki beceriksizliği dolayısıyla nefret ediyorlardı ondan. Genç kadın, durumu daha ilk günlerde anladı, yalnız hükümdara, veliaht prensi avcunun içinde tutan Prenses'e hoş görünmeye önem verdi. Düşes Hükümdar'ı oyalamasını biliyor, en önemsiz sözlerini büyük dikkatle dinleyişinden yararlanarak, can düşmanı olan dalkavukları oldukça gülünç durumlara sokuyordu. Rassi'nin kendisine yaptırmış olduğu budalalıklardan sonra –kanla ilgili budalalıklar onarılamaz da– Prens ara sıra korkuya kapılıyor, çoğu zaman da sıkılıyordu. Buysa çekemezliğe, kıskançlığa götürmüştü onu. Hiç eğlenmediğini anlıyor, başkalarının eğlendiklerini görür gibi olunca da, surat asıyordu. Mutluluğu görmek kudurtuyordu onu.

Düşes sevgilisine, "Birbirimizi sevdiğimizi gizlememiz gerek," dedi. Çok saygıdeğer bir kimse olan Kont'u artık pek o kadar sevmediğini Prens'e üstü kapalı biçimde sezdirdi.

Bunu öğrenince, Prens mutlanıvermişti. Düşes'in yapmayı tasarladıklarıyla ilgili birkaç söz söylediği oluyordu ara sıra... Her yıl kendine birkaç ay izin verecekmiş; bu zamanı da İtalya'yı gezip görmek için kullanacakmış. Ülkeyi hiç tanımıyormuş çünkü. Gidip Napoli'yi, Floransa'yı, Roma'yı görecekmiş. Ancak bu bir tür kaçışı andıran durum kadar dünyada hiçbir şey Prens'i üzemezdi. Başlıca zaaflarından biri buydu çünkü; kendi başkentinin hor görüldüğü anlamına gelebilecek davranışlar yüreğini yaralardı onun. Bayan Sanseverina'yı yolundan alıkoyabilecek hiçbir yolun bulunmadığını seziyordu; Bayan Sanseverina da Parma'daki kadınların en göz alıcısıydı. İtalyan tembelliğiyle bağdaşamayacak bir şeydi ama onun kabul günü olan perşembe günlerinde bulunmak için yakındaki yazlıklardan gelenler oluyordu. Gerçek birer şenlikti bu günler. Düşes hemen her zaman bunlarda yeni, ilginç bir şeyler bulup çıkarmanın yolunu buluyordu. Prens bu perşembe günlerinden birinde bulunmak isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Ne yapmalıydı acaba? Herhangi bir kimsenin evine gitmek olacak iş miydi? Ne babası, ne kendisi böyle bir şey yapmamışlardı hiçbir zaman!

Yağmurlu, soğuk bir perşembe günüydü. Prens o akşam ikide bir Bayan Sanseverina'nın evine giden arabaların saray alanının kaldırım taşlarını sarstıklarını duyuyordu. Öfkeyle şöyle bir davrandı: Herkes eğlenirken, hükümdar olan o, yani ülkenin mutlak efendisi olan Prens, herkesten çok eğlenmesi gerekirken sıkıntıdan patlıyordu! Emir subayını çağırttı. Prens Hazretleri'nin sarayından Sanseverina Konağı'na giden sokağa bir düzi-

ne kadar güvenilir adam yerleştirmek için gereken zamanın geçmesini beklemek zorundaydılar. En sonunda, Prens'e yüz yıl kadar uzun gelen bir saatten sonra, bu arada belki yirmi kere bıçaklara göğüs germek, önlem almadan, rastgele sokağa fırlamak isteğine kapılan Hükümdar, Bayan Sanseverina'nın büyük salonunda göründü. Salona yıldırım düşseydi, bu kadar şaşkınlığa yol açmazdı. Prens ilerledikçe, bu çok gürültülü, neşeli salonlarda göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir süre içinde, şaşkınlıktan ileri gelen bir sessizlik hüküm sürmeye başlıyordu. Prens'in üzerine dikilen bütün gözler fal taşı gibi açılıyordu. Saray dalkavukları şaşırmış görünmekteydiler. Tek şaşırmayan Düşes'ti. En sonunda, kalabalık kendinde konuşacak gücü bulunca orada bulunanlardan hepsi şu önemli sorunu çözmeye çalıştılar. Prens'in geleceğinden Düşes'in haberi var mıydı, yoksa herkes gibi o da baskına mı uğramıştı?

Prens çok eğlendi. Düşes'in nasıl her aklına geleni yaptıracak bir yaradılışta olduğunu, ustalıkla ortaya attığı belirsiz yola çıkma niyetleri sayesinde nasıl sonsuz bir güç kazanmış olduğunu şimdi göreceğiz.

Kendisine çok nazik, tatlı sözler söyleyen Prens'i uğurladığı sırada, Düşes'in aklına garip bir fikir geldi; bunu da, sanki çok olağan bir şeymiş gibi, herkesin ortasında söyleyiverdi, "Prens Hazretleri," dedi, "benden esirgemediğiniz bu hoş sözlerin üçünü dördünü Prenses Hazretleri'ne söylemek lütfunda bulunsaydınız, burada, 'Güzelsin!' diyerek mutlu kıldığınızdan çok daha fazla sevindirirdiniz beni. Bana bağışladığınız sonsuz şerefi Prenses'in kötü gözle görmesini dünyada istemem çünkü."

Prens ona dik dik bakarak sert bir tavırla, "Canımın istediği yere gitmekte serbestim sanırım, öyle değil mi?" dedi.

"Sizi boş yere zahmete sokmak istemiyordum, bu

perşembe sonuncu olacak çünkü. Gidip Bologna'da ya da Floransa'da birkaç gün kalacağım."

Salona döndüğünde, herkes onun çok göze girmiş olduğuna inanıyordu. Kont'a bir işaret yaptı, o da vist masasından kalktı, onun ardından aydınlık, boş bir salona gitti.

"Çok atakça bir iş yaptınız, bana sorarsanız 'yapın' demezdim doğrusu," dedi. Sonra gülerek ekledi, "Ama çok tutkun gönüllerde mutluluk sevgiyi artırır; siz yarın sabah yola çıkarsanız, ben de yarın akşam ardınızdan gelirim. Şu Maliye Bakanlığı angaryasından başka beni geciktirecek bir şey yok. Onu da kendim üstüme almak aptallığını gösterdim ya, neyse. Ama sıkı çalışınca dört saat içinde bütün kasaların devir işlemi yapılabilir. Hadi içeriye dönelim, sevgilim, kendimizi sıkmadan, serbestçe, bakanlığımızın cakasını satalım. Bu akşamki temsil bu kentte verdiğimiz son temsildir belki. Herif kendisine meydan okunduğunu sanırsa her şeyi yapar, buna da 'ibret dersi' adını verir. Bu kalabalık gidince sizi bu gece için sıkıca koruma çarelerini düşünürüz. En iyisi, Po yakınında, Sacca'daki evinize gitmeniz olur belki. Avusturya sınırına yarım saat uzakta olmak gibi bir üstünlüğü de var oranın."

Düşes'in sevgisi için de, onuru için de hoş bir an oldu bu. Kont'a baktı, gözleri yaşlarla doldu. Prens'e gösterdikleri saygıya eşit saygıyı ona da göstermek için birbirleriyle yarışan bir dalkavuk sürüsüyle kuşatılmış bu çok güçlü Bakan, kendisi uğrunda her şeyi bırakacaktı, bu kadar rahatlıkla hem.

Salona döndüğünde sevinçten çılgın gibiydi. Herkes karşısında yerlere kadar eğiliyordu.

Dalkavuklar her yandan, "Mutluluk Düşes'i ne kadar değiştiriyor, neredeyse tanıyamayacağız!" diyorlardı. "Bu bir Romalı ruhuna sahip, her şeyden üstün kadın,

hükümdarın kendisine gösterdiği çok aşırı lütfun değerini yine de anlayabildi en sonunda!"

Toplantının sonuna doğru Kont onun yanına geldi. "Size bazı haberlerim var," dedi. Düşes'in yanında bulunanlar hemen uzaklaştılar. Kont anlattı, "Prens saraya döner dönmez eşine haber yollamış, kendisini görmeye geleceğini söylemiş. Prenses'in şaşkınlığını düşünün! Prens, 'Bayan Sanseverina'nın evinde çok güzel bir akşam geçirdim de, onu söylemeye geldim. O eski, köhne konağa nasıl çekidüzen verdiğini size ayrıntılarıyla anlatayım diye ricada bulundu bana,' demiş. Sonra oturmuş, başlamış salonlarınızın her birini uzun uzun anlatmaya. Karısının yanında yirmi beş dakikadan fazla kalmış. Sevincinden ağlıyormuş kadıncağız. Akıllı kadındır, ama konuşmayı Prens'in vermek lütfunda bulunduğu o hafif tavırla sürdürebilmek için söyleyecek tek söz bulamamış."

İtalyan Liberalleri ne derlerse desinler, bu Prens hiç de kötü adam değildi. Evet, bunların birçoğunu hapse attırmıştı ama korku yüzünden; birtakım anılardan ötürü kendini avutmak istercesine, "Şeytanın bizi öldürmesindense bizim onu öldürmemiz yeğdir," diyordu sık sık. Ertesi gün, Prens hayatından çok memnundu. İki olumlu iş becermişti. Düşes'in kabul gününe gitmiş, kendi eşiyle konuşmuştu. Akşam yemeğinde de konuştu onunla. Sözün kısası, Bayan Sanseverina'nın o perşembesi bütün Parma'da yankılar yapan bir iç devrime yol açtı. Bayan Raversi çok üzüldü, Düşes de iki tatlı sevinç duydu; sevgilisine yararlı olabilmiş, onu kendisine her zamankinden daha tutkun bulmuştu. Kont'a, "Aklıma gelen çok tedbirsizce bir düşünce yüzünden oldu bütün bunlar," diyordu. "Roma'da, Napoli'de daha serbest olacağım mutlaka; ama böylesine çekici bir oyun bulabilecek miyim oralarda? Bulamam doğrusu, sevgili Kont; siz de mutluluk veriyorsunuz bana."

VII

Ondan sonraki dört yılın tarihini de yukarıda anlattıklarımız kadar önemsiz, ufak tefek saray olaylarıyla doldurmak gerek. Her bahar Markiz, kızlarıyla birlikte, gelip Sanseverina Konağı'nda ya da Po kıyısındaki Sacca Çiftliği'nde iki ay kalıyordu. Çok hoş vakit geçiriyorlar, Fabrizio'yu konuşuyorlardı. Ama Kont onun Parma'ya bir kez olsun gelmesine izin vermeye yanaşmadı. Evet, Düşes'le Bakan, Fabrizio'nun bir iki yaramazlığını idare etmek zorunda kaldılar, ama delikanlı kendisine çizilen yolu oldukça akıllı uslu izliyordu; ilahiyat öğrenimi yapan, yükselmek için yalnız kendi erdemlerine güvenmeyen büyük bir soyluydu. Napoli'de eski eserleri inceleme işine çok merak sardırmış, kazılar yapıyordu. At meraklının yerini bu almıştı hemen hemen. Misena'daki kazıları sürdürmek için İngiliz atlarını satmış, bir de Tiberius'un henüz gençken yapılmış bir büstünü bulmuştu orada. Bu büst, eski çağların en güzel kalıntıları arasında yer almıştı. Onu buluşu, Napoli'de tattığı en büyük zevk oldu hemen hemen.

Öteki gençlerin yaptıklarını yapmaya kalkışmayacak, sözgelişi, sevdalı rolünü az çok ciddi oynamak istemeyecek kadar yüksek ruhluydu. Sevgilileri yok değildi, ama kendisi için hiçbir önemleri yoktu bunların; yaşına

karşın sevgiyi hiç tanımamış olduğu da söylenebilirdi. Ancak, bu yüzden kadınlar onu daha çok seviyorlardı. Büyük bir soğukkanlılıkla davranmaktan hiçbir şey alıkoymuyordu onu. Genç, güzel bir kadın, onun için başka bir genç, güzel kadına eşitti çünkü. Ancak, en son tanımış olduğu kadın, en çekici görünüyordu ona.

Napoli'de geçirdiği son yıl boyunca, oranın en beğenilen hanımlarından biri Fabrizio uğruna delilikler yapmıştı. Fabrizio ilkin hoşlanmıştı bundan, sonra da can sıkıntısından bezmişti. Öyle ki, yola çıkışına sevinmesinin bir nedeni de güzel Düşes d'A.nın ilgisinden kurtulmuş olmasıydı. 1821'de bütün sınavlarını şöyle böyle verdi, öğretmeni de bir nişanla bir armağan aldı. Fabrizio da sık sık düşündüğü şu Parma kentini görmek için yola çıktı en sonunda. Monsenyör olmuştu; arabasına dört at koşuluydu. Parma'dan önceki konak yerinde iki at kaldı, kente girince de arabasını San Giovanni Kilisesi'nin önünde durdurdu. "Latin Soykütüğü" adlı yapıtın yazarı olan büyükamcası, Başpiskopos Ascanio del Dongo'nun görkemli mezarı oradaydı. Mezarın başında dua etti, sonra yaya olarak Düşes'in konağına gitti. Genç kadın onu ancak birkaç gün sonra bekliyordu. Salonu çok kalabalıktı, çok geçmeden Düşes'i yalnız bıraktılar.

Fabrizio, halasının kolları arasına atılarak, "E! Benden memnun musun?" diye sordu. "Napoli'de dört mutlu yıl geçirdim sayende, yoksa Novara'da polisten izinli, sevgilimle sıkıntıdan patlayacaktım."

Düşes şaşmaktan kendini alamıyordu; yeğenini yolda görse tanıyamazdı. Gerçekte neyse öylece, yani İtalya'nın en yakışıklı erkeklerinden biri olarak görüyordu onu. Özellikle yüzü çok güzeldi. Düşes gözüpek bir haylaz kılığında yollamıştı onu Napoli'ye. O sıralarda hep taşımakta olduğu kırbaç bedeninin ayrılmaz bir parçasıydı sanki; şimdiyse yabancıların önünde çok soy-

lu, çok ölçülü bir tavrı vardı; baş başa kaldıkları zaman Düşes, ilkgençlik çağının bütün ateşliliğini buluyordu onda. Fabrizio yontulmakla hiçbir şey kaybetmemiş bir elmastı. Geleli bir saat olmamıştı ki, Kont da çıkageldi. Pek erken gelmişti. Delikanlı, öğretmenine verilen Parma nişanından öyle güzel deyimlerle söz etti, bunun kadar açıkça söylemediği öteki iyiliklerden duyduğu derin minneti öyle ölçülü, kusursuz bir biçimde açıkladı ki, Bakan daha ilk anda çok iyi bir izlenim edindi onun hakkında. Düşes'e yavaşça, "Yeğeniniz ileride kendisini yükselteceğiniz bütün mevkileri süsleyecek yaradılışta," dedi.

O zamana dek her şey yolunda gitmişti. Yalnız, Fabrizio'dan çok hoşlanan, hep onun yaptıklarına dikkat eden Kont Mosca bir ara Düşes'e bakınca gözlerinde bir gariplik sezdi. İçinden, "Bu delikanlı tuhaf bir etki yapıyor burada," dedi.

Bu düşünce acı oldu. Kont elli yaşını bulmuştu. Çok acı bir sözdür bu elli yaş; bütün kapsamını, ancak ve ancak, çıldırasıya sevdalı bir kimse duyabilir. Bakan olarak gösterdiği sertliklere karşın, çok iyi, sevilmeye çok layık bir adamdı. Şu var ki, o acı elli yaş sözü gözlerinde bütün yaşantısını karartıyordu; onu kendine karşı bile acımasız kılabilirdi. Düşes'i Parma'ya gelmeye razı edeli beş yıl olmuştu; o da özellikle ilk zamanlarda Kont'un kıskançlık duymasına yol açmıştı, ama hiçbir zaman gerçek bir yakınma konusu olmamıştı onun için; hatta öyle sanıyordu ki –haklıydı da– saraydaki birtakım genç, yakışıklı erkeklere görünürde ilgi duyar gibi davranmıştı, ama sırf Kont'un sevgisini daha sağlamlaştırmak için yapmıştı bunu. Sözgelişi, Prens'in iltifatlarını reddettiğine emindi. Bu nedenle de Prens üzerinde ibretle durulacak bir söz söylemişti.

Düşes gülerek ona, "İyi ama iltifatlarınızı kabul edecek olursam, Kont'un karşısına ne yüzle çıkarım?" demişti.

Prens de şu karşılığı vermişti: "Ben de hemen hemen

sizin kadar şaşırıp kalırdım. Sevgili Kont! Dostum benim! Ama giderilmesi kolay bir pürüzdür bu, onu da düşündüm. Kont'u ömrünün sonuna kadar kaleye hapsettiririz, olur biter!"

Fabrizio'nun gelişi sırasında Düşes mutluluktan öylesine heyecana kapıldı ki, bakışlarının Kont'ta uyandırabileceği düşüncelere aldırmadı bile. Etki derin, kuşkular da çözüm bulunmaz türden oldu.

Gelişinden iki saat sonra Fabrizio'yu Prens yanına kabul etti. Huzura bu beklenmedik çıkışın herkes üzerinde uyandıracağı olumlu etkiyi önceden kestirdiği için, Düşes bu konuda iki aydır ricada bulunmaktaydı. Daha ilk anda gösterilen bu ilgi Fabrizio'yu üstün bir duruma sokuyordu. Bulunan bahane de onun, Piemonte'deki annesini görmeye giderken, Parma'ya uğramış olmasıydı. Düşes'in yazdığı kısacık, sevimli bir mektup Prens'e Fabrizio'nun kendisinden emir beklediğini bildirdiği sırada, Hükümdar'ın canı sıkılıyordu. "Aptal mı aptal bir softa bozuntusu, anlamsız ya da sinsi bir surat göreceğim besbelli," diye düşündü. Mevki komutanı Fabrizio'nun daha önce başpiskopos büyükamcasının mezarını ziyaret ettiğini haber vermişti zaten. Prens içeriye uzun boylu bir gencin girdiğini gördü. Mor çorapları olmasa, genç bir subay sanırdı onu.

Bu ufak şaşkınlık canının sıkıntısını giderdi. "Bu delikanlı için kim bilir ne lütuflar isteyecekler benden, elimden gelen her şeyi yapmamı dileyecekler," diye düşündü. "Geliyor, heyecanlı olsa gerek. Jakoben politikası yapayım da ne karşılık verecek, göreyim bir."

Prens sevimli birkaç sözle konuşmaya başladıktan sonra, "Ee, Monsenyör, Napoli halkı hayatından memnun mu bari? Kral'ı seviyor mu?" diye sordu.

Fabrizio hiç çekinmeden, "Prens Hazretleri, sokakta giderken Kral Hazretleri'nin çeşitli alaylarındaki askerle-

rin çok iyi giyindiklerini görerek beğeniyordum. Yüksek sınıflar efendilerine saygı gösteriyorlar; gerekeni de bu zaten. Yalnız, doğrusunu söylemek gerekirse, aşağı tabakadan insanların bana, kendilerine parasıyla yaptırdığım işlerden başka şeyin sözünü etmelerine ömrümde katlanamamışımdır," diye karşılık verdi.

Prens, "Vay canına! İyi yetiştirilmiş bir kuş! Sanseverina akıl öğretmeni olmalı onun!" diye düşündü. İlgi duyduğu için ayak diredi, bu çok çetin konuda Fabrizio'yu söyletmek için büyük bir ustalığa başvurdu.

Delikanlı, tehlikeyi görünce harekete geçti, çok yerinde karşılıklar vermenin yolunu buldu. "Kralına sevgi duyduğunu açıkça belirtmek hemen hemen küstahlıktır; çünkü ona herkes körü körüne boyun eğmekle yükümlüdür," diyordu.

Prens bu kadar tedbirlilik karşısında, kızar gibi oldu. "Bize Napoli'den gelen bu adam akıllı bir şey galiba ama ben bu tür yaratıkları sevmem," diye düşündü. "Akıllı bir adamın, en iyi ilkelerle, en iyi niyetlerle de davransa, ucundan kıyısından ya Voltaire'e, ya Rousseau'ya yakınlığı vardır."

Genç okul kaçkınının, böylesine tavırlarıyla, böylesine söz götürmez karşılıklarıyla Prens'e meydan okur gibi bir hali vardı sanki. Prens'in önceden kestirdiği şey olmuyordu bir türlü. Göz açıp kapayana dek babacan bir tavır takındı, birkaç sözle toplumların, hükümetlerin büyük ilkelerine kadar çıkarak, duruma da uydurarak, Fénelon'un birkaç cümlesini sıralayıverdi: Daha çocukluğunda, halk önündeki toplantılar için ezberletmişlerdi bunları ona.

"Bu ilkeler şaşırtıyor sizi, delikanlı," dedi. Buluşmanın başında ona monsenyör demişti, uğurlarken de monsenyör demek niyetindeydi ama konuşma süresinde dostça, ahbapça bir adla çağırmayı daha ustalıklı, daha

dokunaklı buluyordu. "Bu ilkeler şaşırtıyor sizi, delikanlı, ama açık söyleyeyim ki, her gün benim *Resmi Gazete*'de okunabilecek olan 'muhtaçlık nakaratına' –bu deyimi kullandı– hiç benzemezler... Ama, Allah Allah! Ben de neden söz ediyorum size! Gazetenin bu yazarlarının hiçbirini tanımazsınız."

"Özür dilerim, Prens Hazretleri, *Parma* gazetesini yalnız okumakla kalmıyorum –yazılarını da oldukça iyi buluyorum–, ben de onun gibi, XIV. Louis'nin 1715'te ölümünden beri yapılan her şey hem suçtur, hem aptallıktır, diyorum. İnsanın en çok ilgi duyduğu konu kendi kurtuluşudur; bu konuda iki ayrı görüş olamaz; bu mutluluk sonsuza dek sürmelidir. 'Özgürlük, adalet, büyük yığınların mutluluğu' gibi sözler iğrençtir, canicedir; zihinlerde tartışma, güvensizlik alışkanlığı yaratır. Bir millet meclisi, bu adamların kabine diye adlandırdıkları nesneden sakınır. Bu zararlı sakınma alışkanlığı bir yerleşti mi, zaaflarına kapılan insanlar başlar onu her şeye uygulamaya. Sonunda insanoğlu Kutsal Kitap'tan, Kilise'nin buyruklarından, gelenekten de sakınmaya başlar. O zaman da yıkılmış demektir. Söylemesi çok yanlış, canice ama Tanrı buyruğuyla işbaşına gelen hükümdarların gücüne karşı bu güvensizlik, her birimizin yaşayabileceğimiz yirmi otuz yıl boyunca mutluluk verse bile, sonsuz bir işkenceyle karşılaştırılınca, yarım yüzyıl ya da bütün bir yüzyıl nedir ki?"

Fabrizio'nun, konuşurken takındığı tavırdan, düşüncelerini karşısındakine en kolay kavratacak biçimde düzenlemeye çalıştığı görülüyordu; ezberlenmiş bir ders okumadığı apaçıktı.

Çok geçmeden Prens yalın, ağırbaşlı tavırlarından sıkıldığı bu delikanlıyla uğraşmaktan vazgeçti. Birdenbire, "Hadi güle güle, Monsenyör," dedi. "Görüyorum ki Napoli Papaz Akademisi'nde çok iyi bir öğretim yapı-

yorlar. Bu ilkeler böylesine seçkin bir zihinde yer etti mi, parlak sonuçlara ulaşılmasını da olağan görmek gerek. Hadi güle güle!" deyip arkasını döndü.

Fabrizio içinden, 'Hiç hoşuna gitmedim bu hayvan herifin!' diyordu.

Prens yalnız kalır kalmaz, "Şimdi yapılacak iş şu," diye düşündü. "Bu yakışıklı delikanlı bir şeye tutkunluk besleyebilecek mi, onu görmeli. Öyleyse, iş tamam... Halasından aldığı dersi bundan daha akıllıca yineleyebilir mi insan? O konuşuyormuş sandım. Ülkemde bir devrim olsa, eskiden Napoli'de San Felice denen kadın gibi, burada da *Monitore* gazetesini o yönetecektir. Yalnız, San Felice'nin yirmibeş yaşında oluşuna, güzelliğine aldırmadılar, astılar! Çok akıllı kadınlara ders olsun bu."

Prens, Fabrizio'yu halasının öğrencisi sanmakla aldanıyordu. Tahtın üzerinde ya da yanında, akıllı insanlar çok geçmeden her türlü ölçü inceliğini kaybederler. Çevrelerinde açık açık konuşulmasına dayanamazlar, kabalık sayarlar bunu. Maskelerden başka şey görmek istemezler de, ten güzelliği üzerine fikir yürütmeye kalkışırlar. Asıl gülünç yanı şu ki, kendilerini çok akıllı, ince sayarlar. Sözgelişi, şimdiki durumda Fabrizio, söylediğini duyduğumuz her şeye aşağı yukarı inanıyordu. Evet, bütün bu büyük ilkeleri ayda iki kere bile düşünmezdi ama sert mizaçlıydı, akıllıydı; inançlıydı da sonra.

XIX. yüzyılın düşkün olduğu özgürlük sevgisi, büyük yığınların mutluluğu modası, inanışı onun gözünde sapkınlıktan başka bir şey değildi; her şey gibi o da geçecekti ama birçok ruhları öldürdükten sonra; tıpkı veba gibi o da, kasıp kavurduğu bölgede birçok ruhları öldürür. Fabrizio yine de Fransız gazetelerini zevkle okuyor, bunları bulabilmek için düşüncesizce davrandığı oluyordu.

Fabrizio saraydaki kabulden şaşkın bir halde dönüp Prens'in çeşitli saldırışlarını anlatınca halası, "Hemen gi-

dip Sayın Başpiskoposumuz Landriani'yi görmelisin," dedi. "Yayan git, merdivenden yavaş çık, sofalarda gürültü etmemeye çalış. Seni bekletirlerse daha iyi, bin kere daha iyi! Sözün kısası, bir kilise adamı gibi davran!"

Fabrizio, "Anladım, bizimki iki yüzlü adamın biri!" dedi.

"Hiç öyle değildir. Erdemin ta kendisidir."

Fabrizio şaşırmıştı. "Kont Palanza'nın öldürülmesi sırasında yaptıklarından sonra da mı?" dedi.

"Evet, yavrum, bütün o yaptıklarından sonra da. Bizim Başpiskopos'un babası Maliye Bakanlığı'nda memurmuş, kendi halinde bir adamcağızmış, bu da her şeyi açıklar. Monsenyör Landriani'nin ateşli, derin, geniş bir zekâsı vardır. Açık yüreklidir. Erdemi sever. Eminim ki Hıristiyanlara düşman olan o amansız İmparator Decius bir daha dünyaya gelseydi, tıpkı geçen hafta operada seyrettiğimiz Polyeucte gibi, onu da şehit ettirirdi. İşte madalyonun yüzü bu; tersi de şu: Hükümdar'ın, hatta Başbakan'ın bile karşısında oldu mu, bunca büyüklükten ötürü heyecanlanır, şaşırır, kızarıp bozarır. 'Hayır' demesine hiç mi hiç olanak yoktur. Yaptıklarının nedeni budur; bunlar da, bütün İtalya'da onun adını kötüye çıkarmıştır. Yalnız, bilinmeyen bir şey var ki o da şudur: Kamuoyu Kont Palanza davası konusunda onu aydınlatınca, o da çile doldurmaya karar verdi. Tam on üç hafta, yani *Davide Palanza* adında kaç harf varsa o kadar hafta kuru ekmekle sudan başka şey koymadı ağzına. Bizim bu sarayda çok akıllı bir alçak herif vardır. Adı Rassi'dir. Başyargıç ya da Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı'dır. Kont Palanza'nın ölümü sırasında Başpiskopos Landriani'yi büyüledi. On üç haftalık çile döneminde Kont Mosca hem acıdığı için, hem de biraz muziplik olsun diye, haftada bir, hatta iki kez yemeğe çağırıyordu onu. Zavallı Piskopos ona hoş görünmek için herkes gibi yemek yi-

yordu. Hükümdar'ın onayladığı bir eylem yüzünden çile doldurduğunu açıkça göstermenin baş kaldırma, Jakobenlik olduğuna inanıyordu sanki. Yalnız herkes biliyordu ki, sadık bir uyruk olmak görevi uğruna kendisini herkes gibi yemek yemek zorunda bıraktığı her sefer için iki günlük bir ekmek-su çilesine daha girmektedir.

Monsenyör Landriani çok akıllıdır, birinci sınıf bir bilgindir ama bir tek zayıf yönü vardır: Sevilmek ister. Onun için, yüzüne baktığın zaman sevecen görün, üçüncü gidişinde de iyice sev onu. Senin soyluluğuna bu da eklenince, adam tapacaktır sana. Seni merdiven başına kadar geçirirse, şaşkınlık gösterme, bu tür davranışlara alışıkmışsın gibi yap. Soylu kişiler karşısında doğuştan dize gelmiş bir adamdır o. Ayrıca, sadelik göster; kilise adamı gibi davran; aşırı akıllılık etmeye, kendini göstermeye, hazırcevaplığa kalkışma. Onu ürkütmezsen senden hoşlanır. Düşün ki, seni kendiliğinden başyardımcılığa getirmesi gerek. Kont da, ben de, bu çabuk yükselişe şaşacağız, hatta kızacağız ama hükümdara karşı böyle davranmamız gerek."

Fabrizio başpiskoposluğa koştu. Bulunmaz bir şans eseri olarak, iyi yürekli Rahibin biraz sağır olan uşağı, *Del Dongo* adını işitmedi, "Fabrizio adlı genç bir papaz gelmiş," diye haber verdi. Başpiskopos'un yanında ahlak bakımından pek dürüst davranmayan bir köy papazı vardı. Azarlamak için getirtmişti onu. Şimdi de paylıyordu, bu da çok acıydı onun için. Yüreğinde böyle bir acıyı da daha uzun süre taşımak istemiyordu. Onun için, büyük Başpiskopos Ascanio del Dongo'nun küçük yeğenini üç çeyrek saat bekletti.

Köy papazını dış salona kadar geçirdi. Geri dönerken kendisini bekleyen bu adama, "Ne gibi bir hizmette bulunabilirim size?" diye sorduğu sırada mor çorapları gördü, Fabrizio del Dongo adını duydu. O zaman nasıl

özür dilediğini, ne kadar üzüldüğünü nasıl anlatmalı? Bu olay kahramanımızın öyle hoşuna gitti ki, daha bu ilk ziyarette bir sevgi atılışıyla Rahibin elini öpmek için davrandı. Başpiskopos'un üzüntü içinde, "Del Dongo ailesinden birini salonda bekleteyim ha?" deyişi görülecek şeydi. Özür dileme yerine geçsin diye köy papazının bütün yaptıklarını, suçlarını, verdiği karşılıkları ona anlatma gereğini duydu.

Fabrizio, Sanseverina Konağı'na dönerken kendi kendine, "Zavallı Kont Palanza'nın bir an önce öldürülmesini sağlayan, bu adam mıymış gerçekten?" diyordu.

Kont Mosca onun Düşes'in odasına girdiğini görünce, gülerek, "Beyefendi Hazretleri ne düşünüyorlar bakalım?" diye sordu. (Kont kendisine Fabrizio'nun "Beyefendi Hazretleri" demesini hiç istemezdi.)

"Şaştım kaldım. İnsanların yaradılışlarını hiç bilmiyormuşum. Adını bilmesem, bu adam tavuk kesilirken bakamaz, diye bahse girerdim!"

Kont, "Kazanırdın da!" dedi. "Ama Prens'in ya da yalnızca benim karşımdayken 'hayır' diyemez. Doğrusu şu ki, onun üzerinde etki yapabilmek için nişanımın enli sarı kurdelesini ceketimin üstünden geçirmem gerek. Sırtımda frak varken söylediklerime itiraz edebilir. Onun için, kendisini kabul ederken üniforma giyerim hep. Güçlülüğün nüfuzunu yok etmek bize düşmez. Fransız gazeteleri zaten yeterince çabuklukla yok ediyorlar onu. Saygı gösterme merakı bizim ömrümüz kadar yaşayacak. Siz de yeğenim, saygıdan daha uzun ömürlü olacaksınız. İyi adam olacaksınız siz!"

Fabrizio Kont'la birlikte olmaktan çok hoşlanıyordu; kendisiyle gülünçlüğe kaçmadan konuşmaya tenezzül eden ilk büyük adam oydu. Ortak bir zevkleri de vardı: eski eserler, kazı yapma zevki. Öte yandan, delikanlının kendisini büyük bir dikkatle dinleyişi de Kont'un pek

hoşuna gidiyordu. Yalnız, çok önemli bir sakınca da vardı: Fabrizio, Sanseverina Konağı'nın bir bölümünde oturuyor, günleri Düşes'le geçiyor, bu içli dışlılığın kendisini mutlulandıracağını büyük bir masumlukla açığa vuruyordu. Üstelik, insanı umutsuzluğa düşürecek kadar güzel gözleri, körpe bir teni vardı.

IV. Ranuce-Ernesto kendisine seyrek olarak sevgili bulabiliyordu. Namusluluğu sarayda herkesçe bilinen Düşes'in kendisine bir ayrıcalık yapmamış oluşuna da uzun süredir kızmaktaydı. Daha önce de gördük. Fabrizio'nun akıllılığı, hazırcevaplığı ilk günden canını sıkmıştı. Halayla yeğenin düşüncesizce açığa vurdukları derin arkadaşlığı, kötü anlama aldı. Dalkavuklarının bitmez tükenmez sözlerine derin bir dikkatle kulak verdi. Bu delikanlının gelişi, isteyip elde ettiği o çok olağanüstü buluşma, tam bir ay sarayın başlıca haberi, başlıca şaşırtıcı konusu oldu. Bunun üzerine, Prens'in aklına bir şey geldi:

Muhafız birliğinde şaraba çok dayanıklı bir er vardı. Bu adam ömrünü meyhanede geçirir, askerlerin neler düşündükleri hakkında doğrudan doğruya hükümdara haber yetiştirirdi. Carlone'nin eğitimi yoktu; olsaydı çoktan yükselirdi. Görevi, büyük saat her gün on ikiyi çalarken, sarayın önünde bulunmaktı. Prens öğleden az önce gidip kendi giyindiği odaya bitişik bir asma kat odasının panjurunu belirli bir biçimde araladı. Saat on ikiyi çaldıktan sonra da yine odaya döndü, askeri orada buldu. Prens'in cebinde bir yaprak kâğıtla bir yazı takımı vardı. Askere şu mektubu yazdırdı:

Kont Hazretleri;

Siz çok akıllı adamsınız elbette; bu devlet de sizin o keskin görüşünüz, derin kavrayışınız sayesinde bu kadar iyi yönetiliyor. Yalnız Sayın Kont, bu kadar büyük başarıların biraz da kıskançlık uyandırmaması olanaksızdır. Yakışıklı bir gen-

cin, belki kendisi istemeksizin, çok özel bir sevgi uyandırdığını keskin görüşünüzle sezemezseniz, çok korkarım ki herkes sizinle biraz alay edecektir. Bana söylendiğine göre, bu mutlu fani topu topu yirmi üç yaşındaymış. Sayın Kont, işi çatallaştıran da şu: Siz de, ben de bu yaşın iki katının çok üstündeyiz. Akşam biraz uzaktan bakınca, Kont sevimlidir, şakraktır, nüktelidir, hoştur. Ama sabahleyin, içli dışlılık halinde, doğrusu şu ki, yeni gelenin daha hoş yönleri vardır belki. Oysa biz kadınlar, hele otuzumuzu aşınca, gençliğin körpeliğine çok önem veririz. Bu hoş delikanlının, kendisine yüksek bir görev verilerek, sarayımıza yerleştirileceğinden de söz edilmiyor mu zaten? Zatıalilerine bundan en çok söz eden kimdir acaba?

Prens mektubu aldı, askere iki gümüş verdi. Asık bir suratla, "Aylığının dışında veriyorum bunu!" dedi. "Kimseye bir şey söylemeyeceksin, kalenin yeraltı zindanlarından en nemli olanını boylarsın yoksa."

Prens'in yazı odasında, sarayındaki kimselerden çoğunun adreslerini taşıyan bir sürü zarf vardı. Bunların hepsi, okuryazar değil diye bilinen bu askerin elinden çıkmaydı. Kendi polis raporlarını bile kendisi yazmazdı. Gerekli zarfı seçti.

Birkaç saat sonra, Kont Mosca postadan bir mektup aldı. Mektubun hangi saatte gelebileceği hesaplanmıştı. Elinde küçük bir mektup tutarak içeriye girdiği görülen postacı bakanlık binasından çıkınca, Mosca Prens'in yanına çağrıldı. Bu gözde adamın böylesine kederli olduğu görülmemişti hiç. Bu halinden daha çok zevk duymak için, Prens onu görür görmez haykırdı:

"Bakan'la oturup çalışmaya değil de, arkadaşla oturup dereden tepeden dedikodu yaparak yorgunluk çıkarmaya ihtiyacım var. Dehşetli başım ağrıyor bu akşam; kara kara düşünceler geliyor aklıma, üstelik."

Saygıdeğer efendisinin yanından ayrılmasına izin

çıktığı zaman, Başbakan Kont Mosca della Rovere'nin ne kadar öfkeli olduğunu söylemeye gerek var mı? IV. Ranuce-Ernesto bir insana yürek üzüntüsü vermekten yana çok ustaydı. Bu bakımdan onu avıyla oynayan bir kaplana benzetmekle pek de haksızlık etmiş olmayız.

Kont arabasını doludizgin sürdürerek evine döndü. Kapıdan girerken, "İçeriye kimseyi sokmayın!" diye bağırdı. Nöbetçi memura, "Sen git hadi!" dedi. Sesini işitecek kadar yakınında birisinin bulunduğunu bilmek çileden çıkarıyordu onu. Sonra koşup gitti, tabloların bulunduğu büyük salona kapandı. Orada bütün öfkesini açığa vurdu en sonunda. Bütün geceyi orada karanlıkta, öfkeyle kendinden geçmiş, bir aşağı, bir yukarı dolaşarak geçirdi. Ne tür bir tavır takınacağını düşünmek için dikkatini var gücüyle bir noktaya toplayabilmek amacıyla gönlünü susturmaya çalışıyordu. En amansız düşmanında bile acıma uyandıracak acılarla kıvranarak içinden şöyle diyordu:

"Nefret ettiğim erkek Düşes'in evinde oturuyor, bütün vaktini onunla geçiriyor. Düşes'in yanındaki kadınlardan birinin ağzını arasam mı acaba? Hayır, bundan daha tehlikeli bir şey olamaz. Düşes o kadar iyi kadındır ki! Onlara bol para da veriyor. Bu yüzden tapıyorlar kendisine! Ona tapmayan var mı ki, Tanrım!" Sonra, öfkeleniyordu: "Sorun şurada... İçimi kemiren kıskançlığı belli edeyim mi, yoksa hiç sözünü etmeyeyim mi? Ses çıkarmazsam, benden hiçbir şeyi gizlemezler. Gina'yı tanırım; kızdı mı, dünyayı gözü görmez. Nasıl davranacağını kendisi de bilemez. Önceden bir tavır takınmaya kalkışsa bocalar. Harekete geçeceği anda her zaman yeni bir şey gelir aklına, bunu da dünyanın en iyi şeyiymiş gibi uygulamaya kalkar, her şeyi bozar sonra. Çektiğim işkenceden söz etmezsem benden gizlemezler, ben de olup bitenlerin hepsini görebilirim... Evet

ama konuşursam başka durumları çıkarırım ortaya. Düşündürürüm onları. Olabilecek bütün o korkunç şeylerin çoğunu önlemiş olurum... Onu uzaklaştırır belki de." Kont soluk aldı. "O zaman savaşı kazandım demektir. Yine de o an için kızabilir biraz; olsun, ben yatıştırırım onu... O öfkeden de daha olağan ne vardır ki?.. On beş yıldır oğluymuş gibi seviyor onu. Bütün umudum bunda; oğluymuş gibi... Yalnız, Waterloo'ya kaçışından beri onu görmüyordu. Napoli'den gelince, özellikle Düşes için, bambaşka bir erkek oldu." "Bambaşka bir erkek!" diye öfkeyle yineledi. "Yakışıklı bir erkek, üstelik. Ya o saf, sevgi dolu tavrı, bunca mutluluk vaat eden o gülümser gözleri! Hele o gözler! Düşes bizim sarayda onların benzerini görmeye alışık olmasa gerek! Donuk ya da alaycı bakışlar var sarayda onların yerine. İşim başımdan aşkın, beni gülünç duruma sokmak isteyen bir adam üzerinde nüfuzumla üstün bulunuyorum ancak; bakışlarım bile çoğu zaman nasıldır, kim bilir! Ah, ah! Ne yaparsam yapayım, bende yaşlı olan, en çok bakışım olsa gerek! Neşem bile alaycılığa daha yakın değil mi? Dahası var, bu noktada da açıksözlü olmak gerek... Neşemin hemen altında da mutlak güçlülük... bir de kötü yüreklilik sezilmiyor mu? Ara sıra, hele kızdırdıkları zaman, her istediğimi yaparım, demiyor muyum kendi kendime? Aptalca bir söz de ekliyorum hatta; başkalarından daha mutlu olmam gerek, başkalarında olmayan bende var çünkü. Her şeyin dörtte üçü üzerinde mutlak gücüm var, diyorum. Dürüst olmakta yarar var. Bu düşüncenin verdiği alışkanlık gülümseyişimi bozsa gerek... Bana hayatından memnun... bir bencillik... görünümü verse gerek... Oysa, onun gülümseyişi ne sevimli! Her yanından ilkgençliğin o tasasız mutluluğu fışkırıyor; bu mutluluğu da, o yaratıyor!"

Kont için ne yazık ki o akşam sıcak, boğucu olan

hava fırtınanın geleceğini haber veriyordu; o ülkelerde insanı aşırı kararlara iten havalardan biri, kısacası. Bu tutkulu adamı ölüm acısıyla dolu üç saat boyunca işkenceyle kıvrandıran bütün yargıları, başına gelenler üzerindeki görüşlerini nasıl anlatmalı? Sonunda sırf şu düşünce yüzünden tedbirli davranmakta karar kıldı: "Ben deliyim galiba! Yargı yürüttüğümü sanıyorum ama değil. Daha az acıklı bir durum aramak için dört dönüyorum. Kesin bir yargının yanından geçiyorum da görmüyorum onu. Mademki aşırı acı yüzünden gözlerim dünyayı görmüyor, bütün akıllı insanların doğru buldukları, adına tedbir denen kurala uyayım bari. Bir kez o uğursuz kıskançlık sözü ağzımdan çıktı ya, oynayacağım rol de kesinlikle belli oldu demektir. Tersine, bugün hiçbir şey söylemezsem yarın söyleyebilirim, her şeye karşı da üstün durumda kalırım."

Bunalım çok güçlüydü; sürüp gitseydi Kont çıldırırdı. Kısa bir an için yatıştı, dikkati gelip imzasız mektuba takıldı. Nereden gelebilirdi bu mektup? Birtakım adlar araştırdı, her biri üzerinde bir yargı yürüttü; bu da, oyaladı onu. Sonunda, Hükümdar'ın gözlerinden fışkıran hınzırca bir parıltıyı hatırladı. Buluşup konuşmalarının sonuna doğru, Prens şunları söylediği sırada olmuştu bu:

"Evet sevgili dostum, şunu kabul etmemiz gerek: En mutlu bir yükselme hırsının, hatta sınırsız bir güçlülüğün sağladığı zevklerle özenler bile şefkat, sevgi ilişkilerinin sağladığı o içli dışlı mutluluğun yanında hiç kalır. Önce erkeğim, sonra prensim ben. Sevme mutluluğuna eriştiğim zaman, sevgilim prense değil, erkeğe hitap eder."

Kont bu fesatça mutluluk anını mektuptaki şu sözlerle karşılaştırdı:

Bu devlet sizin o keskin görüşünüz, derin kavrayışınız sayesinde bu kadar iyi yönetiliyor.

"Prens'in bu cümle!" diye haykırdı. "Bir saray adamı yazsaydı, boşuna bir tedbirsizlik olurdu. Mektup Prens' ten geliyor!"

Bu sorunu çözünce işin içyüzünü sezmiş olmanın verdiği zevk, çok geçmeden, Fabrizio'nun hoş, sevimli halinin yine gözleri önüne gelen amansız görüntüsüyle silindi. Zavallının yüreği üstüne yeniden çöken kocaman bir ağırlık gibi oldu bu. Öfkeyle, "İmzasız mektubun kimden geldiğinin ne önemi var?" diye haykırdı. "Bana haber verdiği olay yine de ortada değil mi?" Sonra böylesine çılgınlık ettiği için kendisini mazur göstermek istermiş gibi, "Bu geçici heves yaşayışımı değiştirebilir," dedi. "Düşes onu az çok seviyorsa, ilk anda Belgirate'ye, İsviçre'ye, dünyanın herhangi bir bucağına gider onunla. Zengin kadın; yılda birkaç altınla yaşamak zorunda kalsa bile ne önemi var onun için? Daha bir hafta önce 'Konağım derli toplu, çok da görkemli, ama sıkıyor beni!' diye içini dökmüyor muydu? Bu genç ruha yenilik ister. Bu yeni mutluluk nasıl da yalın bir biçimde karşısına çıkıyor! Tehlikeyi düşünmeden, bana acımayı düşünmeden önce sürüklenip gidecek! Bense ne kadar mutsuzum!"

Kont bunları bağıra bağıra söyledikten sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı. O akşam Düşes'in yanına gitmemeye ant içmişti, ama dayanamadı. Gözleri onu görmeye böylesine susamış değillerdi hiçbir zaman. Gece yarısı sularında onun yanına gitti. Yeğeniyle yalnız buldu. Kontes saat onda herkesi savmış, kapısını kapattırmıştı.

Bu iki insan arasında hüküm süren sevgi dolu içtenliği, Düşes'in yapmacıksız neşesini görünce, Kont'un

gözleri önünde bir güçlük belirdi, hem de birdenbire! Tablolar galerisinde uzun uzun yürüttüğü yargılar boyunca bunu hiç düşünmemişti... Kıskançlığını nasıl gizleyecekti?

Ne tür bir bahane bulacağını bilemeden, o akşam Prens'in kendisine karşı çok dolu olduğunu, ne söylediyse Prens'in tam tersini söylediğini ileri sürdü. Düşes'in kendisini üstünkörü dinlediğini, bu olaylara hiç aldırmadığını görünce üzüldü. İki gün önce olsa, Kontes bunlar üzerinde bitmez tükenmez düşünceler yürütürdü. Kont, Fabrizio'ya baktı. Bu güzel Lombardiyalı yüzü ona hiçbir zaman böylesine sade, soylu görünmemişti! Anlattığı üzücü olayları Fabrizio, Düşes'ten daha büyük bir dikkatle dinliyordu.

Kont düşünüyordu: "Bu yüzde çok büyük bir iyilikle, saf, sevecen neşe bir araya gelmiş, öyle ki insan dayanamıyor doğrusu! Bu dünyada sevgiyle onun verdiği mutluluktan başka gerçek şey yok, diyor sanki. Ama yine de aklın gerekli olduğu herhangi bir ayrıntı ortaya çıktı mı, bakışı uyanıyor, şaşırtıyor sizi, ne yapacağınızı bilemiyorsunuz. Her şeye yüksekten baktığı için her şeyi basit görüyor. Ulu Tanrım! Nasıl savaşmalı böyle bir düşmanla? Hem sonra, Gina'nın sevgisi olmadıkça yaşamak nedir ki? Bu çok genç zekanın sevimli nüktelerini nasıl hayranlıkla dinler gibi bir hali var! Bu zekâ bir kadına dünyada eşsiz gibi görünse gerek."

Korkunç bir düşünce geldi, kramp gibi Kont'un zihnine saplanıverdi: "Ona Düşes'in önünde hançeri saplasam, sonra da kendimi öldürsem?"

Bacaklarının üzerinde zar zor durarak, kasılmış eliyle hançerinin sapını sıkarak odanın içinde dolaştı. Ötekilerin hiçbiri onun yapabileceği şeye aldırmıyordu. Gidip uşağına bir emir vereceğini söyledi, onu işitmediler bile. Düşes, Fabrizio'nun kendisine söylediği bir söze candan

gülüyordu. Kont ilk salondaki bir lambaya yaklaşırken, "Bu delikanlıya karşı sevimli, nazik davranmak gerek," diye düşünüyordu.

Deli oluyordu. Oracıkta, gözlerinin önünde, eğilerek öpüşüyorlarmış gibi geldi. "Benim önümde olamaz bu!" diye düşündü. "Aklımı oynatıyorum. Sakin olmam gerek. Sert tavırlar takınırsam Düşes, sırf gururu incindi diye, kalkıp Belgirate'ye gidebilir onun ardından. Orada ya da yolculuk sırasında, rastlantı, birbirlerine karşı duydukları şeyin adını koyabilir. Sonra, bir an içinde bunun bütün sonuçları çıkabilir ortaya.

Yalnızlık, bu sözü kesin hale sokacaktır. Hem Düşes benden uzaklaşınca halim ne olur? Prens'ten yana birçok güçlükleri yendikten sonra gidip de Belgirate'de yaşlı, kaygılı yüzümü gösterirsem mutluluktan deliye dönmüş bu insanların ortasında ne yapabilirim ki? Burada da *terzo incomodo*'dan[1] başka neyim ki? (O güzelim İtalyanca sevgi için biçilmiş kaftandır.) Aklı başında bir insan için bu iğrenç rolü oynadığını hissetmek, kalkıp gitmeye razı olamamak ne acı!"

Kont birden boşanacak ya da hiç değilse yüz çizgilerinin değişikliği dolayısıyla duyduğu acıyı açığa vuracaktı. Salonda dolaşırken bir ara kapının yanına geldiğinde, iyicil, candan bir tavırla, "Eh! Hoşça kalın, çocuklar!" diye seslenerek kaçtı. İçinden, "Kan dökmemek gerek," diyordu.

Kimi zaman Fabrizio'nun üstünlüklerini kendi kendine sayıp dökmekle, kimi zaman da en amansız kıskançlığın korkunç pençesinde kıvranmakla geçen berbat bir gecenin ertesi günü Kont'un aklına geldi. Kendi oda hizmetlerine bakan genç uşağı çağırttı. Bu adam Kon-

1. (İt.) Rahatsız eden üçüncü kişi. (Ç.N.)

tes'in oda hizmetçilerinden biri, hanımının gözdesi olan Checchina adlı kıza tutkundu. Neyse ki, bu genç uşak çok dürüst tavırlıydı, cimriydi hatta. Parma'daki resmî dairelerden birine kapıcı olmak istiyordu. Kont bu adama, sevgilisi olan Checchina'yı hemen alıp getirmesini buyurdu. Adam onun dediğini yaptı. Bir saat sonra da Kont, kızın yavuklusuyla birlikte bulunduğu odaya beklenmedik bir anda giriverdi. Verdiği altınların çokluğuyla onları korkuttu. Sonra da tir tir titreyen Checchina'nın gözlerinin ta içine bakarak kısaca, "Düşes Monsenyör ile sevişiyor mu?" diye sordu.

Kızcağız bir süre sustuktan sonra kararını vererek, "Hayır!" dedi. "Hayır, daha sevişmiyor... ama, Monsenyör hanımın ellerini sık sık öpüyor. Gülerek öpüyor ama coşkunlukla."

Bu sözler, Kont'un sorduğu yüz tane öfkeli soruya kızın verdiği bir o kadar karşılıkla tamamlandı. Kont'un kaygılı sevgisi önlerine fırlattığı parayı bu zavallı insanlara hak ettirdi. Sonunda, kendisine söylenenlere inandı, biraz ferahladı. Checchina'ya, "Düşes bu konuştuklarımızı haber alacak olursa yavuklunu yirmi yıl kaleye hapsettiririm, bak!" dedi. "Sen de, saçları ağardıktan sonra görürsün onu ancak!"

Aradan birkaç gün geçti, bu süre içinde de bütün neşesini yitirme sırası Fabrizio'ya geldi. Düşes'e, "Kont Mosca benden hoşlanmıyor, inan bana," diyordu.

Düşes de öfkeyle, "Onun hesabına, yazık!" diye karşılık verdi.

Fabrizio'nun neşesini kaçıran asıl kaygı konusu, hiç de bu değildi. "Rastlantıların beni içine soktuğu bu durum çekilir gibi değil," diyordu içinden. "Düşes'in ağzını açıp bir şey söylemeyeceğinden eminim. Fazlaca anlamlı bir söz, en büyük ahlaksızlık kadar korkunç görünecektir ona. Ama düşüncesizlikle, çılgınlıkla geçen bir günden

sonra, bir akşam, vicdanını yoklayacak olur da benden hoşlanır gibi olduğunu sezebilirsem, ne rol oynayacağım onun karşısında? Tam da Yusuf'un rolünü."[1]

"Şöyle güzel bir açıklama yapsam da ciddi sevgiye eğilim duymadığımı mı söylesem acaba? Bu olayı, tıpatıp küstahlığı andırmayacak biçimde anlatmaya zekâm yeterli değil. Öyleyse, tek çıkar yol kalıyor bana; Napoli'de bıraktığım, çok sevdiğim bir kadın var. Yirmi dört saatliğine oraya dönmek. Akıllıca bir iş bu ama oldukça zahmetli! Kala kala Parma'daki, ayaktakımından bir sevgili kalıyor; bu ise, hoşa gitmeyebilir. Ama anlamak, kavramak istemeyen erkeğin rolünden her şey daha iyidir. Şu da var ki, bu sonuncu durum yarınımı tehlikeye sokabilir belki. Tedbirli davranarak, para verip herkesin susmasını sağlayarak tehlikeyi azaltmak gerek."

Bütün bu düşüncelerin ortasında asıl acıklısı şuydu ki, Fabrizio gerçekten Düşes'i dünyada herkesten çok seviyordu. Öfkeyle, "Bu kadar gerçek olan bir duruma inandıramamaktan böylesine korkmak için çok beceriksiz olmak gerek," diyordu.

Bu durumdan sıyrılabilecek kadar becerikli olmadığından, asık yüzlü, üzgün bir hal aldı. "Dünyada kendisine sımsıkı bağlı olduğum bir insanla bozuşursam ne yaparım, Tanrım!" diye düşünüyordu. Öte yandan, yersiz bir söz söyleyerek, böylesine tatlı bir mutluluğu bozmaya da karar veremiyordu. Durumu öylesine çekici, güzeldi ki! Çok sevimli, çok hoş bir kadının candan dostlu-

1. "Firavunun görevlisi, muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar, Yusuf'u İsmaililerden satın almıştı. (...) Bir süre sonra efendisinin karısı ona göz koyarak, 'Benimle yat' dedi. Ama Yusuf reddetti. (...) Potifar'ın karısı Yusuf'un giysisini tutarak, 'Benimle yat' dedi. Ama Yusuf giysisini onun elinde bırakıp evden dışarı kaçtı. Kutsal Kitap'ta bu ayet, kadının Yusuf'u kendisine tecavüze yeltenmekle suçlamasıyla devam eder. Yusuf, efendisi tarafından zindana attırılır." Bu olay İtalya'da atasözü halindedir, yukarıdaki satırlarda da buna değinilmektedir. (Ç.N.)

ğu öyle tatlıydı ki! Yaşayışı gereği daha bayağı insanlarla ilişkide bulunduğundan; Düşes onu koruyarak bu sarayda ona iyi bir durum sağlıyordu. Sarayın büyük entrikaları, Düşes'in bunları kendisine anlatması sayesinde, bir güldürü gibi eğlendiriyordu onu! "Ama bir an içinde yıldırım çarpmışçasına uyanabilirim," diye düşünüyordu. "Bu kadar çekici bir kadınla hemen hemen baş başa geçirdiğim bu çok neşeli, çok candan akşamlar daha iyi bir sonuca ulaşabilirse, Düşes kendisini seviyorum sanacak, coşkunluklar, çılgınlıklar isteyecek benden. Oysa ben ona çok güçlü, ama içinde sevgi bulunmayan bir dostluktan başka şey sunamayacağım. Doğa bu tür yüce bir çılgınlıktan yoksun bırakmış beni. Bu bakımdan ne eleştirilere katlanmadım! Düşes d'A.yı hâlâ duyar gibiyim, onunla alay ediyordum oysa! Gina kendisine sevgi beslemiyorum sanacak; sevgi denen şey yok ki bende. Hiçbir zaman anlamak istemeyecek beni. Çoğu zaman dünyada yalnız kendisinin sahip olduğu o sevimlilik, o delişmenlikle anlattığı, benim de bilmem gerekli olan, saraya ilişkin bir öyküden sonra ellerini, yanağını öpüyorum. Bu el benim elimi bir başka türlü sıkacak olursa ne yaparım?"

Fabrizio Parma'nın en hatırı sayılır, neşesi en kıt evlerinde her gün boy gösteriyordu. Düşes'in ustalıklı öğütlerine uyarak baba-oğul her iki prense, Prenses Clara-Paolina'ya, Başpiskopos'a bilgili bir biçimde hoş görünmenin yolunu buluyordu. Beğeniliyordu da, ama bu, Düşes'le bozuşma olasılığının kendisinde uyandırdığı o derin korkuyu gideremiyordu.

VIII

Böylece Fabrizio, saraya geleli daha bir ay olmadan, bir saray adamının bütün üzüntülerini tatmıştı; yaşantısına mutluluk getiren içli dışlı arkadaşlık ise ona zehir olmuştu. Bir akşam, fazlaca gözde bir sevgili gibi göründüğü Düşes'in salonundan, bu düşüncelerle rahatsız bir halde çıktı. Kentte rastgele dolaşırken tiyatronun önünden geçti, binanın aydınlık olduğunu gördü. İçeri girdi. Onun gibi ruhani kimliği olan bir insan için yerinde olmayan bir tedbirsizlikti bu; Parma kırk bin nüfuslu küçük bir kentti, orada bu tür davranışlardan kaçınmaya da iyice kararlıydı. Şu da var ki, daha ilk günlerde resmî kılığını çıkarmış bulunuyordu. Akşamları çok yüksek çevrelere gitmediği zamanlar tıpkı yaşlı bir insan gibi karalar giyiyordu.

Tiyatroda, kimse görmesin diye, üçüncü katta bir loca tuttu. Goldoni'nin *Otelci Güzeli Mirandolina*'sı oynanıyordu. Fabrizio salonun mimarisini seyrediyor, sahneye pek az bakıyordu. Seyirci kalabalığı ikide bir kahkahalarla gülüyordu. Otelci kadın rolünü yapan genç oyuncuya göz attı; hoş buldu onu. Daha dikkatli baktı; çok sevimli, özellikle çok doğal gibi göründü kız ona; Goldoni'nin söylettiği güzel şeylere önce kendisi gülen, bunları söyleyişine de pek şaşar görünen saf bir genç kızdı bu. Adının ne olduğunu sordu, "Marietta Valserra," dediler.

Fabrizio, "A! Tuhaf şey, benim adımı almış!" diye düşündü. Başka şeyler tasarlamıştı ama tiyatrodan ancak oyun bitince ayrıldı. Ertesi gün yine geldi. Üç gün sonra Marietta Valserra'nın adresini öğenmiş bulunuyordu.

Bu adresi oldukça güçlükle elde ettiği günün akşamı, Kont'un kendisine güler yüz gösterdiğini fark etti. Tedbirin sınırları içinde kalabilmek için büyük güçlükler çeken zavallı kıskanç âşık, delikanlının peşine hafiyeler takmıştı. Tiyatrodaki pervasız macerası da hoşuna gitmişti. Fabrizio'ya güler yüz göstermeye karar verebildiğinin ertesi günü şunu öğrendi: Genç adam uzun bir lacivert redingot giyip kılığını yarı değiştirmiş olarak, Marietta Valserra'nın oturduğu odaya, tiyatronun arkasındaki eski bir binanın dördüncü katındaki külüstür odaya çıkmıştı. Bunu öğrenince Kont'un duyduğu sevinci nasıl anlatmalı? Fabrizio'nun kendini takma bir ad altında tanıttığını, üstelik Giletti adında bir haylaz delikanlıyı kıskandırmak şerefine de erdiğini duyunca, sevinci iki kat oldu. Bu Giletti kentte üçüncü derecede uşak rolleri oynar, köylerde de ip cambazlığı yapardı. Marietta'nın soylu sevgilisi Fabrizio'ya küfrü basmış, "Onu öldüreceğim!" demişti.

Opera topluluklarını bir emprezaryo kurar. Parayla tutabileceği ya da serbest bulduğu oyuncuları çeşitli yerlerden toplar. Böylece, rastgele kurulan topluluk da çok çok bir ya da iki mevsim bir arada kalır. Güldürü oynayan tiyatro toplulukları içinse durum böyle değildir; bir topluluk o kentten bu kente gider, iki üç ayda bir yer değiştirir, ama yine de bir aile oluşturur. Bunun bütün üyeleri de birbirlerine ya sevgi ya da hınç beslerler. Bu topluluklarda karıkoca hayatı süren çiftler vardır. Topluluğun oynamaya gittiği kentlerin hovardaları da bunları birbirlerinden ayırmakta kimi zaman büyük güçlükler çekerler. Kahramanımızın başına da tıpkı böyle bir iş gelmişti işte. Küçük Marietta yeterince seviyordu onu,

ama Giletti'den de dehşetli korkuyordu. Bu delikanlı onun tek efendisi olduğu iddiasındaydı, kızı da sıkı bir göz hapsinde tutuyordu.

Her gittiği yerde, "Monsenyör'ü öldüreceğim!" diyordu; Fabrizio'nun peşine takılıp adını öğrenmeyi başarmıştı çünkü. Çok çirkin bir yaratıktı bu Giletti, aşk için yaratılmış değildi hiç. Upuzun boylu, sıska mı sıska, çiçek bozuğu bir adamdı, biraz şaşıydı da üstelik. Bunun dışında mesleğinin bütün inceliklerini biliyordu. Öteden beri arkadaşları toplu haldeyken kulislere girer, ellerini ayaklarına dayayarak kocaman bir tekerlek gibi döne döne yürür, ya da başka sevimli numaralar yapardı. Oyuncunun yüzünü una bulayıp sopa atmasını ya da yemesini gerektiren rollerde büyük başarı gösterirdi. Fabrizio'nun bu saygıdeğer rakibi ayda 32 frank alıyor, pek de zengin buluyordu kendini.

Gözlemcileri kendisine bütün bu ayrıntıları kesinlikle bildirdikleri zaman, Kont Mosca ölümden dönmüş gibi oldu. Eski sevimli hallerini yeniden takındı. Düşes'in salonunda her zamankinden daha neşeli, daha konuşkan göründü. Kendisini yeniden hayata kavuşturan küçük olayı ona anlatmaktan da bucak bucak kaçındı. Düşes'in olup bitenleri elden geldiğince geç öğrenebilmesi için önlemler bile aldı. Sağduyusu bir aydır boş yere, "Bir âşığın yıldızı karardı mı yola çıkması gerektir," diye sesleniyordu ona. Sağduyunun sesine kulak vermeye en sonunda cesaret etti.

Önemli bir iş için Bologna'ya gitti. Başbakanlık ulaklarının günde iki kere getirdikleri postadan, dairelerinin resmî kâğıtlarından çok, küçük Marietta'nın sevgisine, o korkunç Giletti'nin öfkesine, Fabrizio'nun giriştiği işlere ilişkin haberler çıkıyordu.

Giletti "İskelet Soytarıyla Börek" adında bir numara yapıyor, büyük başarı kazanıyordu. Rakibi Brighella bö-

reği yemeye başladığı sırada Giletti böreğin içinden çıkıyor, Brighella'ya basıyordu sopayı. Kont'un ajanlarından biri bu numarayı birkaç kere yineletti, bunu bahane ederek de eline yüz frank tutuşturdu. Gırtlağına kadar borç içinde olan Giletti başına konan bu devlet kuşundan hiç söz etmedi, ama şaşılacak kadar kurum satmaya başladı.

Fabrizio'nun geçici bir heves diye giriştiği iş sonradan bir onur sorunu haline geldi. Daha o yaşta, tasaları yüzünden, geçici hevesler edinecek duruma düşmüştü! Kendini göstermek için tiyatroya gidiyordu. Küçük kız çok neşeli oynuyor, eğlendiriyordu onu. Tiyatrodan çıkınca bir saatliğine âşık oluyordu. Kont, Fabrizio'nun ciddi tehlikelerle karşılaştığını öğrenince, Parma'ya döndü. Napoléon süvarilerinin gösterişli alayında askerlik yapmış olan Giletti, Fabrizio'yu öldürmekten ciddi olarak söz ediyor, sonra da Romagnano'ya kaçmak için önlemler alıyordu. Okurumuz çok gençse, bu güzel erdem belirtisine hayranlık duyuşumuzu yadırgayacaktır. Oysa, Kont'un Bologna'dan dönmek için gösterdiği yiğitçe çaba az şey değildi. Sabahları çoğu zaman yorgun yüzlü oluyordu çünkü, Fabrizio –hem de çok aptalca bir nedenden dolayı– öldürülürse kim onu kınamayı aklından geçirecekti? Ne var ki, Kont, yapması ellerinde olup da yapmadıkları yiğitçe bir hareketten ötürü sonsuz vicdan azabı duyan, eşi az bulunur kimselerdendi. Düşes'i, hem de kendi yüzünden, kederli görmek düşüncesine de dayanamadı zaten.

Parma'ya dönünce genç kadını ağzını bıçak açmaz, kederli bir halde buldu. Neler olmuştu bakın. Genç oda hizmetçisi Checchina vicdan azabıyla kıvrandığından, suçunun önemini, bunu işlemek için aldığı paranın büyüklüğüne bakıp anladığından, hastalanıp yatağa düşmüştü. Düşes onu severdi. Bir akşam odasına kadar çıktı. Bu iyilik gösterisi karşısında kız kendini tutamadı, hün-

gür hüngür ağlamaya başladı. Aldığı paranın kalan kısmını hanımına vermek istedi; son olarak da Kont'un sorduğu sorularla kendisinin verdiği karşılıkları açıklamak cesaretini gösterdi.

Düşes hemen koşup lambayı söndürdü, sonra küçük Checchina'ya, "Suçunu bağışladım," dedi. "Yalnız bir koşulla; bu garip sahne hakkında kimseye tek söz söylemeyeceksin!" Sonra aldırmaz bir tavırla, "Zavallı Kont gülünç olmaktan korkuyor. Bütün erkekler böyledir," diye ekledi.

Düşes çabucak kendi dairesine indi. Odasına kapanır kapanmaz hüngür hüngür ağlamaya başladı. Eline doğmuş olan Fabrizio ile sevişme düşüncesinde korkunç bir şeyler buluyordu. Bununla birlikte, davranışının anlamı neydi?

Kont'un onu kara düşüncelere dalmış bulmasının ilk nedeni buydu. Kont geldikten sonra Düşes ona karşı da, hatta neredeyse Fabrizio'ya karşı da zaman zaman öfke nöbetlerine kapıldı. İkisinin de yüzünü görmek istemiyordu. Fabrizio'nun Mariettacığa karşı oynadığı, kendisinin de gülünç bulduğu rolden ötürü küskündü. Kont, sır saklayamayan gerçek bir âşık olarak, ona her şeyi söylemişti çünkü. Düşes bu felakete alışamıyordu. Taptığı kimsenin bir kusuru vardı. En sonunda, içten bir yakınlık anında Kont'a akıl danıştı.

Kont için hoş bir an, kendisini Parma'ya geri getiren dürüst davranışının bir ödülü oldu bu. Gülerek, "Bundan basit ne var ki?" dedi. "Delikanlılar bütün kadınları elde etmek ister; sonra, ertesi gün, unutur giderler. Fabrizio Belgirate'ye gidip Markiz del Dongo'yu görecek değil mi? İyi ya, gitsin işte. O burada yokken ben de güldürü tiyatrosu topluluğuna, "Hadi becerilerinizi başka yerde gösterin bakalım!" derim. Yol masraflarını da veririm. Ama çok geçmeden rastlantının karşısına çıkaracağı ilk

güzel kadına tutulmuş görürüz onu... Bu böyle olur hep, Fabrizio'yu da başka türlü görmek istemem. Gerekirse, Markiz'e söyleyin de mektup yazsın."

Kont'un tam bir aldırmazlık tavrı takınarak verdiği bu fikir üzerine, Düşes'in zihninde bir şimşek çaktı. Giletti'den korkuyordu. Akşam Kont sanki rastgele söylüyormuş gibi, "Viyana'ya bir haberci gidiyor, Milano'dan da geçecek," dedi. Üç gün sonra da Fabrizio annesinden bir mektup aldı. Çok canı sıkılmış bir halde yola çıktı. Giletti'nin kıskançlığından korkan Mariettacığın, analığı olan bir kocakarıyı araya koyarak, her tür güvenceyi vererek kendisine ilettiği iyi niyetlerden yararlanamamıştı çünkü.

Fabrizio annesi ve kız kardeşlerinden biriyle Belgirate'de buluştu. Maggiore Gölü'nün sağ kıyısında, Piemonte'nin büyük bir köyüydü burası. Sol kıyı Milano bölgesine, dolayısıyla Avusturyalılara bağlıydı. Como Gölü boyunca kuzeyden güneye uzanan bu göl yirmi fersah kadar daha batıdadır. Fabrizio'nun öfkeye yaklaşan kederinin, yerini tatlı bir hüzne bırakmasına her şey yardım etti; bunlar arasında dağların havası, bu çok güzel gölün durgun, görkemli görünüşü de vardı. Çocukluğunu kıyısında geçirmiş olduğu öbür gölü hatırlatıyordu bu göl. Düşes'in anısı sonsuz bir sevgiyle aklına geliyordu. Hiçbir kadına karşı asla duymamış olduğu sevgiyi, uzaktan, ona karşı duyuyormuş gibisine geliyordu. Ondan sonsuza dek ayrılmaktan daha acı bir şey olamazdı. Düşes en ufak şuhluğa başvurmaya razı olsaydı, onun gönlünü, sözgelişi, karşısına bir rakip çıkararak elde ederdi. O ise, böylesine kesin bir yola başvurmak şöyle dursun, aklı hep genç yolcunun adımlarına takılı olduğu için, kendi kendini şiddetle eleştirmekten geri durmuyordu. Hâlâ geçici bir heves diye adlandırdığı davranış için de, sanki bu korkunç bir şeymiş gibi, kendini suçluyordu. Kont'un çevresinde pervane gibi dönmeye, bir dediğini

iki etmemeye başladı. Bunca sevimlilik karşısında büyülenen Kont da, Bologna'ya ikinci bir yolculuk yapmasını kendisine öğütleyen sağduyunun sesini dinlemiyordu.

Milanolu bir dükle evlendirdiği büyük kızının düğün hazırlığı yüzünden işi başından aşkın olan Markiz del Dongo sevgili oğluna üç gün ayırabildi ancak. O zamana kadar ondan hiç böylesine candan bir sevgi görmemişti. Fabrizio'nun ruhunu gittikçe daha çok saran hüznün ortasında garip, hatta gülünç bir düşünce belirmişti; hemen ardından da yeni düşünceler gelmişti. Söylesek mi acaba? Fabrizio Rahip Blanes'e akıl danışmak istiyordu. Bu iyi yürekli ihtiyar, güç bakımından birbirlerine hemen hemen eşit, çocukça tutkuların kemirdiği bir gönüldeki kederleri anlamaktan çok uzaktı. Fabrizio'nun Parma'da gözetmek zorunda olduğu bütün çıkarları onun birazcık anlayabilmesi için bir hafta gerekirdi. Ancak ona akıl danışmayı düşünürken, Fabrizio on altı yaşının duygularındaki tazeliği yeniden buluyordu. Belki inanılmaz ama Fabrizio yalnız, "sağduyulu bir insandır, çok vefalı bir dosttur" diye konuşmak istemiyordu onunla. Yaptığı bu yolculuğun konusu, sürdüğü elli saat boyunca kahramanımızın içinde kaynaşan duygular öylesine saçma şeylerdi ki, öykümüze zarar vermemek bakımından, bunların sözünü hiç etmemek daha iyi olacaktır elbette. Korkarım ki Fabrizio'nun saflığı, onu okurun sevgisinden yoksun bırakacaktır. Ama o öyleydi işte, neden onu övmeyip de başkasını övmeli? Kont Mosca'yı da, Prens'i de hiç övmedim.

Mademki her şeyi söylemek gerek, biz de söyleyelim. Fabrizio annesini Maggiore Gölü'nün Avusturya toprağı olan sol kıyısındaki Laveno Limanı'na kadar uğurladı. Markiz de akşamın saat sekizine doğru ulaştı oraya. (Göl tarafsız bir ülke sayıldığından, karaya çıkmayanlardan pasaport istenmez.) Gece olur olmaz, Fabri-

zio yine Avusturya kıyısında, denize uzanan burundaki küçük bir korunun ortasında karaya çıktı. Hızlı bir tür açık kır arabası olan bir *sediola* kiralamıştı. Bu arabayla beş yüz adım geriden annesinin arabasını izleyebildi. Del Dongo ailesinin uşağı kılığına girmişti. Bir sürü polisin, gümrük memurunun hiçbiri ondan pasaport sormayı aklından geçirmedi. Markiz'le kızı geceyi geçirmek üzere Como'da kalacaklardı. Fabrizio, buradan bir çeyrek fersah ötede, sol kolda bir patikaya saptı. Bu yol Vico köyünün çevresinde dolanıp sonra gölün bitiminde yeni yapılmış başka bir dar yolla birleşiyordu. Gece yarısı olmuştu. Fabrizio da hiçbir jandarma ile karşılaşmayacağını umabilirdi. Dar yol ikide bir korunun top ağaçları arasından geçiyordu. Bu ağaçlar da hafif bir sisle kaplı yıldızlı gökyüzüne yapraklarının kara çizgilerini yansıtıyorlardı. Sularla gökyüzü derin bir durgunluk içindeydi. Fabrizio'nun ruhu bu yüce güzelliğe dayanamadı. Durdu; sonra, gölün içinde ilerleyerek küçük, yüksekçe bir burun meydana getiren bir kayanın üzerine oturdu. Her yanı kaplamış olan sessizliği gölün eşit aralarla kıyıya vuran dalgacıklarından başka hiçbir şey bozmuyordu. Bir İtalyan yüreği vardı Fabrizio'da. Bunun için onun adına özür dilerim –arada bir gurura kapılmasaydı, onu daha az sevimli yapacak bu yönü–; yüce bir güzellik görür görmez yüreği yufkalaşır, kederlerinde keskinlik, sertlik diye bir şey kalmazdı. Issız kayanın üzerine oturdu. Polislerden sakınmaya artık gerek görmeksizin karanlık gecenin, derin sessizliğinin koynuna sığındı. Gözleri tatlı yaşlarla ıslandı; oracıkta, çoktandır yaşamadığı en mutlu anları kolayca bulabildi.

Düşes'e hiç yalan söylememeye karar verdi. Şu anda onu taparcasına sevdiğinden, kendisini sevdiğini ona hiçbir zaman söylememeye de ant içti. Onun yanında sevgi sözünü hiçbir zaman ağzına almayacaktı. Kendisine bu

ad verilen tutku, onun gönlüne yabancıydı çünkü. O sırada kendisini mutluluğa boğan cömertlik, erdem coşkunluğu içinde, her şeyi ona ilk fırsatta anlatmaya karar verdi. Gönlü sevgi nedir bilmemişti hiçbir zaman. Bu yiğitçe kararı kesinleşince, büyük bir ağırlıktan kurtulmuş gibi oldu. Neşeyle, kendi kendine, "Marietta ile ilgili birkaç söz söyler bana belki... İyi ya, ben de Mariettacığın yüzünü hiçbir zaman görmeyiveririm," diye düşündü.

Gündüz ortalığı kasıp kavurmuş olan boğucu sıcak, sabah rüzgârıyla hafiflemeye başlamıştı. Şafak Como Gölü'nün kuzeyinde, doğusunda yükselen Alpler'in sivri dorukları üzerinde hafif bir ışık çizgisi oluşturuyordu. Haziran ayında bile karlarla bembeyaz dağ kütleleri, bu uçsuz bucaksız yüksekliklerde hep duru olan gökyüzünün açık maviliği üzerinde açıkça ortaya çıkıyordu. Alpler'in, güneyde mutlu İtalya'ya doğru uzanan bir kolu, Como Gölü'nün yamaçlarını Garda Gölü'nünkilerden ayırır. Fabrizio bu yüce dağların bütün kollarını gözleriyle izliyordu. Gün ışırken, boğazların derinliklerinden yükselen hafif sisi aydınlatarak, bu kolları birbirinden ayıran vadileri belirginleştiriyordu.

Bir süre sonra Fabrizio yeniden yola çıktı. Durini Yarımadası'nı oluşturan tepeyi aştı, en sonunda Grianta köyünün çan kulesi gözlerinin önünde belirdi. Rahip Blanes'le birlikte oradan kim bilir kaç kere yıldızları gözlemişti! İçinden şöyle diyordu:

"Ne bilgisizdim o zamanlar! Hocamın sayfalarını karıştırdığı astronomi kitaplarının gülünç Latincesini bile anlayamıyordum. Onları da özellikle şunun için gözümde büyütüyordum galiba. Şuradan buradan birkaç sözcüğü anlayabildiğim için hayal gücüm onlara bir anlam vermek, hem de elden geldiğince romantik bir anlam vermek işini kendi üzerine alıyordu."

Daldığı hayaller yavaş yavaş başka bir yöne kaydı.

Bu bilimin gerçek bir yanı var mıydı acaba? Niçin ötekilerden başka olsundu? Birtakım budalalarla kurnaz kişiler, sözgelişi Meksika dilini bildiklerini kendi aralarında kararlaştırırlar. Kendilerini bu sıfatla topluma kabul ettirirler, saygı görürler; devletlere kabul ettirirler, para alırlar. El üstünde tutulurlar, bir dedikleri iki edilmez; çünkü akılsızdırlar, devlet de onların halk yığınlarını ayaklandıracaklarından, cömertçe duygulardan yararlanarak tumturaklı sözler edeceklerinden korkmaz. Sözgelişi, Rahip Bari gibi. Bari, Grekçe bir övgünün on dokuz dizesini ilk haline soktu diye, IV. Ernesto dört bin frank aylık bağlamış, nişan vermişti ona.

Fabrizio durdu, birdenbire, "Evet ama bunları gülünç bulmaya hakkım var mı acaba? Bunlardan yakınmak bana mı düşer?" dedi. Fabrizio derin bir huzursuzluk duydu. Az önce yüreğini çarptırmış olan o güzel, erdemli coşkunluk bir hırsızlıktan yüklü pay almanın uyandırdığı aşağılık zevke dönüşmüştü. En sonunda, kendinden hoşnut olmayan bir kimsenin fersiz gözleriyle şöyle düşündü: "İyi ya, mademki iyi aileden oluşum bana bu yolsuzluklardan yararlanma hakkını veriyor, bunlardan pay almamam büyük aptallık olur. Yalnız, bunları herkesin içinde kınamayayım da." Bu düşüncelerin doğru tarafı yok değildi, ama Fabrizio bir saat önce yükselmiş olduğu o yüce mutluluk doruğundan aşağıya yuvarlanmıştı artık. Üstünlük düşüncesi mutluluk adı verilen ve o her zaman çok dayanıksız bitkiyi kurutuvermişti.

Kendini avutmaya çalışarak düşünmeye devam etti:

"Astroloji bilimine inanmamak gerekse, bu bilim kolu da, matematik olmayan bilimlerin dörtte üçü gibi, hizmet ettikleri kimseden para alan heyecanlı aptallardan, kurnaz iki yüzlülerden oluşan bir topluluğun marifetiyse, nasıl oluyor da bu uğursuz olayı sık sık hatırlayıp heyecanlanıyorum? Vaktiyle B. hapishanesinden çıkmış-

tım, ama haklı nedenlerle hapse atılmış bir askerin üniformasıyla, yol kâğıdıyla."

Fabrizio'nun yürüttüğü düşünceler bundan ileri gidemedi hiçbir zaman. Güçlüğün çevresinde dolaşıp duruyor, bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Daha pek gençti. Boş zamanlarında ruhu, hayal gücünün kendisine vermeye hep hazır olduğu romantik olaylardan doğma duyguların zevkini hayran hayran çıkarıyordu. Olayların gerçek özelliklerine sabırla bakıp sonra bunların nedenlerini sezmeye çalışmak için zaman harcamaktan çok uzaktı. Gerçek yavan, kirli görünüyordu daha ona. "Gerçeğe bakmaktan hoşlanılmayışını anlıyorum, ama o zaman da onu yargıya vurmamak gerek. Hele kendi bilgisizliğinin türlü yönleriyle karşı çıkmamak gerek," diyordu.

İşte böylece, Fabrizio zekâdan da yoksun olmadığı halde, kehanetlere yarı yarıya inanışının kendisi için bir din, hayata girerken edindiği derin bir izlenim olduğunu göremedi. Bu inancı düşünmek, duymak demekti, mutluluk demekti. Astrolojinin nasıl olup da, sözgelişi, geometri türünden, kanıtlanmış, gerçek bir bilim olabileceğini araştırmakta direniyordu. Gözlemiş olduğu belirtilerden sonra, bunların haber verir göründükleri mutlu ya da mutsuz olayın gelmemiş olduğu ne kadar durum varsa, bunları harıl harıl zihninde araştırıyordu. Ne var ki, kafasını işlettiğine, gerçeğe gittiğine inanmakla birlikte yorumunun, haber verdiği mutlu ya da mutsuz bir olayla açıkça sonuçlandığı durumlara dikkat edip bunları hatırladıkça seviniyordu; ruhu saygıyla doluyor, içi eziliyordu. Yalnız, biri çıkıp yorumları yadsısa, hele bunlarla alay etse, alt edemeyeceği bir nefret duyacaktı ona karşı.

Ne kadar yol gittiğini fark etmeden yürüyordu. İçinden çıkamadığı düşüncelerin tam bu noktasındayken, başını kaldırınca babasının bahçesinin duvarını gördü. Üstünde güzel bir set bulunan bu duvar sağda, yoldan

on iki metre kadar yükseklikteydi. Ta yukarıda, parmaklıklı korkuluğun yakınında yontma taştan yapılmış kordon biçimli bir kabartma, anıt gibi bir görünüm veriyordu buna. Fabrizio umursamaz bir tavırla, "Fena değil, mimarisi güzel, Roma zevkini hatırlatıyor hemen," diye mırıldandı. Eski eserler konusundaki yeni bilgilerini uygulama alanına koyuyordu. Sonra, tiksintiyle başını çevirdi. Babasının sertlikleri, hele yolculuktan Fransa'ya dönüşünde ağabeyi Ascanio'nun kendisini ihbar edişi aklına geldi.

"Bu ahlaksızca ihbar şimdiki yaşayışımın başlangıcı oldu," diye düşündü. "Bundan tiksinebilir, bunu küçümseyebilirim ama yazgımı değiştirdi ne de olsa. Novara'ya sürgüne gidip babamın kâhyasının yanında sığıntı gibi otururken, halam sözü geçer bir bakanla sevişmeseydi ben ne olurdum? Halam sevgi, tutku dolu biri olmayıp da, hoyrat, bayağı ruhlu olsaydı, beni bile şaşırtan bir tür coşkunlukla sevgi göstermeseydi bana, ne yapardım? Düşes'te de ağabeyi Dongo Markisi gibi bir ruh olsaydı nerede olurdum ben şimdi?"

Bu acı anılarla bunalmış, kararsız adımlarla yürüyordu artık. Şatonun görkemli cephesinin tam karşısındaki hendeğin kıyısına ulaştı. Zamanla kararmış bu büyük yapıya şöyle bir göz attı. Mimarinin soylu dili duygulandırmadı onu. Ağabeyiyle babasını hatırlayınca ruhu her tür güzellik duygusuna kapanıyordu. İkiyüzlü, tehlikeli düşmanlar karşısında tetikte olmaya dikkat etmekten başka düşüncesi yoktu. 1815'ten önce kaldığı üçüncü kattaki odanın küçük penceresine bir an, belirli bir tiksintiyle baktı. Babasının ahlakı ilkgençliğinin anılarını bütün çekiciliklerinden sıyırmıştı.

"7 Mart günü, akşamın saat 8'inden beri bu odaya girmedim," diye düşündü. "Oradan çıktım, gidip Vasi'nin pasaportunu aldım, ertesi gün de, casuslardan çekindi-

ğim için yola çıkışımı hızlandırdım. Fransa yolculuğundan sonra yine geldiğimde resimlerimi yeniden seyretmek için bile bu odaya çıkmaya vakit bulamadım. Ağabeyimin yaptığı ihbar yüzünden oldu bütün bunlar."

Tiksintiyle başını çevirdi. Kederli kederli, "Rahip Blanes seksen üç yaşını geçti. Kız kardeşimin bana söylediğine göre şatoya hemen hiç gelmiyormuş," diye söylendi. "Yaşlılığın güçsüzlükleri etkisini gösterdi. Bu sağlam, soylu yürek yaşlanınca duygusuz hale geldi. Kim bilir ne zamandan beri çan kulesine de çıkmıyordur artık! O uyanana dek şarap mahzeninde, fıçıların ya da üzüm sıkma makinesinin altında saklanayım, zavallı ihtiyarcağızı uykusunda rahatsız etmeyeyim. Benim yüzümü bile unutmuş olsa gerek! O yaşta bir insan için altı yıl... önemli bir süre! Karşımda bir dostun mezarını bulacağım ancak." Sonra, "Buraya gelip de babamın şatosunun bende uyandırdığı tiksintiyle karşılaşmak gerçekten bir çocukluk!" diye düşündü.

O sırada kilisenin küçük alanına giriyordu. Eski çan kulesinin ikinci katındaki ince uzun pencerenin Rahip Blanes'in küçük feneriyle aydınlanmış olduğunu görünce, çılgınlık derecesine varan bir şaşkınlık duydu. Papaz, gözlemevi olarak kullandığı tahta kafese çıkarken, aydınlık düzlem küredeki yazıları okumasına engel olmasın diye, feneri öteden beri oraya koyardı. Gökyüzünün bu haritası bir zamanlar şatodaki bir portakal fidanının dikili olduğu büyük bir toprak saksının üzerine serilmiş bulunuyordu. Saksının dibindeki delikte bir kör kandil yanıyor, küçük bir teneke boru da dumanının saksıdan dışarıya çıkmasını sağlıyordu. Borunun gölgesi haritanın üzerinde kuzeyi göstermekteydi. Böylesine basit bunca şeyin anısı Fabrizio'nun ruhunu heyecanla ürpertti, içini mutlulukla doldurdu.

Neredeyse düşünmeden, iki elinin yardımıyla kısa,

sert bir ıslık çaldı hafifçe. Eskiden Rahip kendisini içeriye alsın diye verdiği işaretti bu. Hemencecik de, çan kulesinin sürgüsünü gözlemevinden açmaya yarayan ipin birkaç kez çekildiğini duydu. Coşkunluğu bulan bir heyecanla merdivene doğru seğirtti. Rahibi her zamanki yerinde, tahta koltuğunda oturur buldu. Gözünü duvardaki bir gözlem levhasının küçük dürbününe uydurmuştu. Gözlemini yarıda bırakmak zorunda kalmamak için, sol eliyle işaret etti. Biraz sonra bir iskambil kâğıdının üzerine bir yazı yazdı. Sonra koltuğunda dönerek kahramanımıza kollarını açtı, o da hüngür hüngür ağlayarak Rahibin kolları arasına atıldı. Rahip Blanes gerçek babasıydı onun.

İlk dertleşme ve sevgi sözlerinden sonra, "Bekliyordum seni," dedi. Bilgiçlik mi taslıyordu, yoksa Fabrizio'yu sık sık düşündüğü için herhangi bir yıldız işareti, sırf bir rastlantı sonucu olarak, delikanlının dönüşünü haber mi vermişti ona? "Ölümüm yaklaşıyor," dedi.

Fabrizio çok heyecanlanmıştı. "Ne diyorsunuz?" diye haykırdı.

Rahip ciddi olmakla birlikte hiç de kederli olmayan bir tavırla, "Evet," dedi, "seni gördükten beş buçuk altı ay sonra ömrüm mutluluğunun son kertesine ulaşmış olacağından, sona erecek artık, *"Come face al mancar dell' alimento"*[1] sönüp gidecek. Son nefesimden önce, konuşmadan bir iki ay geçireceğim besbelli; ondan sonra da Babamızın kucağında bulacağım kendimi... Bana verdiği nöbetçilik görevinde işimi başardığım yargısına varırsa.

Yorgunluktan bitkin haldesin, heyecandan uykun gelmiş. Seni bekleyeli beri aletlerimin durduğu büyük sandığa bir ekmekle bir şişe konyak sakladım. Canını

1. (İt.) Tıpkı yağı bitmiş bir kandil gibi. (Ç.N.)

bunlarla besle de, beni biraz daha dinlemek için yeterince güç kuvvet edinmeye çalış. Gecenin yerini gündüz iyice almadan önce, birçok şeyler söyleyebileceğim sana. Bunları belki yarın görebileceğimden çok daha belirli olarak görüyorum şimdi. Biz her zaman zayıfız çünkü yavrum, bu zayıflığı da her zaman hesaba katmak gerek. Yarın benliğimdeki yaşlı adam, yeryüzü adamı, ölümünün hazırlıklarıyla uğraşacak belki, yarın akşam saat dokuzda da benden ayrılman gerek."

Fabrizio hep yaptığı gibi hiç ses çıkarmadan ona boyun eğdi, ihtiyar da devam etti:

"Waterloo Savaşı'nı görmeye kalkıştığın sırada önce kendini hapiste buldun demek ha?"

Fabrizio şaşırmıştı, "Evet, babacığım," dedi.

"Öyleyse bulunmaz bir mutluluk olmuş bu. Benim sesimle uyarılan ruhun, ayrı çetinlikte, çok daha korkunç bir başka hapishaneye hazırlanabilir çünkü! Bundan bir suçla çıkabileceksin ancak. Ama Tanrı'ya şükürler olsun ki, bu suçu işleyecek olan sen değilsin. Çok zorlu bir dürtüyle karşılaşsan bile suç işlemeye kalkışma sakın. Senin haklarını, kendisi farkında olmaksızın eline geçiren bir suçsuzu öldürmenin söz konusu olacağını sezer gibiyim. Şeref kurallarını haklı gibi gösterecekleri zorlu dürtüye karşı koyabilirsen hayatın insanların gözünde çok mutlu olacak..." Bir an düşündükten sonra ekledi: "Bilge bir insanın gözünde oldukça mutlu. Benim gibi öleceksin yavrum, tahta bir iskemleye oturmuş olarak, her türlü şatafattan uzak, şatafatın yanıltısından kurtulmuş olarak. Yine benim gibi, kendine hiçbir ağır kusur yüklemeden.

Gelecek günlerle ilgili olaylar bitti aramızda şimdi, pek önemli bir şeyler ekleyemeyeceğim artık. Bu tutukluluğun ne kadar süreceğini anlamaya çalıştım ama boşuna. Altı ay mı, bir yıl mı, on yıl mı? Hiçbir şey bulamadım. Bir kusur işlemişim besbelli. Tanrı da bu kararsızlı-

ğın verdiği kederle cezalandırmak istedi beni. Yalnız şu kadarını gördüm ki, hapisten sonra –tam çıkış anında mı, bilemiyorum– suç diye adlandırdığım şey olup bitecek. Neyse ki, bunu senin işlemeyeceğinden oldukça eminim. Bu suça karışmak gibi bir zayıflık gösterirsen, hesaplarımın geri kalanı uzun bir yanlışlıktan başka bir şey olmayacak. Beyazlar giymiş olarak, ruhun huzur içinde, tahta bir iskemle üzerinde ölmeyeceksin o zaman." Rahip Blanes bu sözleri söylerken ayağa kalkmak istedi. Fabrizio zamanın onda yaptığı yıkıcı etkileri ancak o zaman görebildi. Adamcağız ancak bir dakikada kalkıp Fabrizio'dan yana dönebildi. Delikanlı ise, kımıltısız, sessiz, onu seyrediyordu. Rahip ona birkaç kere sarıldı, büyük bir sevgiyle kollarında sıktı. Sonra, eski günlerin bütün neşesiyle yeniden konuştu:

"Benim aletlerin ortasında kendine yer aç da, biraz rahatça uyumaya bak. Benim kürkleri al. Büyük değerde birçok kürk bulacaksın. Düşes Sanseverina dört yıl önce göndermişti bunları bana. Senin falına baktırmak istedi. Yolladığı kürklerle yıldızları inceleme levhasını alıkoydum, ama onun istediği falı göstermekten bucak bucak kaçındım. Gaipten haber vermek kurala saygısızlıktır, olayı değiştirmek gibi bir tehlikesi de vardır. Böyle olunca da bütün bilim, tıpkı çocuk oyuncağı gibi, yere seriliverir. Her zaman güzel olan Düşes'e söylenecek acı şeyler de vardı sonra. Ha, aklıma geldi bak! Saat yedi ayini için çanlar çalacak. Bunlar kulağının dibinde korkunç bir gürültü koparınca uykunda korkma sakın. Daha sonra alt katta da büyük çanı çalacaklar. Bütün aletlerimi sarsar bu hep. Din şehidi, asker San Giovita'nın yortusudur bugün. Bilirsin, küçük Grianta köyünün koruyucusu da, büyük Brescia köyünün koruyucusu da aynıdır. Bu da, söz aramızda, büyük hocam Ravennalı Giacomo Marini'yi hoş bir biçimde aldatmıştı. Rahiplik mesleğin-

de epeyce ilerleyeceğimi söylemişti bana. Brescia'daki o şatafatlı San Giovita Kilisesi var ya, onun papazı olacağımı sanıyordu. Bense ola ola yedi yüz elli hanelik küçük bir kasabanın papazı oldum! Ama sonuç iyi oldu. Daha on yıl önce, anladım ki, Brescia'da papaz olsaymışım, yazgım Moravya'nın bir tepesinde, Spielberg'de hapse atılmak olacakmış. Benim büyük ayinde ilahi okumaya gelen bu yörenin bütün papazlarına büyük bir şölen veriyorum. Oradan aşıracağım çeşit çeşit nefis yemekleri getireceğim sana yarın. Aşağıya getireceğim onları. Ama bu nefis şeyleri almak için ancak benim dışarı çıktığımı duyunca in aşağı. Beni gündüz gözüyle görmemen gerek. Yarın güneş, saat yediyi yirmi yedi geçe batacak. Ben de ancak saat sekize doğru gelip kucaklayacağım seni. Senin de, saatler daha dokuzla sayılırken, yani kulenin saati onu çalmadan önce gitmen gerek. Dikkat et de çan kulesinin pencerelerinde görmesinler seni. Jandarmalarda eşkâlin var. Bunlar da yaman bir zorba olan ağabeyinin emrindeler."

Rahip Blanes üzgün bir tavırla, "Dongo Markisi gittikçe güçten düşüyor. Seni görecek olsa eline bir şey verir. Ama hileyle lekelenmiş bu gibi yararları elde etmek senin gibi bir insana hiç yakışmaz. Günün birinde vicdanından kuvvet alacaksın çünkü. Marki, oğlu Ascanio'yu hiç sevmiyor ama elindeki beş altı milyon o oğluna kalacak. Hakçası bu. O ölünce sana dört bin frank öksüz maaşı bağlanacak. Adamların yas tutsunlar diye de elli arşın kara kumaş verilecek," diye ekledi.

IX

Yaşlı adamın sözlerinden, bunları dinlerken gösterdiği derin dikkatten, aşırı yorgunluktan, Fabrizio'nun ruhu coşkunluk içindeydi. Çok güç uyuyabildi, uykusunda da birtakım düşler görerek çırpındı durdu. Gelecekten haber veriyorlardı bunlar belki. Sabah saat onda çan kulesinin baştan aşağı titreyişiyle uyandı. Dışarıdan korkunç bir gürültü geliyordu sanki. Çabucak kalktı, kıyamet kopuyor sandı, sonra hapisteymiş gibi geldi. Büyük çanın sesini neden sonra tanıdı. San Giovita'nın onuruna kırk köylü çalıyordu bunu. On köylü yeterdi oysa.

Fabrizio, hiç kimseye görünmeden dışarıya bakmak için uygun bir yer aradı. O yüksek yerden bakınca bahçeleri, babasının şatosunun iç avlusunu bile gördü. Unutmuştu onu. Ömrünün sonuna yaklaşmış bu babayı düşününce, bütün duyguları değişiverdi. Yemek salonunun büyük balkonunda ekmek kırıntıları arayan serçelere varıncaya kadar her şeyi seçebiliyordu. "Eskiden evcilleştirdiğim serçelerin soyundan bunlar!" diye düşündü. Bütün öteki balkonlarda olduğu gibi, bu balkonda da irili ufaklı toprak saksılara dikilmiş birçok portakal ağacı vardı. Bunu görünce içi ezildi. Parlak bir güneşin oluşturduğu keskin çizgili gölgelerle süslü bu iç avlunun görünüşü gerçekten görkemliydi.

Babasının gitgide güçten düştüğü aklına geldi. "Gerçekten, pek garip bir olay bu," dedi kendi kendine. "Babam benden otuz beş yaş büyük. Otuz beş, yirmi üç daha, topu topu elli sekiz eder!" Babası sert adamdı, hiç sevmemişti onu. Odasının pencerelerine dikili gözleri yaşardı. Babasının odasıyla aynı yükseklikteki portakal ağaçlarıyla süslü bir setten onun geçtiğini görür gibi olunca ürperdi, damarlarında soğuk bir şeyler dolaştı birden. Oysa geçen, bir uşakmış. Çan kulesinin tam altında beyazlar giyinmiş kızlar, öbek öbek toplanmışlar, alayın geçeceği sokaklarda yere kırmızı, mavi, sarı çiçeklerle desen yapıyorlardı. Fabrizio'nun ruhuna bundan da çok dokunan bir görüntü daha vardı... Çan kulesinden bakınca, birkaç fersah boyunca gölün iki kolunu görebiliyordu. Bu hoş manzara, çok geçmeden bütün ötekileri unutturdu ona. En yüce duyguları uyandırıyordu bu onun içinde. Çocukluğunun bütün anıları art arda gelip zihnine üşüştüler. Bir çan kulesinde hapis olarak geçirdiği o gün de ömrünün en mutlu günlerinden biri oldu belki.

Duyduğu mutluluk onu, yaradılışına oldukça yabancı yüksek düşüncelere yöneltti. Daha çok gençti ama hayatındaki olayları, sanki ömrünün sınırına ulaşmış gibi gözden geçiriyordu. Birkaç saat süren tatlı hayallerden sonra kendi kendine, "Doğruyu söylemek gerekirse, Parma'ya geldim geleli Napoli'deki Vomero yollarında dörtnala at sürerken, Misena kıyılarında koşarken duyduğum türden tam, sakin bir neşeyi duymadım hiçbir zaman. O küçük, kötü saray çevresinin bütün çapraşık çıkarları beni de kötü yaptı... Nefret beslemekten hiç zevk almıyorum. Düşmanlarım bile olsa; onları küçük düşürmek acı bir mutluluk olur sanıyorum benim için; hiç düşmanım yok ki..." dedi.

Birdenbire, "Yo, dur bakalım!" dedi. "Benim düşma-

nım Giletti... Tuhaf şey, doğrusu! Bu çirkin herifin başının türlü belalara girdiğini görmekle duyacağım zevk, Mariettacığa karşı duyduğum çok hafif eğilime baskın çıkıyor... Düşes d'A.ya, 'Seni seviyorum,' demiştim ya, sevmek zorundaydım. Marietta ise onun yanında pek ağır basmıyor doğrusu! Ulu Tanrım! O güzel Düşes'in bana verdiği uzun buluşma saatleri boyunca kaç kere canım sıkıldı. Mariettacığımın beni her seferinde iki dakikalığına iki kere kabul ettiği mutfak diye de kullanılan külüstür odada böyle bir şey olmadı hiç.

Hey ulu Tanrım! Ne yer, ne içer bu insanlar! Acınacak şey doğrusu! Ona da, analığına da, –parası her gün ödenmek üzere– üç bifteklik bir azık bağlamalıymışım." Sonra, "Mariettacık o saray çevresinin bende uyandırdığı kötü düşünceleri unutturuyordu," diye ekledi. "Düşes'in dediği gibi kahvede vakit geçirsem daha iyi olurdu belki. Düşes bu yöne eğilimli görünüyordu, benden de daha akıllıdır, sonra. Onun iyilikleri sayesinde, ya da yalnız o dört bin frank aylıkla, bir de annemin bana ayırıp Lyon'da bir yere yatırdığı kırk bin frank ana parayla yine de bir at alabilir; kazılar yapmak, bir yazıhane açmak için birkaç gümüşüm olabilirdi. Görünüşe göre, sevgiyi tadamayacağım galiba; bunlar da büyük mutluluk kaynakları olacak benim için. Ölmeden önce gidip Waterloo'daki savaş alanını yine görmek, beni atımın sırtından güle oynaya alaşağı edip yere oturttukları noktayı bulmaya çalışmak isterdim. Bu ziyareti yaptıktan sonra yine sık sık bu güzelim gölün kıyısına gelirdim. Dünyada bunun kadar güzel bir şey daha görülemez, hiç değilse benim gönlüm için böyle bu. Mutluluğu ne diye gidip ta uzaklarda aramalı? Burada o; gözlerimin önünde!"

Sonra, kendi sözlerine karşı çıkarcasına, "Polis beni Como Gölü'nden kovuyor ama bu polisin yaptıklarını yönetenlerden daha gencim ben!" diye söylendi gülerek

ve ekledi; "Burada Düşes d'A.yı bulacak değilim, ama şurada kaldırım taşlarının üzerine çiçekler döşeyen o küçük kızlardan birini bulacağım, onu da Düşes kadar seveceğim doğrusu... İkiyüzlülük sevgide bile buz gibi donduruyor beni, bizim kibar hanımefendiler de pek yüksek davranışlar peşindeler. Napoléon ahlak, sabır düşünceleri aşılamış onlara."

Çanları yağmurdan koruyan kocaman tahta kafesin loşluğuna karşın tanınmaktan korkuyormuş gibi başını pencereden geri çekerek, "Vay canına!" dedi. "Süslü üniforma giymiş jandarmalar geliyor!" Gerçekten, aralarında dört astsubayın da bulunduğu on jandarma, köyün anacaddesinin üst başında görünmüşlerdi. Başçavuş alayın geçeceği uzun yol boyunca yüzer adım arayla diziyordu onları. Fabrizio, "Burada herkes tanıyor beni," diye düşündü. "Bir gören olursa, soluğu Como Gölü'nün kıyılarından Spielberg'de alırım. Orada da her bacağıma yüz on libre ağırlığında bir zincir vururlar. Ne acı olur bu Düşes için!"

Fabrizio'nun önce iki buçuk metre yükseklikte bulunduğunu, bu yerin az çok karanlık olduğunu, kendisine bakabilecek kimselerin gözlerine parlak bir güneşin vurduğunu, sonra da hepsinin, San Giovita Yortusu şerefine, evlerine badana vurulmuş sokaklarda gözlerini açarak dolaştıklarını akıl edebilmesi için, iki üç dakikanın geçmesi gerekti. Böylesine apaçık düşüncelere karşın, eski bir bez parçasını pencereye çivileyip jandarmalarla kendi arasına perde gibi gererek üzerine gözler için de iki delik açmasaydı, onun İtalyanlara özgü ruhu hiçbir zevkin tadını çıkaramayacaktı artık.

Çanlar on dakikadan beri havayı titretiyorlardı. Alay kiliseden çıkmaktaydı; *mortaretti* sesleri duyuldu. Fabrizio başını çevirdi, göle yüksekten bakan parmaklıklı küçük alanı tanıdı. Çocukluğunda çok defalar *mortaretti*'le-

rin bacakları arasında patladıklarını görmek gibi bir durumla karşılaşmıştı. Bu yüzden de yontu günlerinin sabahlarında annesi o hep yanında olsun istiyordu.

Şunu bilmek gerek ki, *mortaretti*'ler (ya da küçük havan topları), uzunlukları dört parmağa indirilecek biçimde kesilmiş tüfek namlularından başka şey değildir. Bunun içindir ki köylüler, Avrupa politikasının 1796'dan beri Lombardiya ovalarına bol bol serpiştirdiği tüfek namlularını harıl harıl toplarlar. Bu küçük namlular, uzunlukları dört parmağa indirildikten sonra, ağızlarına kadar doldurulur, dikine yere oturtulur, aralarına barut serpilir. Alayın geçeceği yere yakın bir noktaya bunların iki üç yüz tanesi tıpkı bir tabur gibi üç sıra halinde yerleştirilir. Dinî alay yaklaşınca barut ateşlenir, dünyanın en aksak, en gülünç, çatırtılı bir yaylım ateşidir başlar. Kadınlar keyiflerinden deli olurlar. Göl üzerinde uzaktan işitilen, suların dalgalanışıyla hafifleyen bu *mortaretti*'lerin gürültüsü kadar neşe verici bir şey yoktur. Çocukluğunda kendisini sık sık keyiflendirmiş olan bu tuhaf gürültü, kahramanımızın zihninde biriken biraz aşırı ciddi düşünceleri silip süpürdü. Gidip Rahibin büyük gök dürbününü getirdi, alayı izleyen erkeklerle kadınların çoğunu tanıdı. On bir on iki yaşındayken bıraktığı birçok sevimli küçük kız, gençliğin en gürbüz çağını yaşayan eşsiz birer kadın olmuşlardı şimdi. Bunlar kahramanımızın cesaretini harekete geçirdiler. Kızlarla konuşmak için jandarmalara kafa tutmaya çoktan hazırdı.

Alay geçip gitti, Fabrizio'nun görmediği bir yan kapıdan kiliseye girdi. Sıcaklık çok geçmeden çan kulesinin üstünde de çekilmez hale geldi. Herkes evine döndü, köy derin bir sessizliğe gömüldü. Birçok kayık, Belagio'ya, Meangio'ya, gölün kıyısındaki daha başka köylere dönen köylülerle doldu. Fabrizio suya dalan her küreğin sesini işitiyordu. Bu ufacık ayrıntı, onu kendinden geçiriyordu.

O andaki sevinci saraylardaki çapraşık yaşantının verdiği mutsuzluk ve sıkıntıyla karşılaştırılınca daha da büyüyordu. Göklerin derinliğini bu kadar iyi yansıtan bu güzelim gölde şu anda bir fersahlık yol almakla ne kadar mutlu olacaktı! Çan kulesinin aşağıdaki kapısının açıldığını duydu. Rahip Blanes'in yaşlı hizmetçisiydi bu, büyük bir sepet getiriyordu. Onunla konuşmaktan kendini alıkoymak için büyük güçlük çekti. "Beni hemen hemen efendisi kadar sever," diye düşünüyordu. "Bu akşam saat dokuzda gidiyorum nasıl olsa. Kimseye bir şey söylemeyeceğine yemin ettirsem, birkaç saatliğine olsun ağzını sıkı tutar mı acaba? Hayır, dostumun hoşuna gitmeyen bir iş yapmış olurum! Jandarmalarla başını derde sokabilirim onun!" Ghita'ya bir şey söylemedi; o da çekilip gitti. Fabrizio güzelce yemeğini yedi. Sonra birkaç dakika uyumaya hazırlandı. Akşamın sekiz buçuğunda uyandı ancak. Rahip Blanes onun kolunu tutmuş, sarsıyordu; gece olmuştu.

Blanes çok yorgundu, bir gün önceye göre elli yıl daha yaşlanmıştı. Ciddi şeylerden söz etmedi artık; tahta koltuğuna oturdu, Fabrizio'ya, "Sarıl bakayım bana!" dedi. O da onu birkaç kez kolları arasına aldı. Sonunda, "Bu çok uzun ömre son verecek olan ölüm bu ayrılık kadar acı olmayacak," dedi. "Bir kesem var, Ghita'ya emanet edeceğim onu. Kendine yetecek parayı oradan almasını, kalanını da, günün birinde gelip istersen, sana vermesini söyleyeceğim. Onu bilirim. Bu öğütten sonra açık seçik emir vermezsek, senin hesabına para artırabilmek için yılda dört kere bile et almaz. Sen kendin de sıkıntıya düşebilirsin, yaşlı dostunun birkaç kuruşu işine yarar o zaman. Ağabeyinden kötülükten başka şey bekleme, kendini topluma yararlı kılacak bir iş yaparak para kazanmaya bak. Garip fırtınalar olacağını tahmin ediyorum, belki elli yıl içinde, boş oturan adamlar istenmeyecek artık.

Annenle halan kırk yıl kalacak değil, kız kardeşlerin de kocalarına boyun eğmek zorunda olacaklar..."

Blanes bundan sonra telaşlı, "Git, git! Kaç!" diye bağırdı. Çan kulesinin saatinde –10'u– çalacağını haber veren küçük bir tıkırtı duymuştu. Fabrizio'nun kendisine son bir kere daha sarılmasına bile izin vermek istemedi. "Çabuk ol, çabuk ol!" diye bağırdı. "Merdiveni en azından tam bir dakikada ineceksin. Dikkat et, düşme; çok kötü bir işaret olur bu." Fabrizio merdiveni hızla indi, alana varınca koşmaya başladı. Babasının şatosunun önüne daha yeni gelmişti ki çan saati 10'u çaldı. Her vuruşu yüreğinde çınlıyor, garip bir heyecan yaratıyordu. Düşünmek için –daha doğrusu, bir gün önce üzerinde çok soğukkanlı yargılar yürüttüğü bu heybetli yapıyı seyrederken içinde uyanan tutkulu duygulara kendini bırakmak için– durdu. Bir insanın ayak sesleri daldığı hayallerden uyandırdı onu. Baktı, dört jandarmanın ortasında gördü kendini. Yanında iki tane çok iyi tabanca vardı, yemeğini yerken kapsüllerini yenilemişti. Tabancaların tetiklerini kaldırırken yaptığı hafif gürültü jandarmalardan birinin dikkatini çekti, tutuklanmasına yol açacaktı neredeyse. Karşılaştığı tehlikeyi fark etti, ilk önce kendisi ateş etmeyi düşündü. Hakkıydı da, tepeden tırnağa silahlı dört kişiye karşı koymanın tek yolu buydu çünkü. Meyhaneleri boşaltmak için dolaşmakta olan jandarmalar bu hoş yerlerde kendilerine yapılan ikramlara aldırmazlık etmemişlerdi neyse ki. Görevlerini yapmaya çabucak karar veremediler. Fabrizio var hızıyla koşarak kaçmaya başladı. Jandarmalar da birkaç adım koştular. "Dur, dur!" diye bağırdılar, sonra her yer sessizliğe gömüldü. Üç yüz adım ileride, Fabrizio soluk almak için durdu. "Tabancalarımın tıkırtısı beni ele verecekti!" diye düşündü. 'Güzel gözlerini bir daha görme mutluluğuna erişirsem Düşes bana, 'Sen on yıl sonra olacakları hayal

etmekten zevk alıyorsun da şu burnunun dibinde olup bitenlere bakmayı akıl etmiyorsun,' derdi mutlaka."

Atlattığı tehlikeyi düşünerek ürperdi. Adımlarını hızlandırdı, biraz sonra da koşmaktan kendini alamadı. Bu ise pek tedbirli bir davranış değildi; evlerine dönmekte olan birçok köylünün dikkatini çekti. Ancak dağda, Grianta'dan bir fersahtan fazla uzakta durabildi; durduktan sonra bile Spielberg Zindanı'nı aklına getirerek soğuk soğuk ter döktü.

"Amma da korktum ha!" diyordu. Bu sözün çınlayışını işitince utanır gibi oldu. "Ama, halam bana, 'En çok muhtaç olduğun şey, kendini bağışlamasını öğrenmek,' demez miydi? Var olmayacak olan kusursuz bir örneğe benzetirim ben kendimi. Neyse! Duyduğum korku için bağışlıyorum kendimi; öte yandan, özgürlüğümü korumaya da iyice kararlıydım çünkü. Beni hapse götürecek şu dört jandarma da ayakta kalmazlardı mutlaka." Sonra, "Şu anda yaptığım iş askerce değil," diye ekledi. "Görevimi yaptıktan, belki de düşmanlarımı uyandırdıktan sonra çabucak çekip gidecek yerde, iyi yürekli Rahibin bütün kehanetlerinden daha gülünç bir hevese kaptırıyorum kendimi."

Gerçekten de, en kısa yoldan giderek, kendisini bir sandalın beklediği Maggiore Gölü'nün kıyısına ulaşacak yerde, gidip "ağacını" görmek için, yolunu uzattıkça uzatıyordu. Okur, belki annesinin yirmi üç yıl önce diktiği kestane ağacına karşı beslediği sevgiyi hatırlamıştır. "Bu ağacı kestirmek tam ağabeyime yaraşan bir iş olurdu; bu tür yaratıklar böyle incelikleri anlamaz," diye düşündü, "aklına gelmemiştir." Sonra kesin bir tavırla, "Kestirseydi de kötüye işaret sayılmazdı zaten," diye ekledi. İki saat sonra karşılaştığı görüntü onu çok üzdü. Ya kötü niyetli kişiler ya da fırtına, ağacın iri dallarından birini koparmıştı. Dal kurumuş, sarkıyordu. Bıçağını çıkarıp dalı

saygıyla kesti, gövdeye su girmesin diye de kesik yeri dümdüz yonttu. Zamanı çok değerliydi, sabah olacaktı neredeyse çünkü, o yine de sevgili ağacının çevresini çapalamak için tam bir saat uğraştı. Bütün bu çılgınlıkları yaptıktan sonra çabucak Maggiore Gölü'nün yolunu tuttu. Hiç üzülmemişti; ne de olsa, ağaç iyice gelişmişti, her zamankinden daha gürdü; beş yılda hemen hemen iki kat büyümüştü. Dalın kırılışı önemsiz bir kazadan başka şey olmasa gerekti; kesildikten sonra ağaca zarar vermeyecekti, daha yukarıdan süreceği için daha çok boy atacaktı.

Fabrizio bir fersahlık yol almamıştı ki, o dolayların ünlü dağı olan Resegone di Lecco'nun sivri tepeleri doğuda, parlak beyaz bir şeridin üzerinde belirdi. İzlediği yol köylülerle dolmaya başlıyordu. Fabrizio askerce düşünceler besleyecek yerde, Como Gölü dolaylarındaki bu ormanların yüce ya da dokunaklı görüntülerine bakıyor, yüreği yufkalaştıkça yufkalaşıyordu. "Dünyanın en güzel ormanları belki bunlar," diye düşündü. "İsviçre'de dedikleri gibi, en çok çil çil para kazandıranları demek istemiyorum, insanın ruhunu en çok okşayanları." Lombardiyalı, Venedikli jandarmaların peşinde dolaştıkları Fabrizio' nun durumunda olup da bu sözlere kulak vermek çocukluktu gerçekten. Sonunda, "Sınırdan yarım fersah uzaktayım," dedi kendi kendine. "Sabah devriyesine çıkan gümrükçülerle, jandarmalarla karşılaşacağım. İyi kumaştan yapılmış bu elbise onlarda kuşku uyandıracak, pasaport soracaklar. Bu pasaportta da hapsi boylamaya aday bir kimsenin adı yazılı. Adam öldürmek gibi hoş bir zorunluluk karşısındayım. Jandarmalar hep yaptıkları gibi ikişer ikişer yürüyorlarsa, ateş etmek için bunlardan birinin yakama yapışmasını bekleyemem doğrusu. Adam düşerken beni bir an alıkoysa, Spielberg'i boyladım demektir." Fabrizio belki de eniştesi Kont

Pietranera'nın eski bir askerinin üzerine ilk kez kendisinin ateş etmek zorunda kalacağını düşününce dehşete düştü, koşup kocaman bir kestane ağacının kovuğuna gizlendi. Tabancalarının kapsülünü yenilediği sırada birinin, ormanda, çok güzel şarkı söyleye söyleye ilerlediğini işitti. Adam o sırada Lombardiya'da çok moda olan Mercadante'nin[1] tatlı bir ezgisini söylüyordu.

Fabrizio, "İyi bir işaret!" diye düşündü. Can kulağıyla dinlediği bu ezgi, düşüncelerine karışmaya başlayan az buçuk öfkeyi de giderdi. Anayolun iki yanına dikkatle baktı, kimseyi göremedi. "Şarkı söyleyen adam kestirme bir yoldan gelecek," diye düşündü. Hemen aynı anda da İngilizler gibi giyinmiş, temiz pak bir uşak göründü. Bir hizmet atına binmiş, belki biraz fazlaca zayıf, güzel bir safkan atı dizgininden tutmuş, ağır ağır ilerliyordu.

Fabrizio, "Kont Mosca, 'Bir insanın karışlaştığı tehlikeler hep onun komşuluk haklarını ölçmeye yarar,' derdi. Ben de onun gibi düşünseydim, bu uşağın kafasını bir kurşunda darmadağın ederdim. Zayıf ata bindikten sonra da dünyanın bütün jandarmaları vız gelirdi bana, Parma'ya döner dönmez bu adama, ya da dul kalan karısına para gönderirdim... ama korkunç bir şey olurdu bu!" diye içinden geçirdi.

1. Giuseppe Saverio Mercadante (1795-1870) Özellikle romantik dönem opera eserleriyle tanınmış İtalyan müzisyen ve besteci. (Y.N.)

X

Fabrizio kendi kendine ahlak dersleri verirken, Lombardiya'dan İsviçre'ye giden anayola çıktı. Bu noktada yol, ormandan dört beş ayak aşağıdadır. "Bizimki korkarsa dörtnala kalkacaktır, ben de enayi gibi kalakalacağım," diye düşündü. O sırada uşaktan on adım uzaktaydı, adam da şarkı söylemiyordu artık. Fabrizio onun korktuğunu gözlerinden anladı. Hayvanlarıyla geri dönecekti belki. Daha hiçbir şeye karar verememişti, ama Fabrizio bir sıçrayışta zayıf atın dizginini yakaladı.

Uşağa, "Bak ahbap," dedi, "ben öyle bayağı bir hırsız değilim, ilk iş olarak sana yirmi frank vereceğim; ama atını da senden almak zorundayım. Hemen çekip gitmezsem öldürecekler beni. Riva kardeşlerin dördü birden ardımdalar; şu azılı avcılar hani, tanırsın sanırım. Kız kardeşlerinin odasında bastırdılar beni. Pencereden atladım, şimdi de buradayım. Köpekleriyle, tüfekleriyle ormana çıktılar. İçlerinden birinin yolun öbür yanına geçtiğini görünce şu iri kestane ağacının kovuğuna saklandım. Köpekleri izimi bulacaklar! Senin atına bineyim de, Como'nun bir fersah ilerisine kadar dörtnala yol alayım. Milano'ya gidip Kral Naibi'nin ayaklarına kapanacağım. Gönül hoşluğuyla bu işe razı olursan atını, senin için de iki Napoléon altını bahşişle birlikte, konak yerindeki

hana bırakırım. En ufak bir direnme gösterirsen şu tabancalarla öldürürüm seni. Ben gittikten sonra jandarmaları ardıma salarsan vay haline! İmparator'un görevlisi Kont Alari benim amcamın oğludur, senin kemiklerini kırmaktan geri kalmaz!"

Bir yandan bunları uyduruyor, bir yandan da çok sakin bir tavırla konuşuyordu. Gülerek, "Adımın gizli kapaklı yanı da yok zaten," dedi. "Ben Marki Ascanio del Dongo'yum, şatom buraya çok yakın, Grianta'da." Sonra sesini yükselterek, "Hadi bakalım, bırak şu atı!" diye bağırdı.

Uşak, şaşırmış, tek söz söylemiyordu. Fabrizio tabancayı sol eline aldı, öbürüyle uşağın bıraktığı dizgini yakaladı, doludizgin gitmeye başladı. Üç yüz adım gittikten sonra, söz verdiği yirmi frangı ödemeyi unuttuğunu fark edip durdu. Yolun üzerinde uşaktan başka kimse yoktu; o da, dörtnala Fabrizio'nun ardından geliyordu. Fabrizio mendiliyle, "İlerle!" diye işaret etti ona. Adamın elli adıma kadar yaklaştığını görünce yolun üstüne bir avuç para atıp yine ilerledi. Uzaktan, uşağın yerden paraları topladığını gördü; "Akıllı adammış gerçekten, tek gereksiz söz söylemedi," diye düşündü. Hızla yol aldı, öğleye doğru ıssız bir evde durakladı, birkaç saat sonra yine yola çıktı. Sabahın saat ikisinde Maggiore Gölü'nün kıyısındaydı. Biraz sonra suda yalpa vuran kayığını gördü. Önceden kararlaştırılan işareti verince kayık kıyıya geldi. Ortalıkta atı teslim edecek köylü falan göremedi. Soylu hayvanı kendi haline bıraktı, üç saat sonra Belgirate'deydi. Orada, dost bir ülkede olduğundan, azıcık dinlendi. Keyfi çok yerindeydi, her şeyi pek iyi başarmıştı. Sevincinin gerçek nedenini söyleyelim mi? Ağacı çok iyi yetişip gelişmişti, ruhu da Rahip Blanes'in kollarında edindiği ferahlıkla dinlenmişti sanki.

"Bana söylediği bütün kehanetlere inanıyor mu ger-

çekten?" diye düşündü. "Ağabeyim adımı Jakoben'e, gözünü budaktan esirgemez, ipten, kazıktan kurtulma bir herife çıkardı ya, Blanes de onun gibi bana kötü oyun edecek bir herifin kafasını kırmak hevesine kapılmamı önlemek mi istedi yalnızca?"

İki gün sonra Parma'ya vardı. Her zaman yaptığı gibi, yolculuğun öyküsünü en ufak ayrıntılarına kadar anlatırken Düşes de, Kont da gülmekten katıldılar.

Sanseverina Konağı'na gelince kapıcı ile bütün uşakları, hizmetçileri büyük yas kılığına girmiş buldu. Düşes'e, "Kimi kaybettik ki?" diye sordu. "Herkesin kocam dediği o çok iyi adam vardı ya, Baden'de öldü. Bu konağı bana bıraktı. Kararlaştırılmış bir şeydi bu. Yalnız, içten bir dostluk gösterisi olarak, buna 300 bin franklık bir de bağış eklemiş ki, pek güç durumda bırakıyor beni. Bu bağıştan onun yeğeni Markiz Raversi yararına vazgeçmek istemiyorum, Markiz her gün bana çok kötü oyunlar oynuyor çünkü. Sen sanata meraklısın, bana bir heykelci bulman gerek. Dük'e üç yüz bin franklık bir mezar yaptıracağım."

Kont da Markiz Raversi'yle ilgili öyküler anlatmaya başladı.

Düşes,"Onu iyilikle yola getirmeye çalıştım ama, boşuna!" dedi. "Dük'ün erkek yeğenlerine gelince, hepsini albay ya da general yaptım. Buna karşılık, ay geçmiyor ki bana iğrenç bir imzasız mektup yollamasınlar. Bu tür mektuplan okusun diye bir kâtip tutmak zorunda kaldım."

Kont Mosca da söze karıştı, "Bu imzasız mektuplar işledikleri günahların en hafifi," dedi. "Alçakça gammazlıklar yapmak için fabrika kurmuşlar sanki. Bu adamları belki yirmi kere mahkemeye verebilirdim." Sonra Fabrizio'ya döndü, "Benim babacan yargıçlarımın onları yargılayacaklarını tahmin edersin sanırım."

Fabrizio sarayda pek gülünç görünen bir saflıkla,

"Eyvah, her şeyi bozdu bu!" diye karşılık verdi. "Bense onların, vicdanlarının sesine uyarak karar veren yargıçlarca yargılanmalarını yeğlerdim."

"Sen bilgini artırmak için sürekli gezip dolaşıyorsun, böyle yargıçların adreslerini bana verirsen çok memnun olurum. Yatmadan önce mektup yazayım kendilerine."

"Ben bakan olsaydım böyle dürüst yargıçların yokluğu onurumu kırardı doğrusu."

Kont, "Sen Fransızları pek seversin," dedi, "bükülmez kolunla eskiden yardım bile etmiştin onlara. Yalnız, bana öyle geliyor ki, şu anda onların atasözlerinden birini unutuyorsun; 'Şeytan seni öldüreceğine sen şeytanı öldür, daha iyi,' derler. Benim suçladığım kimseleri temize çıkaran yargıçlarla, bütün gün Fransız Devrimi tarihini okuyan bu ateşli insanları nasıl yönetirdin, görmek isterdim doğrusu. Sonunda bunlar düpedüz suçlu kimselere bile ceza vermezler, kendilerini de birer Brutus sanırlardı. Yalnız, biraz çıkışmak istiyorum sana... Sen ki çok ince ruhlu bir insansın, Maggiore Gölü kıyılarında bıraktığın o biraz zayıfça güzel at yüzünden yüreğin sızlamadı mı hiç?"

Fabrizio çok ciddi bir tavırla karşılık verdi:

"Atı bulan köylüler onu getirsinler diye yapacağı duyuru falan gibi gerekli masrafları atın sahibine göndermeyi düşünüyorum elbette. Kaybolan atla ilgili duyuru aramak için Milano gazetesini her gün okuyacağım. Atın özelliklerini, biçimini falan da çok iyi biliyorum."

Kont, Düşes'e, "Gerçekten saf bir çocuk bu!" dedi. Sonra gülerek devam etti, "Peki, sen bu çalıntı atın sırtında dörtnala giderken ya hayvanın ayağı sürçseydi, durumun ne olurdu? Spielberg'i boylardın, sevgili yeğenim; bütün nüfuzumu kullansam her bacağına bağlanacak zincirin ağırlığını otuz libreye indirtebilirdim ancak. Bu eğlenceli yerde on yıl kadar yatardın. Bacakların şişer,

kangren olurdun belki, o zaman da düpedüz kesiverirlerdi onları," dedi.

Düşes'in gözleri yaşarmıştı. "Bu acıklı öyküyü daha çok uzatmayın, lütfen! Dönüp geldi ya işte!" diye haykırdı.

Bakan, "Buna ben sizden çok seviniyorum, inanın," dedi. Çok da ciddiydi. "Yalnız, mademki Lombardiya'ya gitmek istiyordu, bu acımasız çocuk ne diye uygun bir ad altında pasaport istemedi benden? Onun tutuklandığı haberini alır almaz Milano'ya giderdim. Oradaki dostlarım, jandarmaların Parma Prensi'nin bir uyruğunu tutukladıklarını varsayarak, olup bitenlere göz yumarlardı." Kont bunları söyledikten sonra daha az sert bir tavırla devam etti: "Yaptığın gezinin öyküsü hoş, eğlenceli; seve seve kabul ediyorum. Ormandan anayola çıkışın da oldukça hoşuma gidiyor. Ama söz aramızda, mademki canın o uşağın elindeydi, senin de onun canını almaya hakkın vardı. Şimdi de parlak bir yaşayış sağlayacağım sana; yani, hanımefendi bunu böyle emrediyor. En büyük düşmanlarımın bile beni onun buyruklarını dinlememekle suçlayabileceklerini sanmıyorum. O sıska beygirle giriştiğin bu engelli yarışta hayvanın ayağı sürçseydi, hanımefendi için de, benim için de ne büyük bir acı olurdu! Gerçi beygir seni düşürüp boynunu kırsaydı daha iyi olurdu ya!"

Düşes kederli bir tavırla, "Bu akşam pek acıklı sözler söylüyorsunuz, dostum," dedi.

Kont buna heyecanla karşılık verdi: "Çevremizi acıklı olaylar sarmış bulunuyor da ondan. Burası Fransa değil. Fransa'da her şey şarkılarla ya da birkaç yıl hapisle sona erer. Bu gibi şeylerden size gülerek söz etmekle doğru yapmıyorum gerçekten. Her neyse, yeğenim, seni piskopos yapmak olanağını buldum galiba. Bak, Düşes de burada, çok haklı olarak seni Parma Başpiskoposu yapayım istiyor, ama işe buradan başlayamam doğrusu. O

piskoposlukta bizim akıllı uslu öğütlerimizden uzak kalacaksın. Anlat bakalım bize biraz, nasıl bir siyaset güdeceksin orada?"

Fabrizio, gözleri parıldayarak, "Fransız dostlarımın çok yerinde olarak söyledikleri gibi, şeytan beni öldüreceğine ben şeytanı öldüreceğim," dedi. "Bana sağlayacağınız makamı, gerekirse tabanca kullanmak da dahil, her yola başvurarak elimde tutacağım. Del Dongoların soy kütüğünde dedelerimizden Grianta Şatosu'nu yaptırmış olanın öyküsünü okudum. Ömrünün sonuna doğru yakın dostu olan Milano Dükü Galeazzo, onu bizim gölün kıyısındaki bir kaleyi gezmeye göndermiş. O sırada İsviçrelilerin yeni bir saldırıya girişmelerinden korkuyormuş. Milano Dükü onu uğurlarken, 'Dur da komutana bir nezaket mektubu yazayım,' demiş. İki satırlık bir mektup yazıp vermiş. Sonra, mektubu mühürlemek üzere geri istemiş. 'Böylesi daha nazik bir davranış olur,' demiş. Vespasiano del Dongo yola çıkmış. Gölde sandalla giderken eski bir Yunan masalını hatırlamış, bilgili adammış çünkü. Sevgili efendisinin mektubunu açınca da şu emri görmüş:

'Bu adam gelir gelmez hemen öldürün!'

Ne var ki, Sforza bütün dikkatini dedemize oynadığı oyuna harcadığı için, mektubun son satırlarıyla kendi imzası arasında bir boşluk bırakmış. Vespasiano del Dongo da bu boşluğa, kendisinin göl üzerindeki bütün kalelerin genel valisi olarak tanınması emrini yazmış, mektubun baş tarafını da yok etmiş. Kaleye varıp kendini tanıtmış, komutanı bir kuyuya attırmış, Sforza'ya karşı savaş açmış. Birkaç yıl sonra da kalesini, bizim ailenin bütün kollarını zengin eden o uçsuz bucaksız topraklarla değişmiş. Bu topraklar günün birinde bana da dört bin frank gelir sağlayacak."

Kont gülerek, "Akademi üyesi gibi konuşuyorsun yahu!" dedi. "Yaman bir cesaret işi bu anlattığın; ama böyle dokunaklı işleri becermek için on yılda bir bile eğlenceli bir fırsat geçmez insanın eline. Yarı aptal ama her zaman dikkatli, her zaman tedbirli bir insan, çoğu zaman kafası işlek kimseleri alt etmenin zevkini tadar. Napoléon Amerika'ya kapağı atma yollarını arayacak yerde, sırf bir hayal çılgınlığı yüzünden, tedbirli John Bull'a teslim oldu. John Bull da, tezgâhının başında, Napoléon'un Temistokles'ten söz ettiği mektubuna katıla katıla güldü. Aşağılık Sancho Panza'lar her dönemde –eninde sonunda–, yüce Don Quijote'lere üstün geleceklerdir. Olağanüstü hiçbir şey yapmamaya gönlün razı olursa, saygıdeğer değilse bile çok saygı gören bir piskopos olacağından kuşkulanmıyorum. At konusunda çok hafiflik göstermişsin. Ömür boyunca hapse girmene kıl payı kalmış."

Fabrizio bu sözü duyunca irkildi. Çok büyük bir şaşkınlığa uğradı. "Beni tehdit eden hapishane bu muydu? İşlememem gereken suç bu muydu?" diye düşünüyordu. Rahip Blanes'in eskiden kehanet olarak çok alay ettiği falları, şimdi ona gerçek birer yorum gibi görünüyordu.

Düşes, şaşkın, "Eee! Ne oldun böyle? Kont pek kara düşüncelere daldırdı seni," diye sordu.

"Yeni bir gerçek gözlerimdeki perdeyi sıyırdı. Ona baş kaldıracağım yerde aklım onu benimsiyor. Sonu gelmeyecek bir hapis cezasının yanından sürtünüp geçtim, doğru bu! Ama o uşak da İngiliz biçimi elbisesiyle o kadar yakışıklıydı ki! Çok yazık olurdu onu öldürmek!"

Fabrizio'nun akıllı uslu hali Dük'ün çok hoşuna gitmişti. Düşes'e bakarak, "Her bakımdan çok iyi!" dedi. "Bir şey söyleyeyim sana, azizim! Büyük başarı kazandın, hem de başarıların en aranılanını belki."

Fabrizio, "İşte, Mariettacık için takılıyor bana," diye düşündü. Aldanmıştı. Kont ekledi:

"Senin İncil'e yaraşan o sadeliğin, bizim saygıdeğer Başpiskoposumuz Landriani'nin gönlünü fethetmiş. Bugünlerde seni bir piskopos yardımcılığına atayacağız. Bu şakanın asıl hoş yanı da şu: Şimdiki üç yardımcı, değerli, çalışkan adamlardır. Bunlardan ikisi de galiba sen doğmadan başyardımcıydılar. Bunlar başpiskoposlarına gönderecekleri güzel bir mektupla kendi aralarında senin birinci dereceyi almanı isteyecekler. Bu bayların gerekçesi ilkin senin yüksek niteliklerine dayanıyor, sonra da ünlü Başpiskopos Ascanio del Dongo'nun küçük yeğeni olmana. Senin yeteneklerine beslenen saygıyı öğrenir öğrenmez, başyardımcıların en kıdemlisinin yeğenini hemen yüzbaşılığa yükselttim. Mareşal Suchet'nin Tarragona'yı kuşattığından beri üsteğmendi."

Fabrizio, Düşes'in öğüdü üzerine Başpiskoposluk konağına koştu. Sade, alçakgönüllü davrandı orada. Çok büyük kolaylıkla takındığı bir tavırdı bu. Tersine, soylu tavırlar takınmak için çaba harcamak zorunda kalıyordu. Başpiskopos Landriani'nin biraz uzunca süren anlattıklarını dinlerken kendi kendine, "Sıska beygiri dizgininden tutan uşağa tabancayla ateş etmeli miydim?" diyordu. Aklı ona "evet" diyordu ama gönlü, yüzü paramparça durumda attan düşen yakışıklı delikanlının kan içindeki haline alışamıyordu bir türlü. "Atın ayağı takılsaydı, tıkılacak olduğum hapishane, bunca kehanetin beni tehdit ettiği hapishane miydi acaba?" diye düşünüyordu. Bu soru onun için çok önemliydi. Başpiskopos da Fabrizio'nun kendisini büyük bir dikkatle dinleyişine sevindi.

XI

Fabrizio Başpiskoposluk'tan çıkınca, Mariettacığın evine koştu. Uzaktan Giletti'nin kalın sesini işitti. Şarap getirtmiş, arkadaşları olan suflörle, mum söndürücülerle kafayı tütsülüyordu. Onun işaretine tek karşılık veren, analık tavrı takınmış olan *mammacia* oldu.

"Sen gideli beri yeni şeyler oldu," dedi. "Aktörlerimizden iki üç tanesi büyük Napoléon'un bayramını içki âlemiyle kutladıkları için suçlandılar. Adı Jakoben'e çıkmış olan bizim zavallı topluluk da, Parma topraklarından çıkma emri aldı. Yaşasın Napoléon! Ama bakan bu emri istemeye istemeye vermiş, diyorlar. Kesin olan şu ki, Giletti'de para var; ne kadar bilemiyorum, ama avuç dolusu para gördüm onda. Bizim müdür Marietta'ya Mantova ile Venedik'e kadar yol harçlığı yapsın diye beş, bana bir gümüş verdi. Marietta seni yine çok seviyor ama Giletti'den korkuyor. Üç gün önce verdiğimiz son temsilde kızcağızı mutlaka öldürmek istiyordu. İki okkalı tokat attı ona. Asıl iğrenç yanı da şu ki, mavi şalını yırttı. Ona bir mavi şal armağan edersen büyük iyilik etmiş olursun. Biz de, "Şalı piyangodan kazandık," deriz. Jandarmaların trampet takımının başı yarın için bir yarışma düzenledi. Hangi saatte olduğunu bütün sokak köşelerine yapıştırılan duyurularda göreceksin. Gel bizi gör. Adam yarışma-

ya giderse, dışarıda biraz uzunca zaman kalacağını umabiliriz demektir. O zaman ben pencerede görünür, yukarıya çıkman için işaret ederim sana. Bize güzel bir şeyler getirmeye çalış. Marietta deli gibi seviyor seni."

Fabrizio bu iğrenç evin sarmal merdiveninden inerken, içi pişmanlık doluydu. "Hiç değişmemişim," diye düşünüyordu. "Bizim gölün kıyısında, hayatı filozofça gördüğüm sırada verdiğim bütün o güzel kararlar uçup gitti. Ruhum her zamanki çerçevesinin dışına taşmıştı; bütün bunlar birer rüyaydı, asık yüzlü gerçeğin karşısında yok oluverdi." Gece saat on bir sularında Sanseverina Konağı'na dönerken de, "Harekete geçme zamanı geldi," diye düşündü. Ancak, Como Gölü'nün kıyısında geçirdiği o gece kendisine çok kolay görünen derin içtenlikle konuşma cesaretini, gönlünde boş yere aradı. "Dünyada en çok sevdiğim insanı kızdıracağım. Konuşursam acemi bir aktörü andıracağım. Ancak bazı coşkunluk anlarında biraz işe yarayabiliyorum," diye düşündü.

Başpiskopos'a yaptığı ziyareti Düşes'e anlattıktan sonra, "Kont çok iyi davranıyor bana," dedi. "Benden biraz hoşlandığını sezer gibiyim. Onun için, tutumuna daha çok değer veriyorum. Bu yüzden, benim ona davranışımın da dürüst olması gerek; Sanguigna'da birtakım kazı işleri var ki, delice tutku besliyor bunlara, ya da hiç değilse, önceki gün yaptığı yolculuğa bakılırsa, öyle görünüyor. İşçileriyle iki saat geçirmek için on iki fersahlık yolu dörtnala aldı. Bir eskiçağ tapınağının temellerini bulmuştu. Burada heykel parçaları çıkarsa bunların çalınmasından korkuyor. Sanguigna'ya gidip bir buçuk gün kalmayı önereyim diyorum kendisine. Yarın saat beşe doğru gidip Başpiskopos'u yine görmem gerekiyor. Akşam yola çıkarak gecenin serinliğinden yararlanabilirim."

Düşes önce hiçbir karşılık vermedi. Sonra, büyük bir sevecenlikle, "Benden uzaklaşmak için bahaneler arı-

yorsun, diyesi geliyor insanın," dedi. "Belgirate'den daha yeni geldin, gitmek için bir bahane buluveriyorsun."

Fabrizio içinden, "İşte, konuşmanın tam sırası!" dedi. "Gölün kıyısındayken deli gibiydim biraz. İçtenliğin verdiği heyecanla, yapacağım iltifatın bir küstahlıkla sonuçlanacağını fark etmemiştim. Seni en bağlı dostluk duygularıyla seviyorum, falan filan demek varmış ama ruhumda sevgili eğilimi yok. Bu da, bana sevgi beslediğinizi görüyorum ama dikkat edin, ben de size aynı biçimde karşılık veremem, demeye gelmez mi? Sevgi besliyorsa, bunun sezilişinden ötürü öfkelenebilir; bana yalnızca dostluk besliyorsa, yaptığım utanmazlık karşısında isyan eder... Bunlar da öyle hakaretlerdir ki, hiçbir zaman bağışlanamaz."

Bu önemli düşünceleri tarttığı sırada farkında olmadan salonda dolaşıyordu. Felaketin ta yanına yaklaşmış olduğunu gören bir kimse gibi ağırbaşlı, gururlu bir tavrı vardı.

Düşes onu hayranlıkla seyrediyordu. Eline doğan çocuk değildi o artık. Her zaman söz dinlemeye hazır yeğen de değildi; ağırbaşlı bir erkekti, kendisini ona sevdirmek de çok hoş olacaktı. Oturduğu sedirden kalktı, coşkunlukla onun kolları arasına atılarak, "Benden kaçmak mı istiyorsun?" dedi.

Fabrizio bir Roma İmparatoru tavrıyla, "Hayır. Uslu olmak istiyorum," diye karşılık verdi.

Bu söz çeşitli anlamlara çekilebilirdi. Fabrizio daha ileriye gidip de bu olağanüstü kadını incitmek cesaretini kendinde bulamadı. Çok gençti, çok çabuk heyecana kapılmak eğilimindeydi. Söylemek istediğini anlatabilmek için aklına hiçbir hoş anlatım yolu gelmiyordu. Her türlü mantığı, düşünceyi bir yana bırakıp kendisini doğal bir heyecana kaptırarak o çok hoş kadına sarıldı, öpücüklere boğdu. Tam bu sırada, Kont'un avluya giren ara-

basının gürültüsü işitildi. Hemen hemen aynı dakikada da kendisi salona girdi.

Çok heyecanlı bir hali vardı. Fabrizio'ya, "Pek garip sevgiler uyandırıyorsun insanda sen," dedi. O da bu sözden utandı. Kont devam etti, "Her perşembe olduğu gibi, bu akşam da Prens Başpiskopos'u kabul etmiş. Bana anlattığına göre Başpiskopos çok heyecanlıymış; önceden ezberlenmiş, çok bilgili bir söylevle söze başlamış; Prens önce bir şey anlamamış bundan. Sonunda da Landriani, Monsenyör Fabrizio del Dongo'nun başyardımcılığa atanmasının, daha sonra da, yirmi dört yaşını doldurur doldurmaz –ileride kendisinin yerine geçmesi koşuluyla–, yardımcılığa getirilmesinin Parma Kilisesi için önemli olduğunu söylemiş.

Bu söz ürküttü beni doğrusu. Biraz ileri gitmek oluyor bu. Prens'in de öfkeyle iğneli bir şaka yapacağından korkuyordum. Ama gülerek yüzüme baktı, Fransızca olarak, 'Bunlar senin marifetlerin, bayım!' dedi. Ben de elimden geldiği kadar dokunaklı bir sesle, 'Tanrı'nın, ayrıca siz Prens Hazretleri'nin huzurunda yemin ederim ki, ileride kendisine halef olmak koşuluyla sözlerinin anlamını hiç mi hiç bilmiyorum,' dedim. İşin doğrusunu, yani burada birkaç saat önce konuştuklarını söyledim. Sonra ateşli ateşli, 'Önce bana küçük bir piskoposluk vermek lütfunda bulunursanız, kendimi çok mutlu sayarım,' dedim. Prens de sözüme inanmış olmalı ki, sevimli davranmayı uygun buldu. Çok sade bir tavırla, 'Benimle Başpiskopos arasında resmî bir iştir bu. Senin bununla hiç ilgin yok,' dedi. Prens'in anlattığına göre, adamcağız ona çok uzun, epeyce sıkıcı bir rapor vermiş, sonunda da resmen bir öneride bulunmuş. Prens de, gayet soğuk, şu karşılığı vermiş: 'Sözünü ettiğiniz kimse çok gençtir, hele sarayımda çok yenidir. İmparator Napoléon'un kurduğu Lombardo-Venedik Krallığı'nın yüksek subaylarından birinin oğluna

böylesine büyük bir rütbe için umut vermekle hemen hemen İmparator'un bir isteğini yerine getirmek durumuna düşerim.' Başpiskopos bu tür hiçbir tavsiyenin yapılmadığını söyleyerek karşı çıkmış. Prens, 'Bana söylenecek çok aptalca bir sözdü bu,' dedi. Başpiskopos gibi anlayışlı bir adamdan bunu duyunca şaşırmış. 'Şu var ki, benimle konuştuğu zaman bocalar hep, bu akşam da her zamankinden daha şaşkındı,' dedi. Bunu görünce Başpiskopos'un bu işin olmasını candan istediğini anlamış. 'Del Dongo için yüksek bir yer; hiç kimse onun yetenekli olduğunu yadsımıyor. Ahlakına kusur bulan yok. Yalnız, aşırı heyecana kapılıvermesinden korkarım. Bu tür çılgınları hiçbir zaman yüksek makamlara getirmemeye kararlıyım, bir prens bu gibilere hiçbir zaman güvenemez çünkü,' demiş. Bunun üzerine Prens, aşağı yukarı birincisi kadar uzun, tumturaklı bir söylev daha dinlemek zorunda kalmış. Başpiskopos Tanrı'nın evinin verdiği heyecanın övgüsünü yapıyormuş. Prens, içinden, 'Beceriksiz herif, zırvalıyorsun, hemen hemen olup bitmiş bir atama işini bozuyorsun!' demiş. 'Kısa kesmesi, bana candan teşekkür etmesi gerekirdi. Ne gezer! Ahlaktan, İncil'den falan söz ederek gülünç bir gözüpeklikle sözü sürekli uzatıyordu,' dedi. Prens genç Del Dongo'nun fazla aleyhine olmayacak bir karşılık arıyormuş. Bulmuş da, 'Oldukça iyi bir şeydi hem, göreceksin bak,' dedi bana. 'Monsenyör,' demiş. 'VII. Pius[1] hem büyük bir papaydı, hem de büyük bir aziz. Bütün papalar arasında yalnız o, tüm Avrupa'nın ayaklarına kapandığı bir zorbaya, yani Napoléon'a 'hayır' demek yiğitliğini gösterdi. İşte bu adam, heyecana kapılmaya yatkındı. Bu yüzden de, Imola piskoposu olduğu sırada, Bonaparte'ın Alp ötesinde kurduğu cumhuriyeti

1. Asıl adı Barnaba Gregorio Chiaramonti olan ve 1800-1823 yılları arasında görev yapan papa. (Y.N.)

öven o ünlü pastoral manzumeyi yazıp altına da "Kardinal Chiaramonti Yurttaş" diye imzasını attı.'

Bizim zavallı Piskopos şaşmış kalmış. Prens onu daha çok şaşırtmak için çok ciddi bir tavırla, 'İyi günler, Monsenyör, önerinizi düşünmek için yirmi dört saate ihtiyacım var,' demiş. Adamcağız Prens'in ağzından çıkan 'iyi günler' sözünden sonra epey beceriksizce, yersizce, yalvaran bir söz daha söylemiş. Prens, 'Şimdi de Kont Mosca della Rovere, Düşes'e şunları söylemek görevini veriyorum sana,' dedi bana. 'Onun hoşuna gidebilecek bir şeyi yirmi dört saat geciktirmek istemiyorum. Şuraya otur da, bütün bu işi bitirecek olan onay mektubunu yaz Başpiskopos'a,' dedi. Ben yazıyı yazdım, o imzasını attı, bana 'Hemen şimdi bunu Düşes'e götür,' dedi. İşte yazı burada. Sizi bu akşam yeniden görme mutluluğuna erişmek için bir bahane oldu bu bana."

Düşes, mektubu sevinçle okudu. Kont'un uzun uzun konuştuğu sırada Fabrizio kendisini toparlamaya vakit bulmuştu. Bu olaya hiç şaşmamış göründü. Konuyu, böyle olağanüstü yükselişlerin kendi doğal hakkı olduğuna inanan yüksek bir soylu tavrıyla karşıladı. Oysa bu tür bir olay, bir burjuvayı şaşkına çevirir. Minnetinden söz etti, ama bunu ölçülü bir biçimde yaptı. Sonunda Kont'a şöyle dedi:

"İyi bir saray adamı, efendisinin başlıca merakı neyse onu övmelidir. Dün, 'Benim Sanguigna'daki işçiler bulacakları eski heykellerin parçalarını satmasınlar sakın!' diye korkuyordunuz. Kazıları çok severim. İzin verirseniz gidip işçileri göreyim. Yarın akşam, saraya, Başpiskopos'a gerekli teşekkürleri sunduktan sonra, Sanguigna'ya giderim."

Düşes, Kont'a, "İyi ama Başpiskopos'un Fabrizio'ya karşı birdenbire duyduğu bu sevgi nereden geliyor, sezebildiniz mi?" diye sordu.

"Sezmem gerekli değil. Kardeşi yüzbaşı olan piskopos yardımcısı dün şöyle diyordu: Rahip Landriani şu şaşmaz ilkeden yola çıkmaktadır. Makamın asıl sahibi – yani kendisi– yardımcısından üstündür. Emri altında Del Dongo ailesinden birinin bulunduğu, onu minnet altında bıraktığını düşündükçe, sonsuz bir sevinç duyar. Fabrizio'nun iyi bir aileden geldiğini belirten her şey, onun gizliden gizliye duyduğu mutluluğu artırır. Yardımcı olarak emrinde böyle bir adam vardır çünkü! İlk olarak da Fabrizio'dan hoşlanmıştı, onun karşısında hiç utanıp sıkılmamaktadır. Son olarak da, Piacenza piskoposuna haklı bir hınç beslemektedir.

Bu adam onun yerine başpiskopos olacağını açıktan açığa söylemektedir, üstelik bir değirmencinin oğludur. İleride onun yerine geçmek amacıyladır ki, Markiz Raversi'yle çok sıkı ilişkiler kurmuştur. Şimdi bu ilişkiler yüzünden Başpiskopos, başlıca emelinin başarı kazanamayacağını düşünerek tir tir titremektedir. Bu emel de başında olduğu yönetim kurulunda bir Del Dongo'nun bulunması, kendisinin ona emir vermesidir."

İki gün sonra, Fabrizio, erkenden, Colorno'nun (ki burası Parma prenslerinin Versailles'ı sayılır) karşısındaki Sanguigna'da kazıları yönetmeye başladı. Bu kazılar Parma'dan Avusturya İmparatorluğu'nun ilk kenti olan Casalmaggiore'deki köprüye giden anayolun hemen yakınındaki ovada, geniş bir alanda yapılmaktaydı. İşçiler ovayı sekiz ayak derinliğinde, daracık bir hendekle ikiye ayırıyorlardı. Eski Roma yolu boyunca ikinci bir tapınağın yıkıntıları araştırılmaktaydı. O yörede söylendiğine göre, bu tapınak Ortaçağ'da hâlâ duruyordu. Prens'in buyruklarına karşın köylülerin birçoğu, topraklarından geçen bu uzun hendeklere kıskanç bir gözle bakmaktan geri durmamaktaydılar. Kendilerine ne denirse densin aldırmıyor, bir define arandığını sanıyorlardı. Fabrizio'nun

orada oluşu da herhangi küçük bir ayaklanmayı önlemek bakımından özellikle gerekliydi. Hiç canı sıkılmıyor, bu çalışmaları büyük bir ilgiyle izliyordu. Zaman zaman bir madalya bulduğu oluyor, Fabrizio da işçilerin bunu cebe atmak için aralarında anlaşmalarına vakit bırakmak istemiyordu.

Hava güzeldi, saat sabahın altısı olabilirdi. Fabrizio birisinden ödünç olarak tek namlulu bir av tüfeği almıştı. Birkaç tarlakuşu vurdu. Kuşlardan biri yaralandı, gidip anayolun üzerine düştü. Fabrizio onu kovalarken Parma' dan Casalmaggiore sınırına giden bir arabanın uzaktan geldiğini gördü. Tüfeğini yeniden doldurduğu sırada, pek külüstür olan araba da yavaş yavaş ilerleyerek yaklaşmıştı. Delikanlı, arabada Marietta'yı görüp tanıdı. Yanında ızbandut gibi boyuyla Giletti, bir de kızın herkese "annem" diye tanıttığı o yaşlı kadın vardı.

Giletti sandı ki, Fabrizio kendisine sövüp saymak, hatta belki de Mariettacığı onun elinden almak için tüfekle böyle yolun ortasında duruyordu. Yiğit bir adam gibi arabadan aşağıya atladı. Sol elinde çok paslı büyük bir tabanca, sağ elinde de daha kınından çıkarılmamış bir kılıç vardı. Tiyatro topluluğunda sırasına göre kendisine bir marki rolü verildiği zaman bu kılıcı kullanırdı.

"Vay haydut vay!" diye bağırdı. "Seni burada, sınırdan bir fersah uzakta bulduğuma pek sevindim. İşini bitireyim bari. Mor çorapların, burada koruyamaz artık seni."

Fabrizio, Mariettacığa kaş göz işaretleri yapıyordu, Giletti'nin kıskançlık dolu çığlıklarına hiç aldırdığı yoktu. Derken, göğsünden üç karış uzakta, paslı tabancanın ucunu gördü. Tüfeğini sopa gibi kullanıp bu tabancaya indirmeye ancak vakit bulabildi. Tabanca ateş aldı, ama kimseyi yaralamadı.

Giletti arabacıya, "Dursana be!" diye bağırdı. Usta-

lıklı bir hareketle hasmının tüfeğinin namlusuna doğru sıçrayıp onu kendi bedeninden uzak tutmayı başardı. O da, Fabrizio da, tüfeği var güçleriyle kendilerine çekiyorlardı. Çok daha kuvvetli olan Giletti, bir elini öbürünün önüne geçirerek, giderek tüfeğin mekanizmasına doğru yaklaşıyordu. Tam tüfeği ele geçirmek üzereydi ki, Fabrizio onun silahı kullanmasına engel olmak için tetiği çekti. Daha önce, tüfeğin namlusunun Giletti'nin omzundan üç parmak yukarıda olmasına iyice dikkat etmişti. Tüfek, Giletti'nin kulağının hemen yanı başında patladı. Adam biraz şaşalar gibi oldu, ama hemencecik kendini toparladı.

"Vay namussuz vay! Beynimi dağıtmak istiyorsun ha! Dur da göreyim hesabını!" diye bağırdı. Sonra elindeki marki kılıcının kınını kaldırıp attı, şaşılacak bir çabuklukla Fabrizio'nun üstüne çullandı. Fabrizio'nun elinde silah diye hiçbir şey yoktu. Sonunun geldiğini anladı.

Araba Giletti'nin on adım kadar gerisinde duruyordu. Fabrizio arabaya doğru kaçtı. Sola geçti, arabanın makasını eliyle yakaladı, çevresinde çabucak döndü, açık duran sağ kapının yanından bir daha geçti. Giletti uzun bacaklarıyla ileriye atılmıştı ama arabanın makasına tutunmayı akıl etmemişti. Durabilene kadar, tuttuğu ilk yönde birkaç adım attı. Fabrizio açık kapının yanından geçerken Marietta'nın sesini alçaltarak, "Kolla kendini! Öldürecek seni! Şunu al!" dediğini duydu, arabanın kapısından iri bir av bıçağının düştüğünü gördü. Almak üzere eğildi ama tam o sırada Giletti'nin savurduğu kılıç omzuna değdi. Fabrizio doğrulunca kendini Giletti'nin hemen yakınında buldu. Adam, kılıcının kabzasıyla onun yüzüne ağır bir darbe indirdi. Kılıcı öylesine kuvvetle indirmişti ki, Fabrizio'nun beyni sarsıldı. O sırada ölecekti neredeyse. Neyse ki Giletti hâlâ çok yakınındaydı, bu yüzden de kılıcını düpedüz saplayamıyordu.

Fabrizio kendine gelince, var gücüyle koşarak kaçmaya başladı. Koşarken av bıçağının kınını çıkarıp attı, sonra hızla döndü. Kendisini kovalamakta olan Giletti'den üç adım uzakta bulunuyordu. Giletti birden duramamıştı. Fabrizio bıçakla ona saldırdı. Giletti kılıcıyla av bıçağını biraz yukarıya kaldırmaya vakit bulabildiyse de, bıçak gelip sol yanağının tam ortasına saplandı. Giletti Fabrizio'nun çok yakınından geçti, o da kalçasına bir şeyin saplandığını duydu. Giletti'nin bıçağıydı bu; o arada adam bıçağı açmaya vakit bulmuştu. Fabrizio sağa sıçradı. Döndü. Sonunda da iki hasım tam dövüşmeye uygun bir uzaklıkta karşı karşıya geldiler.

Giletti sövüp duruyor, ikide bir, "Gırtlağını keseceğim senin, papaz bozuntusu!" diye bağırıyordu. Fabrizio soluk soluğaydı, söz söyleyemiyordu. Kılıç kabzasının yüzüne indiği yer çok acıyor, burnundan şarıl şarıl kan akıyordu. Av bıçağıyla birçok saldırıya karşı koydu, ne yaptığını da pek bilemeden tekmeler savurdu. Herkesin önünde geçen bir yarışmadaymış gibi geliyordu ona. Bu düşünce onda, işçilerinin orada oluşları yüzünden yer etmişti. Sayıları yirmi beş otuz kadar olan bu işçiler, kavgacılardan oldukça uzakta, onların çevresinde halka olmuşlardı. Fabrizio ile Giletti'nin sürekli koşuştukları, birbirlerinin üstüne atıldıkları görülüyordu.

Kavga biraz yavaşlamış gibiydi. Yumruklar, tekmeler birbirlerini aynı hızla kovalamıyordu artık. O sırada Fabrizio, "Yüzümde duyduğum acıya bakılırsa, herif suratımı paraladı galiba," diye düşündü. Bunu düşününce, öfkeden kudurdu, av bıçağının sivri ucunu ileri doğru tutarak hasmının üstüne çullandı. Bu sivri uç Giletti'nin göğsünün sağ yanına saplandı, sol omzuna doğru da çıktı. O sırada, Giletti'nin kılıcı uzunlamasına Fabrizio'nun kolunun yukarısına saplandı ama derinin altında kaydı, önemsiz bir yara açtı.

Giletti yere yıkılmıştı. Fabrizio ona doğru ilerliyor, Giletti'nin bıçağı tutan sol eline bakıyordu. Bu el istemsiz bir hareketle açıldı, tuttuğu silah düştü.

Fabrizio, "Öldü namussuz!" diye düşündü. Giletti'nin yüzüne baktı. Adamın ağzından oluk oluk kan geliyordu. Fabrizio arabaya koştu. Marietta'ya, "Ayna var mı sende?" diye bağırdı.

Marietta, sapsarı olmuş ona bakıyor, hiçbir karşılık vermiyordu. Kocakarı büyük bir soğukkanlılıkla yeşil bir dikiş torbasını açtı, Fabrizio'ya el büyüklüğünde, saplı bir küçük ayna uzattı. Fabrizio aynaya bakarken yüzünü yokluyordu. "Gözlerim sağlam, bu bile yeter de artar," diye düşündü. Dişlerine baktı, hiçbiri kırılmamıştı, kendi kendine konuşur gibi, alçak sesle, "İyi ama neden bu kadar canım yanıyor?" diyordu.

Kocakarı, "Yanağının yukarısı Giletti'nin kılıcının kabzasıyla kemik arasında ezilmiş de ondan. Yanağın dehşetli şişip morarmış. Hemen sülük yapıştır, bir şeyciğin kalmaz," dedi.

Fabrizio güldü, "Hemen sülük yapıştırayım ha?" Yeniden bütün soğukkanlılığını elde etmişti. İşçilerin Giletti'yi çevrelediklerini, dokunmaya cesaret edemeden ona bakmakta olduklarını gördü. "Yardım edin şu adama, elbisesini çıkarın..." diye bağırdı. Devam edecekti ama başını kaldırınca anayolda, üç yüz adım uzakta, beş altı kişi gördü. Yaya olarak, ölçülü adımlarla kavga yerine doğru ilerliyorlardı. "Bunlar jandarma," diye düşündü; "Ortada bir ölü bulunduğu için beni tutuklayacaklar, ben de Parma'ya gösterişli bir törenle girmek gibi bir şerefe ereceğim. Markiz Raversi'nin dostları olan, halamdan da nefret eden dalkavuklar için ne güzel dedikodu konusu."

Cebindeki bütün parayı şaşkın şaşkın bakan işçilere attı, yıldırım hızıyla arabaya doğru koştu. İşçilere, "Jandarmaların beni kovalamalarını önleyin, istediğiniz kadar

para veririm size!" diye bağırdı. "Suçsuz olduğumu, bu herifin üzerime atıldığını, beni öldürmek istediğini söyleyin onlara." Sonra arabacıya seslendi: "Sen de atlarını dörtnala sür, bu adamlar bana yetişmeden Po'yu geçersen dört Napoléon altını var sana."

Arabacı, "Olur, olur," dedi. "Korkmayın, bu adamlar yaya, benim küçük beygirleri tırısa bile kaldırsam çok geride bırakırlar onları." Atları dörtnala kaldırdı.

Arabacının ağzından çıkan "korkmayın" sözü kahramanımızın gücüne gitti. Kılıç kabzasının yüzüne inişinden sonra büyük korku duymuştu gerçekten.

Arabacı tedbirli adamdı, alacağı dört altını da düşünüyordu ayrıca.

"Bize doğru gelen atlılarla karşılaşabiliriz, ardımızdaki adamlar da, 'Durdurun şunları!' diye seslenebilirler onlara," dedi.

"Silahlarınızı doldurun" anlamına geliyordu bu söz.

Marietta, Fabrizio'yu öperek, "Ne yiğitmişsin sen, küçük papazım benim!" diye haykırdı.

Kocakarı ise kapıdan eğilmiş, arabadan dışarıya bakıyordu. Az sonra başını içeriye çekti. Büyük bir soğukkanlılıkla Fabrizio'ya, "Ardınızdan gelen kimse yok, efendim," dedi. "Yol üzerinde, karşınızda da kimse yok. Ama Avusturya polis memurlarının ne denli titiz olduklarını bilirsiniz. Po kıyısındaki rıhtıma böyle doludizgin geldiğinizi görürlerse, tutuklarlar sizi, hiç kuşkunuz olmasın bundan!"

Fabrizio arabanın penceresinden baktı. Arabacıya, "Atları tırıs sür!" dedi. Kocakarıya da, "Yanında ne pasaportu var?" diye sordu.

Kadın, "Bir değil, üç pasaportum var," dedi. "Her biri de dört franga mal oldu bize... Bütün yılı yollarda geçiren yoksul tiyatro oyuncularına yazık değil mi yani? İşte tiyatro oyuncusu Giletti'nin pasaportu. Bu siz olursu-

nuz. İşte Marietta ile benim pasaportlarımız. Yalnız, bütün paramız Giletti'nin cebindeydi, ne yapacağız şimdi?"

Fabrizio, "Kaç parası vardı?" diye sordu.

"Beşer franklık kırk tane çil çil gümüşü vardı."

Marietta da gülerek söze karıştı. "Yani altı gümüş ile biraz da ufak para, benim küçük papazım aldatılsın istemem!"

Kocakarı büyük bir soğukkanlılıkla, "Sizden otuz dört gümüş sızdırmaya çalışmamdan daha doğal ne olabilir?" dedi. "Otuz dört gümüş sizin için nedir ki? Bizse koruyucumuzu kaybettik. Bizi kim barındıracak, yola çıktığımızda arabacılarla kim pazarlık edecek? Herkesi kim korkutacak? Giletti yakışıklı değildi ama çok uysaldı. Şu kızcağız da önce size abayı yaktı. Akıllı davransaydı, Giletti hiçbir şeyin farkına varmazdı, siz de çil çil gümüşleri sayardınız bize. İnanın ki çok yoksuluz biz."

Bu sözler Fabrizio'ya dokunmuştu. Kesesini çıkardı, birkaç Napoléon altını verdi. "Görüyorsun ya, kala kala bana da on beş altın kaldı, bundan sonra bana daha çok asılmanın faydası yok yani."

Mariettacık onun boynuna sarıldı, kocakarı da ellerini öpüyordu. Araba tırısla ilerliyordu hep.

Avusturya topraklarına geldiğini haber veren kara çizgili sarı geçit kapıları uzaktan görününce kocakarı Fabrizio'ya, "Cebinizde Giletti'nin pasaportuyla yaya olarak girerseniz daha iyi edersiniz," dedi. "Biz de kendimize azıcık çekidüzen vermek bahanesiyle biraz duracağız. Gümrükçüler de eşyamızı inceleyecekler zaten. Bana kalırsa siz gelin, Casalmaggiore'den aldırmaz bir tavırla, ağır ağır geçin. Kahveye girip bir kadeh konyak bile için. Köyden çıkar çıkmaz da hemen savuşup gidin. Avusturya toprağında polis dehşetli uyanıktır. Çok geçmeden, bir adam öldürüldüğünü duyacaktır. Siz ise ken-

dinizin olmayan bir pasaportla yolculuk ediyorsunuz. En azından iki yıl hapis demektir bu. Kentten çıkınca sağa sapıp Po kıyısına varın. Bir kayık kiralayıp Ravenna'ya, ya da Ferrare'ye sığının. Avusturya topraklarından çabuk çıkın. İki altın verdiniz mi, herhangi bir gümrükçüden başka bir pasaport alabilirsiniz. Yanınızdaki pasaport başınızı derde sokar. Adamı öldürdüğünüzü unutmayın."

Fabrizio, Casalmaggiore sandal iskelesine yaya olarak yaklaşırken, Giletti'nin pasaportunu dikkatle yeniden yokluyordu. Kahramanımız çok korkuyordu. Avusturya topraklarına girmenin kendisi için nasıl tehlikeli olacağını söyleyen Kont Mosca'nın sözlerini tek tek hatırlamaktaydı. Oysa önünde, iki yüz adım ileride, kendisine bu ülkeye girmek için geçit verecek olan korkunç köprüyü görüyordu. Kendisine göre de bu ülkenin başkenti Spielberg'di. Yalnız, başka ne yapabilirdi ki? Güneyde Parma devletleriyle sınırdaş olan Modena Dükalığı, özel bir anlaşma gereğince, kaçakları ona geri veriyordu. Devletin Cenova yönündeki dağlar boyunca uzanan sınırı çok uzaktaydı. O daha bu dağlara ulaşmadan çok önce, başına gelen kötü işler Parma'da öğrenilecekti. Kala kala Avusturya'nın Po'nun sol yakasındaki devletleri kalıyordu. Kendisini yakalasınlar diye Avusturya makamlarına yazı yazmaya vakit bulunana kadar otuz altı saat ya da iki gün geçecekti belki. İyice düşündükten sonra kendi pasaportunu sigaranın ateşiyle yaktı. Avusturya toprağında Fabrizio del Dongo olmaktansa, serserinin biri olmak daha iyiydi. Üstünü de arayabilirlerdi ayrıca.

Canını zavallı Giletti'nin pasaportuna emanet etmekten duyduğu çok yerinde isteksizlikten ayrı olarak, bu belge ortaya somut güçlükler de çıkarıyordu. Fabrizio'nun boyu topu topu 1,65'ti, pasaportta yazılı olduğu gibi 1,72 değildi. Yirmi dört yaşındaydı ama daha genç gösteriyordu. Giletti ise otuz dokuz yaşındaydı. Doğru-

sunu söylemek gerekirse, kahramanımız kayık iskelesine inmeye karar verinceye kadar, tam yarım saat dolaştı durdu. Sonunda kendi kendine, "Benim yerimde başkası olsaydı ne tavsiye ederdim ona?" dedi. "Geçmesini elbette. Kendini korumak için bile olsa, adam öldürmüş birini kovalamaya jandarma gönderilebilir."

Ceplerini araştırdı, mendili ile sigara kutusundan başka hiçbir şey bırakmadı. Geçireceği yoklamanın kısa olması önemliydi onun için. Karşılaşabileceği korkunç bir itiraz aklına geldi. Buna da ancak derme çatma karşılıklar bulabiliyordu. "Adım Giletti" diyecekti, oysa bütün çamaşırlarında "F.D." markası vardı.

Görüldüğü gibi, Fabrizio hayal gücünün rahat bırakmadığı o zavallılardan biriydi. İtalya'daki akıllı insanların hemen hepsinde bir kusur vardır. Yiğitlikten yana ona eşit, hatta daha az yiğit bir Fransız askeri olsa, önceden hiçbir güçlüğü aklına getirmeksizin köprüyü hemen geçmeye kalkışırdı; bu işi de, bütün soğukkanlılığını kullanarak yapardı. Fabrizio ise soğukkanlı olmaktan çok uzaktı.

O sırada köprünü başındaki kurşuni giyimli, ufak tefek bir adam, "Karakola girin de pasaportunuza baksınlar," dedi.

Karakolun kirli duvarlarına çiviler çakılmıştı, çivilerde de memurların pipolarıyla, kirli şapkaları asılıydı. Memurların oturdukları çam ağacından büyük masanın her yanı mürekkep, şarap lekesi içindeydi. Yeşil deriyle ciltlenmiş iki üç kalın defterin üzerinde her renkten lekeler vardı, sayfalarının kenarları, ellerin kirleriyle kararmıştı. Üst üste yığılı defterlerin üzerinde, İmparator'un iki gün önce kutlanan bayramlarından biri için kullanılmış defne dalından koca koca üç çelenk duruyordu.

Bütün bu ayrıntılar Fabrizio'nun gözüne çarptı, yüreği burkuldu. Sanseverina Konağı'ndaki sevimli dairesinin her yanında göze çarpan o insanı rahatlatan görke-

min, konforun karşılığını böylece ödemiş oluyordu. Bu pis odaya girmek, orada aşağı tabakadan biri gibi görünmek zorundaydı. Sorguya da çekilecekti.

Pasaportunu almak için kendisine sarı elini uzatan memur ufak tefek, kara yağız bir adamdı. Boyunbağında bakırdan bir iğne vardı. Fabrizio, "Ayaktakımından, öfkeli bir herif bu," diye düşündü. Adam pasaportu okuyunca pek şaşmış göründü, bu okuma işi de tam beş dakika sürdü. Yabancıya gözüyle yanağını işaret ederek, "Kaza geçirmişsiniz," dedi.

"Arabacı Po Rıhtımı'ndan aşağı yuvarladı bizi."

Sonra sessizlik yine başladı. Memur yolcuya ikide bir sert sert bakıyordu.

Fabrizio, "Tamam!" diye düşündü. "Size kötü bir haber vereceğim, ne yazık ki tutuklandınız, diyecek." O sırada mantığı pek yerinde olmayan kahramanımızın aklına çeşit çeşit çılgınca düşünceler geldi. Bu arada, odanın açık duran kapısından fırlayıp kaçmayı da düşündü. İçinden, "Elbisemi çıkarır, Po Irmağı'na atlarım, yüzerek karşı kıyıya geçerim. Spielberg olmasın da neresi olursa olsun!" diyordu. O, bu maceranın ne dereceye kadar başarı kazanabileceğini hesapladığı sırada polis de dik dik bakıyordu. İkisinin de yüzünün hali görülecek şeydi. Tehlike akıllı adamı dâhi yapar; denebilir ki gücünün üstüne çıkarır. Hayal gücü işlek insana ise, atakça olmakla birlikte, çoğu zaman saçma, romantik düşünceler esinler.

Bakırdan boyunbağı iğnesi, kol düğmeleri takıp takıştırmış bu polisin insanı didik didik eden bakışları karşısında kahramanımızın öfke dolu gözleri görülmeye değerdi. "Onu öldürürsem yirmi yıl küreğe ya da ölüme hüküm giyerim," diye düşünüyordu. "Bu ise her ayağımda yüz yirmi librelik bir zincirle, çeyrek somun kuru ekmekle Spielberg'de yatmaktan daha iyidir; üstelik, kırk dört yaşımda çıkacağım oradan." Kafası işlemediği için

unutuyordu ki, pasaportunu yakmış olduğuna göre, kendisinin isyancı Fabrizio del Dongo olduğunu polise gösteren hiçbir şey yoktu ortada.

Gördüğümüz gibi, kahramanımız yeterince korkmuştu. Polisin kafasını kurcalayan düşünceleri bilseydi daha da korkardı. Bu adam Giletti'nin arkadaşıydı. Onun pasaportunu bir başkasının elinde görünce ne kadar şaşırdığı tahmin edilebilir. Aklına ilk gelen, bu "başkası"nı tutuklatmak oldu, ama Giletti'nin pasaportunu bu yakışıklı, görünüşe göre de Parma'da birtakım kötü işler çevirmiş olduğu anlaşılan delikanlıya satmış olabileceğini düşündü. İçinden, "Onu tutuklarsam, Giletti'nin başı derde girer," diyordu. "Pasaportunu satmış olduğu kolayca anlaşılır. Yalnız, şu da var ki, ben Giletti'nin arkadaşıyım; onun pasaportuna, bir başkasının elinde gördüğüm halde, vize verdiğimi anlarlarsa üstlerim ne derler?"

Esneyerek ayağa kalktı, "Biraz bekleyin," dedi. Sonra, polisçe bir alışkanlıkla ekledi: "Ortada bir sorun var da..."

Fabrizio içinden, "Kaçacağım ya, sorun o!" dedi.

Gerçekten memur odadan çıktı, kapıyı açık bıraktı, pasaport da çam tahtasından masanın üstünde kaldı. Fabrizio, "Tehlike apaçık ortada," diye düşündü. "Pasaportumu alır, ağır ağır yürüyerek köprüyü geçerim. Jandarma beni sorguya çekerse, pasaportuma Parma devletinin son köyündeki polis komiserinden vize almayı unutmuşum, derim." Fabrizio pasaportunu eline almıştı bile. Tam o sırada bakır iğneli, kol düğmeli memurun söylediklerini duyunca anlatılamaz bir şaşkınlığa düştü.

Adam, "Yeter, dayanamayacağım artık, sıcaktan boğuluyorum. Kahveye gidip bir şey içeceğim. Sen de piponu bitirdikten sonra kaleme gir, vize verilecek bir pasaport var. Yabancı da orada," diyordu.

Fabrizio, usulca dışarıya çıkmaya hazırlanırken, yakışıklı bir gençle burun buruna geldi. Adam şarkı söyler

gibi, "Eh hadi, vizesini verelim şu pasaportun, basalım üstüne imzamızı," dedi. Sonra, "Nereye gideceksiniz?" diye sordu.

"Mantova'ya, Venedik'e, Ferrare'ye."

Memur ıslık çalarak, "Ferrare'ye olsun!" dedi. Bir damga aldı, vizeyi mavi mürekkeple pasaportun üstüne bastı, damgadaki boş yere çabucak, "Mantova, Venedik, Ferrare" sözlerini çabucak yazdı. Sonra elini havada birkaç kere döndürerek imzaladı, kalemini yine mürekkebe banarak ağır ağır, özene bezene imzasına bir de süs ekledi. Fabrizio kalemin bütün gidiş gelişlerini izliyordu. Memur beğenen gözlerle imzasına baktı, üzerine beş altı tane nokta ekledi, sonunda da pasaportu Fabrizio'ya vererek aldırmaz bir tavırla, "İyi yolculuklar, bayım," dedi.

Fabrizio telaşını gizlemeye çalıştığı adımlarla uzaklaştığı sırada, birisi kendisini sol kolundan tutup durdurdu. İçgüdüsüne uyarak, eli bıçağının kabzasına gitti. Çevresinde evler olduğunu görmeseydi, saçma bir davranışta bulunacaktı belki. Sol kolunu tutmakta olan adam onun şaşkın halini görünce özür dilemek ister gibi bir tavır takındı.

"Üç kere seslendim size, karşılık vermediniz. Gümrüğe bildirilecek bir şeyiniz var mı?"

"Üzerimde yalnız mendilim var. Hemen şuracığa, akrabalarımdan biriyle avlanmaya gidiyorum."

Akrabasının adını söylemesini isteselerdi epeyce bocalardı. Bu sıcakta, geçirdiği heyecanlar yüzünden, sanki Po Irmağı'na düşmüş gibi sırılsıklamdı. "Tiyatro oyuncuları arasında hiç de cesaretsiz değilimdir, ama bakır incik boncuk takıştırmış memurlar çileden çıkarıyor beni. Bu düşünceyi işleyerek Düşes için gülünçlü bir şiir yazayım bari," diye düşündü.

Casalmaggiore'ye girer girmez, sağa saparak Po'ya

inen bozuk bir sokağa daldı. "Şarap ve coşkunluk tanrısı Dionysos ile toprak ve bereket tanrıçası Demeter'in yardımına ihtiyacım var," diye düşündü. Dışında bir değneğe bağlı, üzerinde "lokanta" yazılı kurşuni bir bezin bulunduğu bir dükkâna girdi. Çok ince iki tahta çembere tutturulmuş, yerden bir metre kadar yüksekte perde niyetine sarkıtılmış çok eski bir çarşaf, lokantanın kapısını güneşin tepeden inen ışınlarından koruyordu. Orada açık saçık giyinmiş, çok güzel bir kadın, kahramanımızı saygıyla karşıladı; bu da onun çok hoşuna gitti. Hemen, "Açlıktan ölüyorum!" dedi. Kadın öğle yemeğini hazırlarken, içeriye otuz yaşlarında bir adam girdi. Selam vermemişti. Teklifsiz bir tavırla kendini bırakıverdiği peykeden birdenbire kalktı, Fabrizio'ya, "Ekselans, sizi selamlıyorum," dedi. O sırada Fabrizio'nun keyfi pek yerindeydi, aklına kötü kötü şeyler getirecek yerde gülerek, "Bu ekselansı sen nereden tanıyorsun bakayım?" dedi.

"Nasıl tanımam! Ekselans, Düşes Sanseverina'nın arabacılarından Lodovico'yu tanımadılar mı? Her yıl yazlığa gittiğimiz Sacca'daki evde hep sıtma tutardı beni. Hanımefendiden beni emekliye ayırmasını istedim, işi bıraktım. Şimdi de zengin oldum işte. Emekli aylığı olarak yılda topu topu on iki gümüş almaya hakkım olacaktı. Hanımefendi ise, şiir yazmaya vakit bulayım diye, bana on iki yerine yirmi dört gümüş maaş bağladığını söyledi, ben halk şairiyim çünkü. Kont da, 'Başın darda kalırsa gel bana söyle,' dedi. Dini bütün bir Hıristiyan gibi Velleja Manastırı'na kapanmaya gittiğiniz sırada, bir menzillik yol boyunca sizi götürmek onuruna da ben ermiştim, Monsenyör."

Fabrizio adamın yüzüne baktı, biraz tanır gibi oldu. Sanseverina Konağı'nın en fiyakalı arabacılarından biriydi.

"Şimdi zenginim ya," diyordu, "giyecek olarak yırtık, kaba saba bir gömlek ile bir de keten pantolondan başka

şeyim yok. Bu pantolon bir zamanlar siyaha boyanmıştı, şimdi dizlerime kadar zar zor iniyor. Bir çift kundura, bir de külüstür şapka, hepsi bu işte."

Adam ayrıca on beş gündür tıraş da olmamıştı. Fabrizio omletini yerken onunla tam bir eşitiymiş gibi konuştu. Lodovico'nun, lokanta sahibi kadının dostu olduğunu sezer gibi oldu. Yemeğini çabucak bitirdi, sonra alçak sesle, "Sana bir şey söyleyeceğim," dedi.

Lodovico sevgi dolu bir tavırla, "Ekselans, onun önünde de serbestçe konuşabilir, gerçekten iyi kadındır o," dedi.

Bunun üzerine, Fabrizio, çekinmeden, "Sorun şu, dostlarım," dedi. "Başım dertte, yardımınıza ihtiyacım var. Her şeyden önce, benim işin hiçbir siyasal yönü yok. Sevgilisiyle konuştuğum için beni öldürmek isteyen bir adamı öldürdüm yalnızca."

Lokantanın sahibi olan kadın, "Vay zavallı delikanlı!" dedi.

Arabacı, gözleri derin bir özveriyle pırıldayarak, "Zatıaliniz bana güvenebilirler," diye haykırdı. "Nereye gitmek istiyorsunuz?"

"Ferrare'ye. Pasaportum var ama jandarmalarla konuşmak istemiyorum pek, olayı öğrenmişlerdir belki."

"Ne zaman öbür dünyaya yolcu ettiniz berikini?"

"Bu sabah saat altıda."

Kadın, "Üstünüzde başınızda hiç kan lekesi yok ya?" dedi.

Arabacı da söze karıştı: "Ben de onu düşündüm. Bu elbisenin kumaşı çok iyi cins zaten. Bizim buralarda buna benzer kumaş görülmez pek, herkesin gözüne çarpar. Gidip eskici Yahudi'den elbise alayım. Zatıaliniz de hemen hemen ben boydasınız ama daha ince yapılısınız."

"Artık bana Ekselans deme, lütfen, dikkati çekebilir bu."

Arabacı dükkândan çıkarken, "Ekselans nasıl isterlerse," diye karşılık verdi.

Fabrizio, "Dur, dur, nereye? Parayı unuttun! Gel bakayım!" diye bağırdı.

Lokanta sahibi kadın, "Paranın sözü mü olur!" dedi. "Altmış yedi gümüş var onda, hepsi emrinizde." Sonra alçak sesle ekledi: "Benim de kırk gümüş kadar param var, bunları da alın, istediğiniz gibi harcayın. İnsanın başına böyle kazalar geldi mi her zaman para bulunmaz yanında."

Fabrizio lokantaya girince sıcak yüzünden ceketini çıkarmıştı. Kadın, "Birisi içeriye girerse üstünüzdeki bu yelek başımızı derde sokabilir. Bu iyi cins İngiliz keteni göze çarpar," dedi, bizim kaçağa kocasının siyaha boyanmış kaba bezden bir yeleğini verdi.

İçerideki bir kapıdan dükkâna uzun boylu bir genç adam girdi, oldukça temiz giyinmişti.

Kadın, "Kocam," dedi. Sonra kocasına döndü: "Pietro-Antonio, bu Bay Lodovico'nun arkadaşı. Bu sabah ırmağın öbür kıyısında başına bir kaza gelmiş, Ferrare'ye kaçmak istiyor."

Kocası çok terbiyeli bir tavırla, "Biz de kaçırırız onu canım!" dedi. "Carlo Giuseppe'nin kayığı elimizde."

Kahramanımızın bir başka zayıflığı daha vardı ki, bunu da köprü başındaki karakolda duyduğu korkuyu anlattığımız gibi doğal bir biçimde açıklayacağız. Gözleri yaşarmıştı. Bu köylülerde gördüğü büyük özveri duygusu ona çok dokunmuştu. Halasının o kendine özgü iyiliğini de düşünüyordu. Elinde olsa bu insanlara avuç dolusu para vermek isterdi. O sırada Lodovico elinde bir paketle geldi. Kadının kocası candan, arkadaşça bir tavırla, "Merhaba, yahu!" dedi.

Lodovico çok telaşlıydı. "Durum değişti," dedi. "Herkes sizin sözünüzü etmeye başladı. Bizim sokağa girer-

ken biraz duralayışınız göze çarpmış. Anayoldan ayrılırken saklanmak isteyen bir haliniz varmış ."

Kadının kocası, "Çabuk, odaya çıkın!" dedi.

Oda çok büyüktü, çok güzeldi. İki penceresinde de cam yerine kurşuni kaba bez vardı. İçeride her biri 1,80 eninde, 1,5 metre yükseklikte olan dört geniş karyola bulunuyordu.

Lodovico, "Çabuk olun, çabuk!" dedi. "Yeni gelmiş bir budala jandarma var, kendini bir şey sanıyor. Aşağıdaki güzel kadına da sataşmak istiyordu. 'Yolda görevle giderken bir kurşun yiyebilirsin bak,' diye haber verdim ona. Bu it herif sizden söz edildiğini duyarsa bize oyun etmeye kalkışır, Teodolinde'nin lokantasının adını kötüye çıkarmak için sizi burada tutuklamak ister."

Lodovico, Fabrizio'nun gömleğindeki kan lekelerini, mendillerle sarılmış yaraları görünce, "Ne o?" dedi. "Domuz herif karşı koydu ha? Bunlar sizi tutuklatmaya yeter de artar bile. Eskiciden gömlek almadım."

Kadının kocasının dolabını teklifsiz bir tavırla açtı, onun gömleklerinden birini Fabrizio'ya verdi. O da, çok geçmeden, zengin bir köy ağası kılığına girdi. Lodovico duvara asılı bir ağ torbayı indirdi. Fabrizio'nun giyeceklerini bir balık sepetine koydu. Koşa koşa aşağıya indi, arka kapıdan hızla dışarıya fırladı. Fabrizio da ardından geliyordu.

Lodovico dükkânın önünden geçerken, "Teodolinde," diye seslendi, "yukarıdaki öteberiyi sakla. Biz söğütlerin orada bekleyeceğiz. Sen de, Pietro-Antonio, çabuk bir kayık yolla bize, iyi para vereceğiz."

Lodovico Fabrizio'yu en az yirmi hendekten geçirdi. Bu hendeklerin en genişlerinin üstünde, köprü yerine geçen çok uzun, esnek tahtalar vardı. Son hendeğe ulaşınca tahtayı çabucak çekti.

"Şimdi soluk alalım," dedi. "O jandarma olacak itin

bize kadar ulaşması için en azından iki fersah yol tepmesi gerek. Yüzünüz sapsarı. Küçük konyak şişesini de yanıma almayı unutmadım."

"Tam da zamanında yetişti. Kalçamdaki yara acımaya başladı. Köprü başındaki karakolda da büyük korku geçirdim, zaten."

Lodovico, "İnanırım doğrusu," dedi. "Gömleğiniz kan içindeyken nasıl oldu da böyle bir yere girmeye cesaret edebildiniz, aklım almıyor. Yaralara gelince; ben anlarım bu işten. Sizi çok serin bir yere götüreyim de bir saat uyuyun orada. Bir kayık ele geçirebilirsek, kayık gelip bizi oradan alır. Olmazsa, siz biraz dinlendikten sonra iki fersahçık daha yol gideriz. Sizi değirmene götürürüm, oradan da kendim bir kayık bulup alırım. Ekselans benden daha iyi bilirler. Hanımefendi kazayı haber alınca çok üzülecek. Ölüm derecesinde yaralandığınızı, belki de ötekini kalleşçe öldürdüğünüzü söyleyeceklerdir ona. Markiz Raversi de Hanımefendi'yi üzebilecek ne kadar kötü dedikodu varsa ortalığa yaymaktan geri durmayacaktır. Kendisine mektup yazabilirsiniz."

"Mektubu nasıl göndereceğiz?"

"Şimdi gittiğimiz değirmenin işçileri günde on iki metelik kazanıyorlar. Bir buçuk günde Parma'da olurlar. Demek oluyor ki yolculuk için dört frank, kunduraların eskimesi için de iki frank. Bu yolculuk benim gibi yoksul bir insan için yapılsaydı, altı franga gelirdi. Bir soylunun işi için gideceklerinden, ben on iki frank vereceğim."

Çok sık, çok serin bir akçaağaç ve söğüt koruluğundaki dinlenme yerine ulaşınca, Lodovico oradan bir saat ötede bir yerden kâğıt ile mürekkep getirmeye gitti. Fabrizio, "Aman Tanrım! Ne kadar rahat ettim burada! Şansıma küseyim, başpiskopos olamayacağım hiçbir zaman!" diyordu.

Lodovico, dönünce, onu derin bir uykuya dalmış

buldu, uyandırmak istemedi. Kayık güneş batarken geldi ancak. Lodovico uzaktan kayığın geldiğini görünce Fabrizio'ya seslendi, o da iki mektup yazdı.

Lodovico üzgün bir tavırla, "Ekselans benden daha iyi bilirler," dedi. "Bir şey ekleyecek olursam, ne derlerse desinler, korkarım ki bana içerleyeceklerdir."

Fabrizio, "Sandığın kadar aptal değilim," dedi. "Sen ne dersen de, benim için yine de halamın sadık uşağısın, beni çok kötü bir durumdan kurtarmak için elinden geleni yapmış bir insansın."

Lodovico'yu konuşmaya razı edebilmek için daha çok dil dökmek gerekti. Sonunda, baklayı ağzından çıkarmaya karar verince söze en azından beş dakika süren bir girişle başladı. Fabrizio sabırsızlandı, sonra içinden, "Suç kimde? Bu adamın oturduğu yerden çok iyi görmekte olduğu bizim gururumuzda..." dedi.

Lodovico'nun bağlılığı, en sonunda onu açıkça konuşma tehlikesini göze almaya itti:

"Sizin Parma'ya yollayacağınız haberciden o iki mektubu almak için Markiz Raversi ne vermez ki!" dedi. "Mektuplar elinizden çıkmış oldukları için, size karşı yasal birer kanıt niteliğindeler. Ekselans beni saygısız bir boşboğaz sanacaklar. İkinci olarak da Düşes'in gözleri önüne benim zavallı arabacı elyazımı sermekten utanç duyacaksınız belki. Beni küstahın biri sanacaksınız ama sizin kendi güvenliğiniz için söylüyorum bunları. Zatıalileri söylese de ben yazsam bu mektupları, olmaz mı acaba? O zaman tehlikeye yalnız ben girerim ama çok ufak ölçüde. Pek sıkışırsam, 'Kırın ortasında karşıma çıktı; bir elinde yazı takımı, öbüründe tabanca vardı. Yaz bakayım!' diye emretti bana derim."

Fabrizio, "Ver elini bana, Lodovico dostum," diye haykırdı. "Senin gibi bir dosttan gizli hiçbir şeyim olmadığını göstermek istediğim için de, şu iki mektubu al,

olduğu gibi örneklerini çıkar."

Lodovico bu güven gösterisini bütün genişliğiyle kavradı. Birkaç satır yazdıktan sonra kayığın ırmaktan hızla ilerlediğini görünce, "Ekselansları bana söyleyip yazdırmak zahmetine katlanırsa mektuplar daha çabuk biter," dedi.

Mektuplar yazıldıktan sonra Fabrizio son satırlara bir A ile bir B koydu, sonradan buruşturduğu küçük bir kâğıt parçasına da, "A ile B'ye inanın" sözlerini yazdı. Haberci bu buruşuk kâğıdı elbisesinin bir yerine gizleyecekti.

Kayık, sesler işitilecek kadar yaklaşınca, Lodovico kayıkçıları asıl adlarından başka adlarla çağırdı. Karşılık vermediler, beş yüz adım kadar öteye yanaştılar. Gümrükçüler kendilerini gördü mü diye de her yana bakındılar.

Lodovico Fabrizio'ya, "Emirlerinizi bekliyorum," dedi. "Mektupları Parma'ya isterseniz ben kendim götüreyim. İsterseniz sizinle Ferrare'ye geleyim."

"Benimle Ferrare'ye gelmen senden istemeye cesaret edemediğim bir iyilik olur. Karaya çıkmak, kente de pasaport göstermeden girmeye çalışmak gerekecek. Şunu da söyleyeyim ki, Giletti adı altında yolculuk yapmayı hiç canım istemiyor, bana bir başka pasaport alacak da senden başka kimseyi göremiyorum."

"Ne diye Casalmaggiore'de söylemediniz bunu? Bir hafiye tanırım, mükemmel bir pasaport satabilirdi bana, pahalı da değil hem, kırk elli franga."

İki kayıkçıdan biri Po'nun sağ kıyısında doğmuştu, Parma'ya gitmek için pasaporta ihtiyacı yoktu. Mektupları götürme işini o üzerine aldı. Kürek çekmesini bilen Lodovico ise kayığı öbür kayıkçıyla birlikte götürmek için kendine güveniyordu.

"Aşağı Po'da silahlı birçok polis kayığıyla karşılaşacağız," dedi. "Onlara görünmemek işini bana bırakın."

En az on kere, üzerlerinde söğütler bulunan, su hi-

zasındaki adacıkların ortasında gizlenmek zorunda kaldılar. Kayıkları polis teknelerinin önünden boş olarak geçirmek için üç kere karaya çıktılar. Lodovico geçen bu uzun zamanlardan yararlanarak Fabrizio'ya şiirlerinden birçoğunu okudu. Duygular oldukça yerindeydi ama anlatım biçimiyle sönükleşmiştiler, yazmak zahmetine değmeyecek şeylerdi. İşin garip yanı şu ki, bu eski arabacının canlı, renkli görüşleri ve tutkuları vardı. Ama yazar yazmaz, bu duygular soğuk, bayağı oluveriyordu. Fabrizio, "Hayatta gördüğümüzün tersi bu. Şimdi insanlar her şeyi sevimli bir biçimde anlatmasını biliyorlar ama gönüllere söyleyecek hiçbir söz kalmıyor," diye düşündü. Bu sadık uşağa yapabileceği en büyük iyiliğin, şiirlerindeki yazım yanlışlarını düzeltmek olduğunu anladı.

Lodovico, "Okusunlar diye defterimi verince alay ediyorlar benimle," diyordu. "Ama zatıaliniz sözlerin nasıl yazıldıklarını bana harf harf söylerse, kıskançlar söyleyecek söz bulamaz. Deha yazımla olmaz ki."

Fabrizio ancak iki gece sonra, Ponte Lago Oscuro'ya gelmeden bir fersah önce, bir akçaağaç koruluğunda tam bir güvenlikle karaya çıkabildi. Bütün gün bir kenevir tarlasında gizlendi. Lodovico da ondan önce Ferrare'ye gitti. Orada yoksul bir Yahudi'nin küçük evini kiraladı. Adam dilini tutarsa para kazanabileceğini hemen anlamıştı. Akşam gün batarken Fabrizio, küçük bir ata binmiş olarak Ferrare'ye girdi. Böyle bir yardıma çok ihtiyacı vardı, ırmak üzerinde sıcak başına vurmuştu çünkü. Kalçasındaki bıçak yarasıyla kavganın başında Giletti'nin omzunda açtığı kılıç yarası azmış, ateş yapıyordu.

XII

Evin sahibi olan Yahudi, ağzı sıkı bir cerrah bulmuştu. İşin ucunda para bulunduğunu o da sezdi. Lodovico'ya, "Kardeşim dediğin bu delikanlının yaraları konusunda polise rapor vermeyi vicdanım emrediyor bana," dedi. "Yasa apaçık. Kardeşiniz kendi dediği gibi elinde bıçak, merdivenden düşüp kendi kendini yaralamış değil, açık seçik görülüyor bu."

Lodovico bu namuslu cerraha soğuk bir tavırla şu karşılığı verdi: "Bak, arkadaş, vicdanının sesini dinlemeye kalkışayım dersen Ferrare'den ayrılmadan önce ben, hem de elimde bıçakla, senin üzerine saldırmak şerefine ererim." Bu olayı Fabrizio'ya anlatınca delikanlı onu çok kınadı. Kaçıp gitmek için kaybedecek bir an bile yoktu. Lodovico, Yahudi'ye, "Kardeşime biraz hava aldırmaya çalışacağım," dedi. Gidip bir araba getirdi, bizim dostlar da bir daha dönmemecesine evden çıktılar. Okur bir pasaportun yokluğundan ileri gelen bütün bu çabalamaların öyküsünü çok uzun bulacaktır; bu tür dertler Fransa'da yoktur artık. Yalnız, İtalya'da, hele Po dolaylarında, herkes pasaport sözü eder. Ferrare'den, gezmeye gider gibi yaparak kazasız belasız çıktıktan sonra Lodovico arabayı savdı, sonra başka bir kapıdan kente yine girdi. On iki fersahlık yol gitmek üzere kiraladığı tek kişilik bir arabayla

gelip Fabrizio'yu aldı. Bologna yakınlarına gelince, bizim dostlar Floransa'dan Bologna'ya giden yolda tarlalardan, kırlardan geçerek ilerlediler. Geceyi, bulabildikleri en külüstür handa geçirdiler. Ertesi gün de Fabrizio kendinde yürümek için biraz güç bulunca, gezintiye çıkmış insanlar gibi Bologna'ya girdiler. Giletti'nin pasaportunu yakmışlardı. Tiyatrocunun öldüğünü herkes öğrenmiş olsa gerekti. Öldürülmüş bir adamın pasaportuyla yakalanmak, pasaportsuz yakalanmaktan daha tehlikeliydi.

Lodovico, Bologna'da büyük konaklarda çalışan iki üç uşak tanıyordu. Gidip onların ağzını aramasını kararlaştırdılar. Onlara, "Kardeşimle birlikte Floransa'dan geliyorum. Onun canı uyumak istiyordu, kendisini yalnız bırakıp gün doğmadan bir saat önce yola çıktım. Günün en sıcak saatlerini geçirmek için bir köyde mola verecektim, kardeşim de gelip orada bulacaktı beni. Baktım ki gelmiyor, ben de geri dönmeye karar verdim. Onu taşla, birkaç bıçak vuruşuyla yaralanmış buldum. Üstelik, kendisiyle kavgaya tutuşan kimseler onu soymuşlar. Kardeşim yakışıklı çocuktur. Atları tımar etmesini, sürmesini bilir. Okuması yazması vardır. Şöyle iyi bir kapıda iş bulmak istiyor," diyecekti. Lodovico, fırsat çıkarsa şunları da eklemeyi kararlaştırdı: Fabrizio yere yuvarlanınca, hırsızlar içinde çamaşırlarıyla pasaportları da bulunan küçük çantayı alıp kaçmışlardı.

Fabrizio, Bologna'ya varınca büyük bir yorgunluk duyduğundan, ayrıca pasaportu olmadan bir hana gitme ye de cesaret edemediğinden, uçsuz bucaksız San Petronio Kilisesi'ne girmişti. Hoş bir serinlikle karşılaştı, çok geçmeden iyice canlandı. Birdenbire kendi kendine, "Ben de ne nankörüm!" dedi. "Bir kiliseye giriyorum da kafedeymiş gibi oturuyorum!" Diz çöktü, Giletti'yi öldürmek gibi bir felakete uğrayalı beri kendisini koruduğu açıkça belli olan Tanrı'ya candan şükürler etti. Kendi-

sini hâlâ korkuyla titreten tehlike, Casalmaggiore'deki karakolda tanınmış olmak olasılığıydı. "Gözlerinde çok kuşkulu bir anlatım bulunan o memur, pasaportumu üst üste üç kere okudu. Nasıl oldu da boyumun 1,72 olmadığını, yaşımın otuz dokuz olmadığını, yüzümün çiçek bozuğu olmadığını fark etmedi? Sana şükürler olsun Ulu Tanrım! Bir hiçten ibaret olan varlığımı ayaklarının önüne sermekte şu ana kadar geciktim! Beni yutmak için ağzını açmış olan Spielberg Zindanı'ndan kurtulmak mutluluğunu, kendi aldığım bir önleme borçlu olduğumu sanmak gibi aptalca bir gurura kapıldım."

Tanrı'nın sonsuz iyiliği karşısında duyduğu o büyük kendinden geçme duygusuyla bir saatten fazla vakit geçirdi orada. Lodovico, geldiğini o duymadan yaklaştı, karşısında durdu. Fabrizio yüzünü elleriyle örtmüştü, başını kaldırdı; sadık uşağı onun yanaklarından yaşlar süzüldüğünü gördü. Fabrizio oldukça sert bir tavırla, "Bir saat sonra gel!" dedi.

Lodovico onun bu davranışını dindarlığından ötürü bağışladı. Fabrizio ezbere bildiği yedi tövbe duasını birkaç kez okudu. Şimdiki durumuna ilişkin olan bölümler üzerinde uzun uzun duruyordu. Tanrı'dan çok şeyler için af diliyordu ama dikkate değer olan şuydu: Başpiskopos olmak istemeyi de kusurları arasında saymak aklına bile gelmiyordu. Çünkü sırf Kont Mosca başbakan olduğu için kendisi de başpiskopos olmak istemişti. Bu makamı da, onun sağladığı rahat yaşamı da Düşes'in yeğenine uygun buluyordu. O bu yaşantıyı istemişti ama üstüne düşmemişti doğrusu; bunu tıpkı bir bakanlık ya da generallik gibi, elde etmeyi düşünmüştü. Düşes'in bu tasarısında kendi vicdanının bir ilgisi olabileceği hiç aklına gelmemişti. Milanolu Cizvitlerin din öğretimlerine borçlu olduğu dikkate değer bir din anlayışıydı bu. Bu din anlayışı, alışılmadık şeyleri düşünmek cesaretini yok

eder; özellikle, nefis yoklamasını günahların en büyüğü sayarak yasak eder. Protestanlığa doğru bir adımdır bu. İnsanın günahının ne olduğunu öğrenmek için bunu kendi papazına sorması ya da "Kefarete Hazırlık" başlığını taşıyan kitaplarda listesi yazılı günahları okuması gerektir. Fabrizio, Latince yazılmış olan günahlar listesini ezbere biliyordu; Napoli Papaz Akademisi'nde öğrenmişti bunu. Listeyi okurken adam öldürme bölümüne gelince, birisini öldürdüğü için Tanrı karşısında kendini iyice suçlamıştı ama bunu canını kurtarmak için yaptığını da eklemişti. Dinsel makamları para vererek elde etme günahıyla ilgili çeşitli bölümleri, pek dikkat etmeksizin, çabucak geçivermişti. Birisi çıkıp, "Yüz Louis altını ver de Parma başpiskoposunun yardımcısı ol," dese, bu düşünceyi tiksinerek reddederdi. Ne akılsız, ne de mantıksız bir insan değildi, ama Kont Mosca'nın nüfuzunun kendisi lehinde kullanılmasının dinsel makamları para vererek elde etme maddesine girebileceği bir kere olsun aklına gelmemişti. Cizvit eğitiminin başarısı da budur. Gün gibi apaçık şeylere dikkat etmemek alışkanlığını uyandırır insanda. Paris'in kişisel çıkar ve alaycılık havası içinde yetişmiş olan bir Fransız, Fabrizio'yu büyük bir içtenlikle, en derin bir duyguyla ruhunu Tanrı'ya açtığı sırada görse, hiç de kötü niyete kapılmadan iki yüzlülükle suçlayabilirdi onu.

Fabrizio, ertesi gün günah çıkarmaya niyetlendiğinden, ancak bunu hazırladıktan sonradır ki, kiliseden çıktı. Lodovico'yu San Petronio Kilisesi'nin önündeki büyük alanda yükselen sütunlu, geniş giriş kapısının basamaklarına oturmuş buldu. Büyük bir fırtınadan sonra hava nasıl daha duru olursa, Fabrizio'nun ruhu da öylesine durgun, mutluydu, tazelenmiş gibiydi. Lodovico'ya yaklaşarak, "Çok iyiyim, yaralarımın acısını duymuyorum nerdeyse," dedi. "Yalnız, her şeyden önce af dileme-

liyim senden. Kilisede gelip benimle konuştuğun sırada ters karşılık verdim. Vicdanımla baş başaydım. E, işlerimiz ne durumda?"

"Her şey yolunda! Ekselanslarına pek layık değil doğrusu ama bir oda tuttum. Arkadaşlarımdan birinin karısının evinde. Kadın çok güzel; üstelik, hatırlı bir polisle sıkı fıkı ilişkisi var. Yarın gidip, "Bizim pasaportları çaldılar," diyeceğim. Bu ifadeyi de iyi karşılayacaklar. Polis Casalmaggiore'ye bir mektup yazarak orada Lodovico San-Micheli adında birinin bulunup bulunmadığını, bu adamın Fabrizio adında bir kardeşi olup olmadığını, Parma'da Düşes Sanseverina'nın yanında çalışıp çalışmadığını soracak. Mektubun posta ücretini de ben ödeyeceğim. Her şey tamam, kurtulduk."

Fabrizio birdenbire çok ciddi bir tavır takınmıştı. Lodovico'ya, "Bekle beni biraz," dedi koşarcasına kiliseye girdi, içeriye varır varmaz da hemen diz çöktü. Büyük bir alçakgönüllülük içinde döşeme taşlarını öpüyor, yaşlı gözlerle, "Bir mucize bu, Ulu Tanrım!" diye haykırıyordu. "Ruhumun yine görevini yapmaya hazır olduğunu görünce kurtardın beni. Yüce Tanrım! Belki günün birinde bir olay yüzünden beni öldürebilirler. Öleceğim sırada, ruhumun şimdi içinde bulunduğu şu hali hatırla." Çok büyük bir sevincin coşkunluğu içinde, o Yedi Tövbe Duası'nı yeniden okudu. Dışarıya çıkmadan önce büyük bir Meryem Ana resminin önünde, demir bir sehpaya dikine yerleştirilmiş demir bir üçgenin yanında oturan yaşlı bir kadına yaklaştı. Bu üçgenin kenarlarında birçok çivi vardı; ünlü ressam Cimabue'nin fırçasından çıkan Meryem Ana resmi önünde dindar insanların yaktıkları küçük mumları dikmek içindi bunlar. Fabrizio yaklaştığı sırada yalnız yedi mum yanıyordu. Sonradan daha enine boyuna düşünmek üzere bu durumu aklında tuttu. Kadına, "Kaça bu mumlar?" diye sordu.

"Tanesi iki metelik."

Gerçekten de mumlar pek pek bir kalem kalınlığındaydı; boyları bir karış bile değildi.

"Kaç mum daha dikilebilir senin bu üçgene?"

"Altmış üç tane, yedi tanesi yanıyor çünkü."

Fabrizio içinden, "Tamam!" dedi. "Altmış üç, yedi daha, yetmiş eder. Bunu da akılda tutmalı!" Mumların parasını verdi, ilk yedi taneyi kendisi dikip yaktı, sonra dileğini tutmak için diz çöktü, kalkarken yaşlı kadına, "Dileğim yerine geldi de onun için yaktım," dedi.

Lodovico'nun yanına gelince de, "Açlıktan ölüyorum," dedi.

"Bir meyhaneye girmeyelim sakın, eve gidelim. Ev sahibi kadın yemek için gerekli şeyleri gidip alır size. Yirmi metelik kadar bir para aşıracaktır ama konuğa daha da bağlanacaktır bu yüzden."

Fabrizio bir çocuk tasasızlığıyla gülerek, "Koca bir saat daha; beni açlıktan öldürmekten başka şeye yaramaz bu!" dedi. Sonra San Petronio Kilisesi'nin yakınındaki bir meyhaneye girdi. Oturduğu masanın yanındaki masada halasının baş uşağı Pepe'yi görünce çok şaşırdı. Vaktiyle Cenevre'ye kadar Fabrizio'yu karşılayan adamdan başkası değildi bu. Fabrizio "Sus!" diye işaret etti. Çabucak yemeğini yedikten sonra dudaklarında mutlu bir gülümseyişle kalktı. Pepe de onun ardından geldi. Kahramanımız üçüncü kez San Petronio Kilisesi'ne girdi. Lodovico saygılı davranıp kilise alanında kaldı, dolaşmaya başladı.

Pepe, "Ah, Monsenyör! Yaralarınız nasıl oldu?" diye sordu. "Düşes dehşetli merakta. Bütün bir gün, Po'daki adalardan birinde ölüp kaldığınızı sandı. Hemen bir haberci yollayacağım ona. Altı gündür sizi arıyorum. Üç gün de Ferrare'de kaldım, bütün otelleri bir bir dolaştım."

"Bir pasaport getirdin mi bana?"

"Yanımda üç ayrı pasaport var. Birinde siz ekselanslarının adları ile unvanları yazılı; ikincisinde yalnız adınız var; üçüncüsünde ise Giuseppe Bossi diye uydurma bir ad var. Siz Floransa'dan ya da Modena'dan gelmek isteyeceğinize göre, her pasaport iki nüsha. Kent dışına bir gezinti yapmak yeter. Del Pelegrino Oteli'nde kalırsanız Sayın Kont memnun olur."

Fabrizio rastgele yürüyormuş gibi yaparak kilisenin sağ kanadında, kendi mumlarının yanmakta olduğu yere kadar ilerledi. Gözlerini Cimabue'nin Meryem Ana resmine dikti. Sonra, diz çökerken, Pepe'ye, "Bir an dua etmem gerek," dedi. Pepe de onun gibi yaptı. Kiliseden çıkarlarken Pepe, Fabrizio'nun sadaka isteyen ilk yoksula yirmi frank verdiğini gördü. Dilencinin kopardığı minnet çığlıkları bu iyi yürekli adamın ardına öteden beri San Petronio Meydanı'nı dolduran her türden bir sürü yoksulun takılmasına yol açtı. Hepsi de o Napoléon altınından kendilerine pay istiyorlardı. Kadınlar Fabrizio'nun çevresini saran kalabalığa girmekten umudu kesince onun üzerine saldırdılar.

"O altını Tanrı'nın bütün yoksulları aralarında bölüşsünler diye vermediniz miydi?" diye bağrıştılar.

Pepe, altın saplı bastonunu havaya kaldırarak, "Efendi Hazretleri'ni rahat bırakın!" diye emretti onlara.

Kadınlar daha cırtlak seslerle, "Ah, Efendi Hazretleri, yoksul kadınlara da bir Napoléon altını verin, ne olur!" diye bağırmaya başladılar.

Fabrizio daha hızlı yürümeye başladı. Bütün sokaklardan koşup gelen birçok erkek dilenci de ufak bir ayaklanma havası yarattılar. Bu korkunç derecede pis, yapışkan kalabalık boyuna, "Ekselansları!" diye bağırıyordu. Fabrizio kalabalıktan kurtulmakta çok büyük güçlük çekti. Bu olay da onu yeryüzüne indirdi. "Layığımı bul-

dum, bu ayaktakımına ben çanak tuttum çünkü!" diye düşündü.

Saragossa Kapısı'ndan geçip kentten çıkacaktı. İki kadın oraya kadar ardından geldi. Pepe bastonuyla ciddi biçimde tehdit ederek, bozuk para atarak onları durdurdu. Fabrizio hoş bir yer olan koruluk San Michele Tepesi'ne tırmandı, kentin bir bölümünü surların dışından dolaştı. Bir patikaya saptı. Floransa yoluna beş yüz adım uzakta bir yere geldi, sonra Bologna'ya döndü, eşkâlinin tıpatıp yazılı olduğu bir pasaportu polise ciddi bir tavırla uzattı. Bu pasaportta adı, "Giuseppe Bossi, ilahiyat öğrencisi" diye yazılıydı. Pasaportta, sanki rastlantıymış gibi, sayfanın sağ alt köşesine doğru kırmızı mürekkeple kondurulmuş küçük bir leke gözüne çarptı. Arkadaşı, San Petronio'daki yoksulların önünde ona, "Ekselansları" demişti. Oysa pasaportunda, bir kimseye uşaklarınca "Ekselansları" diye hitap edilme hakkını veren unvanlardan hiçbiri yazılı değildi. Bu yüzden, iki saat sonra peşine bir hafiye takıldı.

Fabrizio hafiyeyi gördü, epeyce de alay etti onunla. Ne pasaportları, ne polisi düşündüğü vardı artık; çocuk gibi her şeyden eğlence çıkarıyordu. Pepe onun yanında kalmak için emir almıştı, ama onun Lodovico'dan çok memnun olduğunu görünce bu güzel haberleri Düşes'e kendisi ulaştırmayı daha uygun buldu. Fabrizio sevdiği insanlara çok uzun birer mektup yazdı. Sonra Sayın Başpiskopos Landriani'ye de mektup yazmayı düşündü. Bu mektup çok güzel bir etki yarattı, Giletti ile yaptığı kavganın bütün ayrıntıları olduğu gibi vardı içinde. İyi yürekli Başpiskopos'un içi ezilmişti. Gidip bu mektubu Prens'e okumaktan geri kalmadı. O da onu dinlemek lütfunda bulundu. Bu genç Monsenyör'ün böylesine korkunç bir öldürme olayını kitabına uydurmak için nasıl davrandığını oldukça merak ediyordu çünkü. Markiz

Raversi'nin birçok dostları sayesinde, Prens'le bütün Parma halkı, Fabrizio'nun, Mariettacığı elinden almak küstahlığını göstermiş bir tiyatrocu bozuntusunu öldürmek için yirmi otuz köylüden yardım gördüğünü sanıyordu. Zorba hükümdarların saraylarında becerikli entrikacı, gerçeği dilediği gibi kullanılır. Nitekim bu, Paris'te de moda için böyledir.

Prens, Başpiskopos'a, "İyi ama, böyle işleri insan başkasına yaptırır yahu!" diyordu. "Bunları kendisi yapmak usulden değildir. Hem sonra, Giletti gibi bir tiyatrocu öldürülmez, satın alınır."

Fabrizio'nun Parma'da olup bitenlerden hiç haberi yoktu. Aslında orada bilinmek istenen şey, sağlığında ayda otuz iki frank kazanan bu tiyatrocunun ölümü yüzünden aşırı kralcı kabinenin, onun başında bulunan Kont Mosca'nın devrilip devrilemeyeceğiydi.

Giletti'nin ölümünü öğrenince, Düşes'in takındığı başına buyruk tavırlardan alınmış olan Prens, bu davaya sanki bir Liberal'in davasıymış gibi bakmasını Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'ye emretmişti. Fabrizio ise, kendisi gibi bir adamın yasaların üstünde olduğuna inanıyordu. Büyük adlar taşıyan kimselerin hiç ceza görmedikleri ülkelerde entrikanın, onlara karşı bile her şeyi yapabileceğini hesaba katmıyordu. Lodovico'ya, "Benim hiçbir suçum yok, bu da çabucak ortaya çıkacak," diyordu. İleri sürdüğü başlıca neden de suçlu olmayışıydı.

Bunun üzerine, günün birinde Lodovico, "Efendi Hazretleri," dedi, "siz çok akıllısınız, çok bilgilisiniz; ama nasıl oluyor da sadık uşağınız olan bana bu gibi şeyleri söylemek zahmetine katlanıyorsunuz, anlamıyorum. Ekselansları pek tedbirli davranmıyorlar. Herkesin içinde ya da bir mahkeme önünde söylenecek şeylerdir bunlar."

Fabrizio şaşırıp kaldı, içinden, "Bu adam beni katil sandığı halde seviyor," dedi.

Pepe gittikten üç gün sonra, koskoca bir mektup alınca şaşırıp kaldı. Mektubun zarfı XIV. Louis döneminde olduğu gibi bir ipek kordonla kapatılmıştı, üzerinde de "Sayın Fabrizio del Dongo Ekselansları, Parma Ruhani Bölgesi Başpiskopos Yardımcısı, Danışman Rahip" gibi unvanlar yazılıydı.

Fabrizio gülerek kendi kendine, "İyi ama, bütün bunlar ben miyim hâlâ?" dedi. Başpiskopos Landriani'nin mektubu bir mantık, bir duruluk başyapıtıydı. Giletti'nin ölümü dolayısıyla Parma'da olup bitenlerin hepsini de çok güzel anlatıyordu. İyi yürekli Başpiskopos şöyle yazıyordu:

Mareşal Ney'in komutasında kent üzerine yürüyen bir Fransız ordusu bundan daha çok etki yapamazdı. Düşes'le benim dışımda herkes, sizin o oyuncu bozuntusu Giletti'yi keyif için öldürdüğünüze inanıyor, sevgili evladım. Başınıza böyle bir felaket gelmiş olsaydı bile bu, iki yüz Louis altını verip altı ay ortadan kaybolarak örtbas edilen şeylerdendir. Ne var ki, Raversi olacak o kadın, bu olaydan yararlanarak Kont Mosca'yı devirmek istiyor. Halkın sizde ayıpladığı şey o korkunç adamı öldürme günahı değil de, yalnızca bir kiralık katil bulup bu işi ona gördürmeye tenezzül etmemek beceriksizliğinde, daha doğrusu küstahlığında bulunmanızdır. Çevremde söylenen sözleri size burada açıkça aktarıyorum, çünkü o çok üzücü felaketten beri, sizi temize çıkarma fırsatını bulmak için her gün kentin en saygıdeğer üç ailesinin evine gidiyorum. Tanrı'nın bana bağışlamak lütfunda bulunduğu az buçuk güzel söz söyleme yeteneğini de bundan daha kutsal bir amaç uğrunda kullanmış değilim sanırım.

Fabrizio'nun gözlerindeki perde sıyrılmaya başlıyordu. Düşes sevgi gösterileriyle dolu birçok mektup yazıyordu, ama hiçbir zaman bir şeyler anlatmak lütfunda bulunmuyor, "Buraya davanı kazanmış olarak dönmez-

sen, yemin ediyorum bak, ben de bir daha dönmemecesine Parma'dan ayrılacağım," diyordu. Başpiskopos'unkiyle birlikte gelen mektubunda da şöyle yazıyordu:

Kont, senin için gücünün yettiği her şeyi yapacak. Bana gelince; bu delice işle huyumu, ahlakımı değiştirdin sen benim. Şimdi Banker Tombone kadar cimri oldum. Bütün adamlarıma yol verdim, daha da ileri gittim, Kont'a servetimin hesabını çıkarttırdım, düşündüğümden daha az çıktı. Çok iyi adam olan Kont Pietranera'nın ölümünden sonra –sırası gelmişken söylüyorum. Giletti gibi bir herifin karşısında canını tehlikeye atacağına Kont'un öcünü alsaydın daha iyi ederdin– bin iki yüz frank gelir, beş bin frank borçla kalakalmıştım. Başka birtakım şeyler arasında şunu da hatırlıyorum: Paris'ten gelme iki buçuk düzine beyaz saten iskarpine karşılık, sokakta giymek için tek bir çift iskarpinim vardı. Dük'ün bana bıraktığı üç yüz bin frangın hepsini ona görkemli bir mezar yaptırmak için harcamak istiyordum ama bu parayı kendime almaya hemen hemen karar vermiş durumdayım. Senin başlıca düşmanın –yani benim düşmanım– Markiz Raversi. Bologna'da tek başına sıkılıyorsan hemen söyle, yanına geleyim. Sana yeniden dört havale mektubu daha gönderiyorum...

Düşes, Fabrizio'ya kendi işi konusunda Parma'da düşünülenlerle ilgili tek söz söylemiyor, her şeyden önce onu avutmak istiyordu. Kesin olan şu ki, Giletti gibi gülünç bir herifin ölümü, Del Dongo ailesinden bir kimsenin ciddi olarak sorumlu tutulmasına yol açacak bir olay niteliğinde görünmüyordu ona. Kont'a şöyle diyordu:

"Dedelerimiz, Giletti gibi kaç tanesini öbür dünyaya yolladılar ama bu yüzden onları kınamak kimsenin aklına gelmedi."

Fabrizio büyük bir şaşkınlık içinde kalmıştı, işin gerçek yüzünü de ilk defa seziyordu. Başpiskopos'un mek-

tubunu incelemeye koyuldu. Aksi gibi, Başpiskopos'un kendisi de onu gerçekte olduğundan daha çok bilgi sahibi sanıyordu. Fabrizio, Markiz Raversi'nin ekmeğine asıl yağ süren şeyin, bu uğursuz kavgayla ilgili görgü tanıkları bulma olanaksızlığı olduğunu anladı. Kavga olup bittiği anda bunun haberini ilk olarak Parma'ya getiren uşak Sanguigna köyündeki handaydı. Mariettacık da, ona analık eden kocakarı da ortadan kaybolmuşlardı. Markiz Raversi de arabacıyı parayla elde etmiş. Herif korkunç bir ifade veriyordu şimdi.

İyi yürekli Başpiskopos, Cicero'yu hatırlatan anlatımıyla şöyle diyordu:

Soruşturma derin bir gizlilik içinde geçiyor; bunu da, Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi yönetiyor. Ancak Hıristiyanlığa yaraşan iyilikseverlik onun aleyhinde konuşmaktan alıkoyabilir beni, ama bu adam zavallı sanıkların ardından, tıpkı av köpeğinin tavşanın ardından koştuğu gibi koşarak yükselmek yolunu tutmuştur. Bayağılığını, paraya olan düşkünlüğünü zihninizde ne denli büyütseniz hiç de aşırıya kaçmış olmayacağınız Raversi'yi, dediğim gibi, öfkelenen Prens, davanın yönetimi işiyle görevlendirdi. İşte ben de, bütün bunlara karşın, arabacının verdiği her üç ifadeyi okudum. Neyse ki bu uğursuz herifin bir sözü öbürünü tutmuyor. Siz ki benden sonra bu ruhani bölgenin yönetimini eline alacak olan başyardımcımsınız, size bu sıfatla hitap ettiğim için şunu da ekleyeyim ki, bu yolunu şaşırmış günahkârın oturduğu köyün papazını buraya getirttim. Çok sevgili oğlum, size şunu söyleyeyim ama sakın kimseye söylemeyin: Bu papaz, arabacının karısından, Markiz Raversi'nin ona kaç para verdiğini öğrenmiş. Markiz'in arabacıdan size iftira etmesini istemiş olduğunu söyleyemem doğrusu, ama böyle bir olasılık da var. Parayı bu Markiz'in yanında birtakım kirli işler gören zavallı bir papaz vermiş. Onun da ayin yapmasını ikinci kez

yasaklamak zorunda kaldım. Benden beklemek durumunda olduğunuz, benim de yapmakla görevli bulunduğum başka birçok girişimi anlatarak başınızı ağrıtmayayım. Bir danışman rahip var, kilisede çalışan bir meslektaşınızdır. Ailesinin sahip olduğu servetin kendisine verdiği nüfuzu ara sıra biraz fazlaca hatırlar. Tanrı'nın hikmetinden sual olunmaz, bu adam ailesinin tek mirasçısıdır da. İşte bu meslektaşınız, İçişleri Bakanı Kont Zurla'nın evinde bazı sözler söylemeye yeltenmiş. Giletti olacak zavallının öldürülmesinden söz ederken, "Ben bu işe Fabrizio del Dongo aleyhinde kanıtlanmış gözüyle bakıyorum artık," demiş.

Onu yanıma çağırttım. Öbür üç başyardımcım, Başpiskoposluk rahibi oradaydılar, iki papaz da bekleme salonundaydı. Onların önünde, "Kilisedeki meslektaşlarınızdan biri aleyhinde tam bir kanıya vardığınızı ileri sürüyormuşsunuz; biz sizin kardeşleriniziz, neye dayanıyor bu kanı, söyler misiniz lütfen?" dedim.

Zavallı bocaladı, iler tutar yanı olmayan birtakım nedenler ileri sürebildi ancak. Herkes ona saldırdı, ben bu konuda öyle uzun boylu konuşmayı pek doğru bulmadım, ama sonunda gözyaşlarını tutamadı. Yanılgıya düşmüş olduğunu itiraf etti; bizi de tanık tuttu buna. Ben de bunun üzerine hem kendi adıma, hem de bu konuşmada bulunan bütün öbür kimselerin adına bu işi gizli tutacağıma söz verdim, ama on beş gündür söylediği sözlerin yaratmış olabileceği yanlış izlenimleri düzeltmek için var gücüyle çalışmasını da şart koştum

Uzun süredir bilmeniz gereken bir şeyi size yineleyecek değilim. Şunu demek istiyorum: Kont Mosca'nın başlattığı kazılarda çalışan otuz dört köylü vardı hani; Markiz Raversi'nin ileri sürdüğüne göre, cinayeti işlerken yardım etsinler diye bunlara para vermişsiniz. Size birdenbire saldıran adama karşı canınızı korumak için av bıçağına sarıldığınız sırada, bu köylülerden otuz ikisi hendeklerin dibinde kendi iş-

leriyle güçleriyle uğraşıyorlarmış. Bunlardan hendeğin dışında bulunan ikisi ötekilere, "Monsenyör'ü öldürüyorlar!" diye bağırmışlar. Yalnız bu çığlık bile sizin suçsuz olduğunuzu bütün açıklığıyla gösterir. Ne var ki, Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi, bu iki adamın ortadan kaybolduklarını ileri sürüyor. Dahası var! Hendeğin içindeki adamlardan sekizi bulunabildi. Bunlardan altısı ilk sorgularında, "Monsenyör'ü öldürüyorlar!" diye bağrıldığını işittiklerini söylemişler. Benim dolaylı yollardan öğrendiğime göre, dün yapılan beşinci sorgularında bunlardan beşi, "Bu çığlığı doğrudan doğruya mı işittik, yoksa arkadaşlardan biri mi anlattı, pek hatırlayamıyoruz," demişler. Toprak kazma işlerinde çalışan bu işçilerin nerede oturduklarının bana bildirilmesi için gerekli emirler verildi. Papazları da onlara, biraz para uğrunda gerçeği değiştirirlerse, cehennemi boylayacaklarını anlatacaklar.

Şimdiye dek anlattıklarımızdan da görüleceği üzere, iyi yürekli Başpiskopos bitmez tükenmez ayrıntılara giriyor, sonra Latince olarak şunları ekliyordu:

Bu iş en azından bir kabine değişikliği girişiminden başka bir şey değildir. Hüküm giyerseniz, bu ya kürek, ya da ölüm cezası olur. O zaman ben de işe karışacağım, Başpiskoposluk kürsüsünden, "Onun suçsuz olduğunu, yalnızca bir hayduda karşı canını koruduğunu biliyorum. Düşmanları Parma'da üstünlüğü elde tuttukları sürece onun buraya gelmesini yasakladım," diyeceğim. Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı'nı da kınamayı düşünüyorum, bunu hak etti. Bu adamın huyuna, ahlakına ne kadar az saygı besleniyorsa kendisine karşı da her yerde o kadar çok hınç besleniyor. Ne var ki, o bakanın bu çok haksız kararı bildirişinden bir gün önce, Düşes Sanseverina kentten, belki de Parma devletinin topraklarından ayrılacak. Böyle olursa, Kont'un da istifasını vereceğine hiç kuşku yok. O zaman bakanlığa General Fabio Conti'nin gel-

mesi çok olası, Markiz Raversi'nin de cakasından geçilmeyecek. Sizin durumunuzun en kötü yanı şu ki, hiçbir aklı başında adam suçsuzluğunuzu gün ışığına çıkarmak, tanıkları kandırma girişimlerini önlemeye önayak olmak gibi bir şeyi üzerine almıyor. Kont bu rolü yaptığını sanıyor, ama çok yüksek bir kişi olduğundan birtakım ayrıntılara kadar inemiyor. Ayrıca, Güvenlik Bakanı olarak da ilk anda size karşı en sert emirleri vermek zorunda kaldı. Sonra, nasıl söyleyeyim bilmem ki, hükümdarımız Prens de sizin suçlu olduğunuza inanıyor ya da en azından böyle bir inanca sahipmiş gibi görünüyor. Bu işte de az çok hırçın davranıyor.

"Hükümdarımız Prens, böyle bir inanca sahipmiş gibi görünüyor" sözleri Grekçe yazılmıştı, Fabrizio da bunları yazmak cesaretini gösterdiği için Başpiskopos'a sonsuz bir minnet duydu. Mektuptaki bu satırı çakıyla kesip hemencecik yok etti.

Bu mektubu okurken belki yirmi kere durakladı. En derin minnet duygusunun verdiği bir coşkunluk içindeydi. Hemen, sekiz sayfalık bir karşılık yazdı. Gözyaşları kâğıdın üzerine damlamasın diye de başını kaldırmak zorunda kalıyordu. Ertesi gün, zarfı kapatacağı sırada, mektubun anlatımını pek teklifsizce buldu. "Mektubu Latince yazayım da daha ağırbaşlı görünsün Sayın Başpiskopos'a," dedi. Yalnız, tıpkı Cicero'nunkilere benzeyen çok uzun, güzel cümleler kurmaya özenirken hatırladı. Bir gün Başpiskopos kendisine Napoléon'dan söz ederken, ona bile bile *Buonaparte* demişti. Daha bir gün önce onu gözlerini yaşartacak kadar sarsan bütün heyecan o anda yok oluverdi. "Ey İtalya Kralı!" diye bağırdı. "Sen sağken nice kimselerin göstermeye yemin ettikleri o bağlılığı ben ölümünden sonra da besleyeceğim. Başpiskopos beni seviyor elbette ama ben Del Dongo ailesinden olduğum, kendisiyse bir burjuvanın oğlu oldu-

ğu için seviyor." İtalyanca yazdığı o güzel mektup boşa gitmesin diye gerekli birkaç değişikliği yaptıktan sonra Kont Mosca'ya gönderdi.

Gene o gün sokakta Mariettacığa rastladı. Kızcağızın yüzü mutluluktan kıpkırmızı oldu, yanına yaklaşmadan ardından gelmesi için işaret etti. Çabucak ıssız bir kemerin altına gitti. Ülkede moda olduğu üzere, başında siyah dantelden bir başörtü vardı. Kendisini tanımasınlar diye onu biraz daha indirdi. Sonra hızla dönerek, "Nasıl oluyor da, sokakta böyle elinizi kolunuzu sallaya sallaya dolaşabiliyorsunuz?" dedi.

Fabrizio başından geçenleri anlattı.

"Aman Tanrım! Ferrare'deydiniz ha? Ne kadar aradım sizi orada. Haberiniz olsun, o yaşlı kadınla bozuştum. Beni Venedik'e götürmek istiyordu çünkü, bense oraya hiçbir zaman gitmeyeceğinizi çok iyi biliyordum, Avusturya'nın kara listesindesiniz çünkü. Bologna'ya gelmek için altın gerdanlığımı sattım. İçime doğmuştu, burada size rastlamak mutluluğuna kavuşacağımı biliyordum. Kocakarı da benden iki gün sonra geldi. Onun için, sakın bizim eve geleyim demeyin, yine başlar sizden arsız arsız para istemeye, ben de utancımdan yerin dibine geçerim. Sizin de bildiğiniz o uğursuz günden beri çok rahat yaşadık, sizin ona verdiğiniz paranın dörtte birini bile harcamadık. Gidip sizi Pelegrino Oteli'nde görmek istemem; herkesin diline düşerim sonra. Issız bir sokakta bir odacık kiralamaya çalışın, "Ave Maria" saatinde –karanlık basarken– yine bu kemerin altına geleceğim."

Bunları söyledikten sonra kaçıp gitti.

XIII

Fabrizio bu sevimli kızla hiç umulmadık bir sırada karşılaşınca bütün ciddi düşünceleri unutuverdi. Bologna'da derin bir sevinç ve güven içinde yaşamaya başladı. Hayatını dolduran her şeyden mutluluk duymak gibi safça bir eğilimi vardı ki bu, Düşes'e yazdığı mektuplardan da seziliyordu. O derecede ki, Düşes bu yüzden alındı ama Fabrizio farkına bile varmadı. Yalnız, saatinin kadranına kısaltılmış işaretlerle şunları yazdı: "D.ye mektup yazdığım zaman 'ben rahipken, ben kilise adamıyken' demeyeceğim hiç. Kızdırıyor bu onu."

İki küçük at satın almıştı; çok da memnundu bu alışverişten. Mariettacık gidip Bologna dolaylarındaki o çok güzel manzaralı yerlerden birini görmek istedikçe, atları kiraladığı bir arabaya koşuyordu. Hemen her akşam Reno Çağlayanı'na götürüyordu onu. Dönüşte de kendisini biraz Marietta'nın babası sayan babacan Crescentini'nin evine uğruyordu.

"Doğrusu, az çok değerli bir insan için bana çok gülünç gelen kahve hayatı buysa, beğenmemekle hata etmişim!" diye düşünüyordu. Kahveye yalnızca *Constitutionnel* gazetesini okumaya gittiğini, Bologna'nın yüksek tabakasınca hiç tanınmadığı için, şimdiki mutluluğunda gururunun okşanmasının hiçbir etkisi olmadığını unutu-

yordu. Mariettacıkla olmadığı zaman Rasathane'de görülüyordu. Astronomi derslerini izlemekteydi orada. Profesör, Fabrizio'yu çok sevmişti. Pazar günü karısıyla gidip Montagnola gezisinde caka satsın diye atlarını ödünç veriyordu ona.

Fabrizio, ne kadar değersiz olursa olsun, bir kimseyi mutsuz kılmaktan pek çekinirdi. Marietta onun kocakarıyı görmesini hiç istemiyordu ama kızın kilisede olduğu bir gün, Fabrizio analığın odasına çıktı. Kocakarı onun geldiğini görünce öfkeden kıpkırmızı oldu. Fabrizio, "Ona, Del Dongo gibi görünmenin sırası geldi!" diye düşündü. Kendini bilen, onuruna düşkün bir delikanlının Paris'teki Bouffes Tiyatrosu'nun balkonuna girerken takındığı tavırla, "Marietta işte çalışırken kaç para kazanıyor?" diye sordu.

"Elli gümüş."

"Yine yalan söylüyorsun! Doğrusunu söyle, yoksa yemin ederim metelik vermem!"

"Peki, peki! Sizi tanımak felaketine uğradığımız zaman, Parma'daki kumpanyamızda yirmi gümüş kazanıyordu, ben de on iki. Giletti bizi koruduğu için ona da her birimiz kazancımızın üçte birini veriyorduk. Giletti de hemen her ay bu paradan bir armağan alıp Marietta'ya veriyordu. Bunun değeriyse iki gümüş kadardı."

"Yine yalan söylüyorsun! Topu topu dört gümüş alıyordun sen. Ama Marietta'yı hoş tutarsan ben de sanki *impresario* imişim gibi işe alırım seni. Her ay kendin için on iki, Marietta için de yirmi iki gümüş alırsın. Onu ağlamaktan gözleri kızarmış görürsem hemen vazgeçerim, bilmiş ol!"

Kocakarı öfkeli öfkeli, "Çok yüksekten atıyorsunuz!" dedi. "Sizin bu güzel cömertliğiniz mahvediyor bizi. Seyircilerimizi kaybediyoruz. Ekselanslarınızın korunmasından yoksun kalmak gibi büyük bir felakete uğradığı-

mızda, hiçbir tiyatro topluluğu bizi tanımayacak artık, hiçbirinde de tek boş yer bulunmayacak, iş bulamayacağız, sizin yüzünüzden açlıktan öleceğiz."

Fabrizio, "Canın cehenneme!" deyip gitmeye hazırlandı.

"Canım cehenneme gitmeyecek ama ben karakola gideceğim, dinsiz, seni! Orada senin, sırtından cüppeyi atmış bir monsenyör olduğunu, adının da Giuseppe Bossi olmadığını söyleyeceğim!"

Fabrizio merdivenin birkaç basamağını inmişti, geri döndü. Büyük bir ciddilikle, "Her şeyden önce, asıl adımın ne olduğunu polis senden daha iyi bilir," dedi. "Beni ele vermeye kalkarsan, bu alçaklığı yapacak olursan, seninle Lodovico konuşacak. Bu yaşlı bedenine de altı kere değil, yirmi dört kere bıçak saplanır. Altı ay hastanede yatarsın, tütünsüz de kalırsın, üstelik!"

Kocakarı sapsarı oldu, Fabrizio'nun eline doğru seğirterek öpmek istedi, "Marietta ile bana yaptığınız lütfu minnetle kabul ediyorum," dedi. "O kadar iyi bir insan hali var ki sizde, aptalın biri sanıyordum. Aklınızda olsun, başkaları da aynı yanlışlığı yapabilirler. Benden size öğüt... Daha büyük bir soylu tavrı takınmaya alışın." Sonra da insana parmak ısırtacak bir utanmazlıkla ekledi: "Bu güzel öğüdü aklınızdan çıkarmayın. Kışa da pek bir şey kalmadı. San Petronio Meydanı'ndaki büyük tüccarın sattığı o güzel İngiliz kumaşından Marietta ile bana şöyle iyi cins birer elbise armağan edin."

Güzel Marietta'nın sevgisi Fabrizio'ya candan bir dostluğun bütün zevklerini tattırıyor, bu da ona, Düşes'in yanında bulabileceği türden bir mutluluğu düşündürüyordu. Kendi kendine ara sıra şöyle diyordu, "İyi ama adına aşk denen o tekelci, tutkulu tasaya eğilimim olmaması çok tuhaf değil mi? Bir rastlantı sonucu Novara'da, Napoli'de kurduğum bağlar arasında varlığı benim için,

ilk günlerde bile, yabancı bir güzel ata binip dolaşmaktan üstün olan bir kadınla karşılaştığım oldu mu hiç?" Sonra şunları ekliyordu: "Adına aşk denen şey de bir yalan mı yoksa? Saat altıda karnım iyice acıkıyorsa seviyorum da elbette! O yalancılar Othello'nun aşkını, Tancrede'in aşkını bu biraz bayağıca eğilimden mi çıkarmışlar acaba? Yoksa benim öteki erkeklerden başka yaradılışta olduğuma inanmak mı gerek? Ruhum tutkudan yoksun, neden? Böyleyse, garip bir yazgı olur bu!"

Napoli'de, özellikle son zamanlarda, bazı kadınlarla karşılaşmıştı. Mensup oldukları sınıfla, güzellikleriyle, Fabrizio uğruna feda ettikleri hayranların toplum içindeki yerleriyle övünen bu kadınlar, onu istedikleri gibi parmaklarında oynatacakları yolunda bir izlenime kapılmışlardı. Fabrizio böyle bir tasarıyı sezince pek gürültülü bir biçimde çabucak bağları koparıvermişti. Kendi kendine, "Oysa," diyordu, "Düşes Sanseverina denen o güzel kadınla iyi geçinmenin –herhalde çok büyük olan– zevkine kendimi kaptırırsam, altın yumurta yumurtlayan tavuğu kesen o şaşkın Fransız'a benzerim. Tatlı duygular sayesinde erişebildiğim biricik mutluluğu Düşes'e borçluyum. Ona olan dostluğum benim hayatımdır; onsuz ben neyim ki zaten? Novara yöresindeki harap bir şatoda zar zor yaşamak zorunda olan zavallı bir sürgün. Hatırlıyorum da, güz yağmurları boyunca, kaza olmasın diye akşamları karyolamın üstüne bir şemsiye yerleştirmek zorunda kalıyordum. Kâhyanın atlarına biniyordum, o da benim yüksek nüfuzuma saygı gösterdiği için buna lütfen katlanıyordu ama orada kalışımı biraz uzun bulmaya başlamıştı. Babam bana bin iki yüz frank harçlık bağlamıştı, bir Jakoben'i beslediği için de cehennemlik olduğuna inanıyordu. Zavallı annemle kız kardeşlerim, sevgililerime ufak tefek birkaç armağan verebileyim diye, kendilerine yeni giysiler yaptırmıyorlardı. Cömert-

liğin bu biçimi yüreğimi paralıyordu. Üstelik, herkes zi-ğürtlüğümü sezmeye başlamıştı, o yöredeki genç soylular bana acımaya hazırlanıyorlardı. Ukalanın biri, amaçlarına erişememiş zavallı bir Jakoben'e beslediği küçümsemeyi er geç açığa vuracaktı. O insanların gözünde başka şey değildim çünkü. Ya zorlu bir kılıç indirecek ya da yiyecektim. Bu da Fenestrelles Kalesi'ni boylatacaktı bana; ya da yine o bin iki yüz frank harçlıkla yeniden İsviçre'ye sığınacaktım. Bütün bu kötülüklerin olmayışını Düşes'e borçlu olmak gibi bir mutluluk içindeyim. Benim ona beslemem gereken dostluk duygularını o bana karşı besliyor, üstelik.

Beni kederli bir hayvan, bir aptal haline getirecek bu gülünç, değersiz yaşayışı sürecek yerde, dört yıldır büyük bir kentte oturuyorum, çok güzel bir arabam var. Bu da imrenmeyi, taşradaki bütün o aşağılık duyguları öğrenmekten alıkoydu beni. Bu çok sevimli hala, bankadan yeterince para çekmiyorum diye, beni azarlıyor hep. Bu çok güzel durumu bir daha düzelmemecesine bozmak mı istiyorum? Yeryüzündeki tek dostumu yitirmek mi istiyorum? Kendisine çok derin dostluk beslediğim sevimli, belki dünyada eşi bulunmaz bir kadına yalan söylemek, 'seni seviyorum' demek yeter. Bense aşkla sevmenin ne olduğunu bile bilmiyorum. Tanımadığım, bilmediğim o sevgi gösterilerinin yokluğundan ötürü, bütün gün beni suçlu tutardı. Yüreğimde olup bitenleri görmeyen, bir okşayışı ruhun bir coşması sayan Marietta ise, tersine, beni aşktan delirmiş sanıyor, kendisini de kadınların en mutlusu sayıyor. Aslı aranırsa adına –galiba– aşk denen o tatlı duyguyu Belçika sınırı yakınındaki Zonders Hanı'nda rastladığım genç Aniken'e karşı duydum."

Fabrizio'nun en kötü davranışlarından birine, üzülerek yer vereceğiz burada. Bu sakin yaşayışın ortasında zavallı bir gurur duygusu, aşka kapalı olan bu gönülde yer

etti, onu çok uzaklara götürdü. Fabrizio Bologna'dayken, çağımızın hiç kuşkusuz en ünlü şarkıcılarından biri, şimdiye kadar görülen kadınların belki de en kaprislisi olan ünlü Fausta F. de oradaydı. Venedikli büyük şair Burati, onun üzerine ünlü bir yergi yazmıştı. Bu da o sıralarda prenslerin olduğu kadar mahalle çocuklarının da ağızlarında dolaşıyordu:

> Bir gün içinde istemek, istememek; tapınmak, tiksinmek; ancak uçarılıktan zevk almak; herkesin bayıldığı şeyi hor görmek... Fausta'nın bu kusurları da vardır, başka birçok kusurları da. Onun için, o yılanı hiç görme sakın! Görürsen, kaprislerini unutursun onun, ey tedbirsiz adam! Onu dinlemek mutluluğuna eriştin mi, kendini de unutursun, aşk seni bir zamanlar Odysseus ile arkadaşlarını, Kirke'nin soktuğu hale sokar.

O sıralarda bu güzellik mucizesi kendini genç Kont M.nin kocaman favorileriyle yüksek küstahlığının büyüsüne kaptırmış bulunuyordu; o derecede ki, onun korkunç kıskançlığından ötürü isyan duyduğu bile yoktu. Fabrizio bu kontu Bologna sokaklarında gördü, kaldırımları nasıl bir üstünlük tavrıyla arşınladığını, sevimliliğini nasıl herkese lütfen gösteriyormuş gibi tavırlar takındığını görünce kanına dokundu. Bu delikanlı çok zengindi, canı ne isterse yapabileceğini sanıyordu. Şımarıklığı yüzünden tehditlerle karşılaştığı için, ortalıkta çevresini sarmış sekiz on *buli*[1] ile dolaşırdı hep. Brescia dolaylarındaki çiftliğinden getirtmiş olduğu bu adamlara kendi konağının üniformalarını giydirtmişti.

Fabrizio, bu korkunç Kont'la bir iki kez göz göze

1. (İt.) Kabadayı. (Ç.N.)

gelmişti. Bir rastlantı sonucu da Fausta'yı dinlemek fırsatını buldu. Bu sesin meleksi tatlılığı şaşırttı onu... Böyle bir şeyi aklından bile geçirmiyordu. İçinde çok yüce mutluluk duyguları uyandı. Bunlar da şimdiki yaşayışıyla tam bir çelişme halindeydi. "Aşk bu mu yoksa?" diye düşündü. Bu duyguyu tatmayı çok merak ettiği, sonra da Kont M.ye meydan okumaktan çok hoşlandığı için, suratı bir trampetçiden çok daha korkunç olan bu kontun, Fausta için kiralamış bulunduğu Tanari Konağı'nın önünden sık sık geçmek gibi bir çocukluk yaptı.

Bir gün, karanlık bastırmak üzereyken, Fausta'ya görünmek istedi, konağın kapısının önünde duran fedailerin gevrek kahkahalarıyla karşılandı. Hemen evine koştu, yanına silah aldı, yine konağın önünden geçti. Fausta, panjurların arkasına gizlenmiş, onun dönüşünü bekliyordu; buna da sevindi. Herkesi kıskanan M., elbette ki Giuseppe Bossi'yi de kıskandı, kızarak gülünç sözler etti. Bunun üzerine kahramanımız ona her sabah bir mektup yolladı. İçinde yalnız şu sözler vardı:

Giuseppe Bossi rahatsızlık veren böcekleri yok eder; Largo Sokağı 79 No'daki Pelegrino'da oturur.

Büyük servetinin, soyluluğunun, otuz yiğit uşağının kendisine her yerde sağladığı saygıya alışmış olan Kont M. bu küçük pusulada yazılı sözlere kulak asmak istemedi.

Fabrizio, Fausta'ya da mektuplar yazdı. M., Fausta'nın –belki de hoşuna giden bu rakibin– peşine hafiyeler taktı. İlk önce gerçek adını, sonra bu sıralarda Parma'da görünebilecek halde olmadığını öğrendi. Birkaç gün sonra fedaileriyle, eşsiz atlarıyla, Fausta'yla birlikte Parma'ya gitti.

Fabrizio işin ardını bırakmadı, ertesi gün o da onla-

rın ardından yola çıktı. İyi yürekli Lodovico onu içtenlikle uyarmak istedi ama boşuna; Fabrizio başından savdı onu. Kendisi de çok yiğit olduğundan, Lodovico hayran kaldı ona. Bu yolculuk onu Casalmaggiore'deki güzel sevgilisine de yakınlaştırıyordu. Lodovico'nun aracılığıyla Napoléon alaylarının sekiz on askeri, Giuseppe Bossi'nin evine uşak adı altında girdi.

Fausta'nın ardından gitmek gibi bir çılgınlık yapan Fabrizio, kendi kendine şöyle diyordu: "Emniyet Bakanı Kont Mosca ile de, Düşes'le de hiçbir ilişkim olmaz umarım; yalnız kendimi tehlikeye koyuyorum. Sonradan halama, 'Aşkı, o hiç rastlamadığım güzelliği aramaya çıkmıştım,' derim. Doğrusu şu ki, kendisini görmediğim zamanlar bile, Fausta'yı düşünüyorum... Sesini mi seviyorum, yoksa kendisini mi?"

Artık papazlık mesleğini düşünmediğinden, hemen hemen Kont M.ninki kadar korkunç bir bıyıkla favoriler bırakmıştı, bu da onun görünüşünü biraz değiştiriyordu. Tedbirsizlik olacağı için, Parma'da değil de çevresindeki bir köyde karargâh kurdu. Koruların ortasında, halasının şatosunun bulunduğu Sacca Yolu üzerindeydi burası. Lodovico'nun öğütlerine uyarak kendini bu köyde çok garip huylu bir İngiliz soylusunun oda uşağı diye tanıttı. Av zevkini tatmak için yılda yüz bin frank harcayan bu adam, yakında Como Gölü'nden gelecekti; alabalık avlamak için kalmıştı orada. Neyse ki, Kont M.nin güzel Fausta için kiraladığı zarif küçük konak da, Parma kentinin güney ucunda, tam Sacca Yolu üzerindeydi. Fausta'nın pencereleri de kalenin yüksek burcu altında uzanan, ulu ağaçlar dikili güzel yollara bakıyordu. Bu ıssız semtte Fabrizio'yu kimse tanımıyordu. O da Kont M.nin ardına adam takmaktan geri durmamıştı. Bir gün, Kont güzel şarkıcının evinden çıktıktan sonra, Fabrizio güpegündüz sokakta görünmek cesaretini gösterdi. Şu da var ki, çok

iyi bir ata binmiş, silahlanmıştı. İtalya'da sokak sokak dolaşan çalgıcılar vardır, bazıları çok iyi çalgıcılardır bunların. Birkaç tanesi geldiler, kontrbaslarını Fausta'nın penceresi altına diktiler. Bir giriş yaptıktan sonra bir kantatı onun onuruna oldukça güzel söylediler. Fausta pencerenin önüne geldi, ata binmiş çok terbiyeli bir genç adamın sokağın ortasında durduğunu gördü. Delikanlı önce onu selamladı, sonra anlamı çok açık bakışlar fırlattı. Fabrizio aşırı İngiliz biçimi giyinmişti ama genç kadın, kendisinin Bologna'dan ayrılmasına yol açan ateşli mektupları yazan kimseyi çok geçmeden tanıdı. "Garip bir adam bu," diye düşündü. "Onu sevecekmişim gibime geliyor. Yanımda yüz Louis altını var, o korkunç Kont M.yi silkip atabilirim pekâlâ. Pek akıllı değil, beklenmedik davranışları da yok; ancak adamlarının korkunç suratları sayesinde biraz eğlenceli hale gelebiliyor."

Ertesi gün Fabrizio, Fausta'nın her gün saat on bire doğru kentin merkezindeki San Giovanni Kilisesi'ne ayine gittiğini öğrendi. Büyük amcası, Başpiskopos Ascanio del Dongo'nun mezarı da oradaydı. O da Fausta'nın ardından oraya gitmeyi göze aldı. Lodovico ona çok hoş kızıl saçlı bir İngiliz perukası bulmuştu. Bu saçlar, gönlünü yakan alevlerin rengindeydi. Bu renk dolayısıyla bir şiir yazdı, Fausta da bunu çok beğendi. Bilinmez bir el bu şiiri onun piyanosunun üstüne koymuştu. Bu küçük savaş sekiz gün kadar sürdü. Fabrizio, ne yaparsa yapsın, yerinde saydığını görüyordu. Fausta onu kabul etmeye yanaşmamaktaydı. Fabrizio ise garipliklerini pek aşırıya vardırıyordu. Genç kadın, sonradan, ondan korktuğunu söyledi. Fabrizio aşk adı verilen şeyi en sonunda tadabilmek konusunda beslediği umut kırıntısına bağlıydı artık; ama çoğu zaman da canı sıkılıyordu.

Lodovico, durmadan, "Efendim, gidelim buradan, âşık falan değilsiniz. Bütün umutları kıracak derecede so-

ğukkanlı, sağduyulu görüyorum sizi," diyordu. "Bir adım bile ilerlediğiniz yok. Gidelim de yiğitlik bizde kalsın."

Fabrizio canının ilk sıkıldığı anda çekip gidecekti. Tam o sırada Fausta'nın Düşes Sanseverina'nın evinde şarkı söyleyeceğini haber aldı. "Bu tatlı ses belki gönlümü büsbütün tutuşturur," diye düşündü, kendisini herkesin tanıdığı bu konağa kılık değiştirerek girmek tehlikesini göze aldı. Konser neredeyse sona ermek üzereydi ki, Düşes büyük salonun kapısı yanında av elbiseleri giymiş bir adamın durduğunu gördü. Onun bu hali birini hatırlatıyordu. Kont Mosca'yı aradı, o da ancak o zaman ona Fabrizio'nun yaptığı büyük, gerçekten inanılmaz çılgınlığı söyledi. Kont bu çılgınlığı çok iyi karşılıyordu. Düşes'ten başka birine karşı beslenen bu sevgi pek hoşuna gidiyordu. Siyaset dışında çok kibar bir erkek olan Kont şu ilkeden hareket ediyordu: Düşes ne kadar mutlu olursa, o da mutluluğa erişirdi. Sevgilisine, "Onu kendi kendisinden kurtaracağım," dedi. "Onu bu konakta tutuklarlarsa düşmanlarımız ne kadar sevinirler, düşünün. Onun için, burada yüzden çok adamım var, büyük su haznesinin anahtarlarını da bundan dolayı istettim sizden. Fabrizio Fausta'ya çılgınca tutkun görünüyor, şimdiye kadar da Kont M.nin elinden alamadı onu. Kont bu deli karıyı kraliçeler gibi yaşatıyor." Düşes'in yüzünde çok büyük bir keder belirdi. Fabrizio içten, ciddi bir duygu beslemekten aciz çapkının biriydi demek. Sonunda, "Gelsin de bizimle görüşmesin! İşte bunu hiçbir zaman affedemeyeceğim!" dedi. "Bense her gün Bologna'ya bir mektup yazıyorum ona!"

Kont, "Davranışındaki ölçüye çok değer veriyorum," dedi. "Giriştiği çılgınca işle başımızı derde sokmak istemiyor. Bunu onun ağzından dinlemek de hoş olacak."

Fausta kafasını kurcalayan bir şey oldu mu, dilini tutamayacak kadar gevezeydi. Söylediği bütün şarkıları

gözleriyle bu avcı kılığındaki uzun boylu gence göndermişti. Konserin ertesi günü, Kont M.ye kendisine dikkatle bakan bir yabancıdan söz etti.

Kont öfkeyle, "Nerede görüyorsunuz onu?" diye sordu.

Fausta şaşırdı. "Sokakta, kilisede..." dedi. Hemencecik, yaptığı gafı düzeltmek ya da hiç değilse Fabrizio'yu hatırlatabilecek her şeyi ortadan kaldırmak istedi. Kızıl saçlı genç adamı uzun uzun betimlemeye başladı: "Mavi gözleri var. Çok zengin, çok beceriksiz bir İngiliz ya da bir prens olsa gerek." Kont M.nin görüşleri her zaman isabetli değildi. "Prens" sözünü duyunca, bu rakibin Parma veliahtından başkası olmadığını sandı. Bu da gururunu okşayan çok hoş bir şeydi. Beş altı lalanın, lala yardımcısının, öğretmenlerin göz kulak oldukları, ancak aralarında danıştıktan sonra dışarıya çıkmasına izin verdikleri bu içine kapanık zavallı genç, yaklaşmak olanağı bulduğu bütün eli yüzü düzgünce kadınlara böyle tuhaf tuhaf bakardı. Düşes'in konserinde, rütbesi gereğince bütün dinleyicilerin en önünde, güzel Fausta'dan üç adım uzaktaki ayrı bir koltukta yer almıştı. Bakışları da Kont M.yi pek gocundurmuştu. Bir prensin rakibi olmanın verdiği o tatlı gurur çılgınlığı Fausta'nın pek hoşuna gitti. O da, saf bir tavırla verdiği bir sürü ayrıntıyla, bunu doğrulamaktan zevk duydu. Kont'a şöyle diyordu:

"Sizin soyunuz da bu delikanlının mensup olduğu Farneselerin ailesi kadar eski midir?"

"Onun kadar eski mi derken neyi söylemek istiyorsun? Benim ailemde piç yoktur."[1]

Rastlantılar Kont M.nin bu sözde rakibi rahatça görmesine hiçbir zaman olanak vermedi. Bu da onun rakip

1. Farnese ailesinin ilk hükümdarı olan, erdemleriyle büyük ün kazanmış bulunan Pietro-Luigi, bilindiği gibi, Hıristiyan azizleri arasında yer almış bulunan Papa III. Paulus'un gayrimeşru oğluydu. (Ç.N.)

diye karşısında bir prensin bulunduğunu düşünerek duyduğu gururu doğruladı. Gerçekten de, başlattığı girişimin gereği olarak Parma'ya gitmek zorunda olmadığı zamanlar, Fabrizio, Sacca dolaylarındaki korularda, Po kıyılarında bulunuyordu. Kont M. kendisini, Fausta'nın gönlünü bir prense kaptırmaması için çabalamak durumunda sanmaya başlayalı beri çok daha böbürlenmekteydi ama aynı zamanda çok daha tedbirli davranmaktaydı. Bütün davranışlarında ölçülü olmasını çok ciddi olarak rica etti ondan. Kıskanç, çok tutkun bir âşık sıfatıyla, sevgilisinin önünde diz çöktükten sonra, genç prense kapılmamasının kendi onuruyla ilgili olduğunu açıkça söyledi ona.

"İzin verin, onu sevseydim sözlerine kurban gitmiş sayılmazdım. Bir prensin ayaklarıma kapandığını hiçbir zaman görmüş değilim ben."

Kont kibirli bir bakışla, "Prens'in sözlerine kapılırsan ondan öç alamam belki. Ama öcümü yine de alırım," dedi. Sonra kapıları küt diye kapatarak çıkıp gitti. Fabrizio o anda ortaya çıkmış olsaydı, davasını kazanırdı.

Kont o akşam oyundan sonra ondan ayrılırken, "Canına değer veriyorsan prensin senin evine gelmiş olduğunu duymayayım sakın. Ona hiçbir şey yapamam elbette! Ama sana her şeyi yapabileceğimi hatırlatma bana!"

Fausta, "Ah, Fabriziocuğum benim, seni nerede bulabileceğimi bir bilsem!" diye haykırdı.

Beşikten beri çevresini dalkavukların sardığı zengin bir genç, gururu incindi mi, her şeyi yapabilir. Kont M.nin Fausta'ya karşı beslemiş olduğu o pek gerçek sevgi şiddetle uyandı. Ülkesinde bulunduğu hükümdarın biricik oğluyla boy ölçüşmek gibi tehlikeli bir olasılık hiç durdurmadı onu. Ayrıca, bu prensi görmeye ya da ardına adam takmaya kalkışmak da hiç aklına gelmedi. Başka

türlü saldıramayınca onu gülünç duruma düşürmek istedi. Kendi kendine, "Parma ülkesinden temelli sürülürüm ama ne çıkar!" dedi. Düşmanının durumunu öğrenmeye kalkışsaydı, zavallı prensin, yanında –kuralların can sıkıcı bekçileri olan– üç dört yaşlı adam bulunmadan hiç sokağa çıkmadığını, yeryüzünde kendisinin seçmesine izin verilen tek eğlencenin de madenler bilimi olduğunu öğrenirdi. Fausta'nın oturduğu, Parma'nın seçkin insanlarının da akın ettiği küçük konak, geceli gündüzlü, gözcülerle kuşatılmış bulunmaktaydı. Kont, genç kadının ne yaptığını, özellikle onun çevresinde neler yapıldığını saati saatine biliyordu. Bu kıskanç adamın aldığı önlemler arasında övülmeye değer olanı şu ki, bu çok kaprisli kadın gözetleme işinin arttığını hiç fark etmedi. Bütün adamları Kont M.ye verdikleri raporlarda kızıl perukalı çok genç bir adamın sık sık Fausta'nın pencereleri önünde göründüğünü, her seferinde yeni bir kılığa girdiğini bildiriyorlardı. Kont M. kendi kendine, "Genç prens bu mutlaka; yoksa, ne diye kılık değiştirsin?" dedi. "Şu işe bak, benim gibi bir adam ona boyun eğer mi? Venedik Cumhuriyeti hakkımı yememiş olsaydı, ben de hükümdar prens olurdum!"

San Stefano Yortusu'nda hafiyelerin raporları daha karamsar bir renk aldı. Bilinmeyen adamın gösterdiği çabalara Fausta'nın karşılık vermeye başladığını gösterir gibiydiler. Kont M., "Şu anda bu kadınla birlikte hemen gidebilirim," diye düşündü. "Ama nasıl olur, Bologna'dayken Del Dongo'dan kaçmıştım. Burada da bir prensten kaçacağım! Peki, bu delikanlı ne diyecek buna? Bana gözdağı verme işini başardığını sanabilir! Hadi canım sen de! Ben de onun kadar soylu bir ailedenim!" Öfkeden kudurmuş haldeydi. Üstelik başında bir dert vardı. Fausta'nın alaycı bir kadın olduğunu biliyordu. Her şeyden önce, onu kıskanıyormuş görünmek gibi gülünç bir

duruma düşmemeye önem veriyordu. İşte, San Stefano Yortusu günü M. kalkıp Fausta'ya gitti. Kendisine iki yüzlülüğün dikâlâsı gibi görünen bir ilgiyle, özenle karşılandı. Genç kadınla bir saat kaldıktan sonra, saat on bir sularında ayrıldı, San Giovanni Kilisesi'ndeki ayine gitmek üzere giyindi. Sonra evine döndü; eski püskü, siyah bir elbise giyerek genç bir ilahiyat öğrencisi kılığına girdi; yine San Giovanni Kilisesi'ne koştu, sağdan üçüncü mihrabı süsleyen mezarlardan birinin ardında kendine bir yer buldu. Mezarın üstünde diz çökmüş bir kardinal heykeli vardı. Onun kolunun üstünden, kilisenin içinde bütün olup bitenleri görebiliyordu. Bu heykel mihrabın içini loş bir hale sokmakta, Kont'u yeterince gizlemekteydi. Çok geçmeden Fausta'nın geldiğini gördü. Her zamankinden daha güzeldi. Giyinip kuşanmış, süslenip püslenmişti. En yüksek çevrelerden yirmi hayran da ona eşlik ediyordu. Gözleriyle dudakları, gülümseyişiyle sevinçle ışıldıyordu. Bizim zavallı kıskanç, "Sevgilisiyle burada karşılaşacağını umuyor, apaçık bu. Benim yüzümden de uzun zamandır göremedi onu belki," diye düşündü. Fausta'nın gözlerinde birdenbire çok büyük bir mutluluk ışıltısı görüldü. M. içinden, "Rakibim burada," dedi, gururunun incinişi yüzünden sonsuz bir öfke duydu. "Kılık değiştirmiş genç bir prense eş rolü oynuyorum, nedir bu benim halim?" Ne kadar uğraşıp didindiyse de, pür dikkatle her yana bakıp araştırdığı halde, o rakibi bir türlü bulamadı.

Fausta kilisenin her yanına göz gezdirdikten sonra, sevgi, mutluluk dolu bakışlarını sürekli M.nin saklı bulunduğu karanlık köşeye dikiyordu. Tutkun bir gönüldeki sevgi, en ufak ayrıntıları bile abartmak eğilimindedir, en gülünç sonuçları çıkarır bundan. Zavallı M. de, "Fausta beni gördü, bütün çabalarıma karşın bendeki öldürücü kıskançlığın farkına vardı, böylesine sevgi dolu bakış-

larla hem bunun için sitem etmek, hem de avutmak istiyor beni," gibi bir inanca kapılmasın mı sonunda!

M.nin, arkasına yerleşip çevreyi gözetlediği kardinal mezarı, San Giovanni Kilisesi'nin mermer zemininden dört beş ayak yüksekteydi. Ayinin gösterişli bölümü saat bire doğru bitince, cemaatin çoğu gitti. Fausta da dua etmek bahanesiyle kentin züppelerini başından savdı, sandalyesinde diz çökmüş olarak kaldı. Daha sevgi dolu, daha ışıltılı bir hal alan gözlerini M.ye çevirmişti. Kilisenin içinde artık pek az kimse kalmış olduğundan, bakışları mutlu bir anlatımla kardinalin heykeli üzerinde durmadan önce, kilisenin içini baştan başa dolaşmak zahmetine katlanmıyordu artık. Kont M. onun kendine baktığını sanarak, "Bu ne incelik!" diye düşünüyordu. En sonunda, Fausta, eliyle birkaç garip hareket yaptıktan sonra kalktı, birdenbire dışarı çıktı.

M. sevgiden sarhoşa dönmüş, çılgınca kıskançlığını hemen hemen unutmuştu. Sevgilisinin konağına koşup ona binlerce kez teşekkür etmek için yerinden ayrılarak kardinalin mezarı önünden geçtiği sırada, baştan aşağı karalar giyinmiş genç bir adam gördü. Bu uğursuz yaratık, o ana değin mezar taşının hemen önüne diz çökerek durmuştu; hem de kıskanç sevdalının kendisini aramakta olan bakışları, başının üstünden geçip kendisini hiç görmeyecek biçimde yapmıştı bunu.

Delikanlı kalktı, hızlı hızlı yürüdü. Tam o sırada da çevresini yedi sekiz kişi kuşattı. Bu kişiler oldukça kaba sabaydılar, onun adamlarıymış gibi bir halleri vardı. M. onun ardından koştu ama rakibini korumakta olan o kaba saba adamlar, giriş kapısının tahta yuvarlak dolabının oluşturduğu geçitte, pek de göze çarpmayacak biçimde onu durdurdular. En sonunda, o da onların ardı sıra sokağa çıktığında, külüstür görünüşlü bir arabanın kapısının kapandığını fark edebildi ancak. Garip bir çe-

lişkiyle, arabaya bir çift eşsiz at koşuluydu. Araba bir an içinde gözden kayboluverdi.

M. öfkeyle burnundan soluyarak evine döndü. Çok geçmeden gözcüleri de geldiler, kılları kıpırdamadan şu haberi verdiler: O gün o gizemli âşık da papaz kılığına girmiş, San Giovanni Kilisesi'nin loş mihraplarından birinin girişindeki bir mezarın hemen önüne çok dindar bir tavırla diz çökmüş. Fausta kilise hemen hemen boşalıncaya kadar orada kalmış, o sırada da bu bilinmeyen adamla çabucak işaretleşmiş. Elleriyle haçı andıran işaretler yapıyormuş. M. vefasız sevgilisinin evine koştu. İlk defa olarak da genç kadın şaşkınlığını gizleyemedi. Seven bir kadının o safiyane tavrıyla, "Her zamanki gibi San Giovanni Kilisesi'ne gitmiştim ama ardımı bırakmayan o adamı görmedim orada," dedi. M. bu sözleri duyunca çileden çıktı, en aşağılık bir yaratık gibi davrandı ona, bütün gördüklerini sayıp döktü. Fausta'nın yalanlarındaki aşırılık, suçlamaların şiddetiyle orantılı olarak arttığından, hançerini kaptığı gibi genç kadının üstüne çullandı.

Fausta büyük bir soğukkanlılıkla, "Öyleyse peki! Bütün yakındıklarınız gerçeğin ta kendisi," dedi. "Yalnız, ikimizi de mahvedebilecek çılgınca öç alma tasarıları yapmak cesaretini kendinizde bulamayasınız diye bunu sizden gizlemeye çalıştım. Şunu iyi bilin; anladığıma göre peşimde dolaşan erkek, hiç değilse bu ülkede, karşısına çıkacak engelleri tanımayacak bir yaradılışta." M.nin kendisi üzerinde hiçbir hakkı olmadığını çok ustalıklı bir biçimde hatırlattıktan sonra, "Belki de San Giovanni Kilisesi'ne gitmem artık," dedi. M., ona çıldırasıya tutkundu. Bu genç kadının gönlünde biraz şuhlukla tedbir bir araya gelince, eli ayağı kesildi. Parma'dan ayrılmayı düşündü. Genç prens ne denli kudretli olursa olsun ardından gelemeyecekti; ya da gelse bile, gideceği yerde onunla eşit olurdu artık. Ne var ki, gururu yine canlandı,

bu gidişin ne de olsa bir kaçış olacağını hatırlattı ona. Kont M. bir daha bunu düşünmemeye karar verdi.

Fausta ise çok memnundu. "Fabrizio'nun varlığından haberi yok; şimdi onunla gayet güzel alay edebiliriz!" diye düşündü.

Fabrizio ertesi gün şarkıcının pencerelerini sımsıkı kapalı bulunca buna bir anlam veremedi, genç kadını hiçbir yerde göremeyince de şaka uzamaya başlamış gibi göründü ona. Vicdan azabı duyuyor, içinden şöyle diyordu: "Zavallı Kont Mosca'yı ne gibi bir duruma düşürüyorum... Güvenlik Bakanı da üstelik! Onu da suç ortağım sanacaklar. Bu ülkeye gelerek onu yıkmış olacağım! Ama bunca zamandır ardına düştüğüm bir tasarıdan vazgeçersem, aşk denemelerimi kendisine anlattığımda Düşes ne der bana?"

Bir akşam, bu işten vazgeçmeye hazır bir halde, kendi kendine böyle öğütler vererek, Fausta'nın konağını kaleden ayıran ulu ağaçların altında dolaşırken, çok kısa boylu bir hafiyenin ardından geldiğini fark etti. Ondan yakasını kurtarmak için birçok sokağa dalıp çıktı ama boşuna... Minnacık yaratık ardındaydı hep. Sabrı tükendi, Parma kenti boyunca uzanan ıssız bir sokağa koştu. Adamları burada pusudaydılar. Fabrizio bir işaret verince, zavallı minnacık hafiyenin üstüne çullandılar, o da onların dizlerine kapandı. Fausta'nın oda hizmetçisi Bettina'ydı bu. Üç gün süren can sıkıntısından, evde kapanıp kalıştan sonra, hanımının da, kendisinin de çok korktukları Kont M.nin hançerinden kurtulmak için erkek kılığına girmiş, Fabrizio'ya, "Hanımım sizi çok seviyor, yüzünüzü görmek isteğiyle yanıp tutuşuyor. Yalnız, kiliseye gelemeyecek artık," diye söylemeye hazırlanmıştı. Fabrizio, "Tam zamanıymış meğer, iyi ki ardını bırakmamışım işin, aferin bana!" diye düşündü.

Küçük oda hizmetçisi çok güzeldi, bu da Fabrizio'

nun ahlakla ilgili hayallerini silip süpürdü. Kız, "Bu akşam geçtiğiniz bütün sokakları, belli etmeden, M.nin hafiyeleri sımsıkı tutmuşlar," dedi. "Giriş katlarıyla birinci katlarda odalar kiralamışlar, panjurların arkasına gizlenip derin bir sessizlik içinde duruyorlar. Görünürde en ıssız olan bir sokaktaki her şeyi gözetliyorlar, orada söylenen her şeyi de dinliyorlar. Bu hafiyeler sesimi tanımış olsalardı, eve dönünce bıçaklanırdım mutlaka. Belki zavallı hanımım da benimle birlikte bıçaklanırdı." Bu korkusu onu Fabrizio'ya daha da güzel gösteriyordu. "Kont M. çok kızgın, hanımefendi de onun her şeyi yapabileceğini biliyor... Size, 'Onunla birlikte buradan yüz fersah uzakta olayım isterdim,' diye söylememi istedi."

Bettina sonra San Stefano günü olup bitenleri, M.nin öfkesini anlattı. "Sizi çıldırasıya seven hanımımın o günkü bakışları, size yolladığı sevgi işaretleri hiç gözünden kaçmamış," diyordu. "Hanımımı saçlarından kavradı, hançerini çekti. Hanımım durumu çabucak kavrayıp gerekeni yapmasaydı, işi bitmişti."

Fabrizio güzel Bettina'yı o yakınlardaki küçük bir apartman dairesine götürdü. "Ben Torinoluyum," dedi. "Babam hatırlı adamdır, bugünlerde Parma'dadır. Bu da beni çok ölçülü davranmak zorunda bırakıyor." Bettina da gülerek, "Siz görünmek istediğinizden çok soylu bir insansınız," dedi. Kahramanımız güzel kızın onu veliaht prensin kendisinden hiç de aşağı olmayan bir kimse sandığını neden sonra anladı. Fausta korkmaya, Fabrizio sevmeye başlıyordu. Bu adı oda hizmetçisine söylememeyi, ona prensten söz etmeyi kararlaştırmıştı. Sonunda güzel kıza, "İyi keşfettin doğrusu," dedi. "Ama adım herkesin ağzında dolaşmaya başlarsa, hanımına bunca belirtisini gösterdiğim büyük sevgiye karşın, onu artık görmemek zorunda kalırım. O zaman da babamın bakanları –günün birinde işlerinden atacağım o hain herifler–

hanımına ülkeden çıkıp gitmek emrini vermekten geri durmazlar. Oysa o, varlığıyla bugüne dek güzelleştirmişti burayı."

Sabaha karşı, Fausta'ya ulaşabilmek için küçük oda hizmetçisiyle birlikte birçok buluşma tasarıları hazırladı. Lodovico ile, adamlarından çok açıkgöz olan bir başkasını çağırttı. O Fausta'ya çılgınca bir mektup yazarken, ötekiler de Bettina ile anlaştılar. Durumda bir tragedyanın bütün aşırılıkları vardı, Fabrizio da işleri buna göre hazırlamaktan geri kalmadı. Küçük oda hizmetçisinden ancak gün doğarken ayrıldı, o da genç prensin davranışlarından çok memnun kaldı.

Fausta artık sevgilisiyle anlaşmış olduğuna göre, Fabrizio küçük konağın pencerelerinin önünden ancak kendisini içeriye alabilecekleri zaman geçecekti, o zaman da ona işaret verilecekti. Yüz defa tekrarlanmıştı bütün bunlar. Yalnız, Fabrizio, Bettina'ya gönül vermişti, Fausta ile olan sevişmesinin sonuca yaklaştığına da inanıyordu, Parma'ya iki fersah uzaktaki köyde duramadı. Ertesi gün atına bindi. Yanında adamları, gece yarısına doğru Fausta'nın penceresinin önüne geldi. O sıralarda moda olan bir şarkıyı, sözlerini değiştirerek söylemeye başladı. Kendi kendine, "Âşık olan erkekler böyle yapmazlar mı?" diyordu.

Fausta kendisiyle buluşmak isteğinde bulunalı beri, bütün bu kovalamaca Fabrizio'ya çok uzun görünüyordu. Küçük konağın pencerelerinin önünde yalan yanlış şarkı söylerken şöyle düşünüyordu: "Hayır, hiç de sevmiyorum. Bettina bana Fausta'dan yüz kat üstün görünüyor. Şu anda da beni o içeriye alsın isterdim." Oldukça içi sıkılmıştı, artık köye dönmekteydi ki, Fausta'nın konağından beş yüz adım ileride, on beş yirmi kişi üzerine çullandı. Dördü atının dizginlerini yakaladı, ikisi de kollarını kavradılar, Lodovico ile Fabrizio'nun fedaileri de

saldırıya uğradılar ama kaçabildiler. Birkaç el de ateş ettiler. Bir an içinde olup bitti bütün bunlar... Göz açıp kapayıncaya kadar, sanki büyülü bir biçimde, sokakta elli meşale beliriverdi. Bütün bu insanlar tepeden tırnağa silahlıydılar. Fabrizio, birtakım adamların kendisini tutmalarına karşın, atından aşağı atlamıştı. Kendine yol açmaya çalıştı. Mengene gibi elleriyle kolunu sıkmakta olan adamlardan birini de yaraladı. Bu adamın çok saygılı bir tavırla söylediklerini duyunca pek şaşırdı:

"Prens Hazretleri bu yaradan ötürü bana dolgun bir aylık bağlar sanırım. Prensime kılıç çekip hükümdara karşı ağır suç işlemiş duruma düşmekten daha iyidir bu."

Fabrizio, "İşte budalalığımın cezası! Hiç hoşuma gitmeyen bir günah yüzünden cehennemlik olacağım!" diye düşündü.

Bu küçük çarpışma başlangıcı sona erer ermez, sırmalı üniformalar giymiş birçok uşak, garip bir biçimde boyanmış yaldızlı bir tahtırevanla ortaya çıktılar. Maskaraların karnavalda kullandıkları gülünç tahtırevanlardan biriydi bu. Ellerinde hançer, altı kişi, "Gecenin serinliği sesinize zarar verir belki," diyerek "Prens Hazretleri"nden tahtırevana binmesini rica ettiler. Herkes çok saygılı tavırlar takınır gibi yapıyor, "Prens" adı neredeyse bağırırcasına yineleniyordu. Kafile ilerlemeye başladı. Fabrizio sokakta meşale taşıyan elliyi aşkın adam saydı. Saat sabahın biri olsa gerekti, herkes pencerelere üşüşmüştü, işler az çok ciddilikle olup bitiyordu. Fabrizio, "Kont M.nin beni bıçaklayacağından korkuyordum. O ise beni alaya almakla yetiniyor. Bu kadar zevk sahibi sanmazdım onu. Gerçekten prens mi sanıyor beni? Fabrizio'dan başkası olmadığımı öğrenirse hançerden korunmak gerek," diye düşündü.

Meşale taşıyan bu elli kişi ile silahlı yirmi kişi, Fausta'nın pencerelerinin altında uzun süre durduktan sonra, kentin en güzel konaklarının önünde geçit yaptılar. Tahtı-

revanın iki yanındaki uşaklar ara sıra Prens'e bir emri olup olmadığını soruyorlardı. Fabrizio hiç şaşalamadı. Meşalelerin saçtığı aydınlığın yardımıyla, Lodovico ile adamlarının kafileyi izlemeye çalıştıklarını görüyor, "Lodovico'nun sekiz on adamı var, saldırmaya cesaret edemiyor," diyordu. Bu soğuk şakayı yapmakla görevli adamların tepeden tırnağa silahlı olduklarını tahtırevanın içinden çok iyi görüyordu. Kendisine özen göstermekle görevli uşaklar da işi alaya vuruyordu. İki saatten çok süren bu zafer yürüyüşünden sonra, Sanseverina Konağı'nın bulunduğu sokağın başından geçmek üzere olduklarını gördü.

Tam oraya giden sokağı dönecekleri sırada, tahtırevanın önündeki kapıyı hızla açtı, kollardan birinin üstünden atladı, meşaleyi yüzüne doğru tutan silahlı uşaklardan birini bir yumrukta yere serdi. Omzuna bir bıçak yedi. Başka bir silahlı uşak meşalesiyle sakalını yaktı. Fabrizio en sonunda Lodovico'nun yanına ulaştı. "Öldür! Bütün meşale taşıyanları öldür!" diye bağırdı. Lodovico kılıcını savurmaya başladı, Fabrizio'yu kovalamaya kalkışan iki kişiden kurtardı. Fabrizio koşa koşa Sanseverina Konağı'nın kapısına geldi. Kapıcı merak etmiş, büyük kapının kanadı üzerine açılmış olan üç ayak yüksekliketeki küçük kapıyı açmış, bu bir sürü meşaleye şaşkın şaşkın bakıyordu. Fabrizio bir sıçrayışta içeri girdi, arkasından da o ufacık kapıyı kapadı. Bahçeye koştu, ıssız bir sokağa açılan kapıdan kaçıp gitti. Bir saat sonra kentin dışındaydı; gün doğarken Modena sınırını aşıyor, esenliğe kavuşuyordu. Akşam da Bologna'ya girdi. "Amma güzel yolculuk ha! Sevgilimle konuşamadım bile!" diyordu. Hemencecik Kont'la Düşes'e birer mektup yazarak özür diledi. Kapalı bir dille yazdığı bu mektuplarda, gönlünde olup bitenleri anlatmakla birlikte, bir düşmanın hiçbir şey anlayamayacağı biçimde konuşuyordu. Düşes'e şöyle diyordu: "Aşkı seviyordum. Onu tatmak için elimden

geleni yaptım, ama doğa sevecek, hüzün duyacak bir gönlü esirgemiş benden galiba. Bayağı bir zevkten daha yükseğine çıkamıyorum..."

Bu maceranın Parma'da yol açtığı dedikodu hakkında bir fikir vermek olanaksızdır. İşin gizliliği merakı kamçılıyordu. Meşalelerle tahtırevanı çok sayıda insan görmüştü. Kaçırılan, kendisine saygının her türü gösterilen bu adam kimdi? Ertesi gün kentin tanınmış kimseleri arasında hiçbir eksik yoktu.

Mahpusun kaçtığı sokakta oturan ayaktakımından kişiler bir ölü gördüklerini söylüyorlardı, ama sabah olup herkes sokağa çıkmaya cesaret edince, çarpışmada kaldırımlar üzerine bol bol dökülmüş kandan başka iz bulamadılar. Gündüz yirmi bini aşkın meraklı gelip sokakta dolaştı. İtalyan kentleri garip görüntülere alışıktır, ama bunun "niçin"ini, "nasıl"ını bilirler. Bu olayda Parma halkının gücüne giden şey, bu Mosca'nın tedbirli davranışı sayesinde, hiç kimsenin, Fausta'yı Kont M.nin elinden almak isteyen rakibin adını öğrenememesiydi. Bu kıskanç, öç güden âşık, gezintinin daha başlangıcında kaçmıştı. Kont'un emriyle Fausta kaleye kapatıldı. Prens'in merakını söndürmek için Kont'un işlemeyi uygun bulduğu bu küçük haksızlık, Düşes'i çok güldürdü. Kont böyle yapmasaydı, Prens sonunda Fabrizio'nun adını öğrenecekti.

Parma'da Ortaçağ'ın tarihini yazmak için kuzeyden gelmiş bir bilgin görülmekteydi. Kitaplıklarda elyazmaları arıyordu. Kont da ona her tür izni vermişti. Ancak, daha pek genç olan bu bilgin çabuk öfkeleniyordu. Parma'da herkesin kendisiyle alay etmek istediğini sanıyordu. Doğrusu şu ki, böbürlenerek taşıdığı açık kızıl gür saçlarından ötürü, sokak çocuklarının ardına takıldıkları oluyordu. Bu bilgin, otelde kendisinden çok yüksek fiyatlar istendiğini sanıyor, en ufak bir şeyin parasını bile, "Bayan Starke'ın Yolculuğu" başlığını taşıyan bir kitap-

tan fiyatını öğrenmedikçe vermiyordu. Tedbirli bir İngiliz'e bir hindinin, bir elmanın, bir bardak sütün fiyatını gösteren bu kitap, bu yüzden yirmi kere basılmıştı.

Fabrizio'nun o zorunlu gezintiyi yaptığı günün akşamı, kızıl yeleli bilgin, otelinde öfkelendi ve kötü bir şeftali için kendisinden iki metelik isteyen hizmetçiden öç almak amacıyla cebinden küçük tabancalar çıkardı. Onu hemen tutukladılar, çünkü küçük tabancalar taşımak, büyük bir suçtu!

Bu çabuk öfkelenen bilgin uzun boylu, zayıf olduğu için, ertesi sabah Kont Mosca onu Prens'e, Fausta'yı Kont M.nin elinden almaya kalkışarak alay konusu olan kabadayı gibi göstermeyi düşündü. Cep tabancası taşıyana Parma'da üç yıl kürek cezası verilirse de, bu ceza hiçbir zaman uygulanmış değildir. Bilgin on beş gün hapis yattı. Bu süre içinde de ancak, bir avukatın yüzünü gördü. Bu avukat iktidardaki kimselerin gizli silah taşıyanlara korkaklıkları yüzünden uyguladıkları amansız yasaları anlatarak ona çok büyük gözdağı verdi. Derken, hapishaneye bir başka avukat geldi, bilgine Kont M.nin, kimliğini öğrenemediği bir rakibine zorla yaptırdığı gezintiyi anlattı. "Polis bu rakibin kimliğini öğrenemediğini Prens'e itiraf etmek istemiyor," diyordu. "Fausta'nın hoşuna gitmek istediğinizi, onun penceresi önünde şarkı söylerken elli haydudun sizi kaçırdıklarını, tam bir saat tahtırevanla gezdirdiklerini itiraf edin hadi. Bu itirafın aşağılatıcı bir yanı yok, tek söz isteniyor sizden. Bunu söyleyerek polisi güç durumdan kurtardığınız anda, o da sizi bir posta arabasına bindirip sınıra kadar götürecek, oradan da uğurlayacak."

Bilgin bir ay direndi. İki üç kez Prens onu İçişleri Bakanlığı'na getirtmek, sorguda kendisi de bulunmak istedi ama artık bunu düşünmez olmuştu ki, tarihçinin içi sıkıldı. Her şeyi itirafa karar verdi, sınıra kadar götürül-

dü. Prens de Kont M.nin rakibinin orman gibi gür kızıl saçlı biri olduğu kanısına vardı.

Gezintiden üç gün sonra, Bologna'da gizlenmekte olan Fabrizio, sadık dostu Lodovico ile birlikte, Kont M.yi bulma çarelerini araştırıyordu ki, onun da Floransa yolu üzerindeki bir dağ köyünde saklanmakta olduğunu öğrendi. Kont'un yanında fedailerinden ancak üçü vardı. Ertesi gün, gezintiden döndüğü sırada, maskeli sekiz adam Kont'u kaçırdı. Bunlar kendilerini, "Biz Parma jandarmalarıyız," diye tanıttılar. Gözlerini bağlayıp dağın iki fersah ötesindeki bir hana götürdüler. Burada kendisine büyük saygı gösterildi, bol bol yemek ikram edildi. En iyi İtalyan, İspanyol şarapları sunuldu.

Kont, "Devletin tutuklusu muyum?" diye sordu.

Yüzünde maske olan Lodovico çok terbiyeli karşılık verdi: "Hiç de öyle değil! Birini özel tahtırevanla gezdirerek hakaret etmişsiniz. Yarın sabah sizinle düello etmek istiyor. Onu öldürürseniz iki iyi at, para, Cenova yolu üzerinde de hazırlanmış konak yerleri bulacaksınız."

Kont öfkeyle sordu: "Neymiş bu kabadayının adı?"

"Bombace. Silahları kendiniz seçeceksiniz, çok dürüst tanıklar da verilecek size; yalnız, ikinizden birinin ölmesi gerek!"

Kont M. korkmuştu. "Bir cinayet demek bu!" dedi.

"Tanrı korusun! Gece yarısı Parma sokaklarında dolaştırdığınız, siz hayatta oldukça da onuru lekeli kalacak genç adamla öldüresiye bir düello yalnızca. Yeryüzünde ikinizden biri fazla. Onun için öldürmeye bakın. Çeşit çeşit kılıçlar, tabancalar var, birkaç saat içinde bulabildiğimiz bütün silahlar bunlar; acele etmek gerekti çünkü. Siz de bilirsiniz belki, Bologna polisi çok uyanıktır, alay ettiğiniz delikanlının onuru için gerekli olan düelloya engel olmamalı."

"Ama ya bu delikanlı bir prensse..."

"O da sizin gibi bir kişidir, sizden çok daha az zengindir hatta, ama öldüresiye dövüşmek istiyor, sizi de dövüşmeye zorlayacak, haberiniz olsun."

Kont, "Dünyada hiçbir şeyden korkmam ben!" diye bağırdı.

Lodovico, "Rakibinizin en çok istediği şey de bu," dedi. "Yarın sabah erkenden canınızı korumaya hazırlanın. Haklı olarak çok kızmış bulunan, sizin de gözünüzün yaşına bakmayacak olan bir adam canınıza kastedecektir çünkü. Yine söylüyorum, silahları siz seçeceksiniz, vasiyetinizi de hazırlayın."

Ertesi gün, sabahın saat altısına doğru Kont M.ye kahvaltı verdiler, sonra gözaltında tutulduğu odanın kapısını açtılar. Bir köy otelinin avlusuna geçmesini istediler. Bu avlu epey yüksek çitlerle, duvarlarla çevriliydi, kapıları da sımsıkı kapalıydı. Bir köşede duran masaya yaklaşmasını söylediler. Masanın üstünde birkaç şişe şarapla konyak, iki tabanca, ayrı ayrı biçimlerde iki çift kılıç, kâğıt, mürekkep vardı. Otelin avluya bakan pencerelerinde yirmi kadar köylü duruyordu. Kont onların acıma duygularına sığındı... "Beni öldürmek istiyorlar! Canımı kurtarın!" diye bağırıyordu.

Fabrizio avlunun karşı köşesinde, üzeri silah dolu bir masanın yanındaydı. "Aldanıyorsunuz, ya da aldatmak istiyorsunuz!" diye bağırdı. Ceketini çıkarmıştı. Yüzü, eskrim salonlarında görülen o demir tel maskelerden birinin ardında gizliydi. Fabrizio, "Yanınızdaki demir tel maskeyi alırsanız iyi edersiniz," dedi. "Sonra da bir kılıç ya da tabanca alıp bana doğru ilerleyin. Size dün de söylendiği gibi, istediğiniz silahı seçebilirsiniz."

Kont M. bir sürü güçlük çıkarıyor, dövüşeceği için canı çok sıkılmışa benziyordu. Bologna'dan tam beş fersah uzakta, dağda bulunuyorlardı, ama Fabrizio da polisin gelmesinden korkuyordu. Sonunda, rakibine en ağza

alınmaz küfürleri savurmaya başladı. Kont M.yi öfkelendirmek mutluluğuna erişti. Kont bir kılıcı kavradığı gibi Fabrizio'nun üstüne yürüdü. Çarpışma oldukça gevşek başladı.

Birkaç dakika sonra da büyük bir gürültü yüzünden yarıda kaldı. Kahramanımız ömrü boyunca kendisi için eleştiri konusu olacak ya da hiç değilse iftiralara uğramasına yol açacak bir işe giriştiğini iyice anlamıştı. Kendisine tanıklar bulsun diye de Lodovico'yu köye göndermişti. Lodovico yakınlarındaki bir koruda çalışmakta olan yabancılara para verdi. Onlar da parayı veren adamın bir düşmanını öldürmek gerektiğini sanarak, naralar ata ata koştular. Otele geldiklerinde Lodovico, "Gözlerinizi dört açıp bakın, vuruşan bu iki gençten biri kalleşlik yapıyor mu, kurallara aykırı davranıp üstünlük kurmaya kalkıyor mu, görmeye çalışın," dedi.

Köylülerin, "Gebersin!" çığlıklarıyla bir an kesilen çarpışma bir türlü yeniden başlayamıyordu. Fabrizio yine Kont'un gururunu kıracak küfürler savurdu, "Sayın Kont!" diye bağırdı. "Küstah bir insan gözüpek de olmalıdır. Durumun sizin için ağır olduğunu anlıyorum, gözüpek insanları parayla tutmak daha çok işinize geliyor sizin." Yine damarına basılınca Kont, "Ünlü Battistini'nin Napoli'deki eskrim salonuna aylarca gittim ben, küstahlığının cezasını vereyim de gör!" diye bağırdı. Öfkesi en sonunda yeniden canlanınca oldukça sert dövüştü, ama Fabrizio'nun kılıcını onun göğsüne çok büyük ustalıkla saplamasına engel olamadı. Kont birkaç ay yattı. Lodovico yaralının ilk tedavisini yaparken kulağına, "Polise bu düelloyu haber verirsen yatağında bıçaklatırım seni!" diye fısıldadı.

Fabrizio Floransa'ya kaçtı. Bologna'da ortaya hiç çıkmadığı için Düşes'in sitem dolu bütün mektuplarını Floransa'da alabildi ancak! Konserine gelmediği, kendisiyle konuşma çarelerini aramadığı için onu bağışlaya-

madığını yazıyordu. Kont Mosca'nın mektupları da Fabrizio'nun çok hoşuna gitti. Candan bir dostlukla, en soylu duygularla doluydu bu mektuplar. Düelloyla ilgili olarak üzerine çekebileceği kuşkuları uzaklaştırmak için, Kont'un mektuplarını Bologna'ya yazdığını anladı. Polis de kusursuz bir doğrulukla davrandı, tuttuğu zabıtta şunları belirtti:

İki yabancı –bunlardan yalnızca yaralı olanın (Kont M.) kimliği biliniyor– otuzu aşkın köylünün önünde, kılıçla düello etmiştir. Köylüler arasında bulunan köy papazı, düellonun sonuna doğru onları ayırmaya çalışmışsa da çabaları boşa gitmiştir.

Giuseppe Bossi adı hiç geçmediği için, Fabrizio iki ay bile beklemeden Bologna'ya dönmek cesaretini gösterdi. Sevginin soylu, yüce yönünü hiçbir zaman tanımamaya kaderinin kendisini mahkûm ettiğine her zamankinden daha çok inanmış bulunuyordu. Bunu da Düşes'e uzun uzun anlatmaktan kendini alamadı. Tek başına sürdüğü hayattan çok usanç duyduğunu, böyle zamanlarda Kont'la halasının yanında geçirdiği o eşsiz akşamlara yeniden kavuşmayı çok canı çektiğini yazıyor, "Sizden ayrılalı beri hoşsohbet insanlar arasında bulunmak zevkini bir daha tatmadım," diyordu. "Tatmak istediğim sevgiyle Fausta yüzünden başıma öyle sıkıntılı işler geldi ki, şimdi o beni istese bile, hadi sözünü tut bakalım demek için yirmi fersahlık yola gitmem. Paris'te temsiller vermeye başlamış, öğrendiğime göre de çok büyük başarı kazanmış, ama dediğin gibi ta Paris'e kadar giderim diye korkma sakın. Seninle, dostlarına karşı çok iyi davranan Kont'la bir akşam geçirmek için ise fersahlarca yol yürürüm."

XIV

Fabrizio Parma yakınındaki bir köyde sevda peşindeyken onun bu kadar yakında olduğunu bilmeyen Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi, delikanlının davasını, sanki bir Liberalin davasıymış gibi, yürütmeye devam ediyordu. Savunma tanıklarını bulamıyormuş gibi yaptı, daha doğrusu gözdağı verdi onlara. Bir yıla yakın, çok ustalıklı biçimde çalıştı. Fabrizio'nun Bologna'ya son dönüşünden iki ay kadar sonra bir cuma günü, Markiz Raversi zevkten sarhoş bir halde, salonunda, herkesin önünde şunları söyledi: "Küçük Del Dongo hakkındaki karar bir saat önce verildi. Yarın Prens'in imzasına sunulup onaylanacak." Düşes birkaç dakika sonra düşmanının bu sözlerini öğrendi.

"Kont'un adamları görevlerini pek iyi yapmamış olsa gerek," diye düşündü. Daha bu sabah, kararın bir haftadan önce verilemeyeceğini sanıyordu. "Benim genç Başpiskopos Yardımcısı'nı Parma'dan uzaklaştırmak işine gelir belki." Sonra şarkı söyler gibi devam etti: "Ama onun dönüp geldiğini göreceğiz, günün birinde başpiskoposumuz olacak!"

Çıngırağı çaldı. Gelen uşağa, "Aşçılara varıncaya kadar bütün hizmetlileri bekleme salonunda topla," dedi. "Git, mevki komutanından da dört posta beygiri elde et-

mek için gerekli izni al, bu atlar da yarım saate kalmadan arabama koşulsun!" Evdeki bütün kadınlar bavulları hazırlamaya başladılar, Düşes de çabucak bir yol elbisesi giydi. Bütün bunları Kont'a hiç haber vermeden yaptı. Onunla biraz alay edeceğini düşündükçe sevincinden kabına sığamıyordu.

Toplanan hizmetlilere, "Dostlarım," dedi, "zavallı yeğenimin, öfkeden kudurmuş bir adama karşı canını korumaya cesaret etti diye gıyaben hüküm giyeceğini öğrenmiş bulunuyorum. Asıl Giletti onu öldürmek istiyordu. Fabrizio'nun ne kadar uysal, zararsız olduğunu hepiniz gördünüz. Bu korkunç hakaret, haklı olarak gücüme gitti. Floransa'ya gidiyorum. Her birinize de aylıklarınızın on yıllık tutarını bırakıyorum. Bir derdiniz olursa yazın bana. Cebimde tek bir altınım kalıncaya kadar size de bir şeyler veririm."

Düşündüklerini olduğu gibi söylüyordu. Son sözleri üzerine uşaklarla hizmetçiler hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Onun da gözleri yaşarmıştı. Üzgün bir sesle, "Yarın kürek cezasına ya da ölüm cezasına –ki böylesi daha akıllıca olur– hüküm giyecek olan ruhani bölgemiz Başpiskoposluk Başyardımcısı Monsenyör Fabrizio del Dongo için de, benim için de Tanrı'ya dua edin."

Hizmetçilerin, uşakların gözyaşları daha da arttı, çok geçmeden, az çok ayaklanmayı andırır çığlıklar halini aldı. Düşes arabasına binip Prens'in sarayına gitti. Vakitsiz gelmişti, ama nöbetçi Emir Subayı General Fontana'nın aracılığıyla huzura kabulünü istedi. Resmî saray elbisesi giymiş değildi. Emir Subayı bunu görünce derin bir şaşkınlığa uğradı. Prens'e gelince; hiç şaşırmadı, huzura kabul edilme isteğine de kızmadı. Ellerini ovuşturarak, "Güzel gözlerden yaşlar aktığını göreceğiz!" diye söylendi. "Af istemeye geliyor. Bu kibirli güzel en sonunda boyun eğecek! O kendi başına buyruk halleriyle hiç

de çekilir şey değildi doğrusu! En ufak şeye sinirlendi mi anlamlı gözleri bana, 'Napoli'de, Milano'da oturmak sizin o küçük Parma kentinizde oturmaktan çok daha hoş olur,' diyordu sanki. Ben Napoli'de, Milano'da saltanat sürmüyorum, ama ne de olsa bu kibar hanımefendi yalnız benim olan bir şeyi benden istemeye geliyor, onu elde etmek için de yanıp tutuşuyor. Bu yeğenin gelişiyle Düşes'in bana yalvaracağını zaten düşünürdüm hep."

Prens, bu düşünceleri aklından geçirip gülümser, bütün bu tahminleri yürütürken, büyük çalışma odasında dolaşıyordu. Kapıda da General Fontana esas duruştaki bir asker gibi dimdik beklemekteydi. Prens'in ışıltılı gözlerini görerek, Düşes'in de yol elbiseleri giymiş olduğunu hatırlayarak, krallığın çöktüğünü sandı. Prens'in kendisine, "Düşes'ten bir çeyrek saatçik beklemesini rica edin," dediğini duyunca sonsuz bir şaşkınlık içinde kaldı.

Emir Subayı General, geçit törenindeki bir asker gibi geriye döndü. Prens yine gülümsedi, "Fontana bu kibirli Düşes'in beklediğini görmeye alışık değil," diye düşündü. "'Çeyrek saatçik küçük bekleyiş'ten ona söz ederken yüzünde belirecek olan şaşkınlık, bu odanın göreceği hazin gözyaşlarına geçişi hazırlayacak."

Bu "küçücük" çeyrek saat, Prens için çok zevkli geçti. Sert, ölçülü adımlarla dolaşıyor, keyfini sürüyordu.

"Burada söyleyeceğim her sözün tam yerinde olması gerek," diye düşünüyordu, "Düşes'e karşı beslediğim duygular ne olursa olsun, unutmamalı ki o, sarayımın en yüksek hanımefendilerinden biridir. XIV. Louis, kızları prenseslerden hoşnut olmadığı zamanlar, nasıl seslenirdi onlara?" Gözlerini büyük kralın resmine çevirdi.

İşin hoş tarafı şu ki, Fabrizio'yu bağışlayıp bağışlamayacağını, bu bağışlamanın nasıl bir şey olacağını hiç düşünmedi. En sonunda, yirmi dakika sonra, sadık Fontana yine kapıda göründü ama hiçbir şey söylemedi.

Prens tiyatrolarda görülen bir tavırla, "Düşes Sanseverina gelebilir!" diye seslendi. İçinden, "Ağlamaya başlayacak!" diyordu; böyle bir şey görmeye hazırlanır gibi, cebinden mendilini çıkardı.

Düşes hiçbir zaman böylesine dinç ve güzel olmamıştı. Yirmi beş yaşında bile göstermiyordu. Halılara belli belirsiz değen hafif, hızlı küçük adımlarını görünce, zavallı Emir Subayı aklını büsbütün kaçıracak hale geldi.

Düşes hafif, neşeli, ince sesiyle, "Sizden çok ama çok özür dilerim, Prens Hazretleri," dedi. "Pek uygun olmayan bir kılıkla karşınıza çıkmak cesaretini gösterdim, ama sizin iyiliklerinize öyle alıştım ki, benden bu lütfu da esirgemeyeceğinizi ummaya cesaret ettim."

Prens'in yüzünün gireceği hali görmeye vakit bularak zevk duymak için, ağır ağır konuşuyordu. Başının, kollarının duruşu ile daha belirginleşen gururlu tavırlarının kalıntısı, derin şaşkınlık yüzünden, çok da güzeldi. Prens yıldırım çarpmış gibi kalakalmıştı. Cırlak, titrek ince sesiyle ara sıra, "Nasıl? Nasıl?" diyebiliyordu ancak. Düşes saygılarını sunduktan sonra, yine saygı göstererek, onun karşılık vermesi için bol bol vakit bıraktı, sonra, "Kılığımın uygunsuzluğunu bağışlayacağınızı umarım, Prens Hazretleri," dedi.

Yalnız, bunları söylerken alaylı gözleri öylesine ışıldıyordu ki, Prens dayanamadı, tavana baktı; çok sıkılıp şaşırdığı zamanlar hep böyle yapardı. Yine, "Nasıl? Nasıl?" dedi. Sonra söyleyecek birkaç söz bulabildi. "Oturunuza, Düşes," diyerek, oldukça sevimli bir tavırla, bir koltuğu ileriye doğru sürdü. Düşes bu terbiyeli davranışa hiç de ilgisiz kalmadı, bakışındaki aşırılığı azalttı.

Prens koltuğunda sürekli kımıldanarak yine, "Nasıl? Nasıl?" dedi. Oturduğu yerde eğretiymiş gibi bir hali vardı.

Düşes devam ederek, "Arabayla yola çıkacağım da, gecenin serinliğinden yararlanmak istiyorum. Yokluğum

belki biraz uzun süreceği için, beş yıldır bana yapmak lütfunda bulunduğunuz iyiliklere şükranlarımı sunmadan siz Prens Hazretleri'nin ülkesinden ayrılmak istemedim," dedi.

Prens bu sözleri duyunca en sonunda işi anladı. Sapsarı oldu. Tahminlerinde aldandığını görünce, en çok bir toplum adamı olarak acı duymuştu. Sonra, tam da XIV. Louis'nin karşıdaki resmine yaraşan gururlu bir tavır takındı. Düşes, "İşte, erkek böyle olur!" diye düşündü.

Prens oldukça kesin bir tavırla, "Böyle birdenbire gidişiniz neden?" diye sordu.

Düşes, "Uzun zamandır tasarlamıştım bunu," dedi. "Yarın ölüm ya da kürek cezasına mahkûm edilecek olan Monsenyör del Dongo'ya yapılan ufak bir hakaret yüzünden yola çıkmakta acele ettim."

"Hangi kente gidiyorsunuz?"

Düşes, "Napoli'ye gideyim diyorum," dedi, ayağa kalkarken de ekledi: "Prens Hazretleri, artık sizden izin almaktan, bana eskiden yaptığınız iyilikler için teşekkürlerimi sunmaktan başka yapacağım şey kalmıyor."

Öyle kesin bir tavırla gitmeye hazırlanıyordu ki, Prens iki saniye içinde her şeyin bitmiş olacağını gördü. Düşes böyle patırtılı bir biçimde giderse, işleri yeniden yoluna koymanın olanaksızlığını biliyordu. Bayan Sanseverina tükürdüğünü yalayacak kadınlardan değildi.

Prens onun ardından koştu, elinden tutarak, "Bilirsiniz ki, Düşes," dedi, "sizi her zaman sevmişimdir, hem öyle bir dostlukla ki, buna başka bir ad vermek bütünüyle sizin elinizdeydi. Bir cinayet işlenmiş, bu yadsınamaz. Davanın soruşturmasıyla en iyi yargıçlarımı görevlendirdim..."

Bu sözler üzerine Düşes dimdik doğruldu. Her türlü saygı, hatta nezaket görüntüsü bir anda yok oluverdi. Hakaret gören kadın apaçık ortaya çıktı; bu kadın da,

kötü niyetli olduğunu bildiği bir kimseye sesleniyordu. En derin öfke, hatta küçümseyiş anlatımıyla bütün sözlerin üzerine basa basa konuştu:

"Yeğenimi de, daha birçoklarını da ölüme mahkûm eden Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi ile öbür alçak katillerden söz edildiğini artık hiç duymamak için, ülkenizden bir daha dönmemecesine ayrılıyorum, Prens Hazretleri. Siz, yanlış yola sürüklenmediğiniz zaman terbiyeli, akıllı bir prenssiniz. Yanınızda geçirdiğim şu son anlara acılık katmak istemiyorsanız, çok yalvarırım, kendilerini bin gümüşe ya da bir nişana satan bu aşağılık yargıçları hatırlatmayın bana!"

Bu sözlerin hayranlık uyandıran, özellikle de gerçek olan söyleniş biçimi üzerine Prens irkildi. Daha dolaysız olarak yapılacak bir suçlamayla onurunun lekelenmesinden bir an için korktu ama içindeki duygu, çok geçmeden, zevk halini aldı. Düşes'i hayran hayran seyrediyordu. O anda genç kadın bütün benliğiyle güzelliğin doruğuna yükselmişti.

Prens içinden, "Ulu Tanrım! Ne güzel kadın!" dedi. "Bütün İtalya'da bir benzeri olmayan bu eşsiz kadına bir şeyler bağışlamak gerek... Hem, şöyle biraz siyasetle, günün birinde sevgilim de olur belki; nerede bu kadın, nerede o Markiz Balbi olacak kukla! Zavallı uyruklarımın her yıl en azından üç yüz bin frangını çalıyor Markiz, üstelik..." Sonra birdenbire şöyle düşündü, "Ama doğru mu işittim acaba? Düşes, 'Yeğenimi de, daha birçoklarını da...' dedi."

Bunun üzerine öfke baskın çıktı, kısa bir sessizlikten sonra, Prens yüksek rütbesine yaraşan gururlu bir tavırla sordu: "Peki, hanımefendinin gitmemesi için ne yapmak gerek?"

Düşes, duyduğu küçümseyişi hiç gizlemeden, acı bir alayla, "Elinizden gelmeyecek olan bir şeyi yapmak gerek," dedi.

Prens öfkeyle kendinden geçmişti. Yalnız, duygularına hemencecik yenilmemek için gerekli gücü mutlak hükümdarlık mesleğinin verdiği alışkanlığa borçlu bulunuyordu. İçinden, "Bu kadını elde etmeli," dedi. "Bunu yapmalıyım, sonra da küçümseyerek öldürmeliyim onu... Bu odadan bir çıkarsa, yüzünü hiç göremem artık."

Yalnız, o anda öfkeyle, hınçla öylesine kendinden geçmişti ki, hem kendine karşı borçlu olduğu her şeyi sağlayacak, hem Düşes'in o anda saraydan çıkıp gitmesini engelleyecek sözü nereden bulup söyleyecekti? Kendi kendine, "Bir hareket ne yinelenebilir, ne de gülünç hale sokulabilir," diyerek, gidip Düşes ile oda kapısının arasında yer aldı. Biraz sonra kapıya vurulduğunu duydu.

Ciğerlerinin var gücüyle bağırıp söverek, "Kimmiş o karşıma çıkacak olan aptal?" diye haykırdı.

Zavallı General Fontana'nın altüst olmuş, solgun yüzü göründü. Can çekişen bir adam tavrıyla, "Kont Mosca Hazretleri huzura kabulünü rica ediyorlar," diye kekeledi.

Prens bağıra bağıra, "Girsin!" dedi. Kont Mosca selam verdiği sırada da, "Şu işe bakın!" dedi. "Düşes Sanseverina hemen şu anda Parma'dan ayrılıp Napoli'de yerleşmeye kalkışmış, bana da küstahça birtakım sözler söylüyor, üstelik!"

Mosca sararak, "Nasıl olur?" dedi.

"Ne? Bu gitme tasarısını siz bilmiyor muydunuz?"

"Hiç haberim yoktu. Hanımefendinin yanından saat altıda ayrıldım, neşeliydi, hoşnuttu."

Bu söz Prens'in üzerinde inanılmaz bir etki yarattı. Önce Mosca'ya baktı. Onun gittikçe daha çok sararan yüzü doğru söylediğini, Düşes'in bu birdenbire verdiği kararda hiçbir suç ortaklığı olmadığını gösteriyordu. İçinden, "Öyleyse büsbütün kaybediyorum onu," dedi. "Zevk de, öç alma da aynı anda uçup gidiyor. Napoli'de

yeğeni Fabrizio ile birlikte, küçük Parma Prensi'nin büyük öfkesi üzerine yergiler düzecek." Düşes'e baktı. En zorlu küçümseyişle öfke, gönlünde çarpışma halindeydi. O anda gözlerini Kont Mosca'nın üzerine dikmişti, bu güzel ağzın çok zarif çizgileri de en acı küçümseyişi ifade ediyordu. Bu yüzün bütünü, "Bayağı dalkavuk!" diyordu.

Prens, Düşes'i süzdükten sonra, "Öyleyse, onu bu ülkede alıkoymak için bütün çareleri yitirmiş bulunuyorum," diye düşündü. "Şu anda bile bu odadan çıkacak olursa, benim için kaybolmuş demektir. Benim yargıçlar için Napoli'de neler söyleyeceğini de Tanrı bilir! Tanrı vergisi olan bu akıl, bu kandırma gücüyle herkesi kendine inandıracak. Ben de karyolasının altına bakmak için geceleri kalkan gülünç bir zorba diye tanınacağım onun yüzünden."

Sanki heyecanını gidermek için gezinmek istiyormuş gibi yaparak, ustalıklı bir manevrayla yine odanın kapısının önüne dikildi. Kont sağında, üç adım uzaktaydı. Sapsarıydı, bitkin haldeydi. Öylesine titriyordu ki, konuşmanın başında Düşes'in oturduğu, Prens'in de öfkeli bir hareketle uzağa ittiği koltuğun arkalığına dayanmak zorunda kaldı. Kont âşıktı. İçinden, "Düşes giderse ben de ardından giderim ama beni yanında ister mi? Sorun bu," diyordu.

Kont, son nefesini veren bir adam tavrıyla, "Doğrusunu isterseniz, ben de bilmiyorum, Efendimiz," dedi. Bu sözleri güçlükle söyleyebilmişti. Sesinin tonu Prens'e bu kabulde bulacağı ilk avuntuyu verdi, bu küçük mutluluk da benliği okşayan uygun bir cümle bulma olanağını sağladı.

"Bakın," dedi, "üçümüzden en aklı başında olanı benim yine. Toplum içindeki durumumu kendi isteğimle bir yana bırakıyorum. Bir dost gibi konuşacağım." Sonra XIV. Louis'nin mutlu günlerinden iyi taklit ettiği güzel

bir gülümseyişle ekledi: "Dostlarıyla konuşan bir dost gibi, Sayın Düşes, yersiz bir kararı size unutturmak için ne yapmak gerek?"

Düşes derin derin içini çekerek, "Ben de bilmiyorum doğrusu, Parma'dan o kadar soğudum ki çünkü," dedi.

Bu sözde hiçbir iğneleme yoktu, Düşes'in çok açık yüreklilikle konuştuğu görülüyordu. Kont hızla ondan yana döndü. Dalkavuk saray adamının, ruhu incinmişti. Sonra, yalvaran gözlerle Prens'e baktı.

Prens büyük bir ağırbaşlılıkla, soğukkanlılıkla bir süre bekledi, sonra Kont'a, "Görüyorum ki güzel dostunuzun sinirleri bozulmuş. Bu da, hiç yadırganmaz, çünkü yeğenini taparcasına seviyor," dedi. Düşes'e dönerek çok çapkın bir bakışla, aynı zamanda bir güldürüdeki cümleyi yinelemek için takınılan tavırla sordu: "Bu güzel gözlere hoş görünmek için ne yapmalı?"

Düşes düşünmeye vakit bulmuştu. Sanki ültimatom verir gibi, kesin bir tavırla ağır ağır konuştu:

"Prens Hazretleri, bana sevimli bir mektup yazarsınız –ki bunu yapmasını da çok iyi biliyorsunuz–, şöyle dersiniz: 'Başpiskopos Başyardımcısı Fabrizio del Dongo'nun suçlu olduğu kanısında bulunmadığımdan, mahkûmiyet kararı bana sunulduğunda imzalamayacağım, bu haksız yargılamanın da ileride hiçbir bağlayıcılığı olmayacaktır.'"

Prens yine öfkelendi, kıpkırmızı oldu. "Nasıl haksız?" diye bağırdı.

Düşes bir Romalı gururuyla karşılık verdi; "Dahası var! Bu akşamdan tezi yok," diyerek saate bakıp ekledi: "On biri çeyrek geçiyor. Bu akşamdan tezi yok, Markiz Raversi'ye şu haberi yollarsınız: 'Bugün, akşamüstü, salonunda sözünü ettiği bir davanın kendisine vermiş olması gereken yorgunlukları gidermek için yazlıktaki evine giderse iyi eder.'"

Prens çok öfkeli bir adam gibi odasında dolaşıyor, "Böyle bir kadın görülmüş müdür? Bana saygısızlık ediyor!" diye bağırıyordu.

Düşes çok zarif bir tavırla, "Size saygısızlık etmeyi ömrümde aklımdan geçirmiş değilimdir, Prens Hazretleri," dedi. "Siz 'dostlarıyla konuşan bir dost gibi' konuştuğunuzu söylemek lütfunda bulundunuz." Sonra derin bir küçümseyişle Kont'a baktı. "Parma'da kalmaya da hiç mi hiç istekli değildim zaten."

Prens o ana değin çok kararsızken bu bakış üzerine kararını verdi. Bu sözler sanki geleceğe yönelik bir açıklamaydı, ama sözlere hiç aldırış ettiği yoktu onun.

Biraz daha konuşuldu, sonunda Kont Mosca, Düşes'in istediği sevimli mektubu yazma emrini aldı. "Bu haksız yargılamanın ileride hiçbir bağlayıcılığı olmayacaktır" cümlesini yazmayıp atladı. "Prens'in kendisine sunulacak mahkûmiyet kararını imzalamayacağına söz vermesi yeter," diye düşündü. Prens, imzasını atarken, bir bakışla ona teşekkür etti.

Kont hiç doğru davranmamıştı. Prens yorgundu, her şeyi imzalardı. İşin içinden iyi sıyrıldığına inanıyordu. Kendi düşüncesine göre de şu sözler her şeyi açıklıyordu: "Düşes giderse bir haftaya kalmadan sarayımı sıkıcı bulurum."

Kont, efendisinin tarihi düzelttiğini, ertesi günün tarihini koyduğunu gördü. Saate baktı, on ikiye geliyordu. Bakan tarihin böyle düzeltilişinde işlerin çok doğru görüldüğünü, çok iyi yönetildiğini göstermek gibi ukalaca bir istekten başka şey görmedi. Markiz Raversi'nin sürgüne gönderilmesine gelince; Prens bunda hiçbir güçlük çıkarmadı. İnsanları sürgüne yollamaktan özel bir zevk duyardı çünkü. Kapıyı aralayarak, "General Fontana!" diye seslendi.

General, yüzünde öyle şaşkın, öyle meraklı bir an-

latımla göründü ki, Düşes'le Kont gülümseyerek bakıştılar, böylece de barışmış oldular. Prens, "General Fontana," dedi, "arabam sütunların önünde bekliyor, ona biner, Markiz Raversi'nin evine gidersiniz. Geldiğinizi kendisine haber verdirtirsiniz. Yatmışsa, tarafımdan geldiğinizi bildirirsiniz. Odasına girince de harfi harfine şu sözleri söylersiniz: 'Markiz Raversi, Prens Hazretleri, sizin yarın sabah saat sekizden önce Velleja'daki şatonuza gitmenizi istiyorlar. Parma'ya ne zaman dönebileceğinizi kendileri size bildirecekler.' Bundan başka bir şey söylemeyin sakın."

Prens gözleriyle Düşes'in bakışlarını aradı. O ise, Prens'in beklediği gibi teşekkür etmeden, çok saygılı bir selamla, çıkıp gitti.

Prens, Kont Mosca'ya dönerek, "Ne kadın!" dedi.

Markiz'in sürgüne gönderilmesi bakan olarak Kont Mosca'nın işlerini çok kolaylaştıracaktı. Hayatından çok hoşnuttu, usta bir saray adamına yaraşacak biçimde, tam yarım saat konuştu. Hükümdarın incinen benliğini avutmak istiyordu. Prens'in, ileride hayatını yazacak olanlara verdiği bu sayfa kadar güzel bir sayfanın XIV. Louis'nin hayatında bile bulunmadığına iyice inandığını gördü de, ancak ondan sonra, izin isteyerek ayrıldı.

Düşes evine dönünce kapısını kapattı. "Kimseyi içeri almayın, Kont'u bile," dedi. Benliğiyle baş başa kalmak, olup bitenler hakkında ne gibi bir fikir edinmesi gerektiğini görmek istiyordu. Hemen o anda zevk duyabilmek için, rastgele davranmıştı. Yalnız, hangi girişimde bulunmak zorunda kalırsa kalsın, kesin olarak diretecekti. Soğukkanlılığını yeniden ele alınca kendini hiç ayıplamayacak, pişmanlık da duymayacaktı. Otuz altı yaşındaydı, yine de sarayın en güzel kadınıydı; böyle bir yaradılışta bulunmasına borçluydu bunu.

Saat dokuz ile on bir arasında bu ülkeden bir daha dönmemecesine ayrılacağına öylesine inanmıştı ki, sanki

uzun bir yolculuk dönüşünde olduğu gibi, Parma'da ne gibi çekicilikler bulunabileceğini düşünüyordu.

İçinden, "Zavallı Kont gideceğimi Prens'in önünde öğrenince yüzü allak bullak oldu," diyordu. "Sevimli adam doğrusu, seyrek görülür cinsten bir yüreği var! Ardımdan gelmek için bakanlıklarından ayrılırdı... Ama tam beş yıl boyunca da tek bir ihmalle suçlayamaz beni. Resmen nikâhlı hangi kadın kocasına, efendisine karşı böyle davrandığını söyleyebilir? Doğrusu şu ki, Kont hiç de kibirli değil, ukala değil. Kendisini aldatmak isteğini hiç vermiyor insana. Karşımdayken, gücünden hep utanırmış gibi bir hali var... Efendisinin karşısında pek süklüm püklümdü. Şimdi burada olsa sarılıp öperdim onu... Ama makamını kaybetmiş bir bakanı eğlendirme işini dünyada üzerime alamam, ancak ölümle iyileşen bir hastalıktır bu... insanı öldürür de. Genç yaşta bakan olmak ne felakettir kim bilir! Bunu ona yazmam gerek, Prens'le bozuşmadan resmen bilmesi gereken şeylerden biri de bu... Az daha iyi yürekli hizmetçilerimi unutuyordum."

Zili çaldı. Hizmetçileri hâlâ bavulları hazırlıyorlardı. Araba kapının önüne gelmiş, içine öteberi yükleniyordu. Yapacak işleri olmayan bütün hizmetçilerle uşaklar yaşlı gözlerle bu arabanın çevresini kuşatmışlardı. Önemli durumlarda Düşes'in yanına girmeye tek izinli kimse olan Checchina, bütün bunları hanımına anlattı.

Düşes, "Söyle onlara yukarıya çıksınlar," dedi. Biraz sonra da bekleme salonuna geçti. "Yeğenim aleyhindeki mahkûmiyet kararı "Hükümdar" tarafından (İtalya'da böyle denir) imzalanmayacak diye söz verildi bana. Yola çıkışımı erteliyorum. Düşmanlarım bu kararı değiştirecek kadar ağır basabilecekler mi bakalım."

Küçük bir sessizlikten sonra hizmetçilerle uşaklar, "Yaşasın Düşes!" diye bağırmaya başladılar, onu çılgınca alkışladılar. Düşes o ara bitişik odaya geçmişti. Alkışla-

nan bir oyuncu gibi yine göründü, adamlarına çok sevimli kısa bir selam verdi.

"Dostlarım, teşekkür ederim size," dedi. Tek söz söyleseydi, hepsi de saldırmak için saraya yürürlerdi. Eskiden kaçakçılık yapmış sadık bir adamı olan bir seyise işaret etti, o da ardından geldi. Düşes, "Hali vakti yerinde bir köylü kılığına gir," dedi. "Ne yap yap, Parma'dan çıkmanın yolunu bul. Tek kişilik bir araba kiralayacaksın, ne kadar olursa o kadar çabuk Bologna'ya gideceksin. Fabrizio orada Pelegrino Oteli'nde kalıyor. Checchina'nın sana vereceği paketi ona götüreceksin. Fabrizio saklanıyor, orada Giuseppe Bossi adını taşıyor. Bir sersemlik yapıp onu ele verme, kendisini tanırmış gibi bir tavır takınma. Düşmanlarım senin peşine hafiyeler takacaklardır belki. Fabrizio seni birkaç saat, ya da birkaç gün sonra buraya geri yollayacak. Onu ele vermemek için asıl geri dönerken çok dikkatli davranman gerek."

Seyis, "İşte! Markiz Raversi'nin adamları!" diye bağırdı. "Bekliyoruz onları. Hanımefendi isterse çok geçmeden yok olur hepsi de."

"Bir gün o da olur belki! Ama ben emir vermedikçe bir şey yapmaya kalkışmayın sakın."

Düşes, Fabrizio'ya Prens'in mektubunun örneğini göndermek istiyordu. Onu eğlendirmenin zevkine dayanamadı, mektubun yazılmasına yol açan olayı da kısaca anlattı. Bu kısaca anlatış on sayfalık bir mektup oluverdi. Seyisi yine çağırttı.

"Ancak saat dörtte, kapılar açıldığı zaman gidebilirsin," dedi.

"Ana lağımdan geçmeyi tasarlıyordum. Çeneme kadar suya gömülürdüm ama geçerdim yine de..."

Düşes, "Hayır," dedi. "En sadık adamlarımdan birini sıtmaya yakalanma tehlikesine atamam. Başpiskopos'un yanındakilerden kimseyi tanıyor musun?"

"İkinci arabacı arkadaşımdır."

"Al bu mektubu, o sayın rahibe ver. Konağına sessizce gir, oda uşağının yanına götürsünler seni. Monsenyör'ü uyandırsınlar istemem. O da önce odasına çekilmişse geceyi konakta geçir. Gün doğarken yataktan kalkmak alışkanlığı olduğu için, yarın sabah saat dörtte benim tarafımdan geldiğini kendisine söylet, Sayın Başpiskopos'un hayır duasını dile, şu paketi ona ver. Bologna'ya götüresin diye mektuplar verecektir sana belki, onları da al."

Düşes Başpiskopos'a Prens'in mektubunun aslını yolluyordu. Bu mektup onun başyardımcısıyla ilgili olduğundan, bunu başpiskoposluğun arşivlerine koymasını rica ediyor, şunları ekliyordu: "Belki yeğenimin meslektaşları olan yardımcılarla ruhani kurul üyeleri, bu mektupta yazılı olanları öğrenmek isterler. Yalnız, her şey çok gizli olup bitsin, rica ederim."

Düşes, Monsenyör Landriani'ye mektubu da bu babacan adamın çok hoşuna gidecek teklifsiz bir dille yazmıştı. Yalnız imza üç satır tutuyordu. Çok dostça bir anlatımı olan mektubun altında şunlar yazılıydı:

Angelina-Cornelia-Isola Valserra del Dongo
Düşes Sanseverina

Düşes gülerek kendi kendine, "Zavallı Dük'le yaptığım nikâh sözleşmesinden beri adımı bu kadar uzun yazmadım sanırım," dedi. "Bu adamları böyle şeylerle çekip çevirmek olanaklıdır ancak. Gülünç şeyler burjuvalara güzel görünür." Yatmadan önce zavallı Kont'a acı alaylarla dolu bir mektup yazmaktan kendini alamadı. "Başları taçlı kimselerle olan ilişkilerinizde bilgi sahibi olmanız için, gözden düşmüş bir bakanı eğlendirecek gücü kendimde bulamadığımı resmen haber veririm. Prens sizi korkutuyor, onu artık göremediğiniz zaman,

sizi korkutmak bana mı düşecek?" diyordu. Bu mektubu hemen gönderdi.

Öte yandan, Prens, ertesi sabah saat yedide, İçişleri Bakanı Kont Zurla'yı çağırttı. "Bütün valilere yeniden en kesin emirleri verin, Fabrizio del Dongo'yu hemen tutuklatsınlar," dedi. "Bana haber verildiğine göre, kendisi yine ülkemde görünmek cesaretini gösterecekmiş. Bu kaçak adam Bologna'dadır, görünüşe bakılırsa orada mahkemelerimizin kovuşturmalarına meydan okumaktadır. Bu yüzden, kendisini tanıyan polis memurlarını bir; Bologna-Parma yolu üzerindeki köylere, iki; Düşes Sanseverina'nın Sacca'daki şatosunun, Castelnovo'daki evinin dolaylarına, üç; Kont Mosca'nın şatosunun çevresine yerleştirin. Hükümdarınız olarak size verdiğim bu emirleri Kont Mosca'nın öğrenmemesi için gerekeni yapmanızı sizin büyük zekânızdan bekliyorum, Sayın Kont. Şunu biliniz ki, Fabrizio del Dongo'nun mutlaka tutuklanmasını istiyorum."

Kont çıkar çıkmaz Prens'in yanına gizli bir kapıdan Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi girdi, adım başında selam vererek, iki büklüm ilerledi. Bu dalavereci herifin suratı görülecek şeydi. Oynadığı rolün bütün aşağılık yanını haklı çıkarıyordu. Fıldır fıldır dönen gözleri sahip olduğu niteliklerin farkında olduğunu anlatıyor, ağzının kendine güvenle, küstahça büzülmesi de küçümseyişle savaşmayı bildiğini gösteriyordu.

Bu adam Fabrizio del Dongo'nun yazgısını epeyce etkileyeceğinden, hakkında birkaç söz söylemek yerinde olur. Uzun boyluydu; çok zeki bakışlı güzel gözleri vardı ama çiçekbozuğu yüzü berbat bir haldeydi. Akıllı olmasına çok akıllıydı, çok ince bir zekâsı vardı hem. Herkes onun iyi bir hukukçu olduğunu söylüyordu, ama o asıl becerikliliğini, açıkgözlülüğüyle gösteriyordu. Bir dava ne yönde ortaya çıkarsa çıksın, mahkûmiyete ya da aklan-

maya götürecek hukuk kurallarına en uygun yolları kısa zamanda kolayca bulabiliyordu. Hele savcılığın bütün inceliklerinden yana çok ustaydı.

Parma Prensi'ne büyük krallıkları imrendirecek olan bu adamın düşkün olduğu tek bir şey vardı: büyük adamlarla içli dışlı konuşmak, soytarılıklar yaparak onlara hoş görünmek. O ileri gelen kişinin onun söylediklerine ya da kılığına gülmesine, Bayan Rassi'yi çok çirkin bir biçimde alaya almasına aldırdığı yoktu. Yeter ki, o kişinin güldüğünü görsün, kendisine karşı teklifsiz davranılsın; o zaman hoşnuttu işte. Bu büyük yargıcın onurunu nasıl zedeleyeceğini bilemeyen Prens, onu tekmelerdi bazen. Tekmeler canını acıtırsa Rassi ağlamaya başlardı. Yalnız, ondaki soytarılık içgüdüsü öylesine güçlüydü ki, her gün ülkenin bütün adliyecileri üzerinde zorbaca hüküm yürüttüğü kendi salonunda bulunmaktansa, kendisiyle alay eden bir bakanın salonuna gitmeyi yeğ bulurdu. Özellikle, en küstah soyluların bile kendisini küçümseyemeyeceği biçimde, apayrı bir konum edinmişti. Her gün uğradığı hakaretlerin öcünü, bunları Prens'e anlatmakla alıyordu; ona her şeyi söyleyebilmek ayrıcalığını elde etmişti çünkü. Çoğu zaman, aldığı karşılık canını yakan sunturlu bir tokat oluyordu, ama onun aldırdığı yoktu. Bu Başyargıcın varlığı Prens'i öfkeli anlarında oyalıyordu; ona hakaret ederek eğleniyordu. Görüldüğü gibi, Rassi sarayın aşağı yukarı en kusursuz adamıydı. Onursuzdu, kızma duygusundan yoksundu.

Prens herkese karşı çok terbiyeli davranırdı. Rassi'yi selamlamadı bile, onu uşak yerine koyarak, "Her şeyden önce gizlilik gerek!" diye bağırdı. "Verdiğiniz karar hangi tarihi taşıyor?"

"Dün sabahki tarihi, Efendimiz."

"Kaç yargıcın imzası var?"

"Beşinin de."

"Ceza ne?"

"Efendimizin dedikleri gibi, yirmi yıl kalebentlik."

Prens kendi kendine konuşur gibi, "Ölüm cezası isyan duygusu uyandırırdı, yazık!" dedi. "Ne etki yapardı o kadın üzerinde! Ama o, Del Dongo ailesinden; bu ad da, hemen hemen birbiri ardı sıra gelen üç başpiskopos yüzünden, Parma'da büyük saygı görüyor..." Sonra, "Yirmi yıl kalebentlik mi dediniz?" diye sordu.

Hep ayakta, iki büklüm duran Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı, "Evet, Efendimiz," dedi. "Daha önce de sizin resminiz karşısında, herkesin içinde özür dileyecek. Ayrıca, cuma günleriyle başlıca yortuların arifesinde kendisine yalnız kuru ekmekle su verilecek. Adamın dinsizliği herkesçe biliniyor çünkü. Bu da ileride, geleceğinin mahvolması için."

Prens, "Yazın bakayım!" dedi.

Prens Hazretleri suçlunun annesi Markiz del Dongo ile halası Düşes Sanseverina'nın çok saygılı bir biçimde dile getirdikleri ricaları dinlemek lütfunda bulunarak suçun işlendiği tarihte oğullarıyla yeğenlerinin çok genç yaşta olduğunu, bahtsız Giletti'nin sevgilisine karşı beslediği delice sevgi yüzünden ne yaptığını bilmez hale geldiği yolundaki ifadelerini de göz önüne alarak, böyle bir cinayet karşısında duyduğu dehşete karşın, Fabrizio'nun çarptırılmış olduğu cezayı on iki yıl kalebentliğe çevirmek lütfunda bulunmuştur.

"Verin de imzalayayım."

İmzaladı, bir gün öncenin tarihini attı. Sonra kararı Rassi'ye geri vererek, "Benim imzamın hemen altına şunları da yazın," dedi.

Düşes Sanseverina, Prens Hazretleri'nin yine ayaklarına kapandığından, o da suçlunun her perşembe günü halk ara-

sında Farnese Burcu diye anılan dört köşe burcun tabyasında bir saat gezinmesine izin vermiştir.

"İmzalayın bunu. Sonra, kentte ne söylenirse söylensin, ağzınızı sıkı tutun. Mahkeme üyesi De Capitani, iki yıl kalebentlik cezası verilmesinden yanaymış. Bu gülünç düşünceyi savunmak için birtakım sözler de söylemiş. Söyleyin ona benim tarafımdan, yasalarla kuralları yeniden okusun. Tekrar ediyorum, ağzınızı sıkı tutun! Hadi, iyi akşamlar." Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı ağır ağır üç kez yerlere kadar eğildi ama Prens bunlara bakmadı bile.

Bütün bunlar sabahın yedisinde oluyordu. Birkaç saat sonra da Markiz Raversi'nin sürgüne gideceği haberi kentte, kahvelerde yayılıyor, herkes bu büyük olayın sözünü ediyordu. Markiz'in sürgüne gidişi küçük kentlerle küçük sarayların amansız düşmanı olan şu can sıkıntısını bir süre için Parma'dan uzaklaştırdı. Kendini bakan sanmış olan General Conti bir damla nöbeti geçirdiğini ileri sürerek birkaç gün kalesinden dışarıya çıkmadı. Burjuva sınıfı, dolayısıyla halk, olup bitenlere bakarak şöyle bir sonuca vardı: Prens'in Parma başpiskoposluğunu Monsenyör del Dongo'ya vermeye kararlı olduğu apaçıktı; kahvelerdeki kulağı delik politikacılar, şimdiki Başpiskopos Landriani'nin bir hastalık uydurarak istifasını vermeye zorlandığını ileri sürmeye kadar vardırdılar işi. Tütün keseneği üzerinden dolgun bir emekli ödeneği bağlanacaktı kendisine, bundan emindiler. Bu söylenti Başpiskopos'un kulağına kadar geldi, çok telaşlandı, birkaç gün süreyle de kahramanımız için gösterdiği çabalar büyük ölçüde felce uğradı. İki ay sonra bu güzelim haber Paris gazetelerinde, –küçük bir değişiklikle– çıktı; Başpiskoposluğa Düşes Sanseverina'nın yeğeni olan Kont Mosca getirilecekti.

Markiz Raversi, Velleja'daki şatosunda, öfkeden kuduruyordu, düşmanlarına hakaretler yağdırarak öç aldıklarına inanan bön kadınlardan değildi o. Gözden düşüşünün hemen ertesi günü Şövalye Riscara ile öbür üç dostu Prens'in huzuruna çıktılar, gidip Markiz'i şatosunda görmek için izin istediler. Prens Hazretleri bu bayları büyük bir nezaketle karşıladı, onların Velleja'ya gelişleri de Markiz için büyük bir avuntu oldu. Daha ikinci hafta sona ermeden, şatosunda otuz kişi vardı, hepsi de Liberal kabinenin kendilerine görev vereceği kimselerdi. Markiz her akşam dostlarının kulağı delik olanlarıyla toplantı yapıyordu. Bir gün, Parma'dan, Bologna'dan çok sayıda mektup almış olduğu için, erkenden odasına çekildi. Gözde oda hizmetçisi, önce Markiz'in o sıradaki sevgilisi olan Kont Baldi'yi içeriye aldı. Kont çok güzel yüzlü, çok da değersiz bir delikanlıydı. Hizmetçi daha sonra, Markiz'in ondan önceki sevgilisi olan Şövalye Riscara'yı içeri soktu. Ten rengi de, ahlakı da kapkara bir adamcıktı bu. Parma'daki soylular kolejinde geometri belleticisi olarak işe başlamış, şimdiyse kendini Danıştay üyesi, birçok tarikatın şövalyesi olarak bulmuştu.

Markiz bu iki kişiye, "Benim çok iyi bir alışkanlığım vardır," dedi. "Hiçbir yazılı kâğıdı yırtıp atmam; bunun da çok yararını gördüm. İşte dokuz mektup. Sanseverina çeşitli vesilelerle yazdı bunları bana. İkiniz de Cenova'ya gidin. Kürek mahkûmları arasında adı Venedikli büyük şair gibi Burati ya da Durati olan birini arayın. Siz, Kont Baldi, masamın başına geçin de söyleyeceklerimi yazın:

Aklıma bir şey geldi, bunun üzerine sana bu satırları yazıyorum. Castelnovo yakınındaki köy evime gidiyorum. Gelip benimle on iki saat geçirirsen çok sevinirim. Olup bitenlerden sonra büyük tehlike yok galiba. Bulutlar dağılıyor. Ama sen yine Castelnovo'ya girmeden önce biraz dur. Yol üze-

rinde adamlarımdan birini bulacaksın. Hepsi seni çıldırasıya seviyor. Bu küçük yolculuk için adın yine Bossi olacak elbette. Söylendiğine göre çok yakışıklı bir keşiş gibi sakalın varmış, oysa seni Parma'da hep sakalsız bir başpiskopos yardımcısının yüzüyle görmüşler.

Anladın, değil mi Riscara?"

"Elbette. Yalnız, Cenova'ya kadar gitmek boşuna zahmet. Parma'da birisini tanıyorum; daha kürek mahkûmu değil ama sonunda mutlaka olacaktır, Sanseverina'nın yazısını çok iyi taklit eder."

Bu sözleri duyunca Kont Baldi'nin gözleri fal taşı gibi açıldı, işin aslını daha yeni anlamıştı.

Markiz, Riscara'ya, "Madem sen bu Parmalı sayın bayı tanıyorsun, tuttuğu yolda ilerleyeceğini de umuyorsun, o da seni tanıyordur sanırım. Sevgilisi, günah çıkarttığı papaz, arkadaşı Sanseverina'ya satılmış olabilirler. Bu küçük şakayı birkaç gün geciktireyim, işleri rastlantıya bırakmayayım daha iyi. İki saate kadar kuzu kuzu gidin, Cenova'da kimseyi görmeyin, sonra hemen dönün," dedi.

Şövalye Riscara hemen çıkıp gitti. Soytarı gibi gülünç bir tavırla burnundan konuşarak, "Pılıyı pırtıyı toplamalı," diyordu. Baldi'yi hanımla yalnız bırakmak istiyordu.

Beş gün sonra da Riscara Markiz'e Kont Baldi'sini yara bere içinde geri getirdi. Yolu altı fersah kısaltmak için adamı bir dağdan katır sırtında geçirtmişlerdi. "Bir daha uzun yola çıkmak mı? Tanrı korusun!" diyordu.

Baldi Markiz'in kendisine yazdırdığı mektubun üç kopyasını, ayrıca da Riscara'nın düzenlediği, aynı yazıyla yazılmış beş altı mektubu verdi. Bunlar da gerekirse sonradan kullanılabilecekti. Bu mektuplardan birinde, Prens'in gece duyduğu korkular, sevgilisi Markiz

Balbi'nin acıklı sıskalığı üzerine çok güzel alaylar vardı; "Kadıncağız, koltuklardan birinin üzerine azıcık otursa yastığın üzerinde maşa izi bırakıyor," deniyordu. Bütün bu mektupları Bayan Sanseverina nın kendi eliyle yazdığına insan yemin edebilirdi.

Markiz, "Şimdi kesinlikle biliyorum artık," dedi. "Canciğer dost, Fabrizio olacak o adam Bologna'da ya da çevresinde..."

Kont Baldi onun sözünü keserek, "Ben çok hastayım, bu ikinci yolculuktan bağışık tutulmamı diliyorum; ya da birkaç gün izin verin de sağlık durumum biraz düzelsin," dedi.

Riscara, "Dur da ben savunayım senin davanı," dedi. Ayağa kalkarak Markiz'e alçak sesle bir şeyler söyledi.

Markiz gülerek, "Eh, öyle olsun hadi!" dedi. Sonra oldukça küçümser bir tavırla Baldi'ye, "Korkmayın canım, yola çıkacak değilsiniz," dedi

Baldi içten gelen bir sesle, "Teşekkür ederim," diye haykırdı.

Gerçekten, Riscara, posta arabasına tek başına bindi. Bologna'ya geleli iki gün bile olmamıştı ki, Fabrizio ile Mariettacığı arabada gördü. Kendi kendine, "Vay canına! Bizim başpiskopos adayında da hiç utanma, sıkılma yok," dedi. "Bunları Düşes'e bildirmek gerek, pek sevinecektir."

Riscara, Fabrizio'nun peşine düşünce, nerede oturduğunu kolayca öğreniverdi. Fabrizio da ertesi sabah bir ulağın getirdiği Cenova'da hazırlanmış bir mektup aldı. Bunu biraz kısa buldu ama hiç kuşkulanmadı. Düşes'le Kont'u göreceğini düşününce sevinçten deliye döndü. Lodovico'nun söylediklerine aldırış etmeksizin gidip konak yerinden bir at aldı, dörtnala yola çıktı. Kendisi farkında değildi ama Şövalye Riscara onu yakından izliyordu. Parma'ya altı fersah kala, Castelnovo'dan önceki konak yerinde Şövalye oradaki cezaevinin önündeki alanda

büyük bir kalabalığın toplanmış olduğunu sevinçle gördü. Kimliği konak yerinde at değiştirirken anlaşılmış olan kahramanımızı Kont Zurla'nın seçip yolladığı iki polis tanıyıp oraya götürmüşlerdi.

Şövalye Riscara'nın küçücük gözleri sevinçle ışıldadı. Bu ufak köyde olup bitenleri büyük bir sabırla inceledi. Sonra Markiz Raversi'ye bir haberci yolladı. Ardından da sanki çok ilginç olan kiliseyi görmek, Parmalı ressam Francesco Mazzola'nın orada bulunduğunu söyledikleri bir tablosunu aramak ister gibi sokak sokak dolaştı. En sonunda valiye rastladı, o da hemencecik Danıştay üyesi olan Şövalye'ye saygılarını sundu. Riscara valinin tutuklatmak mutluluğuna erdiği suikastçıyı hemen Parma Kalesi'ne göndermemiş olmasına şaştı. Sonra soğuk bir tavırla, "Önceki gün birçok arkadaşı, Parma'ya geçişini kolaylaştırmak için, onu arıyordu. Bunların jandarmalarla karşılaşmalarından korkulabilir. Atlı olan bu isyancılar, en az on iki on beş kişi kadar vardır," diye ekledi.

Vali kurnaz bir tavırla, "*Intelligenti pauca!*"[1] diye haykırdı.

1. (Lat.) "Uyanık" anlamında bir deyim. (Ç.N.)

XV

İki saat sonra zavallı Fabrizio, elleri kelepçeli, bindirildiği iki tekerlekli küçük arabaya uzun bir zincirle bağlanmış olarak, Parma Kalesi'nin yolunu tutmuştu. Kendisine sekiz jandarma göz kulak oluyordu. Bunlara kafilenin geçeceği bütün köylerdeki jandarmaları da yanlarına alıp götürmeleri emredilmişti. Valinin kendisi de bu önemli tutuklunun yanı sıra gitmekteydi. Öğleden sonra saat yediye doğru araba, çevresinde Parma'nın bütün mahalle çocukları ve otuz jandarmayla birlikte güzel gezi yerinden, birkaç ay önce Fausta'nın oturmakta olduğu küçük konağın önünden geçti. En sonunda, kalenin dış kapısının önüne geldi. Tam o sırada General Fabio Conti ile kızı dışarıya çıkıyorlardı. Kale komutanının arabası iner kalkar köprüye gelmeden önce, Fabrizio'nun bağlı bulunduğu araba içeriye girsin diye durdu. General hemen, "Kalenin kapılarını kapatın!" diye bağırdı. Sonra, olup bitenleri görmek için, giriş kapısının önündeki kayıt kaleminin önünde arabadan indi. Tutukluyu tanıyınca çok şaşırdı. Bu uzun yol boyunca arabaya bağlı tutulan Fabrizio kaskatı kesilmişti. Dört jandarma onu kaldırmışlar, kayıt kalemine götürüyorlardı. Kibirli komutan, "O ünlü Fabrizio del Dongo artık benim elimde demek! Bir yıla yakın zamandır Parma yüksek tabakası yalnız

onunla uğraşmaya yeminliydi sanki!" diye düşündü.

Onunla sarayda, Düşes'in evinde ve başka yerlerde yirmi kez karşılaşmıştı ama tanıdığını belli etmekten bucak bucak kaçındı. Kendisi de lekelenmekten korkuyordu. Cezaevi görevlisine, "Sayın Castelnovo valisinin mahpusu bana teslim ettiğini gösteren uzun bir tutanak yazılsın!" diye bağırdı.

Hem kocaman sakalı, hem askerce tavırlarıyla korkunç bir görünümü olan memur Barbone her zamankinden daha önemli bir tavır takındı; onu gören "bir Alman zindancı" olduğunu düşünürdü. Efendisi Kale Komutanı'nın savaş bakanı oluşunu özellikle Düşes Sanseverina'nın engellediğini sanan Barbone, mahpusa karşı olağanın dışında bir küstahlık gösterdi. Onunla konuşurken *voi* diyordu ki, İtalya'da ancak uşaklarla, hizmetçilerle böyle konuşulur.[1]

Fabrizio kesin bir tavırla, "Ben Kutsal Roma Kilisesi'ne bağlı bir rahibim, bu ruhani bölgenin de başpiskopos yardımcısıyım," dedi. "Yalnızca soyluluğum bile bana saygı gösterilmesini gerektirir."

Memur küstah bir tavırla, "Ben onu bilmem!" dedi. "Bu çok saygıdeğer unvanları taşıma hakkını size veren belgeleri gösterin de iddialarınızı kanıtlayın bakalım." Fabrizio'da belge falan yoktu, karşılık veremedi. General Fabio Conti, memurunun yanında ayakta durmuş, onun yazı yazışını seyrediyor, tutuklunun yüzüne bakmıyordu. Bunu da, "Evet, bu adam gerçekten Fabrizio del Dongo'dur," demek zorunda kalmamak için yapıyordu.

Clelia Conti arabada beklemekteydi. Muhafız birliğinin bulunduğu karakolda birden korkunç bir gürültü duydu. Memur Barbone tutuklunun eşkalini küstahça bir

1. Siz anlamına gelen *voi*'dan ayrı bir de *lei* vardır ki daha kibar konuşmalarda kullanılır. (Ç.N.)

anlatımla uzun uzun kayda geçirirken, Giletti olayında aldığı yara berelerin durumuyla sayısını görüp denetleyebilmek için giysisinin düğmelerini çözmesini emretmişti.

Fabrizio, acı acı gülümseyerek, "Yapamam!" dedi. "Emirlerinizi dinleyecek durumda değilim. Kelepçeler engel oluyor."

General –sanki o ana kadar bunu hiç fark etmemiş gibi– "Ne! Tutuklunun elleri kelepçeli ha? Kalenin içinde hem! Kurallara aykırıdır bu! Özel emir gerek. Çıkarın kelepçeleri!" diye bağırdı.

Fabrizio ona bakarak, "Vay iki yüzlü maskara!" diye düşündü. "Fena halde canımı acıtan şu kelepçeleri bir saattir görüyor da, şimdi fark etmiş gibi yapıyor!"

Jandarmalar kelepçeleri çıkardılar. Fabrizio'nun Düşes Sanseverina'nın yeğeni olduğunu öğrenmişlerdi. Memurun kabalığıyla çelişen dalkavukça bir nezaket göstermeye kalkıştılar.

Memur bundan alındı, kımıldamadan duran Fabrizio'ya, "Hadi bakalım! Çabuk olun! Giletti'yi öldürürken aldığınız şu yaraları gösterin bize!" dedi. Fabrizio bir sıçrayışta memurun üzerine atıldı, öyle bir tokat yapıştırdı ki, Barbone iskemlesinden generalin bacakları arasına yuvarlandı. Jandarmalar, kımıldamadan duran Fabrizio'nun kollarına yapıştılar. General'in kardeşiyle yanında duran iki jandarma hemen davranıp memuru kaldırdılar. Adamın yüzünden oluk oluk kan akıyordu. Daha ileride duran iki jandarma da tutuklunun kaçmak istediğini sanarak koşup kalemin kapısını kapattılar. Onlara komutanlık eden onbaşı, genç Del Dongo'nun, kale içinde bulunduğuna göre ciddi olarak kaçmaya kalkışmayacağını düşündü. Bununla birlikte, yine de, jandarma içgüdüsüne uyarak, kargaşalığı önlemek için pencereye yaklaştı. Açık pencerenin karşısında, iki adım ileride General'in arabası duruyordu. Kalemdeki acıklı sahneyi görmemek için,

Clelia arabanın ta içine büzülmüştü. Bu gürültüleri duyunca baktı. Onbaşı'ya, "Ne oluyor?" diye sordu.

"Fabrizio del Dongo denen o delikanlı, Barbone olacak o küstaha yaman bir tokat yapıştırdı, küçükhanım!"

"Ne! Cezaevine getirilen, Sinyor Del Dongo mu?"

"Evet. İşin bu kadar ince elenip sık dokunması bu zavallı delikanlının soylu aileden oluşundan. Ben sizin bildiğinizi sanıyordum." Clelia artık arabanın kapısından ayrılmadı. Masanın çevresindeki jandarmalar biraz uzaklaşınca tutukluyu görüyordu. "Onunla Como Gölü yolunda karşılaştığım zaman, kim derdi ki yeniden rastlayınca bu acıklı durumda göreceğim?" diye düşünüyordu. "Annesinin arabasına binmem için elini vermişti bana... O zaman da Düşes'in yanındaydı! Sevişmeye o sırada mı başlamışlardı acaba?"

Okura şunu bildirmek gerek ki, Markiz Raversi ile General Conti'nin yönettikleri Liberal Parti'de Fabrizio ile Düşes arasında bir sevgi bağı bulunduğu biliniyormuş gibi davranılmaktaydı. Hiç sevilmeyen Kont Mosca, aldatıldığı için bitmek tükenmez alaylara konu olmaktaydı.

Clelia, "Hapse girdi demek, düşmanlarının elinde tutuklu!" diye düşündü. "Çünkü Kont Mosca, melek de olsa, bu tutuklamaya çok sevinecek."

Derken, muhafız birliğinin bulunduğu karakolda bir kahkahadır koptu. Clelia titrek bir sesle onbaşıya, "Ne oluyor, Jacopo?" diye sordu.

"General tutukluya sert sert, 'Niçin Barbone'ye tokat attın?' diye sordu. Monsenyör Fabrizio da hiç istifini bozmadan, 'Bana katil dedi,' karşılığını verdi. 'Bana böyle demek yetkisini kendisine veren belgeleri göstersin bakalım...' Buna gülüyorlar işte."

Yazı yazmasını bilen bir gardiyan, Barbone'nin yerine geçti. Clelia, Barbone'nin dışarıya çıktığını gördü. Korkunç suratından çeşme gibi akan kanları mendiliyle

siliyor, ağzı dolusu küfür ederek, "O Fabrizio olacak hergeleyi kendi elimle öldüreceğim, cellada bırakmayacağım..." diye bar bar bağırıyordu. Fabrizio'ya bakmak için pencereyle General'in arabası arasında durmuştu, savurduğu küfürleri artırdıkça artırıyordu.

Onbaşı, "Yoluna git, hadi!" dedi. "Küçükhanımın önünde böyle küfredilmez!"

Barbone arabanın içine bakmak üzere başını kaldırdı. Clelia ile göz göze geldi, genç kız dehşetle bir çığlık kopardı. Böylesine korkunç bir yüzü hiç bu kadar yakından görmemişti. İçinden, "Fabrizio'yu öldürecek," dedi. "Don Cesare'ye haber vereyim." Don Cesare amcasıydı, kentin en saygıdeğer rahiplerinden biriydi. Kardeşi General Conti ona cezaevinin levazım memurluğuyla başpapazlığını verdirtmişti.

General yine arabaya bindi. Kızına, "Sen eve dön istersen," dedi. "Yoksa, sarayın avlusunda uzun zaman beni bekleyeceksin belki. Gidip bütün bunları Hükümdar'a anlatmalıyım."

Fabrizio, yanında üç jandarmayla, kalemden çıkıyordu. Kendisine ayrılan odaya götürüyorlardı onu. Clelia arabanın penceresinden bakıyordu. Tutuklu çok yakınındaydı. Clelia o sırada babasının sorusuna karşılık vererek, "Sizinle birlikte geleceğim," diyordu. Fabrizio kulağının dibinde söylenen bu sözleri duyunca başını kaldırıp baktı, göz göze geldi. Özellikle yüzündeki üzgün ifade gözüne çarptı. "Como Gölü yakınındaki rastlaşmamızdan bu yana ne kadar güzelleşmiş! Ne derin düşünceli bir ifade var yüzünde!.. Herkes onu Düşes'le kıyaslamakta haklı. Nasıl da melek yüzlü!.." diye düşündü. Yüzü gözü kan içinde olan Barbone boş yere arabanın yanına gelip durmamıştı. Fabrizio'yu götüren jandarmaları bir el işaretiyle durdurdu. Arabanın ardından dolaşarak generalin tarafındaki kapının önüne geldi.

"Tutuklu kale içinde zora başvurduğuna göre, tüzüğün 167'nci maddesi uyarınca kendisini üç gün süreyle kelepçeli tutmak gerekmez mi?" diye sordu.

Bu tutuklama işi General'i tasalandırmaktan geri durmuyordu. "Defol!" diye bağırdı. Onun için söz konusu olan, ne Düşes'i, ne Kont Mosca'yı kızdırmamaktı. Hem, Kont Mosca nasıl karşılayacaktı bu işi? Aslında Giletti'nin öldürülmesi önemsiz bir olaydı; ancak, entrika bir olay haline getirmişti bunu.

Bu kısa konuşma sırasında Fabrizio'nun jandarmaların ortasında çok yüce bir görünüşü vardı. Çok gururlu, çok soylu bir tavır takınmıştı. Zarif, ince yüz çizgileri, dudaklarında dolaşmakta olan küçümser gülümseme, çevresini kuşatan jandarmaların kaba saba görünüşleriyle çekici bir çelişme halindeydi. Ne var ki bütün bunlar –deyim yerindeyse–, onun dış görünüşünden ibaretti. Clelia'nın Tanrısal güzelliği karşısında kendinden geçmişti, bakışları da bütün şaşkınlığını açığa vuruyordu. Derin derin düşünmekte olan Clelia ise başını arabanın penceresinden geri çekmeyi akıl etmemişti. Fabrizio onu çok saygılı hafif bir gülümsemeyle selamladı.

"Bana öyle geliyor ki, bir zamanlar bir gölün yakınlarında, jandarmaların eşliğinde, sizinle karşılaşmak onuruna ermiştim, Sinyora," dedi.

Clelia kızardı, öylesine şaşırdı ki, karşılık vermek için tek söz bulamadı. Fabrizio bu sözleri söylediği sırada o da içinden, "Bu kaba saba insanların ortasında bu ne soylu tavır!" diye düşünüyordu. Derin bir acıma duygusu –iç sızısı da diyebiliriz– bir söz bulup söylemesi için gerekli kafa işlekliğini silip süpürdü. Susuşunun kendisi de farkına vardı, daha çok kızardı. O sırada kalenin büyük kapısının sürgüleri gacır gucur çekilmekteydi. General'in arabası en azından bir dakikadır beklemiyor muydu? Kemerin altında gürültü öylesine büyük oldu

ki, Clelia karşılık vermek için birkaç söz bulsaydı bile Fabrizio onun söylediklerini duyamayacaktı.

İner kalkar köprüyü geçer geçmez, hemen dörtnala kalkan atlar kendisini alıp götürürken, Clelia içinden, "Beni pek gülünç buldu galiba," diyordu; "Yalnız gülünç değil, bayağı ruhlu da sanmıştır. Selamına karşılık vermedim ya, bunu kendisi tutuklu, ben de Kale Kumandanı'nın kızı olduğum için yapıyorum diye düşünmüştür."

Yüce bir ruha sahip olan kızı bu düşünce umutsuzluk içinde bıraktı. Ayrıca şunları da düşündü: "Davranışımı aşağılık hale sokan bir şey daha var. Onun deyişiyle yanımda "jandarmaların eşliğinde ", ilk karşılaştığımızda tutuklu olan bendim; o ise bana iyilik ediyor, çok güç bir durumdan kurtarıyordu beni... Evet, evet, kabul etmem gerek, yaptığımın iler tutar yanı yok! Hem kabalık, hem nankörlük bu. Vah zavallı delikanlı! Şimdi başına bu felaket geldi ya, herkes nankörlük edecek ona karşı. Bana o zaman, 'Parma'da adımı hatırlayacak mısınız?' demişti. Şimdiyse beni ne kadar küçümsüyordur kim bilir! Oysa gönül alıcı bir söz söylemek ne kadar kolaydı! Açık söylemek gerekirse, tutumum korkunç oldu ona karşı, evet! O zaman annesi iyilik edip beni arabasına almasaydı, toz toprak içinde jandarmaların ardından gitmek zorunda kalacaktım; ya da daha kötüsü, o adamlardan birinin atının terkisine binecektim. O sırada tutuklanmış olan babamdı, ben de çaresiz durumdaydım. Evet, evet, yaptığımın iler tutar yanı yok. Onun gibi bir insan bunu ne kadar derinden duymuştur! Onun çok soylu yüzüyle benim davranışım arasında en büyük çelişme bu! O ne soyluluk! O ne dinginlik! Nasıl da aşağılık düşmanlarıyla kuşatılmış bir kahraman hali vardı onda! Düşes'in sevgisini anlıyorum şimdi... Korkunç sonuçlar verebilecek bu denli ters bir olayın ortasında böyle olduğuna göre, mutlu zamanlarda nasıldır kim bilir!"

Kale komutanının arabası sarayın avlusunda bir buçuk saatten daha çok kaldı, ama General Prens'in yanından döndüğü zaman, Clelia'ya yine de, babası orada pek uzun kalmış gibi gelmedi.

"Prens Hazretleri'nin isteği ne?" diye sordu.

"Ağzıyla 'hapis', bakışlarıyla 'ölüm' dedi."

Clelia, "Ölüm mü? Aman Tanrım!" diye bağırdı.

General ters ters, "Sus bakayım!" dedi. "Aptallık bende ki bir çocuğun sorularına karşılık veriyorum!"

Bu sırada Fabrizio, Farnese Kulesi'ne çıkan üç yüz seksen basamağı tırmanıyordu. Büyük burcun tabyasında, çok yükseklerde yapılmış yeni bir cezaeviydi burası. Yazgısındaki büyük değişikliği, hiç değilse belirli olarak bir kere bile aklına getirmedi. Kendi kendine, "O ne bakıştı!" diyordu. "Ne çok şey anlatıyordu! O ne derin acı duygusuydu! Şöyle diyordu sanki! 'Başınıza gelenler yüzünden fazla üzülmeyin sakın! Dünyaya mutsuz olmak için gelmiş değil miyiz zaten?' Atlar kemerin altında büyük gürültüyle ilerlerken bile, o güzel gözlerini nasıl ayırmıyordu üzerimden!"

Fabrizio mutsuz olmayı unutmuştu artık.

Clelia babasıyla birlikte birçok salona girdi. Gecenin ilk saatlerinde hiç kimsenin "büyük" suçlunun tutuklandığından haberi yoktu; bu zavallı tedbirsiz delikanlıya iki saat sonra saray dalkavukları bu adı vermişlerdi.

O akşam Clelia'nın yüzünde her zamankinden daha çok canlılık görüldü; oysa bu güzel kızda asıl eksik olan canlılıktı, çevresinde olup bitenlere katılır görünmemekti. Güzelliği Düşes'inkiyle kıyaslandığında terazinin kefesini Clelia'dan yana eğen asıl özellik, onun hiçbir şeyden heyecana kapılır görünmemesi, her şeyin üstündeymiş gibi bir tavır takınmasıydı. Övünme ülkeleri olan İngiltere'de, Fransa'da, herkes buna tam karşıt düşüncede olurdu belki. Clelia Conti, Guido Reni'nin güzel re-

simleriyle kıyaslanabilecek, biraz fazlaca ince uzun bir genç kızdı. Şunu hiç saklamayacağız ki, Grek güzelliğinin ölçülerine göre, bu yüzde pek sert çizgilerin bulunduğu gibi bir kusur ileri sürülebilirdi. Sözgelişi, çok etkili bir güzellikte olan dudaklar biraz kalıncaydı. Saf güzelliklerle, en soylu bir ruhun Tanrısal izleriyle ışıldayan bu yüzdeki çok hoş fark ise hiç görülmedik, apayrı bir güzellikte olmakla birlikte, Grek heykellerinin yüzlerine hiç mi hiç benzememesiydi. Düşes'teyse, tersine, güzelliğinin bilinen ideali biraz çokça vardı, tam bir Lombardiyalı tipinde olan yüzü Leonardo da Vinci'nin güzel Herodiaslarının şehvetli gülümseyişini, tatlı hüznünü hatırlatıyordu. Düşes ne kadar şen şakraksa, zekâyla, muziplikle nasıl coşup taşıyor, sözün gelişi, konuşmanın akışıyla ruhunun gözleri önüne serilen bütün konulara nasıl dört ele sarılıyorsa, Clelia da o kadar durgun görünüyor, heyecanlanmakta o kadar yavaş davranıyordu. Ya çevresindekileri küçümseyişinden ya da gerçekleşmemiş bir hayalin kendisinde uyandırdığı özlemden böyle yapmaktaydı. Uzun süre herkes onun rahibe olacağını sanmıştı. Yirmi yaşında olduğu halde baloya gitmek istemiyordu. Babasıyla birlikte gittiği zamanlarda da, onun sözünü dinlemiş olmak, konumunun yükselmesiyle ilgili çıkarlarına zarar vermemek için yapıyordu bunu.

Bayağı ruhlu bir insan olan General sık sık şöyle düşünüyordu: "Tanrı bana kız diye hükümdarımızın ülkesinin en güzel, en erdemli yaratığını ihsan etmiş ama gel gör ki, bahtımın açılması için ondan bir yarar sağlamam mümkün olmayacak. Hayatta çok yalnızım, yeryüzünde ondan başka kimsem yok. Beni toplum içinde destekleyecek, birtakım salonların kapılarını bana açacak bir aileye çok ihtiyacım var! Buralarda da benim yeteneğim, özellikle bakan olmaya yatkınlığım, bütün siyasal yargıların su götürmez esasları olarak ortaya konulmalı. Kızım

çok güzel, çok akıllı uslu, çok da dindar, ama sarayda sağlam mevkii olan bir genç ona ilgili gösterip iltifata kalkıştı mı, bizim kız öfkelenivеriyor. Ardında dolaşan erkeği başından savdı mı, yüzündeki asıklık azalıyor, oldukça neşeli görüyorum onu. Bu da onunla evlenmek isteyen bir başkası ortaya çıkana dek sürüyor. Sarayın en yakışıklı erkeği olan Kont Baldi de ortaya çıktı, hoşuna gitmedi, Prens Hazretleri'nin ülkesinin en zengin adamı olan Marki Crescenzi de onun ardından koştu. Clelia, 'Bu adam mutsuz eder beni,' diyor da başka şey demiyor."

General bazen de şöyle diyordu: "Kızımın gözleri Düşes'inkilerden daha güzel. Özellikle ender durumlarda daha derin bir anlatım edinebiliyorlar, ama bu eşsiz anlatım ne zaman görünebiliyor onlarda? Bu anlatım kendisine üstünlük sağlayacağı bir salonda hiçbir zaman değil de, bir gezinti sırasında, ya da benimle baş başa olduğu, sözgelişi, kötü bir serserinin başına gelen felaket yüzünden yüreği yufkalaştığı zaman ortaya çıkıyor. Ara sıra, 'Bu akşam gideceğimiz salonlar için de bu güzel bakıştan bir şeyler sakla,' diyorum ona. Ne gezer! Toplum içine benimle çıkmaya razı olsa bile soylu, saf yüzü körü körüne söz dinlemenin insana az cesaret veren, oldukça kibirli ifadesini taşıyor." Görüldüğü gibi General Conti, uygun bir damat bulmak için elinden geleni ardına koymuyordu, ama söyledikleri de doğruydu.

Kendi benliklerinde bakılacak hiçbir şeyleri olmayan saray adamları, her şeye dikkat eder. Clelia'nın sevgili hayallerinden sıyrılamadığı, bir şeye ilgi gösterir gibi davranmadığı günlerde, Düşes'in özellikle onun yanına gitmekten, onu konuşturmaktan hoşlandığına da dikkat etmişlerdi. Clelia'nın saçları sapsarıydı; bunlar çok hoş renkleri olan, yalnız biraz solgun yanaklarıyla tatlı bir çelişme halindeydi. Alnının biçimi bile dikkatli bir gözlemciye bu kadar soylu bir görünümün, bayağı

güzelliklerin bu kadar üstünde olan bu tavrın, derin bir aldırmazlıktan ileri geldiğini işaret ederdi. Bir şeye karşı ilgi duymanın olanaksızlığından değil de, ilgi yokluğundan oluyordu bu. Babası kaleye komutan olalı beri Clelia, çok yüksekte olan evinde mutluydu, kederi yoktu hiç değilse. Büyük burcun tabyasındaki bu komutanlık konağına varmak için tırmanılması gereken basamakların korkunç sayısı sıkıcı ziyaretçileri uzaklaştırıyordu. Bu maddî nedenle Clelia bir manastır özgürlüğünden yararlanıyordu. Bir zamanlar rahibelik hayatından elde etmeyi düşündüğü bütün mutluluk ülküsü de bundan ibaretti hemen hemen. Hoşlandığı bu yalnızlığı, beslediği gizli düşünceleri bir delikanlının emrine vereceğini; koca unvanının bu iç yaşayışı bulandırma yetkisini ona sağlayacağını düşünmek bile genç kızı dehşete düşürüyordu. Yalnızlığı sayesinde mutluluğa erişmemişti ama hiç değilse çok acılı duyguları kendisinden uzaklaştırmak olanağını bulabilmişti.

Düşes, Fabrizio'nun kaleye götürüldüğü gün, İçişleri Bakanı Kont Zurla'nın verdiği davette Clelia'ya rastladı. Herkes ikisinin çevresinde halka olmuştu. O akşam Clelia'nın güzelliği Düşes'inkinden üstündü. Genç kızın gözlerinde öyle garip, öyle derin bir anlatım vardı ki, bakışları sanki saygısız hale gelmişti... Bakışlarında acıma duygusuyla birlikte gücenme, öfke de vardı. Düşes'in neşesiyle parlak düşünceleri Clelia'ya dehşete kadar varan acılı anlar yaşatıyordu. "Sevgilisi olan o mert, soylu yüzlü delikanlının hapse atıld·ğını öğrenince zavallı kadın nasıl ağlayıp inleyecek kim bilir," diye düşünüyordu. "Ya Hükümdar'ın onu ölüme mahkûm eden bakışları! Ey mutlak iktidar, İtalya'nın üzerine çökmekten ne zaman vazgeçeceksin? Ey satılmış, aşağılık ruhlar! Ben de bir gardiyanın kızıyım üstelik! Fabrizio'ya karşılık vermeye tenezzül etmeyerek o soylu yaradılışlı insanın dü-

şüncesini de düzeltmedim! Eskiden bana iyilik de etmişti oysa! Odasında yapayalnız, küçük lambasıyla baş başa, şu saatte benim için ne düşünüyor acaba?" Clelia böyle düşününce isyan ediyor, İçişleri Bakanı'nın salonlarında ışıldayan parlak ışıklara nefretle bakıyordu.

Saray adamları günün gözdeleri olan bu iki güzel kadının çevresinde halka olmuşlar, söyleşilerine karışmaya çalışıyorlardı. Kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: Clelia ile Kontes hiç bu kadar ateşli, aynı zamanda bu kadar içli dışlı bir tavırla konuşmamışlardı. Başbakan'ın uyandırdığı hınçları önlemeye her zaman dikkat eden Düşes, şimdi Clelia için önemli bir evlilik mi tasarlıyordu yoksa? Bu sanı o zamana değin saray halkının dikkatini hiç çekmemiş olan bir olaya dayanıyordu. Kızın gözlerinde daha canlı bir ışıltı, hatta, deyim yerindeyse, güzel Düşes'inkilere göre daha çok tutku vardı. Düşes de kendi açısından şaşıyordu; lehine olarak söylenebilir ki, yalnızlığı seven bu kızda gözüne çarpan böylesine yeni güzelliklerden pek hoşlanmıştı. Bir saatten beri, kendisine rakip bir insan karşısında oldukça seyrek duyulan bir zevkle bakıyordu ona. Kendi kendine, "Neler oluyor acaba?" diye soruyordu. "Clelia hiçbir zaman böyle güzel, hatta denebilir ki bu kadar dokunaklı değildi. Gönlünde birtakım duygular mı belirdi?.. Öyleyse, mutsuz bir sevgi olsa gerek; bu çok yeni canlılığın altında derin bir acı var besbelli. Yalnız, umutsuz sevgi susar! Toplum içinde başarılar kazanarak vefasız bir sevgiliyi elde etmek mi istiyor yoksa?" Düşes, bunun üzerine, çevrelerindeki gençlere dikkatle bakıyordu. Hiçbirinde farklı bir anlatım bulamıyordu, hepsinde de az çok doyurulmuş bir gurur vardı. İşin içyüzünü sezemediği için üzülüyor, "Bir mucize var bunda," diyordu. "Kont Mosca, o çok kurnaz adam nerede? Yo, hiç aldanmıyorum, Clelia dikkatle bakıyor bana, kendisi için yepyeni bir ilgi konusuymuşum

gibi bakıyor. Babası olacak o bayağı saray dalkavuğunun verdiği emrin sonucu mu bu yoksa? Bu soylu, genç ruhlu kızın paraya dayanan çıkarlara ilgi gösterecek kadar alçalmayacağını sanırdım ben. General Fabio Conti, Kont' tan önemli bir şey mi isteyecek acaba?"

Saat ona doğru Düşes'in bir dostu ona yaklaştı, alçak sesle bir şeyler söyledi. Genç kadın sapsarı oldu. Clelia onun elini tuttu, sıkmaya cesaret etti.

Düşes kendini zorlayarak, "Teşekkür ederim, şimdi anlıyorum sizi... Soylu bir ruhunuz var," dedi. Bu birkaç sözü söylemek için gerekli gücü zor buldu kendinde. Evin hanımına uzun uzun gülümsedi, o da Düşes'i sonuncu salonun kapısına kadar geçirmek üzere ayağa kalktı. Bu saygı gösterileri ancak hanedan mensubu prenseslere yapılırdı, Düşes'in şimdiki durumuyla acıklı bir çelişme halindeydi. Onun için o da Kontes Zurla'ya defalarca gülümsedi, ama bütün çabalarına karşın tek söz söylemedi ona.

O sırada toplumdaki bütün kalburüstü insanlarla dolu olan bu salonların ortasından Düşes'in geçişini görünce Clelia'nın gözleri yaşlarla doldu. "Kendisini arabasında yalnız bulunca bu zavallı kadının hali ne olacak?" diye düşündü. "Sizinle geleyim desem, saygısızlık etmiş olurum! Cesaret de edemiyorum... Oysa berbat bir odada küçücük lambasıyla baş başa oturan zavallı tutuklu böylesine sevildiğini bilse avunurdu, doğrusu! Ne korkunç bir yalnızlığın içine gömdüler onu! Biz ise burada, bu ışıl ışıl salonlardayız! Ne korkunç şey! Ona mektup yollamanın bir yolu var mı acaba? Aman Tanrım! Babamın kuyusunu kazmak olur bu! İki parti arasında durum o kadar nazik ki!.. Başbakan işlerin dörtte üçünü eline almış durumda. Düşes de ona her istediğini yaptırıyor. Babam Düşes'in hışmına uğrarsa hali ne olur? Beri yandan, Prens de durmadan kalede olup bitenlerle uğraşı-

yor, bu konuda hiç şakası yok. Korku insanı amansız yapar... Kesin olan şu ki, Fabrizio daha acınacak durumda." ('Sinyor del Dongo' demiyordu artık.) "Onun için söz konusu olan kazançlı bir mevkii kaybetme tehlikesinden bambaşka bir şey! Ya Düşes? Ne korkunç tutku şu sevgi denen şey! Bununla birlikte, toplumun bütün yalancıları bir mutluluk kaynağıymış gibi söz ediyorlar ondan! Artık sevgi duyamazlar, ya da duyuramazlar diye herkes yaşlı kadınlara acıyor! Gördüğüm şeyi hiç unutamayacağım. Ne apansız değişiklikti o! Düşes'in o kadar güzel, ışıl ışıl olan gözleri, Marki N.nin gelip ona söylediği uğursuz sözden sonra, nasıl da donuklaşıp sönükleşti! Fabrizio sevilmeye çok layık olsa gerek!"

Clelia'nın bütün benliğini dolduran bu çok ciddi düşüncelerin ortasında çevresinde söylenen iltifat dolu sözler her zamankinden çekilmez görünüyordu ona. Bunlardan kurtulmak için, tafta bir perdeyle yarı örtülü açık bir pencereye yaklaştı. Bu ücra köşede kimsenin ardından gelmeye cesaret edemeyeceğini umuyordu. Pencere küçük bir portakal bahçesine bakıyordu; daha doğrusu, portakal ağaçları açıkta, bir tarlanın ortasında bulunduklarından, her kış bunların üstüne bir çatı örtmek zorunluluğu vardı. Clelia bu çiçeklerin kokusunu zevkle içine çekiyor, bu da onu biraz yatıştırıyordu. "Onun halini, tavrını çok soylu bulurum," diye düşündü. "Ama, bu kadar seçkin bir kadında böylesine derin bir sevgi yaratmak! Düşes, Prens'in iltifatlarını geri çevirerek onur kazandı; böyle bir şeyi isteyecek kadar alçalsaydı, Prens'in ülkesinin kraliçesi olurdu... Babamın söylediğine göre Prens'in sevgisi, serbest kalabilseymiş, Düşes'le evlenecek derecede derinmiş! Düşes'in Fabrizio'ya sevgisi o kadar uzun zamandır sürüyor ki! Como Gölü yakınında onlara rastladığımızdan beri neredeyse beş yıl geçmiş bulunuyor!" Clelia bir an düşündükten sonra, "Evet, beş

yıl oldu," dedi. "O zaman bile gözüme çarpmıştı. Çocuk gözlerimin önünde farkına varmadığım birçok şey olup bitiyordu! O iki hanım, Fabrizio'ya nasıl da hayran görünüyorlardı!"

Clelia kendisiyle konuşmaya can atan delikanlılardan hiçbirinin balkona yaklaşmaya cesaret edemediğini sevinçle gördü. İçlerinden biri –Marki Crescenzi– o yana doğru birkaç adım atmış, sonra bir oyun masasının yanında durmuştu. Genç kız kendi kendine, "Kalenin konağındaki küçük penceremin –gölgeli olan tek pencere– altında bunlar gibi güzel portakal ağaçları görebilseydim, düşüncelerim böylesine karamsar olmazdı! Bütün gördüğüm, Farnese Burcu'nun koca koca yontma taşlarından ibaret..." dedi. Sonra, "Ah! Onu oraya yerleştirmişlerdir belki," diye düşündü. "Don Cesare'yle bir an önce görüşebilmek için ne kadar sabırsızlanıyorum! General kadar sert değildir o. Babam kaleye dönünce bana bir şey söylemeyecektir mutlaka, ama Don Cesare'den her şeyi öğrenirim... Param var, birkaç portakal ağacı alabilirim, bunlar penceremin altına yerleştirilince Farnese Burcu'nun o kalın duvarını görmeme engel olurlar. Gün ışığından yoksun tuttuğu kimselerden birini tanıyorum ya, daha büyük nefret duyacağım bu burca karşı! Evet, bu onu üçüncü görüşüm. Bir kere sarayda, Prens'in doğum günü balosunda görmüştüm; bugün üç jandarma arasında, Barbone olacak o korkunç herifi, ona kelepçe vurulmasını isterken gördüm; bundan önce son olarak da Como Gölü yakınında... Beş yıl oluyor. Nasıl da bir haylaz çocuk hali vardı onda o zaman! Jandarmalara nasıl kötü kötü bakıyordu! Annesiyle halası da nasıl garip bakışlar fırlatıyorlardı ona! O gün gizli bir şey, özel bir şey vardı aralarında mutlaka, onun da jandarmalardan korktuğunu anlar gibi olmuştum." Clelia irkildi. "Ne kadar cahilmişim!" diye düşündü. "Düşes daha o zamandan ilgi

duyuyordu ona karşı besbelli. Hanımların zihinlerini bir şeyin kurcaladığı belliydi, ama bir yabancının varlığına azıcık alışınca Fabrizio çok geçmeden nasıl da güldürmüştü bizi! O akşam da bana söylediği söze nasıl karşılık vermezlik ettim! Ah cahillik, ah utangaçlık! Çoğu zaman kapkara şeylere nasıl benziyorsunuz sizler! Yirmi yaşımı geçtim, hâlâ böyleyim ben! Manastıra girmeyi düşünmekte ne kadar haklıymışım! Dünyadan elimi eteğimi çekmek için yaratılmışım gerçekten! 'Tam da bir gardiyanın kızı!' demiş olmalı kendi kendine benim için. Beni küçümsüyor, Düşes'e mektup yazmak olanağını bulduğu zaman benim saygısızlığımdan söz edecek. Düşes de çok iki yüzlü bir kızcağız sanacak beni. Çünkü bu akşam beni Fabrizio'nun uğradığı felaket karşısında çok duygulanmış sanmıştı besbelli."

Clelia, yanına birisinin yaklaştığını fark etti. Bu kimse pencerenin önündeki demir balkonda onun yanında yer almak üzere geliyordu anlaşılan. Kendi kendine sitem etmekle birlikte canı sıkıldı buna. "Bu saygısız adamı bir karşılayayım da görsün bak!" dedi. Ters ters bakarak başını çevirince, küçük adımlarla usulcacık balkona yaklaşmakta olan Başpiskopos'un utangaç yüzünü gördü. "Bu adamcağız da görgü kurallarından habersiz," diye düşündü. "Ne var sanki benim gibi zavallı bir kızı rahatsız edecek? Varım yoğum, kafa dinçliğimden ibaret."

Saygılı, yine de kibirli bir tavırla selam verdiği sırada Başpiskopos, "Korkunç haberi duydunuz mu, kızım?" diye sordu.

Clelia'nın gözleri bambaşka bir ifadeye bürünmüştü, ama babasının belki yüz kere yaptığı uyarılar doğrultusunda bir şey bilmezmiş gibi davrandı, gözlerindeki anlatımın açıkça yalancı çıkardığı bir tavırla. "Hiçbir şey duymadım, Monsenyör," dedi.

"Başyardımcım –zavallı– Fabrizio del Dongo var ya,

o da Giletti olacak haydudun ölümünden benim kadar suçlu. Giuseppe Bossi takma adıyla Bologna'da oturuyordu. Oradan kaçırılıp tutuklanmış. Sizin kaleye kapatmışlar. Kendisini taşıyan arabaya zincirle bağlı olarak gelmiş buraya. Barbone adlı bir gardiyan bozuntusu var, kendi kardeşlerinden birini öldürmüş, sonra suçu bağışlanmıştı. Fabrizio'ya karşı pek sert davranmaya kalkışmış. Benim genç arkadaş hiç de hakarete katlanacak adam değildir. O alçak düşmanını ayağının altına alıvermiş. Bunun üzerine ellerine kelepçe vurup yerin üç metre altında bir hücreye tıkmışlar."

"Kelepçe vurmadılar!"

Başpiskopos, "Ha! Bir şeyler biliyorsunuz siz!" dedi. Yüzündeki derin umutsuzluk da kayboldu. "Her şeyden önce, biri bu balkona gelip sözümüzü yarıda bırakabilir. Benim şu piskoposluk yüzüğümü kendi elinizle Don Cesare'ye verir misiniz, lütfen?"

Genç kız yüzüğü aldı, ama kaybetmek gibi bir tehlikeyle karşılaşmamak için onu nereye koyacağını bilemiyordu.

Başpiskopos, "Parmağınıza geçirin," dedi, yüzüğü kendi eliyle takarken de, "bu yüzüğü yerine ulaştıracağınıza güvenebilir miyim?" diye sordu.

"Evet, Monsenyör."

"Şimdi de sizden bir şey isteyeceğim. Kabul etmeyi uygun bulmasanız bile, bunu kimseye söylemeyeceğinize söz verir misiniz?"

Clelia yaşlı adamın birdenbire takındığı kaygılı, ciddi tavrı görünce tir tir titreyerek, "Elbette Monsenyör," dedi. "Sayın Başpiskoposumuz ancak bana da, kendisine layık emirler verebilir."

"Don Cesare'ye söyleyin; manevi oğlumu kendisine emanet ediyorum. Onu yakalayan polislerin dua kitabını yanına almasına vakit bırakmadıklarını biliyorum. Don

Cesare'den rica ederim, kendi dua kitabını versin ona. Amcanız Don Cesare zahmet edip yarın başpiskoposluğa birini yollarsa Fabrizio'ya verdiği kitabın yerine başkasını veririm ona. Don Cesare'den bir ricam daha var: Bu güzel ele takılı yüzüğü de Sinyor del Dongo'ya versin." O sırada General Fabio Conti kızını alıp arabayla götürmek üzere çıkageldi, Başpiskopos'un sözleri de yarıda kaldı. Sonra da aralarında ufak bir konuşma geçti ki Başpiskopos bunda ustalığını göstermekten geri durmadı. Yeni tutuklunun hiç sözünü etmeksizin sözü öylesine döndürüp dolaştırdı ki, söyleşinin içine birtakım ahlak, siyaset özdeyişlerini uygun bir biçimde sokmanın yolunu buldu. Şunları söyledi, sözgelişi: "Sarayların yaşantılarında öyle bunalım anları olur ki, en büyük kişilerin varlıkları üzerinde bile uzun zaman etki yaparlar. Çoğu zaman birbirine karşıt durumların olağan sonucu olan siyasal hoşlanmazlık halini kişisel hınca dönüştürmek büyük tedbirsizlik olur." Başpiskopos bu hiç beklenmedik tutuklama olayının uyandırdığı derin üzüntüye kendisini biraz kaptırarak, işi şunları söylemeye kadar vardırdı:

"Bir insanın sahip olduğu mevkii elde tutması elbette gereklidir, ama hiç unutulmayacak birtakım şeylere alet olarak sonradan kendi üzerine hınç çekmek boşuna bir tedbirsizlik olur."

General, kızıyla birlikte arabaya binince, ona, "Tehdit de denebilir bunlara," dedi. "Benim gibi bir adama tehdit söker mi?" Yirmi dakika boyunca baba kız arasında bundan başka bir konuşma olmadı.

Clelia, yüzüğü Başpiskopos'tan alırken, arabaya binince Monsenyör Landriani'nin kendisinden istediği küçük hizmeti babasına söylemeyi aklına koymuştu, ama öfkeyle söylenen "tehdit" sözünden sonra babasının bu işe engel olacağına iyice inandı. Yüzüğü sol eliyle gizliyor, sımsıkı tutuyordu. İçişleri Bakanlığı'ndan kaleye git-

mek üzere aştıkları yol boyunca, bu işten babasına söz etmemenin bir suç olup olmadığını kendi kendine sorup durdu. Çok dindardı, günah işlemekten çok korkardı. Öteden beri çok sakin olan yüreği de olağanüstü bir şiddetle çarpıyordu. Derken, kapının üstündeki tabyada bekleyen nöbetçinin, arabanın yaklaşması üzerine, "Kim o?" diye bağırdığı duyuldu, genç kız da, isteğinin reddedilmesinden çok korktuğu için, babasını reddetmemeye hazırlamak üzere gerekli uygun sözleri derleyip toparlamaya vakit bulamadı. Kale Komutanı'nın konağına çıkan üç yüz seksen basamağı tırmanırken de Clelia yine söyleyecek hiçbir şey bulamadı.

Hemen gidip amcasıyla konuştu. Don Cesare onu azarladı, bu işe hiç karışmak istemedi.

XVI

General, kardeşi Don Cesare'yi görünce, "İşe bak!" dedi. "Düşes benimle alay etmek, tutukluyu da kurtarmak için yüz bin gümüş harcayacakmış!"

Ama biz şimdilik Fabrizio'yu Parma Cezaevi'nin ta tepesindeki hücresinde bırakmak zorundayız. Kendisi sıkı denetim altında; sonradan onu orada biraz değişmiş olarak bulacağız belki. Her şeyden önce sarayla ilgileneceğiz. Orada çok çapraşık entrikalar, özellikle mutsuz bir kadının tutkuları, onun yazgısını karara bağlayacak. Fabrizio, Kale Komutanı'nın gözlerinin önünde, Farnese Kulesi'ndeki hücresinin üç yüz doksan basamağını çıkarken, daha önce bu andan çok korkmuşken, şimdi felaketini düşünmeye vakit bulamadığını gördü.

Düşes, Kont Zurla'nın eğlentisinden evine döndükten sonra, hizmetine bakan kadınları bir el işaretiyle gönderdi. Sonra, üstünü başını çıkarmadan, yatağın üzerine attı kendini. Yüksek sesle, "Fabrizio düşmanlarının elinde!" diye haykırdı. "Belki de benim yüzümden zehirleyecekler onu!" Düşes gibi çok mantıklı olmayan, anlık duyguların tutsağı, açıkça söylememekle birlikte genç tutukluya pek tutkun bir kadının durumu böyle özetleyişinden sonra geçirdiği umutsuzluk anını nasıl anlatmalı? Boğuk çığlıklar kopardı, öfkeyle haykırdı, çırpındı

durdu, ama gözünden tek damla yaş gelmedi. Gözyaşlarını gizlemek için göndermişti hizmetine bakan kadınları, yalnız kalır kalmaz da hıçkıra hıçkıra ağlayacağını sanıyordu, ama büyük acılarda ilk ferahlığı veren gözyaşları bir türlü gelmedi. Öfke, tiksinme ve Prens'in karşısında aşağılanmış olduğunu anlamak, bu yüce ruhu baskısı altına almıştı.

Durup durup, "Çok küçük düşürüldüm!" diye bağırıyordu. "Hakaret ediyorlar bana; daha da ileri gidiyorlar, Fabrizio'nun canını tehlikeye atıyorlar! Ben de öcümü almayacağım, ha? Bu kadarı yeter, Prensim! Beni öldürüyorsunuz; öldürün, elinizde. Sonra da ben sizin hayatınızı elimde tutacağım. Evet ama yazık, zavallı Fabrizio, ne işine yarayacak bu senin? Parma'dan ayrılmak istediğim o günle bugün arasında ne büyük fark var! Oysa kendimi mutsuz sanıyordum o zaman... Nasıl da aldanmışım! Rahat bir yaşayışın bütün alışkanlıklarını bozacaktım. Ne yazık ki kendim de farkında olmadan yazgımı kesinlikle belirleyecek bir olayın yanından geçmişim. Kont, birtakım bayağı, dalkavukça alışkanlıklara uyarak, Prens'in gururuna karşın bana verdiği o uğursuz mektuptaki 'haksız yargılama' sözlerini silmemiş olsaydı kurtulacaktık. Sevgili Parma kenti bakımından Prens'in onurunu da işe karıştırdım, ama kabul etmek gerek ki ustalığımdan çok, şansımdan ötürü yapmıştım bunu. O zaman 'Giderim!' diye tehditte bulunmuştum, serbesttim o zaman! Tanrım! Elim kolum nasıl da bağlı! Şimdi bu iğrenç bataklığa mıhlanıp kaldım, Fabrizio ise kalede zincire vurulu. O kale ki nice seçkin insan için ölümü bekleme odası oldu! Hem de, 'İninde bırakıp kaçacağım!' diye tehdit edip korkutarak, o kaplana söz de geçiremiyorum artık!

Adam çok akıllı, gönlümün bağlı olduğu o uğursuz kale burcundan hiçbir zaman uzaklaşmayacağımı pek iyi biliyor. İncinen benliği bu adama en olmayacak düşün-

celeri aşılayabilir. Bu düşüncelerdeki garip acımasızlık onun o şaşırtıcı gururunu daha da azdıracaktır. Yine eski yavan, çapkınca sözlerini yineleyecek olursa, 'Bu kölenizin saygılarını kabul edin, yoksa Fabrizio ölecek,' derse, o zaman bu Yudit'in öyküsünün[1] tekrarı olur... Evet ama bu benim için yalnızca intihardır, Fabrizio içinse bir cinayet. Veliahtımız olacak o aptal prens ile iğrenç cellat Rassi, benim suç ortağım diye Fabrizio'yu astırırlar."

Düşes çığlıklar kopardı. İçinden bir türlü çıkamadığı bu çapraşık durum mutsuz gönlünü azap içinde bırakıyordu. Perişan zihni gelecek günler için başka hiçbir olasılık göremiyordu. Tam on dakika deli gibi çırpındı durdu. En sonunda, bu korkunç acının yerini, bir zaman için bitkinlikten ileri gelen bir uyku aldı; hayat tükenmişti. Birkaç dakika sonra sıçrayarak uyandı, yatağına oturdu. Prens, onun önünde Fabrizio'nun kafasını kestirmek istiyormuş gibi gelmişti. Şaşkın gözlerle nasıl da bakındı! Gözlerinin önünde ne Prens'in, ne Fabrizio'nun bulunmadığına inanınca, yine yatağa serildi, bayılacak gibi oldu. Öyle halsizdi ki, başka yana dönecek gücü bile bulamıyordu kendinde. "Ulu Tanrım! Ölebilsem bari!" diye söylendi... "Ama bu ne korkaklık! Felaket içinde olan Fabrizio'yu yüzüstü bırakayım, ha? Saçmalıyorum... İşin gerçek yönünü bir daha gözden geçirelim hele. Sanki kendi isteğimle içine gömüldüğüm berbat durumu soğukkanlılıkla inceleyelim bir. Ne tehlikeli şaşkınlık! Gelip mutlak hükümdar olan bir prensin sarayına yerleşmek! Bütün kurbanlarını tanıyan bir zorba! Onların her bakışını kendi güçlülüğüne bir meydan okuyuş sayıyor. Ne yazık ki, Milano'dan ayrıldığım sırada bunu ne ben, ne Kont görebildik. Hoş bir sarayın sevimliliklerini hayal

1. Bir Yahudi kahramanı olan Yudit adlı kadın, ülkesini kurtarmak için düşman generali Holofernes'i baştan çıkarmış, sonra uyurken onun başını kesmişti. (Ç.N.)

etmiştim. Daha aşağı olmakla birlikte, Prens Eugène'in parlak günlerini andıran bir şey düşünmüştüm.

Bütün uyruklarını bir bir tanıyan bir zorbanın yetkisinin ne demek olduğunu uzaktan kestiremiyoruz. Zorbalığın dış görünüşü de öteki hükümet biçimlerinin tıpkısıdır. Sözgelişi, yargıçlar vardır, ama Rassi gibi kimselerdir. Prens emrederse bu canavar herif hiç gözünü kırpmadan babasını bile astırır. Görevim, der buna. Rassi'yi ayartsam! Amma da zavallıyım ben! Hiçbir olanak yok bunun için elimde! Ne verebilirim ona? Yüz bin frank belki! Oysa söylendiğine göre, Tanrı'nın bu mutsuz ülkeye olan gazabı yüzünden Prens, kendisine hançerle yapılan son suikasttan kurtulduğu zaman, bir çekmece içinde on bin altın yollamış ona! Kaç para verilirse ayartılabilir? İnsanların bakışlarında küçümseyişten başka hiçbir şey görmemiş olan bu çirkef ruhlu herif bu bakışlarda korku, hatta saygı görüyor şimdi. Güvenlik Bakanı olabilir, neden olmasın ki? O zaman ülke halkının dörtte üçü onun aşağılık dalkavukları haline gelecek; kendisi Prens'in karşısında nasıl köle gibi titriyorsa, onlar da onun karşısında öyle titreyeceklerdir.

Mademki nefret ettiğim bu yerden kaçamıyorum, Fabrizio'ya yararlı olayım burada bari! Tek başıma, kimsesiz, umutsuz yaşarsam, Fabrizio için ne gelir elimden? Hadi, yürü bakalım, mutsuz kadın! Görevini yap! Toplum içine gir, Fabrizio'yu artık düşünmüyormuş gibi davran... Seni unutmuş gibi görünmek, sevgili meleğim!"

Düşes bu söz üzerine hüngür hüngür ağlamaya başladı. En sonunda, ağlayabilmişti. İnsanca zayıflığına ayırdığı bir saatlik zamandan sonra, düşüncelerinin durulaşmaya başladığını görerek biraz avundu. "Şu tılsımlı halı bende olsa," diye düşündü. "Fabrizio'yu kaleden alsam da onunla hiç kimsenin ardımıza düşmeyeceği mutlu bir ülkeye --diyelim Paris'e– sığınsam. Servetimin kırıntıla-

rından da yüz bin frank toplayabilirim nasıl olsa!" Parma'dan üç yüz fersah uzakta süreceği hayatın bütün ayrıntılarını, anlatılamaz zevk anları yaşayarak, hayalinden geçiriyordu: "Orada takma bir adla orduya girebilir... O yiğit Fransızların bir alayına girse, genç Valserra çok geçmeden ün kazanır, mutlu olurdu en sonunda."

Bu güzel hayallerle yine yaşlar boşandı gözlerinden; ancak, tatlı yaşlardı bunlar. Mutluluk hâlâ vardı bir yerde demek! Bu durum uzun sürdü. Zavallı kadın korkunç gerçeği yeniden görmekten dehşet duyuyordu. En sonunda, tanyeri, bahçesindeki ağaçların tepelerine ak bir çizgi çekmeye başlarken, kendini zorladı. "Birkaç saate kadar savaş alanında olacağım!" dedi kendi kendine. "Harekete geçmek gerekecek. Beni öfkelendirecek bir şey olur, Prens bana Fabrizio ile ilgili bir şey söylemeye kalkışırsa, soğukkanlılığımı koruyabileceğimden emin değilim. Vakit geçirmeden, burada karar vermek gerek.

Devlete karşı suç işlemiş sayılırsam, Rassi bu konaktaki her şeye el koydurur. Bu ayın birinde Kont'la ben, hep yaptığımız gibi, polisin aleyhte kullanabileceği bütün kâğıtları yaktık. İşin hoş yanı şu ki, Kont da Güvenlik Bakanı. Az çok para eden üç elmasım var. Grianta'daki eski kayıkçım Fulgenzo yarın Cenevre'ye gidip emin bir yere bırakacak onları. Fabrizio kaçmayı başarabilirse..."

Düşes burada, "Ulu Tanrım, Sen bana yardım et!" dedi, haç çıkardı. "Marki del Dongo çok korkak olduğundan, yasal bir prensin kovuşturduğu kimseyi doyurmanın günah olduğunu düşünecektir. O zaman da Fabrizio hiç olmazsa benim elmaslarımı bulur, karnını doyurur.

Kont'u göndermeli... Olup bitenlerden sonra, onunla yalnız kalmak olanaksız benim için. Zavallı adam! Hiç kötü değil; tersine gevşek, yalnız. Onun bayağı ruhu bizimkiler gibi hiç de yüksek değil. Zavallı Fabrizio! Ne

olurdu bir an için burada olsaydı da, karşılaştığımız tehlikeler konusunda birbirimize akıl danışsaydık!

Kont'un titizliğe varan sakınımı bütün tasarılarımı altüst edebilir, onu da kendimle birlikte felakete sürüklememeliyim zaten... Öyle ya, bu zorba gurura kapılıp beni hapse attırabilir pekâlâ. Suikast hazırlamış olabilirim... Bunu kanıtlamaktan kolay ne var? Beni de kalesine hapsettirir, ben de para dökerek Fabrizio ile bir an için olsun konuşursam, birlikte nasıl yiğitçe ölüme giderdik! Ama bırakalım bu çılgınlıkları. Onun o Rassi olacak adamı, benim işimi zehirle bitirmeyi öğütleyecektir kendisine. Bir arabaya bindirilip sokaklarda dolaştırılırsam sevgili Parmalıların yürekleri yufkalaşır... Ne o! Gene hayallere dalıyorum! Gerçek yazgısı çok acı olan zavallı bir kadının bu çılgınlıklarını hoş görmek gerek! Doğrusu şu ki, Prens beni ölüme gönderemez. Ama beni hapse attırıp orada alıkoymaktan daha kolay şey yok. Zavallı L. için de yapıldığı gibi, konağımın bir köşesine her tür şüpheli kâğıtlar saklatacaktır. O zaman da –ellerinde 'kanıtlayıcı belgeler' diye adlandırılan şeyler bulunacağı için– pek namussuz olmaları gerekmeyen üç yargıçla bir düzine kadar yalancı tanık yeter. Suikast yapmış olmaktan ölüme mahkûm edilebilirim. Prens de, o sonsuz acımasıyla eskiden sarayına kabul edilmek onuruna erdiğimi göz önüne alarak, cezamı on yıl kalebentliğe çevirecektir. Ama ben, Markiz Raversi ile öbür düşmanlarıma bunca saçmalıklar söyleten o sert mizacımı yalancı çıkarmamak için kendimi yiğitçe zehirleyeceğim. Hiç değilse halk bunun böyle olduğuna inanmak gibi bir yücegönüllülük gösterecek. Bahse girerim ki Rassi, hücreme kadar gelerek Prens tarafından bana küçük bir şişe striknin[1] ya da Peróuse afyonu getirmek kibarlığını gösterecektir.

1. Kargabükenden çıkarılan etkili bir zehir. (Y.N.)

Evet, Kont'la çok göze çarpar bir biçimde bozuşmam gerek. Onu da kendimle birlikte felakete sürüklemek istemiyorum çünkü, alçakça bir şey olur bu. Adamcağız o kadar temiz bir yürekle sevdi ki! Benim aptallığım, gerçek bir saray adamında sevebilecek kadar duygu kalacağına inanmak oldu. Prens beni tutuklamak için bir bahane bulacaktır sanırım. Kamuoyunu Fabrizio yüzünden bulandırmaktan korkacaktır. Kont onuruna çok düşkündür. Saraydaki o gülünç ukalaların derin bir şaşkınlıkla çılgınlık diye adlandıracakları işi hemen yapacak, saraydan ayrılacaktır. Mektubun yazıldığı akşam Prens'e karşı geldim; onun yaralanan gururundan da her şeyi bekleyebilirim. Prens olarak doğmuş bir adam kendisinde o akşam yarattığım izlenimi unutur mu hiç! Kont benimle bozuşunca Fabrizio'ya daha yararlı olabilecek bir duruma girecektir. Yalnız, ya Kont benim vereceğim karar yüzünden umutsuzluğa kapılıp da öç alırsa?.. Hayır, böyle bir şey hiç aklına gelmez onun. Prens'in aşağılık ruhu hiç yoktur onda. İstemeyerek de olsa, alçakça bir kararnamenin altına Prens'in imzasını atabilir, ama onur sahibidir. Hem neden öç alacak? Aşkına en ufak gölge düşürmeden onu beş yıl sevdikten sonra, kendisine söyleyeceklerim için mi?

Sevgili Kont,

Sizi sevmek mutluluğuna ermiştim. Bu alev sönüyor, sevmiyorum sizi artık! Yalnız, gönlünüzün derinliklerini bilirim, size sonsuz saygı besliyorum, dostlarımın en iyisi olacaksınız her zaman.

Kibar bir erkek böylesine içten bir söze ne karşılık verebilir? Yeni bir sevgili edinirim; daha doğrusu, toplum bunu böyle sanır. Bu sevgiliye şöyle derim: 'Aslında Prens, Fabrizio'yu, yaptığı sersemlik için cezalandırmakta haklı. Ama sevgili hükümdarımız doğum yıldönü-

münde onu serbest bırakacaktır sanırım.' Altı ay kazanırım böylece. Tedbirli davranmış olmak için edineceğim bu yeni sevgili o satılmış yargıç, o iğrenç cellat, o Rassi olacaktır... Böylece, soylular arasına girecek; kibar çevrelere ben sokmuş olacağım onu. Bağışla beni sevgili Fabrizio! Böyle bir çaba olanak dışındadır benim için. Ne? Üstünde başında hâlâ Kont P. ile D.nin kan lekeleri bulunan bu adam ha? Daha yanıma yaklaşırken tiksintiden bayılırım ya da bıçağı kaptığım gibi onun o iğrenç kalbine saplayıveririm. Olanaksız şeyler isteme benden.

Evet, özellikle Fabrizio'yu unutmak gerek! Prens'e karşı en ufak öfke göstermemeli, her zamanki neşeli tavrımı yeniden takınmalıyım; bu da pek çirkef ruhlu insanlara daha hoş gözükecektir. Önce şundan ki, hükümdarlarına kendi isteğimle boyun eğmiş gibi görüneceğim; sonra da, onlarla alay etmek şöyle dursun, o ufak tefek güzel niteliklerini belirtmeye dikkat edeceğim. Sözgelişi, ulakla Lyon'dan getirttiği, kendisinin de çok hoşlandığı, şapkasındaki beyaz tüyden ötürü Kont Zurla'ya yaranmak için, 'Aman ne güzel tüy!' diyeceğim.

Markiz Raversi'nin çevresindekiler arasından bir sevgili seçsem kendime... Kont çekilirse iktidar partisi o çevre olacak; kabineyi onlar kuracak. O zaman da Raversi'nin bir dostu kale komutanlığına atanacak, Fabio Conti başbakanlığa gelecek çünkü. Prens hoşsohbettir, akıllı adamdır, Kont'un güleryüzlü çalışmasına alışıktır. Bu öküz herifle, bu aptallar kralıyla işleri nasıl yürütecek? Adam bütün ömrü boyunca şu önemli işle uğraşıp durmuştu: Prens Hazretleri'nin askerlerinin üniformaları yedi düğmeli mi olmalı, dokuz düğmeli mi? Beni çok kıskanan bu hayvan herifler –ki senin için tehlikeli olan da bu, sevgili Fabrizio– benim de, senin de yazgını belirleyecekler. Öyleyse Kont'un çekilmesine fırsat vermemek gerek! Hakarete de uğrayacak olsa yerinde kalması

gerekiyor! Öteden beri bir başbakanın yapabileceği en büyük özverinin çekilmek olduğunu düşünür. Aynaya bakıp yaşlandığını anladığı her sefer bu özveriyi yapmayı önerir bana; öyleyse iyiden iyiye bozuşmak gerek. Evet, onun çekilmesini önlemenin tek yolu olarak barışma kalırsa, ancak o zaman barışmak. Ondan ayrılırken elimden geldiği kadar candan, dostça davranacağım elbette. Yalnız, Prens'in yazdırdığı mektuptaki haksız yargılama sözlerini bir saray dalkavuğuna yaraşır biçimde unutuşundan sonra, bana öyle geliyor ki, ondan nefret etmemek için kendisini birkaç ay görmemem gerek. Her şeyin olup bittiği o akşam onun zekâsına ihtiyacım yoktu. Benim söylediklerimi yazması gerekiyordu yalnızca. Benim dayatarak elde etmeyi başardığım o sözleri yazmaktan başka yapacak şeyi yoktu; ama ondaki bayağı dalkavuk alışkanlıkları baskın çıktı. Ertesi gün de bana, 'Prens'e saçma bir yazıyı imzalatamadım; bir af mektubu gerekiyordu,' diyordu. Evet ama böyle adamlardan, Farnese denen bu kibirli, hınçlı canavarlardan ne koparabilirse onu alır insan."

Bunları düşününce, Düşes'in bütün öfkesi yeniden canlandı. "Prens beni aldattı, hem de kalleşçe!" diyordu. "Bağışlanacak yanı yok bu adamın. Akıllı, kurnaz, kafası işlek ama ondaki en aşağılık şey, tutkuları. Kont da, ben de yirmi kere dikkat ettik. Küçük düşürülmek istendiğini sandığı anda bayağılaşıveriyor. Oysa Fabrizio'nun suçunun siyasetle ilgisi yok. Prens'in mutlu ülkesinde her yıl bunun gibi yüz tane önemsiz cinayet işleniyor. Üstelik, Kont yemin ederek, 'En doğru bilgileri edindim, Fabrizio suçsuz,' demişti bana. O Giletti hiç de korkak adam değilmiş. Sınırdan iki adım uzaktayken, sevgilisinin hoşuna giden bir rakipten kurtulmak gelivermiş içinden birdenbire."

Düşes, Fabrizio'nun suçlu olduğuna inanmanın

mümkün olup olmadığını incelemek için, uzun uzun düşündü. Yeğeni ayarında soylu bir kişinin bir soytarının küstahlığından kurtulmasının pek büyük bir suç olduğuna inanmıyordu. Yalnız, bulunduğu umutsuzluk içinde, Fabrizio'nun bu suçsuzluğunu kanıtlamak için uğraşmak zorunda kalacağını belli belirsiz sezmeye başlıyordu. Sonunda, "Hah!" dedi. "İşte kesin bir kanıt... Fabrizio da zavallı Pietranera gibi. Her zaman, her cebinde bir silah vardır. Oysa o gün elinde tek atışlı külüstür bir tüfek varmış, onu da işçilerinin birinden ödünç almış üstelik. Beni aldattığı, hem de çok kalleşçe aldattığı için nefret ediyorum Prens'ten. Af mektubunu yazdırdıktan sonra zavallı çocuğu Bologna'dan kaçırttı. Bu hesap görülecektir!"

Düşes, bu uzun umutsuzluk nöbeti yüzünden bitkin düşmüştü. Sabahın beşine doğru, hizmetine bakan kadınları çağırdı. Bunlar bir çığlık kopardılar. Onu karyolasına uzanmış, üzerinde elbisesiyle, elmaslarıyla, yatağın çarşafları gibi bembeyaz gözleri kapalı görünce, ölmüş de rahat döşeğine yatırılmış gibi geldi. Zili çalmış olduğunu hatırlamasalar, bayılıp kendinden geçmiş olduğunu sanacaklardı. Duygusuz yanaklarının üzerine ara sıra birkaç damla yaş süzülüyordu. Kadınlar, onun bir işareti üzerine, yatırılmak istediğini anladılar.

Kont, Bakan Zurla'nın gece eğlencesinden sonra Düşes'in evine iki kere gelmişti. Her seferinde geri çevrildiği için ona şöyle yazdı: "Sizden, kendim için bir öğüt isteyeceğim. Bana yapılan bu hakaretten sonra, görevimde kalayım mı?" Sonra şunları ekledi: "Delikanlı suçsuz. Ama suçlu bile olsa, onu açıktan açığa koruyan bana bunu haber vermeden tutuklanmalı mıydı?" Düşes bu mektubu ertesi sabah gördü ancak.

Kont'ta erdem denen şey yoktu; hatta, şu da eklenebilir ki, Liberallerin "erdem" sözüyle anlatmak istedikleri şey (yani büyük yığınları mutlu kılma yollarını araştır-

mak), bir aldatmaca gibi geliyordu ona. Her şeyden önce Kont Mosca della Rovere'nin mutluluğunu aramak zorunda sanıyordu kendini. Yalnız, çekilmekten söz ederken çok onurlu davranıyor, çok açık konuşuyordu. Düşes'e ömründe yalan söylemiş değildi. Genç kadın da bu mektuba hiç aldırmadı zaten; tutacağı yolu çizmişti, çok da çetindi bu yol: "Fabrizio'yu unutmuş gibi görünmek!" Bu özveriyi yaptıktan sonra hiçbir şeyi umursadığı yoktu.

Kont, Sanseverina Konağı'na yirmi kez uğramıştı belki. En sonunda, ertesi gün öğleüzeri içeriye alındı. Düşes'i görünce donakaldı. İçinden, "Kırk yaşında!" dedi. "Daha dün ne genç, ne alımlıydı! Clelia, Conti ile uzun uzun konuştuğu sırada da çok genç göründüğünü, başka türlü bir çekiciliği olduğunu herkes söyledi bana."

Düşes'in tavrı da, sesi de kişiliğinin görünüşü kadar garipti. Her türlü tutkudan, insanca ilgiden, öfkeden uzak olan bu tavır karşısında, Kont sarardı. Bir dostunun halini hatırlattı bu ona... Birkaç ay önce, ölmek üzere olan bu adama son kutsama töreni yapılmıştı; sonra da adam Kont'la görüşmek istemişti.

Düşes onunla ancak birkaç dakika sonra konuşabildi. Kont'a baktı. Gözleri fersizdi. Tatlı olmasına çalıştığı hafif bir sesle tane tane konuşuyordu, "Ayrılalım, sevgili Kont," dedi. "Ayrılmamız gerek! Tanrı biliyor ki beş yıl boyunca size olan davranışımda hiçbir kusur işlemiş değilim. Parlak bir hayat yaşattınız bana. Grianta'da kalsaydım can sıkıntısı gibi acı bir yazgım olacaktı... Siz olmasaydınız birkaç yıl erken yaşlanacaktım... Ben de size yalnız mutluluk vermeye çalıştım. Sizi sevdiğim içindir ki –Fransa'da denildiği gibi– bu dostça ayrılığı öneriyorum."

Kont anlamıyordu. Düşes söylediklerini birkaç kez daha söylemek zorunda kaldı. O zaman, Kont ölü gibi sarardı. Düşes'in yatağının önünde diz çökerek, çıldırası-

ya seven akıllı bir erkeğe derin bir şaşkınlığın, en büyük umutsuzluğun söyletebileceği ne varsa hepsini söyledi. İkide bir istifasını vermeyi, sevgilisinin ardından Parma'ya bin fersah uzakta ıssız bir yere gitmeyi öneriyordu.

En sonunda, Düşes, yarı doğrularak, "Fabrizio buradayken gitmekten söz edebiliyorsunuz bana!" diye haykırdı. Bu Fabrizio adının acı bir etki yarattığını fark ettiği için, biraz dinlendikten sonra, Kont'un elini hafifçe sıkarak, "Hayır, sevgili dostum," dedi. "Sizi otuzundan sonra artık duyulmayan o tutkuyla, o coşkunlukla sevdiğimi söyleyecek değilim; bu yaşı çoktan aşmış bulunuyorum. Fabrizio'yu sevdiğimi size söylemiş olacaklar, bu kötü sarayda bu söylenti dolaştı çünkü." Bu kötü sözünü söylerken, konuşma sırasında gözleri ilk kez parladı. "Tanrı huzurunda, Fabrizio'nun başı üzerine size yemin ederim ki, onunla aramda bir başkasının görmeye katlanamayacağı en ufak şey dahi geçmiş değildir. Onu tıpkı bir abla gibi sevdiğimi de söylemem. Deyim yerindeyse, içgüdüyle seviyorum onu ben. Ondaki o içten, kusursuz yiğitliği seviyorum. Bu özelliklerinin kendisi farkında değil, denebilir. Bu hayranlığın o Waterloo'dan döndükten sonra başladığını hatırlıyorum. On yedi yaşındaydı ama yine de çocuktu. Bütün derdi, savaşa gerçekten katılıp katılmadığını, katıldıysa, "Ben de çarpıştım," diyebilip diyemeyeceğini bilmekten ibaretti. Hiçbir düşman bataryasına, hiçbir düşman birliğine saldırmış değildi çünkü. Bu önemli konu üzerinde yaptığımız tartışmalar sırasındadır ki, bana sevimli gelmeye başladı. Onun o büyük ruhu belirmeye başlıyordu karşımda. Onun yerinde iyi yetiştirilmiş bir delikanlı olsa, ne ustalıklı yalanlar uydurmazdı! Sözün kısası, o mutlu olmazsa ben de mutlu olamam. İşte size gönlümün içinde bulunduğu hali çok iyi anlatan bir söz. Bu, gerçeğin kendisi değilse bile, benim gerçek diye bütün gördüğüm bundan ibaret."

Kont bu açık, içten tavırdan cesaret buldu, Düşes'in elini öpmek istedi. Genç kadın bir çeşit tiksintiyle elini geri çekti. "Geçti o günler," dedi. "Otuz yedi yaşında bir kadınım. Yaşlılığın eşiğine geldim, bunun bütün bezginliklerini şimdiden duyuyorum, mezara bile yaklaştım belki. O anın korkunç olduğunu söylüyorlar ama ben istek duyuyor gibiyim. Yaşlılığın en kötü belirtisini seziyorum... Bu korkunç felaket yüreğimdeki ateşi söndürdü, sevemiyorum artık. Eskiden sevmiş olduğum bir kimsenin ancak gölgesini görüyorum sizde, sevgili Kont. Daha ileri giderek söyleyeyim; beni sizinle böyle konuşmaya iten şey, minnet duygusudur yalnızca."

Kont ikide bir, "Benim halim ne olacak?" diyordu. "Ben ki size ilk günlerdekinden, sizi Scala'da gördüğüm zamankinden daha büyük bir tutkuyla bağlıyım."

Düşes, "Size açıkça bir şey söyleyeyim mi, sevgili dostum; sevgiden söz etmek beni sıkıyor, ayıp gibi görünüyor bana," dedi. Sonra gülümsemeye çalıştı: "Hadi bakalım, yiğit olun! Akıllı olun, olaylar karşısında kendinizi koyvermeyin. Yabancılar sizi gerçekten nasıl görüyorlarsa benim için de öyle olun! İtalya'nın yüzyıllar boyu yetiştirdiği en usta adam, en büyük siyaset adamı!"

Kont ayağa kalktı, bir süre hiçbir şey söylemeden dolaştı. Sonunda, "Olanaksız, sevgilim!" dedi. "Ben en zorlu sevginin acıları içinde kıvranıyorum, sizse aklımı kullanmaya çağırıyorsunuz beni! Akıl diye bir şey yok bende artık!"

Düşes sert bir sesle, "Sevgiden söz etmeyelim, rica ederim!" dedi. İki saatlik konuşmadan sonra sesi ilk kez kişiliği, özelliği olmayan bir tona bürünmüştü. Kont, kendisi umutsuzluk içindeyken, onu avutmaya çalıştı.

Düşes, Kont'un "Umudu kesmemek gerek," deyip ileri sürdüğü nedenlere hiç karşılık vermeden, "Beni aldattı!" diye bağırıyordu. "Çok kalleşçe aldattı beni!" Yü-

zündeki o ölüm sarılığı bir an için kayboldu. Kont, o zorlu coşkunluk anında bile, onun kollarını kaldıracak gücü olmadığına dikkat etti.

"Ah Tanrım, belki de yalnızca hastadır!" diye düşündü. "Ama böyle de olsa, çok ağır bir hastalığın başlangıcı bu besbelli." Bunun üzerine, kaygılandı, ülkenin, İtalya'nın ileri gelen doktoru ünlü Razori'yi getirtmeyi önerdi.

Düşes, "Bir yabancıya ne denli büyük bir umutsuzluk içinde olduğumu görme zevkini tattıracaksınız demek ha?" dedi. "Bir düşmanın öğüdü mü bu, yoksa bir dostun mu?" Sonra da garip garip baktı onun yüzüne.

Kont umutsuzluk içinde, "Olan oldu!" dedi. "Beni sevmiyor artık. Dahası var! Hep gördüğümüz onurlu insanlar sırasına bile sokmuyor beni." Sonra acele acele konuştu:

"Size şunu söylemeliyim ki, ben her şeyden önce bizi çok üzen o tutuklama olayı üzerinde bilgi edinmek istedim. Tuhaf değil mi, olumlu hiçbir şey bilmiyorum daha. Yakındaki karakolun jandarmalarını sorguya çektirdim. Tutuklunun Castelnovo yolundan geldiğini görmüşler, arabasının ardından gitme emrini almışlar. Bruno'yu hemen yolladım. Gayretli olduğu kadar sadık, özverili olduğunu da bilirsiniz. Fabrizio'nun nerede, nasıl tutuklandığını öğrenmek için karakoldan karakola giderek soruşturma yapacak."

Düşes, Fabrizio adını duyunca, hafif bir sarsıntı geçirdi. Konuşacak duruma gelir gelmez, "Affedersiniz, dostum," dedi, "çok ilgilendiriyor verdiğiniz bu bilgiler beni. Hepsini anlatın, en küçük olayları bile anlatın!"

Kont onu biraz oyalayabilmek için aldırmaz bir tavır takınmaya çalışarak, "Anlatayım," dedi. "Bruno'ya güvenilir birini gönderip Bologna'ya kadar uzanmasını emretmek istiyorum. Genç dostumuzu oradan kaçırmışlardır belki. Son mektubunun tarihi neydi?"

"Salı günü yazmış. Beş gün oluyor."

"Mektup postada açılmış mıydı?"

"Açıldığını gösteren hiçbir iz yok. Şunu da söyleyeyim ki, berbat bir kâğıda yazılmıştı. Adres bir kadın elinden çıkmış. Adres benim oda hizmetçimin akrabası yaşlı bir çamaşırcı kadının adresi. Çamaşırcı kadın ortada bir gönül işi var sanıyor; Checchina da, hiçbir şey eklemeden, posta paralarını ödüyor ona."

Kont tam bir işadamı tavrı takınmıştı. Düşes'le tartışarak Fabrizio'nun Bologna'dan hangi gün kaçırıldığını bulmaya çalıştı. Öteden beri çok ölçülü olduğundan, takınılması gereken tavrın bu olduğunu ancak o zaman fark etti. Bu ayrıntılar zavallı kadını ilgilendirir, biraz oyalar gibiydi. Kont âşık olmasaydı bu çok basit fikir daha odaya girerken gelirdi aklına. Sadık Bruno'ya yeni emirler yollasın diye, Düşes hemen gönderdi onu. Yalnız, Kont gitmeden önce, mahkeme kararının, Prens'in Düşes'e hitaben yazılan mektubu imzalayışından önce mi verildiğini incelemek üzere tartıştıkları sırada, genç kadın bu fırsattan yararlanarak aceleyle, "Sizin yazdığınız, Prens'in de imzaladığı mektuba 'haksız yargılama' sözlerini koymadınız diye hiç sitem edecek değilim," dedi. "Saray adamı damarınız tutmuştu o sırada. Kendiniz de farkında olmadan efendinizin çıkarını arkadaşınızın çıkarından üstün tuttunuz. Evet, ben ne söylersem onu yapıyorsunuz, hem de uzun süreden beri; ama yaradılışınızı değiştirmek elinizde değil. Bakan olmak için büyük yetenekleriniz var; öte yandan, bu mesleğin içgüdüsü de var sizde. Haksız sözünün mektuptan çıkarılması benim için çok zararlı oldu, ama bu yüzden size sitemde bulunmayı aklımdan bile geçirmiyorum. İstenerek değil de, içgüdüye uyularak işlenmiş bir suç bu."

Sonra sesinin tonunu değiştirip çok emredici bir tavır takındı. "Şunu da unutmayın ki, Fabrizio'nun kaçırılışından ötürü pek de aşırı bir üzüntü duymuş değilim;

bu ülkeden uzaklaşmayı düşünmedim bile, Prens'e karşı da saygıyla doluyum. İşte, sizin söyleyecekleriniz bunlar olacak, benim size söyleyeceklerim de şunlar: Bundan sonra tutumuma yalnız kendim yön vermek istediğim için, sizden dostça, yani iyi bir eski dost olarak ayrılmak istiyorum. Diyelim ki altmış yaşındayım, içimdeki genç kadın öldü, dünyada hiçbir şeyi aşırı görmüyorum, hiç kimseyi de sevemiyorum artık. Ancak, durumunuzu tehlikeye sokacak olursam, şimdikinden daha çok üzülürüm. Tasarılarım arasında genç bir sevgilim varmış gibi görünmek de bulunabilir. Bunun için üzülmenizi istemiyorum. Fabrizio'nun mutluluğu üzerine yemin edebilirim ki," diye başladı. Bu sözü söyledikten sonra yarım dakika durdu, "Beş yıldır hiçbir zaman aldatmadım sizi. Oldukça uzun bir süre," diye devam etti. Sonra gülümsemeye çalıştı, çok solgun olan yanakları titredi, dudakları açılmadı: "Şunu da yeminle söyleyeyim ki, böyle bir şeyi ne tasarladım, ne de istedim; böylece bilin, beni de rahat bırakın."

Kont, Sanseverina Konağı'ndan umutsuzluk içinde çıktı. Düşes'in kendisinden ayrılmaya kesin kararlı olduğunu görüyordu. Hiç böylesine zorlu bir sevgi duymuş değildi. Bu da sık sık üzerine dönmek zorunda olduğum şeylerden biridir, İtalya dışında böyle şeylere pek rastlanmaz çünkü. Kont evine dönünce Castelnovo, Bologna yolları üzerine altışar kişi yolladı, hepsine de mektuplar verdi. Sonra kendi kendine, "İyi ama, iş bu kadarla bitmiyor," dedi zavallı Kont. "Prens'in aklına eserse çocukcağızı idam ettirebilir; o uğursuz mektubun yazıldığı gün Düşes'in takındığı tavrın öcünü almak için yapar bunu. Düşes'in aşılması gereken bir sınırı aştığını seziyordum. Durumu onarmak için de 'haksız yargılama' sözlerini yazmamak gibi inanılmaz bir aptallık ettim; Hükümdar'ı bağlayan tek şey buydu oysa... Ama canım! Bir şeyle

bağlı mıdır bu adamlar sanki? Ömrümde yaptığım en büyük yanlış da bu; hayatıma değer kazandırabilecek her şeyi rastlantıya bıraktım. Şimdi de çalışıp çabalayıp açıkgözlük göstererek bu sersemliği onarmak gerek, ama özsaygımdan biraz özveride bulunarak da sonunda hiç bir şey elde edemezsem, bu adamı yüzüstü bırakırım. Yüksek siyaset hayalleriyle, kendini Lombardiya'nın meşruti kralı ilan ettirme düşünceleri varken benim yerime başkasını nasıl bulacak, görürüz... Fabrizio Conti aptalın biri, Rassi'nin becerisi de iktidarın hoşuna gitmeyen bir kimseyi yasal yollarla astırmaktan ibaret..."

Fabrizio'ya gösterilen sert davranışlar basit bir tutuklamanın gereklerini aşarsa, bakanlıktan çekilmeye böylece kesin karar verdikten sonra, şöyle düşündü: "Bu adama yapılan tedbirsizce meydan okuma, Düşes'in gururunu harekete geçirip beni mutluluğumdan etti ama onurum da bana kalacak hiç olmazsa... Gerçekten de, madem görevime aldırış ettiğim yok, daha bu sabah bana olanaksız gibi görünen yüz çeşit işe girişebilirim. Sözgelişi, Fabrizio'yu kaçırmak için insan gücünün yapabileceği her şeyi deneyeceğim..." Kont sözlerini yarıda bıraktı, gözleri de sanki beklenmedik bir mutluluğu görüyormuş gibi aşırı derecede açıldı, "Ulu Tanrım!" diye haykırdı. "Düşes kaçmaktan söz etmedi bana. Ömründe ilk kez içten davranmadı mı yoksa? Çıkardığı dargınlığın nedeni de yalnızca Prens'e oyun oynamamı istemesinden mi ibaret? Öyleyse bu iş oldu demektir!"

Gözleri bütün alaycı kurnazlığını yeniden edinmişlerdi. Yine düşüncelerine devam etti: "Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı olacak o sevimli Rassi, Avrupa'da bizi lekeleyen bütün mahkeme kararları için efendisinden para alıyor, ama efendisinin sırlarını açıklamak için benim vereceğim parayı 'almam' diyecek çapta adam değildir. Bu hayvanın bir sevgilisi, bir de günah çıkaran

papazı var, ama sevgilisi çok bayağı olduğu için onunla konuşamam, ertesi gün bu konuşmayı o çevredeki bütün manav kadınlara anlatır çünkü." Bu umut ışığıyla canlanmış, kilisenin yolunu tutmuştu bile. Yürüyüşündeki çevikliğe kendisi de şaştı, üzüntüsüne karşın gülümsedi. "Artık bakan olmamak ne iyi şey!" diye düşündü. İtalya'daki birçok kilise gibi, bu büyük kilise de bir sokaktan öbürüne geçit veriyordu. Kont Başpiskopos'un yardımcılarından birinin kilisenin içinden geçmekte olduğunu uzaktan gördü.

"İyi oldu sizi gördüğüm," dedi. "Monsenyör Başpiskopos'un yanına kadar çıkmak gibi romatizmam için öldürücü bir yorgunluktan kurtarıp iyilik etmiş olacaksınız bana. Ayin gereçlerinin durduğu odaya kadar inmek lütfunda bulunursa kendisine çok minnettar kalırım." Başpiskopos bu habere çok sevindi. Bakana Fabrizio hakkında söyleyeceği çok şey vardı. Kont bunların boş sözlerden ibaret olduğunu anladı, hiç kulak vermek istemedi.

"San Paolo Kilisesi'nin başrahip yardımcısı olan Dugnani nasıl adamdır?" diye sordu.

Başpiskopos, "Aklı az, yükselme hırsı çok biridir," dedi. "Eğlenceye düşkün olduğundan pek ince eleyip sık dokumaz; çok da yoksuldur!"

Bakan, "Aman Monsenyör, Tacitus gibi betimlediniz adamı!" dedi, gülerek izin isteyip ayrıldı. Bakanlığa döner dönmez de Rahip Dugnani'yi çağırttı, "Yakın dostum Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'nin günahlarını siz çıkartıyormuşsunuz. Bana söyleyecek bir şeyi yok mu acaba?" dedi. Sonra başka şey söylemeden, aşırı teşrifata da kaçmadan Dugnani'yi uğurladı.

XVII

Kont artık bakan değilmiş gibi görüyordu kendini. "Gözden düştükten sonra kaç tane atımız olabilecek acaba? Bakanlıktan çekilmemi böyle niteleyecekler çünkü," diyordu. Varlığının da hesabını yaptı... Bakan olduğu sırada seksen bin franklık malı mülkü vardı. İnceden inceye hesapladıktan sonra şimdiki varlığının yüz beş bin frangı bile bulmadığını görerek pek şaştı. "Çok çok yirmi bin frank kazanç demektir bu," diye düşündü. "Kabul etmek gerek, koca sersemin biriyim ben! Parma' da tek insan yoktur ki, benim yüz elli bin frank servetim olduğunu sanmasın. Prens de bu konuda, herhangi bir kimseden farksızdır. Beni yoksulluk içinde görünce varlığımı saklamayı iyi bildiğimi söyleyecekler. Ama yemin ederim, üç ay daha bakanlıkta kalırsam bu varlığın üç kat olduğunu göreceğiz." Kont bu düşünceyi Düşes'e mektup yazmak için fırsat bildi, dört elle de sarıldı buna. Aralarındaki ilişkilerin bu durumunda mektup yazışını bağışlatmak için, mektubunu sayılarla, hesaplarla doldurdu. "Üçümüzün, yani Fabrizio'nun, sizin, benim, Napoli'de geçinebilmek için topu topu seksen bin frankımız olacak," diyordu; "Fabrizio ile ikimizin, tek binek atımız olacak." Mektubunu daha yeni göndermişti ki, Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'nin

geldiğini haber verdiler. Onu, küstahlığa varan bir kibirle karşıladı.

"Bu nasıl iş, efendim!" dedi. "Benim koruduğum bir fesatçıyı Bologna'dan kaçırıyorsunuz, üstelik kafasını kesmek istiyorsunuz, bana da hiçbir şey söylemiyorsunuz! Yerime gelecek kimsenin adını biliyor musunuz bari? General Conti mi, yoksa siz mi?"

Rassi donakaldı. Kibar çevrelerle pek az ilişkisi olduğundan, Kont'un ciddi konuşup konuşmadığını sezemedi. Kıpkırmızı oldu, anlaşılmaz birkaç söz geveledi. Kont ona bakıyor, şaşkınlığını gördükçe zevk alıyordu. Rassi birdenbire kendini toparladı, çok rahat bir tavırla, Kont Almaviva'nın suçüstü yakaladığı Figaro tavrıyla karşılık verdi:

"Doğrusu, Kont Hazretleri, Ekselanslarına bin dereden su getirecek değilim. Bütün sorularınıza, sanki günah çıkaran papazımla konuşur gibi karşılık vermem için ne verirsiniz bana?"

"Ülkemizin nişanı olan San Paolo Haçı'nı ya da –bana bunun için bir fırsat sağlayabilirseniz– para."

"San Paolo Haçı daha iyi; soyluluk sağlar bana çünkü."

"Nasıl olur, sevgili Bakanım, bizim zavallı soylularımıza hâlâ önem mi veriyorsunuz siz?"

Rassi, mesleğinin verdiği bütün utanmazlıkla konuştu: "Soylu doğmuş olsaydım, astırdığım adamların akrabaları benden nefret ederlerdi, ama küçük görmezlerdi."

Kont "Peki," dedi, "ben sizi küçümsenmekten kurtaracağım, siz de beni bilgisizlikten kurtarın. Fabrizio'yu ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

"Doğrusu, Prens de çok güç durumda. Armida'nın[1]

1. İtalyan Rönesansı'nın geç dönem şairlerinden Torguato Tasso'nun yazdığı "Kurtarılmış Kudüs" adlı destandaki güzel kadın kahramanlardan biri olan Armida, Savaşçı Renaud'yu büyülü bahçelerine çekerek Haçlı ordusundan uzaklaştırmıştı. (Ç.N.)

çok güzel gözlerine vurularak –biraz patavatsızca konuştuğum için beni bağışlayın ama Prens'in kendi kullandığı deyimlerdir bunlar– Armida'nın çok güzel gözlerine vurularak kendisini silkip atmanızdan korkuyor, ki kendisi de o gözlere büsbütün ilgisiz değil. Lombardiya işlerini yönetecek bir siz varsınız oysa." Rassi alçak sesle ekledi: "Hatta diyebilirim ki sizin için önemli bir fırsat da var ortada, bana vereceğiniz San Paolo nişanına değer. Prens ulusal ödül olarak size kendi mülklerinden ayıracağı altı yüz bin frank değerinde güzel bir çiftlik ya da üç yüz bin gümüş para ikramiyesi verecek, ama Fabrizio del Dongo'nun başına gelenlere karışmamaya ya da hiç değilse bu işten ona ancak herkesin yanında söz etmeye razı olursanız."

Kont, "Ben bundan daha iyisini bekliyordum, Fabrizio işine karışmazsam Düşes'le aram açılır," dedi.

"Prens de öyle söylüyor zaten... Söz aramızda, Düşes'e çok kızgın olduğu kesin. Şimdi bekâr kaldığınıza göre, bu sevimli hanımla bozuşmanızın karşılığı olarak, kendisiyle kardeş çocuğu olan yaşlı Prenses Isota ile evlenmek istemenizden korkuyor, Prenses de daha elli yaşında."

"Çok iyi bilmiş. Efendimiz ülkesindeki insanların en zekisidir."

Kont bu yaşlı Prenses'le evlenmek gibi garip bir düşünceyi hiçbir zaman beslemiş değildi. Saray teşrifatından çok sıkılan bir insan için bundan daha yersiz bir şey olamazdı. Koltuğunun yanındaki küçük masanın mermeri üzerinde duran enfiye kutusuyla oynamaya başladı. Rassi onun bu sıkıntılı davranışında kendine aslan payı çıkarma olanağını gördü. Gözleri ışıldadı.

"Kont Hazretleri, ya altı yüz bin franklık çiftliği ya da para ikramiyesini kabul buyurmak isterseniz, aracı olarak benden başka hiç kimseyi lütfen seçmemenizi

rica edeceğim," dedi. Sonra sesini alçalttı: "Para ikramiyesini artırmak, çiftlik arazisine oldukça önemli bir orman bile ekletmek işini ben üzerime alırım. Ekselansları hapse tıkılan o toy delikanlıdan Prens'e söz ederken biraz yumuşak, idareli konuşmak lütfunda bulunurlarsa, ulusun minnetini göstermek için kendisine sunacağı toprağı dükalık haline getirmek de mümkün olur belki. Ekselanslarına yine söylüyorum; Prens şu sırada Düşes'ten nefret ediyor, ama çok da güç durumda; o kadar ki, bana açıklamaya cesaret edemediği gizli bir şeyler bulunduğunu sanır gibi oldum. Aslını ararsanız, ortada çok kârlı bir iş de var. Ben Prens'in en gizli sırlarını size satarım; hem gayet serbestçe yaparım bu işi, herkes beni can düşmanınız biliyor çünkü. Prens, Düşes'e çok kızgın, ama hepimiz gibi o da Milano bölgesine ilişkin gizli girişimleri dünyada yalnız sizin iyi bir sonuca ulaştırabileceğinize inanmış bulunuyor." Rassi gittikçe ateşleniyordu, "Ekselansları Hükümdar'ın sözlerini kendisine harfi harfine yinelememe izin verirler mi?" dedi. "Sözlerin sıralanışında çoğu zaman öyle bir özellik vardır ki, onları başka türlü aktarmak hiçbir şey anlatamaz, siz benden daha iyi görebilirsiniz bunu."

Kont dalgın bir tavırla altın enfiye kutusunu masanın mermerine vurmaya devam ederek, "Her şeye izin veriyorum; minnettar da olurum," dedi.

"Bana nişandan ayrı olarak, başkasına devredilebilir soyluluk belgesi de verin, son derece mutlu olurum o zaman. Prens'e bana soyluluk vermesini söylediğim zaman, 'Senin gibi alçağa soyluluk ha!' diyor. 'Yarından tezi yok, dükkânı kapatmak gerek; Parma'da kimse soylu olmak istemez artık.' Milano bölgesi işine gelince; daha üç gün önce Prens bana, 'Bizim entrikaların gidişini izleyebilecek tek düzenbaz odur. Onu kovarsam ya da Düşes'in peşine takılıp giderse, benim de günün birinde bütün

İtalya'nın çok sevilen liberal şefi olmak umudundan vazgeçmem gerek,' diyordu."

Bu sözleri duyunca Kont rahat bir soluk aldı, "Fabrizio ölmeyecek!" diye düşündü.

Rassi ömrü boyunca bir kere olsun Başbakan'la böyle içli dışlı konuşamamıştı. Mutluluktan sarhoş bir haldeydi. Kendini şu Rassi adını bırakmak üzere görüyordu. Ülkede bu ad, aşağı, bayağı ne varsa onlarla aynı anlama geliyordu çünkü. Halk tabakası kuduz köpeklere Rassi diyordu. Biri ötekine Rassi dedi diye, birkaç gün önce askerler düello etmişlerdi. Hafta geçmiyordu ki bu zavallı ad bir yerginin içinde yer almasın. On altı yaşında genç, masum bir öğrenci olan oğlu, adı öğrenilince, kahvelerden kovuluyordu.

Durumunun bütün o güzelim anılarını acı acı aklına getirince, Rassi boş bulundu, sandalyesini bakanın koltuğuna yaklaştırarak, "Bir çiftliğim var," dedi, "adı Riva. Ben de Baron Riva olmak isterdim."

Bakan, "Neden olmasın?" dedi.

Rassi kabına sığamıyordu artık. "Kont Hazretleri," dedi, "saygısızlık etmek cüretinde bulunacağım. İsteklerinizin amacının ne olduğunu çözmek cesaretini göstereceğim. Prenses Isota ile evlenmek istiyorsunuz, soylu bir emel bu. Bir kere akraba oldunuz mu, gözden düşmekten de kurtulmuş olursunuz, bizim herifi kıskıvrak bağlarsınız. Şunu da gizlemeyeceğim; Prenses'le evlenme konusu onu dehşete düşürüyor. Yalnız, işlerinizi becerikli birinin eline verir, bol da para öderseniz, sonucun başarılı olacağından umutsuzluğa düşülemez."

"Evet, azizim Baron, umutsuzlanıyordum. Benim adıma söyleyeceğiniz bütün sözleri şimdiden benimsemiyorum. Ancak, bu onurlu evliliğin isteklerini en sonunda gerçekleştirdiği, bana devlet içinde böylesine yüksek bir durum sağladığı gün, ben size kendi param-

dan 300 bin frank vereceğim ya da Prens'ten, bu paraya yeğleyeceğiniz bir lütufta bulunmasını isteyeceğim."

Okurlar, bu konuşmayı uzun bulacaktır... Oysa biz onları yarısından çoğunu okumaktan kurtardık. Daha iki saat sürdü bu konuşma. Rassi, Kont'un evinden mutluluktan çıldırmış bir halde çıktı.

Kont da Fabrizio'yu kurtarma konusunda büyük umutlar beslemeye başladı, istifasını vermeye de her zamankinden çok kararlıydı. İktidara Rassi ile General Conti gibi adamların geçmesiyle kendi saygınlığının yenilenmesi gerektiğini düşünüyordu. Prens'ten öç almak için bir olanağın belirdiğini sezinleyerek büyük zevk duyuyordu. "Düşes'i uzaklaştırabilir," diyordu. "Ama Lombardiya'nın meşruti kralı olma umudundan da vazgeçer." Gülünç bir hayaldi bu... Prens çok akıllı adamdı ama bu işi düşüne düşüne delice âşık olmuştu buna.

Kont, Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı ile yaptığı konuşmayı anlatmak üzere Düşes'in evine koşarken, sevincinden kabına sığamıyordu. Ne yazık ki kapıyı kendisine kapalı buldu. Kapıcı, hanımının kendisine verdiği bu emri ona açıklamaya pek cesaret edemiyordu. Kont üzgün üzgün bakanlık konağına döndü. Uğradığı felaket Prens'in sırdaşıyla yaptığı konuşma üzerine duyduğu sevinci olduğu gibi yok etmişti. Hiçbir şeyle uğraşmayı canı istemediğinden, üzgün üzgün tablolar galerisinde dolaşıyordu. Bir çeyrek saat sonra da şu mektubu aldı:

Sevgili ve yakın dostum,

Bundan böyle yalnızca dost kalacağımız artık bir gerçek olduğuna göre, beni ancak haftada üç kere gelip göreceksiniz. Gönlümü her zaman sevinçle doldurmuş olan bu ziyaretlerinizi on beş güne kadar ayda iki kereye indireceğiz. Bana hoş görünmek istiyorsanız, ilişkimizin bir anlamda kesilmesi demek olan bu durumu her yana yayınız. Eskiden size karşı bes-

lediğim sevgiyi bana hemen hemen bütünüyle geri vermek istiyorsanız, kendinize yeni bir kadın arkadaş da seçmelisiniz. Bana gelince, yaramazlıklar yapmak için büyük tasarılarım var... Toplum hayatına çok yakından karışmayı düşünüyorum; felaketlerimi bana unutturacak zeki bir erkek bile bulacağım belki. Bir dost olarak gönlümdeki başköşeyi hep size ayıracağım elbette. Yalnız, davranışlarımın sizin sağduyunuzla yönetildiğinin söylenmesini istemem artık. Asıl istediğim, vereceğiniz kararlar üzerinde her türlü etkiyi kaybetmiş olduğumun herkes tarafından iyice bilinmesidir. Sözün kısası, sevgili Kont, şuna inanın ki, siz hep benim en sevdiğim dost olacaksınız; ama başka şey değil. Eski duruma dönmek konusunda hiçbir düşünce beslememenizi rica ederim, her şey kesinlikle bitmiştir. Dostluğuma her zaman için güveniniz.

Bu son darbe Kont'un cesaretini çok sarstı. Prens'e güzel bir mektup yazarak bütün görevlerinden çekildiğini bildirdi. Mektubu Düşes'e yollayarak bunu saraya ulaştırmasını rica etti. Biraz sonra istifa mektubu yırtılarak dört parçaya bölünmüş bir halde geri geldi. Kâğıdın boş parçasına Düşes, "Hayır, bin kere hayır!" diye yazmıştı.

Zavallı Bakan'ın umutsuzluğunu anlatmak güç olur. İkide bir kendi kendine, "Hakkı var, kabul ediyorum," diyordu. "'Haksız yargılama' diye yazmayışım korkunç bir felaket. Davranışım Fabrizio'nun ölümüne yol açacak. Bu ise beni ölüme sürükler." Hükümdar'ın sarayına çağrılmadan gitmek istemiyordu. Rassi'ye San Paolo nişanının şövalyelik rütbesini veren, devredilebilir soyluluk unvanını bağışlayan mektubu yüreği sızlayarak yazdı. Buna yarım sayfalık bir rapor da ekleyerek, bu önlemi gerektiren siyasal nedenleri Prens'e anlattı. Bunların güzelce iki kopyasını çıkarıp Düşes'e yolladı, bu yüzden de üzgün bir sevinç duydu.

Bir sürü tahminlere dalıp gidiyor, sevdiği kadının

ileride nasıl bir tavır takınacağını sezmeye çalışıyordu. "Bunu kendisi de bilmiyor," diyordu. "Kesin olan tek şey varsa o da, tüm dünya bir araya gelse, bana bıldırmiş olduğu kararlardan dönmeyeceğidir." Mutsuzluğunu daha da artıran bir şey vardı; Düşes'i suçlamaya dili bir türlü varmıyordu. "Beni severek lütufta bulundu," diyordu. "Şimdi de bir yanlıştan dolayı beni sevmekten vazgeçti. Bu yanlış istemeyerek yapıldı ama korkunç bir sonuç doğurabilir. Sızlanmaya hiç hakkım yok." Ertesi sabah, Düşes'in kibar çevre toplantılarına yeniden gitmeye başladığını öğrendi. Düşes, bir önceki günün akşamı, kabul günü düzenleyen bütün evlere uğramıştı. Kont onunla aynı salonda karşılaşsaydı ne yapardı? Nasıl konuşurdu onunla? Ona söz söylemek için ne gibi bir tavır takınırdı? Nasıl olurdu da onunla konuşmazdı?

Ertesi gün, kara bir gün oldu. Fabrizio'nun idam edileceği söylentisi ağızdan ağıza yayılıyordu. Kentte heyecan başladı. Prens'in, onun iyi aileden olduğunu göz önüne alarak, kafasını kestirme kararını verme lütfunda bulunduğu da ekleniyordu.

Kont kendi kendine, "Ben öldürüyorum onu!" dedi. "Artık Düşes'in yüzünü görmeyi aklımdan çıkarmalıyım." Bu oldukça basit yargıya rağmen, üç kez onun kapısının önünden geçmekten kendini alamadı. Dikkati üzerine çekmemek için, yayan gidiyordu. Umutsuzluğu içinde ona mektup yazacak cesareti bile buldu. Rassi'yi iki kez çağırmıştı ama adam görünmemişti. Kont, "Kalleşlik ediyor bana, alçak!" diye düşündü.

Ertesi gün üç önemli haber Parma'nın yüksek tabakasını, hatta burjuvaziyi de allak bullak ediyordu. Fabrizio'nun idamı iyiden iyiye kesinleşmişti. Bu haberin yanı sıra şöyle garip bir durum da vardı: Düşes pek öyle telaşa kapılmış görünmüyordu. Görünüşe bakılırsa, genç sevgilisi için ancak oldukça ılımlı bir üzüntü göstermek-

teydi. Bununla birlikte, oldukça ciddi bir rahatsızlığın yol açtığı solgunluktan sonsuz bir ustalıkla yararlanıyordu. Fabrizio'nun tutuklanmasıyla başlamıştı bu hastalık. Burjuvalar bu ayrıntıları duyunca bunda saray mensubu bir hanımefendinin katı yürekliliğini görüyorlardı. Yalnız, "Ayıp olmasın diye bir de Fabrizio'nun anısına bir özveri olarak, Kont Mosca ile ilişkilerini kesmiş," deniyordu. Parma'nın dindar insanları, "Ne ahlaksızlık!" diye haykırıyorlardı. İnanılır şey değildi ama Düşes daha şimdiden saraydaki en yakışıklı gençlerin iltifatlarına kulak vermeye hazırmış gibi görünüyordu. Başka birtakım gariplikler arasında, herkes bir şeye daha dikkat etmişti: Düşes, Markiz Raversi'nin şimdiki sevgilisi Kont Baldi ile bir konuşma sırasında, pek neşeli görünmüştü. Velleja Şatosu'na sık sık gidişinden dolayı da çok takılmıştı ona. Küçük burjuvalarla halk tabakası, Fabrizio'nun öldürüleceği haberine çok öfkelenmişti. Bunu Kont Mosca'nın kıskançlığına yoruyorlardı. Saray çevreleri de Kont'la çok uğraşıyor; ama bunu onunla alay etmek için yapıyorlardı. Bildirdiğimiz önemli haberlerin üçüncüsü de, Kont'un istifasından başka bir şey değildi. Elli altı yaşında gülünç bir âşığın, uzun zamandır kendisine bir delikanlıyı yeğleyen kalpsiz bir kadın yüzüstü bıraktı diye üzülerek, çok yüksek bir mevkii feda edişiyle herkes alay ediyordu. Kendisine danışılmadan, korumakta olduğu bir delikanlının başının kesileceği ülkede başbakan olarak kalmanın Kont için onuru bakımından olanaksız olduğunu sezmek zekâsını, daha doğrusu duygululuğunu, yalnız Başpiskopos gösterdi. Kont'un istifa haberi General Fabio Conti'nin damla hastalığını iyileştirmek gibi bir etki yaptı. Bunu, sırası gelince, bütün kent halkı Fabrizio'nun ne zaman idam edileceğini soruştururken onun kalede nasıl vakit geçirdiğini bildirirken anlatacağız.

Ertesi gün Kont Bologna'ya yolladığı sadık adamı

Bruno'yu yine gördü. Bu adam odasına girerken de içi ezildi. Bruno'yu görünce Düşes'le hemen hemen anlaşarak onu Bologna'ya gönderirken içinde bulunduğu mutluluğu hatırlamıştı. Bruno Bologna'dan geliyordu, ama orada hiçbir bilgi elde edememişti. Lodovico'yu da hapiste bulmuştu. Castelnovo Valisi, onu köyünün cezaevine atmıştı.

Kont, "Yine Bologna'ya göndereceğim seni," dedi. "Düşes, Fabrizio'nun başına gelen felaketin ayrıntılarını öğrenerek, acı bir zevk duymak istiyor. Gidip Castelnovo'daki jandarma karakol komutanını gör..."

Sözlerini yarıda bırakarak, "Hayır, hayır!" diye bağırdı. "Hemen Lombardiya'ya git, bize haber gönderenlere bol bol para dağıt. Bu adamların hepsinden en cesaret verici nitelikte raporlar elde etmek istiyorum." Bruno görevinin amacını iyice anladıktan sonra, kendisine bu konuda yetki veren mektupları yazmaya başladı. Kont ona son buyruklarını verdiği sırada baştan başa yalan olmakla birlikte çok iyi yazılmış bir mektup aldı. Bir dost bir dostuna mektup yazıyor da ondan bir hizmet istiyordu sanki. Mektubu yazan dost, Prens'ten başkası değildi. Birtakım istifa tasarılarından söz edildiğini duyduğu için dostu Kont Mosca'ya başbakanlıkta kalması için yalvarıyordu. Bunu, ondan dostluk adına, yurdun karşılaştığı tehlikeler adına istiyordu. Efendisi olarak bunu emrediyordu ona... Kralının kendi nişanından iki tanesini emrine verdiğini, bunun birini kendine alıkoyduğunu, öbürünü de sevgili Kont Mosca'sına gönderdiğini ekliyordu.

Kont şaşakalan Bruno'nun önünde öfkeyle haykırdı:

"Bu hayvan herif felaketime yol açıyor benim! Bir enayiyi faka bastırmak için çok kere birlikte hazırladığımız iki yüzlü sözlerle beni kafese koyacağını sanıyor!"

Kendisine verilecek nişanı kabul etmedi. Yazdığı karşılıkta da sağlık durumunun başbakanlık gibi yorucu

bir görevi uzun süre yürütebilmek konusunda kendisine pek umut vermediğini bildirdi. Çok öfkeliydi; biraz sonra Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'nin geldiğini haber verdiler. Kont onu da hırpaladı:

"Ee, sana soyluluk verdiğim için küstahlığa başlıyorsun ha? Başlıca ödevin bana teşekkür etmek olduğu halde, dün niye gelmedin ha, uşak kılıklı adam?"

Rassi küfre aldıracak bir kimse değildi. Prens onu her gün böyle karşılardı zaten. Ne var ki, baron olmak istiyordu, kendisini akıllıca savundu. Bundan kolay şey de yoktu, "Prens beni dün bütün gün bir masanın başına mıhladı, saraydan çıkamadım," dedi. "Prens Hazretleri o kötü yazımla bir sürü diplomatik belgeleri kopya ettirdi bana. Hepsi de öyle aptalca, öyle gevezece şeylerdi ki, galiba tek amacı beni orada hapis tutmaktı. En sonunda, açlıktan ölürken, saat beşe doğru, izin koparabildim. O zaman da, 'Doğru evine git, bütün gece bir yere çıkma sakın!' dedi. Gerçekten de onun çok iyi tanıdığım özel hafiyelerinden ikisinin bizim sokakta gece yarısına kadar dolaştıklarını gördüm. Bu sabah fırsat bulur bulmaz bir araba getirttim, kilisenin kapısına kadar gittim. Arabadan usulca indim. Sonra koşmaya başlayarak kilisenin içinden geçtim, şimdi de buradayım işte. Şu anda Zatıaliniz kendisine hoş görünmek istediğim tek insan sizsiniz yeryüzünde."

"Ben de iyi kötü uydurulmuş bütün bu masallara hiç inanmıyorum, maskara! Önceki gün bana Fabrizio'dan söz etmeye yanaşmadın. Sır saklamak için gösterdiğin titizliğe, ettiğin yeminlere saygı gösterdim. Hoş, senin gibi bir yaratık için yemin denen şey çok çok bir bahaneden ibarettir ya, neyse. Bugün ise gerçeği öğrenmek istiyorum. Zavallı delikanlıyı Giletti'nin katili olarak ölüme mahkûm ettiren o gülünç söylentiler de ne oluyor?"

"Şahsınıza bu dedikodular hakkında kimse benden

daha iyi haber veremez. Hükümdar'ın buyruğu üzerine bu söylentilerin yayılmasını ben sağladım çünkü. Düşünüyorum da, dün bütün gün beni hapis tutması, size bu olayı anlatmamı önlemek isteyişinden ileri geliyor, diyorum kendi kendime. Prens benim deli olmadığımı bilir; onun için de size nişanımı getirip, 'Bunu göğsüme kendi elinizle takın, lütfen!' diye yalvaracağımı da iyi biliyordu."

Kont, "Boş söz istemem, asıl konuya gelelim!" diye bağırdı.

"Prens elbette ki Fabrizio del Dongo aleyhinde bir idam kararını elinde bulundurmak ister. Yalnız, siz de biliyorsunuzdur, ortada yirmi yıllık pranga cezası var. Bunu da, kararın ertesi günü, kendisi on iki yıl kalebentliğe çevirdi. Bunun yanı sıra cuma günleri hükümlüye yalnız kuru ekmek ile su verilmesi gibi birtakım dinsel ıvır zıvırlar da var."

"Ben de ortada yalnız hapis cezası olduğunu bildiğim için, Fabrizio'nun yakında idam edileceği yolunda kentte dolaşan söylentileri duyunca korkmuştum. Kont Palanza'nın ölümünü hatırlıyorum, ne de güzel örtbas edivermiştiniz onu!"

Rassi hiç istifini bozmadan, "İşte asıl o zaman nişan verilmeliydi bana!" dedi. "İşi bitirmek benim elimde olduğundan, adam da bu ölümü istediğine göre, hesabını görmek gerekiyordu. O zaman aptallık ettim, bu deneyime dayanarak da bugün benim yaptığımı yapmanızı öğütlemek cüretinde bulunuyorum size." Bu benzetme Kont'a pek çirkin gözüktü, Rassi'yi tekmelememek için kendini zor tuttu. Rassi bir hukukçu mantığıyla, hiçbir hakaretin etkilemediği bir adamın kendine olan tam güveniyle devam etti:

"Her şeyden önce, Fabrizio del Dongo'nun idamı diye bir şey söz konusu olamaz. Prens cesaret edemez buna! Zaman çok değişti! Sonra, artık soylu olan, sayenizde

de baron olmayı uman ben, bu işe alet olmam. Oysa, zatıalinizin de bildiği gibi, cellat ancak benden emir alabilir; Şövalye Rassi ise Fabrizio del Dongo aleyhinde bir emir vermeyecektir hiçbir zaman, yeminle söylüyorum bunu size."

Kont onu sert bir tavırla süzerek, "Akıllılık etmiş olursunuz," dedi.

Rassi gülümseyerek devam etti: "Yalnız, bir şeyi belirteyim. Ben resmî ölümlere karışırım sadece. Sinyor del Dongo da karın ağrısından ölürse bunu benden bilmeyin! Bilmem neden, Prens Hazretleri Sanseverina'ya çok kızgın..." Üç gün önce olsaydı, "Düşes" derdi ama bütün kent halkı gibi o da, genç kadının Başbakan'la ilişkilerinin kesildiğini biliyordu. Kont "Düşes" unvanının böyle bir adamın ağzında yer almayışına şaştı, bundan ne kadar hoşlandığı da anlaşılabilir. Rassi'ye derin bir hınçla baktı. Sonra içinden, "Sevgili meleğim!" dedi. "Sana olan sevgimi emirlerine körü körüne boyun eğerek gösterebilirim ancak." Sonra Rassi'ye döndü, "Açık söylemek gerekirse, Düşes'in kaprislerine pek ilgi göstermiyorum. Ancak, Fabrizio denen haylazı o tanıtmıştı bana. Fabrizio pekâlâ Napoli'de kalabilir, buraya gelip de işlerimizi karıştırmazdı. Bu yüzden, ben de onun benim zamanımda idam edilmesini istemiyorum. O hapisten çıktıktan bir hafta sonra da baron olacaksınız, şeref sözü veriyorum size," dedi.

"Öyleyse, Kont Hazretleri, ben ancak on iki yıl dolduktan sonra baron olabileceğim... Prens çok kızgın çünkü; gizlemeye çalışsa da Düşes'e karşı da öyle büyük hıncı var ki..."

"Prens de tuhaf doğrusu! Başbakanı artık Düşes'i korumadığına göre, hıncını gizleyecek ne var? Ama beni bayağılıkla, hele kıskançlıkla suçlasınlar istemem. Düşes'i bu ülkeye ben getirttim, Fabrizio hapiste ölecek

olursa, yalnız baron olmamakla kalmayacaksınız, bıçaklanacaksınız da belki. Neyse, bırakalım bu ıvır zıvırları... Varlığımın hesabını yaptım, topu topu 20 bin frank gelirim olabileceğini gördüm; bunun üzerine de Hükümdar'a istifamı sunmayı tasarladım. Napoli Kralı'nın bana iş vereceğini umar gibiyim. O büyük kentte beni eğlendirecek şeyler var, şu anda da bunlara muhtacım. Parma gibi köy bozuntusu bir yerde bulamam bunları. Prenses Isota'nın benimle evlenmesini sağladığınız sürece kalacağım burada..."

Konuşma bu yönde uzun uzun sürdü gitti. Rassi kalkıp gideceği sırada, Kont pek aldırmaz bir tavırla, "Fabrizio'nun beni aldatmakta olduğu söylendi, biliyorsunuz," dedi. "Düşes'in sevgililerinden biri de oymuş yani. Bu söylentiye inanmıyorum, bunu yalanlamak için de şu keseyi Fabrizio'ya ulaştırmanızı istiyorum."

Rassi korktu, keseye bakarak, "Evet ama, Kont Hazretleri, çok para var bu kesede, oysa kurallar..." diye kekeledi.

Kont derin bir küçümsemeyle, "Bu para sizin için çok olabilir," dedi. "Sizin gibi bir burjuva hapisteki arkadaşına para yollamaya kalkar da on altın verirse, iflas ettiğini sanır. Bense Fabrizio bu on bin frangı alsın, üstelik saray da bu paranın gönderildiğini hiç bilmesin istiyorum."

Rassi korkmuştu. Karşılık vermek istedi ama Kont kapıyı öfkeyle onun yüzüne kapadı. İçinden, "Bu adamlar iktidarı küstahlığın gerisinde görürler ancak!" diyordu. Bunu dedikten sonra, o koskoca Bakan öyle gülünç bir davranışta bulundu ki, anlatırken utanıyoruz. Koşup gitti, masasından Düşes'in minyatür bir portresini aldı, ateşli öpücüklere boğdu. "Bağışla beni, sevgili meleğim!" diye bağırıyordu. "Senden saygısızca söz etmek cüretini gösteren bu uşak herifi kendi ellerimle pencereden aşağı atmadığım için bağışla beni! Ama böyle aşırı bir sabırla

davranışım sana boyun eğmek içindir! Sonra, beklemekle hiçbir şey de kaybetmiş olmayacak ki!"

Resimle uzun uzun konuştuktan sonra, göğsünün içinde yüreğinin yandığını duyarken, aklına gülünç bir şey geldi, bunu da çocukça bir aceleyle yaptı. Sırmalı bir elbise giyip yaşlı Prenses Isota'yı görmeye gitti. Yılbaşı günü dışında, ömründe onun evine ayak basmış değildi. Prenses'i bir sürü köpeğinin ortasında, süslenip püslenmiş, takmış takıştırmış buldu, saraya gider gibi elmaslar bile takmıştı. Kont, "Prenses Hazretleri belki de çıkmak istiyorlardı, tasarılarını ben bozmuş olmayayım?" dedi. Prenses de Parma hanedanından olan bir kimsenin mevkii bakımından her zaman bu kılıkta olması gerektiğini söyledi. Kont, başına gelen felaketlerden beri ilk olarak gülümsedi. "İyi yaptım buraya gelmekle," diye düşündü. "Bugünden tezi yok ilanı aşk etmeliyim ona." Prenses zekâsıyla ün kazanmış bulunan, üstelik başbakan olan bir adamın, evine kadar gelmesinden pek hoşlanmıştı. Evde kalmış olan zavallı kızcağız bu gibi ziyaretlere hiç alışık değildi. Kont ustalıklı bir girişle söze başladı, basit bir soyluyla saltanat sürmekte olan hanedan mensuplarını her zaman için birbirlerinden ayıracak olan dev uçurumu belirtti.

Prenses, "Bir ayrım yapmak gerek," dedi. "Sözgelişi, bir Fransa kralının kızı taç giyeceğini hiçbir zaman umamaz. Ama Parma hanedanında durum hiç de böyle değildir. Onun içindir ki, biz Farneseler, dış görünüşümüzde, ağırbaşlılığımızı az çok korumak durumundayız. Sözgelişi, gördüğünüz gibi zavallı bir prenses olan ben, günün birinde benim de başbakanım olmanızın olanaksız olduğunu söyleyemem."

Bu düşüncedeki hiç beklenmedik tuhaflık Kont'u yine pek güldürdü.

Prenses Isota, Başbakan'ın sevgisini açıklayışını din-

lerken kıpkırmızı olmuştu. Kont, Prenses'in evinden çıkarken, saray mabeyincilerinden birine rastladı. Adam, "Prens Hazretleri acele sizi istiyorlar," dedi.

Başbakan, Prensine oyun ettiği için kendinden çok hoşnut, "Hastayım," dedi. Sonra öfkeyle bağırdı: "Hem beni çileden çıkarıyorsunuz, hem de size hizmet etmemi istiyorsunuz! Ama şunu bilin ki, Prensim, iktidarı ulu Tanrı'dan almış olmak yeterli değildir bugünkü günde. Zorba olmak için çok akıllı olmak, sağlam bir kişiliğe sahip bulunmak da gerekir."

Sonra mabeyinciyi gönderdi. Adam bu hastanın turp gibi oluşuna çok şaşmıştı. Kont gidip General Fabio Conti üzerinde sözü çok geçen iki saray adamını görmeyi eğlenceli buldu. Onu asıl korkudan titreten, bütün cesaretini kıran şey, Kale Komutanı'nın eskiden suçlanmış olduğu bir olaydı. Adam kendi kişisel düşmanı olan bir yüzbaşıdan, *Peróuse afyonu* denilen zehir sayesinde kurtulmuştu.

Kont, Düşes'in kalede kendisine yandaşlar bulmak için bir haftadır delice para harcadığını biliyordu. Ona kalırsa, başarı umudu çok azdı, çünkü bütün gözler üzerindeydi daha. Bu zavallı kadının denediği bütün ayartma girişimlerini anlatacak değiliz. Düşes umutsuzluk içindeydi, kendisine her bakımdan bağlı her tür adam da yardım ediyordu ona. Yalnız, küçük zorba saraylarında belki tek bir şey vardır ki pek başarılı olarak yerine getirilir. Bu da, tutuklulara göz kulak olma işidir. Düşes'in altınları her rütbeden sekiz on kişinin kaleden kovulmasından başka bir sonuç vermedi.

XVIII

Sözün kısası, hapiste olan Fabrizio'ya besledikleri tam bağlılığa karşın, Düşes ile Başbakan onun için pek az şey yapabilmişlerdi. Fabrizio'ya karşı Prens öfkeli, sarayla halk da güceniktiler, başına felaket geldiğini görmekten hoşlanıyorlardı. Çok mutlu olmuştu o çünkü. Düşes avuç dolusu altın saçmıştı, ama kaleyi kuşatma işinde bir adım atamamıştı. Gün geçmiyordu ki, Markiz Raversi ya da Şövalye Riscara, General Fabio Conti'ye yeni bir haber ulaştırmasınlar. Onun zayıflığını destekliyorlardı.

Daha önce de söylediğimiz gibi, hapsedildiği gün Fabrizio önce Kale Komutanı'nın konağına götürüldü. Burası geçen yüzyılda Vanvitelli'nin çizdiği plana göre yapılmış, güzel, küçük bir yerdi. Mimar bunu, kocaman yuvarlak burcun tabyası üzerine, yüz seksen ayak yüksekliğe kondurmuştu. Kocaman burcun sırtında bir devenin hörgücü gibi tek başına yükselen bu küçük konağın pencerelerinden Fabrizio çok uzaklara kadar kırları, Alp dağlarını, kalenin dibinden akan, kentten dört fersah ileride sağa kıvrılarak Po Irmağı'na dökülen Parma Çayı'nı görebiliyordu. Yeşil kırlar ortasında uçsuz bucaksız bir ak lekeler zinciri oluşturan bu çayın sol kıyısından ötede, İtalya'nın kuzeyinde yükselen Alp Dağları'nın ko-

caman duvarındaki doruklardan her birini açık seçik görerek hayran kalıyordu. Her zaman, hatta o sırada olduğu gibi, ağustos ayında bile hep karla örtülü olan bu doruklar, bu cayır cayır yanan kırların ortasında insana, hayalden de olsa, biraz serinlik verir. İnsan bunların en küçük ayrıntılarını bile gözle seçebilir, ama kaleden otuz fersahı aşkın uzaklıktadır bunlar. Şirin komutanlık konağının bu çok geniş manzarasını, güneydeki bir köşeye doğru, Farnese Burcu kapatır. İşte bu kulede Fabrizio için çabucak bir oda hazırlanıvermişti. Okurun belki hatırlayacağı üzere, büyük burcun tabyasındaki bu ikinci burç, Teseus'un oğlu Hippolitos'un yaptırdığının tam tersine, genç bir üvey annenin iltifatlarına ilgisiz kalmamış olan bir veliaht onuruna yaptırılmıştı. Prenses birkaç saat içinde öldü. Prens'in oğluysa ancak on yedi yıl sonra, babasının ölümü üzerine onun tahtına çıkınca, özgürlüğüne kavuşabildi. Fabrizio'yu üç çeyrek saat sonra çıkarmış oldukları bu Farnese Burcu dışarıdan çok çirkindir. Büyük burcun tabyası üzerinde on beş metre kadar yüksekliktedir, üzeri de birçok yıldırımsavarla doludur. Her yerden görünen bu cezaevini Prens'in karısı yaptırmıştı; Prens de, karısından hoşnut olmadığı için, uyruklarını bu yapının yıllardır var olduğuna inandırmak gibi garip bir iddiaya kapıldı. Onun için "Farnese Burcu" adını taktı ona. Bu yapıdan söz etmek yasaktı, Parma kentinin her yanından, o çevredeki ovalardan, duvarcıların bu beş köşe yapıyı oluşturan taşların her birini yerli yerine koydukları açıkça görülüyordu. Yapıya eni altmış santim genişlikte, yüz yirmi santim yükseklikte bir kapıdan giriliyordu. Yapının eski olduğunu kanıtlamak için de bu kapının üstüne ünlü General Alessandro Farnese'nin IV. Henri'yi Paris'ten uzaklaşmaya zorlayışını gösteren çok güzel bir kabartma yerleştirildi. Manzarası çok güzel olan bu Farnese Burcu, en azından on iki

metre uzunlukta, bir o kadar genişlikte bir giriş katından ibarettir. İçi de bodur sütunlarla doludur, ölçüsüzce geniş olan bu yerin beş metre yüksekliği bile yoktur çünkü. Muhafız birliği buradadır; ortada merdiven, bir sütunun çevresinde kıvrıla kıvrıla yükselir; çok çok altmış santim genişlikte, telkâri olarak yapılmış çok hafif bir merdivendir bu. Fabrizio kendisine eşlik eden gardiyanların ağırlığı altında titreyen bu merdivenden çıkınca, çok güzel bir birinci katı oluşturan yedi metreyi aşkın yükseklikte geniş salonlara ulaştı. Bunlar ömrünün en güzel on yedi yılını burada geçirmiş olan genç prens için çok süslü döşenmişti. Bu bölümün uçlarından birinde, yeni tutukluya çok görkemli bir küçük kilise gösterildi. Duvarlarıyla kubbesi baştan başa kara mermerle kaplıydı. Yine kara renkteki sütunlar kara duvarlar boyunca onlara değmemecesine sıra sıra dizilmişti. Duvarlar çok zarif yontularak çapraz iki kemik üzerine yerleştirilmiş, dev ölçüde ak mermerden kurukafalarla süslüydü. Fabrizio, "Öldürmeyen bir hıncın buluşu bütün bunlar! Bana göstermek de nereden akıllarına geldi?" diye düşündü.

Yine bir sütunun çevresine yerleştirilmiş telkâri, çok hafif, demir bir merdivenden bu cezaevinin ikinci katına çıkılıyordu. Bu ikinci kattaki beş metre kadar yüksekliktekı odalarda da, General Fabio Conti, bir yıldır dehasını göstermekteydi. Eskiden Prens'in uşaklarının oturdukları bu odaların pencerelerine, ilk iş olarak, onun denetiminde sağlam demir parmaklıklar takılmıştı. Odalar yuvarlak büyük burcun tabyasını oluşturan döşeme taşlarından on metreyi aşkın yükseklikteydiler. Yapının ortasındaki karanlık bir aralıktan geçilerek, hepsi ikişer pencereli olan bu odalara ulaşılıyordu. Fabrizio bu çok dar aralıkta, tavana kadar yükselen kocaman parmaklıklardan oluşan yan yana üç demir kapı gördü. Bütün bu güzel buluşların planları, kesitleri, önden görünüşleri Ge-

neral'in her hafta efendisinin huzuruna çıkmasını gerektirmişti. Bu odalardan birine yerleştirilen bir suikastçı, insanlığa aykırı davranış gördüğünden kimseye sızlanamazdı, ama yine hiç kimseyle de ilişki kuramaz, dışarıdan işitilmeden de hiçbir harekette bulunamazdı. General her odaya bir metre yükseklikte peykeler oluşturan iri meşe kalasları koydurtmuştu. Kendisine Güvenlik Bakanı olma hakkını veren en önemli buluşu da buydu. Bu peykelerin üzerlerine tahtadan, üç metre yükseklikte, çok ses veren bir kulübe oturtmuştu ki bu yalnız pencerelerin bulunduğu yanda duvara değiyordu. Öbür üç yanda, cezaevinin iri yontma taşlardan yapılmış asıl duvarıyla kulübenin tahtadan üç yanı arasında bir buçuk metre kadar genişlikte küçük bir aralık vardı. Kulübenin çift kat ceviz, meşe, çam tahtasından yapılmış dört yüzü birbirlerine demir cıvatalarla, çok sayıda çiviyle sımsıkı tutturulmuştu.

Fabrizio, General Fabio Conti'nin başyapıtı olan bu odalardan birine konuldu. "Körü körüne boyun eğme" gibi güzel bir ad takılmıştı buna. Genç adam hemen pencerelere koştu. Manzara çok güzeldi. Ufkun kuzeydoğuya bakan bir tek küçük köşesini Kale Komutanı'nın iki katlı zarif konağının damı kapatıyordu. Yer katında kurmay heyetinin büroları vardı. Fabrizio'nun gözleri de önce ikinci katın pencerelerinden birine takıldı. Güzel kafesler içinde çok sayıda kuş vardı burada. Gardiyanlar çevresinde dolaşıp dururlarken, Fabrizio kuşların ötüşlerini dinleyerek, akşam güneşinin son ışıklarını selamlayışlarını seyrederek oyalanıyordu. O kafesli pencere, kendi pencerelerinden birine yedi sekiz metre bile uzakta değildi, bir buçuk iki metre de daha aşağıdaydı. Bu yüzden, Fabrizio kuşlara tepeden bakıyordu.

O gece ay vardı, Fabrizio odasına girdiği sırada ay, ufkun sağ yanında, Alpler'in Treviso'ya doğru uzanan

zinciri üzerinde görkemle yükseliyordu. Saat akşamın daha sekiz buçuğuydu. Ufkun öbür ucunda, batıda, turuncuya çalan kızıllıkta parlak bir alacakaranlık, Viso Dağı ile Alpler'in Nice'ten Moncenisio'ya, Torino'ya doğru yükselen öbür tepelerinin çizgilerini açık seçik belirtiyordu. Fabrizio başına gelen felaketi daha uzun düşünmeden, bu yüce manzara karşısında heyecanlanıp hayranlık duydu. "Clelia Conti bu büyüleyici dünyada yaşıyor demek!" diye düşündü. "Düşünceli, ağırbaşlı ruhuyla, bu manzaradan, herhangi birinden çok daha fazla zevk alır. İnsan burada kendini Parma'dan yüz fersah uzaktaki ıssız dağlardaymış sanıyor." Fabrizio pencerenin önünde iki saati aşkın durarak ruhuna seslenen bu manzarayı hayran hayran seyretti. Kale Komutanı'nın zarif konağına da sık sık baktı. Birdenbire bağırdı: "İyi ama cezaevi mi burası? Benim bu kadar korktuğum yer burası mıydı?" Kahramanımız adım başında can sıkıntısı, üzüntü görecek yerde, cezaevinin güzellikleriyle büyüleniyordu sanki.

Korkunç bir gürültü birden dikkatini gerçeğin üzerine çekti. Bir kafese benzeyen, özellikle çok ses veren tahta odası şiddetle sarsılıyordu. Köpek havlamaları, keskin, kısa çığlıklar bu garip gürültüyü tamamlıyordu. Fabrizio, "Bu da ne? Bu kadar erken mi kaçabileceğim yoksa?" diye düşündü. Biraz sonra da öyle gülmeye başladı ki, belki bir cezaevinde hiç böyle gülünmemişti. Genera!'in emri üzerine, gardiyanlarla birlikte yukarıya İngiliz cinsi bir de köpek çıkarmışlardı. Önemli tutukluların bekçiliğini yapmakla görevli olan bu azılı köpek, geceyi Fabrizio'nun kafesinin çevresinde çok ustalıkla yapılmış boşlukta geçirecekti. Köpekle gardiyan odanın asıl zeminindeki döşeme taşlarıyla, tutuklunun duyulmadan tek adım atamadığı tahta döşeme arasında bulunan üç ayak genişlikteki boşlukta yatacaklardı.

Fabrizio "körü körüne boyun eğme" odasına geldiği sırada burası yüze yakın çok iri farenin işgali altındaydı, bunlar her yana kaçıştılar. İngiliz kurt köpeğiyle bir tür İspanyol köpeği kırması olan bu hayvan hiç de güzel değildi. Buna karşılık çok çevik davrandı. Onu ahşap odanın tabanı altındaki döşeme taşlarının üzerine bağlamışlardı ama farelerin yanı başından geçtiklerini sezince öylesine çırpındı ki, sonunda başını tasmasından çıkarabildi. Bunun üzerine de, gürültüsü, Fabrizio'yu daldığı –hiç de üzüntülü olmayan– hayallerden uyandıran o yaman savaş patlak verdi. Köpeğin ilk ısırışından kurtulan fareler ahşap odaya çıkınca köpek de taş döşemelerden Fabrizio'nun kulübesine çıkan altı basamağı onların ardı sıra tırmandı. O zaman başka türlü korkunç bir gürültü başladı. Kulübe temellerine kadar sarsılıyordu. Fabrizio deli gibi gülüyor, gözlerinden yaş geliyordu. Gülmekte ondan geri kalmayan Gardiyan Grillo kapıyı kapamıştı. Fareleri kovalayan köpeğe engel olacak hiçbir şey yoktu, oda bomboştu çünkü. Avcı köpeğin sıçrayışlarını engelleyen tek şey bir köşede duran demir sobaydı. Köpek bütün düşmanlarının hakkından gelince Fabrizio onu çağırıp okşadı, kendini sevdirmeyi başardı. "Bu köpek duvarın üstünden atladığımı görürse havlamaz," diye düşündü ama bu ince siyaset, yalnızca bir aldatmacaydı; içinde bulunduğu ruh halinde, o köpekle oynamak hoşuna gidiyordu. Ruhunun derinliğinde, hiç aklından geçirmediği bir gariplikle, gizli bir sevinç hüküm sürüyordu.

Köpekle birlikte koşup iyice soluk soluğa geldikten sonra, Gardiyan'a, "Adın ne senin?" diye sordu.

"Grillo, tüzüğün izin verdiği bütün konularda zatıalilerine hizmete de hazırım."

"Peki, azizim Grillo! Giletti adında biri yol ortasında beni öldürmeye kalkıştı, ben de kendimi savundum, onu öldürdüm. Gerekirse yine öldürürüm. Yalnız, konu-

ğunuz olduğum sürece keyifli bir hayat sürmek istiyorum. Şeflerinden izin al, git Sanseverina Konağı'ndan çamaşır iste. Ayrıca da bol bol Asti şarabı al bana."

Piemonte'de, ünlü şair Alfieri'nin yurdunda yapılan oldukça iyi bir köpüklü şaraptır bu. Gardiyanların da aralarında bulunduğu meraklılar sınıfınca özellikle çok sevilir. Bu efendilerden sekiz on tanesi Prens'in birinci kattaki dairesinden aldıkları çok eski, çok yaldızlı birtakım eşyaları Fabrizio'nun ahşap odasına taşımaya uğraşıyorlardı. Asti şarabıyla ilgili olarak söylenen sözler hepsinin zihninde saygılı yankılar yarattı. Elden gelen her şey yapıldıysa da Fabrizio o ilk gece pek yetersiz biçimde yerleşebildi. Bir şişe iyi şarap bulamadığı için canı sıkılmış göründü ancak. Gardiyanlar giderken, "İyi bir çocuğa benziyor," dediler. "Bir eksiği var yalnız! Bizim efendiler bıraksalar da ona para getiren olsa."

Fabrizio yalnız kalıp bütün bu gürültüden sonra biraz kendine gelince, Treviso'dan Viso'ya uzanan o engin ufka, Alp Dağları'nın yayılıp giden zincirine, karla örtülü tepelere, yıldızlara bakarak, "Buraya nasıl olup da cezaevi denir?" diye düşündü. "Üstelik de cezaevinde geçen ilk gece! Clelia Conti'nin göklerde böyle yalnız kalmaktan hoşlanmasını anlıyorum. Aşağıda zihnimizi kurcalayan küçüklüklerden, kötülüklerden bin fersah uzaktaymış gibi geliyor insana. Şurada, penceremin altındaki kuşlar onunsa, kendisini de göreceğim... Yüzü kızaracak mı beni görünce?" Kahramanımız bu önemli soruyu zihninde evirip çevirerek gecenin çok geç saatinde uykuya dalabildi.

Tek bir kez öfkelenmeden hapiste geçirdiği bu ilk gecenin ertesinde ancak İngiliz cinsi köpekle konuşmak zorunda kaldı. Gardiyan Grillo ona hep sevimli gözlerle bakıyordu, ama yeni bir emir onu dilsiz kılıyordu; ne çamaşır getiriyordu, ne şarap.

Fabrizio, uyanınca, "Clelia'yı görecek miyim?" diye

düşündü. "Bu kuşlar da onun mu, acaba?" Kuşlar cıvıldaşmaya, ötüşmeye başlıyorlardı. Bu yükseklikte de havalarda duyulabilen tek gürültü buydu. Bu kadar yüksekte hüküm süren bu engin sessizlik Fabrizio için yenilikle, zevkle dolu bir duygu oldu. Komşusu kuşların gün ışığını kesik, çok canlı cıvıltılarla selamlayışlarını hayran hayran dinliyordu. İçinden de, "Bu kuşlar onunsa o da bir ara şurada, penceremin önünde görünecektir," diyordu. Birinci katlarının karşısında Parma Kalesi'nin sanki bir ileri istihkâm gibi yükseldiği Alpler'in uçsuz bucaksız zincirlerini inceliyor, bakışları her an limon ağacından, maundan yapılmış, yaldızlı tellerle süslenmiş, kuşhane görevi gören çok aydınlık odanın ortasında yükselen görkemli kafeslere çevriliyordu. Burası, konağın ikinci katında saat on birden dörde kadar güneş görmeyen tek odaydı. Farnese Burcu koruyordu onu çünkü. Fabrizio bunu neden sonra öğrendi.

"Ben bu Tanrısal, düşünceli yüzü bekliyorum. Beni görünce de biraz kızaracak belki. Ama onun yerine kuşlara bakmakla görevli bayağı bir oda hizmetçisinin ablak suratını görürsem ne üzülürüm!" diye düşündü. "Şu da var ki, Clelia'yı görürsem, o beni görmeye tenezzül edecek mi acaba? Göze çarpmak için saygısızlıklar yapmak gerek. Benim durumumda insanın birtakım ayrıcalıkları olmalı. İkimiz de burada yalnızız; toplumdan da öyle uzağız ki! Ben tutukluyum, görünüşe göre General Fabio Conti ile onun gibi başka sefillerin "emirleri altında bulunan kimseler" diye adlandırdıkları biri... Yalnız, Clelia öyle akıllı –daha doğrusu, Kont'un dediği gibi, öyle duygulu– ki! Onun dediğine bakılırsa, babasının görevini küçümsüyordur belki. Üzgün tavrı da bundan ileri geliyor galiba! Kederlenmek için soylu bir neden! Ama aslına bakılırsa, ben de hiç yabancı değilim onun için. Dün akşam nasıl da alçakgönüllülük dolu bir incelikle

selamladı beni! Çok iyi hatırlıyorum, Como Gölü yakınında rastlaştığımızda şöyle demiştim ona: 'Bir gün sizin Parma'daki güzel tablolarınızı görmeye geleceğim. Fabrizio del Dongo adını hatırlayabilecek misiniz?' Sonra içine bir kuşku düştü: 'Unuttu mu acaba? O kadar gençti ki o zaman!'"

Fabrizio düşüncelerinin akışını birdenbire durdurdu. Şaşırmıştı. "Şimdi aklıma geldi!" dedi. "Öfkelenmeyi unutuyorum! Ben de eski çağların dünyaya birkaç örneğini verdiği o büyük yiğitlerden biri miyim yoksa? Bir kahramanım da farkında mı değilim? Nasıl olur? Ben ki hapisten bu denli korkuyordum, içerideyim ama üzülmek aklıma gelmiyor! Boşuna korkmuşum desem abartmış sayılmam. Rahip Blanes'in dediği gibi bu hapis cezası on yıl da sürebilir, on ay da; ama ben durumuma üzülmek için mantık yürütmek ihtiyacındayım! Duymam gereken üzüntüyü bana unutturan, bu yeni durumun uyandırdığı şaşkınlık mı acaba? Elimde olmaksızın gösterdiğim bu hiç de akıllıca olmayan neşe, belki birdenbire geçecek, duymam gereken kapkara bahtsızlığın içine bir anda düşüvereceğim belki. Kesin olan şu ki, hapiste olup da üzülebilmek için mantık yürütmek zorunda olmak pek şaşılacak şey! Deminki tahminim doğru galiba; yüce bir ruha sahibim belki."

Fabrizio'nun kurduğu hayaller, kale marangozunun gelişi yüzünden yarıda kaldı. Adam pencerelere takılacak, ışık geçiren, dışarısını göstermeyen kepenkler için ölçü almaya gelmişti. Bu hücre ilk kez kullanılıyordu, bu esaslı parçasını tamamlamak unutulmuştu.

Fabrizio içinden, "Bu güzel manzaradan yoksun kalacağım demek!" dedi. Bu yoksunluktan ötürü üzülmeye çabaladı. Sonra birdenbire marangoza, "Ne yani?" dedi. "Bu güzel kuşları göremeyecek miyim artık?"

Adamcağız iyicil bir tavırla, "Ha! Küçükhanımın

kuşları!" dedi. "Onları ne de sever! Bütün öteki manzaralar da saklanacak, örtülecek, yok olacak."

Gardiyanlarla olduğu gibi marangozla konuşmak da sıkı sıkıya yasaktı ama adamcağız tutuklunun gençliğine acımıştı. Anlattığına göre, bu iki kocaman kepenk iki pencerenin çıkıntılarına yerleştirilecek, yükseldikçe duvardan uzaklaşacak, tutuklular da yalnız gökyüzünü görebileceklerdi. "Manevi bakımdan bunu böyle yapıyorlar," diyordu. "Tutukluların ruhlarındaki kurtarıcı üzüntüyü, kendilerini düzeltme isteğini artırmak için yani. General'in bir buluşu daha var: Pencerelerin camlarını çıkarttırıp yerlerine yağlı kâğıt koydurtuyor."

Fabrizio bu konuşmanın, İtalya'da pek seyrek görülen, yergiyi andırır tonunu pek beğendi.

"Can sıkıntısını gidermek için bir kuşum olmasını çok isterdim," dedi. "Bayan Clelia Conti'nin oda hizmetçisinden bir kuş satın alsana bana."

Marangoz, "Ne? Onu tanıyor musunuz yoksa? Adını ne kadar doğru söylediniz!" dedi.

"Dillere destan o güzelin adını duymayan var mı? Ben ona sarayda da birkaç kez rastlamak şerefine ermiştim."

Marangoz, "Zavallı küçükhanım çok sıkılıyor burada," dedi. "Ömrünü kuşlarıyla geçiriyor. Bu sabah güzel portakal ağaçları aldırdı. Emir verdi, sizin pencerenizin altında, burcun kapısına yerleştirdiler onları. Saçak engel olmasa görebilirdiniz."

Bu anlatılanda Fabrizio için çok değerli sözler vardı. Onu minnet altında bırakmak için bir punduna getirip para verdi.

"İki suçu birden işliyorum," dedi. "Hem yüksek şahsınızla konuşuyorum, hem de para alıyorum. Öbür kepenkler için gelirken cebimde bir de kuş getireceğim. Yanımda biri olursa kuşu elimden uçurmuş gibi yapacağım. Olanak bulursam bir de dua kitabı getireceğim;

dualarınızı okuyamıyorsunuz diye çok üzülüyorsunuzdur sanırım."

Fabrizio yalnız kalınca kendi kendine, "Bu kuşlar onunmuş demek!" dedi. "İki güne kadar bir daha göremeyeceğim onları artık." Böyle düşününce gözlerinde mutsuz bir ifade belirdi. Uzun zaman bekledikten, birçok kez baktıktan sonra, en sonunda öğleye doğru Clelia kuşlarına bakmaya geldi, Fabrizio da anlatılamaz bir sevinç duydu. Kımıldamadan, soluk almadan kalakaldı. Penceresinin kocaman parmaklıklarının önünde, çok yakında, ayakta duruyordu. Genç kızın bakışlarını kendisine çevirmediğini fark etti, ama Clelia'nın davranışları, kendisine bakıldığını sezen bir kimseninki gibi çekingendi. Bir gün önce jandarmaların cezaevi karakolundan Fabrizio'yu alıp götürdükleri sırada onun dudaklarında beliren çok ince gülümsemeyi zavallı kızcağız istese bile unutamazdı.

Görünüşe bakılırsa, davranışlarına büyük bir özen gösteriyordu ama kuşhanenin penceresine yaklaştığı sırada gözle görünürcesine kızardı. Penceresinin parmaklıklarına yapışmış duran Fabrizio'nun ilk düşüncesi, çocukça bir hareket yaparak, eliyle bu parmaklıklara hafifçe vurmak oldu; küçük bir gürültü çıkarmış olacaktı böylece. Sonra bu saygısızlığı düşünmek bile ürküttü onu. "Kuşlarına bir hafta süreyle oda hizmetçisini gönderip baktırırsa bunu hak ederim doğrusu," diye düşündü. Napoli'de ya da Novara'da olsa, bu ince düşünce aklına bile gelmezdi.

Fabrizio ateşli bakışlarla genç kızı izliyordu. "Tam karşıda ama bu zavallı pencereye bir kere bile bakmaya tenezzül etmeden gidecek mutlaka," diye düşünüyordu. Ama kendisi daha yüksekte olduğundan, odanın içini daha iyi görüyordu. Clelia odanın gerisinden o yana doğru gelirken, göz ucuyla ona bakmaktan kendini alamadı.

Bu kadarı da Fabrizio'nun onu selamlamaya cesaret bulmasına yetti. Cesaretini daha da artırmak için kendi kendine, "Burada yapayalnız, dünyadan uzak değil miyiz?" diyordu. Bu selam üzerine Clelia kımıldamadan durdu, başını önüne eğdi. Sonra Fabrizio onun bakışlarını çok yavaş kaldırdığını gördü. Görünüşe bakılırsa Clelia da kendini zorlayarak, tutukluyu çok ağırbaşlı, çok mesafeli bir tavırla selamladı; yalnız, gözlerini konuşturmadan da edemedi. Belki kendisi de farkında olmadan, gözlerinde bir an için derin bir acıma belirdi. Fabrizio dikkat etti. Clelia öylesine kıpkırmızı olmuştu ki, pembelik omuzlarının üzerine dek hızla yayılıyordu. Kuşhaneye gelirken, sıcak yüzünden siyah dantel şalını çıkardığı için omuzları çıplaktı. Clelia'nın selamına Fabrizio elinde olmayan bir bakışla karşılık verince bu, genç kızın heyecanını daha da artırdı. Düşes'i düşünerek içinden, "Zavallı kadın onu benim gördüğüm gibi bir an görebilse, nasıl mutlu olurdu kim bilir!" diyordu.

Clelia giderken Fabrizio, onu bir kez daha selamlamaya davranırken genç kız bu yeni nezaket gösterisine fırsat vermemek için adım adım gerileyerek ustalıklı bir çekiliş yaptı. Kafesten kafese dolaşarak, sanki işini bitirmek üzere kapıya en yakın yerdeki kuşlara bakıyormuş gibi yaptı, odadan çıktı. Fabrizio, kımıldamadan durmuş, onun gözden kaybolduğu kapıya bakakalmıştı. Bambaşka bir adam olmuştu şimdi.

Ondan sonra da tek düşüncesi, Kale Komutanı'nın konağına bakan pencerenin önüne o korkunç kepenk konsa bile, Clelia'yı görmek için bir yol aramak oldu.

Bir gün önce akşamüstü yatarken kendini zorlayıp çok sıkıcı bir işi bitirmiş, cebindeki altınların pek çoğunu ahşap odasını süsleyen fare deliklerinin içine saklamıştı. "Bu gece de saatimi saklayayım," diye düşündü. "İnsan sabrederse, çentikli bir saat zembereğiyle tahtayı, hatta

demiri bile kesebilir diye duymamış mıydım? Ben de kepengi kesebilirim pekâlâ." Tam iki saat süren bu saati saklama işi hiç de uzun görünmedi ona. Amacına varmak için başvuracağı çeşitli çareleri, marangozluk konusunda elinden ne gibi şeyler geldiğini düşünüyordu: "Becerebilirsem, pencerenin çıkıntısına dayanacak kepengi oluşturan meşe tahtasının bir parçasını güzelce dört köşe keserim. Gerekince bu parçayı yerinden çıkarır, gerekince yine yerine koyarım. Bu küçük dalavereyi görmezden gelsin diye de, elimde avucumda ne varsa Grillo'ya veririm." Fabrizio'nun bütün mutluluğu artık bu işi başarabilmeye bağlıydı, başka hiçbir şey düşündüğü yoktu. "Onu yalnızca görmeyi başarırsam ne mutlu bana!" diyordu. "Hayır, hayır! Benim kendisini gördüğümü onun da görmesi gerek." Bütün gece kafasını marangozlukla ilgili buluşlar üzerinde yordu durdu; belki bir kere bile Parma Sarayı'nı, Prens'in öfkesini düşünmedi. Şunu da açıklamak gerek ki, Düşes'in içinde bulunduğu derin üzüntüyü de düşünmedi. Ertesi gün sabırsızlıkla bekledi ama marangoz ortalıkta görünmedi. Cezaevinde adamın adı Liberal'e çıkmış olsa gerekti. Yerine asık suratlı bir başka marangozu yolladılar. Fabrizio'nun kafasını yorup ona söylemeye çalıştığı bütün hoş sözlere adam ters bir homurtuyla karşılık verdi hep. Düşes'in Fabrizio ile mektuplaşma girişimlerinin birkaçını Markiz Raversi' nin çok sayıdaki gizli adamları ortaya çıkarmışlardı. Markiz de her gün General Fabio Conti'ye haberler veriyor, onu korkutuyor, onurunu incitiyordu. Her sekiz saatte bir, altı muhafız askeri giriş katındaki yüz sütunlu büyük salonda nöbet değiştiriyordu. Ayrıca, Kale Komutanı aralıktaki yan yana kapıların her birinin önüne bir gardiyan dikti. Tutukluyu gören tek insan olan zavallı Grillo, Farnese Burcu'ndan ancak haftada bir dışarıya çıkmak zorunda kaldı, çok da canı sıkıldı bu yüzden. Öf-

kesini Fabrizio'ya da belli etti, o da, "Bol bol Asti şarabı içmek gerek," diye karşılık vermeyi akıl etti, para da verdi ona.

Grillo, sesini ancak tutuklunun işitebileceği kadar yükselterek, öfkeyle, "Bize bütün dertlerimizi unutturan şey bu," dedi. "Bunu bile almamızı yasak ediyorlar. Almamalıyım ama alıyoruz. Yalnız, paranızı sokağa atıyorsunuz demektir. Hiçbir konuda tek şey söyleyemem size. Suçunuz çok ağır olsa gerek. Bütün kale sizin yüzünüzden altüst olmuş durumda. Düşes Hazretleri'nin çevirdiği dolaplar yüzünden de aramızdan üç kişiyi kovdular."

"Kepenk öğleden önce hazır olacak mı?" Sabahtan öğleye dek geçen saatler boyunca Fabrizio'nun yüreğini çarptıran en önemli soru bu oldu. Kalenin saatinde çalan bütün çeyrek saatleri sayıyordu. Sonunda, on bir kırk beşte çaldı, kepenk hâlâ gelmemişti. Clelia yine göründü, kuşlarına baktı. Acı zorunluluk Fabrizio'nun cüretine öyle büyük adımlar attırmıştı, genç kızı artık görememe tehlikesi ona her şeyden öyle üstün görünüyordu ki, Clelia'ya bakarken, parmağıyla kepengi testereyle kesiyormuş gibi işaret yapmak cesaretini gösterdi. Cezaevinde çok kışkırtıcı bir nitelik taşıyan bu davranışı görür görmez, genç kız yarım yamalak bir selam verip çekildi.

Fabrizio şaşırmıştı. "O da ne?" dedi kendi kendine. "Çok büyük bir zorunluluğun gerektirdiği bu davranışta gülünç bir saygısızlık görecek kadar akılsız mı bu kız? Kuşlarıyla uğraşırken, kocaman bir tahta kepenkle kapalı olsa bile, ara sıra cezaevinin penceresine bakmak lütfunda bulunmasını rica etmek istiyordum ondan. Onu görmek için insan gücünün yetebileceği her şeyi yapacağımı anlatmak istiyordum. Ulu Tanrım! Bu saygısızca davranış yüzünden yarın gelmeyecek mi yoksa?" Fabrizio'nun uykusunu kaçıran bu korku doğru çıktı. Ertesi gün saat üçte, pencerelerin önüne iki kocaman kepen-

gi koyma işi sona erdiğinde, Clelia görünmemişti. Kepenklerin çeşitli parçaları, dışarıdan demir parmaklıklara bağlanan iplerle, makaralarla, büyük burcun tabyasından yukarıya çekilmişti. Ne var ki, Clelia, dairesinin bir panjuru ardına gizlenip işçilerin bütün yaptıklarını üzülerek izlemişti. Fabrizio'nun derin kaygısını açıkça görmüştü ama kendi kendine verdiği sözü tutmak yiğitliğini de göstermişti.

Clelia küçük bir liberalizm softasıydı. Çocukluğunda, kendisine bir post sağlamaktan başka şey düşünmeyen babasının çevresinde geçen liberalizmle ilgili bütün sözleri ciddiye almıştı. Bu noktadan hareketle saray dalkavuğunun esnek kişiliğini küçümsemiş, bundan tiksinmişti. Evlenmeye karşı duyduğu isteksizlik de bundan ileri geliyordu. Fabrizio oraya geleli beri vicdan azabıyla kıvranıyordu. "İşte," diyordu, "kötü yüreğim babama kalleşlik etmek isteyenlerin yanını tutuyor! Bana bir kapıyı testereyle kesme işaretini yapmaya cesaret ediyor!" Hemen ardından da benliği acıyla burkularak şöyle düşündü. "Ama bütün kent halkı onun yakında öleceğini söylüyor! O uğursuz gün, belki de yarındır! Başımızda bu canavarlar varken, dünyada her şey olabilir! Belki de kapanacak olan o gözlerin ne tatlı, ne yiğitçe huzurlu bakışları var! Aman Tanrım! Düşes nasıl da üzülüyordur kim bilir! Kendini iyice umutsuzluğa kaptırmış, diyorlar. Onun yerinde olsam, kahraman Charlotte Corday[1] gibi, ben de gidip Prens'i bıçaklardım."

Fabrizio, hapse girişinin bu üçüncü günü boyunca, öfkeden küplere bindi ama sırf Clelia'yı göremediği içindi bu. "Ben kızıyorum ya, o da kızsın, kendisini sevdiğimi söylemeliyim ona!" diyordu. Onu sevdiğini en sonunda

1 Fransız Devrimi'nin önderlerinden Jean-Paul Marat'yı banyosunda bıçaklayarak öldüren genç kız. (Ç.N.)

anlamıştı çünkü. "Hayır!" diye düşünüyordu. "Cezaevini düşünmeyişim, Rahip Blanes'in falını yalancı çıkarışım hiç de ruh yüceliğinden ileri gelmiyor. Bu kadar onur yok bende. Jandarmalar beni karakoldan alıp götürürlerken Clelia'nın bana tatlı bir acımayla bakışını elimde olmadan düşünüyorum. Geçmişteki bütün hayatımı silip götürdü bu bakış. Kim derdi ki böyle bir yerde böylesine tatlı bakışlarla karşılaşacağım! Hem de bakışlarımın Barbone'nin, Kale Komutanı General'in suratlarıyla kirlenmiş olduğu bir anda! Bu aşağılık insanların ortasında gün doğdu sanki. Bu güzelliği sevmemek, onu bir daha görme yollarını araştırmamak elinde mi insanın? Yok, yok! Cezaevinin üzerime çöken bütün o ufak tefek üzüntülerine yalnız ruh yüceliğinden aldırmıyor değilim." Fabrizio bütün olanakları birer birer zihninden geçirdikten sonra, serbest bırakılma olanağı üzerine geldi. "Düşes, bana olan sevgisi yüzünden mucizeler yaratacaktır kuşkusuz," diye düşündü. "Yalnız özgürlüğe kavuştum mu ancak yarım ağızla teşekkür edeceğim ona. Bir daha dönülecek yerler değildir bu yerler! Hapisten çıktım mıydı, artık sıradan biri olacağım için, Clelia'yı hemen hemen hiç göremeyeceğim. Hem, aslı aranırsa, cezaevinden ne kötülük geliyor bana? Clelia bana kızmamak lütfunda bulunursa, Tanrı'dan başka ne isterim?"

Güzel komşusunu görmediği o günün akşamı, Fabrizio'nun aklına parlak bir fikir geldi. Hapse giren herkese dağıtılan tespihin demir haçını kullanarak kepengi delmeye başladı, başardı da. İşe başlamadan önce, "Bir tedbirsizlik bu," diye düşündü. "Marangozlar, benim önümde, yarın da boyacıların geleceklerini söylememişler miydi? Pencerenin kepengini delinmiş görürlerse ne derler? Ama bu tedbirsizliği yapmazsam, onu yarın da göremem. Ne yani? Kendi hatam yüzünden yarın onu görmeden mi kalacağım? Üstelik, öfkeli ayrılmıştı ben-

den!" Tedbirsizliğinin ödülünü elde etti. On beş saat çalıştıktan sonra, Clelia'yı gördü, hem de aşırı bir mutluluğa erişerek. Genç kız kendisini onun görmediğini sanarak gözlerini o kocaman kepenge dikip uzun süre kımıldamadan durdu. Fabrizio onun gözlerinde en sevecen acıma duygusunun belirtilerini okumaya bol bol vakit buldu; hatta Clelia, ziyaretinin sonuna doğru, kuşlarına bakmayı bile göz göre göre savsaklayarak, dakikalarca kımıldamadan durup pencereyi seyretti. Ruhu derin bir heyecan içindeydi. Düşes'i düşünüyordu; onun uğradığı büyük felakete çok acımıştı; bununla birlikte, ondan nefret etmeye başlıyordu artık. Benliğini kaplamaya başlayan derin kedere hiç akıl erdiremiyor, kendine karşı öfke duyuyordu. Bu ziyaret boyunca Fabrizio iki üç kez kepengi sarsma yollarını araştırmak için sabırsızlandı. Kendisini görmekte olduğunu Clelia'ya anlatamazsa mutlu olmayacakmış gibi geliyordu. Bir yandan da, "Kendisini bu kadar kolaylıkla gördüğümü bilirse, utangaç, çekingen olduğundan, bakışlarımdan kaçacaktır," diye düşünüyordu.

Ertesi gün çok daha mutlu oldu. Aşk, mutluluğunu ne küçük şeylerde bulur! Clelia, üzgün üzgün, kocaman kepenge bakarken, Fabrizio demir haçla açtığı delikten küçük bir demir tel parçasını geçirmeyi başardı. İşaretler yaptı. O da, anladı besbelli; hiç değilse, onun, "Buradayım, seni görüyorum," demek istediğini kavradı.

Ertesi günler Fabrizio'nun işleri ters gitti. Dev yapılı kepenkten istediği zaman yerine koyabileceği, el büyüklüğünde bir parça çıkarmayı düşünüyordu. Böylece, hem görecek, hem görülecek, yani hiç değilse işaretlerle, ruhunda olup bitenleri anlatabilecekti. Ne var ki, saatinin zembereğinde demir haçla çentikler açarak yaptığı çok ilkel küçük testerenin gürültüsü, Grillo'yu kuşkulandırmıştı. Gelip onun hücresinde saatlerce kalıyordu.

Yalnız, her türlü haberleşmeye engel olan somut güçlükler arttıkça Clelia'nın yumuşadığını da fark eder gibi olmuştu. Ona orada olduğunu o ince demir tel parçasının yardımıyla anlatmaya çalışırken, genç kızın artık yere ya da kuşlara bakar gibi yapmadığına çok iyi dikkat etmişti. Saat tam on bir kırk beşi çalarken, Clelia'nın kuşhanede görünmeyi hiç savsaklamadığını sevinçle görüyordu. Bu hiç şaşmadan, dakikası dakikasına gelişe kendisinin yol açtığını sanarak bir çeşit kendini beğenmişliğe bile kapıldı. Neden? Bu düşünce akla yakın görünmüyor ama aşk aldırmaz, bir gözün göremeyeceği ayrıntılara dikkat eder, sayısız sonuçlar çıkarır. Nitekim, Clelia artık Fabrizio'yu göremez olalı beri, kuşhaneye girer girmez bakışlarını onun penceresine dikiyordu. Fabrizio'nun yakında öldürüleceğinden Parma'da hiç kimsenin kuşku duymadığı o kara günlerde olup bitiyordu bunlar. Yalnız Fabrizio bilmiyordu bunu. Bu korkunç düşünce Clelia'nın aklından çıkmaz olmuştu. Fabrizio'ya aşırı ilgi gösterdiği için nasıl sitem edebilirdi kendine? Ölecekti o! Hem de özgürlük davası uğruna! Bir soytarıya kılıç sapladı diye bir Del Dongo'yu öldürmek çok saçma şeydi çünkü. Şu da var ki, bu sevimli genç bir başka kadına bağlıydı! Clelia çok mutsuzdu, Fabrizio'nun yazgısına gösterdiği ilginin niteliğini kendisi de tam olarak açıklayamıyordu. "Onu ölüme götürürlerse bir manastıra kaçarım, ömrüm boyunca da o saray çevresinde bir daha görünmem, tiksinti veriyor bana çünkü. Terbiyeli katiller!" diyordu.

Fabrizio'nun hapse girişinin sekizinci günü, Clelia'yı çok mahcup eden bir şey oldu. Kara kara düşüncelere dalmış, gözlerini de tutuklunun penceresini gizleyen kepenge dikmiş bakıyordu. O gün Fabrizio orada olduğunu bildiren hiçbir işaret vermemişti daha. Birdenbire, elden az irice ufak bir kepenk parçasını çekiverdi. Neşeli bir tavırla Clelia'ya baktı. Genç kız onun kendisini se-

lamlayan gözlerini gördü. Bu beklenmedik olaya dayanamadı, çabucak kuşlarından yana döndü, başladı onlarla uğraşmaya. Ama öyle titriyordu ki, kuşlara vereceği suyu yerlere döküyordu. Fabrizio da onun heyecanını çok iyi görüyordu. Clelia bu duruma dayanamadı, koşarak kaçıp gitmeyi uygun buldu.

Fabrizio'nun hayatında hiçbir şeyle ölçemeyeceği en güzel an oldu bu. O anda kendisini salıvermek isteselerdi, özgürlüğünü nasıl seve seve geri iterdi!

Ertesi gün, Düşes için büyük bir umutsuzluk günü oldu. Kentte herkes Fabrizio'nun işinin bitmiş olduğuna kesin gözüyle bakıyordu. Clelia gönlünde beslemediği bir sertliği ona göstermek gibi acıklı bir cesareti kendinde bulamadı. Onun yaptığı bütün işaretlere baktı; hiç değilse en derin, en içten bir ilgi anlatımıyla, çoğu zaman karşılık da verdi ona. Ara sıra da gözyaşlarını gizlemek için ondan uzaklaşıyordu. Kadınlığa özgü beğenilme tutkusuyla, kullandıkları dilin yetersizliğini çok iyi biliyordu. Konuşsalardı, Fabrizio'nun Düşes'e karşı beslediği duyguların niteliğini iyice anlamak için kaç tür yola başvuracaktı kim bilir! Kendini aldatamıyordu artık... Düşes Sanseverina'ya hınç duymaktaydı.

Bir gece Fabrizio halasını biraz ciddi bir biçimde düşündü. Onu gözlerinin önüne getirmekte güçlük çekti; şaştı buna. Kendisinde ondan kalan anı baştan başa değişmişti. Ona göre o sırada Düşes elli yaşındaydı. Heyecanla, "Ulu Tanrım!" dedi. "İyi ki kendisini sevdiğimi söylememişim ona." Düşes'i nasıl olup da o kadar güzel bulduğuna akıl erdiremeyecek hale gelmişti. Bu bakımdan, Mariettacık daha belirsiz bir değişiklik izlenimi uyandırıyordu onda. Nedeni şuydu ki, Marietta'ya olan sevgisinde ruhunun da payı olduğunu hiç aklına getirmezken bütün ruhuyla Düşes'e bağlı olduğu sanısına sık sık kapılmıştı. Düşes A. ile Marietta onda bütün sevim-

lilikleri zayıflıklarından, masumluklarından ileri gelen iki küçük güvercin izlenimi yaratıyorlardı. Clelia Conti' nin yüce hayaliyse bütün ruhunu kavrayarak ona dehşet verecek hale geliyordu. Kale Komutanı'nın kızının hayatında önemli yer tutacağını, sonsuz mutluluğunun ona bağlı olduğunu, kendisini dünyanın en bahtsız erkeği haline getirmenin onun elinde olduğunu çok iyi anlıyordu. Clelia'nın yanında bulduğu o eşsiz, tatlı yaşayışın, genç kızın bir hevesi yüzünden, geri dönmemecesine birdenbire sona erivermesinden çok korkuyordu. Bununla birlikte, tutukluluğunun ilk iki ayını mutlulukla doldurmuştu. Bu dönemde General Fabio Conti haftada iki kez Prens'e şöyle diyordu:

"Tutuklu Del Dongo'nun tek canlı yaratıkla konuşmadığına, en derin umutsuzluğun verdiği bir çöküntü içinde ya da uyuyarak ömür sürdüğüne şeref sözü verebilirim."

Clelia günde iki üç kere, kimi zamanlar kısa bir an için, kuşlarını görmeye geliyordu. Fabrizio onu o kadar sevmeseydi, sevildiğini açıkça görürdü. Ne var ki, bu konuda acı kuşkular içindeydi. Clelia kuşhaneye bir piyano koydurtmuştu. Piyanonun sesi orada bulunduğunu anlatsın, pencerelerinin altında dolaşan nöbetçileri de oyalasın diye parmaklarını tuşlar üzerinde gezdirirken, Fabrizio'nun sorularına gözleriyle karşılık veriyordu. Tek bir konuya hiçbir zaman karşılık vermiyor, hatta kimi önemli anlarda kaçıp gidiyor, bütün bir gün ortadan kayboluyordu. Fabrizio'nun işaretleri anlaşılmaması çok güç duyguları açığa vurduğu zaman oluyordu bu... Clelia amansızdı bu noktada.

Böylece de, Fabrizio'nun, oldukça küçük bir kafese sımsıkı kapatılmış olduğu halde, çok dolu bir hayatı vardı. Bu yaşayışın tümü de şu çok önemli sorunun çözümünü aramakla geçmekteydi: "Clelia beni seviyor mu?" Sürekli yenilenen, kuşkuya konu olan binlerce gözlemin

sonucu da şuydu: "Davranışlarıyla hayır diyor; yalnız bakışlarında bana sevmeye başladığını açıklar gibi bir görünüm var."

Clelia işin hiçbir zaman bir itirafa kadar varmayacağını umuyordu. Bu tehlikeyi uzaklaştırmak için de, Fabrizio'nun kendisine yalvarışını birkaç kez aşırı bir öfkeyle reddetmişti. Görünüşe göre, zavallı tutuklunun kullandığı araçların ilkelliği Clelia'da daha çok acıma duygusu uyandırsa gerekti. Fabrizio odasındaki sobanın içinde değerli bir şey bulmuştu. Bir kömür parçasıydı bu; bununla avcuna harfler yazarak genç kızla haberleşmek istemişti. Sözleri harf harf yazarak art arda düzenleyecekti. Bu buluş belirli şeyler söylemek olanağını yaratacağından, konuşma yollarını artırmış olacaktı. Kale Komutanı'nın konağı önünde gezinen nöbetçilerin tepesinden konuşmak pek tehlikeli olurdu. Fabrizio sevildiğinden kuşkulanıyordu. Sevgi konusunda az çok deneyim sahibi olsaydı içinde kuşku kalmazdı, ama gönlünde hiçbir kadın yer etmiş değildi. Zaten bir sır vardı ki, bilseydi umutsuzluğa kapılırdı ama bundan kuşkulanmıyordu bile... Clelia'nın sarayın en zengin adamı olan Marki Crescenzi'yle evlenmesi söz konusuydu.

XIX

Kont Mosca'nın meslek hayatında yer alan, onun düşeceğini haber verir nitelikte görünen pürüzler, General Fabio Conti'nin yükselme hırsını delice bir taşkınlığa sürüklemişti. Bu yüzden kızıyla da zorlu kavgalar yapıyordu. Öfkeyle, durmadan, "Kendine bir koca seçmezsen geleceğini kendin mahvedeceksin!" diyordu. "Yirmi yaşını geçtiğine göre, karar verme zamanı geldi artık. Akılsızca direnişin yüzünden beni içine attığın bu acı yalnızlık son bulmalı."

Başlangıçta Clelia her an patlak veren bu öfke nöbetlerinden kurtulmak için kuşhaneye sığınmıştı. Oraya çok rahatsız bir küçük tahta merdivenden çıkılarak gidilebiliyordu ancak; Komutan'ın damla hastalığı da bu merdiveni tırmanmasına ciddi bir engeldi.

Birkaç haftadır Clelia'nın ruhu öylesine fırtınalıydı, neyi istemesi gerektiğini kendisi de o kadar az biliyordu ki, babasına açıkça söz vermemiş olmakla birlikte, bağlanmış durumdaydı neredeyse. Öfke nöbetlerinden birinde General şöyle bağırmıştı:

"Parma'nın en kasvetli manastırına kapatmasını da bilirim ben seni! Bir koca seçmeye tenezzül edinceye dek can sıkıntısından kıvranır durursun orada. Biliyorsun ki ailemiz çok eskidir ama geliri altı bin frangı bile

bulmuyor. Oysa Marki Crescenzi'nin serveti yılda yüz bin gümüşü geçiyor. Sarayda herkes onun yumuşak başlı bir insan olduğu noktasında birleşiyor. Hiç kimse yakınmadı kendisinden. Çok yakışıklı adam, Prens de çok beğeniyor. Böyle bir adamın iltifatlarını reddetmek için zırdeli olmalı insan! İlk kez 'hayır' demiş olsaydın sesimi çıkarmazdım belki ama aptallık edip ayağına gelen beş altı kısmeti de teptin; sarayın birinci derecede adamlarıydı bunlar. İşten çekilir de yarım aylık alırsam halin ne olur, düşündün mü hiç? Ben ki başbakanlığa geleceği sık sık söylenmiş bir adamım, bir evin ikinci katında oturduğumu görürlerse, düşmanlarım nasıl sevinirler! Hayır, efendim! Yumuşak başlılığım yüzünden sana sözümü dinletemeyişim yeter artık! Marki Crescenzi'yi niçin istemediğini akla yakın bir neden göstererek anlatmalısın bana. Adamcağız sana âşık olmak lütfunda bulundu; seninle drahomasız evlenmeyi kabul ediyor, dul kaldığın zaman da 30 bin franklık bir gelir sağlayacak ki, ben de bu sayede kendime bir konut edinebileceğim hiç olmazsa. Ya bana akla yakın bir neden gösterirsin ya da iki ay içinde evlenirsin onunla!"

Bütün bu sözler arasında bir tek şu bölüm, Clelia'nın dikkatini çekmişti: manastıra kapatılmak, dolayısıyla kaleden uzaklaştırılmak tehdidi. Üstelik, tam da Fabrizio'nun hayatı pamuk ipliğine bağlı göründüğü bir sırada. Ay geçmiyordu ki yakında idam edileceği söylentisi kentte, sarayda yeniden dolaşmasın. Clelia uzun uzun düşündü ama tam da Fabrizio'nun hayatını tehlikede görüp tir tir titrediği sırada ondan ayrılmak gibi bir tehlikeyi göze alamadı! Ona göre, yapabileceği kötülüklerin en büyüğüydü bu; en yakın olanıydı hiç değilse.

Fabrizio'dan uzak olmasa bile, gönlünün yine de mutluluğa kavuşabileceğini hiç ummuyordu. Düşes'in onu sevdiğine inanıyordu; bu yüzden ruhu yaman bir kıskanç-

lık ateşiyle yanmaktaydı. Genellikle herkesin hayran olduğu bu kadının üstünlüklerini düşünüyordu durmadan. Kendisini Fabrizio'ya karşı çok çekingen bir tavır takınmaya zorlaması, herhangi bir ölçüsüz davranışta bulunur korkusuyla, onu işaretlerin dilini kullanmak zorunda bırakması... Bütün bunlar, sanki Düşes'e karşı nasıl bir tutum takınacağını az çok aydınlatmayı olanaksızlaştırmak için bir araya gelmiş gibiydi. Böylece de Fabrizio'nun yüreğinde kendisine rakip bir kadın bulunuşundan ileri gelen korkunç mutsuzluğu her gün daha büyük bir acıyla duyuyor, her gün de bu yürekte olup bitenlerle ilgili bütün gerçeği söylemek fırsatını ona vermek gibi bir tehlikeyle karşılaşmak cesaretini daha az buluyordu kendinde. Oysa onun gerçek duygularını açıklayışını duymak ne hoş olurdu! Hayatını zehirleyen korkunç kuşkuları aydınlatabilmek ne mutluluktu Clelia için!

Fabrizio uçarıydı. Napoli'deyken kolayca sevgili değiştirmekle ün salmıştı. Clelia, gelir sahibi bir rahibe olup saraya gitmeye başlayalı beri, bir küçük hanımefendiye düşen rolün gereği olan bütün çekingenliğe rağmen, kimseye bir şey sormadan, konuşulanları büyük bir dikkatle dinleyerek, birbiri ardınca kendisiyle evlenmek isteyen gençlerin ne değerde kimseler olarak tanındıklarını öğrenmeye başlamıştı. Doğrusu şu ki, bu gençlerle ölçülünce Fabrizio gönül işlerinde en uçarı olanıydı. Hapisteydi, canı sıkılıyordu, konuşabileceği tek kadına kur yapıyordu. Bundan basit ne vardı? Daha olağan ne vardı hatta, Clelia'yı üzen de buydu işte. Fabrizio'nun Düşes'i artık sevmediğini tam bir itirafla öğrenmiş olsa bile, onun sözlerine ne kadar inanabilirdi ki? Hadi, sözlerine inandı, diyelim; duygularının sürekli olacağına nasıl güvenebilirdi ki? Yüreğindeki umutsuzluğa tuz biber eken bir şey daha vardı: Fabrizio rahiplik mesleğinde daha şimdiden oldukça ilerlemiş değil miydi? Kendisini ömür bo-

yunca bağlayacak olan rahiplik andını içmek üzere değil miydi? Bu yaşayışta kendisini en büyük mevkiler beklemiyor muydu? Zavallı Clelia kendi kendine, "İçimde en ufak bir sağduyu ışığı varsa, kaçıp gitmem gerekmez mi?" diyordu. "Beni çok uzak bir manastıra kapaması için babama yalvarmam doğru olmaz mı? Asıl felaket de, bütün davranışlarıma yön veren şey, kaleden uzak olmak, bir manastıra kapanıp kalmak korkusu! İşte bu korku da beni gerçek duygularımı gizlemeye, Marki Crescenzi'nin herkesin içinde bana gösterdiği ilgiyi, yaptığı iltifatları kabul ediyormuş gibi görünmeye, böylece de çirkin, onur kırıcı bir yalanı işlemeye zorluyor."

Clelia çok mantıklı bir kızdı. Ömrü boyunca hiçbir ölçüsüz davranışta bulunmamıştı. Bu olaydaki tutumu ise akılsızlığın son kertesiydi. Çektiği acı da anlaşılabilir!.. Hiçbir hayale kapılmadığı için bu acı daha derindi. Sarayın en güzel kadınının çıldırasıya sevdiği bir erkeğe bağlanmıştı, bu kadın birçok bakımlardan üstündü. Sonra, bu erkek serbest de olsa bir kadına bağlanamayacak yaradılıştaydı. Kendisiyse, çok iyi biliyordu, ömrü boyunca bir tek erkeğe bağlanacaktı.

İşte bu yüzden, her gün kuşhaneye yüreği en korkunç azaplar içinde kıvranarak geliyordu. Buraya sanki elinde değilmiş gibi gelince kaygısının konusu değişerek daha az acılı bir hal alıyor, azaplar bir süre için yok oluyordu. Yüreğinde anlatılamaz çarpıntılarla, Fabrizio'nun, penceresini örten kocaman kepenkte oyduğu penceremsi deliği açabileceği anları gözlüyordu. Gardiyan Grillo'nun hücresinde bulunuşu çoğu zaman Fabrizio'yu sevgilisiyle işaretleşmekten alıkoyuyordu.

Bir gece, saat on bir sularında, Fabrizio kalede çok garip gürültüler duydu. Geceleri, pencereye abanıp başını o delikten çıkarınca "üç yüz basamaklı" diye anılan büyük merdivendeki gürültüleri seçebiliyordu. Bu merdiven-

den, birinci avludan yuvarlak burcun içindeki, Kale Komutanı'nın konağıyla şimdi kendisinin bulunduğu Farnese Cezaevi'nin bulunduğu taş döşeli tabyaya çıkılıyordu.

Merdiven, ortalarına doğru, yüz sekseninci basamakta, kuzeydeki geniş bir avlunun güney yanından geçiyordu. Burada çok hafif, çok dar bir demir köprü vardı, ortasında da bir kapıcı beklerdi. Bu adam her altı saatte bir nöbet değiştirirdi. Komutan'ın konağına, Farnese Burcu'na ancak bu köprüden geçilerek gidilebilirdi. Adam da bekçiliğini yaptığı bu köprüden geçilebilsin diye ayağa kalkarak kendisini iyice geriye çekmek zorundaydı. Bu köprüyü avluya, yüz ayağı aşkın bir derinliğe düşürmek için bir zemberek düzenini anahtarla iki kez çevirmek yetiyordu. Bu anahtar da Kale Komutanı'ndaydı. Bu basit önlem alınınca, Komutan'ın yanına girmek olanaksızdı, çünkü kalede başka merdiven yoktu. Gece yarısı bir astsubay, Kale Komutanı'nın odasından geçilerek girilen başka bir odaya kaledeki bütün kuyuların iplerini getirip bırakıyordu. Bu koşullar altında hiç kimse Farnese Burcu'na da ulaşamazdı. Hapse girdiği gün Fabrizio bunu çok iyi anlamıştı. Bütün gardiyanlar gibi kendi cezaevini övmekten hoşlanan Grillo da birkaç kez anlatmıştı bunu ona. Demek ki hiçbir kaçma umudu yoktu. Rahip Blanes'in bir sözünü hatırlamadan da edemiyordu: "Seven erkek sevgilisine ulaşmayı, kocanın karısını elde tutmayı düşündüğünden daha sıkı düşünür. Hapisteki insan da kaçmayı gardiyanın kapıyı kapamayı düşündüğünden daha sık düşünür. Onun için, engeller ne olursa olsun, sevdalının da, tutuklunun da başarı kazanmaları gerekir."

O gece Fabrizio demir köprüden birçok kişinin geçmekte olduğunu açıkça işitiyordu. Eskiden Dalmaçyalı bir köle, köprünün bekçisini avluya fırlatıp kaçmayı başardığı için buraya "Köle Köprüsü" de denirdi. "Buradan birini alıp götürmeye geliyorlar. Beni asmaya götürecek-

ler belki, ama kargaşa çıkabilir, bundan yararlanmalı," diye düşündü.

Silahlarını almıştı, altınlarını da sakladığı birkaç yerden çıkarıyordu ki, birdenbire durdu. "İnsan tuhaf bir hayvan, doğrusu!" diye söylendi. "Biri saklansa da benim bu hazırlıklarımı seyretse ne der? Kaçmak mı istiyorum yoksa? Parma'ya dönüşümün ertesi günü halim ne olur? Clelia'nın yanına dönmek için her şeyi göze alacak değil miyim? Kargaşa varsa bundan yararlanıp Kale Komutanı'nın konağına girmeliyim. Belki Clelia ile konuşabilir, belki onun elini öpmeye cesaret edebilirim. General Conti çok kuşkulu yaradılışta, ama o kadar da kibirli. Konağını beş nöbetçi bekliyor. Bunlardan dördü kapının bir köşesinde, beşincisi de giriş kapısının önünde duruyor. Neyse ki gece zifiri karanlık." Usulca giderek, Gardiyan Grillo ne yaptığına baktı. Gardiyan, dört iple tavana asılı, kaba saba bir ağla çevrili bir sığır derisinin içinde, derin bir uykuya dalmıştı. Köpek gözlerini açtı, ayağa kalktı, Fabrizio'ya yaltaklanmak için yavaşça ilerledi.

Bizim tutuklu, tahta kulübesine çıkan altı basamak merdiveni yavaşça yeniden tırmandı. Farnese Burcu'nun dibinde, tam kapının önünde gürültü öylesine artmıştı ki, Grillo'nun uyanabileceğini düşündü. Bütün silahlarını yanına almış, harekete geçmeye hazırdı. O gece büyük maceralar yaşayacağını hissetti. Gürültünün nedeni, General ya da kızı için yapılan bir serenattı. Fabrizio, deli gibi gülmeye başladı. "Bense bıçağı çekip saplamaya hazırlanıyordum!" diye düşündü. "Sanki bir serenat, cezaevinde seksen kişinin bulunmasını gerektiren bir adam kaçırmadan, ya da bir ayaklanmadan çok daha olağan şey değilmiş gibi!" Çalgı çok hoştu, çok tatlı göründü Fabrizio'ya. Haftalardır ruhu hiçbir şeyle avunmamış olduğu için, tatlı tatlı gözyaşı döktü. Derin bir haz içinde, güzel Clelia'ya en dayanılmaz sözlerle sesleniyordu. Er-

tesi gün onu çok derin bir kedere dalmış gördü. Yüzü çok solgundu, Fabrizio'ya da ara sıra içinde derin bir öfke bulunan gözlerle bakıyordu. Bu koşullar altında, delikanlı serenat üzerine bir şey sormaya cesaret edemedi, terbiyesizlik etmiş olmaktan korktu.

Clelia üzülmekte çok haklıydı, Marki Crescenzi'nin ona sunduğu bir serenattı bu. Evliliğin bir bakıma resmen açıklanması gibi apaçık bir davranıştı. Serenat gününe, hatta akşamın saat dokuzuna kadar Clelia iyice dayatmıştı ama babası, "Hemen manastıra yollarım seni!" diye korkutunca boyun eğmek zayıflığını göstermişti.

Ağlayarak, "Onu göremeyeceğim artık demek!" diye düşünmüştü. Mantığı da şunları eklemişti ama boşuna: "Her bakımdan felaketime yol açacak olan bu adamı bir daha görmeyeceğim artık. Düşes'in bu yavuklusunu görmeyeceğim. Napoli'de herkesin bildiği on tane sevgilisi olan, hepsini de aldatan bu uçarı erkeği bir daha görmeyeceğim. Yükselme hırsıyla kıvranan, giydiği hükümden kurtulursa rahiplik mesleğine girecek olan bu delikanlıyı bir daha görmeyeceğim! Bu kalenin dışında olduğu zaman bile, onun yüzüne bakmak suç olur benim için, uçarı yaradılışı beni bundan vazgeçirecektir zaten. Çünkü onun için ben neyim ki? Hapisteki günlerinden her birinin birkaç saatini daha az sıkıcı geçirmek için bir bahane." Clelia bütün bu sayıp dökmelerin ortasında, Fabrizio'nun Farnese Burcu'na gitmek üzere cezaevi kaleminden çıktığı sırada, kendisini kuşatan jandarmalara nasıl bir gülümsemeyle baktığını hatırladı. Gözleri dolu dolu oldu; "Sevgilim, senin için neler yapmam ki!" diye düşündü. "Beni mahvedeceksin, biliyorum, kaderim böyle. Bu akşam şu korkunç serenadı dinleyerek zaten kendimi korkunç bir biçimde mahvetmiş durumdayım. Ama yarın öğlen, senin gözlerini göreceğim."

İşte tam Clelia'nın bu kadar derin bir aşkla sevdi-

ği genç tutuklu uğruna böylesine büyük özverileri göze aldığının, bütün kusurlarını gördüğü halde ona hayatını adadığının ertesi günü, Fabrizio onun soğuk tavrı karşısında umutsuzluğa kapıldı. İşaretlerin –çok eksik olan– dilini kullanarak da olsa Clelia'nın ruhu üzerinde en ufak bir etki yapmış olsaydı, genç kız gözyaşlarını tutamayacak, Fabrizio da onun kendisine beslediği bütün duyguların itirafını elde etmiş olacaktı. Ancak, bu atılganlık yoktu onda, Clelia'yı incitmekten çok korkuyordu. Genç kız çok ağır bir biçimde cezalandırabilirdi onu. Başka bir deyişle, sevilen bir kadının verdiği heyecanın niteliği üzerinde Fabrizio'nun hiçbir deneyimi yoktu; en küçük ölçüde bile duymamış olduğu bir duyguydu bu. Serenat gününden sonra Clelia ile her zamanki içten dostluğunu yeniden kurabilmesi için aradan bir hafta geçmesi gerekti. Zavallı kızcağız, içinden geçenleri açığa vurmaktan ödü koparak sert tavırlar takınıyor, Fabrizio' ya da araları her gün biraz daha bozuluyormuş gibi geliyordu.

Fabrizio hapse gireli üç aya yaklaşıyordu. Dışarısıyla hiçbir zaman haberleşmede bulunamamıştı ama mutsuz da değildi. Bir sabah Grillo onun hücresinde geç vakte kadar kalmıştı. Fabrizio onu başından nasıl savacağını bilemiyordu, üzüntü içindeydi. Saat yarımı çoktan çalmıştı ki, o uğursuz kepenkte oyduğu birer ayak yükseklikteki o iki küçük kapağı en sonunda açabildi.

Clelia, kuşhanenin penceresinin önünde duruyordu. Gözlerini Fabrizio'nun penceresine dikmişti. Soylu yüzü çok derin bir umutsuzluk içinde olduğunu anlatıyordu. Fabrizio'yu görür görmez, her şeyin mahvolduğunu belirten bir işaret yaptı. Sonunda piyanosunun başına koştu, o sırada moda olan bir operanın *recitativo*'sunu[1] söy-

1. (İt.) Resitatif. Belli bir melodi olmadan, konuşma biçimiyle söylenen müzikli anlatı. (Y.N.)

lüyormuş gibi yaparak, umutsuzluğunu, pencerenin önünde dolaşan nöbetçilerce anlaşılmanın korkusuyla kesik kesik cümleler halinde, şöyle söyledi ona:

"Ulu Tanrım! Sen sağ mısın hâlâ? Tanrıma nasıl şükrediyorum bilsen! Buraya girdiğin gün yaptığı küstahlığı cezalandırdığın Gardiyan Barbone ortadan kaybolmuştu, kalede değildi artık. Önceki akşam yine geldi, öyle sanıyorum ki dünden beri de seni zehirleme yollarını araştırıyor. Konağın özel mutfağının, senin yemeklerinin çıktığı yerin çevresinde dolaşıp duruyor. Kesin olarak bir şey bilmiyorum, ama oda hizmetçime göre bu iğrenç suratlı herif konağın mutfağına seni zehirlemek niyetiyle geliyormuş. Seni göremeyince kaygıdan ölecek hale geldim, öldü sanıyordum seni. Benden yeni bir haber alıncaya kadar hiçbir şey yeme sakın, sana biraz çikolata yollamak için elimden geleni yapacağım. Bu akşam saat dokuzda, Tanrı'nın yardımıyla bir parça tel bulur ya da çamaşırınla şerit gibi bir şey yapabilirsen, pencereden portakal ağaçlarının üzerine sarkıt. Ucuna bir ip bağlayacağım, yukarıya çekersin. Bu iple de ben sana ekmekle çikolata göndereceğim."

Fabrizio odasındaki sobada bulduğu kömür parçasını gözü gibi saklamıştı. Clelia'nın heyecanından yararlanarak avcuna sırasıyla birtakım harfler yazdı. Bunlar art arda görününce şu sözleri oluşturuyordu: "Seni seviyorum. Seni gördüğüm içindir ki hayatım gözümde değer kazanıyor. Bana kâğıt ile kalem gönder."

Fabrizio'nun umduğu gibi, Clelia'nın yüzünde beliren büyük dehşet, genç kızı "seni seviyorum" gibi çok cüretli bir sözden sonra konuşmayı yarıda bırakmaktan alıkoydu; kız büyük bir öfke göstermekle yetindi. Fabrizio şunları eklemeyi de akıl etti: "Bugün hava çok rüzgârlı olduğu için, şarkı söyler gibi yaparak bana bildirmek lütfunda bulunduğun şeyleri yarım yamalak anlayabildim.

Piyanonun gürültüsü sesi bastırıyor. Nedir bana o sözünü ettiğin zehir?"

Bu sözler üzerine genç kızın korkusu olduğu gibi ortaya çıktı yeniden. Bir kitabı alıp yırttı, sayfalarının üzerine mürekkeple acele acele kocaman harfler yazmaya başladı. Fabrizio da kurulmasını boş yere dileyip durduğu bu haberleşme biçiminin, üç aylık çabadan sonra, en sonunda işlemeye başladığını görünce sevinçten deliye döndü. Çok iyi sonuç veren bu küçük hileye başvurmaktan bir türlü vazgeçemiyordu. Harıl harıl harfler yazıyor, ikide bir, Clelia'nın bütün harflerini art arda ona gösterdiği sözleri iyi anlayamamış gibi yapıyordu.

Sonunda genç kız babasının yanına koşmak üzere kuşhaneden ayrılmak zorunda kaldı. Babasının gelip onu orada aramasından çok korkuyordu. General kuşkulu bir adam olduğundan, kuşhanenin penceresiyle tutuklunun penceresini örten kepengin birbirlerine çok yakın oluşundan hiç hoşnut kalmayacaktı. Nitekim Fabrizio'nun görünmeyişiyle çok derin bir kaygıya kapılmış olan Clelia çareler arıyordu. Bir taşı, bir kâğıt parçasına sararak bu kepengin üst yanına doğru atabilirdi. İşler yolunda gider de Fabrizio'yu beklemekle görevli gardiyan hücrede bulunmazsa, çok güvenilir bir haberleşme aracı olurdu bu.

Bizim tutuklu hemen çamaşırlardan bir şerit yapmaya koyuldu. Akşam, saat dokuzdan az sonra da, penceresinin altındaki portakal ağaçlarının sandıklarına hafif hafif vurulmakta olduğunu açıkça işitti. Şeridini sarkıttı, yukarıya çekince ucunda uzun ince bir ip buldu. Bunun yardımıyla önce bir paket çikolatanın, sonra da bir tomar kâğıtla bir kurşunkalemin geldiğini anlatılamaz bir sevinçle gördü. İpi bir daha sarkıttı; boşuna, bir şey gelmedi. Nöbetçiler portakal ağaçlarına yaklaşmış olacaklardı. Yine de, sevinçten sarhoş gibiydi. Hemen oturup

Clelia'ya çok uzun bir mektup yazdı. Bitirir bitirmez de ipe bağlayıp sarkıttı. Bir saati aşkın bir zaman, gelip alsınlar diye boşuna bekledi, birkaç kez yeniden yukarıya çekip birkaç kez yerini değiştirdi. "Clelia bu zehir düşüncesinin heyecanı içindeyken mektubumu bu akşam okuyamazsa, yarın mektup alma düşüncesinden büsbütün vazgeçer belki," diye düşünüyordu.

İşin aslı şu ki, Clelia babasıyla birlikte kente inmeyi reddedememişti. Fabrizio gece yarısını yarım saat geçe General'in arabasının döndüğünü duyunca bunu anlar gibi oldu. Atların nal seslerini tanıyordu. General'in tabyadan geçtiğini, nöbetçilerin de kendisine selam durduklarını duyduktan birkaç dakika sonra, bir an elinden bırakmadığı ipin sarsıldığını sezince sevinci çok büyük oldu! İpin ucuna çok ağır bir şey bağlanmıştı, iki küçük sarsıntı da ona ipi yukarıya çekmesi için işaret verdi. Yukarıya çektiği ağır şeyi penceresinin altındaki fazlaca çıkıntılı bir saçaktan aşırtmakta güçlük çekti.

Yukarıya çekmek için bunca zahmete katlandığı şey, bir atkıya sarılı, su dolu bir sürahiydi. Bunca zamandır bu kadar tam bir yalnızlık içinde yaşayan zavallı genç bu atkıyı zevkle öpücüklere boğdu. Günlerce boşuna umutlandıktan sonra, en sonunda, atkıya bir topluiğneyle iliştirilmiş küçük bir kâğıt bulunca duyduğu heyecanı anlatmaktan vazgeçmek gerek. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

Yalnız bu sudan iç, çikolatadan başka şey de yeme. Yarın sana ekmek de ulaştırmak için elimden geleni yapacağım. Ekmeğin her yanını mürekkeple küçük parçalarla işaretleyeceğim. Söylemesi korkunç ama bilmen gerek ki, Barbone seni zehirlemekle görevli sanıyorum. Mektubunda sözünü ettiğin konunun hoşuma gitmeyeceğini nasıl oldu da anlamadın? Büyük bir tehlike bizi korkutmasaydı mektup yazmazdım sana. Düşes'i gördüm, iyi, Kont da iyi; yalnız, Düşes çok zayıflamış.

O konu üzerinde bana yazma artık; beni kızdırmak mı istiyorsun yoksa?

Bu pusulanın sondan bir önceki cümlesini Clelia ancak büyük çabadan sonra yazabilmişti. Saray çevresinde herkes Markiz Raversi'nin eski dostu, çok yakışıklı bir erkek olan Kont Baldi ile Bayan Sanseverina'nın pek sıkı fıkı bir dostluk kurduğunu ileri sürüyordu. Kesin olan bir şey varsa, şuydu: Kont, yedi yıl boyunca kendisine analık edip toplum içinde bir yer sağlamış olan Markiz'le çok gürültülü bir biçimde bozuşmuştu.

Clelia çabucak karaladığı bu küçük pusulayı yeniden yazmak zorunda kalmıştı. İlk yazmış olduğunda, halkın fesat düşüncelerle Düşes'e yorduğu yeni aşk maceralarını üstü kapalı anlatan bir şeyler vardı. "Sevdiği kadını Fabrizio'ya çekiştirmek!.. Ne bayağı şey benim için!" diye düşünmüştü.

Grillo, ertesi sabah, gün doğmadan çok önce, Fabrizio'nun odasına girdi. Oldukça büyük bir paket bıraktı, bir şey söylemeden çıkıp gitti. Paketin içinde her yanı mürekkeple çizilmiş haç işaretleriyle dolu büyücek bir ekmek vardı. Fabrizio bunları uzun uzun öptü. Sevdalanmıştı. Ekmeğin yanında kat kat kâğıtlara sarılı bir tomar vardı. İçinden altı bin frank değerinde altın çıktı. Son olarak, paketin içinde yepyeni; güzel bir dua kitabı buldu. Sayfanın kenarındaki boşluğa, artık tanımaya başladığı bir elyazısıyla, şunlar yazılmıştı:

Zehir! Suya, şaraba, her şeye dikkat! Yalnız çikolata yenecek, yemeğe el sürülmeyecek, mümkün olursa köpeğe yedirilecek. Kuşkulu görünmemek gerek, düşman başka bir yola başvurur sonra. Ne olursun, düşüncesizlik yok! İşleri hafife almak yok!

Clelia'yı suçlu duruma düşürebilecek olan bu sevgili yazıları hemen ortadan kaldırdı. Dua kitabının birçok sayfasını yırtıp bunlarla alfabenin harflerinden birkaç takım yaptı. Her harf, şarapta eritilmiş kömür tozuyla temiz temiz yazılmıştı. Saat on biri kırk beşte Clelia kuşhanenin penceresinin iki adım gerisinde göründüğü zaman, bu alfabeler de kurumuş bulunuyordu. Fabrizio, "Şimdi asıl iş Clelia'nın bunları kullanmaya razı olmasında," diye düşündü. Neyse ki, zehirleme girişimi konusunda kızın genç tutukluya söyleyeceği çok şey vardı. Hizmetçi kızlardan birinin köpeği, Fabrizio'ya gönderilecek bir yemeği yemiş, ölmüştü.

Fabrizio'nun isteği üzerine Clelia o akşam su gönderirken, mürekkeple yazdığı için daha okunaklı olan alfabelerden birini de yolladı. Delikanlı hemen oturup uzun bir mektup yazdı, içine de, hiç değilse Clelia'yı gücendirecek biçimde, sevgiye ilişkin şeyler koymamaya özen gösterdi. Bu yol başarılı oldu, mektubu kabul edildi.

Ertesi gün, alfabelerle yaptıkları konuşma sırasında, Clelia sitemde bulunmadı ona. Zehir tehlikesinin azalmakta olduğunu haber verdi. Barbone komutanının mutfağında çalışan kızlara kur yapan kimselerin saldırısına uğramış, ölüm derecesinde dayak yemişti. Mutfakta bir daha görünmeye cesaret edemeyecekti besbelli. Clelia bir açıklamada da bulundu: Fabrizio için babasından panzehir aşırmaya cesaret etmişti; bunu yolluyordu ona. Asıl sorun, şimdilik tadında olağanüstü bir özellik bulacağı her yemeği geri çevirmekti.

Clelia, Don Cesare'yi çok sıkıştırmıştı ama Fabrizio'nun aldığı altı yüz altının nereden geldiğini öğrenememişti. İyiye işaretti bu. Baskı azalıyordu.

Bu zehir işi bizim tutuklunun işlerini yoluna koydu. Bununla birlikte, sevgiyi andırır en ufak bir itiraf elde edemedi. Yalnız, Clelia ile çok içli dışlı yaşamak mutlulu-

ğuna erişmişti. Her akşam saat dokuzda Clelia uzun bir mektup alıyor, ara sıra da birkaç sözle karşılık veriyor, gazeteyle birkaç kitap yolluyordu. Son olarak, Grillo da Clelia'nın oda hizmetçisinin her gün verdiği ekmekle şarabı Fabrizio'ya götürecek kadar yola gelmişti. Gardiyan şöyle bir sonuca varmıştı: Komutan, Barbone'ye genç Monsenyörü zehirlemek görevini veren kimselerle uyuşmazlık halindeydi. Bundan da hem kendisi, hem bütün arkadaşları çok hoşnuttular. Cezaevinde ağızdan ağıza bir söylenti dolaşıyordu, "Monsenyör del Dongo'nun yüzüne bakmak, onun sana para vermesine yeter," deniyordu.

Fabrizio'nun beti benzi solmuştu. Bu kadar hareketsiz olmak sağlığına zarar veriyordu. Yine de Fabrizio hiçbir zaman da böylesine mutlu olmamıştı. Clelia'yla arasındaki konuşma tarzı içli dışlı, bazen de çok neşeliydi. Clelia'nın hayatında kara düşüncelerle, azaplarla zehirlenmemiş çok seyrek anlar Fabrizio ile konuşarak geçirdikleriydi. Bir gün boş bulunup ona şöyle demişti:

"İnceliğine hayranım. Ben Kale Komutanı'nın kızıyım ya, özgürlüğüne kavuşma isteğinden söz etmiyorsun bana!"

Fabrizio, "Böyle saçma bir arzuya kapılmaktan bucak bucak kaçınıyorum da ondan," dedi. "Parma'ya dönünce nasıl görebilirim seni? Bütün düşündüklerimi sana söylemezsem hayat çekilmez hale gelir benim için... Düşündüklerimin hepsini de değil ya; sen söylemiyorsun çünkü. Ama bütün acımasızlığına karşın, seni her gün görmeden yaşamak bu cezaevinden daha ağır bir işkence olur benim için! Ömrümde hiçbir zaman böylesine mutlu olmadım! Mutluluğun beni cezaevinde beklediğini görmek ne garip, değil mi?"

Clelia birdenbire çok ciddileşen, hatta hemen hemen sitemli bir tavırla, "Bu konuda söylenecek çok söz var," dedi.

Fabrizio çok telaşlanmıştı. "Nasıl?" dedi. "Gönlünde kazanabildiğim şu ufacık yeri kaybetmek tehlikesiyle mi karşılaşıyorum yoksa? Dünyadaki tek zevkim bu!"

Genç kız, "Evet," dedi. "Toplum içinde çok kibar bir erkek diye tanınmışsın, ama bana karşı dürüst davranmadığını sanmakta haklıyım. Neyse, bunu bugün konuşmak istemiyorum."

Bu garip açılma konuşmalarını pek sıkıntılı hale soktu, ikisinin de gözleri sık sık yaşardı.

Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı ad değiştirmek derdindeydi hâlâ. Edindiği addan pek bıkmıştı, Baron Riva olmak istiyordu. Kont Mosca da, kendi açısından, bütün ustalığını kullanarak, bu satılmış Yargıcın baron olma hırsını körüklemekteydi. Öte yandan da Prens'in Lombardiya'nın meşruti kralı olmak için beslediği delice umudu artırmaya çalışmaktaydı. Fabrizio'nun ölümünü geciktirmek için bulabildiği biricik yollardı bunlar.

Prens şöyle diyordu Rassi'ye, "On beş gün umutsuzluk, on beş gün umut... Bu yolu sabırla izlersek bu kibirli kadının burnunu sürtebiliriz. En haşarı atları bile böyle, bir tatlılık, bir sertlik göstererek yola getirirler. İşi sıkı tutmak gerek."

Gerçekten, her on beş günde bir Parma'da yine bir söylenti çıkıyor, Fabrizio'nun yakında idam edileceğini bildiriyordu. Bu sözler Düşes'i derin bir umutsuzluğa düşürmekteydi. Düşes, Kont'u da kendisiyle birlikte yıkıma sürüklememek için verdiği karara bağlı kalarak, onu ayda ancak iki kez görüyordu. Ne var ki, zavallı adama gösterdiği acımasızlığın cezasını sürekli umutsuzluk nöbetleri içinde ömür sürerek çekiyordu. Kont Mosca, çok yakışıklı bir erkek olan Kont Baldi'nin Düşes'e gösterdiği yakın ilgi yüzünden, yaman bir kıskançlık duymaktaydı. Bu kıskançlığı yenerek, Düşes'i göremediği zamanlar ona mektup yazıyor, ileride Baron Riva olacak adamın

çabalamalarıyla elde ettiği bütün bilgileri ona iletiyordu. Düşes'in Fabrizio ile ilgili olarak dolaşan korkunç söylentilere dayanabilmek için, Mosca gibi akıllı, duygulu bir adamla birlikte olması gerekirdi, Baldi'nin boşluğu hayatını çekilmez hale getiriyor, Kont da umutlu olması için birtakım nedenler olduğunu ona ulaştıramıyordu.

Kont oldukça ustaca bahaneler bularak birtakım belgelerin Lombardiya'nın ortasındaki, Sarono çevresindeki bir dost şatosuna teslim edilmesine Prens'i razı etmişti. Bu belgeler IV. Ranuce Ernesto'nun meşruti bir kral olarak bu güzel ülkenin başına geçmek için beslediği çılgınca umut uğruna çevirdiği çok çapraşık entrikalarla ilgiliydi.

Çok tehlikeli olan bu belgelerin yirmiden çoğunu Prens ya kendisi yazmış ya da imzalamıştı. Kont, Fabrizio'nun hayatı ciddi bir tehdit altına girerse, bu belgeleri büyük bir devlete teslim edeceğini, onun da tek bir sözle kendisini yok edebileceğini Prens'e söylemeyi tasarlıyordu.

Kont Mosca, yarının Baron Riva'sına güveniyordu; yalnız, zehirden korkuyordu. Barbone'nin giriştiği iş onu çok telaşlandırmıştı; o kadar ki bu onu görünürde çılgınca bir hareketi göze almaya kadar itmişti. Bir sabah kaleye uğradı, General Fabio Conti'yi çağırttı, o da kapının üstündeki burca kadar indi. Kont orada onunla ahbapça gezinerek tatlı sert, uygunca bir başlangıçtan sonra şunları söylemekten çekinmedi:

"Fabrizio kuşku uyandıracak bir biçimde ölecek olursa, bu ölümü benden bilenler olacaktır. Herkes beni kıskanç sanacak, bu da benim için çok gülünç bir şey olacak, ki bunu kabul etmemeye kararlıyım. Böyle bir şeyden kendimi temize çıkarmak için, Fabrizio hastalanıp ölürse ben de sizi kendi ellerimle öldüreceğim. Bundan emin olabilirsiniz."

General Fabio Conti buna tumturaklı bir karşılık verdi, kendi yiğitliğinden söz etti ama Kont'un bakışı da silinmeden aklında kaldı.

Birkaç gün sonra da Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi, sanki, Kont'la ağız birliği etmişçesine, böyle bir adamın yapmaması gereken garip bir tedbirsizlikte bulundu. Ayaktakımı onun bayağılığını atasözü haline getirmişti, herkes onu hor görüyordu ya, bu durumdan kurtulma umudu sağlam olarak belireli beri, bu küçümseniş onu hasta ediyordu. Fabrizio'yu on iki yıl kalebentliğe mahkûm eden ilamın resmî bir örneğini General Fabio Conti'ye gönderdi. Yasaya göre, bu işi Fabrizio'nun hapse girişinin ertesi günü yapması gerekiyordu. Adalet makamlarının bu işi Hükümdar'ın özel buyruğu olmadan yapma yetkisini kendinde bulması Parma gibi bir gizli önlemler ülkesinde işitilmiş şey değildi. Gerçekten de, ilamın resmî örneği adalet bakanlığından çıktıktan sonra, Düşes'in korkusunu her on beş günde bir artırma umudu nasıl beslenebilir, Prens'in deyişiyle, bu kibirli kadın nasıl yola getirilebilirdi? General Fabio Conti Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'den o resmî belgeyi almadan bir gün önce, yazman Barbone'nin, kaleye azıcık geç döndüğü sırada, bir temiz dayak yediğini öğrendi. Bundan da, Fabrizio'yu öbür dünyaya göndermenin artık falanca makamda söz konusu olmadığı sonucunu çıkardı. Rassi'yi, yaptığı çılgınlığın getirebileceği olumsuz sonuçlardan kurtaracak olan bir tedbirlilik gösterdi: Prens'in kendisini ilk kabul edişinde, tutuklu hakkındaki ilamın resmî örneğinin kendisine iletildiğinden hiç söz etmedi. Kont, Barbone'nin beceriksizce girişiminin kişisel bir öç alma yeltenişinden başka şey olmadığını öğrenerek, Düşes'in yüreğine su serpmiş, o herife de yukarıda sözü geçen dersi verdirmişti.

Fabrizio daracık bir kafeste yüz otuz beş gün hapis

yatmıştı. Bir perşembe günü kalenin papazı iyi yürekli Don Cesare, kendisini Farnese Kulesi'nin burcu üzerinde gezmeye çıkarınca, hem şaşırdı, hem sevindi. Oraya çıkalı on dakika bile olmamıştı ki, açık hava kendisini çarptı, fenalık geçirdi.

Don Cesare bu olayı bahane etti, ona her gün yarım saat gezinme izni verdi. Budalaca bir şey oldu bu. Sık sık yapılan bu gezintiler kahramanımıza yeniden güç kazandırdı; o da bunu kötüye kullandı.

Birçok serenatlar yapıldı. Titiz bir adam olan Kale Komutanı bunlara sırf kızı Clelia'yı Marki Crescenzi'ye bağlantı altına soktukları için katlanıyordu; kızının kişiliğinden korkuyordu çünkü. Onunla Marki arasında hiçbir uyum olmadığını belli belirsiz sezinliyor, kızının bir taşkınlık yapmasından çekiniyordu. Manastıra kaçabileceğini düşünüyor, eli ayağı kesiliyordu. Çalgı sesi en alt katlardaki hücrelere kadar gitmekteydi. Bunlarda da en azılı Liberaller yatıyorlardı. General çalgının içinde birtakım işaretler bulunmasından çekinmekteydi. Çalgıcıların kendileri de kıskandırıyorlardı onu. Bu yüzden, serenat biter bitmez bunlar, Kale Komutanı'nın konağının alt katındaki –gündüzleri kurmay heyetine kalem odası işlevi gören– büyük salonlara kapatılarak kapılar üzerlerine kilitleniyor, ancak ertesi sabah, ortalık aydınlandıktan sonra açılıyordu. Kale Komutanı Köle Köprüsü üzerinde yer alarak kendi gözünün önünde üstlerini arattıktan sonra onları serbest bırakıyor, "İçinizden biri bir tutuklunun verdiği haberi dışarı götürürse hemen astırırım ha!.." diye de üst üste yinelemekten geri durmuyordu. Prens'in gözünden düşmek korkusuyla, dediğini yapacak bir adam olduğunu herkes biliyordu. Öyle ki, Marki Crescenzi hapiste geçirecekleri o gece için canları çok sıkılan çalgıcılara üç kat ücret ödemek zorunda kaldı.

Düşes'in bu korkak adamların birinden bin güçlükle

elde edebildiği tek şey, Kale Komutanı'na bir mektup göndermekten ibaret kaldı. Mektup Fabrizio'ya yazılmıştı. İçinde, beş ayı aşkın zamandır hapiste olduğu halde, dışarıdaki dostlarının kendisiyle bir türlü mektuplaşamadıklarından yakınılmaktaydı.

Bu iş için görevlendirilen çalgıcı, kaleye girer girmez, General Fabio Conti'nin ayaklarına kapanarak, "Tanımadığım bir papaz çok ayak diredi, 'Şu mektubu al da Sinyor del Dongo'ya götür,' dedi. Ben de olmaz diyemedim ama ödevime çok bağlı olduğum için bunu hemen zatıalilerine veriyorum," dedi.

Ekselanslarının koltukları kabardı. Düşes'in elindeki olanakları biliyor, bir oyuna gelmekten çok korkuyordu. Sevincinden, mektubu götürüp Prens'e verdi, o da pek memnun oldu.

"Bu işi sıkı tutmam sayesinde öcümü aldım en sonunda," diyordu. "Bu kibirli kadın beş aydır acı çekiyor! Önümüzdeki günlerde bir darağacı kurduracağız, o çılgın kafası bunun küçük Del Dongo için olduğunu düşünmekten geri kalmayacaktır."

XX

Bir gece sabahın saat birine doğru Fabrizio, penceresine abanıp başını kepenkte açtığı delikten uzatmış, yıldızları, Farnese Burcu'nun tepesinde görünen engin ufku seyrediyordu. Aşağı Po-Ferrare doğrultusunda, kırlarda dolaşan bakışları çok küçük bir ışığa takıldı. Oldukça parlak olan bu ışık bir kulenin tepesinden gelir gibiydi. "Ovadan görülmese gerek," diye düşündü. "Kulenin genişliği onun aşağıdan görülmesine engel oluyor." Birdenbire bu ışığın çok yakın aralarla yanıp söndüğüne dikkat etti. "Komşu köydeki sevgilisiyle konuşan bir kız olsa gerek," diye düşündü. Işığın art arda dokuz kere yanıp söndü. "Bu bir I," dedi. Gerçekten, I alfabenin dokuzuncu harfidir. Sonra, biraz ara daha verildi, ışık on dört kere daha yanıp söndü. "Bu da N," derken, yine biraz aradan sonra, ışık tek bir kere yandı. "Bu da A. Sözcük INA oldu," dedi.

Hep küçük aralarla birbirlerinden ayrılan art arda görüntüler aşağıdaki sözleri oluşturunca, büyük bir sevinç, ayrıca şaşkınlık duydu:

INA PENSA A TE

Besbelli, "(G)ina seni düşünüyor" demekti bu.

Oda lambasını kendi yaptığı aralıktan art arda göstererek hemencecik karşılık verdi:

FABRIZIO TI AMO[1]

Haberleşme gün doğuncaya kadar sürdü. Hapse girişinin yüz yetmiş üçüncü gecesiydi. Dört aydır bu işaretlerin her gece yapıldığını öğrendi. Ne var ki herkes görebilir, anlayabilirdi bunları. O ilk geceden başlayarak kısaltmalar yapmaya koyuldular. Işık çabuk çabuk üç kez yanıp sönerse bu, "Düşes" demekti, dört yanıp sönme "Prens"; iki yanıp sönme "Kont Mosca"; iki çabuk yanıp sönmeden sonra iki yavaş yanıp sönme de "kaçış". Ondan sonraki için de eski "Alla Monaca" alfabesini kullanmayı kararlaştırdılar. Meraklılar anlamasınlar diye bu alfabe, harflerin bilinen sayılarını değiştirir, onlara gelişigüzel sayılar verir. Sözgelişi A'nın sıra numarası 10, B'nin 3'tür; yani ışığın art arda üç kere yanıp sönmesi B, on kere yanıp sönmesi A anlamına gelir. Sözleri birbirlerinden ayırmak için ışık bir süre yakılmaz.

Ertesi gün, gece yarısından sonra saat birde buluşmayı kararlaştırdılar. Düşes, kentten çeyrek fersah uzaktaki o kuleye geldi. Ölmüş olduğuna sık sık inandığı Fabrizio'nun yaptığı bu işaretleri görünce gözleri yaşla doldu. Işığı kendisi yakıp söndürerek şunları söyledi ona:

Seni seviyorum, cesaretini kaybetme, sağlığını, umudunu kaybetme! Odada beden hareketleri yap, kollarının kuvvetine gereksinimin olacak!

Düşes şöyle düşünüyordu: "Fausta'nın verdiği kon-

1. (İt.) Fabrizio seni seviyor. (Y.N.)

serden beri görmedim onu. Avcı kılığıyla, salonumun kapısında görünmüştü. Bizi bekleyen geleceği kim aklından geçirebilirdi o zaman!"

Düşes, Fabrizio'ya yakında "Prens'in lütfu sayesinde" (bu işaretler anlaşılabilirdi çünkü) kurtulacağını bildiren işaretler verdirdi! Sonra yine sevgi dolu sözler söyledi; yanından ayrılamıyordu bir türlü! Lodovico'yu, Fabrizio'ya yararlı olduğu için, kendi yanına almıştı şimdi. Ancak Lodovico'nun uyarıları sayesindedir ki, gün neredeyse doğacağı sırada işaretleri kesmeye karar verebildi. Herhangi kötü niyetli birisinin dikkatini çekebilirdi bunlar, Fabrizio'ya yakında kurtulacağının böyle birkaç kez bildirilmesi onu derin bir keder içinde bıraktı. Ertesi gün, Clelia bunu fark edince, boş bulundu, nedenini sordu.

Fabrizio, "Düşes'in hiç hoşuna gitmeyecek bir şey yapmak üzere olduğumu görüyorum," dedi.

Clelia derin bir meraka kapılmıştı. "Yerine getiremeyeceğin ne gibi bir dilekte bulunabilir senden?" diye sordu.

"Buradan çıkmamı istiyor, bense razı olamam buna."

Clelia karşılık veremedi, Fabrizio'ya baktı, ağlamaya başladı. Fabrizio onunla yüz yüze konuşabilseydi, bazı duyguları belki itiraf ettirebilirdi ona... Bu duyguların belirsizliği yüzünden sık sık derin bir umutsuzluğa kapıldığı olmuştu. Clelia'nın sevgisi olmadan yaşamanın kendisi için bir dizi acı kederden ya da dayanılmaz sıkıntıdan ibaret olacağını çok iyi anlıyordu. Sevgiyi tatmadan önce kendisine ilginç görünen aynı mutluluklara kavuşmak için yaşamak zahmete değmez gibi görünüyordu ona. Kendi canına kıymak İtalya'da daha moda olmamıştı ama Fabrizio, yazgısı kendisini Clelia'dan ayırırsa, bu yola da başvurmayı düşünmüştü.

Ertesi gün çok uzun bir mektup aldı. Clelia şöyle diyordu:

Dostum,

Gerçeği bilmen gerek. Sen buraya geleli beri Parma'da herkes sık sık son gününün artık geldiğine inandı. Sen ancak on iki yıl kalebentliğe hüküm giydin, ama ne yazık ki çok sözü geçen bir kimsenin hıncı da peşini bırakmıyor, hiç kuşku yok buna. Canına zehirle kıyılacağını sanarak yirmi kere tir tir titredim. Onun için, buradan çıkmak üzere mümkün olan bütün yollara dört elle sarıl. Görüyorsun ki uğruna en kutsal görevlerimi bile yerine getirmiyorum. Sana söylemeyi göze aldığım, benim ağzıma da hiç yakışmayan şeylere bakarak, tehlikenin çok yakın olduğunu anla. Mutlaka gerekiyorsa, başka kurtuluş yolu yoksa, kaç buradan. Bu kalede geçirdiğin her an hayatını en büyük tehlikeye sokabilir. Düşün ki sarayda amacına ulaşmak için cinayeti bile göze alan bir parti var. Bu partinin bütün tasarılarının, ancak Kont Mosca'nın üstün becerikliliği sayesinde sürekli başarısızlığa uğradığını görmüyor musun? Onu Parma'dan uzaklaştırmak için kesin bir yol buldular ki bu da, Düşes'i umutsuzluğa düşürmektedir. Genç bir tutuklunun ölümüyle bu umutsuzluğu yaratacaklarını çok iyi bilmiyorlar mı? Karşılık istemeyen bu söz bile durumunun ne olduğunu anlatmalı sana. Bana dostluk beslediğini söylüyorsun. Her şeyden önce şunu düşün ki, aşılması çok güç engeller bu duygunun aramızda az çok yerleşmesine hiçbir zaman olanak vermeyecektir. Gençliğimizde birbirimize rastlamış olabiliriz, felaketli bir dönemde de birbirimize yardım eli uzatmış olabiliriz. Kader beni bu asık yüzlü yere senin acılarını hafifletmek için yerleştirmiş olabilir. Ne var ki, hiç yerinde olmayan, asla da olamayacak birtakım boş hayaller canını böylesine korkunç bir tehlikeden kurtarmak fırsatına dört elle sarılmaktan seni alıkoyarsa, ömrümün sonuna dek suçlu bulurum kendimi. Seninle karşılıklı birkaç dostluk işareti yaparak işlediğim büyük tedbirsizlik yüzünden rahat, huzur diye bir şey kalmadı ruhumda... Alfabelerle oynadığımız çocukça oyunlar seni hiçbir aslı olmayan hayallere sürükleyecek, sana bu kadar zararlı

olabilecekse, kendimi haklı görmek için Barbone'nin yaptığı girişimi hatırlamam boş şey olur. Seni bir anlık bir tehlikeden kurtardığımı sanarak, çok daha korkunç, çok daha kesin bir tehlikeye atmış olurum. Yaptığım tedbirsizlikler seni Düşes'in öğütlerine karşı durmaya sürükleyecek birtakım duyguların doğmasına yol açtılarsa hiçbir zaman bağışlayamayacağım bunları. Bak, sana yine söylemek zorunda bırakıyorsun beni... Kaç, emrediyorum bunu sana...

Bu mektup çok uzundu. Yukarıda aktardığımız "emrediyorum bunu sana" gibi bazı parçalar, Fabrizio'nun sevgisine tatlı umut anları verdi. Ona öyle geliyordu ki, anlatım sıkıntılı olmakla birlikte, duygular aslında sevgi doluydu. Başka anlarda da, bu tür bir savaştaki tam bilgisizliğinin cezasını çekiyordu. Clelia'nın bu mektubunda basit bir dostluktan, hatta çok olağan bir insanca davranıştan başka şey görmüyordu.

Genç kızın kendisine haber verdiği şeyler de, ona bir an bile fikir değiştirtmedi. Clelia'nın kendisine anlattığı tehlikeler gerçek de olsa, o anlık birkaç tehlike pahasına onu her gün görmenin mutluluğunu satın almak çok mu pahalı bir şeydi? Yine Bologna'ya, ya da Floransa'ya sığınınca ne tür bir hayat sürecekti? Kaleden kaçınca Parma'da oturma izni alacağını bile umamazdı çünkü. Prens kendisini serbest bırakacak derecede değişse bile (ki bu çok zayıf bir olasılıktı, çünkü kuvvetli bir parti için Fabrizio, Kont Mosca'yı devirecek bir araç haline gelmişti) iki partiyi birbirinden ayıran hınç dolayısıyla Clelia'dan ayrı düşeceği için, Parma'da nasıl bir hayat sürecekti? Ayda bir iki kez rastlantı onları aynı salonlarda bir araya getirecekti belki. O zaman bile Clelia ile ne tür bir konuşma yapacaktı? Şimdi her gün birkaç saat tadını çıkardığı o tam içli dışlılığı bir daha nasıl bulabilecekti? Alfabelerle yaptıkları konuşmalarla ölçülünce salon ko-

nuşması nasıl bir şey olacaktı? "Bu tatlı yaşayışı, bu biricik mutluluk olasılığını birkaç ufak tehlike pahasına satın alacaksam, kötülük bunun neresinde? Ona sevgimin kanıtını vermek için böyle ufak bir fırsat buluşum bile bir başka küçük mutluluk sayılmaz mı?" diye düşünüyordu.

Clelia'nın mektubunu ondan bir görüşme istemek için fırsat bildi. Bütün isteklerinin tek, sürekli konusuydu bu. Genç kızla bir kez, o da kısa bir an için, hapse girerken konuşmuştu. Bunun üzerinden de iki yüz günü aşkın zaman geçmişti.

Clelia'yı görmenin kolayı vardı. Çok iyi bir adam olan Rahip Don Cesare, her perşembe Fabrizio'ya Farnese Burcu'nun tabyasında yarım saatlik bir gezinti yaptırıyordu. Bu gezinti Parma ve çevresinde herkesçe görülebilir, Kale Komutanı'nı çok kötü duruma düşürebilirdi. Onun için, haftanın öteki günlerinde bu gezinti ancak ortalık kararırken yapılıyordu. Farnese Burcu'nun tabyasına çıkmak için –okurların hatırlayacakları gibi– aklı karalı mermerlerle çok kasvetli biçimde süslenmiş kilisenin küçük çan kulesine çıkan merdivenden başka merdiven yoktu. Grillo da Fabrizio'yu bu kiliseye götürüyor, çan kulesinin küçük merdiveninin kapısını açıyordu. Görevi oraya onun arkasından gitmekti ama akşamları hava serinlemeye başladığından, onun tek başına yukarıya çıkmasına göz yumuyor, tabyaya çıkan bu çan kulesine onu kilitliyor, sonra da ısınmak için odasına dönüyordu. Öyleyse, Clelia, oda hizmetçisiyle, bir akşam kara mermerli kiliseye gelemez miydi?

Clelia'nın mektubuna Fabrizio'nun karşılığı olan uzun mektup, bu görüşmeyi sağlamak için hesaplı yazılmıştı. Ayrıca, Fabrizio kendisine kaleden ayrılmama kararını verdiren bütün nedenleri, sanki bir başkası söz konusuymuş gibi, çok büyük bir içtenlikle anlatıyordu:

Alfabelerimiz sayesinde seninle konuşma mutluluğuna ermek için her gün bin kere ölüm tehlikesine katlanabilirim. Bizi bir an bile durdurmuyor bu alfabeler artık; sen ise gidip Parma'ya, belki Bologna'ya, hatta Floransa'ya sığınmak budalalığını yapayım istiyorsun! Senden uzaklaşmak için yürüyeyim istiyorsun! Bilesin ki bu çabayı göstermek olanaksızdır benim için. Boşuna söz vermiş olurum, tutamam bunu çünkü.

Bu buluşma isteği, Clelia'nın ortadan kaybolmasıyla sonuçlandı, bu kayboluş da beş günden az sürmedi. Beş gün boyunca genç kız kuşhaneye ancak Fabrizio'nun kepenkte açtığı ufak delikten yararlanamayacağını bildiği sıralarda geldi. Fabrizio umutsuzluk içinde kaldı. Clelia'nın ortada görünmeyişinden de şöyle bir sonuç çıkardı: Kendisinde delice umutlar uyandıran bazı bakışlara karşın, Clelia'ya basit bir arkadaşlığın duygularından başka şey aşılayamamıştı. "Neye yarar yaşamak, öyleyse?" diyordu. "Prens varsın canıma kıydırsın, arayıp da bulamadığım şey olur bu. Kaleden ayrılmamak için bu da ayrı bir neden." Her gece de küçük lambanın işaretlerine derin bir isteksizlikle karşılık veriyordu. Lodovico her sabah Düşes'e geceki işaretlerin bir listesini getiriyordu. Bayan Sanseverina kâğıtta, "Kaçmak istemiyorum; burada ölmek istiyorum," gibi garip sözleri okuyunca Fabrizio'nun iyice aklını oynattığını sandı.

Fabrizio'ya çok acı gelen bu beş gün boyunca, Clelia ondan daha mutsuzdu. Mert ruhlu insana çok acıklı gelecek bir şey düşünmüştü. "Bana düşen iş, kaleden uzaklara kaçıp bir manastıra girmektir," diyordu. "Gittiğimi de kendisine Grillo'nun aracılığıyla, bütün gardiyanların aracılığıyla söyleteceğim. Artık burada olmadığımı öğrenince kaçmaya kalkışacaktır." Ne var ki, manastıra girmek Fabrizio'yu görmekten büsbütün vazgeçmek demekti. Hem de, eskiden belki onu Düşes'e bağlamış olan

duyguların şimdi artık olmadıklarının bu kadar açık bir kanıtını verdiği sırada onu görmekten vazgeçmek! Bir delikanlı, sevgisini bundan daha dokunaklı biçimde başka neyle kanıtlayabilirdi ki? Hapiste geçirdiği, sağlık durumunu çok bozan yedi aydan sonra, özgürlüğüne kavuşmak istemiyordu. Saray dalkavuklarının Clelia'ya uzun uzun anlattıkları gibi uçarı bir insan olsaydı, kaleden bir gün önce çıkmak için yirmi sevgili feda ederdi. Sonra, her gün zehirlenip öldürülebileceği bir cezaevinden çıkmak için neler yapmazdı ki!

Clelia yeterli cesareti gösteremedi, manastıra sığınmamak gibi çok yanlış bir davranışta bulundu. Manastıra sığınsaydı aynı zamanda Marki Crescenzi ile ilişkisini çok doğal bir biçimde kesme olanağını da bulurdu. Bu yanlış davranışta bulunduktan sonra bu kadar sevimli, bu kadar yapmacıksız, bu kadar sevecen olan bu gence nasıl dayanabilirdi? Öyle bir genç ki, sırf onu pencereden pencereye görmek için canını korkunç tehlikelere atıyordu. Clelia, kendisiyle mücadele ederek geçen bu beş günden sonra, Fabrizio'nun kendisiyle kara mermerli kilisede konuşma mutluluğuna ermek istediğini bildiren mektubuna karşılık vermeyi kararlaştırdı. Evet, bu isteğe, hem de oldukça sert sözler kullanarak "olmaz" diyordu, ama o andan başlayarak her türlü rahatı, huzuru da kaybetti. Her an Fabrizio'nun zehirlenip öldüğü geliveriyordu gözünün önüne. Onun yaşamakta olduğunu gözleriyle görüp emin olmak için derin bir dürtü duyuyor, günde beş altı kez kuşhaneye geliyordu.

"Onun hâlâ kalede olması, Raversi yandaşlarının Kont Mosca'yı işbaşından uzaklaştırmak için ona karşı belki kurmakta olduğu korkunç tuzaklarla karşılaşması, sırf benim manastıra kaçmamak korkaklığını göstermemden ileri geliyor," diye düşünüyordu. "Benim bir daha

gelmemecesine buradan uzaklaştığımdan emin olduktan sonra, kalede kalmak için ne gibi bir bahane bulabilir?"

Bu hem utangaç, hem kibirli kız, Gardiyan Grillo' nun "olmaz" sözüyle karşılaşmayı bile göze aldı. Davranışının garipliği konusunda adamın yapabileceği bütün yorumlara da göğüs gerdi. Onurunu ayaklar altına alacak kadar alçaldı, bütün sırrını açığa vuran titrek bir sesle ona şöyle dedi:

"Fabrizio yakında özgürlüğüne kavuşacak. Düşes Sanseverina bu umutla birçok girişimde bulunuyor. Fabrizio'ya yapılan önerilere çoğu zaman ondan hemen karşılık almak gerekiyor. Onun için, senden şunu istiyorum: Fabrizio'ya izin ver, penceresini kapayan kepenkte bir delik açsın. Ben de bu sayede Bayan Sanseverina'dan günde birkaç kez aldığım haberleri işaretlerle ona bildirebileyim."

Grillo gülümsedi. "Size olan saygıma, her dediğinizi yapacağıma inanabilirsiniz," dedi.

Genç kız, "Başka hiçbir söz eklemediğin için minnet besleyeceğim sana," dedikten sonra Fabrizio'ya mesaj gönderdi. "Umarım ki buradan kurtulman için sana yapılabilecek önerilere karşı koymazsın artık. Sen burada oldukça korkunç anlar geçiriyorum, çılgına dönüyorum. Ömrümde kimsenin felaketine yol açmadım ama bana öyle geliyor ki senin ölümüne ben yol açacağım. Hiç tanımadığım bir kimse için böyle düşünsem umutsuzluğa düşerdim; bir arkadaş düşün ki çılgınlıklarından zaten çok şikâyetçiyim; ama çok uzun zamandır her gün görüyorum onu. Bu arkadaşın şu anda ölüm acılarıyla kıvrandığını görünce neler düşündüğümü sen tahmin et. Yaşamakta olduğunu senden öğrenmek istiyorum bazen.

Bu korkunç azaptan kurtulmak içindir ki, bir emir kulundan iyilik isteyecek kadar alçaldım. Olmaz diyebilirdi, hâlâ da beni ele verebilir. Hoş, gidip beni babama

haber verirse belki de sevinirim bile, o zaman hemen kalkıp manastıra giderim, senin acıklı deliliklerine istemeksizin suç ortağı olmam artık. Yalnız, inan bana! Uzun zaman sürüp gidemez bu. Düşes ne derse yapacaksın. Şimdi sevindin mi zalim arkadaş? Babama ihanet etmeni ben kendim istiyorum senden! Grillo'yu çağır, bahşiş ver ona."

Fabrizio öylesine sevdalıydı, Clelia'nın en basit bir isteğini açıklaması bile onun içine öyle bir korku salıyordu ki, bu garip öneri bile sevildiğine inandıramadı onu. Grillo'yu çağırdı, geçmişte yaptığı hizmetler için dolgun bir bahşiş verdi, ilerisi için de, "Kepenkteki deliği bana kullandırttığın her gün için bir altın alacaksın," dedi.

Grillo çok hoşnut kaldı. "Size içtenlikle bir şey söyleyeyim, Monsenyör," dedi. "Yemeğinizi her gün soğuk yemeye razı mısınız? Zehirlenmemek için çok kolay bir yol vardır, ama ağzınızı çok sıkı tutmanızı isteyeceğim; bir gardiyan her şeyi görmelidir ama hiçbir şeyi sezmemelidir. Bir yerine birkaç köpek edineceğim. Siz de yemek istediğiniz yemeklerden vereceksiniz onlara. Şaraba gelince; kendi şarabımdan vereceğim size, benim içmiş olduğum şişelerden başkasına da el sürmeyeceksiniz. Şu var ki ocağıma incir dikmek isterseniz, bu ayrıntıları Bayan Clelia'ya açmanız yeter. Kadın her zaman kadındır. Yarın sizinle bozuşursa öbür gün de bütün bu buluşları kalkar babasına anlatır. O da bir gardiyanı astırmaya bahane bulduğu için son derece mutlu olur. Barbone'den sonra kalenin belki en hain adamı odur, sizin durumunuz için gerçek bir tehlike olan şey de bu işte. Zehir kullanmayı bilir o, inanın buna. Dört beş köpek yavrusu beslemeyi akıl ettim diye de beni affetmeyecektir."

Bir yeni serenat daha verildi. Grillo şimdi Fabrizio'nun bütün sorularına karşılık veriyordu. Yalnız, tedbirli olmayı, Clelia'yı hiçbir zaman ele vermemeyi de aklına koymuştu. Ona göre, Clelia bir yandan Parma ülkesinin

en zengin erkeği olan Marki Crescenzi ile evlenmek üzereydi, bir yandan da, cezaevi duvarlarının izin verdiği ölçüde, sevimli Monsenyör del Dongo ile sevişmekten geri durmuyordu. Gardiyan, Fabrizio'nun serenatla ilgili son sorularına karşılık verdiği sırada, boş bulunup, "Herkes Marki'nin yakında Sinyora Clelia ile evleneceğini tahmin ediyor," diye ekledi. Bu basit sözün Fabrizio üzerinde ne tür bir etki yaptığı kolayca anlaşılır. Gece lambanın işaretlerine ancak hasta olduğunu bildirmek için karşılık verdi.

Ertesi sabah saat on olur olmaz Clelia kuşhanede görününce, aralarında yepyeni bir şey olan resmî bir incelikle, "Marki Crescenzi'yi sevdiğini, onunla evlenmek üzere olduğunu niçin söylemedin bana?" diye sordu.

Clelia öfkeyle karşılık verdi: "Bunların hiçbirinin aslı yok da ondan!"

Şu da var ki, sözlerinin geri kalanı pek o kadar açık olmadı. Fabrizio buna onun dikkatini çekti, fırsattan yararlanarak da görüşme isteğini yineledi. Clelia, iyi niyetinden kuşkulanıldığını görünce, buna hemen razı oldu, ama aynı zamanda Grillo'nun gözünde onurunun kesinlikle lekelendiğini de ona anlattı. O akşam, ortalık kararduktan sonra Clelia, yanında oda hizmetçisiyle, kara mermerli küçük kiliseye geldi. Orta yerde, gece kandilinin yanında durdu. Hizmetçisiyle Grillo kapının otuz adım yakınına dek gerilediler. Tir tir titremekte olan Clelia güzel bir söylev hazırlamıştı. Niyeti hiçbir tehlikeli açıklama yapmamaktı, ama aşkın mantığı acelecidir. Bu mantığın gerçeği öğrenmek için gösterdiği derin ilgi yüzünden boş yere uğraşmaktan geri kalmaz; sevdiğine beslediği çok büyük bağlılık da, onu gücendirmek korkusundan eser bırakmaz. Fabrizio önce Clelia'nın güzelliğine hayran kaldı, sekiz aya yakın zamandır ancak gardiyanları bu kadar yakından görmüştü. Ama Marki

Crescenzi'nin adını duyunca yine tepesi attı, Clelia'nın sakınmalı, kaçamak sözlerle karşılık verdiğini görünce öfkesi daha da arttı. Kuşkuları dağıtacak yerde büsbütün artırdığını Clelia da anladı. Bu duygu çok acı oldu onun için. Gözleri yaşlı, öfkeyle, "Kendime borçlu olduğum şeyleri bana çiğnettirince pek mi sevineceksin?" diye sordu. "Geçen yılın 3 Ağustosu'na kadar, kendilerini bana beğendirmek isteyen erkeklere karşı uzaklık duymuştum. Saray dalkavuklarının davranışlarına, ahlaklarına karşı sınırsız, belki aşırı bir horgörü besliyordum, bu saray çevresinde mutlu gördüğüm ne kadar şey varsa sinirime dokunuyordu. Oysa, 3 Ağustos'ta buraya getirilen bir tutukluda, tersine, bambaşka nitelikler buldum. Önce kendim de farkında olmadan, kıskançlığın bütün üzüntülerini duydum. Çok iyi tanıdığım sevimli bir kadının güzellikleri yüreğime birer hançer vuruşu gibi saplanıyordu. Bu tutuklunun ona bağlı olduğuna inanıyordum çünkü, hâlâ da inanıyorum biraz. Benimle evlenmek isteyen Marki Crescenzi'nin yaptığı zulümler çok geçmeden arttı. O çok zengin, bizimse hiçbir varlığımız yok. Onun ısrarlarına var gücümle karşı koydum ama babam o uğursuz manastır sözünü etti. Kaleden ayrılırsam, yazgısıyla ilgilendiğim tutuklunun hayatına artık göz kulak olamayacağımı anladım. Aldığım önlemlerin en önemlisi şu olmuştu ki, o ana değin, o canını tehdit eden korkunç tehlikelerin hiç farkına varmamıştı. Babamı da, sırrımı da hiçbir zaman ele vermemeyi iyice aklıma koymuştum. Yalnız, o tutukluyu koruyan bu şaşılacak derecede becerikli, üstün zekâlı, korkunç iradeli kadın, öyle sanıyorum ki, kaçma olanakları hazırladı ona. O ise bunları reddetti, benden uzaklaşmamak için kaleden ayrılmak istemediğine beni inandırmaya çalıştı. O zaman büyük bir hata işledim, beş gün süreyle çırpındım durdum. Hemen kaleden ayrılıp manastıra sı-

ğınmalıydım. Bu davranışım Marki Crescenzi'yle ilgimi kesmem için de çok basit bir yol olurdu. Kaleden ayrılmak yürekliliğini gösteremedim, şimdi de mahvolmuş bir kızım. Uçarı bir erkeğe bağlandım. Napoli'de onun neler yaptığını biliyorum. Alışkanlıklarını değiştirdiğine beni inandıracak bir neden var mı? Sıkı bir cezaevine kapatılınca, görebildiği tek kadına kur yaptı. Can sıkıntısını giderecek bir eğlence oldu bu kadın ona. Onunla ancak birtakım güçlükler pahasına konuşabildiği için bu eğlence bir aşk görünümü edindi. Bu tutuklu toplumda yiğitliğiyle ün salmış olduğundan, sevdiğini sandığı kimseyi görmeyi sürdürmek için oldukça büyük tehlikeleri göze alarak, sevginin geçici bir hevesten daha ileri olduğunu kanıtlayabileceğini sanıyor. Yalnız, büyük bir kente gidip de kendini toplumun baştan çıkaran güzellikleriyle kuşatılmış görünce, eskiden hep ne idiyse yine öyle olacak, eğlenceye, çapkınlığa düşkün bir salon adamı haline gelecek. Onun zavallı cezaevi arkadaşıysa bir uçarı insan tarafından unutulmuş olarak, ona bir itirafta bulunmuş olmanın derin pişmanlığı içinde, ömrünün sonuna dek manastırda kalacak."

Ancak belli başlı parçalarını aktardığımız bu unutulmaz sözleri, çok iyi anlaşılacağı üzere, Fabrizio belki yirmi kez kesti. Çılgınca sevdalıydı; Clelia'yı görmeden önce kimseyi hiç sevmemiş olduğuna, yazgısının da ancak onun uğruna yaşamak olduğuna iyice inanmış bulunuyordu.

Okurlarımız onun çok güzel sözler söylemiş olduğunu tahmin ederler. Tam o sırada oda hizmetçisi saatin on bir buçuğu çaldığını, General'in neredeyse dönebileceğini hatırlattı. Ayrılışları acı oldu. Clelia, "Belki de son kez görüyorum seni," dedi. "Raversi'nin entrikacı partisinin işine yarayacağı apaçık olan bir önlem var ki, vefasız olmadığını kanıtlamak olanağını verir sana."

Clelia hıçkırıklara boğulup ayrıldı. Bunları oda hizmetçisinden, özellikle Gardiyan Grillo'dan gizleyemediği için de utancından ölüyordu. İkinci bir buluşma ancak General geceyi dışarıda geçirmek zorunda olduğunu bildirirse mümkün olacaktı. Ne var ki, Fabrizio hapse gireli beri onun orada olması General'in ilgisini uyandırmıştı. Sonra da hemen hemen sürekli olarak damla hastalığı nöbeti geçiriyormuş gibi görünmeyi uygun bulmuştu. Bu yüzden de, ustalıklı bir siyasetin gereklerinden olarak çıktığı kent gezintilerine, çoğu zaman, tam arabaya bineceği sırada karar veriyordu.

Mermerli kilisedeki o akşamdan beri Fabrizio'nun hayatı birbiri ardına sevinç taşkınlıklarıyla dolu geçti. Şu da var ki, mutluluğunun karşısına hâlâ büyük engeller dikilmiş gibiydi. Yalnız, bütün aklını fikrini dolduran Tanrısal varlık tarafından sevilmek gibi o büyük, az umulur sevince kavuşmuştu en sonunda.

Bu görüşmeden sonraki üçüncü gün, lambayla verilen işaretler çok erkenden, aşağı yukarı gece yarısı, sona erdi. Tam işaretler bittiği sırada, içeriye düşen iri bir kurşun küre, Fabrizio'nun başını yarıyordu az daha. Penceresinin önündeki kepengin üst yanına atılan bu küre, cam yerini tutan kâğıtları parçalayarak odanın içine düştü. Çok iri olan bu küre, hiç de iriliğinin gösterdiği ağırlıkta değildi. Fabrizio onu kolayca açtı, Düşes'in bir mektubunu buldu. Düşes, Başpiskopos'u özenle pohpohlamış, onun aracılığıyla kale askerlerinden birini kazanmıştı. Usta bir sapancı olan bu adam komutanlık konağının köşeleriyle kapısına dikilen nöbetçileri aldatıyor ya da onlarla anlaşıyordu. Mektupta şunlar yazılıydı:

İple kaçman gerek. Sana bu garip fikri verirken ürperiyorum; tam iki ayı aşkın zamandır çekinip duruyorum bu sözü sana söylemekten. Ama gelecek günler, resmî açıdan her

gün biraz daha kararıyor, beterin beteri şeyler olması da beklenebilir. Bu tehlikeli mektubu aldığını bize göstermek için lambanla hemen işaretler yap. Monaca alfabesiyle yani 4, 12, 2 işaretlerini P, B, G harfleriyle ver. Bu işaretleri görene dek içim rahat etmeyecek. Ben kuledeyim. Sana N, O ile, yani 7, 5'le karşılık verilecek. Karşılığı alınca başka hiçbir işaret yapma, mektubumun anlamını kavramaya çalış yalnızca.

Fabrizio kendisinden isteneni hemen yerine getirdi, kararlaştırılan işaretleri verdi. Mektupta yazılı karşılıkları aldıktan sonra, mektubu okumaya devam etti:

Beterin beteri şeyler olması beklenebilir. Kendilerine çok güvendiğim üç kişi söyledi bunu bana. "Gerçek benim için ne denli acı olursa olsun söyleyin," deyip Kutsal Kitap'a el bastırtarak yemin ettirdim, ondan sonra söylediler bunu bana. Bu üç kişiden birincisi Ferrare'de ihbarı yazan cerrahı, "Elimde açık bir bıçakla üstüne atılacağım!" diye tehdit eden kimsedir. İkincisi, sen Belgirate'den döndüğün zaman, "Ormanda şarkı söyleyerek gelen, yedeğinde de biraz zayıfça güzel bir beygiri götüren oda uşağına bir kurşun sıksan çok daha tedbirli davranmış olurdun," diyen kimsedir. Üçüncüsünüyse tanımazsın. Dostum olan, yol kesen bir hayduttur, tuttuğunu koparır, senin kadar da gözüpektir. Onun için, ne yapman gerektiğini bana söylemesini asıl ondan istedim. Her üçü de, öbür ikisine danıştığımdan habersiz olarak, "Sürekli, çok olası bir zehirlenme korkusu içinde on bir yıl dört ay yaşamaktansa kaleden düşüp ölmeyi göze almak yeğdir," dediler.

Bir ay süreyle odanda düğümlü bir ip kullanarak tırmanma, inme alıştırmaları yapmalısın. Sonra da, kaledeki askerlere şarap ikram edildiği bir bayram günü bu büyük işe girişirsin. İpekle kenevirden yapılmış, bir kuğu tüyü kalınlığında üç ip verecekler sana. Yirmi beş metre uzunluğunda olan birincisiyle kendi pencerenden portakal ağaçlarının bulundu-

ğu yere kadar on iki metre yüksekliğindeki bölümü inersin. İkinci ip yüz metre uzunluğundadır, bununla büyük burcun altmış metre yüksekliğindeki duvarından aşağıya inersin ama ağırlık yüzünden asıl güçlük de bunda. On metre uzunluğundaki üçüncü ipi surdan aşağıya inmek için kullanırsın. Bütün günlerim doğudaki, yani Ferrare yönündeki büyük suru incelemekle geçiyor. Üzerinde depremin açtığı bir çatlak var, bunu destekleyici bir duvarla doldurmuşlar, eğik bir yüzey oluşturuyor. Benim yol kesen haydut kendine pek güveniyor. "Destek duvarının oluşturduğu eğik yüzeyden kayarak, çok güçlüğe uğramadan, yalnız birkaç sıyrıkla bu yönden inebilirim pekâlâ," diyor. Duvarın dik olan parçası en aşağıda, topu topu dokuz metre. Burası da nöbetçilerin denetiminin en gevşek olduğu yer.

Benim yol kesen hırsız üç kez hapisten kaçmış, tanısan sen de seversin onu. Soylu kişilerden nefret eder ama o başka iş. O da senin gibi atik, çevik. Her şeyi göze alarak batı yönünden inmenin çok daha iyi olacağı düşüncesinde. Fausta'nın bir zamanlar oturduğu, senin de çok iyi bildiğin küçük konağın karşısındaki yer hani. Onun bu yanı daha uygun buluşunun nedeni şuymuş: Duvar pek az eğikmiş ama hemen hemen her yeri çalılarla kaplıymış. Yer yer serçeparmağı inceliğinde dal parçaları da varmış. Dikkat edilmezse bunlar yara bere açabilirmiş, ama tutunmak için de birebirmiş. Daha bu sabah bu batı yönüne güçlü bir dürbünle baktım. Seçilmesi gereken yer, bundan iki üç yıl önce üst kat korkuluğuna yerleştirilen yeni bir taşın tam altında. Bu taştan dikine inince, aşağıda önce yedi metre kadar çıplak bir boşluk bulacaksın. Buradan çok yavaş inmek gerek. (Sana bu korkunç öğütleri verirken yüreğimin nasıl titrediğini anlarsın sanırım. Yalnız, unutma ki cesaret, tehlikenin, ne kadar korkunç olursa olsun, en ufağını seçmeyi bilmekten ibarettir.) Çıplak boşluktan sonra yirmi beş otuz metrelik bir çalılık bulacaksın. Çok büyük olan bu çalılarda kuşlar uçuşuyor.

Daha sonra on metrelik bir yer gelecek ki, üzerinde şebboylarla yapışkanotları var yalnız. Onun ardından, yere yaklaşırken, yedi metre çalılık, son olarak da daha yeni sıvanmış sekiz on metrelik bir boşluk.

O yanı daha uygun bulusum şundan: Üstteki parmaklıkta bulunan yeni taşın tam altında, bir asker in kendi bahçesinde yapmış olduğu ahşap bir kulübe var. Kalede çalışmakta olan istihkâm yüzbaşısı, askeri bu kulübeyi yıkmaya zorlamak istiyor. Kulübe beş metre yükseklikte, üstü samanla kaplı, damı da kalenin büyük suruna bitişik. Aklımı çelen o dam. Tanrı korusun, bir kaza oluverirse bu dam düşenin hızını keser. Oraya bir ulaştın mı, epey üstünkörü korunan surların içinde bulunacaksın. Orada yolunu keserlerse tabancanla ateş et, birkaç dakika kendini koru. Ferrare'deki dostunla –benim "yol kesen haydut" diye adlandırdığım– bir yürekli adam daha yanlarında merdivenler bulunduracaklar, senin yardımına koşmak için bu oldukça alçak suru aşmaktan çekinmeyecekler. Surun yüksekliği topu topu yedi metre, çok büyük de bir eğim var. Ben, yanımda birçok silahlı kimseyle, bu surun dibinde olacağım.

Sana yine bu yolla beş altı mektup yollayacağımı umuyorum. İyice anlaşabilmemiz için sürekli aynı şeyleri başka deyimlerle yineleyeceğim. Oda uşağına tabancayla ateş etmeni öğütleyen kimse var ya –çok iyi adamdır, pişmanlıkla kıvranıyor–, onun, "Olsa olsa bir kolu kırılarak bu işten sıyrılacaktır," diye düşündüğünü sana söylerken neler duyduğumu tahmin edersin. Bu gibi işlerde bilgisi daha çok olan o yol kesen hırsıza göreyse, özellikle acele etmeksizin, çok yavaş inersen, özgürlüğün sana ancak birkaç sıyrığa mal olacak. Büyük güçlük ipleri bulmakta. Bu önemli düşünce on beş gündür her an zihnimi kurcalıyor, yalnız bunu düşünüyorum.

Ömrün boyunca söylediğin tek akılsızca şey olan o çılgınca söze, "Kaçmak istemiyorum!" deyişine, karşılık vermiyorum. Oda uşağına kurşun sıkmaktan söz eden kimse, "Can

sıkıntısından çıldırmış o!" diye bağırdı. Yalnız, şunu hiç saklamayacağım senden; kaçış gününü belki çabuklaştıracak olan, eli kulağında bir tehlikeden korkuyoruz. Bu tehlikeyi sana haber vermek için, lamba üst üste birkaç kez, "Şatoda yangın var!" diyecek. Sen de, "Kitaplarım yandı mı?" diye karşılık vereceksin.

Bu mektupta ayrıntılara ilişkin daha beş altı sayfa vardı. Çok ince kâğıda minicik harflerle yazılmıştı. Fabrizio kendi kendine, "Bunların hepsi çok güzel; çok iyi de düşünülmüş," dedi. "Kont ile Düşes'e ömrüm oldukça minnet borcum var. Korktuğumu sanacaklar belki, ama hiç de kaçacak değilim. İnsan hiç mutluluğun doruğuna eriştiği bir yerden kaçar da ciğerlerine çekeceği havaya varıncaya kadar her şeyden yoksun olacağı bir sürgün hayatına atar mı kendini? Floransa'ya gittikten bir ay sonra ne yapacağım? Kılık değiştirerek gelip bu kalenin kapısı önünde dolaşacağım, bir bakışı gözlemeye çalışacağım!"

Ertesi gün korktu. Saat on bire doğru, penceresinin önünde durmuş, çok güzel manzarayı seyrediyor; Clelia'yı görebileceği mutlu anı bekliyordu. Tam o sırada Grillo soluk soluğa içeri girdi.

"Çabuk, çabuk, Monsenyör! Yatağınıza uzanın, hastaymış gibi yapın. Yukarıya üç yargıç çıkıyor! Sizi sorguya çekecekler. Konuşmadan önce iyi düşünün. Parlak sözlerle kafese koyacaklar sizi."

Grillo bu sözleri söylerken hemen koşup kepengin üzerindeki küçük deliği kapattı, Fabrizio'yu yatağına doğru itti, üstüne iki üç battaniye örttü.

"Çok acı çektiğinizi söyleyin; az konuşun; düşünmek için de, soruları yineletin."

Üç yargıç içeriye girdi. Fabrizio bu aşağılık suratları görünce içinden, "Üç yargıç değil, üç kürek kaçkını bunlar!" diye düşündü. Uzun, kara cüppeler giymişlerdi.

Ağırbaşlı bir tavırla selam verdiler, hiçbir şey söylemeden odadaki üç iskemleye oturdular.

En yaşlıları, "Monsenyör Fabrizio del Dongo," dedi, "acıklı bir görevi yerine getirmek üzere yanınıza geldiğimiz için üzgünüz. Babanız, Lombardiya-Venedik Krallığı Saray İkinci Nazırı, birçok nişanların büyük haç rütbesini taşımakta olan Şövalye Marki del Dongo Hazretleri'nin hayata gözlerini yumduğunu size haber vermeye geldik."

Fabrizio hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Yargıç devam etti: "Anneniz Markiz del Dongo bu haberi size bir mektupla bildiriyor. Yalnız, olayı anlatırken birtakım yakışıksız düşünceler de eklemiş olduğundan, Adalet Divanı dün verdiği bir kararla size mektubunun yalnız bir özetinin bildirilmesini uygun gördü. Bu özeti de Zabıt Kâtibi Bona size okuyacak."

Mektubun okunması bitince, yargıç hâlâ yatmakta olan Fabrizio'ya yaklaştı. Annesinin mektubundan alınıp okunan parçaları ona mektubun üzerinde gösterdi. Fabrizio mektupta "haksız yere hapis, cinayet sayılmayan bir suç için zalimce bir ceza" sözlerini okudu. Yargıçların niçin geldiklerini anladı. Dürüstlükten yoksun yargıçlara duyduğu küçümseme yüzünden, onlara ancak şöyle dedi:

"Hastayım, baylar; bitkinlikten ölüyorum, kalkamadığım için bağışlayın beni."

Yargıçlar gidince Fabrizio yine uzun uzun ağladı, sonra, "Ben iki yüzlü müyüm acaba? Onu hiç sevmiyorum gibi gelirdi bana," diye düşündü.

O gün ve onu izleyen günler Clelia çok üzgündü. Fabrizio'yu birkaç kez çağırdı, ama ona ancak birkaç söz söylemeye cesaret bulabildi. İlk görüşmeden sonraki beşinci günün sabahı, akşama mermer kiliseye geleceğini bildirdi.

İçeriye girince, "Çok az şey söyleyeceğim sana," dedi.

Öyle titriyordu ki, hizmetçisine yaslanmak zorunda kalıyordu. Onu kilise kapısının yanına gönderdikten sonra zar zor anlaşılan bir sesle konuştu:

"Bana şeref sözü ver! Düşes'in dediklerini yapacaksın, sana emrettiği gün, onun gösterdiği biçimde kaçmaya kalkışacaksın. Yoksa yarın sabah bir manastıra kapanırım, yemin ediyorum bak, ömrüm boyunca da seninle konuşmam."

Fabrizio bir şey söylemedi. Clelia, gözleri yaşlı, kendinden geçmiş gibi, "Söz ver; yoksa, burada son konuşmamız olur bu!" dedi. "Korkunç günler yaşatıyorsun bana. Burada benim yüzümden kalıyorsun. Her geçen gün ömrünün son günü olabilir."

O anda Clelia öylesine halsizdi ki, eskiden, hapisteki prens kullansın diye kilisenin ortasına konulmuş kocaman koltuğa dayanmak zorunda kaldı. Bayılacaktı neredeyse.

Fabrizio bitkin bir tavırla, "Neye söz vermem gerek?" diye sordu.

"Biliyorsun."

"Düşes'in sözünü dinleyeceğime, onun istediği gün, istediği biçimde kaçacağıma ant içiyorum. Yalnız, senden uzak kalınca halim ne olacak?"

"Ne olursa olsun kaçacağına ant iç bakayım."

"Ne yani! Ben buradan gider gitmez Marki Crescenzi ile evlenmeye karar mı verdin?"

"Aman Tanrım! Ne biçim insan sanıyorsun sen beni?.. Neyse, ant iç hadi. Bir an bile huzura kavuşamayacağım yoksa."

"Peki! Düşes Sanseverina'nın emrettiği gün buradan kaçacağıma, bugünden o güne ne gibi bir durum olursa olsun kaçacağıma ant içiyorum."

Clelia bu sözü aldıktan sonra öylesine halsizleşmişti ki, Fabrizio'ya teşekkür edip çekilmek zorunda kaldı.

"Kalmakta ayak direseydin, yarın sabah kaçmam için her şey hazırdı," dedi. "Şu anda seni ömrüm boyunca son kez görmüş olacaktım, Meryem Ana'ya böyle ant içmiştim. Şimdi de odamdan çıkabilecek duruma gelir gelmez gidip parmaklıktaki yeni taşın altında bulunan korkunç duvarı inceleyeceğim."

Fabrizio ertesi gün Clelia'yı öyle solgun buldu ki, derin bir üzüntü duydu. Genç kız, kuşhanenin penceresinden ona şunları söyledi:

"Hiç kendimizi aldatmayalım, sevgili dostum; dostluğumuza günah karıştığı için başımıza felaket geleceğinden kuşkulanmıyorum. Kaçmaya kalkışırken iş anlaşılacak, sonsuza dek mahvolacaksın, belki daha kötü bir şey de olacak. Bununla birlikte, insanlığın gereği olan tedbiri de elden bırakmamak gerek, her şeye başvurmamızı bize emrediyor bu. Büyük burcun dışından inmek için yetmiş metreyi aşkın uzunlukta sağlam bir ip gerek sana. Düşes'in tasarısını öğrendikten sonra çok uğraştım ama bir araya getirilince topu topu on beş metre uzunlukta olan ipler bulabildim ancak. Kale Komutanı'nın emri üzerine, kalede ele geçirilen bütün ipler yakıldı. Kuyuların ipleri de her akşam kaldırılıyor. Zaten bunlar o kadar ince ki, kendi hafif yüklerini yukarıya çekerken bile koptukları oluyor. Yalnız, Tanrı'ya yalvar da bağışlasın beni, babama ihanet ediyorum, hayırsız bir evlat gibi davranarak, derin bir keder vermeye hazırlanıyorum ona. Tanrı'ya yalvar benim için, canını kurtarırken her anını ona şükretmekle geçireceğine de ant iç.

"Aklıma şöyle bir şey geldi: Bir hafta sonra Marki Crescenzi'nin kız kardeşlerinden birinin düğününde bulunmak üzere kaleden çıkacağım. Akşama döneceğim, gereği de bu zaten; ama çok geç dönmek için elim-

den geleni yapacağım. Barbone de beni çok yakından incelemeye cesaret edemez belki. Marki'nin kız kardeşinin düğününde sarayın en ileri gelen hanımefendileri bulunacak. Bayan Sanseverina da gelir sanırım. Tanrı aşkına, ne yap yap, bu hanımlardan birinin pek kalın olmayan, fazla da yer tutmayan iplerden bana bir paket vermesini sağla. Paket çok iri olmasın. Bin türlü tehlikeyle karşılaşsam bile en tehlikeli yollara başvurarak – ne yazık ki bütün ödevlerimi de ayaklar altına alarak– bu ip paketini kaleye sokmaya çalışacağım. Babam bunu öğrenirse seni bir daha hiç göremem. Ama beni bekleyen kader ne olursa olsun, seni kurtarmaya yardımım dokunursa, kardeşçe bir sevginin sınırları içinde mutlu olurum."

Hemen o akşam Fabrizio, lambayla yapılan gece haberleşmesinde, kaleye yeterince ip sokmak için ele geçen tek fırsatı Düşes'e bildirdi. Bu işi Kont'tan bile gizli tutması için yalvardı, Düşes bunu garip buldu. "Delirmiş!" diye düşündü. "Cezaevi değiştirmiş onu. Olayları acıklı yanından alıyor." Ertesi gün sapancının attığı bir kurşun küre çok büyük bir tehlikeyi haber verdi. "İpleri içeriye sokmayı üzerine alan kimse senin canını tam zamanında kurtarıyor," deniliyordu. Fabrizio bu haberi hemen Clelia'ya ulaştırdı. Bu kurşun küre Fabrizio'ya bir de resim ulaştırmıştı. Bunda, büyük burcun tepesinden küçük burçlar arasındaki boşluğa inmek için yararlanacağı batıdaki sur tıpkısı tıpkısına görünmekteydi. Burada surlar ancak yedi metre yükseklikte olduğundan, pek sıkı da korunmadığından, kaçmak oldukça kolaydı. Planın arkasına da ince bir yazıyla çok hoş bir söz yazılmıştı: Mert ruhlu bir kimse Fabrizio'ya kaçmasını öğütlüyor, daha çekecek olduğu on bir yıllık hapisle ruhunu alçaltmamasını, bedenini yıpratmamasını söylüyordu.

Burada bir ayrıntı bu tehlikeli girişimin öyküsüne bir

an ara vermek zorunda bırakıyor bizi; aynı zamanda da Düşes'in Fabrizio'ya bu kadar tehlikeli bir kaçışı öğütlemek için gösterdiği cesareti de biraz olsun aydınlatıyor.

İktidarda olmayan bütün partiler gibi, Raversi partisi de tam bir birlik içinde değildi. Şövalye Riscara, Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'den nefret ediyor, "Önemli bir davayı kaybettirdi bana," diye suçluyordu onu, ama aslı aranırsa, Riscara haksızdı bu davada. Prens'e imzasız bir mektup yollamış, Fabrizio hakkındaki mahkeme kararının bir örneğinin resmen Kale Komutanı'na gönderildiğini bildirmişti. Kurnaz bir parti başkanı olan Markiz Raversi bu yersiz davranışa çok kızdı, bunu da hemen dostu Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı'na haber verdi. Kont Mosca iktidarda bulunduğu sürece Rassi'nin ondan bir şeyler koparmak istemesini çok olağan buluyordu. Rassi birkaç tekme yiyerek işin içinden sıyrılacağını düşündü, yiğitçe bir davranışla sarayın yolunu tuttu. Prens usta bir hukukçuyu silkip atamazdı. Sonra, Rassi ülkede kendi yerine geçebilecek adamlar olan bir yargıçla bir avukatı, Liberal diye sürgüne yollamıştı.

Prens dehşetli kızdı, ona küfürler yağdırdı, dövmek için üstüne yürüdü. Rassi büyük bir soğukkanlılıkla karşılık verdi:

"Bir memurun dalgınlığından olmuş bu. Yasa da bunu emrediyor. Del Dongo'nun hapse girişinin ertesi günü yapılması gerekiyordu bu iş. Çalışkan bir adam olan memur, bir unutkanlık yaptığını sanmış, tebliğ mektubunu da yapılması usulden olan bir şey gibi bana imzalatmış olacak."

Prens öfkeyle bağırdı: "Böyle saçma sapan yalanlarla beni kandıracağını mı sanıyorsun? Böyle diyeceğine, Mosca olacak o kerataya satılmış olduğunu, bunun için de sana nişan verdiğini söyle bari. Ama haberin olsun,

birkaç tekmeyle sıyrılamayacaksın bu işten! Mahkemeye vereceğim seni, rezil edip işinden de kovacağım!"

Rassi güvenle, "Beni mahkemeye verin de göreyim!" dedi. Prens'i yatıştırmak için bunun güvenilir bir yol olduğunu biliyordu. "Yasa benden yana. Onu işlemez hale getirmeyi becerebilecek bir ikinci Rassi yok elinizde. Beni kovamazsınız, öfkeye kapıldığınız zamanlar vardır çünkü. Böyle anlarda kana susarsınız, ama aklı başında İtalyanların saygısını kaybetmemeye de önem verirsiniz. Yükselme hırsınız için bu saygı vazgeçilmez bir şeydir. Sonunda, yaradılışınız gereğince yapmaya gereksinim duyduğunuz ilk şiddet hareketinde beni yine çağıracaksınız. Ben de her zamanki gibi size korkak, oldukça dürüst yargıçlarca verilmiş, yasaya uygun bir karar sağlayacağım. Bu da sizin hırsınızı yatıştıracaktır. Ülkenizde benim kadar yararlı bir başka adam daha bulun bakalım!"

Rassi bunları söyledikten sonra kaçıp gitti. Olanca güçle inen bir cetvelle, beş altı tekmeyle sıyrılmıştı bu işten. Saraydan çıkınca, Riva'daki çiftliğine gitti. İlk öfke anında bıçaklanmaktan korkuyordu ama on beş güne kalmadan bir habercinin gelip kendisini başkente çağıracağından da kuşku duymuyordu. Köyde geçirdiği zamanı Kont Mosca'yla güvenilir bir haberleşme aracını düzenlemeye harcadı. Baron unvanına delice vurgundu. "Soyluluk eskiden çok yüksek bir şeydi, Prens de bunu pek önemsediği için, hiçbir zaman vermek istemiyor bana," diye düşünüyordu. Oysa soyluluğuyla pek övünen Kont ancak 1400 yılından önceki belgelerle kanıtlanan soyluluğa değer veriyordu.

Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı tahminlerinde yanılmamıştı. Çiftliğine geleli bir hafta bile olmamıştı ki, Prens'in oraya yolu düşen bir dostu, "Hiç vakit geçirmeden Parma'ya dön," diye öğüt verdi. Prens onu güler yüzle karşıladı, sonra çok ağırbaşlı bir tavır takındı, birazdan

kendisine söyleyeceklerini gizli tutacağına Kutsal Kitap üzerine yemin ettirdi. Rassi büyük bir ciddilikle ant içti. Prens de, gözleri hınçla parıldayarak, "Bu Fabrizio hayatta olduğu sürece ben kendi ülkemde sözümü geçiremeyeceğim!" diye bağırdı. "Düşes'i ne kovabiliyorum, ne de varlığına katlanabiliyorum. Bakışları bana meydan okuyor, yaşamama engel oluyor."

Rassi, Prens'in uzun uzun verdiği bilgileri dinledikten sonra, çok şaşırmış gibi bir tavır takınarak, "Efendimizin emirleri yerine getirilecek kuşkusuz, ama bu iş çok güç," dedi. "Giletti gibi bir adamın öldürülmesinden ötürü Del Dongo ailesinden bir kimseyi ölüme mahkûm etmek doğru değil. Bu iş için on iki yıl kalebentlik cezası vermek bile şaşılacak bir ustalık. Şundan da kuşkulanıyorum üstelik! Düşes, Sanguigna kazılarında çalışan, Giletti olacak o haydudun Del Dongo'ya saldırdığı sırada da hendeğin dışında duran köylülerden üçünü bulmuş sanırım."

Prens öfkeyle, "Neredeymiş bu tanıklar?" diye sordu.

"Piemonte'de saklanıyorlarmış galiba. Ancak, Efendimizin hayatına bir suikast girişimi yapılmış olmalı ki..."

Prens, "Bu yolun tehlikeleri var," dedi. "Suikastın kendisini akla getirir."

Rassi yapmacık bir masumlukla, "Benim resmen yapabileceğimin hepsi bu," dedi.

"Geriye zehir kalıyor..."

"Zehri kim verecek? O Conti budalası mı?"

"Söylendiğine göre ilk denemesi olmayacak ki bu onun..."

"Onu öfkelendirmek gerek," dedi Rassi. "Hem yüzbaşıyı öbür dünyaya yolcu ettiğinde otuz yaşında bile değildi, sevdalıydı, şimdikinden de çok daha az korkaktı. Devletin yararı her şeyin üstündedir elbette, ama birden

böyle bir soru karşısında kalınca aklıma ilk gelen, Barbone adlı biri oldu. Bu adam cezaevinin kâtibidir. Del Dongo, içeriye girdiği gün, bir tokatta yere yıkmıştı onu."

Prens biraz rahatladıktan sonra konuşmanın sonu gelmedi. En sonunda Prens konuşmayı, Rassi'ye bir aylık bir süre vererek sona erdirdi. Rassi iki aylık süre istiyordu. Ertesi gün bin altınlık gizli bir ikramiye aldı. Üç gün düşündü. Dördüncü gün, kendisine apaçık görünen şu düşüncesine döndü: "Kont Mosca bana verdiği sözü tutmak mertliğini gösterecektir. Beni baron yapmakla, değer verdiği bir şeyi bağışlamış olmuyor. İkincisi, olayı ona haber verirsem, parasını hemen hemen peşin almış olduğum bir cinayetten kurtulmuş olurum belki. Üçüncüsü de, Şövalye Rassi'nin yediği ilk aşağılatıcı tokatların öcünü almış olurum." Ertesi akşam, Prens'le bütün konuştuklarını Kont Mosca'ya bildirdi.

Kont gizliden gizliye Düşes'e hoş görünmeye çalışıyordu. Onu ayda ancak bir iki kez evinde görüyordu, ama yalnızca Fabrizio'dan söz etme fırsatları yaratmayı başarabildiği zamanlar. Düşes, yanında Checchina'yla akşam geç vakit gelip Kont'un bahçesinde birkaç dakika geçiriyordu. Kendisine bağlı bir kimse olan arabacısını bile atlatmayı beceriyordu. Adam onun bitişik bir eve ziyarete gittiğini sanıyordu.

Kont'un Rassi'den o korkunç haberi alır almaz, Düşes'e kararlaştırılan işareti hemen verdiği kolayca anlaşılır. Vakit gece yarısıydı ama Düşes, Checchina ile haber yollayıp hemen kendisini görmeye gelmesini Kont'tan rica etti. Kont, görünürde bir içli dışlılık belirtisi olan bu davranışa bir sevdalı gibi sevinmişti, ama yine de Düşes'e her şeyi söylemekten çekiniyordu; kederinden deliye dönecek diye korkuyordu.

Bununla birlikte, kara haberi yumuşatmak için üstü kapalı sözler aradıktan sonra, sonunda her şeyi anlattı.

Düşes'in öğrenmek istediği bir sırrı saklamak Kont'un elinde değildi. Dokuz aydır sürüp giden aşırı felaket bu ateşli ruh üzerinde büyük etki yapmış, onu güçlendirmişti. Düşes de kendini bırakarak ağlayıp sızlamadı.

Ertesi akşam büyük tehlikeyi Fabrizio'ya işaretle, "Şatoda yangın var," haberini verdirdi.

Fabrizio da, "Kitaplarım yandı mı?" diye çok güzel bir karşılık verdi.

Aynı gece Düşes, ona kurşun küre içinde bir mektup ulaştırmanın yolunu da buldu. Bir hafta sonra Marki Crescenzi'nin kız kardeşinin düğünü yapıldı. Düşes de düğünde öyle bir tedbirsizlik yaptı ki, sırası gelince bunu da anlatacağız.

XXI

Düşes, bir yıla yakın zaman önce, felaketler içinde bulunduğu sırada, garip bir adamla karşılaşmıştı. Bir gün, aklına esmiş, akşama doğru birdenbire Sacca'daki şatosuna gitmişti. Colorna'dan ötede olan bu şato Po'ya yukarıdan bakan bir tepenin üzerindeydi. Düşes bu malikâneyi güzelleştirmekten hoşlanıyordu. Şatonun yanında, tepeyi kaplayan geniş ormanı pek seviyordu. Hoş görünüşlü yerlere doğru patikalar açtırmakla uğraşıyordu.

Bir gün Prens ona, "Haydutlar dağa kaldıracaklar sizi, güzel Düşes. İçinde dolaştığınız bilinen bir orman ıssız kalamaz," demişti.

Düşes, Kont'un kıskançlık damarına basmak niyetindeydi, yan gözle ona baktıktan sonra masum bir tavırla karşılık verdi: "Ormanlarımda gezindiğim zaman hiç korkmam Prens Hazretleri. Kimseye bir kötülük yapmadım ki, kim nefret edebilir benden, diye düşünerek cesaret bulurum."

Prens bu sözleri cüretli buldu. Çok küstah kişiler olan şu liberallerin savurdukları hakaretleri hatırlatıyordu bunlar.

Sözünü ettiğimiz gezinti günü Düşes, ormanın içinde kendisini uzaktan izleyen çok hırpani kılıklı bir adamı görünce, Prens'in bu sözlerini hatırladı. Gezintisine de-

vam ederken birdenbire karşısına çıkan bir dönemeçte, bu kim olduğu belirsiz adam o kadar yakınına geldi ki, genç kadın korktu. İlk işi de oradan üç yüz metre kadar ötede, şatonun hemen yakınındaki çiçek tarhında bıraktığı korucusunu çağırmak oldu. Yabancı adam ona yaklaşacak kadar vakit buldu, ayaklarına kapandı. Gençti, çok yakışıklıydı, ama pek hırpani kılıklıydı. Üstünde başında bir karış uzunluğunda yırtıklar vardı; yalnız, gözlerinde ateşli bir ruhun heyecanı okunuyordu.

"Ben idam mahkûmuyum," dedi. "Adım Dr. Ferrante Palla. Beş çocuğum da, ben de açlıktan ölüyoruz."

Düşes adamın korkunç derecede zayıf olduğunu görmüştü. Gözleri de öyle güzel, çok tatlı bir heyecanla öylesine doluydu ki, onun bir suç işleyebileceğine inanamadı. "Ressam Pallagi, yapıp kiliseye koyduğu 'Hz. Yahya Çölde' tablosundaki Hz. Yahya'nın gözlerini böyle yapmalıydı," diye düşündü. Hz. Yahya'yı aklına getiren, Ferrante'nin inanılmaz zayıflığı olmuştu. Düşes, kesesindeki üç altını verdi, "Bu kadar az verdiğim için kusura bakmayın," dedi, "az önce bahçıvanla hesap gördüm de." Ferrante coşkunlukla teşekkür etti. "Hey gidi günler, hey!" dedi. "Eskiden kentte otururdum. Şık hanımlar görürdüm. Yurttaşlık görevlerimi yerine getirirken ölüme mahkûm edildiğimden beri ormanlarda yaşıyorum. Sizi de sadaka istemek, paranızı çalmak için değil, melekçe güzelliğinizin büyüsüne tutulmuş yabanıl bir adama döndüğüm için izliyordum. Bir çift beyaz, güzel el görmeyeli o kadar çok zaman oldu ki!"

Düşes, "Ayağa kalkın!" dedi, adam diz çökmüştü çünkü.

Ferrante, "İzin verin de böyle durayım," dedi. "Bu duruş şu anda hırsızlık etmediğimi bana kanıtlıyor, içimi rahat ettiriyor. Çünkü, bilmiş olun, mesleğimi yapmaktan alıkonulalı beri, karnımı doyurmak için hırsızlık edi-

yorum. Şu anda ise, yüce bir güzelliğe tapan herhangi bir ölümlüden başka şey değilim."

Düşes adamın biraz kaçık olduğunu anladı ama hiç korkmadı. Onun ateşli, iyi bir ruha sahip olduğunu gözlerinden okuyordu, başkalarına benzemeyen yüzlerden de nefret etmezdi zaten.

Adam anlatıyordu: "Dediğim gibi, doktor. Parma' daki Eczacı Sarasine'nin karısına kur yapıyordum. Bizi yakaladı, karısını kovdu. Kendisinden değil de, benden olduklarından haklı olarak kuşkulandığı üç çocuğu da kapı dışarı etti. Ondan sonra iki çocuğum daha oldu. Anneyle beş çocuk burada bir fersah uzakta, ormanda, kendi elimle yaptığım kulübemsi bir yerde, büyük bir yoksulluk içinde yaşıyorlar. Ben jandarmalardan korunmak zorundayım, kadıncağız da benden ayrılmak istemiyor çünkü. Çok da yerinde bir kararla ölüme hüküm giydim. Çünkü suikast hazırlıyordum. Prens'ten nefret ediyorum, zorbanın biri. Param olmadığı için kaçamadım. Dertlerim çok daha büyük, yıllar önce öldürmeliydim kendimi. Bana bu beş çocuğu veren, benim yüzümden kendini mahveden o zavallı kadını sevmiyorum artık. Bir başkasını seviyorum. Ne var ki, canıma kıyarsam, beş çocukla anneleri mutlaka açlıktan ölecekler."

Adamın açık yüreklilikle konuşur bir hali vardı. Düşes'in içi burkulmuştu.

"Peki ama neyle geçiniyorsunuz?" diye sordu.

"Çocukların anası yün eğiriyor. Büyük kız Liberallerin malı olan bir çiftlikte karın tokluğuna koyun çobanlığı yapıyor. Ben de Piacenza'dan Cenova'ya giden yol üzerinde soygunculuk yapıyorum."

"Soygunculuğu, Liberal ilkelerinizle nasıl bağdaştırıyorsunuz peki?"

"Mallarını çaldığım adamların adlarını bir yere yazıyorum, günün birinde elime bir şeyler geçerse çaldığım

paraları geri vereceğim. Benim gibi bir halk adamının, tehlikeli oluşu yüzünden, ayda pekâlâ yüz frank getirecek bir iş görebileceği kanısındayım. Onun için, yılda bin iki yüz franktan fazla para çalmamaya dikkat ediyorum. Yanlış söyledim. Bundan biraz daha çok para çalıyorum. Yapıtlarımın baskı masraflarını bu sayede karşılıyorum çünkü."

"Hangi yapıtlar?"

"Acaba La. günün birinde bir odaya ve bir bütçeye sahip olacak mı?"

Düşes şaşırmıştı. "Ne?" dedi. "Çağımızın en büyük ozanlarından biri, ünlü Ferrante Palla sizsiniz demek!"

"Belki ünlü ama kuşkusuz çok mutsuz."

"Sizin gibi yetenekli bir adam karnını doyurmak için soygunculuk yapmak zorunda kalsın!"

"Bunun için biraz yeteneğim var belki. Bugüne dek kendilerini tanıtmış olan yazarlarımız hükümetten ya da kuyusunu kazmak istedikleri din makamlarından para alıyorlardı. Bense, ilk olarak, canımı tehlikeye atıyorum. İkincisi, hırsızlığa çıktığım zaman aklımdan neler geçiyor, düşünün bir, hanımefendi. 'Yaptığım şey doğru mu acaba?' diyorum kendi kendime. Halkın hakkını koruyan bir kimse ayda yüz frank değerinde hizmette bulunur mu gerçekten? İki gömleğim, şu gördüğünüz giysim, birkaç külüstür silahım var, onunla asılacağıma kuşkum yok! Hiçbir çıkar gütmediğime inanabilirim öyleyse. Çocuklarımın anasının yanında bana mutsuzluktan başka şey sağlamayan şu uğursuz sevda olmasa, mutlu bile olacağım. Yoksulluk çirkin olduğu için ağırıma gidiyor. Güzel giysilerden, beyaz ellerden hoşlanıyorum..."

Düşes'in ellerine öyle yiyecek gibi bakıyordu ki, genç kadın korktu.

"İyi günler, beyefendi," dedi. "Parma'da size herhangi bir yardımım dokunabilir mi?"

"Ara sıra bu sorunu düşünün. Onun görevi yürekleri uyandırmak; krallıkların sağladığı o baştan başa maddi uydurma mutluluğa gömülüp uyuyakalmalarını önlemektir. Yurttaşlarına yaptığı hizmet ayda yüz frank eder mi?.." Adam burada çok yumuşak bir tavır takındı. "Benim mutsuzluğum sevda çekmek. İki yıla yakın bir süreden beri de aklımda fikrimde hep siz varsınız ama şimdiye dek de sizi korkutmadan görebilmiştim."

Sonra inanılmaz bir çabuklukla kaçıp gitti. Bu da, Düşes'i hem şaşırttı, hem de içini ferahlattı. "Jandarmalar güç yetişirler ona, gerçekten deli," diye düşündü.

Adamları ona, "Delidir," dediler. "Adamcağızın size tutkun olduğunu hepimiz uzun süredir biliyoruz. Siz burada olduğunuz zaman, koruluğun en yüksek bölgelerinde başıboş dolaştığını görüyoruz. Siz gider gitmez o da hemen gelip nerelerde durmuşsanız oralarda oturuyor. Elinizdeki demetten düşmüş olabilecek çiçekleri özene bezene topluyor, başındaki külüstür şapkaya iliştirip uzun zaman saklıyor."

Düşes çıkışır gibi bir tavırla, "Bütün bu çılgınlıklardan hiç söz etmediniz bana!" dedi.

"Başbakan Mosca'ya söylersiniz diye korktuk. Zavallı Ferrante öyle iyi adam ki! Kimseye kötülüğü dokunmuş değil, bizim Napoléon'u seviyor diye ölüm cezası verdiler ona."

Düşes bu karşılaşmadan Kont'a hiç söz etmedi. Dört yıldır bu ondan gizli tuttuğu ilk şey olduğundan, sözün orta yerinde on kez duraklamak zorunda kaldı. Yanına para alıp Sacca'ya yine geldi ama Ferrante hiç ortalıkta gözükmedi. Düşes on beş gün sonra bir daha geldi. Ferrante ormanda, yüz adım kadar arayla zıplaya sıçraya onu izledikten sonra bir şahin çevikliğiyle önüne çıktı,

ilk seferinde olduğu gibi yine ayaklarına kapandı.

Düşes, "On beş gün önce neredeydiniz?" diye sordu.

"Novi'nin ilerisindeki dağlarda. Katırcılar Milano'da yağ sattıktan sonra dönüyorlardı da, onları soymaya gittim."

"Alın bu keseyi."

Ferrante keseyi açtı, içinden bir altın alıp öptü, koynuna soktu, sonra keseyi geri verdi.

"Keseyi bana geri veriyorsunuz ama soygunculuk da ediyorsunuz!"

"Elbette. Bu benim kuralımdır. Hiçbir zaman yüz franktan çok paramın olmaması gerek. Şimdiyse çocuklarımın anasında seksen frank var, bende de yirmi beş; hakkımı beş frank aşmış durumdayım. Şu anda beni assalardı vicdan azabı çekerdim. Bu altını siz verdiğiniz, sizi sevdiğim için aldım."

Bu çok basit sözün çınlayışı kusursuzdu. Düşes "Gerçekten seviyor," diye düşündü.

Ferrante'nin o gün büsbütün sapıtmış bir hali vardı.

"Parma'da birtakım adamlardan altı yüz frank alacaklıyım," dedi. "Bu parayla kulübemi onaracağım. Zavallı yavrularım nezle oluyorlar."

Bu sözler Düşes'e pek dokunmuştu.

"Altı yüz frangı ben ödünç vereyim size," dedi.

"Evet ama ben halkın yararına çalışmak durumunda olan bir adamım. O zaman karşı parti bana iftira etmez mi? Satılmış bir kimse olduğumu söylemez mi?"

Düşes acımıştı, "Şimdilik Parma'da görevinizi yapmayacağınıza, özellikle kendinizden başka kimsenin bilmediğini söylediğiniz idam hükümlerinin hiçbirini yerine getirmeyeceğinize bana söz verirseniz, gizlenecek bir yer bulabilirim size orada," dedi.

Ferrante ciddi bir anlatımla, "Ya tedbirsizliğim yüzünden beni asarlarsa?" dedi. "Halka bu kadar zararlı olan o reziller uzun yıllar yaşayacaklar, suç kimin olacak?

Babam yukarıda huzuruna çıktığımda ne diyecek bana?"

Düşes ona uzun uzun küçük çocuklarından söz etti, "Nemli hava yüzünden öldürücü hastalıklara yakalanabilirler," dedi. Sonunda Ferrante de Parma'da kendisine gösterilecek yerde gizlenmeyi kabul etti.

Dük Sanseverina evliliğinden sonra Parma'da geçirdiği biricik yarım gün içinde Düşes'e kendi adını taşıyan konağın güneş köşesindeki çok garip bir gizlenme yerini göstermişti. Konağın Ortaçağ'dan kalma önyüzünün duvarı üç metre kalınlığındaydı. Bu duvarın içi oyulmuştu. Orada da yedi metre yükseklikte, ancak yarım metre genişlikte, gizlenecek bir yer vardı. Bütün gezginlerin yazılarında sözünü ettikleri o güzel su haznesi de buranın hemen yanı başındadır. İmparator Sigismond'un Parma'yı kuşattığı sırada yaptırdığı, XII. yüzyıldan kalma bu ünlü yapı sonradan Sanseverina Konağı'nın duvarları içinde kalmıştır. Büyük bir taş parçasının ortasına yerleştirilmiş bir demir eksenin yardımıyla bu taş döndürülerek gizli odaya girilir.

Ferrante çocukları için değeri olan hiçbir armağanı kabul etmemekte inatla ayak diriyordu. Adamcağızın deliliğiyle çocuklarının hali genç kadına öylesine dokundu ki, Ferrante'nin bu gizli kovuğu uzun süre kullanması için izin verdi. Ferrante'yi Sacca'daki korulukta bir ay sonra yine gördü. Şair o gün biraz daha sakince olduğu için, genç kadına şiirlerinden birini okudu. Bu da, İtalya'da iki yüz yıldan beri yazılmış en güzel şiire eşit, hatta ondan da üstün gibi göründü Düşes'e. Ferrante onunla birkaç kez buluştu. Yalnız, sevgisi coştukça coştu, sıkıcı olmaya başladı. Düşes de bu sevginin az çok umutlandırılmış bütün sevgilerin uydukları kuralları izlediğini fark etti. Adamı gerisin geriye ormanlarına gönderdi. Kendisiyle konuşmasını yasakladı. Ferrante büyük bir yumuşaklıkla hemen boyun eğdi. Fabrizio tutuklandığı sırada

işler bu durumdaydı. Üç gün sonra ortalık kararırken Sanseverina Konağı'nın kapısına bir keşiş geldi.

"Hanımefendiye gizli, önemli bir şey söyleyeceğim," diyordu.

Düşes öylesine mutsuzdu ki, adamı içeriye aldırttı. Gelen, Ferrante'ydi. Sevdadan çılgın bir halde, "Burada yeni bir haksızlık oluyor, halkın savunucusu olarak benim bu konuda bilgi edinmem gerek," dedi. "Öte yandan, basit bir yurttaş olarak ancak canımı verebilirim size, Sayın Düşes, onu da sunuyorum işte."

Bir hırsızın, bir delinin gösterdiği bu çok içten bağlılık Düşes'e pek dokundu. Kuzey İtalya'nın en büyük ozanı diye ün salmış olan bu adamla uzun konuştu, çok da ağladı. "İşte benim yüreğimi anlayan bir adam," diye düşünüyordu. Ertesi gün yine hava kararırken Ferrante, kılık değiştirip uşak üniforması giymiş olarak yeniden göründü.

"Parma'dan ayrılmadım," dedi. "Korkunç bir şey duydum, bir daha yineleyemeyeceğim bunu, ama işte geldim. Reddettiğiniz şeyin ne olduğunu düşünün, hanımefendi! Karşınızda gördüğünüz kimse bir saray kuklası değil, bir erkektir!" Bu sözleri daha da değerlendirmek için, diz çökmüştü. "Dün şöyle dedim kendi kendime," diye ekledi. "Düşes benim karşımda ağladı, eskisi kadar mutsuz değil demek."

"İyi ama çevrenizi saran tehlikeleri düşünsenize, sizi tutuklayacaklar bu kentte!"

"Halk yargıcı da şöyle diyecektir size: 'Hanımefendi, görev söz konusu olurken hayatın ne değeri var?' Aşk ateşiyle yanmaya başlayalı erdeme artık sevgi beslemediği için acı duyan mutsuz adam da şunları ekleyecek: 'Sayın Düşes, mert bir adam olan Fabrizio belki ölecek. Size hizmetlerini sunan bir başka mert adamı reddetmeyin! Karşınızda demirden bir beden, sırf sizce beğenilmemekten korkan bir ruh var.'"

"Bana yine duygularınızdan söz ederseniz, evimin kapısını bir daha açılmamacasına kapalı bulursunuz."

Düşes, o akşam, Ferrante'ye çocuklarına ufak bir aylık bağlayacağını söylemeyi düşündü, ama onun gidip kendini öldürmesinden korktu.

Ferrante dışarıya çıkar çıkmaz Düşes, uğursuz birtakım önsezilerle dolu olarak düşündü: "Ben de ölebilirim, keşke ölsem, yakında hem! Zavallı Fabriziomu emanet edeceğim, bu ada layık bir adam bulabilseydim bari."

Düşes'in aklına bir şey geldi. Bildiği birkaç hukuk terimini de katarak şöyle bir senet yazdı:

Bay Ferrante Palla'dan 25 bin frank aldım. Karşılığında Bayan Sarasine ile beş çocuğuna her yıl 1500 frank ödemeyi taahhüt ederim. Ayrıca Ferrante Palla'nın, doktor sıfatıyla, yeğenim Fabrizio del Dongo'yu tedavi etmesi, kendisine bir kardeş gibi davranması koşuluyla, beş çocuğunun her birine ömür boyunca 300 frank gelir bağlamayı da taahhüt ediyorum.

Düşes bir yıl önceki tarihi attıktan sonra kâğıdı imzaladı, çekmecesine kilitledi.

İki gün sonra Ferrante yine göründü. O sırada bütün kent Fabrizio'nun yakında idam edileceği söylentisiyle çalkalanıyordu. Bu acıklı tören acaba kalede mi yapılacaktı, yoksa gezi yerindeki ağaçların altında mı? Birçok kişi darağacı kuruluyor mu diye görmek için o akşam gidip kalenin kapısı önünde dolaştı. Bu durum Ferrante'nin içine dokunmuştu. Düşes'i hüngür hüngür ağlar, konuşamaz bir halde buldu. Genç kadın onu eliyle selamladı, oturacak bir yer gösterdi. O gün keşiş kılığına girmiş olan Ferrante pek gösterişliydi. Oturacak yerde, diz çöktü, alçak sesle, büyük bir içtenlikle Tanrı'ya dualar etti. Düşes'in biraz sakinleştiği sırada duasına bir an ara vere-

rek, yine de durumunu değiştirmeden, "Canımı yine emrinize sunuyorum," dedi.

Düşes, "Söylediklerinizi iyi düşünün!" diye bağırdı. Gözleri ağladıktan sonra öfkenin kedere baskın çıktığını gösterir biçimde açılmıştı.

"Fabrizio'nun yazgısını engellemek ya da onun öcünü almak için canımı emrinize sunuyorum."

Düşes, "Canınızı feda etmenizi bir koşulla kabul edebilirim," dedi.

Dikkatle, sert sert onun yüzüne bakıyordu. Bakışlarında bir sevinç parıltısı belirdi. Ferrante çabucak ayağa kalktı, kollarını göğe kaldırdı. Düşes, ceviz bir dolabın içine gizlediği kâğıdı gidip aldı.

"Okuyun şunu," dedi.

Yukarıda sözünü ettiğimiz, onun çocukları yararına yaptığı hibe belgesiydi bu. Gözyaşlarıyla hıçkırıklar Ferrante'yi kâğıtta yazılı olanları sonuna dek okumaktan alıkoyuyordu. Diz çöktü.

Düşes, "Kâğıdı geri verin bana!" dedi, onun önünde muma tutarak yaktı. "Ele geçer de idam edilirseniz adımın ortada görünmemesi gerek. Sizin için ölüm tehlikesi var çünkü."

"Zorbaya zarar vererek ölmek zevktir benim için, hele sizin yolunuzda ölürsem bu daha büyük bir zevk olur. Bu böylece bilinip belirtildikten sonra, o para konusundan da bir daha söz etmeyin. Hakaret niteliğinde bir kuşku anlamı çıkarırım bundan, yoksa."

Düşes, "Siz lekelenirseniz ben de lekelenebilirim," dedi. "Benden sonra da Fabrizio. Yiğitliğinizden kuşkulandığımdan değil de asıl bunun için, yüreğimi dağlayan o adam vurularak öldürülmesin de, zehirlensin istiyorum. Bunun için önemli olan aynı neden yüzünden, kaçmak için elinizden geleni yapmanızı istiyorum."

"Emirlerinizi bağlılıkla, noktası noktasına, tedbiri el-

den bırakmadan yerine getireceğim. Benim alacağım öcün sizinkiyle karışık olduğunu şimdiden görüyoruz, Sayın Düşes. Yalnız, başka türlü de olsa emirlerinizi yine bağlılıkla, noktası noktasına, tedbiri elden bırakmadan yerine getireceğim. Belki başarıya ulaşamam ama insan olarak bütün gücümü kullanacağım."

"Fabrizio'yu öldüreni zehirlemek gerek."

"Bunu sezmiştim, bu berbat, serseri hayatı sürmeye başladığım yirmi yedi aydan beri de böyle bir işi kendi hesabıma yapmayı sık sık düşünmüştüm zaten."

Düşes mağrur bir tavırla, "Ben de ele geçer, suç ortağınız olarak hüküm giyersem, aklınızı benim çeldiğimi söylemelerini istemem," dedi. "Onun için, emrediyorum, öcümüzü alacağımız an gelinceye kadar beni görmeye kalkışmayın artık. Ben size işaret vermedikçe onu öldürmeyeceksiniz. Onun şu anda ölmesi yarar yerine zarar verir bana. O belki birkaç ay sonra ölecektir. Zehirle ölsün istiyorum, bir el ateşle vurulduğunu görmektense bırakırım yaşasın, daha iyi. Size anlatmak istemediğim birtakım çıkarlar dolayısıyla, canınız kurtulsun istiyorum."

Ferrante, Düşes'in böyle buyurgan bir ses tonuyla konuşmasından pek hoşlanıyordu; gözleri derin bir sevinçle ışıl ışıldı. Söylediğimiz gibi, korkunç derecede zayıftı. Ama gençliğinde çok yakışıklı olduğu görülüyordu. Kendisi de eskiden nasılsa şimdi de öyle olduğuna inanmaktaydı. İçinden, "Acaba deli miyim, yoksa kendisine bağlılığımın bu kanıtını verdikten sonra Düşes günün birinde beni erkeklerin en mutlusu mu yapmak istiyor?" dedi. "Neden olmasın? Kont Mosca denen o kukla kadar da mı olamam yani? Oysa Kont, sırası gelmişken Düşes için hiçbir şey yapmadı, Monsenyör Fabrizio'yu kaçırtmadı bile."

Düşes hep aynı buyurgan tavırla, "Onun, yarından tezi yok, ölmesini isteyebilirim," dedi. "Konağın köşesin-

deki o kocaman su haznesini biliyorsunuz, sizin de ara sıra saklandığınız o gizli kovuğun hemen yanında hani. Bu suyun hepsini sokağa boşaltmanın gizli bir yolu var. Öcümün alınması için işareti böyle vereceğim. Sanseverina Konağı'nın büyük su haznesinin patladığını Parma' daysanız göreceksiniz, ormandaysanız duyacaksınız. O zaman hemen harekete geçin; yalnız, zehir kullanarak. Özellikle de canınızı elden geldiği kadar az tehlikeye koyun. Benim bu işte ilgim olduğunu hiç kimse bilmesin."

Ferrante güç gizleyebildiği bir coşkunlukla, "Başka şey söylemeye gerek yok," dedi. "Kullanacağım araçları saptadım bile. O adam yaşadıkça sizi görmeye cesaret edemeyeceğime göre, hayatı şimdi eskisinden daha iğrenç hale geliyor benim için. Su haznesinin patlamasıyla verilecek işareti bekleyeceğim."

Sonra birden selam vererek gitti.

Düşes onun ardından baktı. Adam öteki odaya geçince, onu geri çağırdı. "Ferrante! Yüce insan!" diye bağırdı.

Ferrante dönüp geldi. Yolundan alıkonuldu diye içerlemiş gibi bir hali vardı. Yüzünde ulu bir anlatım okunuyordu.

"Çocuklarınız ne olacak, peki?"

"Onlar benden zengin olacaklar, hanımefendi. Kendilerine ufak bir aylık bağlarsınız belki."

Düşes, zeytinağacından yapılmış iri bir kutuyu ona vererek, "Alın bunu," dedi. "Elimde kalan bütün elmaslar bunun içinde. Elli bin frank değerindeler."

Ferrante tiksinti duyarmış gibi bir davranışla, "Aman, hanımefendi, bana hakaret ediyorsunuz!" dedi. Yüzü de baştan başa değişti.

Düşes onu yıldırımla vurulmuşa çeviren mağrur bir tavırla, "İşe girişmenizden önce bir daha hiç göremeyeceğim sizi," dedi. "Alın, ben böyle istiyorum."

O da, kutuyu cebine koyup çıktı. Kapıyı kapamıştı.

Düşes yine çağırdı onu. Ferrante de kaygılı bir tavırla yeniden içeriye girdi. Düşes salonun ortasında ayakta duruyordu, onun kollarının arasına atıldı. Biraz sonra Ferrante mutluluktan baygınlıklar geçirdi. Düşes onun kollarından sıyrıldı, gözleriyle kapıyı gösterdi.

"İşte beni anlayan tek erkek. Fabrizio da beni anlasaydı böyle davranırdı," diye düşünüyordu. Onun iki huyu vardı: Bir şeyi bir kez istedi mi hep isterdi; üzerinde karar verilmiş bir şeyi de ikinci bir kez konuşmazdı. Bu konuda ilk kocası sevimli General Pietranera'nın bir sözünü yinelerdi hep. General, "Kendime karşı bu ne saygısızlık! Bu kararı verdiğim güne göre bugün daha akıllı olduğumu nasıl sanabilirim," derdi.

O andan başlayarak, Düşes'in davranışlarında yeniden biraz neşe görüldü. O uğursuz kararı vermeden önce zekâsının her atağında gördüğü her yeni şey, onda Prens'in karşısında ezik, çaresiz, aldatılmış gibi bir duygu uyandırmaktaydı. Ona göre, Prens kendisini kalleşçe aldatmıştı; Kont Mosca da saray dalkavuklarına özgü zekâsıyla –belki kötü niyetle olmaksızın– Prens'i desteklemişti. Düşes, öç almaya karar verir vermez, gücünü hissetti. Zekâsının her atağı, ona mutluluk veriyordu. İtalya'da öç almaktan duyulan ahlaka aykırı mutluluk, öyle sanıyorum ki, bu ulusun hayal gücünden ileri gelmektedir. Başka ülkelerin insanları, sözcüğün tam anlamıyla bağışlamazlar, unuturlar.

Düşes, Palla'yı ancak Fabrizio'nun tutukluluğunun son zamanlarına doğru yeniden görebildi. Belki de anlaşılmış olacağı üzere, kaçış düşüncesini ona veren, Palla oldu. Sacca'dan iki fersah uzakta, ormanların içinde Ortaçağ'dan kalma yarı yıkık, yetmiş metreyi aşkın yükseklikte bir kule vardı. Düşes'e kaçıştan bir ikinci kez söz etmeden önce Ferrante ona, "Lodovico'yu güvenilir adamlarla birlikte yollayın da kulenin yanına merdiven-

ler koydurun," diye rica etti. Sonra Düşes'in önünde merdivenlerle kuleye tırmandı, düğümlü, basit bir iple de aşağıya indi. Bu deneyi art arda üç kez yaptıktan sonra Lodovico da düğümlü bir iple bu eski kuleden indi. Ondan sonra da Düşes bu düşünceyi Fabrizio'ya ulaştırdı.

Düşes, tutuklunun ölümüne yol açabilecek bu denemeden hemen önceki günler boyunca, Ferrante yanında olmadıkça bir an bile rahat hissetmiyordu kendini. Bu adamın cesareti kendi cesaretini de kamçılıyordu. Bu garip adamın kendisinin yanında olduğunu Kont'tan gizlemek zorunda bulunduğu kolayca anlaşılır. Kont'un isyan edeceğinden değil de, itirazlarda bulunacağından korkuyordu. Bu itirazlar hem onu üzecek, hem de kaygılarını artıracaktı: "Deli olduğu anlaşılmış, ölüme hüküm giymiş bir kimseyi akıl hocası olarak yanına alır mı insan?" Sonra da Düşes kendi kendine konuşarak şunları ekledi: "Öyle bir adam ki, sonradan türlü garip işler de yapabilir."

Kont, Prens'in Rassi'yle yaptığı konuşmayı bildirmek üzere geldiğinde, Ferrante de Düşes'in salonundaydı. Kont gittikten sonra Düşes, korkunç bir tasarıyı gerçekleştirmeye kalkışan Ferrante'ye engel olabilmekte büyük güçlük çekti.

Bu deli, "Elimde koz var şimdi!" diye bağırıyordu. "Yapılacak işin yasallığından kuşkum kalmadı hiç."

"Ama bunun ardından geleceği kesin olan öfke anında, Fabrizio öldürülecektir!"

"Evet ama böylece de, kaleden inişin tehlikesinden onu korumuş olacağız. İniş mümkün, hatta kolay ama bu delikanlının deneyimi yok."

Marki Crescenzi'nin kız kardeşinin düğünü yapıldı, Düşes bunun onuruna düzenlenen eğlencede Clelia'yı gördü, kibar çevrelerden gözlemcilerin kuşkusunu uyandırmadan onunla konuşabildi. Biraz hava almak için bahçeye çıkmışlardı, Düşes orada ip paketini Clelia'ya

kendi eliyle verdi. Çok büyük bir özenle, yarı yarıya kenevirle ipek kullanılarak yapılmış olan bu düğümlü ipler çok inceydi, oldukça da yumuşaktı. Lodovico sağlamlıklarını da denemişti. Bütün parçaları, kopmaksızın, sekiz kental ağırlık taşıyabiliyorlardı. İpler birkaç kangal haline sokulup orta boyda bir kitap oluşturacak biçimde sıkıştırılmıştı.

Clelia paketi aldı. Düşes'e, "Bu paketi Farnese Burcu'na ulaştırmak için insan gücünün yetebildiği her şey yapılacaktır, buna güvenebilirsiniz," diye söz verdi.

Düşes, "Yalnız, sizin çekingen oluşunuzdan korkuyorum," dedikten sonra, nazik bir tavırla, "yabancı bir insan ne gibi bir ilgi uyandırabilir sizde?" diye sordu.

"Monsenyör del Dongo mutsuzdur; size söz veriyorum, benim aracılığımla kurtulacak o."

Düşes, yirmi yaşında toy bir kızın aklına pek güvenemediğinden, başka önlemler de almıştı, ama bunları ona açmaktan kaçındı. Tahmin edileceği gibi, Marki Crescenzi'nin kız kardeşinin düğünü dolayısıyla düzenlenen eğlencede Komutan da bulunuyordu. Düşes şöyle bir şey düşündü: Komutan'a sertçe bir uyku ilacı verilirse, ilk anda herkes onun beyin kanaması geçirdiğini sanacaktır. O zaman da, onu kaleye götürmek için arabasına bindirecek yerde, biraz kurnazlık göstererek, bir sedyeye yerleştirmeyi kabul ettirmek mümkün olur. Sedye, sanki bir rastlantı sonucu, eğlencenin verildiği evde bulunur. Yine evde akıllı birtakım kişiler toplu halde bulunur, hepsi de eğlence için çalışan işçiler kılığında giyinmiş olurlar. Kargaşa sırasında bunlar iyiliksever kimseler olarak ortaya çıkıp, "Kalenin burcu çok yüksektir, hastayı konağına kadar biz götürelim," derler. Lodovico'nun yönetimindeki bu adamların yanlarında bol miktarda ip bulunur. Bunlar ipleri ustalıkla giysilerinin altına gizlerler. Düşes, görüldüğü gibi, Fabrizio'nun kaçışını ciddi

olarak düşünmeye başlayalı beri gerçekten şaşkına dönmüştü. Çok sevdiği bu insanı tehdit eden tehlike ruhunun dayanamayacağı kadar güçlüydü, en önemlisi de, çok uzun zamandır sürüyordu. İleride görüleceği gibi, Düşes önlem alma işinde aşırılığa kaçtığı için, bu kaçış işini az daha bozuyordu. Her şey onun tasarladığı gibi olup bitti; yalnız şu farkla ki, uyku ilacı çok kuvvetli bir etki yaptı. Herkes, hatta meslekten olanlar bile, General'in bir beyin kanaması geçirdiğini sandı.

Neyse ki, Clelia bulunduğu mutsuzluk içinde, Düşes'in böylesine canice bir girişimde bulunacağından hiç kuşkulanmadı. General yarı ölü bir durumda sedyede yatıyordu. Sedyenin kaleye girişi sırasındaki kargaşa öyle büyük oldu ki, Lodovico ile adamları dikkati çekmeden içeriye girebildiler. Köle Köprüsü'nde de üzerleri sırf âdet yerini bulsun diye, üstünkörü arandı. General'i yatağına kadar taşıdıktan sonra uşaklar adamları alıp götürdüler, ikramda bulundular. Yemek faslı sabaha karşı bitti. Yemekten sonra da kendilerine şunlar anlatıldı: Cezaevi kurallarına göre, gecenin geri kalan saatleri boyunca hepsi konağın alt kat salonlarına kilitleneceklerdi. Ertesi sabah, gün doğarken de komutan yardımcısı onları serbest bırakacaktı.

Adamlar getirdikleri ipleri Lodovico'ya vermenin yolunu bulmuşlardı ama, Lodovico, Clelia'nın bir an için dikkatini çekmekte büyük güçlükle karşılaştı. En sonunda, genç kız bir odadan öbürüne geçerken, Lodovico birinci kattaki bir salonda karanlık bir köşeye koyduğu ip kangallarını ona gösterdi. Clelia bu garip durum karşısında çok şaşırdı. Hemen korkunç kuşkular düştü içine. Lodovico'ya, "Sen kimsin?" diye sordu. Lodovico kaçamak bir karşılık verince de, "Seni tutuklatmam gerek!" dedi. "Sen ya da arkadaşların, babamı zehirlediniz! Kullandığın zehrin türünü hemen söyle, yoksa sen de, suç

ortakların da bu kaleden dışarı çıkamazsınız!"

Lodovico çok terbiyeli, nazik bir tavırla, "Telaşlanmanız yersiz, küçük hanımefendi," dedi. "İşin içinde zehir diye bir şey yok. Boş bulunarak General'e bir ölçü afyon ruhu vermişler, bu işi üzerine alan hizmetli de bardağa birkaç damla fazla ilaç koymuş galiba. Bundan ötürü ömrümüz boyunca vicdan azabı duyacağız. Yalnız, inanın, küçük hanımefendi, Tanrı'ya şükür, hiçbir tehlike yok. Sayın Komutan yanlışlıkla çok miktarda afyon ruhu almış gibi tedavi edilsin. Size şunu da söylemekten onur duyarım ki, bu işi yapmakla görevli uşak gerçek zehir kullanmış değil. Barbone ise, Monsenyör del Dongo'yu zehirlemek istediği zaman, gerçek zehir kullanmıştı. Monsenyör Fabrizio'nun atlatmış olduğu tehlikenin öcünü almak kimsenin aklından geçmiş değildir. Bu beceriksiz uşağa yalnızca içinde afyon ruhu bulunan bir şişe verilmiştir; bunu yeminle söylüyorum, küçük hanımefendi! Yalnız, şurası kesin ki, resmen sorguya çekilirsem her şeyi inkâr ederim.

Herhangi bir kimseye, hatta çok iyi bir adam olan Don Cesare'ye bile, afyon ruhundan, zehirden söz ederseniz, Fabrizio'yu kendi elinizle öldürmüş olursunuz, kaçış tasarılarını da bir daha yinelenmemecesine olanaksız hale sokmuş olursunuz. Monsenyör'ü şu bildiğimiz afyon ruhuyla zehirlemek istemediklerini siz benden daha iyi biliyorsunuz. Bu suçun işlenmesi için birisinin topu topu bir aylık bir süre verdiğini, bu uğursuz buyruğun alınışından bu yana bir haftanın geçmiş olduğunu da biliyorsunuz. Onun için, beni tutuklatırsanız ya da Don Cesare'ye, herhangi başka birine tek söz söylerseniz bütün girişimlerimizi en aşağı bir ay geciktirmiş olursunuz. Monsenyör Fabrizio'yu kendi elinizle öldürdüğünüzü söylemekte de haklıyım."

Clelia, Lodovico'nun bu tuhaf soğukkanlılığı karşı-

sında korkmuştu. "Babamı zehirleyen, benimle konuşurken de çok terbiyeli sözler kullanan bu adamla durmuş söyleşiyorum! Bütün bu suçlara beni sürükleyen de sevgi!" diye düşündü. Vicdan azabı yüzünden konuşacak gücü zar zor buluyordu. Lodovico'ya, "Seni bu salona kilitleyeceğim," dedi. "Babama içirilen şeyin de bildiğimiz afyon ruhu olduğunu hemen koşup doktora söyleyeceğim. Ama, ulu Tanrım, kendimin nasıl öğrendiğini nasıl açıklayacağım doktora? Sonra gelip seni salıveririm." Kapıya kadar gitti, sonra koşarak geri döndü. "İyi ama, Fabrizio'nun bu afyon ruhu işinden haberi var mıydı?" diye sordu.

"Hayır, efendim, hayır! Bilseydi dünyada razı olmazdı. Hem sonra, sırrımızı boşu boşuna birine bildirmek neye yarar? Çok tedbirli davranıyoruz biz. Monsenyör üç haftaya kadar zehirlenecek. Onun canını kurtarmak gerekiyor. Öteden beri hiçbir engelle karşılaşmadan canının her istediğini yapan bir kimse vermiştir bu zehirleme emrini. Size şunu da söyleyeyim ki, bu görevin o korkunç Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'ye verildiği ileri sürülüyor."

Clelia korku içinde, koşa koşa gitti. Don Cesare'nin tam anlamıyla dürüst bir kimse olduğuna öylesine inanıyordu ki, biraz dolambaçlı konuşarak General'e başka şey değil de afyon ruhu verilmiş olduğunu ona söylemek cesaretini buldu. Don Cesare bir şey söylemedi, bir şey de sormadı, doktora koştu.

Clelia, Lodovico'yu kilitlemiş olduğu salona döndü. Afyon ruhu üzerine sorular yağdırmak istiyordu, ama onu orada bulamadı. Lodovico kaçmayı başarmıştı. Masanın üstünde altın dolu bir keseyle içinde birkaç tür zehir bulunan küçük bir kutu gördü. Zehirleri görünce ürperdi. "Babama yalnız afyon ruhu verildiğinden, Barbone'nin giriştiği işin öcünü Düşes'in almak istemediğinden nasıl emin olabilirim?" diye düşündü. Bunun üzerine,

ağlamaya başladı, hemen diz çöktü, Meryem Ana'ya içi yanarak dualar etti.

Bunlar olup biterken kalenin doktoru Don Cesare' nin verdiği haberi öğrenince pek şaştı. Bu habere göre de ortada yalnız afyon ruhu olduğunu anlayınca gereken ilaçları verdi. Bunlar sayesinde en tehlikeli belirtiler çok geçmeden kayboldu. Gün doğarken General biraz kendine geldi. Ayıldığını gösteren ilk davranışı kalenin komutan yardımcısına küfürler yağdırmak oldu; o kendinde değilken adamcağız birkaç tane çok basit emir vermişti çünkü. Komutan bundan sonra, kendisine etsuyu getirdiği sırada, ağzından "beyin kanaması" sözünü kaçıran bir hizmetçi kıza dehşetli öfkelendi, "Beyin kanaması geçirecek yaşta mıyım ben?" diye bağırdı. "Bu gibi söylentileri yaymaktan can düşmanlarım hoşlanır ancak. Hem zaten benden kan mı alındı ki, iftiracılar beyin kanamasından söz etmek cüretini buluyorlar?"

Fabrizio'nun, kaçış hazırlıklarıyla işi başından aşkındı; Komutan'ı yarı ölü halde getirdikleri sırada kaleyi dolduran garip gürültülerin ne olduğunu anlayamadı. Önce aklına hakkındaki kararın değiştirildiği, kendisinin idam edileceği geldi. Sonra, odasına kimsenin gelmediğini görünce, şöyle düşündü: "Birisi Clelia'yı ele verdi galiba. Kaleye döndüğü sırada yanında getirdiği ipleri elinden almış olacaklar. Bu yüzden de benim kaçış tasarılarım suya düştü demektir."

Ertesi gün, gün doğarken, odasına tanımadığı bir adamın girdiğini gördü. Adam hiçbir şey söylemeden odaya bir sepet meyve bıraktı. Meyvelerin altında bir mektup gizliydi, içinde de şunlar yazılıydı:

Tanrı'ya şükür, benim isteğimle değil de, aklımda yer eden bir düşünce dolayısıyla olup bitenler yüzünden çok büyük vicdan azabı duydum, Meryem Ana'ya adak adadım. Kut-

sal inayetiyle babam kurtulursa, onun her istediğini yapacağım. Babam isterse Marki ile hemen evleneceğim. Sizin yüzünüzü de hiçbir zaman görmeyeceğim. Yalnız, başlamış olan işi bitirmenin de bana düşen bir görev olduğuna inanıyorum. Önümüzdeki pazar günü benim isteğim üzerine sizi kilisede ayine götürecekler. Ruhunuzu buna hazırlamayı düşünseniz iyi olur, girişeceğiniz çetin işte ölebilirsiniz çünkü. Ayin dönüşü odanıza elinizden geldiği kadar geç girin. Yapmayı düşündüğünüz iş için gerekli şeyleri orada bulacaksınız. Başınıza bir şey gelirse çok üzülürüm! Ölümünüze yol açtım diye suçlayabilecek misiniz beni? Düşes'in kendisi de Raversi takımının üstün geldiğini bana tekrar tekrar söylemiş değil mi? Prens'e zalimce bir iş yaptırarak onu bağlayıp, Kont Mosca' dan oldum olası ayırmak istiyorlar. Düşes hüngür hüngür ağlayarak, "Bundan başka yolu yok," diye yemin etti bana. Hiçbir şey yapmaya kalkışmazsanız öleceksiniz. Size bakamam artık, adağım var çünkü. Yalnız, pazar günü, akşama doğru beni her zamanki pencereden tepeden tırnağa karalar giymiş olarak görürseniz bu, ertesi gece, elimdeki yetersiz çarelerin izin verdiği kadar, her şeyin hazır olduğu anlamına gelecektir. Saat on birden sonra, belki on ikide, ya da birde, penceremde küçük bir lamba göreceksiniz. Kesin an işte o an olacaktır. Kendinizi Tanrı'ya emanet edin, yanınızdaki papaz giysilerini hemen giyin, yürüyün.

Elveda, Fabrizio. Siz bu kadar büyük tehlikelerle karşılaşırken ben dualar edeceğim, inanın bana, acı acı gözyaşı dökeceğim. Sizin başınıza bir şey gelirse ben de yaşayamam! Ulu Tanrım, neler söylüyorum ben? Bu işi başarırsanız yine bir daha yüzünüzü görmeyeceğim. Pazar günü ayinden sonra parayı, zehirleri, ipleri odanızda bulacaksınız. Sizi delice seven o korkunç kadın yolladı onları, bu yolu tutmaktan başka çare olmadığını da üç kez söyledi bana. Tanrı ve kutsal Meryem Ana kurtarsın sizi!

Fabio Conti her zaman tasalı, her zaman mutsuz bir gardiyandı; düşlerinde hep elindeki tutuklulardan birinin kaçtığını görürdü. Kalede herkes lanet okurdu ona, ama felaket bütün insanlara aynı kararları verdirdiğinden, bütün tutuklular, hatta bir metre yükseklikte, bir metre genişlikte, üç metre uzunlukta –içinde ayakta duramadıkları, oturamadıkları– hücrelerde zincire vurulmuş olanlar bile, Kale Komutanı'nın kurtulduğunu öğrenince ceplerinden para vererek bir şükran ayini düzenletmeyi düşündüler. Bu zavallıların ikisi üçü Fabio Conti onuruna şiirler yazdılar. Felaket nasıl da etkilemişti bu adamları! Onları ayıplayanı kader bir metre yükseklikte bir hücrede, günde çeyrek ekmek yiyip her cuma günü de oruç tutarak bir yıl geçirmeye mahkûm etsin!

Clelia babasının odasından ancak kiliseye gidip dua etmek üzere ayrılıyordu. "Babamın dediğine göre şenlikler ancak pazar günü yapılabilirmiş," diyordu. O pazar sabahı Fabrizio ayinde, duada bulundu. Akşam donanma fişekleri atıldı. Kalenin alt kat salonlarında da askerlere Komutan'ın ikram ettiğinin dört katı şarap dağıtıldı; bilinmeyen bir kimse birkaç fıçı konyak bile göndermişti. Askerler fıçıları açtılar, kafayı çekip sarhoş olunca cömertlikleri tuttu. Konağın çevresinde nöbet bekleyen beş askerin bu durumlarından ötürü zararlı çıkmalarına gönülleri razı olmadı. Kulübelerine her gelişlerinde, güvenilir bir uşak bunlara şarap veriyordu. Gece yarısı nöbet tutanlarla gece yarısından daha sonra nöbete girenlereyse bilinmeyen bir kimse, birer kadeh konyak verdi. Her seferinde de şişeyi kulübenin yanı başında unutuyordu (Bütün bunlar sonradan dava sırasında ortaya çıktı).

Kargaşa Clelia'nın düşündüğünden daha uzun sürdü. Bir haftayı aşkın süre önce Fabrizio kuşhaneye bakmayan penceresinin parmaklıklarından ikisini testereyle

kesmişti. Ancak sabahın saat birine doğru da kepengi sökmeye başladı. Komutan'ın konağını koruyan nöbetçilerin hemen hemen başlarının üzerinde görüyordu işini; yine de, bunlar hiçbir şey duymadılar. O altmış metrelik korkunç yükseklikten inmek için gerekli çok uzun ipe birkaç yeni düğüm yapılmıştı. İpi, tüfek kayışı geçirir gibi, yanlamasına vücuduna sardı. İp çok yer tuttuğundan kendisine pek sıkıntı veriyordu. Düğümler ipin düzgün bir kangal halinde sarılmasına engel oluyordu. İp de vücudundan birkaç karış açıklıkta durmaktaydı. Fabrizio içinden, "Büyük engel bu işte!" diyordu.

Bu ipe iyi kötü çekidüzen verdikten sonra, penceresini Komutan'ın konağının bulunduğu tabyadan ayıran on iki metre yükseklikten inmek için kullanacağı öbür ipi aldı. Yalnız, nöbetçiler ne kadar sarhoş olurlarsa olsunlar, onların tam tepelerine inemeyeceği için, daha önce de söylediğimiz gibi, odasındaki ikinci pencereden çıktı. Bu pencere, bir tür geniş karakol odasının damına bakmaktaydı. General Fabio Conti, konuşmaya başlar başlamaz, yüz yıldır yüzüstü bırakılmış olan bu karakol salonuna –hastalara özgü bir gariplikle– iki yüz asker çıkarmıştı. "Beni zehirledikten sonra, yatağımda öldürmek istiyorlar; bu iki yüz asker beni koruyacak," diyordu. Bu beklenmedik önlemin Clelia'nın yüreğinde ne gibi bir etki yarattığı kolayca anlaşılabilir. Bu dindar kız babasına ne dereceye dek ihanet ettiğinin çok iyi farkındaydı. Sevdiği tutuklunun çıkarı için, babası az kalsın zehirleniyordu, üstelik. Bu iki yüz askerin hiç beklenmedik gelişlerinde, daha ileri gidilmesini istemeyen, Fabrizio'nun özgürlüğe kavuşmasını engelleyen Tanrı'nın bir iradesini görür gibi oldu.

Ne var ki Parma'da herkes tutuklunun yakında öleceğinden söz ediyordu. Sinyora Giulia Crescenzi'nin düğünü dolayısıyla düzenlenen eğlencede de bu acıklı konu

ele alınmıştı. Mademki bir oyuncuya beceriksizce bir kılıç indirilişi gibi önemsiz bir iş için Fabrizio gibi iyi aileden bir kimse, dokuz ay hapisten sonra –hem de Başbakan kendisini koruduğu halde– serbest bırakılmamıştı, işin içinde siyaset vardı demek. "Öyleyse onunla uğraşmak artık boşuna," deniyordu. Kendisini kentin bir alanında idam ettirmek iktidar makamlarının işine gelmiyorsa, yakında hastalıktan ölürdü. General Fabio Conti' nin konağına çağrılan bir çilingir, Fabrizio'dan söz ederken, "Çoktan öbür dünyayı boyladı o, ama siyaset yüzünden ölümünü gizli tutuyorlar," demişti. Adamın bu sözleri üzerine Clelia kararını verdi.

XXII

Gündüz Fabrizio'nun aklına hiç de hoş olmayan, birkaç ciddi düşünce geldi ama kendisini harekete geçeceği ana yaklaştıran saatlerin çalışmalarını duydukça yüreğinde bir neşe, bir ferahlık duyuyordu. Düşes, "Açık hava seni çarpacak, hapisten çıkar çıkmaz yürüyemez hale geleceksin. O zaman altmış metrelik bir duvarın tepesinden atlamaktansa, yakalanma tehlikesiyle karşılaşmak daha iyi," diye yazmıştı ona. Fabrizio da şöyle düşünüyordu: "Başıma bir felaket gelirse korkuluğun dibine yatar, bir saat uyurum. Sonra yine başlarım. Madem Clelia'ya söz verdim, yediğim ekmeğin tadı hakkında düşünceler yürütmektense –ne kadar yüksek olursa olsun– bir duvarın tepesinden düşerim daha iyi. İnsan zehirlenirse ölmeden önce ne korkunç acılar çeker kim bilir! Fabio Conti hiç gözümün yaşına bakmaz, kaledeki sıçanları öldürmek için kullandığı arsenikten verdirir bana."

Gece yarısına doğru, bazen Po kıyılarına yayılan türden koyu, beyaz bir sis önce kenti kapladı, sonra da tabyayı, ortasında kalenin büyük burcunun yükselmekte olduğu küçük burçları örttü. Fabrizio tabya korkuluğundan bakınca altmış metre yüksekliğindeki surun dibinde askerlerin yaptıkları bahçeleri çevreleyen küçük akasya

ağaçlarının artık görünmediğini fark etti. "İşte bu çok iyi," diye düşündü.

Saat yarımı çaldıktan az sonra, kuşhanenin penceresinde küçük lambanın işareti göründü. Fabrizio harekete geçmeye hazırdı. Haç çıkardı, sonra kendisini konağın bulunduğu tabyadan ayıran on iki metre yüksekliği inecek olduğu küçük ipi karyolasına bağladı. Sözünü ettiğimiz iki yüz kişilik yardımcı kuvvetin bir gün önceden beri işgalinde bulunan karakol binasının damına kolayca indi. Aksi gibi, saat on ikiyi kırkbeş dakika geçtiği halde, askerler daha uyumamışlardı. Fabrizio iri oluklu kiremitlerle kaplı damda parmak ucunda yürürken, askerlerin, "Damda şeytan var, bir el silah atıp öldürmeye çalışalım şunu," dediklerini duyuyordu. Birtakım sesler bu dileğin çok dinsizce bir şey olduğunu öne sürüyor, başkaları da, "Bir şey öldürmeden bir el ateş edersek, Komutan garnizonu boş yere ortalığı telaşa verdik diye hepimizi hapse attırır," diyordu. Fabrizio, bütün bu tartışmaları işittikçe, damda yürürken elinden geldiği kadar acele ediyor, çok da gürültü çıkarıyordu. Gerçek şu ki, ipine asılı, pencerelerin önünden geçerken, bunların önünde süngüler vardı ama neyse ki damın çıkıntısı yüzünden, pencerelerin bir iki metre uzağından geçmişti. Kimisi, "Fabrizio hâlâ çılgınlık peşinde, şimdi de şeytan rolü oynamak geldi aklına; askerlere de bir avuç altın attı," diye ileri sürüyordu. Gerçek şu ki, Fabrizio odasının döşemesine altınlar serpmişti; kendisini kovalayacak askerleri oyalamak için, tabyanın Farnese Burcu'ndan korkuluğa kadar olan bölümüne de altınlar serpti.

Tabyaya ulaşınca, her zamanki gibi on beş dakikada bir "Her şey yolunda!" diye bağıran nöbetçilerle kuşatılmış olarak, batıdaki korkuluğa doğru ilerledi, oraya yeni konulmuş olan taşı aradı.

İnanılmaz bir şey, bütün bir kent halkı tanık olmasa,

bu olayın sonucundan insanı kuşkuya düşürecek bir şey oldu. Korkuluğun kenarına yerleştirilmiş olan nöbetçiler Fabrizio'yu görmemiş, yakalamamışlardı. Doğrusu şu ki, sözünü ettiğimiz sis yükselmeye başlıyordu; Fabrizio da, "Ben tabyanın üzerindeyken sis Farnese Burcu'nun yarısına çoktan varmış gibi görünüyordu," demişti. Yalnız, bu sis hiç de koyu değildi, Fabrizio da, kimi dolaşmakta olan nöbetçileri çok iyi görmekteydi. Şunları da eklemişti: "Sanki doğaüstü bir kuvvet beni itti, ben de gözümü kırpmadan gidip birbirlerine oldukça yakın iki nöbetçinin arasında yer aldım. Sonra belime sardığım büyük ipi rahat rahat çözdüm. İp iki kere dolaştı. Açıp korkuluğun üzerine yaymak için çok zaman harcadım. Her yandan askerlerin konuştuklarını duyuyordum. Üstüme ilk gelecek olanı bıçaklamaya iyice kararlıydım. Hiç heyecanlı değildim. Usulen yapılması gereken bir şeyi yapıyormuşum gibi geliyordu bana."

İpi en sonunda çözebilmişti; suların akıp gitmesi için korkuluğa açılmış bir oluğa bağladı, korkuluğun üstüne çıktı, Tanrı'ya pek içten dua etti. Sonra, şövalyelik çağının bir kahramanı gibi, bir an Clelia'yı düşündü, kendi kendine, "Dokuz ay önce buraya giren uçarı, çapkın Fabrizio'dan ne kadar başkayım!" dedi. En sonunda, bu şaşırtıcı yükseklikten aşağıya inmeye başladı. "Makineleşmişçesine, sanki güpegündüz arkadaşlarımın önünde bir iddiayı kazanmaya çalışıyormuşum gibi," diyordu. Duvarın ortalarına doğru, birdenbire kollarındaki gücün kesildiğini hissetti. İpi bir an için bıraktığını bile sanıyordu. Çok geçmeden ipi yine yakalamıştı. Sonradan bunu anlatırken, "Belki de çalılara tutunmuşumdur, bunların üzerinden kayıyordum, ellerim sıyrılıyor, yara bere içinde kalıyordu," diyordu. Ara sıra omuzlarının arasında çok korkunç bir ağrı duyuyor, soluğu kesilecek gibi oluyordu. Çok rahatsız edici bir sallantı içindeydi. İple çalı-

lar arasında gidip geliyordu durmadan. Uykularından uyandırdığı epeyce iri, birçok kuş, uçuşurken, ona çarpıyordu. Başlangıçta, onu kovalamak için aynı yoldan inen kimselerin kendisine yetiştiklerini sanarak korunmaya hazırlanmıştı. En sonunda, kazasız belasız büyük burcun dibine ulaşmış, yalnız elleri kan içinde kalmıştı. Söylediğine göre, burcun ortasında başlayan eğri yüzey çok işine yaramıştı. İnerken duvara sürtünüyor, taşlar arasındaki bitkiler kendisini çok engelliyordu. Aşağıya, askerlerin bahçelerine ulaşınca, bir akasya ağacının üzerine düşmüştü. Yukarıdan baktığında bu ağaç bir iki metre yükseklikte gibi görünmüştü; aslında beş altı metre yükseklikteydi. Orada sızıp kalmış bir sarhoş onu hırsız sanmıştı. Fabrizio bu ağaçtan aşağıya düşerken az kalsın kolu çıkıyordu. Sura doğru koşmaya başlamıştı ama dediğine göre, dizlerinin bağı çözülmüştü sanki. Hiç gücü kuvveti kalmamıştı artık. Tehlikeye aldırmadan oturmuş, yanında kalmış olan biraz konyağı içmişti. Birkaç dakika, nerede bulunduğunu bilemeyecek derecede, uyuyakalmıştı. Uyandığı zaman, odasında bulunduğu halde nasıl olup da ağaçlar gördüğünü anlayamamıştı. En sonunda, korkunç gerçek gelmişti hatırına. Hemen sura doğru yürümüş, büyük bir merdivenden üzerine çıkmıştı. Oracığa dikilmiş olan bir nöbetçi, kulübesinde horluyordu. Fabrizio otlara gömülü bir top arabası bulmuş, üçüncü ipini ona bağlamıştı. İp biraz kısa gelmiş, o da içinde belki üç karış derinliğinde su bulunan, çamurlu bir hendeğe düşmüştü. Ayağa kalkıp nerede bulunduğunu anlamaya çalışırken, iki kişinin kendisini yakaladıklarını hissetmişti. Bir an korkmuş, hemen arkasından kulağının dibinde çok alçak sesle, "Ah! Monsenyör, Monsenyör!" diye fısıldandığını duymuştu. O zaman bu iki kişinin Düşes'in adamları olduklarını belli belirsiz anlamış, hemen sonra da bayılmıştı. Biraz sonra, sessiz sessiz, çok hızlı yürüyen

adamların kendisini taşıdıklarını hissetmişti. Sonra durmuşlar, bu yüzden de çok kaygılanmıştı. Yalnız, ne konuşacak, ne de gözlerini açacak hali vardı. Sımsıkı kucaklandığının farkındaydı. Birdenbire Düşes'in giysilerinin kokusunu tanımıştı. Bu koku onu diriltmiş, gözlerini açmıştı. "Ah! Sevgili dost!" diyebilmiş, sonra yine derin bir baygınlığa düşmüştü.

Sadık adamları Bruno, Kont'a çok bağlı bir polis birliğiyle, iki yüz adım ileride, yedekte bekliyordu. Kont'un kendisi de Düşes'in beklediği yerin hemen yakınındaki küçük bir eve gizlenmişti. Çok yakın dostları olan birkaç emekli subayla birlikte, gerekirse kılıcına sarılmaktan çekinmeyecekti. Fabrizio'nun hayatı çok büyük bir tehlike içindeymiş gibi görünüyordu ona. Bu yüzden, onun canını kurtarmak zorunluluğunu duyuyordu. Bir zamanlar Mosca, Prens'in saçma bir yazı yazmasını önlemeye kalkışmak aptallığında bulunmasaydı, Hükümdar Fabrizio'yu bağışlayan bir yazıyı imzalamış olacaktı.

Düşes, çevresinde tepeden tırnağa silahlı adamlarla, gece yarısından beri kalenin surları önünde derin bir sessizlik içinde dolaşıyordu. Yerinde duramıyor, Fabrizio'yu kurtarmak için onu kovalayacak adamlarla çarpışmak gerekeceğini düşünüyordu. Hayal gücü ateşli bu kadın, burada sayıp dökmesi çok uzun sürecek olan inanılmaz derecede tedbirsizce belki yüz tane önlem almıştı. Hesaplandığına göre, o gece olağanüstü bir iş için çarpışmayı bekleyen sekseni aşkın görevli ayaktaydı. Neyse ki bütün bu kalabalığın başında Ferrante ile Lodovico vardı, Güvenlik Bakanı da aleyhte değildi. Yalnız, Kont, Düşes'i kimsenin ele vermediğine, kendisi de bakan olarak hiçbir şey öğrenmemiş olduğuna dikkat etti.

Düşes, Fabrizio'yu görünce, düpedüz şaşkına döndü. Onu kollarının arasına alıp sımsıkı sarıldı, sonra kendisini kana bulanmış görünce çok üzüldü; Fabrizio'nun

ellerinin kanıydı bu. Düşes onun tehlikeli yaralar almış olduğunu sandı. Adamlarından birinin yardımıyla, yarasını sarmak için giysilerini çıkarırken, neyse ki Lodovico orada bulunuyordu. Düşes'le Fabrizio'yu, kentin kapısının yanındaki bir bahçede gizlenmiş küçük arabalardan birine zorla bindirdi. Sonra Po Irmağı'nı Sacca yakınında geçmek üzere, var hızlarıyla yola çıktılar. Ferrante tepeden tırnağa silahlı yirmi kişiyle artçılık ediyordu. Kovalayanları durduracağına da kendi başı üzerine söz vermişti. Kont hiçbir kıpırdanma olmadığını görünce kalenin çevresinden ancak iki saat sonra, tek başına, yaya olarak ayrıldı. Sevinçten sarhoş olmuş gibi, içinden, "İşte, devlete ihanet halindeyim!" diyordu.

Lodovico çok yerinde bir şey düşünmüş, Düşes'in yanındakilerden Fabrizio'ya çok benzeyen genç bir cerrahı bir arabaya bindirmişti.

"Sen Bologna'ya doğru kaç," dedi. "Çok beceriksiz davran, kendini yakalatmaya çalış. Sorulanlara karşılık verirken kekele. Sonunda da, 'Ben Fabrizio del Dongo' yum,' diye sözde itirafta bulun. Özellikle zaman kazanmaya bak. Beceriksizlik göstermekte çok ustalıklı davran. Bir ay hapisle sıyrılırsın bu işten. Düşes elli altın verecek sana."

Cerrah yola çıktı, birkaç saat sonra da yakalandı. Buna, General Fabio Conti ile Rassi pek sevindiler. Rassi, Fabrizio tehlikesiyle birlikte, baronluğunun da uçup gittiğini görmüştü.

Kaçış olayı kalede ancak sabahın saat altısında öğrenilmişti. Prens'e bunu ancak saat onda bildirmeye cesaret edebildiler. Düşes'in adamları her şeyi öyle iyi ayarlamışlardı ki, Fabrizio'nun derin bir uykuda olmasına karşın, saat dördü çalarken bir kayıkla Po'yu geçmişlerdi. Düşes Fabrizio'nun uykusunu öldürücü bir baygınlık sanmış, arabayı üç kez durdurmuştu. Sol kıyıda konak

yerleri vardı. Çok büyük bir hızla iki fersah daha yol aldılar, sonra pasaportların incelenmesi için bir saatten çok alıkonuldular. Düşes'te kendisi için de, Fabrizio için de çeşit çeşit pasaportlar vardı. Ama o gün deli gibiydi. Avusturyalı polis memuruna on Napoléon altını vermeye, ağlaya ağlaya onun eline sarılmaya kalkıştı. Adam pek korktu, pasaportları yeniden incelemeye başladı. Posta arabasına bindiler. Düşes öylesine avuç dolusu para veriyordu ki, her yabancının kuşkulu sayıldığı bu ülkede herkesi kuşkulandırıyordu. Lodovico ona yardım etti:

"Parma Başbakanı'nın oğlu genç Kont Mosca'nın ateşi düşmediği için, Düşes üzüntüden çılgına döndü. Genç Kont'u hekimlere göstermek için Pavia'ya götürüyor."

Fabrizio ancak Po'dan on fersah ileride iyice uyanabildi. Bir omzu yerinden çıkmıştı, vücudunda da birçok yara bere vardı. Düşes hâlâ öyle garip davranışlarda bulunuyordu ki, akşam yemeğini yedikleri bir köy hanının sahibi onu imparatorluk hanedanından bir prens sandı. Kendisine borç bildiği saygı gösterilerini yapmaya kalkışıyordu ki, Lodovico adama, "Saygı olsun diye kilise çanlarını çaldırmaya kalkışırsan Prenses seni hapse attırır!" dedi.

En sonunda, akşam saat altı sularında, Piemonte topraklarına ulaştılar. Fabrizio ancak orada tam bir güvenlik içindeydi. Kendisini anayoldan uzak, küçük bir köye götürdüler, ellerindeki yaraları sardılar. Birkaç saat daha uyudu.

Düşes bu köyde yalnız ahlaka çok aykırı olmakla kalmayan, ömrünün geri kalan günlerini rahat geçirmesine de büyük zararı dokunan bir iş yaptı. Fabrizio'nun kaçışından birkaç hafta önceydi, bir gün bütün Parma halkı, kalenin avlusunda onun için kurulmakta olan darağacını görmek üzere kale kapısının önüne gitmişti. Düşes de o sırada, artık konağının kâhyası olan Lodovi-

co'ya gizli bir şey öğretmişti. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, Sanseverina Konağı'nın XIII. yüzyıldan kalma ünlü bir su haznesi vardı. Bunun dibindeki taşlardan biri, çok iyi gizlenmiş bir demir halka sayesinde, yerinden çıkarılabiliyordu. İşte Düşes, Lodovico'ya bu taşın nasıl çıkarılabileceğini göstermişti. Fabrizio o küçük köyün lokantasında uyuduğu sırada Düşes, Lodovico'yu çağırttı, yüzüne öyle garip bakıyordu ki, Lodovico delirmiş sandı onu.

Düşes, "Benden birkaç bin frank alacağını umuyorsundur sanırım," dedi. "Hayır, vermeyeceğim. Ben seni bilirim, şair adamsındır, bu parayı çabucak yer, bitirirsin. Casalmaggiore'den bir fersah uzaktaki küçük Ricciarda Çiftliği'ni veriyorum sana."

Lodovico, sevinçten çılgına dönerek, Düşes'in ayaklarına kapandı. "Monsenyör Fabrizio'nun kurtarılmasına para kazanmak için yardım etmedim ben," dedi. "Sizin üçüncü arabacınız olarak onu bir kez bir yere götürmek onuruna erişeli beri kendisini daima özel bir bağlılıkla sevdim." Bunu çok yürekten bir tavırla söyledi. En sonunda, gerçekten duygulu bir insan olan Lodovico, böyle bir hanımefendiyi kendi işleriyle yeteri kadar oyaladığına inanınca, gitmek için izin istedi. Düşes, gözlerinden kıvılcımlar saçarak, "Dur, gitme!" dedi.

Bu köy lokantasının odasında tek söz söylemeden dolaşıyor, ara sıra Lodovico'ya inanılmayacak kadar garip gözlerle bakıyordu. En sonunda, adamcağız bu tuhaf gezintinin bir türlü sona ermediğini görünce, hanımına bir şeyler söylemek gerektiğini düşündü.

"Hanımefendi," dedi, "benim gibi yoksul bir insanın aklından geçirebileceğinin çok üstünde, çok aşırı bir bağışta bulundunuz. Bu bağış size yapmak onuruna erdiğim önemsiz hizmetlerin o kadar üstünde ki, Ricciarda' daki çiftliğinizi kabul etmeye vicdanım razı olmuyor.

Onun için, bu mülkü size geri veriyor, bana dört yüz frank maaş bağlamanızı rica ediyorum."

Düşes büyük bir gururla, "Bir işi tasarladıktan sonra bundan vazgeçtiğimi hiç gördün mü sen?" dedi. Birkaç dakika daha dolaştı, sonra birden durarak, "Fabrizio'nun hayatı bir rastlantı sonucu... o küçük kızın hoşuna gitmeyi başardığı için kurtuldu," diye haykırdı. "Kendisini sevdirmemiş olsaydı, ölecekti." Sonra gözlerinde derin bir öfkeyle Lodovico'nun üstüne yürüyerek, "Yadsıyabilir misin bunu?" diye sordu.

Lodovico birkaç adım geriledi, onu çıldırmış sandı. Ricciarda'daki çiftliği için de derin bir tasaya düştü.

Düşes birden değişiverdi; çok yumuşak, çok neşeli bir tavırla, "Bizim Sacca'nın sevimli halkı çılgınca bir gün geçirsinler, bunu uzun zaman hatırlasınlar istiyorum," dedi. "Sacca'ya döneceksin, bir itirazın var mı buna? Bir tehlikeyle karşılaşacağını sanıyor musun?"

"Pek az, Hanımefendi! Sacca'da oturanlardan kimse benim Monsenyör Fabrizio'nun yanında olduğumu hiçbir zaman söylemeyecektir. Hem, izin verirseniz, Ricciarda'daki çiftliğimi görmek için de yanıp tutuşuyorum. Mülk sahibi olmak öyle tuhafıma gidiyor ki!"

"Sevincin hoşuma gidiyor. Ricciarda'daki kiracının bana üç dört yıllık kira borcu var sanırım. Bu borcun yarısını ona bağışlıyorum, öbür yarısını da sana şu koşulla veriyorum: Sacca'ya gideceksin, öbür günün benim koruyucu ermişlerimden birinin yortusu olduğunu söyleyeceksin. Oraya varışının akşamı şatomu çok göz alıcı biçimde donatıp aydınlatacaksın. Parayı da, emeği de esirgeyeyim deme! Düşün ki hayatımın en büyük mutluluğu söz konusu. Bu törene uzun zamandır hazırlandım. Üç ayı aşkın zamandan beri şatonun mahzenlerinde bu soylu şenlik için ne gerekiyorsa hepsini topladım. Mükemmel bir şenlik için gerekli bütün donanma fişek-

lerini, saklasın diye bahçıvana verdim. Havai fişekleri Po'ya bakan set üzerinde attıracaksın. Mahzenlerimde seksen dokuz büyük fıçı şarap var. Şatomun parkında bu seksen dokuz fıçıdan çeşme gibi şarap akıtacaksın. Ertesi gün içilmemiş tek şişe şarap kalırsa, Fabrizio'yu sevmiyorsun derim ha! Şarap çeşmeleri, donanma, havai fişekler alıp yürüdü mü belli etmeden savuşacaksın, çünkü Parma'da bütün bu güzel şeyler bir küstahlık gibi görünebilir, böyle olacağını da sanıyorum."

"Olabilir değil, olacağı kesin bunun. Nitekim Monsenyör aleyhindeki kararı imzalayan Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'nin öfkeden kuduracağı da kesin." Sonra Lodovico utana sıkıla, "Hatta, Hanımefendi, bana Ricciarda Çiftliği'nin birikmiş kiralarının yarısını vermekten çok daha makbule geçecek bir iyilik etmek isterseniz, izin verin de küçük bir muziplik yapayım şu Rassi'ye," diye ekledi.

Düşes heyecanla, "Mert adamsın sen!" dedi. "Ama Rassi'ye hiçbir şey yapmayacaksın, anladın mı? Daha sonra, halkın gözü önünde astırmayı tasarlıyorum onu. Sana gelince; Sacca'da kendini yakalatmamaya çalış, seni kaybedersem her şey berbat olur."

"Ben mi, Hanımefendi? Ben sizin koruyucu ermişlerinizden birinin yortusunu kutlamaya karar verdikten sonra, polis işi bozmak için jandarma yollasa, emin olabilirsiniz ki, onlar daha köyün ortasındaki kırmızı haçın yanına ulaşmadan, tek bir tanesi atının üzerinde kalmaz. Sacca halkı gözünü budaktan esirgemez, hepsi yaman kaçakçıdır, hepsi de sizi çok sever."

Düşes çok soğukkanlı bir tavırla, "Neyse, Sacca'daki mert adamlarıma şarap veriyorum ama Parma halkını da suya boğmak istiyorum," dedi. "Şatoda donanmanın yapılacağı o akşam, ahırdan en iyi atı al, koş git Parma'daki konağıma, su haznesini aç."

Lodovico kahkahalarla gülmeye başladı. "Çok parlak fikir, doğrusu!" diye haykırdı. "Sacca'nın mert insanlarına şarap, Parmalı burjuvalara da su! Monsenyör Fabrizio'nun da L. gibi zehirleneceğine nasıl inanmışlardı namussuzlar!"

Lodovico'nun sevincine son yoktu. Düşes onun çılgınca kahkahalarına hoşnutlukla bakıyordu. Lodovico durmadan, "Sacca'nın mert insanlarına şarap, Parma'dakilere de su!" diye tekrarlıyordu. "Yalnız, Hanımefendi benden daha iyi bilir sanırım, bundan yirmi yıl kadar önce hazne bir dikkatsizlik sonucu boşaltıldığı zaman, Parma sokaklarından birçoğunu bir ayak derinliğine kadar varan su kaplamıştı."

Düşes gülerek yineledi: "Parmalılara da su! Fabrizio'nun boynu vurulsaydı kalenin önündeki gezi insanlarla dolup taşardı... Herkes "büyük suçlu" diyor ona... Ama dikkat et, ustalıkla yap bunları, bu su baskınının benim emrimle yapıldığını da, senin yaptığını da kimse bilmesin. Fabrizio da, Kont da bu çılgınca şakayı bilmemelidir... Ama Sacca'daki yoksulları unutuyordum. Git kâhyaya bir mektup yaz da imzalayayım. Ona şöyle dersin: Kutsal koruyucu ermişimin yortusu onuruna Sacca'daki yoksullara altın dağıt; donanma, havai fişek, şarap için de her şeyde Lodovico'nun söyleyeceklerini yap. Özellikle ertesi gün, mahzenlerimde tek bir dolu şişe kalmasın."

"Kâhyanız tek bir noktada güçlükle karşılaşacak, Hanımefendi! Siz bu şatoya sahip olalı beş yıl var ama Sacca'da on yoksul bile bırakmadınız."

Düşes, gülerek, şarkı söyler gibi, "Parmalılara da su!" diye yineledi. "Nasıl yapacaksın bu muzipliği?"

"Planım hazır. Saat dokuz sularında Sacca'dan yola çıkacağım. On buçukta atım Casalmaggiore ile Ricciarda'daki benim çiftliğe giden yol üzerindeki Üç At Başı Hanı'na varmış olur. On birde konaktaki odamda olu-

rum. On biri çeyrek geçe de Parmalılara su, hem de istediklerinden çok. Büyük suçlunun sağlığına içsinler. On dakika sonra Bologna yoluyla kentten çıkacağım. Giderayak, Monsenyör'ün yiğitliği, Hanımefendi'nin de zekâsı sayesinde namusu beş paralık olan kaleye bir selam çakacağım. Kırlara gelince, çok iyi bildiğim bir patikaya sapacağım, Ricciarda'ya gireceğim."

Lodovico başını kaldırıp Düşes'e baktı, korktu. Düşes, altı adım ilerisindeki çıplak duvara gözlerini dikmiş bakıyordu, doğrusunu söylemek gerekirse, bakışı korkunçtu. Lodovico, "Vah benim zavallı çiftlik!" diye düşündü. "Bu kadın deli, yahu!" Düşes de onun yüzüne baktı, aklından geçenleri anladı.

"Ha! Büyük şair Bay Lodovico, yazılı bir bağış belgesi istiyorsun değil mi? Git bir tabaka kâğıt getir bana!" dedi.

Lodovico bu emri ikiletmedi, Düşes de kendi eliyle uzun bir senet yazdı. Bir yıl önceki tarihi attığı bu senette Lodovico San-Micheli'den seksen bin frank aldığını, karşılığında da rehin olarak Ricciarda'daki çiftliği gösterdiğini bildiriyor, "On iki ay sonra seksen bin frangı Lodovico'ya geri vermezsem, Ricciarda Çiftliği onun malı olacaktır," diyordu.

Düşes, "Kendime kalanın aşağı yukarı üçte birini sadık bir hizmetkâra vermek güzel şey!" diye düşünüyordu.

"Ha, bak!" dedi. "Su haznesi şakasından sonra Casalmaggiore'de eğlenmen için yalnız iki gün izin veriyorum sana. Satışın geçerli olması için, bunun bir yıl önce yapılmış bir işlem olduğunu söylersin. Sonra gel beni Belgirate'de bul, hiç vakit geçirme. Fabrizio belki İngiltere'ye gidecek, sen de onun arkasından gideceksin."

Düşes'le Fabrizio ertesi sabah erken Belgirate'deydiler.

Büyüleyici bir güzelliği olan bu köye yerleştiler. Ne

var ki bu güzel gölün kıyısında Düşes'i çok derin bir keder bekliyordu. Fabrizio çok değişmişti. Kaçışından sonra, baygınlığı andıran derin uykusundan uyanışını izleyen ilk anlardı, Düşes onda olağanüstü bir şeyler olup bittiğini sezmişti. Fabrizio'nun bucak bucak sakladığı derin duygu oldukça garipti, kısaca şundan ibaretti: Hapisten çıktığı için umutsuzluk içindeydi. Kederinin nedeninin bu olduğunu açıklamaktan kaçınıyordu; çünkü, karşılık vermek istemediği birtakım sorulara yol açardı bu.

Düşes, şaşkınlık içinde, ona şöyle diyordu: "İyi ama, açlıktan ölmemek için cezaevinin mutfağında pişen o berbat yemekleri yemek zorunda kalıyordun. Durmadan, 'Şunun tadında bir acayiplik var mı? Şu anda zehirleniyor muyum acaba?' diye düşünüyordun. Bu duygu dehşet vermiyor muydu sana?"

Fabrizio, "Ben ölümü başıma gelebilecek, ama ustalık gösterirsem savuşturabileceğim bir şey olarak düşünüyordum. Askerler de bunu böyle düşünürler sanırım."

Düşes çok kaygılıydı; bundan dolayı da çok kederliydi. Taparcasına sevdiği, bu kimseye benzemeyen, canlı, eşsiz varlık gözlerinin önünde derin düşüncelere dalıp gidiyordu. Yalnızlığı, yeryüzündeki en yakın dostuna her şeyden, hem de açık yürekle söz etmek zevkinden bile üstün tutuyordu. Düşes'e karşı her zaman iyi, saygılı, minnetli davranıyordu. Eskiden olduğu gibi şimdi de yüz kez canını verirdi onun uğrunda. Ne var ki, ruhu başka yerdeydi. O güzel gölün üzerinde çoğu zaman birbirlerine tek söz söylemeden dört beş fersah yol gidiyorlardı. Birbirlerinden ayrılmalarına yol açan, Giletti ile o uğursuz kavgadan önceki konuşmalarının nasıl olduğunu hatırlıyorlardı. Fabrizio'nun korkunç bir cezaevinde geçirdiği dokuz ayın öyküsünü Düşes'e anlatması gerekiyordu, ama bu süre konusunda söyledikleri, yarım yamalak şeylerdi.

Düşes, derin bir kederle, kendi kendine, "Er geç olacağı buydu," diyordu. "Ya üzüntüden yaşlandım ya da gerçekten seviyor, ben onun gönlünde ancak ikinci derecede bir yer tutuyorum." Düşes kederlerin bu en büyüğüyle yıkılmış, perişan bir halde bazen de şöyle düşünüyordu: "Tanrı ister de Ferrante büsbütün çıldırırsa ya da cesareti kalmazsa, daha az mutsuz olacakmışım gibi geliyor bana." O andan başlayarak da bu yarı vicdan azabı, Düşes'in kendi yaradılışına karşı beslediği saygıyı azalttı. Üzgün üzgün, "Verdiğim bir karardan ötürü pişmanım, bir Del Dongo değilim demek ben artık," diyordu.

"Tanrı böyle istedi," diye devam ediyordu. "Fabrizio sevdalandı, ne hakla isteyeceğim sevdalanmamasını? Aramızda tek bir sevgi sözü geçti mi ki?"

Bu çok mantıklı düşünce uykusunu kaçırdı; en sonunda, yaşlılığın, ruh zayıflığının ona büyük bir öç alma tasarısıyla birlikte gelişi Belgirate'de Parma'dakinden yüz kat daha mutsuz olduğunu gösteriyordu. Fabrizio'nun garip dalgınlığına yol açan kimseye gelince; bu konuda hiç kuşku edilemezdi. Clelia Conti, o çok dindar kız, garnizonun askerlerini sarhoş etmeye razı olduğuna göre, babasına ihanet etmişti; Fabrizio da Clelia'nın hiç sözünü etmiyordu! Düşes umutsuzlukla göğsünü döverek, "Şu da var ki," diyordu, "garnizondaki askerler sarhoş edilmeseydi bütün buluşlarım, bütün o özene bezene yaptıklarım boşa gidecekti. Demek ki Fabrizio'yu o kurtardı!"

Düşes o gece olup bitenler üzerinde Fabrizio'dan büyük güçlükle bilgi alabiliyor, "Eskiden olsaydı bu, aramızda sürekli yinelenen bir konu olurdu," diye düşünüyordu. "O mutlu günlerde Fabrizio benim ileri süreceğim en önemsiz şeyler üzerinde bile bütün bir gün, durmaksızın yenilenen bir coşkuyla, neşeyle konuşurdu."

Her olasılığı göz önünde tutmak gerektiğinden, Fabrizio'yu Locarno Limanı'na yerleştirmişti. Maggiore

Gölü'nün bitiminde bir İsviçre kentiydi burası. Her gün kayıkla gidip onu alıyor, gölde uzun gezintiler yapıyorlardı. Derken, günlerden bir gün onun odasına çıkacağı tuttu. Duvarları Parma manzaralarını gösteren bir sürü resimle süslenmiş buldu. Bunları Milano'dan ya da Parma'dan getirtmişti. Oysa, Parma'dan nefret etmesi gerekirdi. Atölye haline getirdiği küçük salonu da suluboyayla resim yapan bir sanatçının kullanacağı her tür araçla doluydu. Düşes onu, Farnese Burcu ile Komutanlık Konağı'nın üçüncü bir resmini bitirirken buldu. Dalgın bir tavırla, "Seni en azından zehirlemek isteyen o sevimli Kale Komutanı'nın da ezbere bir resmini yap bari, bir o eksik kalmış!" dedi. "Aklıma geldi, bak! Ona bir mektup yazıp kaçmakla kalesini gülünç bir duruma düşürdüğün için özür dilemelisin!"

Zavallı kadın farkında olmaksızın doğruyu söylüyormuş meğer! Emin bir yere gelir gelmez Fabrizio'nun ilk işi General Fabio Conti'ye çok terbiyeli, bir bakıma da çok gülünç bir mektup yazmak olmuştu. Kaçtığı için ondan özür diliyor, özür olarak da cezaevindeki ikinci derecede adamlardan birinin kendisini zehirlemekle görevlendirildiği sanısına kapıldığını ileri sürüyordu. Yazdığı şeye önem verdiği yoktu, Clelia'nın bu mektubu göreceğini umuyordu, yazarken de gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Mektubunu çok tuhaf bir cümleyle bitirdi: "Şimdi özgürlüğe kavuştum ya, çoğu zaman Farnese Burcu'ndaki küçük odamı özlediğim oluyor," dedi. Mektubundaki başlıca düşünce buydu, Clelia'nın bunu anlayacağını umuyordu. Yazmanın heyecanı içinde, hep birisi okur umuduyla, Don Cesare'ye, okuması için kendisine din kitapları vermiş olan iyi yürekli cezaevi papazına da teşekkürlerini sundu. Birkaç gün sonra Locarno'daki küçük kitabevinin sahibini Milano'ya gitmesi için destekledi. Ünlü kitap meraklısı Reina'nın dostu olan bu

kitapçı, orada Don Cesare'nin Fabrizio'ya okusun diye verdiği yapıtların bulabildiği en kusursuz baskılarını aldı. İyi yürekli papaza bu kitapların yanı sıra bir de güzel mektup geldi. İçinde şöyle deniyordu: "Zavallı bir tutuklunun –belki bağışlanacak olan– sabırsızlık anlarında, kitapların sayfa kenarlarına gülünç birtakım şeyler not etmiştim. Onun için, çok derin bir minnetin belirtisi olarak, size şimdi sunmakta olduğum ciltleri onların yerine kitaplığınıza koymanızı rica ederim."

Fabrizio, San Girolamo'nun yapıtlarının toplu halde bulunduğu bir cildin büyük boydaki sayfalarının boş yerlerine bir sürü şeyler karalamıştı, bunlara yalnızca not deyişi tuhaftı doğrusu. Bu kitabı iyi yürekli Papaz'a geri verip yerine bir başkasını alabileceğini umarak, sayfaların boşluklarına cezaevinde başından geçenlerin hepsini bir günlük halinde, noktası noktasına, günü gününe yazmıştı. Büyük olaylar, Tanrısal sevgi coşkunluklarından başka şey değildi. (Bu Tanrısal sözü yazmaya cesaret edemediği bir başka sözün yerine kullanılmıştı.) Bu Tanrısal sevgi kimi zaman tutukluyu derin bir mutsuzluğa düşürüyor, kimi zaman da göklerden kulağına erişen bir ses ona biraz umut veriyor, mutluluktan coşmasına yol açıyordu. Neyse ki bütün bunlar şarap, çikolata, isten yapılma bir cezaevi mürekkebiyle yazılmıştı; Don Cesare de, San Girolamo'nun yapıtını kitaplığına yerleştirirken, ona şöyle bir göz atıvermişti yalnızca. Sayfaların kenarlarını okusaydı, tutuklunun, bir gün, zehirlendiğini sanarak, yeryüzünde en çok sevdiği kimseden kırk adımdan daha az uzakta öleceğinden ötürü duyduğu memnunluğu görürdü. Ne var ki Fabrizio'nun kaçışından beri iyi yürekli Papaz'ın gözü değil, başka bir göz bu sayfayı okumuştu. Şu güzel düşünce –sevdiğinin yanında ölmek düşüncesi– ayrı ayrı yüz biçimde anlatıldıktan sonra, ardından bir şiir geliyordu: Bu narin vücutta can, yirmi üç

yıl oturdu. Korkunç acılardan sonra ondan ayrılıp serbest kalırsa, Kıyamet Günü de yüce mahkemede günahlarını bağışlatabilirse, var olan her nesneye özgü o mutluluk içgüdüsüne kapılarak, göğe çıkıp şarkı söyleyen melekler topluluğuna katılmayacak. Ölümden sonra, hayattakinden daha mutlu bir halde, içinde bunca zaman inim inim inlediği cezaevinden birkaç adım öteye giderek, dünyada en çok sevdiği varlıkla birleşecek.

Şiirin son dizesinde de şöyle deniliyordu:

Böylece, ben cennetime yeryüzünde kavuşmuş olacağım.

Parma Kalesi'nde Fabrizio'dan en kutsal görevleri ayaklar altına almış alçak bir hain gibi söz ediliyordu ama iyi yürekli Papaz Don Cesare tanımadığı birinin kendisine yolladığı güzel kitapları görünce pek sevindi. Çünkü Fabrizio, adı görülünce kitap paketinin olduğu gibi geri gönderilmesinden korktuğu için, mektubunu kitapları yolladıktan birkaç gün sonra yazmaya dikkat etmişti. Don Cesare bu nazik davranıştan kardeşine hiç söz etmedi. General, Fabrizio'nun yalnızca adını duyduğu zaman bile, dehşetli öfkeleniyordu çünkü. Don Cesare, delikanlının kaçışından beri, sevimli yeğeniyle yine eskisi gibi içli dışlı olmuştu. Yaşayışımızı dolduran, paraya ilişkin çıkarlarla bayağı düşüncelerin donuk soğukluğu arasında, gerçek bir sevginin esinlediği davranışların etkisiz kalması, seyrek görülen bir şeydir, bunu söylemek gerçeği belirtmek olur. Sanki iyiliksever bir tanrı bunları ellerinden tutup götürmek işini üzerine almış gibi, Clelia da bu içgüdüyle, dünyada tek bir şeyin düşüncesiyle hareket ederek, amcasından San Girolamo'nun eski baskısını, yeni aldığı baskıyla karşılaştırmak için izin istedi. San Girolamo'nun eski baskısının sayfa başlıklarında sözünü ettiğimiz şiiri, kendisine

duyulan sevginin günü gününe tutulmuş anılarını bulduğu zaman duyduğu büyük sevinci nasıl anlatmalı?

Daha ilk gün şiiri ezberledi. Penceresine dayanıyor, artık boş kalan öteki pencerenin karşısında, şiiri şarkı haline getirerek söylüyordu. Karşıdaki pencerenin kepenginde küçük bir deliğin açılıverdiğini ne kadar sık görmüştü! Bu kepenk yerinden sökülmüş, Rassi'nin Fabrizio aleyhinde açtığı gülünç bir davada suç kanıtı olarak kullanılmak üzere mahkemeye götürülmüştü. Fabrizio kaçmış olmakla ya da Rassi'nin kendisinin de gülerek dediği gibi cömert Prens'in merhametinden kaçmış olmakla suçlanıyordu!

Clelia'nın yapmış olduğu işlerin her biri büyük bir vicdan azabı duymasına yol açıyordu; mutsuz olalı beri daha da artmıştı bu azaplar. Babasının yarı zehirlenişi sırasında Meryem Ana'ya Fabrizio'yu bir daha hiç görmeyeceğine dair söz vermişti ya; o gün, bugün hep yenilediği bu yemini hatırlayarak kendisine yönelttiği sitemleri biraz olsun hafifletmeye çalışıyordu.

Fabrizio'nun kaçışı üzerine babası hastalanmıştı. Prens öfkeye kapılıp da, Farnese Burcu'nun bütün gardiyanlarını işten çıkarıp tutuklu olarak kent cezaevine yolladığı zaman, General'in işinden olmasına da ramak kalmıştı. General biraz da Kont Mosca'nın aracılığıyla kurtulmuştu. Kont onu saray çevrelerinde çalışkan, entrikacı bir rakip olarak görmektense kalenin tepesine kapanmış görmeyi daha uygun bulmuştu.

General Fabio Conti gerçekten hastaydı. Gözden düşüşüyle ilgili kararsız durum da on beş gün sürmüştü. İşte Clelia, Fabrizio'ya bildirmiş olduğu özveriyi bu süre içinde yapmak cesaretini gösterdi. Okurlarımızın belki hatırlayacakları gibi, şenliklerin yapıldığı, aynı zamanda tutuklunun kaçtığı gün Clelia hastalanmak kurnazlığını göstermişti. Hastalığı ertesi gün de sürdü; kısacası, öyle

ustalıklı davrandı ki, Fabrizio'yu beklemekle görevli Gardiyan Grillo'nun dışında hiç kimse onun suç ortaklığından kuşkulanmadı, Grillo da ağzını açmadı.

Clelia, bu bakımdan artık kaygı beslemez olunca, yerinde olan vicdan azaplarıyla acıklı biçimde kıvranmaya başladı. "Babasına ihanet eden bir kızın suçunu azaltabilecek ne vardır dünyada?" diyordu kendi kendine.

Hemen hemen bütün bir günü küçük kilisede ağlayarak geçirmişti. Akşam, amcası Don Cesare'ye kendisiyle birlikte babasının yanına gelmesi için yalvardı. General her fırsatta Fabrizio'ya atıp tutarak, "O iğrenç hain!" dediği için, babasının öfke nöbetleri genç kızı özellikle korkutuyordu.

Clelia babasının karşısına çıkınca, cesaret gösterdi, açık konuştu:

"Marki Crescenzi ile evlenmek istemeyişim, ona karşı hiçbir eğilim duymayışımdan, bu birleşmede mutluluk bulmayacağıma inanmış olduğumdandır."

General bu sözleri duyunca küplere bindi, Clelia da yeniden konuşmaya başlamakta zorlandı; ancak, "Siz, Marki'nin çok zengin oluşundan yola çıkarak bana onunla evlenmemi kesinlikle emrederseniz, bu emri yerine getirmeye hazırım," diyebildi.

General, hiç beklemediği bu sonuç karşısında çok şaşırdı ama sonunda sevindi buna. Kardeşine, "Böylece, o, Fabrizio serserisinin yaptığı kötülük yüzünden işimden olursam, bir evin ikinci katında oturmak zorunda kalmayacağım," diyordu.

Kont Mosca da Fabrizio olacak o çapkının kaçışı dolayısıyla çok alınmış görünmekten geri durmuyor, bu delikanlının çok bayağı davranışı üzerine Rassi'nin buluşu olan o deyimi kullanarak Fabrizio'nun "Prens'in merhametinden kaçındığını" söylüyordu. Kibar çevrelerin benimsedikleri bu nükteli söz halk arasında hiç yerleşeme-

di. Halk, sağduyusuyla baş başa kalınca, Fabrizio'nun çok suçlu olduğuna inanmakla birlikte, bu denli yüksek bir duvardan aşağıya inmek için gerekli olan yürekliliğini hayranlıkla karşılıyordu. Saraydan ise tek kimse bu yürekliliği hayranlıkla karşılamadı. Bu başarısızlıktan çok utanmış olan polis de resmen şunu ileri sürmüştü: Düşes –herkesin adını artık iç çekerek söylemekte olduğu o korkunç derecede nankör kadın– para dağıtarak yirmi askeri elde etmişti. Onlar da Fabrizio'ya her biri on metre uzunluğunda, birbirine ekli dört merdiven uzatmışlardı. Fabrizio, sarkıttığı ip merdivenleri yukarıya çekmekten ibaret çok olağan bir beceri göstermişti. Patavatsızlıklarıyla tanınmış birkaç Liberal, bu arada –doğrudan doğruya Prens'ten para alan– hafiye Dr. C., kendilerini de tehlikeye atarak, "O zalim polis, Fabrizio olacak o nankörün kaçışını kolaylaştıran zavallı askerlerden sekizini kurşuna dizdirmek gaddarlığını gösterdi," diyorlardı. Bunun üzerine Fabrizio, sekiz zavallı askerin ölümüne yol açtı diye, gerçek Liberallerce bile ayıplandı. Küçük despotluklar, kamuoyunun değerini işte böyle hiçe indirirler.

XXIII

Her yanı saran bu fırtınalı hava içinde yalnız Monsenyör Landriani genç dostunun davasına bağlılık gösterdi. Prens'in sarayında bile, "Bir davada, ortada olmayan bir kimsenin savunmalarını bütün önyargılardan uzak bir kulakla dinlemek gerek," yolundaki hukuk ilkesini yinelemekten çekinmiyordu.

Fabrizio'nun kaçışının hemen ertesi günü birçok kimseye oldukça bayağı bir şiir gönderilmişti. Bu kaçış yüzyılın en yiğitçe davranışlarından biri olarak övülüyor, Fabrizio da kanatlarını açıp yeryüzüne inen bir meleğe benzetiliyordu. Daha ertesi günün akşamı, bütün Parmalıların dilinde çok güzel bir başka şiir dolaşıyordu. İpe tutunarak kendisini aşağı bırakırken, hayatının çeşitli olaylarını yargılayan Fabrizio'nun ağzından yazılmış bir şiirdi bu. Çok güzel iki dizeyle Fabrizio kamuoyunda bir yer kazandı, işten anlayan herkes de bu şiirde Ferrante Palla'nın biçemini sezdi.

Yalnız, burada destan biçemine geçmeye çalışmam gerekecek. Sacca Şatosu'nda –korkunç bir küstahlık olan– o ışıklandırmanın yapıldığı öğrenilince, geleneğe bağlı, iyi niyetli bütün yürekleri birdenbire kaplayan öfke sellerini canlandıracak renkleri nereden bulmalı? Herkes hep bir ağızdan Düşes'e atıp tuttu. Gerçek Libe-

raller bile bu davranışın çeşitli cezaevlerinde tutuklu olan kuşku altındaki zavallıları zalimce lekelemek, Hükümdar'ı da boşu boşuna çileden çıkarmak demek olduğu düşüncesini ileri sürdüler. Kont Mosca, "Düşes'in eski dostları için tek bir çare kalıyor; onu unutmak!" dedi. Kısacası, herkes hep birlikte lanet okudu bu olanlara; bir yabancı kente uğrasa, kamuoyunun gösterdiği yamanlık karşısında şaşardı. Bu ülkeyse, öç almanın zevkine değer vermeyi biliyordu. Sacca Şatosu'ndaki ışıklandırma, altı bini aşkın köylü için şatonun parkında düzenlenen güzel eğlence, büyük bir başarı kazandı. Parma'da herkes Düşes'in köylülerine altı bin altın dağıttığını söylüyordu. O parlak geceden, ondan sonraki sarhoşluktan otuz altı saat sonra polis bu küçük köye otuz kadar jandarma göndermek aptallığında bulunmuştu. Bunların biraz sert bir biçimde karşılanışı bu altın dağıtımıyla açıklanıyordu. Bir taş yağmuruyla karşılanan jandarmalar kaçmışlar, attan düşen ikisini de köylüler Po sularına atmışlardı.

Sanseverina Konağı'ndaki su haznesinin patlaması ise hemen hemen hiç kimsenin gözüne çarpmamıştı. Geceleyin birkaç sokağı az çok su basmıştı ama ertesi gün yağmur yağmış sanıldı. Lodovico da, herkes hırsız girdi sansın diye, konağın pencerelerinden birinin camlarını kırmaktan geri kalmamıştı.

Bir küçük merdiven de bulunmuştu. Yalnız, Kont Mosca, bu işte sevgilisinin parmağı bulunduğunu sezmişti.

Fabrizio bir yolunu bulur bulmaz Parma'ya dönmeye iyice kararlıydı. Başpiskopos'a uzun bir mektup yazıp Lodovico ile yolladı. Bu sadık uşak da, dönüşte, saygıdeğer Rahibin korumakta olduğu gence yazdığı Latince bir mektubu Pavia'nın batısındaki ilk köy olan Sannazaro' dan postaya attı. Belirtmemiz gereken bir nokta daha var ki, daha birçokları gibi bu da, böyle önlemlerin alınması-

na artık gerek duyulmayan ülkelerde işlerin uzamasına yol açar. Fabrizio del Dongo adı hiçbir zaman yazılmıyordu. Ona yollanan bütün mektuplar İsviçre'deki Locarno'da ya da Piemonte'deki Belgirate'de Lodovico San Micheli adına gönderiliyordu. Zarf kaba kâğıttandı, mühür ters basılmıştı, adres zar zor okunuyordu, kimi zaman da bir aşçı kadına yaraşan öğütlerle bezenmişti. Bütün mektuplar asıl tarihten altı gün önceki tarihi taşıyor, Napoli'den gönderiliyordu.

Lodovico, Pavia yakınındaki Sannazaro köyünden, çabucak Parma'ya döndü. Fabrizio'nun çok büyük önem verdiği bir görevi üzerine almıştı. Şaka değil, üzerine ünlü İtalyan ozanı Petrarca'nın bir şiiri basılı bulunan ipek bir mendili Clelia Conti'ye ulaştıracaktı. Şu var ki, şiirde bir sözcük değiştirilmişti. Clelia bunu, "Erkeklerin en mutlusu benim," diyen Marki Crescenzi'nin teşekkürlerini aldıktan iki gün sonra masasının üstünde buldu. Aklından hiç çıkmayan bir anının bu kanıtının yüreğinde nasıl bir izlenim uyandırdığını söylemeye gerek yok artık.

Lodovico kalede olup biten her şeyi bütün ayrıntılarıyla öğrenmek çarelerini araştıracaktı. Marki Crescenzi'nin evliliğinin artık kararlaştırılmışa benzediği yolundaki acı haberi de Fabrizio'ya veren o oldu. Hemen hemen gün geçmiyordu ki Marki kalede Clelia için bir şenlik düzenlemesin. Kuzey İtalya'daki varlıklı kimselerin alışkanlığı olduğu üzere, çok zengin olduğundan çok da cimri olan Marki Crescenzi, çeyizsiz bir kızla evlendiği halde, çok büyük hazırlıklar yapıyordu. Bu da evlenmenin olacağını gösteren kesin bir kanıttı. Şu da var ki, General Fabio Conti, bütün hemşehrilerinin aklına ilk gelecek olan bu çeyizsiz kız evlendirme düşüncesinden gururu çok incindiği için, değeri üç yüz bin frangı aşkın bir çiftlik almıştı. Beş parasız olduğu halde bu çiftliğin bede-

lini de –besbelli Marki'nin parasıyla– peşin ödemişti. General bu çiftliği, kızına düğün armağanı olarak verdiğini söylemişti ama on iki bin franktan fazlaya mal olan tapu vb. giderler çok mantıklı bir kimse olan Marki Crescenzi'ye pek gülünç bir masraf gibi görünmüştü. Öte yandan, kendisi Lyon'da, Bologna'nın ünlü ressamı Pallagi'nin, göze hoş görünsünler diye, çok iyi düzenleyip hesapladığı renkli resimlerle süslü pek güzel perdelik, döşemelik kumaşlar dokutuyordu. Herkesin bildiği gibi Crescenziler 985'te Roma konsülü olan Crescentius'un torunlarındandı. Kumaşların her parçasında ailenin armasından alınmış bir bölüm vardı, bunlar Marki'nin konağının giriş katındaki on yedi salonu döşemek için kullanılacaktı. Perdelik, döşemelik kumaşlar, duvar saatleri, avizeler, Parma'ya teslim üç yüz elli bin franktan fazlaya mal oldu. Evde bulunanlara eklenen aynaların değeri iki yüz bin frangı buldu. Büyük usta, Correggiolu Antonio Allegri'den sonra ülkenin değerli ressamı, Parmalı adıyla ün salmış Francesco Mazzola'nın yapıtları olan iki salonun dışında, birinci, ikinci katın bütün odalarıyla salonlarında şimdi Floransa'nın, Roma' nın, Milano'nun tanınmış ressamları vardı. Hepsi de buralara duvar resimleri yapıyorlardı. İsveç'in büyük heykelcisi Fokelberg, Romalı Tenerani, Milanolu Marchesi bir yıldır on kabartma üzerinde çalışıyorlardı. Bunlarda, gerçekten büyük adam olan Crescenzi' nin ayrı ayrı on kahramanlığı görülmekteydi. Tavanlardaki resimlerin çoğunda da onun hayatıyla ilgili olaylar görülüyordu. Milanolu ressam Hayez'in yaptığı, Crescentius'un Cennet'te Francesco Sforza, Medici ailesinden Muhteşem Lorenzo, Kral Roberto, Machiavelli, Ortaçağ'ın başka büyük adamları tarafından karşılanışını gösteren tavan resmi genel olarak çok beğeniliyordu. Bu seçkin insanlara duyulan hayranlığın, iktidardaki kimseleri yermek için olduğu sanılıyordu.

Bütün bu görkemli ayrıntılar yalnız Parmalı soylularla burjuvaların dikkatini çekiyordu. Lodovico bütün bunları Casalmaggioreli bir gümrükçüye söyleyip yazdırdığı, yirmi sayfayı geçen bir mektupta safça bir hayranlıkla anlatmış, kahramanımız da bunları okuyunca yüreği sızlamıştı. "Oysa ben ne denli yoksulum!" diye düşünüyordu. "Topu topu dört bin frank gelirim var! Bütün bu mucizeler Clelia için yaratılıyor. Benim ona âşık olmaya cesaret etmem de bir küstahlık gerçekten."

Lodovico'nun uzun mektubunun kendi kötü elyazısıyla yazılmış tek bir cümlesi efendisine, onun eski gardiyanı zavallı Grillo'yu bir akşam herkesten gizlenen bir adam halinde gördüğünü haber veriyordu. Adamcağız önce hapse atılmış, sonra salıverilmişti. Grillo ondan bir altın sadaka istemiş, o da Düşes adına dört altın vermişti. Son günlerde salıverilen on iki eski gardiyan, kendi yerlerine atanan yeni gardiyanlara kale dışında rastlayabilirlerse, bıçaklı tarafından bir şölen vermeye hazırlanıyorlardı. Grillo, "Kalede hemen her gün serenat var, Sinyorina Clelia Conti'nin yüzü çok solgun, sık sık hastalanıyor," demiş, buna benzer başka şeyler de söylemişti. Bu acayip söz Lodovico'nun her postada kendisine Locarno'ya dönme emri veren bir mektup almasına yol açtı. Döndü, sözlü olarak anlattıkları Fabrizio için daha acıklı oldu.

Fabrizio'nun Düşes'e karşı nasıl sevimli davrandığı tahmin edilebilir. Onun önünde Clelia Conti'nin adını söylemektense bin kere ölmeye razıydı. Düşes, Parma'dan nefret ediyordu; Fabrizio içinse bu kenti hatırlatan her şey hem yüceydi, hem de yürek sızlatıcı.

Düşes alacağı öcü hiç de unutmuş değildi. Giletti'nin ölümü olayından önce ne mutluydu! Şimdiyse kaderi ne hale girmişti! Fabrizio'ya tek bir söz bile söylemekten bucak bucak kaçındığı korkunç bir olayı beklemekle

ömrünü tüketiyordu. Oysa, eskiden Ferrante ile yaptığı anlaşma sırasında Fabrizio'ya günün birinde öcünün alınacağını söyleyince onun çok sevineceğini sanmıştı.

Şimdi Düşes'le Fabrizio'nun yaptıkları söyleşilerin ne kadar zevkli olduğu hakkında az çok bir fikir edinilebilir. Aralarında hemen her zaman tatsız, neşesiz bir sessizlik hüküm sürüyordu. Aralarındaki ilişkileri daha zevkli hale sokmak için Düşes bu çok sevgili yeğene kötü bir muziplik yapmak hevesine kapılmıştı. Kont, Düşes'e hemen her gün mektup yazıyordu. Görünürde, seviştikleri günlerde olduğu gibi, ulaklarla gönderiyordu; çünkü mektuplarında her zaman İsviçre'nin küçük bir kentinin pulu vardı. Adamcağız sevgisinden pek açıkça söz etmemek, eğlenceli mektuplar yazmak için kafa yorup duruyordu. Düşes ise bu mektuplara şöyle bir göz atıp geçiveriyordu. Daha üstün tuttuğu bir sevgilinin gösterdiği soğukluk yüzünden insanın yüreği yaralıyken, saygı duyduğu öbür sevgilisinin gösterdiği bağlılık neye yarar?

İki ay içinde Kont'a ancak bir kere karşılık yazdı, şu isteğini bildirdi: "Prenses'in ağzını bir arayın bakalım, şölen küstahlığına karşın benden bir mektup almak hoşuna gider mi acaba?" Kont'un uygun görürse sunacağı bir mektupta Prenses'in son günlerde boşalan onur şövalyeliği görevine Marki Crescenzi'nin atanması isteniyor, evlendiği göz önüne alınarak bunun ondan esirgenmemesi dileği ileri sürülüyordu. Düşes'in mektubu, adeta bir başyapıttı. Çok sevecen bir saygı çok güzel anlatılmıştı. Bir saray kadınına yaraşan biçemle yazılmış olan mektupta, çok uzaktan uzağa bile olsa Prenses'e hoş görünmeyecek tek sözün bulunmamasına özen gösterilmişti. Nitekim, gelen karşılıkta sevilen kimsenin yokluğu dolayısıyla azap duyan candan bir dostluğun anlatımı seziliyordu. Prenses şöyle diyordu:

Sizin birdenbire gidişinizden beri oğlumla ben, bir akşam bile, hoş denebilecek bir vakit geçiremedik. Sevgili Düşes, yanımdaki subayların atanmasında benim de düşüncemin sorulmasını sağlayan siz kendiniz olduğunuzu unuttunuz mu? Sanki sizin istemeniz yetmezmiş gibi, Marki'nin atanması için kendinizi nedenler göstermek zorunda mı sanıyorsunuz? Benim elimden bir şey gelirse, Marki o göreve atanacaktır. Gönlümde de siz sevimli Düşes için daima bir yer, hem de başköşede yer bulunacaktır. Yirmi bir yaşında koskoca bir oğlan çocuğun ağzına biraz yakışmamakla birlikte, oğlum da harfi harfine aynı deyimleri kullanıyor. Ayrıca, Belgirate yakınındaki Orta Vadisi'nden maden örnekleri istiyor sizden. Bana sık sık mektup yazacağınızı umarım. Mektuplarınızı Kont'a gönderebilirsiniz. Kendisi size sinirleniyor, ben de onu özellikle bu duyguları için seviyorum. Başpiskopos da size bağlı kalmıştır. Hepimiz günün birinde sizi yine göreceğimizi umuyoruz. Bunun gerekli olduğunu hatırlayınız. Başnedimem Markiz Ghisleri bu dünyadan daha iyi bir dünyaya göçmek üzere... Bana çok kötülük etti zavallı kadın. Zamansız giderek yine canımı sıkıyor. Hastalığı bana eskiden olsa çok büyük bir zevkle onun adının yerine koyacak olduğum bir adı hatırlatıyor. Bizi bırakıp kaçarak küçük sarayımın bütün neşesini de yanında götüren o eşsiz kadının bağımsızlığından bu özveriyi elde edebilseydim, bu işi yapabilirdim...

Düşes, Fabrizio'yu umutsuzluğa düşüren evliliği elinden geldiğince çabuklaştırmaya çalıştığının bilinci içinde, onu her gün görüyordu. Bazen tek söz söylemeden gölde dört beş saat birlikte gezdikleri oluyordu. Fabrizio, tam, kusursuz bir iyilik gösteriyordu. Yalnız, aklı başka yerdeydi; saf, sade ruhu söyleyecek hiçbir söz bulup veremiyordu ona. Düşes bunu görüyor, büyük acı duyuyordu.

Söylemeyi unuttuk! Düşes, güzel bir kasaba olan ve

(gölün güzel bir dönemecini görmek anlamdaki) adına tıpatıp uygun düşen Belgirate'de bir ev almıştı. Salonunun camlı kapısından hemen sandalına binebiliyordu. Çok sade bir sandal almıştı, dört kürekçi de yeterdi ama on iki kürekçi tuttu. Belgirate çevresindeki köylerin her birinde bir adam bulunduracak biçimde davrandı. Özenle seçilmiş bütün bu adamlarla gölün ortasında bulunuşunun üçüncü ya da dördüncü seferinde, kürekleri durdurttu.

"Sizin hepinizi dostlarım sayıyorum; onun için, bir sırrımı açmak istiyorum," dedi. "Yeğenim Fabrizio hapisten kaçtı. Tarafsız, dokunulmaz bir bölge olan gölünüzün kıyısında ama belki de kalleşlik edip onu yakalatmaya çalışacaklardır. Kulağınız kirişte olsun, bütün öğrendiklerinizi gelip bana söyleyin. Gece gündüz odama girmenize izin veriyorum."

Kürekçiler coşkunlukla karşılık verdiler. Düşes kendini sevdirmesini biliyordu. Fabrizio'yu yakalamanın söz konusu olacağını sanmıyordu. Bütün bu önlemler kendisi içindi. Sanseverina Konağı'nın su haznesini açma emrini vermeden önce bunu aklına bile getirmezdi.

Tedbirli davranmış olmak için Fabrizio'ya da Locarno Limanı'nda ev tutmuştu. Fabrizio her gün onu görmeye geliyor ya da Düşes kendisi İsviçre'ye geçiyordu. Şu ayrıntıya bakılarak, hep baş başa geçirdikleri anlarda ne kadar eğlendikleri anlaşılabilir: Markiz del Dongo ile kızları iki kez onları görmeye geldiler. Bu yabancıların varlığı onları sevindirdi. Bizim en çok değer verdiğimiz gönül yakınlıklarından hiç haberi olmayan, yüzünü de yılda bir gördüğümüz kimseye –kan bağlarına karşın– yabancı diyebiliriz.

Düşes, bir akşam, Markiz'le ve onun iki kızıyla birlikte, Locarno'da, Fabrizio'nun evindeydi. Bölgenin başrahibiyle köy papazı da hanımefendilere saygılarını sunmaya gelmişlerdi.

Başrahip bir ticaret şirketine ortaktı, onun için çok iyi haber alıyordu. Konuşmanın arasında, "Parma Prensi ölmüş!" dedi.

Düşes sapsarı oldu. Zar zor, "Ayrıntı var mı?" diye sorabildi.

Başrahip, "Hayır, haber ölümü bildirmekle yetiniyor, o da kesin," dedi.

Düşes Fabrizio'ya baktı. İçinden, "Bu işi onun için yaptım, bundan bin beterini de yapabilirdim. O ise karşımda aldırmaksızın oturuyor, başka bir kadını düşünüyor," diyordu.

Bu korkunç düşünceye dayanmak Düşes'in gücünü aşıyordu. Düşüp bayıldı. Herkes onun yardımına koştu. Ayıldığı zaman Fabrizio'nun, başrahiple köy papazından daha az telaşlandığını fark etti. Fabrizio her zamanki gibi yine hayallere dalmıştı. Düşes, içinden, "Parma'ya dönmeyi, belki de Clelia'nın Marki'yle evlenmesini bozmayı düşünüyor ama bunu önleyeceğim!" dedi.

Sonra, iki papazın yanlarında bulunduğunu hatırlayarak, hemen şunları ekledi: "Büyük bir prensti, çok iftiraya uğradı. Bizim için çok büyük kayıp bu!"

İki papaz izin istediler, Düşes de yalnız kalmak için, "Ben de yatacağım," dedi.

Şöyle düşünüyordu: "Parma'ya dönmeden önce bir iki ay beklemek uygun olur elbette, ama hiçbir zaman bu sabrı gösteremeyeceğim. Çok acı çekiyorum burada. Fabrizio'nun bu sürekli dalgınlığı, bu susuşu yüreğimin dayanamayacağı bir durum. Kim derdi ki bu güzel gölde onunla baş başa gezerken canım sıkılacak, hem de onun öcünü almak için kendisine söyleyebileceğimden daha çoğunu yaptığım şu anda! Bu durumu gördükten sonra ölmek hiç gelir insana. Parma'daki konakta Fabrizio'yu Napoli'den dönüşünde karşılarken duyduğum mutlu coşkunluğun, çocukça sevincin acısını şimdi çekiyorum.

Tek söz söyleseydim, her şey bitmiş olacaktı, belki de bana bağlanınca o küçük Clelia'yı düşünmeyecekti. Ne var ki o sözü söylemekten korkunç bir tiksinti duyuyordum. Şimdiyse Clelia bana üstün geliyor. Bunda şaşacak ne var! O yirmi yaşında. Bense tasalarla değiştim, hasta oldum; yaşım da onunkinin iki katı! Ölmek gerek, buna son vermek gerek! Kırk yaşındaki bir kadın, kendisini gençliğinde sevmiş olan erkekler için bir şey ifade eder ancak! Yalnız gururun vereceği zevkleri bulabileceğim artık. Bu da yaşamak zahmetine değer mi? Parma'ya gidip eğlenmem için bu da başka bir neden. İşler başka bir biçime girerse beni öldürürler! İyi ya! Ne var bunda? Görkemli bir biçimde ölürüm; son nefesimi vermeden önce, yalnız o zaman, Fabrizio'ya şöyle derim: 'Nankör! Senin uğrunda ölüyorum!' Evet, evet, ömrümün geri kalan sayılı günlerini ancak Parma'da bir şeyler yaparak geçirebilirim. Hanımefendi olurum. Vaktiyle Raversi'yi çileden çıkaran bütün o saygı gösterilerine şimdi ilgi gösterebilirsem ne mutlu! O zaman mutluluğumu görmek için kıskanç insanların gözlerine bakmak ihtiyacındayım... Gururum açısından olumlu bir şey var. Gönül hayatıma son veren olayın ne olduğunu Kont'un dışında hiç kimse sezemeyecektir belki... Fabrizio'yu seveceğim, onun yükselmesi için elimden geleni yapacağım. Yalnız, onun Clelia'nın evliliğini bozmaması, sonunda da onunla evlenmemesi gerek... Hayır, olamaz bu!"

Düşes kendi kendine böyle acı acı konuşurken, evin içinde büyük bir gürültü duydu. "Hah! İşte beni yakalamaya geliyorlar!" diye düşündü. "Ferrante yakayı ele vermiş ağzından laf kaçırmış olacak. Daha iyi ya! Yapacak bir iş bulacağım kendime. Başımı onların elinden kurtarmaya çalışacağım. Her şeyden önce, yakalanmamak gerek."

Yarı giyinik bir halde, bahçenin ta öbür ucuna kaçtı. Alçak bir duvarın üstünden aşıp kırlara doğru kaçmayı

düşündüğü sırada, birisinin kendi odasına girdiğini gördü. Kont'un güvendiği bir adam olan Bruno'ydu bu. Oda hizmetçisiyle ikisi yalnızdılar. Hizmetçi kız camlı kapıya yaklaştı. Adam aldığı yaraları anlatıyordu ona. Düşes odasına döndü, Bruno onun ayaklarına kapandı neredeyse, böyle olmayacak bir saatte geldiğini Kont'a söylememesi için yalvardı. Sonra anlattı:

"Prens ölür ölmez Kont Hazretleri Parma Devleti uyruklarına at kiralamamaları için bütün konak yerlerine emir verdi. Bu yüzden ben de Po'ya kadar evdeki atlarla gittim. Yalnız, kayıktan çıktıktan sonra, arabam devrildi, parçalandı, harap oldu. Ben de öyle ağır yaralar aldım ki, ata binmek zorunda olduğum halde binemedim."

Düşes, "Peki," dedi, "şimdi sabahın saat üçü. Öğleyin geldiğini söylerim ama beni yalancı çıkarma."

"Bu iyiliğinizi nasıl unuturum, hanımefendi!"

Bir edebiyat yapıtına siyaset sokmak, bir konserin ortasında tabanca çekmek gibi kaba bir şeydir ama insan yine de dikkatten uzak tutamaz bunu. Çok çirkin şeylerden söz edeceğiz. Bunları söylememek için birçok neden varsa da, bizim alanımıza giren olaylara değinmek zorundayız, bunların olup bittikleri sahne, kişilerin gönülleridir çünkü.

Düşes, "Peki ama, o yüce Prens nasıl öldü?" diye sordu.

"Sacca'dan iki fersah uzakta, Po kıyısındaki bataklıklarda göçmen kuşları avlamaya çıkmış. Otlarla kaplı bir hendeğe düşmüş. Kan ter içindeymiş, soğuk almış. Ücra bir eve götürmüşler, birkaç saat sonra da orada ölmüş. Olayın, evine girdikleri köylünün tencerelerindeki yemeklerin bakır çalmış olmasından ileri geldiğini, Sinyor Catena ile Sinyor Borone'nin de öldüklerini söyleyenler var. O adamın evinde yemek yemişler. Ağızlarına geleni söyleyen aşırı kafalı Jakobenler ise zehirden söz ediyor-

lar. Bildiğime göre sarayın kilercibaşısı arkadaşım Toto da bir köylünün cömertçe yardımları olmasaymış ölecekmiş. Adam doktorluktan pek anlar görünüyormuş, çok garip ilaçlar yapıp vermiş ona. Ama Prens'in ölümünden söz bile edilmiyor artık! Gerçekten, zalim adamdı. Ben yola çıktığım sırada halk Hazineden Sorumlu Devlet Bakanı Rassi'yi öldürmek için toplanıyordu. Tutukluları kaçırmak için kalenin kapılarını ateşe vermek de istiyorlardı. Yalnız, Fabio Conti'nin toplarıyla ateş edeceğini söyleyenler vardı. Başkaları da, 'Kalenin topçuları barutlarını ıslatmışlar, hemşehrilerini öldürmek istemiyorlarmış çünkü,' diyorlardı. Çok daha ilginç bir şey var: Sandolaro'daki cerrah yaralı kolumu sararken Parma'dan bir adam geldi, 'Halk Barbone'yi, kalenin o ünlü memurunu sokakta görmüş, tepelemiş, sonra da ölüsünü götürüp geziye en yakın olan ağaca asmış,' dedi. Halk Prens'in sarayın bahçesindeki o güzelim heykelini parçalamak için yürüyüşe geçmiş, ama Kont Mosca, muhafız kıtalarından bir tabur getirip heykelin önüne dizmiş, 'Her kim bahçeye girerse canlı çıkmayacaktır!' dedirtmiş, halk da korkmuş. İşin tuhafı şu ki, Parma'dan gelen, eski bir jandarma olan bu adamın bana söylediğine göre, Kont, Prens'in bir muhafız kıtasının kumandanı General P.yi tekmelemiş, apoletlerini söktükten sonra, iki tüfekçiye söyleyerek, bahçeden dışarıya attırmış."

Düşes bir dakika öncesine dek aklından geçirmediği coşkun bir sevinçle, "Tam Kont'a yaraşan bir davranış bu!" diye haykırdı. "Prensesimize hakaret edilmesine hiçbir zaman göz yumamaz. General P.ye gelince; yasal efendilerine olan bağlılığı yüzünden, hükümdarlık tahtını zorla ele geçiren kimseye hiçbir zaman hizmet etmek istememiştir; oysa, onun kadar düşünceli olmayan Kont bütün İspanya seferlerine katılmış, bu yüzden de sarayda birçok kez eleştirilmiştir."

Düşes, Kont'un mektubunu açmıştı, ama okumayı yarıda bırakıp Bruno'ya bir sürü şey soruyordu.

Mektup çok eğlenceliydi. Kont çok acıklı deyimler kullanıyordu, ama her sözünde sevinç açıkça görülüyordu. Prens'in nasıl öldüğüne pek değinmiyor, mektubuna şu sözlerle son veriyordu:

Dönüp gelirsin sanırım, sevgili meleğim! Yalnız, bir iki gün daha Prenses'in sana göndereceği haberciyi bekle. Bugün yarın, göndereceğini umuyorum. Gidişin ne denli atakça olduysa dönüşünün de o denli parlak olması gerek. Yanında bulunan büyük suçluya gelince; onu bu ülkenin dört bucağından çağrılan on iki yargıca yargılatmak niyetindeyim. Yalnız, o canavarı hak ettiği gibi cezalandırmak için her şeyden önce, hâlâ duruyorsa, ilk mahkeme kararıyla uçurtma yapmak gerek.

Kont zarfı kapadıktan sonra tekrar açmış ve şunları eklemişti:

Başka bir sorun daha var: Muhafız kıtalarının iki taburuna mermi dağıttırdım. Vuruşacağım, Liberallerin çoktandır bana taktıkları şu Zalim adını hak etmek için elimden geleni yapacağım. General P. olacak o canlı cenaze yarı ayaklanan halkla görüşmelere girişeceğini kışlada söylemek cesaretini göstermiş. Bu mektubu sokak ortasında yazıyorum sana. Saraya gidiyorum, oraya da benim ölümü çiğneyerek girebilirler ancak. Allahaısmarladık! Ölürsem, tıpkı yaşadığım zamanki gibi yine de sana tapınarak öleceğim! Lyon'daki D.ye senin adına yatırılmış olan 300 bin frangı oradan aldırmayı unutma.

Zavallı Rassi'yi görme! Ölü gibi sapsarı; başında peruka da yok. Suratının halini hayatta düşünemezsin! Halk mutlaka asmak istiyor onu. Büyük haksızlık olur bu, parçalanmayı hak etti çünkü. Benim konağa sığınmaya gidiyordu, sokakta

ardımdan koştu. Nasıl başımdan savacağımı bilemiyorum... Prens'in sarayına da götürmek istemiyorum onu, bu kez de oradakiler ayaklanacaklar. F... kendisini sevip sevmediğimi anlayacak. Rassi'ye ilk sözüm şu oldu: "Monsenyör del Dongo hakkındaki mahkeme kararını, bu kararın elde edebileceğin bütün örneklerini istiyorum. Sonra bu ayaklanmaya yol açan bütün yargıçlara söyle, hiçbir zaman var olmamış bulunan bu mahkeme kararından tek söz ederlerse onları da astıracağım, seni de, sevgili dostum." Fabrizio'nun adına Başpiskopos'a bir bölük humbaracı askeri gönderiyorum. Allahaısmarladık, sevgili meleğim! Bizim konak yanacak, senin o güzel portrelerini kaybedeceğim. Çılgınca işler yapan o alçak General P.yi işinden çıkarmak için hemen saraya gidiyorum. Eskiden nasıl rahmetli Prens'e dalkavukluk yapıyor idiyse, şimdi de bayağı bir biçimde halkı pohpohluyor. Bütün bu generallerin korkudan ödleri patlıyor, kendimi başkomutanlığa atayacağım galiba.

Düşes, kurnazlık etti, haber gönderip Fabrizio'yu uyandırtmadı. Kont'a karşı sevgiye çok benzer bir hayranlık duyuyordu. "İyice düşünüp taşındım, onunla evlenmem gerek," dedi içinden. Kont'a bunu hemen yazdı, adamlarından birini yola çıkardı. O gece Düşes mutsuz olmaya vakit bulamadı.

Ertesi gün öğleye doğru gölün sularını hızla yaran on kürekli bir kayığın geldiğini gördü. Çok geçmeden, Fabrizio ile Düşes, Parma Prensi'nin üniformasını giymiş bir adam gördüler. Gerçekten, bu adam Prens'in habercilerinden biriydi. Karaya çıkmadan önce Düşes'e, "Ayaklanma bastırıldı!" diye bağırdı. Bu haberci Düşes'e Kont'un birkaç mektubuyla Prenses'in çok hoş bir mektubunu; bir de Prens V. Ranuce-Ernesto'nun parşömen üzerine yazılmış buyruğunu verdi. Buyruk onu Düşes San Giovanni unvanıyla Ana Prenses'in başnedimeliğine atıyor-

du. Düşes'in aptal sandığı, madenler bilgini bu genç Prens, Düşes'e bir de küçük pusula yazmayı akıl etmişti. Yalnız, sevgi de vardı bunun sonunda. Şöyle başlıyordu:

Sayın Düşes, Kont benden hoşnut kaldığını söylüyor. Doğrusu şu ki, onun yanı başında az daha birkaç kurşun yiyordum, atım da yaralandı nitekim. Bu kadar önemsiz bir şey için çıkarılan bu kuru gürültüyü görünce gerçek bir savaşta bulunmayı çok istiyordum, ama bu savaş kendi uyruklarıma karşı olmasın. Her şeyi Kont'a borçluyum. Hiç savaşa girmemiş olan bütün generallerim tavşanlar gibi davrandılar. İki üç tanesi, ta Bologna'ya kadar kaçtılar sanıyorum. Büyük, acıklı bir olayın beni iktidara getirişind_n beri, sizi annemin başnedimeliğine atayan buyruk kadar bana zevk veren bir buyruk daha imzalamış değilim. Annem ile benim aklımıza geldi. Hani siz bir gün San Giovanni'deki küçük köşkten görülen güzel manzaraya hayran kalmıştınız. Burası eskiden büyük ozan Petrarca'nın malıymış ya da öyle olduğu söyleniyor. Annem bu küçük mülkü size vermek istedi. Ben de size ne vereceğimi bilemediğimden, zaten sizin olan her şeyi size sunmaya cesaret edemediğimden, ülkemde Düşes yaptım sizi. Sanseverina'nın bir Roma unvanı olduğunu bilecek kadar bilgili misiniz, bilmiyorum. Yetmişlik insanlarda pek seyrek görülen bir kararlılık gösterdiği için, saygıdeğer Başpiskoposumuza da hanedanımızın nişanının en büyük rütbesini verdim. Sürgündeki bütün hanımları geri çağırdığımı söylersem bana kızmazsınız sanırım. Bana, bundan sonra imzamı ancak "sadık dostunuz" sözlerini yazdıktan sonra atmam gerektiğini söylüyorlar. Size mektup yazdığım zaman gerçeğin ta kendisi olan bir şeyi bana sanki zorla yazdırdıkları için kızıyorum doğrusu.

Sadık dostunuz
Ranuce-Ernesto

Kullanılan bu dile bakınca, Düşes'in çok gözde bir durumda olacağını kim söylemezdi? Bununla birlikte, Kont'tan iki saat sonra aldığı başka mektuplarda, Düşes çok garip bir şeyle karşılaştı. Kont, pek açıklamada bulunmadan, Parma'ya dönüşünü birkaç gün geciktirmesini, Prenses'e de çok hasta olduğunu yazmasını öğütlüyordu. Öyleyken, Düşes'le Fabrizio yine de, yemekten sonra, Parma'ya gitmek üzere yola çıktılar. Düşes açığa vurmuyordu ama bütün istediği, Marki Crescenzi'nin evliliğini hızlandırmaktı. Fabrizio da kendi bakımından yol boyunca çılgınca mutluluk gösterilerinde bulundu; bu da halasına gülünç göründü. Delikanlı Clelia'yı yakında göreceğini umuyordu. Evliliğini engellemek için başka hiçbir çare yoksa, kendisi istemese bile, onu kaçırmayı aklına koymuştu.

Düşes'le yeğeninin yolculukları pek neşeli geçti. Parma'ya bir konak kala Fabrizio, bir ara durarak, rahip elbisesini giydi. Öteden beri yas tutan bir insan gibi giyiniyordu.

Fabrizio odasına gelince, Düşes ona, "Kont'un mektuplarında kuşkulu, anlaşılmaz bir şey görüyorum," dedi. "Bana inanırsan gel de burada birkaç saat kal. Bu büyük bakanla konuşur konuşmaz hemen bir haberci yollarım sana."

Fabrizio bu akıllıca öğüdü büyük güçlükle kabul etti.

Kont Düşes'i on beş yaşında bir çocuğa yaraşan sevinç gösterileriyle karşıladı. "Karım" diyordu ona. Uzun zaman siyasetten söz açmak istemedi; en sonunda, döne dolaşa, o sıkıcı konuya geldiler.

Kont, "Fabrizio'nun buraya resmen gelmesini önlediğine çok iyi ettin," dedi. "Prens'in bana Adalet Bakanı olarak verdiği arkadaş kim, bil bakalım! Rassi bu, sevgilim, o çetin işlerin olup bittiği günlerde kendisine serseri

gibi davrandığım Rassi! Sırası gelmişken haberin olsun bak, burada olup biten işlerin hepsi olmamış sayıldı. Gazetemizi okursan göreceksin! Kalenin, Barbone adlı memurunun arabadan düşerek öldüğünü yazıyor. Bahçede Prens'in heykeline saldırdıkları sırada öldürttüğüm altmışı aşkın serseriye gelince; hepsinin sağlık durumları çok iyi, yalnız yolculuğa çıkmış bulunuyorlar. İçişleri Bakanı Kont Zurla bu mutsuz kahramanların her birinin evine kendisi gitti, ailelerine ya da arkadaşlarına on beş altın verdi, "Rahmetliyi sorarlarsa yolculuğa çıktı dersiniz," diye de sıkı sıkı tembih etti. Öldürüldüğünü üstü kapalı olarak anlatmaya kalkışırlarsa hapse atılacaklarını da kesin olarak söyleyip gözdağı verdi. Benim kendi bakanlığım olan Dışişleri'nden bir memur, görevli olarak Milano ile Torino'daki gazetecilere gönderildi. "Üzücü olay"dan söz edilmemesini sağlayacak. Resmen kullanılan deyim bu artık. Bu adam Paris'e, Londra'ya kadar uzanacak, ülkemizdeki kargaşa üzerine söylenebilecek her şeyi bütün gazetelerde hemen hemen resmen yalanlayacak. Bir başka memur da Bologna ile Floransa'ya gitmek üzere yola çıktı. Ben omuz silktim.

Benim yaşımda bir insan için işin tuhafı şu ki, muhafız askerlerine hitap ederken de, General P. olacak o ödlek herifin apoletlerini sökerken de bir ara heyecanlandım. O sırada Prens'in uğrunda gözümü bile kırpmadan canımı verebilirdim. Ama şimdi açıklıyorum: Pek aptalca bir ölüm olurdu bu. Prens çiçeği burnunda bir delikanlı ama hastalığa tutulup öleyim diye yüz gümüş verir bugün. Benden çekilmemi istemeye daha cesaret edemiyorsa da, birbirimizle pek seyrek konuşuyoruz. Fabrizio'nun hapse girişinden sonra rahmetli Prens'e de yaptığım gibi, bol bol yazılı, küçük küçük raporlar gönderiyorum ona. Ha, aklıma geldi bak! Fabrizio aleyhinde imzalanan mahkeme kararıyla uçurtma falan yapmış de-

ğilim, çünkü Rassi olacak o herif vermedi onu bana. Onun için, Fabrizio'nun buraya resmen gelmesini önlemekle çok iyi yaptın. Mahkeme kararı hâlâ yürürlükte. Bununla birlikte, Rassi'nin yeğenimizi tutuklatmaya bugün için cesaret edeceğini pek sanmıyorum. Ancak on beş gün sonra buna cesaret edebilir. Fabrizio mutlaka kente dönmek istiyorsa gelip benim evimde otursun."

Düşes şaşırmıştı, "Peki ama bütün bunlar neden?" diye sordu.

"Benim diktatörlük, yurdun kurtarıcılığı tavırları takınacağıma, onu da bir çocuk gibi parmağımda oynatacağıma inandırmışlar Prens'i. Dahası var, ondan söz ederken 'bu çocuk' sözünü kullanmışım sözde. Belki doğrudur, coşkunluk içindeydim o gün. Gerçekte, bir büyük adam gibi görüyordum onu; çünkü silah seslerini ömründe ilk kez duyuyordu, ama hiç de korkmuyordu. Zekâdan hiç yoksun değil, babasından daha alımlı bir tavrı da var. Sonra, yine de söylerim, aslında dürüst, iyi yürekli. Ne var ki, kendisine bir düzenbazın becerisinden söz edildi mi, bu içten, genç yürek hemencecik burkuluveriyor, bu tür şeyleri görmek için de insanın pek kara ruhlu olması gerektiğine inanıyor. Gördüğü eğitimi düşün bir!"

"Günün birinde onun işbaşına geleceğini düşünüp yanına aklı başında bir adam koymalıydınız."

"Her şeyden önce, Rahip Condillac gibi bir örnek var önümüzde... Benden önceki Başbakan Marki di Felino'nun görevlendirdiği bu adam, öğrencisini enayiler kralı yaptı. Prens dinî geçit törenlerine gidiyordu. 1796'da General Bonaparte'la anlaşamadı, anlaşsaydı ülkesini üç kat genişletmiş olacaktı. İkincisi de şu: Aralıksız olarak on yıl başbakan kalacağımı sanmadım hiçbir zaman. Şimdi artık bir aydır her şeyi kanıksamış haldeyim ya, kurtardığım, şimdi ise kadınlar hamamını andıran bu yeri kendi haline bırakmadan önce bir milyonluk bir ser-

vet toplamak istiyorum. Ben olmasaydım Parma iki ay süreyle cumhuriyet olur, ozan Ferrante Palla da diktatörlüğünü ilan edip başa geçerdi."

Bu sözler üzerine Düşes kızardı. Demek ki Kont hiçbir şey bilmiyordu.

"On sekizinci yüzyıldaki sıradan monarşiye döneceğiz: günah çıkartan papaz ile günahkâr kadın. Aslında Prens yalnız madenler bilimini sever, belki de sizi, hanımefendi. O tahta çıkalı beri, uşağının kardeşini yüzbaşılığa yükselttim. Dokuz aylık hizmeti var. Evet, bu uşak gidip Prens'in aklına girmiş, 'Paraların üzerinde resminiz bulunacak ya, başkalarına göre daha mutlu olmanız gerek,' demiş. Bu parlak fikir üzerine de can sıkıntısı başladı. Şimdi de, can sıkıntısına ilaç olsun diye, bir emir subayı ister ona. Napoli'de, ya da Paris'te iyi bir hayat sürmek için bize gerekli olan o bir milyonu bana verse bile, onun can sıkıntısına ilaç olmak, her gün kendisiyle dört beş saat vakit geçirmek istemem. Zaten ondan akıllı olduğum için, bir ay sonra aykırı bir yaratık gibi görmeye başlar beni.

"Ölen Prens haindi, kıskançtı ama, kolordulara komutanlık etmişti; bu da çekidüzen vermişti ona. Bir prensin yeteneğini buluyordu herkes onda, ben de, iyi ya da kötü, bir bakan olabiliyordum. Bu toy, gerçekten iyi yürekli, dürüst oğlunun karşısında bir entrikacı olmak zorundayım. Böylelikle saraydaki en bayağı dalkavuğun rakibi haline geleceğim, hem de ondan çok aşağı bir rakip, gerekli olan yüz türlü ayrıntıyı ihmal edeceğim çünkü. Sözgelişi, üç gün önce, sarayın dairelerine her sabah temiz havlular dağıtan o kadınlardan biri Prens'in yazı masalarından birinin anahtarını kaybetmiş. Bunun üzerine Prens Hazretleri de kâğıtları o yazı masasının gözünde bulunan işlerin hiçbiriyle uğraşmak istememiş. Aslında yirmi frank verilse, çekmecenin altındaki tahta-

lar sökülebilir ya da maymuncuk kullanılabilirdi. V. Ranuce-Ernesto, 'Böyle yaparsak sarayın çilingirini kötü işlere alıştırmış oluruz,' dedi bana.

Şimdiye dek art arda üç gün bir işte ayak direyemedi. Dünyaya marki falanca olarak gelseydi, parası da olsaydı, bu genç Prens sarayın en saygıdeğer insanlarından biri, bir çeşit XIV. Louis olurdu. Şu var ki, onda bu saflıkla bu dindarlık varken, çevresini kuşatan bunca ustalıklı dalaverelere nasıl karşı koyacak? Nitekim, düşmanımız Markiz Raversi'nin salonu her zamankinden daha güçlü. Şöyle bir buluş yapmışlar orada: Sözde ben, eskiden efendim olan Prens'in heykeline hakaret ettirmektense gerektiğinde üç bin kişiyi öldürmeye kararlıymışım; onun için, koyu bir liberalmişim, bir anayasa kabul ettirmek istiyormuşum... Buna benzer daha bir sürü zırva. Bu sersemler, bu cumhuriyet sözleriyle, krallıkların en iyisinin zevkini sürmemize engel olacaklar.

Kısacası, hanımefendi, düşmanlarımın beni başına geçirdikleri Liberal Parti var ya, işte bu partinin Prens tarafından hakkında ağır sözler kullanılmayan tek üyesi sizsiniz. Yine çok dürüst bir insan olmayı sürdüren Başpiskopos o 'mutlu gün'de yaptıklarımdan mantıklı deyimler kullanarak söz ettiği için adamakıllı gözden düştü. Daha mutsuz diye anılmayan o günün ertesinde, ayaklanma olayının daha bir gerçek olduğu sırada, Prens Başpiskopos'a benimle evlenerek aşağı rütbeden bir unvan almamanız için beni dük yapacağını söylemiş. Bugün ise, bana ölen Prens'in sırlarını sattığı sırada kendisine soyluluk unvanı vermiş olduğum Rassi var ya, onun kontluğa yükseltileceğini sanıyorum. Böyle bir yükseliş karşısında da ben budala rolü oynayacağım."

"Zavallı Prens de batağa saplanacak."

"Orası öyle ama aslında buyuran o, bu da öyle bir niteliktir ki, on beş günden daha az zamanda gülünçlüğü

yok ediverir. Onun için, sevgili Düşes, tavla oyununda olduğu gibi, kaçalım."

"Ama zengin olamayacağız hiç."

"Aslında ne sizin, ne de benim gösterişe ihtiyacımız var. Bana Napoli'nin San Carlo Tiyatrosu'ndaki bir locada bir yerle bir de at verirseniz, öper başıma koyarım. Size ya da bana bir derece verecek olan şey gösterişin azlığı, çokluğu değildir; ülkenin hoşsohbet insanlarının evimize gelip bir fincan çayımızı içmekle duyabilecekleri zevktir."

"Öyle sanıyorum ki bundan sonra bir kenara çekileceksiniz. Peki, o 'mutsuz gün'de de öyle yapsaydınız neler olurdu?"

"Askerler halkla bir kardeşlik havası içinde anlaşırlardı; üç gün bir sürü adam öldürülür, yangınlar çıkardı (bu ülkede cumhuriyetin saçma bir şey sayılmaması için aradan yüz yıl geçmesi gerek çünkü); sonra on beş gün yağma olurdu; bu da, yabancıların göndereceksleri iki üç alay askerin gelip 'Paydos!' demelerine kadar böyle sürüp giderdi. Ferrante Palla halkın arasındaydı, her zamanki gibi de yiğit, azgındı. Kendisiyle anlaşma halinde iş gören on iki kadar arkadaşı da vardı, ki Rassi buna dört başı mamur bir suikast süsü verecektir. Kesin olan şu ki, Palla inanılmaz derecede hırpani bir kılıkta olduğu halde, avuç avuç altın dağıtıyordu."

Düşes bütün bu haberlere çok sevinmişti, hemen Prenses'e teşekkür etti. Odaya girdiği sırada, Prenses'in giyim kuşamına, süslenmesine göz kulak olmakla görevli kadın küçük bir altın anahtar verdi ona. Bele takılan bu anahtar sarayda Prenses'in emrinde olan bölükte en yüksek yetkiyi gösterir. Prenses Clara Paolina herkesi hemen dışarıya çıkarttırdı. Düşes'le baş başa kalınca bir süre üstü kapalı konuşmakta ayak diredi. Düşes bütün bunların ne demek olduğunu anlamıyor, çok temkinli

karşılıklar veriyordu. En sonunda Prenses hüngür hüngür ağlamaya başladı, Düşes'in kollarına atılarak, "Kara günlerim yeniden başlayacak, oğlum babasından daha kötü davranacak bana karşı!" dedi.

Düşes içten gelen bir tavırla, "Ben de buna engel olacağım!" diye karşılık verdi. "Yalnız, her şeyden önce siz Prenses Hazretleri'nin bütün minnet duygularını, en derin saygılarını kabul etmek lütfunda bulunmanıza ihtiyacım var."

Prenses telaşlanmıştı. Düşes'in, görevinden çekilmesinden korkuyordu. "Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu.

"Ocağın üzerindeki şu Çinli heykeli var ya; Prenses Hazretleri bana onun titrek çenesini sağa döndürmek iznini verdiği her defasında, her şeyi açıkça söylememe de izin vermiş olacaklar."

Prenses Clara Paolina ayağa kalktı, gidip Çinli'nin çenesini istenen yöne kendisi çevirdi, "Bu muydu istediğiniz?" dedi. Sonra sesine sevimli bir tını verdi. "Hadi, serbestçe konuşun bakalım, Başnedime Hanımefendi," dedi.

"Sayın Prenses, durumu çok iyi görmüşsünüz. Siz de, ben de, çok büyük tehlikelerle karşı karşıyayız. Fabrizio hakkındaki mahkeme kararı iptal edilmiş değildir. Onun için, benden kurtulmak, size de hakaret etmek istedikleri gün onu yine hapse atacaklardır. Durumumuz eskisi kadar kötüdür. Bana gelince; Kont'la evleniyorum, gidip Napoli'ye, ya da Paris'e yerleşeceğiz. Kont'un şu anda uğramış olduğu son nankörlük onu bu işlerden tiksindirdi. Ortada sizin çıkarınız olmasa, bu karışık, kirli işlerin içinde Prens'in ancak kendisine çok büyük bir para vermesi koşuluyla oturmasını öğütleyeceğim. İzin verirseniz şunu anlatayım size: Kont işbaşına geldiği zaman 130 bin frank serveti vardı. Bugün ise topu topu 20

bin franklık bir geliri var. Uzun zamandır, yarınını da düşünmesi için zorladım onu, ama boşuna! Ben yokken Prens'in –hepsi dalavereci olan– vergi mültezimleriyle çekişmiş; yerlerine başka dalaverecileri getirmiş, onlar da 800 bin frank vermişler ona."

Prenses şaşırmıştı. "Nasıl olur?" diye haykırdı. "Aman Tanrım! Ne kadar canım sıkıldı buna!"

Düşes büyük bir soğukkanlılıkla, "Çinlinin çenesini sola çevireyim mi, Prensesim?" diye sordu.

Prenses, "Hayır, hayır!" dedi. "Ama Kont gibi kişilik sahibi bir kimsenin bu tür bir kazancı düşünmesine canım sıkıldı."

"Bu hırsızlığı yapmasaydı bütün dürüst insanlar hor göreceklerdi onu."

"Aman Tanrım! Olur şey mi bu?"

Düşes anlattı: "300-400 bin frank geliri olan Marki Crescenzi'nin dışında herkes hırsızlık yapıyor burada. En büyük hizmetlere karşı beslenen minnetin bir ay bile sürmediği bu ülkede hırsızlık yapmaz da ne yapar insan! Gözden düştükten sonra da kalan, tek gerçek olan nesne paradır. İzin verirseniz korkunç gerçekler söyleyeceğim size, Prensesim."

Prenses derin derin içini çekerek, "İzin veriyorum ama, çok acıklı geliyor bunlar bana!" dedi.

"Dinleyin öyleyse, Prensesim: Oğlunuz Prens çok dürüst bir insandır, ama sizi mutsuz etmek konusunda babasını da geçebilir. Rahmetli Prens'in aşağı yukarı herkes gibi bir yaradılışı vardı. Şimdiki Hükümdarımız ise art arda üç gün aynı şeyi isteyeceğinden emin değildir. Bu yüzden de, ondan emin olabilmek için sürekli olarak yanında yaşamak, onu hiç kimseyle görüştürmemek gerektir. Bu gerçeği sezmek çok güç bir iş olmadığından, kafalı iki insanın, Rassi ile Markiz Raversi'nin yönettikleri yeni aşırı kralcı parti Prens'e bir sevgili bulmaya çalı-

şacaktır. Bu kadın kendi işlerini yoluna koymak, birkaç kişiye ikinci derecede makamları dağıtmak iznini elde edecektir, ama hükümdarın isteklerinin sürekli olması bakımından da partiye karşı sorumlu olacaktır.

Sarayınızda durumumun sağlam olması için Rassi' nin sürgüne gönderilmesine, herkese karşı rezil edilmesine ihtiyacım var. Ayrıca, Fabrizio'nun eldeki en dürüst yargıçlarca yargılanmasını da istiyorum. Umduğum gibi, bu baylar onun suçsuz olduğunu kabul ederlerse, başpiskopos yardımcısı olması, ileride onun yerine geçmesi için Başpiskopos'a izin verilmesi doğal bir şey olacaktır. Başarısızlığa uğrarsam, Kont'la ben çekilir gideriz. O zaman, giderayak siz Prenses Hazretleri'ne şu öğüdü bırakacağım: Rassi'yi hiçbir zaman bağışlamayın, siz de hiçbir zaman oğlunuzun ülkesinden dışarı çıkmayın. Bu iyi evlat size yakından pek bir kötülük yapamayacaktır."

Prenses, gülümseyerek, "Söylediklerinizi gereken bütün dikkati göstererek dinledim," dedi. "Oğluma bir sevgili bulma işini ben kendim mi üzerime alsam acaba?"

"O kadar da değil, Prensesim; yalnız, her şeyden önce öyle davranın ki, salonunuz Prens'in gönül eğlendirebileceği tek yer olsun."

Konuşma bu yönde uzun uzun sürüp gitti. Masum, zeki Prenses'in gözleri önündeki perde kalkmıştı.

Düşes, bir haberci göndererek, Fabrizio'ya, "Kente dönebilirsiniz ama gizlenerek," dedirtti. Nitekim, delikanlıyı hemen hiç gören olmadı. Köylü kılığına girmiş, günlerini kale kapısının karşısında, gezinin ağaçları altındaki bir kestanecinin tahta kulübesinde geçiriyordu.

XXIV

Düşes sarayda çok güzel geceler düzenledi. Saray hiçbir zaman bu kadar neşe görmemişti. Düşes de hiçbir zaman, o kış olduğu kadar sevimli olmadı. Gerçekte ise çok büyük tehlike altında yaşıyordu. Öyleyken, o tehlikeli aylar boyunca, Fabrizio'nun garip değişimini iki kez bile az çok üzüntüyle düşünmedi. Genç Prens, annesinin gece toplantılarına çok erken geliyor, Prenses de şöyle diyordu ona: "Hadi oğlum, git de hükümet işlerini yürüt sen, bahse girerim ki masanın üstünde yirmiyi aşkın rapor vardır; senin bir 'evet' ya da 'hayır' demeni bekliyordur hepsi. Avrupa'nın beni, 'Oğlunu tembel bir kral haline getirip yerine kendisi saltanat sürmek niyetinde,' diye suçlamasını istemem."

Bu düşüncelerin hep en olmayacak anlarda, yani Prens Hazretleri, utangaçlığını yenerek kendisini pek eğlendiren bir bilmeceye katıldığı sırada ortaya çıkmak gibi bir sakıncası vardı. Haftada iki kez, kır eğlenceleri yapılıyordu. Prenses, yeni hükümdara halkın sevgisini kazandırmak bahanesiyle, burjuvaziden en güzel kadınları çağırıyordu. Bu neşeli saray topluluğunun yüreği durumunda olan Düşes, bu güzel burjuva kadınlarının, yine kendileri gibi burjuva olup işlerini pek yoluna koymuş bulunan Rassi'yi kıskanarak, bu bakanın sayısız dü-

zenbazlıklarından birini Prens'e anlatacaklarını umuyordu. Oysa, başka birtakım çocukça düşünceler arasında, Prens erdemli bir hükümete sahip olmak iddiasındaydı.

Rassi, düşmanı olan Düşes'in, sarayda yönettiği bu parlak gece toplantılarının kendisi için ne denli tehlikeli olduğunu sezemeyecek kadar budala değildi. Fabrizio aleyhindeki yasal mahkeme kararını Kont Mosca'ya vermeye yanaşmamıştı. Öyleyse, ya Düşes'in ya da kendisinin saraydan çekilip gitmesi gerekiyordu.

Halkın ayaklandığı o gün –ki bunu yadsımak nezaket gereği olmuştu şimdi– herkese para dağıtılmıştı. Rassi işi bu noktadan ele aldı. Her zamankinden daha hırpani bir kılığa girerek kentin yoksul semtlerine kadar gitti, buralarda oturan zavallı insanlarla saatlerce söyleşti. Harcadığı bunca çabanın karşılığını da bol bol gördü. Bu işi on beş gün süreyle yaptıktan sonra ayaklanmanın gizli elebaşısının Ferrante Palla olduğunu iyice anladı. Üstelik, her büyük ozan gibi ömrü boyunca züğürt olan bu adamın Cenova'da el altından sekiz on elmas sattırdığını da öğrendi. Bu arada beş tane değerli taşın sözü edilmekteydi ki bunlar gerçekte 40 bin franktan fazla ettikleri halde, –Prens'in ölümünden on gün önce, para bulmak gerektiği ileri sürülerek– 35 bin franga bırakılmıştı.

Bunları öğrendiği zaman Adalet Bakanı'nın duyduğu coşkun sevinci nasıl anlatmalı? Ana Prenses'in saraydaki dairesinde kendisiyle her gün alay edildiğinin farkındaydı. Prens de, kendisiyle resmî işleri görüşürken, gençliğe özgü o toylukla, yüzüne karşı birkaç kere gülüvermişti. Şunu da belirtmek gerek ki, Rassi'nin ayaktakımına yaraşan alışkanlıkları vardı. Sözgelişi, bir tartışmayla ilgilendi mi, ayak ayak üstüne atar, eliyle ayakkabısını tutardı. İlgisi arttı mı, kırmızı pamuk mendilini bacağının üstüne yayardı... Prens burjuvazinin en güzel kadınlarından birinin yaptığı şakaya pek gülmüştü. Bacakları-

nın çok güzel olduğunu bilen bu kadın Adalet Bakanı'nın bu çok zarif davranışını taklide başlamıştı!

Rassi özel olarak huzura kabulünü istedi, Prens'e şunları söyledi:

"Prens Hazretleri, saygıdeğer babanızın ne yüzden öldüğünü doğru olarak öğrenmek için yüz bin frank verir misiniz? Bu parayla adalet makamları, varsa, suçluları yakalamak olanağını elde edecektir."

Prens'in buna ne karşılık verdiği kolayca anlaşılır elbette. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Checchina Düşes'e şunu haber verdi:

"Sizin elmaslarınızı bir kuyumcuya incelettirmem için büyük bir para önerdiler bana. Öfkeyle reddettim." Düşes reddettiği için onu azarladı. Aradan bir hafta geçince de Checchina göstereceği elmasları eline geçirdi. Kont Mosca da, elmasların gösterilmesi için kararlaştırılan gün gelince, Parmalı kuyumculardan her birinin yanı başına güvenilir birer adam koydu, gece yarısına doğru Düşes'e gelerek meraklı kuyumcunun Rassi'nin kardeşinden başkası olmadığını söyledi. O akşam Düşes'in keyfi pek yerindeydi. Sarayda doğaçlama bir güldürü oynanıyordu; yani, oyunun her kişisi söyleyeceği sözleri kendisi uyduruyordu. Oynanan güldürünün yalnız konusu kuliste duvara asılmıştı. Oyunda Düşes'in de bir rolü vardı; oyundaki sevgilisi de, Markiz Raversi de seyirciler arasında bulunuyordu. Prens ülkesinin en utangaç erkeğiydi ama çok yakışıklıydı, çok da şefkatli, ince bir yüreği vardı. Kont Baldi'nin rolünü inceliyor, ikinci temsilde bunu o oynamak istiyordu.

Düşes Kont'a, "Çok az vaktim var," dedi. "İkinci perdenin ilk sahnesine çıkacağım. Muhafızlar salonuna geçelim."

Orada, hepsi çok uyanık olan, Başbakan'la Başnedime'nin konuşmalarını büyük bir dikkatle dinleyen yir-

mi muhafızın ortasında Düşes gülerek sevgilisine, "Gizli şeylerden söz ettiğim zaman hep azarlıyorsunuz beni," dedi. "V. Ernesto'yu tahta ben çıkardım. Fabrizio'nun öcünü almak gerekiyordu. Onu da o sıralarda –hep çok masumca olmakla birlikte– bugünkünden çok seviyordum. Bu masumluğa inanmayacağınızı çok iyi biliyorum, ama önemi yok, suçlarıma karşın beni seviyorsunuz çünkü. İşte şimdi de gerçek bir suçtan söz edeceğim size: Bütün elmaslarımı çok ilginç bir kaçığa verdim, adı Ferrante Palla. Fabrizio'yu zehirletmek isteyen adamı öldürsün diye onu öptüm de. Kötülük bunun neresinde?"

Kont biraz şaşırmıştı, "Ya!" dedi. "Ayaklanmayı düzenlemek için Ferrante'nin parayı nereden bulduğu şimdi anlaşıldı! Bütün bunları da muhafızlar salonunda anlatıyorsunuz, ha?"

"İşim acele de ondan. Rassi cinayetin izleri üzerinde. Şu da var ki, hiçbir zaman ayaklanmadan söz etmiş değilim. Jakobenlerden nefret ederim çünkü. Bu işi düşünün, oyundan sonra düşüncenizi söyleyin bana."

"Düşüncemi hemen söyleyeyim. Prens'te kendinize karşı sevgi uyandırmanız gerek... Yalnız, onurunuza uygun düşen bir biçimde, hiç değilse!"

Düşes'i sahneye çağırıyorlardı, koşa koşa gitti.

Birkaç gün sonra Düşes'e postayla kocaman, garip bir mektup geldi. Altında eski oda hizmetçilerinden birinin imzası vardı. Bu kadın sarayda kendisine iş verilmesini istiyordu, ama Düşes ilk bakışta ne yazının onun yazısı, ne de biçemi olmadığını anlamıştı. İkinci sayfayı okumak için kâğıdı açınca, ayaklarının dibine küçük bir Meryem Ana resminin düştüğünü gördü. Eski bir kitaptan koparılmış bir yaprağa katlanarak yerleştirilmişti. Resme bir göz attıktan sonra kitap yaprağından birkaç satır okudu. Gözleri parladı. O satırlarda şunlar yazılıydı:

Yargıç ayda yüz frank aldı, fazla değil. Paranın kalanıyla bencilliğin buz gibi dondurduğu ruhlardaki kutsal ateşin yeniden canlandırılmasına kalkışıldı. Tilki izimin üzerinde; onun için, sevgili varlığı son bir kez daha görmeye kalkışmadım. Kendi kendime, "Akıl bakımından olduğu kadar sevimlilik, güzellik bakımından da benden üstün olan o, cumhuriyeti sevmiyor," dedim. Jakobenler olmazsa cumhuriyet nasıl kurulur zaten? Aldanıyor muyum yoksa? Altı aya kadar elime bir mikroskop alıp küçük Amerikan kasabalarını yaya olarak dolaşacağım, gönlümde size rakip olan tek kimseyi hâlâ sevmem gerekiyor mu, gerekmiyor mu, anlayacağım. Sayın Düşes, bu mektup elinize geçerse, onu sizden önce hiçbir yabancı okumamışsa, size ilk kez söz söylemek cesaretini gösterdiğim yerden yirmi adım ileriye dikilmiş körpe dişbudak ağaçlarından birini kırdırın. O zaman, mutlu günlerimde bir kez gördüğünüz bahçedeki büyük şimşir ağacının altına bir kutu gömdüreceğim. Kutunun içinde benim gibi düşünen kimselere iftira edilmesine yol açan şeyleri bulacaksınız. Tilki iz üzerinde olmasaydı, o göksel varlığa dek ulaşmayacak olsaydı, size mektup yazmaktan kaçınırdım elbette. On beş gün sonra şimşir ağacının altına bakın.

Düşes, "Adamın emrinde bir basımevi var ya, yakında bir şiir dergisi okuyacağız demektir. Bana kim bilir ne ad verecek orada!" diye düşündü.

Sonra, şuhluğuna kapılarak, bir denemeye girişmek istedi. Bir hafta süreyle hastalandı, sarayda da hoş geceler geçirilmedi. Prenses'in de, Prens'ten korktuğu için dulluğunun ilk günlerinden beri yapmak zorunda kaldığı işlerden ötürü çok canı sıkılıyordu, bu bir haftayı gidip rahmetli Prens'in gömülü olduğu kiliseye bitişik bir manastırda geçirdi. Gece eğlencelerinin böylece yarıda kalması Prens'e bol bol boş vakit bıraktı; Adalet Bakanı'nın saygınlığını da epeyce sarstı. Prens, Düşes saray-

dan ayrılırsa ya da yalnızca çevresine neşe saçmaktan vazgeçerse, kendisini en büyük can sıkıntısının beklemekte olduğunu anladı. Gece eğlenceleri yeniden başladı, Prens de oyunlara gittikçe artan bir ilgi gösterdi. Bir rol almayı tasarlıyordu ama, bu isteğini açıklamaya cesaret edemiyordu. Günün birinde kızara bozara Düşes'e, "Ben de oynasam ne olur sanki?" dedi.

"Burada hepimiz sizin emrinizdeyiz. Emir buyurursanız bir güldürü konusu hazırlatırım, sizin rolünüz olan bütün çarpıcı sahnelerde de benimle birlikte oynarsınız. İlk günlerde herkes biraz tutukça olur. Yüzüme dikkatlice bakarsanız, vereceğiniz karşılıkları size söylerim."

İşler büyük bir ustalıkla düzene konuldu. Çok utangaç olan Prens, utangaçgaçlığı yüzünden çok çekingendi. Prens'i üzmemek için Düşes'in gösterdiği çabalar genç Hükümdar üzerinde derin bir etki yarattı.

Prens'in oynadığı ilk gün oyun her zamankinden yarım saat erken başladı, tiyatro salonuna geçildiği sırada içeride sekiz on yaşlı kadın vardı ancak. Bu kadınların karşısında Prens utanmıyordu, onlar da zaten Münih'te gerçek krallık ilkelerine uygun olarak yetiştirilmiş bulunduklarından, durmadan alkışlıyorlardı. Düşes, Başnedime sıfatıyla sahip olduğu yetkiye dayanarak, saray halkından aşağı rütbede olanların tiyatroya girdikleri kapıyı kilitledi. Prens, edebî duygusu, güzel bir yüzü olduğu için, ilk sahneleri çok iyi başardı. Düşes'in gözlerinden okuduğu ya da onun kendisine alçak sesle söylediği sözleri akıllıca yineliyordu. Az sayıdaki seyirci var güçleriyle alkış tuttukları sırada, Düşes bir işaret yapınca büyük kapı açıldı, tiyatro salonu bir an içinde sarayın en güzel kadınlarıyla doldu. Bunlar, Prens'in yüzünü çok sevimli, tavrını da çok mutlu buldukları için, alkışlamaya başladılar. Prens sevincinden kızardı. Düşes'in sevgilisi rolünü oynuyordu. Çok geçmeden Düşes, söyleyeceği sözleri

ona hatırlatmak şöyle dursun, sahneleri kısa kestirmek zorunda kaldı. Prens, Düşes'i çoğu zaman güç durumda bırakan bir coşkunlukla, sevgiden söz ediyordu. Verdiği karşılıklar beş dakika sürüyordu. Düşes, bir yıl önceki göz kamaştırıcı güzellikte değildi artık. Fabrizio'nun hapis yatması, ondan daha çok da, Maggiore Gölü kıyısında –somurtkan, suskun– Fabrizio ile geçirdiği günler güzel Gina'yı on yıl yaşlandırmıştı. Yüz çizgileri derinleşmişti; daha anlamlıysa da, daha az gençti bu çizgiler.

Düşes, gençlik çağının neşesini pek seyrek gösteriyordu. Yalnız, sahnede sürdüğü allık, sanatın oyunculara sağladığı bütün yardımlar sayesinde, sarayın en güzel kadını oluyordu yine de. Prens'in sahnede uzun uzun söylediği ateşli sözler saray dalkavuklarının gözünü açtı. O akşam hepsi, "İşte yeni saltanat döneminin Balbi'si," diyorlardı. Kont için için isyan etti.

Oyun bitince Düşes bütün saray halkının önünde, "Çok güzel oynuyorsunuz, Prens Hazretleri," dedi. "Herkes otuz sekiz yaşında bir kadına sevdalandığınızı söyleyecek, bu da Kont'la evlenmeme engel olacak. Onun için, ben de sizinle oynamayacağım artık. Yaşını başını almış bir kadınla, diyelim Markiz Raversi'yle konuşur gibi konuşursanız benimle, o başka."

Aynı oyun üç kez daha oynandı. Prens mutluluktan deli gibiydi. Ne var ki, bir akşam pek tasalı göründü.

Düşes, Prenses'e, "Ya ben aldanıyorum ya da Rassi bize bir oyun oynamaya çalışıyor," dedi. "Yarın için bir temsil duyurusu yapmanızı rica edeceğim. Prens iyi oynayamayacak, umutsuzluğa kapılarak size bir şeyler söyleyecektir."

Prens gerçekten rolünü çok kötü oynadı. Sesi zar zor duyuluyordu. Cümlelerini de bitirmek bilmiyordu bir türlü. Birinci perdenin sonunda, ağlamaklı olmuştu neredeyse. Düşes onun yanında duruyordu, ama soğuk-

tu, hiç kımıldamıyordu. Prens bir ara oyuncuların odasında onunla yalnız kalınca gidip kapıyı kapattı.

"İkinci üçüncü perdeleri hiç oynayamayacağım," dedi. "Hatır için alkışlanmayı hiç istemiyorum. Bu akşamki alkışlar yüreğimi parçalıyordu. Akıl öğretin bana, ne yapmalıyım?"

"Sahnenin ilerisine doğru yürür, Prenses Hazretleri'nin önünde yerlere kadar eğilirim, sonra gerçek bir tiyatro müdürü gibi halktan yana döner, onun önünde de eğilirim. 'Lelio rolünü oynamakta olan oyuncu birdenbire rahatsızlandığı için, oyun birkaç çalgı parçasıyla sona erecektir,' derim. Kont Rusca ile küçük Ghisolfi böylesine parlak bir topluluğa incecik cırlak seslerini dinletmekten çok hoşnut olacaklardır."

Prens, Düşes'in elini tutarak içtenlikle öptü.

"Keşke erkek olsaymışsınız!" dedi. "İyi bir öğüt verirdiniz bana. Rassi babamı öldürmekle suçlananlarla ilgili yüz seksen iki ifade getirdi. İfadelerden ayrı olarak iki yüz sayfayı geçen bir de suçlama yazısı var. Bunların hepsini okumam gerekiyor; üstelik, bütün bunları Kont'a hiç anlatmamaya söz verdim. Hepsinin de ucu doğruca idama dayanıyor. Benim de çok hayranı olduğum büyük ozan Ferrante Palla şimdi Fransa'da, Antibes yakınlarında. Onu oradan kaçırtıp buraya getirtmemi istiyor. Poncet adı altında kalıyormuş orada."

"Tek bir Liberal'i astırdığınız gün, Rassi de bakanlığa perçinlenmiş olacak; her şeyden önce istediği de bu onun. Yalnız gezmeye çıkacağınızı iki saat önceden haber veremez olacaksınız artık. Ağzınızdan çıkan acı çığlığı ne Prenses'e bildireceğim, ne de Kont'a. Ancak, ettiğim yemin gereğince Prenses'ten hiçbir şey gizlememek zorunda olduğum için, bana açıkladığınız şeyleri anneniz de olduğu gibi söylemek lütfunda bulunursanız pek sevinirim."

Bu düşünce Hükümdar'a "başarılı oyuncu" sıfatını kaybetmenin acısını unutturdu.

"Peki, gidip anneme haber verin öyleyse, büyük yazı odasına gidiyorum," dedi.

Prens kulisten ayrıldı, kapısı tiyatroya açılan salondan geçti, ardından gelen başmabeyinciyle nöbetçi emir subayını sert bir tavırla kovdu. Öte yandan, Prenses de çabucak tiyatro salonundan ayrıldı. Büyük odaya gelince, Düşes, ana-oğulu yerlere kadar eğilerek selamladı, sonra yalnız bıraktı. Saraydaki heyecan göz önüne getirilebilir; orayı çok eğlenceli bir yer haline getiren de bu gibi heyecanlardır zaten. Bir saat sonra Prens kendisi odanın kapısı önüne çıktı, Düşes'i çağırdı. Prenses ağlıyordu, oğlunun yüzünde de çok tasalı bir anlatım vardı.

Başnedime içinden, "Bu zayıf ruhlu insanlar bir şeye kızmışlar, çatacak birini arıyorlar," dedi. İlkin, ana-oğul ona ayrıntılı bilgi vermek için birbirleriyle söz yarışına çıktılar. Düşes de verdiği karşılıklarda hiçbir görüş belirtmemeye büyük özen gösterdi. İç karartıcı, geçmek bilmez iki saat boyunca, bu sıkıcı sahnenin üç oyuncusu, anlatmış olduğumuz rollerden ayrılmadılar. Prens, Rassi' nin masası üzerine bırakmış olduğu iki kocaman çantayı gidip kendisi getirdi. Annesinin büyük odasından çıktığı sırada, bütün saray halkının orada beklediğini gördü. Kendisinde hiç görülmeyen, çok terbiyesizce bir tavırla, "Çekilin buradan! Rahat bırakın beni!" diye bağırdı. İki evrak çantasını taşırken kendisini görsünler istemiyordu, bir prens hiçbir şey taşımamalıdır çünkü. Saray dalkavukları, göz açıp kapayıncaya kadar kayboluverdiler. Prens dönüp gelirken yalnız mumları söndürmekte olan uşakları gördü. Onları da, nöbetçi emir subayı zavallı Fontana'yı da öfkeyle kovdu; adamcağız göze girmek için orada kalmak beceriksizliğini göstermişti.

Prens, odaya girerken, Düşes'e öfkeli öfkeli, "Bu akşam herkes beni kızdırmak için sözleşmiş sanki!" dedi. Onun çok akıllı bir kadın olduğuna inanıyordu, görünüşe göre de kendisine akıl öğretmemek için diretmesine kızıyordu. Düşes de kendi açısından, açıkça düşüncesi sorulmadan hiçbir şey söylememeye kararlıydı. Bitmek bilmeyen bir yarım saat daha geçti; sonunda Prens, gururunu bir yana bırakarak, "İyi ama Hanımefendi, siz hiçbir şey söylemiyorsunuz?" dedi.

"Benim görevim Prenses'e hizmet etmek, önümde konuşulanları çabucak unutmaktır."

Prens kıpkırmızı kesilerek, "Öyleyse bana düşüncenizi bildirmenizi emrediyorum size, Hanımefendi!" dedi.

"Suçlar yeniden işlenmesin diye, ceza verilir. Rahmetli Prens zehirlendi mi? Kuşku götürür bir şey bu. Jakobenler mi zehirlediler onu? Rassi'nin kanıtlamayı çok istediği işte bu; o zaman sizin için çok gerekli, vazgeçilmeyecek bir alet olur çünkü. Durum böyle olursa, saltanatınıza yeni başlamış olan siz, bu akşama benzer nice akşamlar geçireceğinize güvenebilirsiniz. Uyruklarınız, genellikle, hem de çok haklı olarak, 'Prensimiz pek iyi huyludur, bir Liberal'i astırmadığı sürece de böyle bir ünden yararlanmaya devam edecektir,' diyorlar. Ona zehir içirtmek de kimsenin aklından geçmeyecektir elbette."

Prenses öfkeyle, "Sözü dönüp dolaştırıp nereye getireceğiniz ortada: Zavallı kocamı öldürenler ceza görsünler istemiyorsunuz!" diye bağırdı.

"Onlara derin bir dostlukla bağlıyım da ondan olsa gerek, Prensesim!"

Düşes, Prens'in gözlerinden okuyordu. Delikanlı onun, kendisine yol göstermek için, annesiyle iyice uyuşmuş olduğuna inanmıştı. İki kadın karşılıklı oldukça sert sözler söylediler. Sonra Düşes, "Ağzımdan tek söz çıkmayacak artık," dedi, sözünü de tuttu. Ancak, Prens, anne-

siyle uzun bir tartışmadan sonra, düşüncesini söylemesini yeniden emretti ona.

"Yemin ederim ki söylemeyeceğim, Prens Hazretleri!"

Prens, "İyi ama, düpedüz çocukluk bu!" diye bağırdı.

Prenses de gururlu bir tavırla, "Konuşun, rica ederim, Sayın Düşes," dedi.

Düşes, "Yalvarırım size, Prensesim, esirgeyin beni bu işten," dedi. Bunları söyledikten sonra Prens'e döndü: "Siz Fransızcayı çok iyi okuyorsunuz, Prens Hazretleri. Karışan zihinlerimizi yatıştırmak için, La Fontaine'den bir masal okumak lütfunda bulunur musunuz bize?"

Prenses bu "bize" sözünü çok küstahça buldu. Gene de, Başnedime'nin gidip büyük bir soğukkanlılıkla kitaplığı açarak elinde "La Fontaine'den Masallar"ın bir cildiyle geri geldiğini görünce hem şaşmış, hem ilgilenmiş göründü. Düşes bir süre kitabın yapraklarını çevirdi, sonra Prens'e uzatarak, "Masalı baştan sona kadar okumanızı çok rica ederim," dedi.

BAHÇIVAN İLE DEREBEYİ

Yarı burjuva yarı köylü
Bir bahçe meraklısı
Epeyce düzgün bir bahçe yetiştirmiş
Köyün birinde tarlasıyla, bostanıyla
Toprağını dikenli bir çitle çevirmiş.
Marul a., kuzukulağı da
İstendiği kadar varmış orada,
Yaş günü için bir demet yapıp
Köyün güzeli Margot'ya sunacak kadar
Sümbül yokmuş, ama kekik bolmuş.
Derken, bir tavşan işleri bozuvermiş
Bizim adam da varmış kasabaya,

Derdini anlatmış oranın derebeyine
"Bu mendebur hayvan," demiş,
"Yalayıp yutuyor her şeyi sabah, akşam.
Tuzak, kapan vız geliyor ona.
Hiç aldırmıyor taşa, sopaya.
Büyücü galiba, öyle gibime geliyor."
Derebeyi, "Büyücü mü dedin?" demiş.
"Şeytan olsa bizim köpek haklar onu.
Oyununu bozar, getirir işin sonunu.
Tasalanma hiç, kurtarırım seni."
"Ne zaman?" "Yarından tezi yok."
Böyle deyip bey gelmiş adamlarıyla
"Hele bir yemek yiyelim önce," demiş.
"Piliçlerin körpe mi, var mı onlarda iş?"

Yemekten sonra avcılar başka bela.
Her biri kalkıp hemen hazırlanmış.
Borular ötmüş kıyamet kopar gibi.
Şaşkına dönmüş bizim bahçe sahibi.
İşin kötüsü şu ki sebze bahçesi
Dönmüş sonunda bir yangın yerine.
Ne hindiba kalmış, ne pırasa,
Kalmamış koyacak hiçbir şey çorbaya.

Adamcağız demiş, "Bizim bey eğleniyor neyse."
Ama, bakmış ki aldırmıyor hiç kimse.
Bir saat içinde köpeklerle insanlar
Öyle zarar yapmışlar ki, bunu yüz yılda
Yapamazmış bütün tavşanlar.

Küçük prensler, kozunuzu paylaşın aranızda.
Delilik edip başvurmayın krallara.
Onları kavgalarınıza karıştırmayın sakın.
Hele topraklarınıza, hiç mi hiç, sokmayın.

Masal okunduktan sonra uzun bir sessizlik oldu. Prens kitabı yerine kendi eliyle koyduktan sonra odada dolaşıyordu.

Prenses, "Hadi, Hanımefendi, ne düşündüğünüzü söyleyecek misiniz lütfen?" dedi.

"Prens Hazretleri beni bakanlığa atamadıkça söylemem, Prensesim. Burada konuşursam, başnedimelik görevini kaybetmek tehlikesiyle karşılaşırım."

Tam bir çeyrek saat yeni bir sessizlik oldu. Sonunda, Prenses'in aklına XIII. Louis'nin annesi olan Marie de Médicis'ın oynadığı rol geldi. Başnedime, daha önceki günler boyunca, Prenses'e kitap okumakla görevli olan kıza B. Bazin'in çok güzel bir eseri olan "XIII. Louis'nin Tarihi" adlı kitabı okutturmuştu. Prenses çok gocunmuş olmakla birlikte, Düşes'in pekâlâ ülkeden ayrılabileceğini düşündü. O zaman, kendisini çok korkutmakta olan Rassi pekâlâ XIII. Louis devrinin ünlü başbakanı Kardinal Richelieu gibi yapar, oğluna söyleyip kendisini sürgüne yollatabilirdi. Prenses o anda Başnedimesini küçük düşürmek için varını yoğunu bile verirdi, ama bunu yapacak durumda değildi. Ayağa kalktı, biraz aşırı bir gülümsemeyle gelip Düşes'in elini tuttu, "Hadi, Hanımefendi, konuşun da dostluğunuzu gösterin bakayım," dedi.

"Peki ama, iki söz söyleyeceğim, fazla değil; o Rassi olacak yılan herifin topladığı bütün kâğıtları şu ocakta yakarsınız, yaktığınızı da kendisine hiçbir zaman açıklamazsınız." Sonra, teklifsiz bir tavırla Prenses'in kulağına eğilerek, alçak sesle, "Rassi de Richelieu olabilir," dedi.

Prens kızmıştı, "Hay aksi şeytan! İyi ama, bana seksen bin franktan fazlaya mal olmuştu bu kâğıtlar!" diye bağırdı.

Düşes kesin bir tavırla, "Sayın Prensim, bayağı aileden gelme vicdansızları kullanmak bu sonucu verir işte," dedi. "Umarım bir milyon kaybedersiniz de, babanıza

saltanatının son altı yılında rahat uyku uyutmayan aşağılık dolandırıcıların sözlerine bir daha hiç inanmazsınız."

"Bayağı aile" deyimi Prenses'in pek hoşuna gitmişti. Kont'la sevgilisinin, Jakobenlikle öteden beri pek yakın olan nükteye pek değer vermedikleri kanısındaydı.

Prenses'in daldığı düşüncelerle derin bir sessizlik içinde geçen kısa süre içinde sarayın saati üçü çaldı. Prenses ayağa kalktı, yerlere kadar eğilerek oğlunu selamladı. "Tartışmayı uzatmaya sağlık durumum elverişli değil," dedi. "Bayağı aileden bakan kullanmayın hiçbir zaman. Ne derseniz deyin, hafiyelik için Rassi'nin size harcattırdığı paranın yarısını kendisi çalmıştır mutlaka, bu düşünceyi çıkaramazsınız kafamdan." Prenses, kollu şamdanlardan iki tane mum aldı, sönmeyecek biçimde ocağın içine yerleştirdi, sonra oğluna yaklaşarak şunları ekledi: "La Fontaine'in masalı, zihnimde, bir kocanın öcünü almak gibi haklı bir isteğe baskın çıktı. Bu yazıları yakmama izin verir misiniz lütfen?"

Prens kımıldamadan duruyordu.

Düşes, "Çok aptal suratlı gerçekten!" diye düşündü. "Kont'un hakkı varmış. Rahmetli Prens olsa, karar vermeden bizi sabahın saat üçüne dek uykusuz bırakmazdı."

Prenses hâlâ ayaktaydı.

"O küçük savcı, yalanlarla doldurup kendi yükselişini sağlamak için düzenlediği bu kâğıt parçaları yüzünden, devletin en büyük iki kişisine geceyi uykusuz geçirttiğini bilseydi, pek böbürlenirdi," dedi.

Prens evrak çantalarından birinin üzerine deli gibi atıldı, içindekilerin hepsini ocağa boşalttı. Kâğıt yığını iki mumu söndürecekti az daha. Odanın içi dumanla doldu. Prenses, oğlunun gözlerinde, bir sürahiye sarılıp kendisine seksen bin franga mal olan bu kâğıtları kurtarma isteğinin belirdiğini gördü. Düşes'e öfkeyle, "Pencereyi açsanıza, canım!" diye bağırdı.

Düşes, bu buyruğu hemen yerine getirdi. Bütün kâğıtlar da hep birden hemencecik alev alıverdi. Ocakta büyük bir gürültü koptu. Çok geçmeden, bacanın tutuştuğu anlaşıldı.

Prens, iş paraya gelince çok cimriydi. Sarayı alev alacak, içindeki bütün değerli şeyler yok olacak sandı. Pencereye koştu, pek değişik bir sesle muhafızlara seslendi. Askerler sesini duyup da paldır küldür avluya seğirtince, yine ocağın yanına döndü. Ocak açık pencereden gelen havayı, gerçekten, korkunç bir gürültüyle çekiyordu. Öfkelendi, söylendi, çileden çıkmış bir adam gibi odanın içinde üç dört tur attı, sonunda koşa koşa çıkıp gitti.

Prenses ile Başnedimesi karşı karşıya kalakaldılar. İkisi de hiçbir şey söylemiyordu. Düşes içinden, "Öfkesi devam edecek mi acaba? Ama, ben davamı kazandım," diye düşündü. Vereceği karşılıklarda çok öfkeli davranmaya hazırlandığı sırada, aklına parlak bir düşünce geldi. İçinde evrak olan ikinci çanta sapasağlam duruyordu. "Hayır, davam yarı yarıya kazanıldı ancak," diye düşündü. Oldukça soğuk bir tavırla Prenses'e, "Bu kâğıtların geri kalanını da yakmamı emreder misiniz, efendim?" diye sordu.

Prenses ters ters, "Nerede yakacaksınız onları?" dedi.

"Salondaki ocakta. Kâğıtlar birbiri ardınca atılırsa tehlikeli olmaz."

Düşes, kâğıtlarla tıklım tıklım dolu çantayı koltuğunun altına yerleştirdi, bir mum alarak bitişik salona geçti. İnceleyince bu çantanın içindeki kâğıtların ifadeler olduğunu anladı. Atkısının içine beş altı tomar kâğıdı koydu, kalanını özene bezene yaktı. Sonra, Prenses'ten izin bile istemeksizin, gözden kayboldu. Gülerek içinden, "Küstahlık diye buna derler!" diyordu. "Ama Prenses'in kabul edilemez dul kadın kaprisleri az daha hayatıma mal olacaktı!"

Prenses, Düşes'in arabasının gürültüsünü duyunca, Başnedimesine fena halde öfkelendi.

Vakit çok geçti ama Düşes haber göndererek Kont'u çağırttı. Kont, saraydaki yangına gitmişti, yine de çok geçmeden çıkageldi, yangının söndüğü haberini de getirdi.

"Bizim küçük Prens çok yiğitlik gösterdi gerçekten, ben de bu yüzden ateşli bir kutlama yaptım ona!" diyordu.

"Şu ifadeleri çabucak inceleyin de hemen yakalım."

Kont okudu, sarardı. "Gerçeğe çok yaklaşmışlar," dedi. "Soruşturma çok ustalıklı yapılmış, tam da Ferranta Palla'nın izi üstündeler. Ağzından bir şey kaçırırsa güç durumda kalırız."

Düşes, "Bir şey söylemeyecek," dedi. "Onurlu adamdır. Yakalım, yakalım!"

"Hemen yakmayalım. İzin verin de, on dört on beş kişi kadar tehlikeli tanık var, onların adlarını alayım. Rassi işi yine kurcalayacak olursa ben de bu tanıkları ortadan kaldırırım."

"Şunu da hatırlatmak isterim; Prens bu gece yaptığımız işleri Adalet Bakanı'na hiç açmayacağına söz verdi."

"Korkusundan, bir de kavga çıkar diye çekindiğinden, sözünü tutacaktır."

"Dostum, bu gece öyle bir gece ki, evleneceğimiz günü çok yakınlaştırıyor. Size drahoma olarak bir cinayet davası getirmek istemem; üstelik, bir başkasına duyduğum ilginin bana işlettiği günah yüzünden ortaya çıkmış bir cinayet davası."

Kont sevdalıydı, Düşes'in elini tutarak yürekten gelen sözler söyledi. Gözleri yaşarmıştı.

Düşes, "Gitmeden önce, Prenses'e karşı nasıl davranacağım konusunda da öğüt verin bana," dedi. "Yorgunluktan bitiyorum, sahnede bir saat, o odada beş saat oyun oynadım."

"Prenses'in ters sözleri yalnızca zayıflığı yüzündendi, ama izin istemeden çekip giderek bunların öcünü almış sayılırsınız. Yarın onunla konuşurken bu sabahki tavrınızı takının. Rassi daha hapiste, sürgünde falan değil. Fabrizio'nun aleyhindeki mahkeme kararını da daha yırtamadık. Prenses'ten bir karar vermesini istemişsiniz. Bu gibi istekler prensleri, başbakanları bile kızdırır. Siz onun başnedimesi, yani küçük bir hizmetkârısınız. İradesi zayıf insanlarda mutlaka görülen bir döneklikle, üç güne kalmaz, Rassi her zamankinden çok daha gözde olacaktır. Birini astırma çarelerini araştıracaktır. Prens'i lekelemedikçe, hiçbir şeyden emin olamaz.

Bu geceki yangında bir adam yaralandı. Terziymiş; ama eşsiz bir yüreklilik gösterdi doğrusu. Yarın Prens'e, 'Gelin koluma girin de benimle birlikte şu terziyi ziyaret edin,' diyeceğim. Tepeden tırnağa silahlanacağım, gözümü de dört açacağım. Hoş, halk bu genç Prens'ten nefret etmeye başlamış değil daha. Sokaklarda gezinmeye alıştırmak istiyorum onu. Rassi benim yerime geçecektir mutlaka. Bu da ona oynayacağım bir oyundur; bu gibi tedbirsizliklere izin veremeyecektir o. Terziden dönerken Prens'i babasının heykeli önünden geçireceğim. Heykelci olacak aptal herif ona Romalı biçimi bir etek giydirmişti. Oradan geçerken Prens bu eteğin taşlarla kırılan yerlerini görecek. Son olarak da kendiliğinden şöyle düşünmezse çok akılsızlık etmiş olacaktır. 'Jakobenleri astırmanın insana kazandırdığı bundan ibarettir işte.' Ben de ona şu karşılığı vereceğim: 'Ya on bin Jakoben asacaksın ya da bir tanesine bile dokunmayacaksın. Saint-Barthélémy Olayı, Fransa'daki Protestanların kökünü kazıdı.' Yarın ben gezintiye çıkmadan önce Prens'in huzuruna çıkın, şöyle deyin: 'Dün gece yanınızda bakanlık ödevi yaptım. Size öğütler verdim, emirleriniz yüzünden Prenses'in canını sıktım. Bunu ödemeniz gerek.'

Siz böyle konuşunca, para isteyeceğinizi sanacak, kaşlarını çatacak. Bırakın, elden geldiği kadar uzun süre bu can sıkıcı düşünceye dalsın. Sonra, 'Prens Hazretleri, sizden rica ediyorum, emir buyurun da ülkenin en saygıdeğer on iki yargıcı, Fabrizio'yu karşılarına alıp öyle yargılasınlar!' deyin. Sonra da, vakit kaybetmeden, o güzel yazınızla yazılmış bir küçük buyruğu, imzalasın diye, ona uzatın. Bu buyruğu ben size söyleyip yazdıracağım. İlk mahkeme kararının geçerli olmadığını söyleyen bir madde ekleyeceğim elbette. Buna tek bir itiraz olabilir ama siz işi sıcağı sıcağına yürütürseniz, Prens'in aklına gelmez. Size şöyle diyebilir: 'Fabrizio teslim olsun, gidip kalede hapse girsin.' Siz de dersiniz ki: 'Kent Cezaevi'ne gidip teslim olacak.' Biliyorsunuz ki orası benim emrimdedir. Yeğeniniz de her akşam gelip sizi görebilir. Prens size, 'Hayır, olmaz, onun kaçışı benim kalemin namusunu lekeledi, âdet yerini bulsun diye yine eskiden kaldığı odada kalsın!' derse siz de dersiniz ki: 'Hayır, orada benim düşmanım Rassi'nin emrinde olur.' Sonra da söylemesini çok iyi bildiğiniz o kadınca sözlerden birini söyleyerek, Rassi'yi yola getirmek için kendisine bu gece bazı şeylerin ateşte yakıldığını söyleyeceğinizi Prens'e üstü kapalı bir biçimde anlatırsınız. Diretirse Sacca'daki şatonuzda gidip on beş gün kalacağınızı söylersiniz.

Sonra Fabrizio'yu çağırtın, onu hapse götürebilecek olan bu girişim konusunda kendisine danışın. Hiçbir şeyi şansa bırakmamak için, Fabrizio hapisteyken, Rassi büyük sabırsızlık göstererek beni zehirletebilir, Fabrizio birtakım tehlikelerle karşılaşabilir. Ama uzak birer olasılıktır bunlar. Biliyorsunuz, bir Fransız aşçı getirttim, dünyanın en neşeli insanı, durmadan tekerlemeler uydurur. Oysa tekerleme adam öldürmeyle bağdaşamaz. Dostumuz Fabrizio'ya daha önce de söylemiştim. Onun yaptığı güzel, yiğitçe işin bütün tanıklarını buldum. Ke-

sin olan şu ki, asıl Giletti Fabrizio'yu öldürmek istemişti. Bu tanıklardan size söz etmedim, şaşırtıp sevindirmek istiyordum çünkü. Ne var ki, bu plan suya düştü. Prens imzalamak istemedi. Bizim Fabrizio'ya, 'Sana yüksek rütbeli bir ruhanî makam sağlayabilirim kesinlikle,' demiştim. Düşmanları Papalık sarayında onu cinayetle suçlamak olanağını elde ederlerse çok üzülürüm.

Fabrizio herkesin gözü önünde, kurallara uygun biçimde yargılanmazsa, Giletti adı ömrü boyunca ona hoş gelmeyecektir, anlıyor musunuz bunu, Hanımefendi? İnsan suçsuz olduğunu iyice bildi mi, yargılanmaktan kaçınması büyük korkaklıktır. Zaten suçlu olsa bile onu temize çıkaracağım. Kendisine bunu anlattığım zaman, bizim ateşli genç sözümü bitirmeme fırsat vermedi, Devlet Yıllığı'nı aldı, en dürüst, en bilgili yargıçları birlikte seçtik. Liste tamamlanınca altı adı sildik, bunların yerine altı tane hukukçunun adını yazdık. Benim kendi düşmanlarımdır bunlar. Bula bula iki düşman bulabildiğimiz için, ötekilerin yerine Rassi'nin emir kullarından dört tane düzenbazı koyduk."

Kont'un bu önerisi Düşes'i çok acı bir kaygı içinde bıraktı; haksız da değildi bu. Sonunda, mantıklı düşünebildi, Başbakan'ın kendisine söylediklerini yazdı, böylece de yargıçları atayan buyruk ortaya çıkmış oldu.

Kont, Düşes'ten sabahın altısında ayrıldı ancak. Düşes uyumaya çalıştı ama boşuna. Saat dokuzda Fabrizio'yla kahvaltı etti. Delikanlı yargılanma isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Düşes saat onda Prenses'i görmeye gitti, ama o daha kimseyi kabul etmiyordu. Düşes onu ancak on birde görebildi. Prens ilk ziyaretleri kabule yeni başlamıştı. Hiç ses çıkarmadan buyruğu imzaladı. Düşes buyruğu Kont'a yolladı, yatağa girdi.

Kont, Rassi'yi Prens'in o sabah imzaladığı buyruğun altına, hem de Prens'in önünde, kendi imzasını atmak

zorunda bıraktığı zaman, Rassi'nin suratının aldığı hali anlatmak belki hoş olurdu, ama olaylar bizi acele etmeye zorluyor.

Kont her yargıcın değeri üzerinde tartıştı, adları değiştirmek önerisinde bulundu. Yalnız, okurlarımız bu saray entrikalarından olduğu kadar yargılama işlemine ilişkin ayrıntılardan da usanmışlardır sanırız. Bütün bunlardan şu sonuç çıkarılabilir ki, saraya yaklaşan insan mutluysa mutluluğundan olur, yarınını bir oda hizmetçisinin entrikalarının tutsağı haline sokar.

Buna karşılık, Amerika'da, cumhuriyet yönetiminde, sokaktaki dükkân sahiplerine yarenlik ederek can sıkıntısına katlanmak, onlar kadar aptal olmak gerekir; sonra, opera da yoktur orada.

Düşes akşamüstü yataktan kalkınca bir ara çok büyük bir kaygı duydu. Fabrizio ortada yoktu. En sonunda, gece yarısına doğru, saraydaki temsilde, ondan mektup aldı, Kont'un emrinde bulunan Kent Cezaevi'ne gidip teslim olacağı yerde, kalede eski hücresine girmiş. Clelia' dan birkaç adım uzakta bulunduğu için de çok mutluymuş.

Sonuçları açısından büyük bir olay oldu bu. Fabrizio burada zehirlenme tehlikesiyle her zamankinden daha çok karşı karşıyaydı. Bu çılgınlık Düşes'i umutsuzluğa düşürdü. Clelia'ya karşı delice bir sevgiden ileri gelen bu davranışın nedenini bağışladı. Genç kız zengin Marki Crescenzi'yle birkaç güne dek evlenecekti çünkü. Bu çılgınlık Fabrizio'ya bir zamanlar onun Düşes'in ruhu üzerinde yaptığı bütün etkiyi yeniden yapmak olanağını verdi. Düşes şöyle düşünüyordu:

"Prens'e imzalattığım o uğursuz kâğıt, Fabrizio'nun ölümüne yol açacak. Şu erkekler ne kadar aptal! Namus, onur diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Sert yönetimli devletlerde, Rassi gibi bir herifin Adalet Bakanı olduğu ülkelerde namusu, onuru düşünmek çok gerekliymiş gi-

bi sanki! Prens bu olağanüstü mahkemeyi toplantıya çağıracak yerde, onun kadar kolaylıkla bir af belgesi imzalayabilirdi, biz de öpüp başımıza koyardık bunu. Fabrizio gibi soylu bir kişi, elinde kılıç, Giletti ayarında bir soytarıyı öldürmüş olmakla ha suçlanmış, ha suçlanmamış, ne önemi var!"

Düşes, Fabrizio'nun mektubunu alır almaz, Kont'a koştu, benzi solmuş bir halde buldu onu.

Kont, "Ah sevgilim ah!" dedi. "Bu çocuk için ne yapmaya kalksam ters gidiyor, yine kızacaksınız bana. Dün akşam Kent Cezaevi'nin gardiyanını çağırttım. Yeğeniniz her gün sizin eve gelip bir çay içebilecekti. İşin kötüsü, Fabrizio'nun zehirlenmesinden korktuğumuzu Prens'e ne siz söyleyebilirsiniz, ne ben; hele onu Rassi'nin zehirleyebileceğini hiç söyleyemeyiz. Bu kuşku çok büyük bir ahlaksızlık gibi görünür ona. Siz isterseniz saraya gitmeye hazırım. Yalnız, alacağım karşılığı çok iyi biliyorum. Dahasını söyleyeyim; size bir yol öneriyorum ki, kendim için olsa kullanmam. Bu ülkede iktidara geçeli beri tek bir adamı öldürmüş değilim. Biliyorsunuz, bu bakımdan öyle aptalım ki, kimi zamanlar akşam olurken, İspanya'da biraz da düşüncesizce kurşuna dizdirdiğim o iki casusu düşündüğüm oluyor hâlâ. Ama ister misiniz sizi Rassi'den kurtarayım? Onun Fabrizio için yarattığı tehlikenin sonu yok. Ayağımın altına muz kabuğu koymak için bu bakımdan sağlam bir çare var elinde."

Bu öneri Düşes'in pek hoşuna gitti ama kabul etmedi.

"Bir kenara çekilip Napoli'nin mavi göğü altında otururken, akşamları kara kara düşünmenizi istemem," dedi.

"Evet ama sevgilim, bana öyle geliyor ki kara düşünceden yana sıkıntımız yok. Fabrizio bir hastalığa tutulup ölürse sizin haliniz ne olur, benim halim ne olur?"

Bu düşünce üzerine daha da şiddetlenen tartışmaya Düşes şu sözlerle son verdi:

"Rassi canını benim sizi Fabrizio'dan daha çok sevmeme borçlu. Hayır, hayır... birlikte geçireceğimiz yaşlılık gecelerinin hepsini kendimize zehir etmek istemem."

Düşes hemen kaleye gitti. General Fabio Conti onun karşısına askerî yasaların kesin metnini çıkararak pek keyiflendi. Prens'in buyruğu olmadıkça hiç kimse bir devlet cezaevine giremezdi.

"Evet ama Marki Crescenzi ile çalgıcıları her gün kaleye geliyorlar?"

"Onlar için Prens'ten bir emir elde ettim de ondan."

Zavallı Düşes başına gelecek felaketlerin hepsini bilmiyordu. General Fabio Conti, Fabrizio'nun kaçışıyla kendi namusunun lekelendiği kanısındaydı. Kaleye geldiğini görünce, onu içeriye almaması gerekirdi, bunun için kendisine hiçbir emir verilmiş değildi çünkü. Oysa, "Tanrı yolladı onu bana!" diye düşündü. "Namusumu temizlemek, askerlik hayatımı lekeleyecek bu gülünç durumdan beni kurtarmak için. Fırsatı kaçırmamak gerek. Onu temize çıkaracaklardır besbelli. Öcümü almak için çok az vaktim var."

XXV

Kahramanımızın gelişi, Clelia'yı umutsuzluğa düşürdü. Dindar bir kızdı, kendine karşı içten davranırdı; Fabrizio'dan uzak kaldıkça hiçbir zaman mutlu olamayacağını yadsıyamıyordu. Ne var ki babası, yarı yarıya zehirlendiği sırada bir adak adamıştı. Babası iyileşince, Marki Crescenzi'yle evlenecekti. Fabrizio'nun yüzünü bir daha hiç görmemeye yeminliydi. Kaçışından bir gün önce ona yazdığı mektupta istemeden yapmış olduğu açıklama yüzünden vicdan azabıyla kıvranıp duruyordu. Kuşlarının uçuşunu üzgün üzgün seyrediyor, alışkanlığın etkisiyle başını kaldırıp bir zamanlar Fabrizio'nun kendisini seyrettiği pencereye şefkat dolu gözlerle bakıyordu. Onu yeniden pencerede, kendisine sevgi dolu bir saygıyla selam verir görünce, bu yaralı gönülde olup bitenleri nasıl anlatmalı?

Clelia bunu, Tanrı'nın kendisini cezalandırmak için görünmesine izin verdiği bir hayal sandı. Sonra acı gerçeği kavradı. "Yine ele geçirmişler onu... Mahvoldu!" diye düşündü. Fabrizio'nun kaçışından sonra kalede söylenen sözleri hatırlıyordu. Gardiyanların en aşağılık olanları bile kendilerini bu yüzden çok ağır bir hakarete uğramış sanıyordu. Clelia Fabrizio'ya baktı, elinde olmaksızın, bu bakış onu umutsuzluk içinde bırakan sevgi-

yi olduğu gibi anlattı. Şöyle diyordu sanki: "Benim için hazırlanan o görkemli sarayda mutluluğa erişeceğimi mi sanıyorsun? Babam bana, senin de bizim kadar yoksul olduğunu söyleyip duruyor. Ama bu yoksulluğu nasıl seve seve paylaşacağımı Tanrı bilir! Ne yazık ki birbirimizi hiç göremeyeceğiz."

Clelia alfabeleri kullanacak gücü bulamadı kendinde. Fabrizio'ya bakarken fenalaştı, pencerenin önündeki bir sandalyeye yığılıverdi. Yüzünü pencerenin yanına yaslamıştı. Son ana kadar da onu görmek istemiş olduğu için, yüzü Fabrizio'dan yana dönüktü. O da bu yüzü olduğu gibi görebiliyordu. Clelia biraz sonra gözlerini açınca ilk işi yine Fabrizio'ya bakmak oldu. Yaşlar gördü onun gözlerinde. Ama bu, mutluluk gözyaşlarıydı. Fabrizio, yokluğunun kendisini hiç de unutturmamış olduğunu görmüştü. İki zavallı genç, birbirlerini görmekten büyülenmiş gibi, bir süre öylece kalakaldılar. Fabrizio sanki aynı zamanda gitar da çalıyormuş gibi, hemen o anda aklına gelen şu birkaç sözü şarkı gibi söylemeye cesaret etti:

Seni yine görmek için geldim cezaevine,
Yakında beni yine verecekler mahkemeye.

Bu sözler Clelia'nın bütün namus duygularını yeniden uyandırdı sanki. Hemen ayağa kalktı, gözlerini elleriyle örttü, çok sert hareketler yaparak, bir daha onu hiç görmemesi gerektiğini anlatmaya çalıştı. Meryem Ana'ya böyle söz vermişti. Gelgelelim, boş bulunarak bakmıştı ona. Fabrizio yine sevgisinden söz etmeye cesaret edince, Clelia, kendine kızarak kaçıp gitti, bir daha onun yüzünü görmeyeceğine de yeminler etti. Meryem Ana'ya, "Bu gözler bir daha görmeyecek onu," diye söz vermişti. Bu sözleri küçük bir kâğıt parçasına yazmıştı. Amcası Don Cesare ayini yönettiği sırada Clelia'nın adağını

yaparken bu kâğıdı mihrabın üzerinde yakmasına izin vermişti.

Şu var ki, yeminlere, antlara rağmen, Fabrizio'nun Farnese Burcu'nda bulunması Clelia'nın yine eskisi gibi davranmasına yol açmıştı. Öteden beri bütün günlerini odasında tek başına geçirirdi. Fabrizio'yu görünce uğradığı o beklenmedik şaşkınlık geçer geçmez konakta dolaşmaya, –hepsi de dostları olan– bütün emri altındaki kişilerle yeniden ahbaplık kurmaya başladı. Mutfakta çalışan çenesi düşük bir kocakarı, esrarlı bir tavırla, "Monsenyör Fabrizio bu sefer kaleden çıkamayacak!" dedi.

Clelia, "Duvarlardan atlamak gibi bir suç işlemez ama," dedi, "suçsuz olduğu anlaşılınca kapıdan çıkıp gider."

"Daha önce söylemiştim, yine söylüyorum; kaleden ölüsü çıkacak onun."

Clelia sapsarı oldu, kocakarı da bunun farkına vardı, sözleri ağzında kaldı. "Kale Komutanı'nın kızına düşen, herkese Fabrizio'nun hastalanıp öldüğünü söylemektir. Ben böyle konuşmakla densizlik ettim galiba," diye düşündü. Clelia, dairesine dönerken cezaevinin doktoruyla karşılaştı. Utangaç, dürüstçe bir adamdı bu, şaşkın bir tavırla genç kıza, "Fabrizio çok hasta," dedi. Clelia zor ayakta duruyordu. Her yerde amcasını, o iyi yürekli Don Cesare'yi aramaya başladı. En sonunda küçük kilisede buldu onu. Adamcağız ateşli ateşli dua ediyordu. Yüzü perişandı. Yemek çanı çaldı. Sofrada iki kardeş birbirlerine tek söz söylemediler. Yalnız, yemeğin sonlarına doğru General, kardeşine çok sert bir iki söz söyledi. Don Cesare uşaklara baktı, onlar dışarı çıkınca da Kale Komutanı'na, "Generalim," dedi, "kaleden ayrılacağımı size bildirmekten onur duyarım. İstifa ediyorum."

"Aferin! Binlerce kez aferin! Beni kuşku altında bı-

rakmak için, değil mi? Bunun nedenini de söyler misiniz lütfen?"

"Vicdanım..."

"Hadi canım, vicdansızın birisiniz siz! Onur kim, siz kim!"

Clelia, "Fabrizio ölüyor, yemekte zehirlediler onu ya da yarın zehirleyecekler," diye düşündü. Hemen kuşhaneye koştu; piyanoda çalarak şarkı söylemeye karar vermişti. "Günah çıkartırım, andımı bir insanın canını kurtarmak uğrunda bozduğum için bağışlanırım," diye düşündü. Kuşhaneye gelip de demir parmaklıkların yerine kalaslar takılmış olduğunu görünce çok üzüldü! Telaşla çırpınarak, şarkıdan çok çığlığa benzeyen birkaç söz haykırarak tutukluya haber ulaştırmaya çalıştı. Hiçbir karşılık çıkmadı. Farnese Burcu'nun her yanını bir ölüm sessizliği kaplamaya başlamıştı... Clelia, "Her şey olup bitti artık!" diye düşündü. Kendinden geçmiş bir halde, aşağı indi. Sonra, elindeki bir miktar parayla küçük elmas küpelerini almak için yine yukarı çıktı. Geçerken, yemekten artan ve büfeye kaldırılmış olan ekmeği de aldı. "Hâlâ sağsa görevim onu kurtarmaktır," diye düşünüyordu. Gururlu bir tavırla burcun küçük kapısına doğru ilerledi. Kapı açıktı, giriş katındaki sütunlu salona da sekiz asker dikilmişti. Clelia bu askerlere dik dik baktı. Bunların başında olması gereken çavuşla konuşmak niyetindeydi, ama adam orda yoktu. Bir sütunun çevresinde dönerek yükselen küçük demir merdivene doğru seğirtti. Askerler ona şaşkın şaşkın baktılarsa da, besbelli dantel atkısı ile şapkasından olacak, kendisine bir şey söylemeye cesaret edemediler. Birinci katta kimseler yoktu. İkinci kattaki –okurların belki hatırlayacakları– demir parmaklıklı üç kapıyla kapanan, Fabrizio'nun odasına giden aralığın başına ulaşınca, tanımadığı bir gardiyanla karşılaştı.

Adam şaşkın bir tavırla ona, "Daha yemek yemedi," dedi.

Clelia kibirli bir tavırla, "Biliyorum," dedi.

Adam onu durdurmaya cesaret edemedi. Yirmi adım ileride Fabrizio'nun odasına çıkan altı basamaklı tahta merdivenin ilk basamağında oturmakta olan çok yaşlı, kıpkırmızı yüzlü bir başka gardiyanla karşılaştı.

Adam kesin bir tavırla, "Kale Komutanı'ndan izniniz var mı, küçükhanım?" diye sordu.

"Beni tanımıyor musun sen?"

O anda Clelia'da doğaüstü bir güç vardı. "Kocamı kurtaracağım!" diye düşünüyordu.

Yaşlı gardiyan, "Evet ama, görevim buna izin vermemektir..." diye bağırırken Clelia altı basamağı çabucak tırmandı, hızla kapıya doğru koştu. Kilitte kocaman bir anahtar vardı. Anahtarı çevirmek için var gücünü kullanmak zorunda kaldı. O sırada yarı sarhoş gardiyan onu eteğinden yakalamıştı. Genç kız, giysisinin yırtılmasına aldırmadan hızla odaya girdi, kapıyı kapadı. Gardiyan da onun ardından odaya girmek için kapıyı itelediği sırada, Clelia hemen elinin altında bulunan bir sürgüyle kapıyı sürgüledi. Odanın içine baktı, Fabrizio'yu ufacık bir masanın başında oturur gördü. Masanın üzerinde yemeği duruyordu. Ona doğru koşup masayı yere devirdi, Fabrizio'yu kolundan yakalayarak, "Yemek yedin mi?" diye sordu.

Kendisine "sen" diye hitap etmesi, Fabrizio'nun çok hoşuna gitti. Clelia, heyecanı yüzünden, bir hanımefendiye yaraşan çekingenliği unutmuş, sevgisini açığa vurmuştu.

Fabrizio az kalsın o uğursuz yemeğe başlamak üzereydi. Clelia'ya sarıldı, öpücüklere boğdu. "Bu yemek zehirliymiş!" diye düşündü. "Şimdi ona, yemeğe el sürmediğimi söylesem, dinî inançları baskın çıkar, kaçıp gider. Tersine, beni ölüm halinde sanırsa, yanımdan hiç

ayrılmaz. Clelia, o çirkin evliliği bozmak için bir yol bulmaya çalışıyordu; bir rastlantı sonucu bu çare karşımıza çıktı: Gardiyanlar toplanıp, kapıyı kıracaklar; bu yüzden öyle bir rezalet çıkacak ki, Marki Crescenzi belki bundan korkacak, evlenme işi de bozulacak."

Bu düşüncelerle geçen sessizlik boyunca Clelia'nın, kollarından sıyrılmaya çalıştığını görüyordu.

"Sancı falan duymuyorum daha," dedi. "Ama çok geçmeden bunlar beni senin ayaklarının dibine devirecekler. Yardım et ölmeme."

"Ah, biricik sevgilim benim!" dedi Clelia. "Ben de seninle öleceğim!"

Bir yandan da, çırpıntılı hareketlerle, Fabrizio'yu kollarının arasında sıkıyordu. O aşırı tutku anında böyle yarı giyinik haliyle öyle güzeldi ki, Fabrizio dayanamadı, hemen hemen elinde olmaksızın bir hareket yaptı. Hiçbir direnmeyle de karşılaşmadı.

Aşırı bir mutluluktan sonra gelen tutkunun, mertliğin coşkunluğu içinde boş bulunup düşüncesizce bir söz söyledi, "Mutluluğumuzun ilk anlarını yakışıksız bir yalan kirletmesin," dedi. "Senin yiğitçe davranışın olmasaydı ben ya ölmüştüm ya da korkunç acılar içinde kıvranıyordum. Sen içeriye girdiğin sırada yemeğe başlamak üzereydim. Ama yemeklerin hiçbirine el sürmedim daha."

Clelila'nın gözlerinde okumaya başladığı öfkeyi gidermek için bu acıklı sahneleri uzun uzadıya anlatıyordu. Genç kız bir süre ona baktı, birbirine karşı iki zorlu duygu arasında bocalamaktaydı. Sonra onun kollarına atıldı. Dışarıda büyük bir gürültü duyuldu. Üç demir kapı "küt" diye açılıp kapanıyor, bağıra bağıra konuşmalar işitiliyordu.

Fabrizio, "Ah! Yanımda silah olsaydı!" diye haykırdı. "İçeriye girmeme izin vermek için silahlarımı elimden

aldılar! Tanrı'ya emanet ol, Cleliam benim. Mutluluğumu sağladığı için ölümümü kutlu sayıyorum."

Clelia, Fabrizio'ya sarılıp öptü, bir de sedef kabzalı küçük hançer verdi. Hançerin ağzı ancak bir çakının ağzı kadar uzundu.

"Kendini öldürme, son ana dek canını koru!" dedi. "Papaz amcam yiğittir, erdemli adamdır, gürültüyü duyarsa seni kurtarır. Konuşacağım onlarla."

Bunları söyleyerek kapıya doğru koştu. Kapının sürgüsünü tutarak, başını ondan yana çevirdi, büyük bir coşkunluk içinde, "Seni öldürmezlerse açlıktan öl ama hiçbir şeye el süreyim deme sakın. Şu ekmeği de al, yanında bulunsun," dedi.

Gürültü yaklaşıyordu. Fabrizio kıza sarıldı, sonra kapının yanından uzaklaştırdı, onun yerine kendisi geçti, kapıyı olanca gücüyle açıp altı basamaklı tahta merdivene doğru seğirtti. Elinde fildişi kabzalı küçük hançer vardı. Hançerle az daha Prens'in Emir Subayı General Fontana'nın yeleğini deliyordu. Adamcağız çabucak geri çekildi, büyük bir korku içinde, "Ne yapıyorsunuz, Monsenyör del Dongo, sizi kurtarmaya gelmiştim ben!" diye bağırdı.

Fabrizio altı basamak merdiveni yeniden çıktı, odaya girince, "Fontana beni kurtarmaya gelmiş," dedi. Sonra yine merdivene doğru giderek soğukkanlı bir tavırla konuştu onunla. Öfkeyle yaptığı ani hareketi bağışlaması için yalvardı.

"Beni zehirlemek istiyorlardı," dedi. "Şu önümde duran yemek zehirli. Neyse ki, akıl ettim de el sürmedim; ama bu davranış da gücüme gitti doğrusu. Sizin ayak seslerinizi duyunca beni hançerleyerek öldürmeye geliyorlar sandım... Sayın General, çok rica ederim, emir verin de odama kimse girmesin. Zehri ortadan kaldırırlar; oysa, iyi yürekli Prensimizin her şeyi bilmesi gerek."

General sapsarı olmuştu; pek de süklüm püklümdü. Fabrizio'nun istediği buyrukları arkasından gelen seçkin gardiyanlara verdi. Adamlar zehrin ortaya çıkışından ötürü şaşkına dönmüşlerdi, çabucak aşağıya indiler. Görünürde çok dar olan merdivende Prens'in Emir Subayı'nın yolunu kesmemek için, –aslında kaçıp gözden kaybolmak için– önden gidiyorlardı. Fabrizio giriş katında, sütunun çevresindeki küçük demir merdivende tam bir çeyrek saat oyalandı. General Fontana da çok şaştı bu işe. Aslında Fabrizio, Clelia'ya, birinci katta saklanabilmesi için, vakit kazandırmak istiyordu.

Düşes, çılgınca birkaç girişimde bulunmuş, sonunda General Fontana'yı kaleye gönderme işini başarmıştı. Bir rastlantı sonucu başarmıştı bunu. Kendisi kadar telaşa düşmüş olan Kont Mosca'dan ayrıldıktan sonra saraya koşmuştu. Prenses acarlığı bayağı bir özellik sayar, buna karşı belirli bir tiksinti duyardı. Düşes'in bu halini görünce çıldırmış sandı onu. Lehinde herhangi yersiz bir girişimde bulunmaya hiç yanaşmadı. Düşes kendinde değildi, hüngür hüngür ağlıyor, ikide bir, "Evet ama Prensesim, Fabrizio bir çeyrek saate dek zehirlenip ölecek!" diyordu.

Prenses'in soğukkanlılığını görünce, acıdan çılgına döndü. Vicdan muhasebesini kabul eden kuzey dinlerinden birinin geleneklerine uygun biçimde yetiştirilmiş bir kadın olsaydı, "Zehiri önce ben kullandım, şimdi de zehirlenerek ölüyorum!" derdi ama böyle ahlaki bir düşünce beslemeye hiç yanaşmadı. İtalya'da bu tür düşünceler, tutku anlarında çok yavan görünürler; nitekim, Paris'te de, benzeri bir durumda, bir tekerleme aynı etkiyi yapar.

Düşes umutsuz durumdaydı; hiç aldırmadan salona girdi. Marki Crescenzi oradaydı; o gün nöbetçiydi. Düşes, Parma'ya döndüğü zaman, Marki onun sebep olduğu onur şövalyeliği için kendisine candan teşekkürler

etmişti. Düşes olmasaydı Marki bu onuru elde etmeyi aklının ucundan bile geçiremezdi. Düşes'e derin bir bağlılık beslemekte olduğunu da her zaman söylemekten geri durmamıştı.

Düşes, onun yanına gelince, "Fabrizio kalede, Rassi de onu zehirletecek," dedi. "Size çikolata ile bir şişe su vereceğim. Bunları cebinize koyun. Kaleye gidin. General Fabio Conti'ye, 'Şu su ile şu çikolatayı kendi elimle Fabrizio'ya vermemi kabul etmezseniz kızınızla evlenmem!' diyerek beni hayata kavuşturun."

Marki sarardı, yüzü de, bu sözlerle canlanmak şöyle dursun, şaşkın bir ifadeye büründü:

"Parma gibi ahlak ilkelerine çok bağlı bir kentte böyle korkunç bir cinayetin işleneceğine inanamam, doğrusu! Üstelik, çok büyük bir prens, saltanat sürüyor burada..." gibilerden bir şeyler söyledi. Bu yavan sözleri de ağır ağır söylüyordu, üstelik. Kısacası Düşes, karşısında dürüst olmakla birlikte, alabildiğine pısırık, harekete geçmeye karar veremeyen bir insan buldu. Marki, birbirine benzeyen, Bayan Sanseverina'nın öfkeli çığlıklarıyla kesilen belki yirmi cümle söyledikten sonra, aklına parlak bir düşünce geldi. Onur şövalyesi olarak içtiği ant, hükümete karşı yapılacak hareketlere karışmaktan onu alıkoyuyordu.

Düşes, zamanın uçup gitmekte olduğunu görüyordu. İçinde bulunduğu kaygıyla umutsuzluğu nasıl anlatmalı?

"Hiç olmazsa Kale Komutanı'nı görün, Fabrizio'yu öldürecek olanların yakasını mahşer gününe dek bırakmayacağımı söyleyin ona," dedi.

Umutsuzluk, onda zaten var olan güzel konuşma yeteneğini artırıyordu. Ancak, onun bu ateşli tavrı, Marki'yi daha çok korkutmaktan, kararsızlığını daha da artırmaktan başka şeye yaramıyordu. Aradan bir saat geçmiş-

ti, Marki ise her geçen dakika harekete geçmek için daha da isteksiz görünüyordu.

Zavallı kadın, umutsuzluğun sınırına varmıştı, Kale Komutanı'nın böyle zengin bir damattan hiçbir şey esirgemeyeceğini de çok iyi anlamıştı, işi onun dizlerine kapanmaya kadar vardırdı. Bunun üzerine, Marki'nin korkaklığı daha da artar gibi oldu. Bu garip durumu görünce, kendisi de farkında olmaksızın lekelenmekten korktu. O sırada görülmemiş bir şey oldu: Aslında iyi bir adam olan Marki'nin yüreği, bu kadar güzel, hele bu kadar kudretli bir kadının döktüğü gözyaşları, dizlerine kapanışı yüzünden yufkalaşıverdi.

"Ben de çok soylu, çok zengin bir insanım ama günün birinde bir Jakoben'in dizlerine kapanırım belki," diye düşündü. Ağlamaya başladı. Sonunda şöyle bir şey kararlaştırdılar: Düşes, başnedime olarak, Marki'yi Prenses'e tanıtacaktı. Prenses, Marki'nin Fabrizio'ya küçük bir sepet vermesine izin verecek, Marki de, "Sepetin içinde ne olduğunu bilmiyorum," diyecekti.

Bir önceki akşam, Fabrizio'nun kaleye gitme çılgınlığını işlediği Düşes'e haber verilmeden önce, sarayda yine bir oyun oynanmıştı. Düşes'in sevgilisi rollerini hep kendine saklayan Prens de sevgisinden söz ederken ona karşı öylesine ateşli davranmıştı ki, İtalya'da tutuklu bir erkek ya da bir prens bu hale girerse gülünç olurdu!

Prens utangaçtı utangaç olmasına ama gönül işlerini hep çok ciddiye alırdı. Sarayın koridorlarından birinde, Düşes'le karşılaştı. Marki Crescenzi'yi kolundan tutmuş, sürükleyerek Prenses'in dairesine götürüyordu. Prens, umutsuzluğun Başnedime'ye verdiği heyecan dolu güzellik karşısında öyle şaşırdı, öyle gözleri kamaştı ki, ömründe ilk olarak erkekçe davrandı. Emirden de ileri giden bir hareketle Marki'yi gönderdi, Düşes'e olan sevgisini tam da usulüne uygun bir biçimde bildirmeye başla-

dı. Bunu çok önceden hazırlamıştı besbelli; sözlerinde oldukça mantıklı taraflar vardı çünkü.

"Durumumun gereği olarak, sizinle evlenmek gibi üstün bir mutluluğa erişemeyeceğime göre, bütün kutsal şeyler üzerine yemin ederim ki, siz bana yazılı olarak izin vermedikçe evlenmeyeceğim hiçbir zaman," dedi. "Sizi çok akıllı, çok sevimli bir adam olan Başbakan'la evlenmekten alıkoyduğumu çok iyi biliyorum. Ama o elli altı yaşında, bense daha yirmi iki yaşımdayım. Sevgiyle ilgili olmayan birtakım çıkarlardan söz edersem size hakaret etmiş, reddetmenize hak kazanmış olurum sanıyorum. Ne var ki, sarayımda paraya önem veren herkes, Kont'un size karşı gösterdiği sevgiden hayranlıkla söz ediyor. Varını yoğunu elinize bırakmış. Bu bakımdan, onun gibi davranabilirsem kendimi çok mutlu sayacağım. Servetimi siz benden daha iyi kullanırsınız. Bakanlarımın her yıl saray başkâhyasına teslim ettikleri parayı da bildiğiniz gibi harcarsınız. Öyle ki, Sayın Düşes, benim her ay harcayabileceğim paranın tutarı hakkında siz karar vereceksiniz."

Düşes bütün bu ayrıntıları pek uzun buluyordu. Fabrizio'nun karşılaştığı tehlikeler yüreğini parçalamaktaydı.

"Haberiniz yok, Prens Hazretleri," dedi. "Şu anda kalenizde Fabrizio'yu zehirliyorlar! Kurtarın onu! Bütün söylediklerinize inanıyorum."

Bu cümle pek beceriksizce düzenlenmişti. Bu bir tek zehir sözü üzerine, ahlak sahibi Prens'in bu söyleşi sırasında gösterdiği bütün açık yüreklilikle bütün iyi niyet bir anda yok oluverdi. Düşes de bu beceriksizliğin farkına iş işten geçtikten sonra vardı, umutsuzluğu arttı; oysa umutsuzluğun daha da artabileceğini hiç sanmıyordu. "Zehirden söz etmeseydim Fabrizio'yu serbest bırakacaktı," diye düşündü. "Vah zavallı Fabrizio'm, yaptı-

ğım aptallıklarla senin yüreğini benim dağlamam varmış yazgında demek!"

Prens'e yine aynı ateşli sevgi sözlerini söyletebilmek için çok uğraşmak, çok şuhluk göstermek zorunda kaldı. Prens pek ürkmüştü, yalnız aklı konuşuyordu. Ruhu önce zehir düşüncesinden, sonra da birincisi ne denli korkunçsa ikincisi de o denli can sıkıcı olan şu düşünceden ötürü buz kesilmişti: "Ülkemde adam zehirleniyor, bana söylenmeden yapılıyor bu! Rassi Avrupa'nın gözünde onurumu lekelemek istiyor demek! Gelecek ay Paris gazetelerinde neler okuyacağım kim bilir!" Bu çok utangaç delikanlının ruhu birden susarken, aklı da başka bir düşünceye ulaştı.

"Sevgili Düşes!" dedi. "Size ne kadar bağlı olduğumu bilirsiniz. Zehre ilişkin korkunç düşüncelerinizin aslı olmadığına inanmak isterim. Yine de düşündürüyor bunlar beni. Size karşı duymakta olduğum sevgiyi bir an için unutturuyor bana, ki ömrümde duyduğum tek sevgidir bu. Nazik olmadığımın farkındayım. Çok sevdalı bir çocuktan başka şey değilim ama ne olursa olsun, deneyin beni."

Prens bunları söylerken epeyce ateşlenmişti.

Düşes, "Fabrizio'yu kurtarın, her sözünüze inanırım!" dedi. "Bir anne ruhunun delice korkularına kapılıyorum besbelli, ama kaleye hemen birini gönderip onu getirtin, yüzünü göreyim. Hâlâ yaşıyorsa, saraydan Kent Cezaevi'ne yollayın onu. Gerekli görürseniz yargılanıncaya dek, aylarca kalsın orada."

Düşes, Prens'in bu çok basit şeye tek sözle "olur" diyecek yerde düşünceli bir tavır takındığını görünce üzüldü. Delikanlı kıpkırmızı olmuştu. Düşes'e bakıyor, sonra gözlerini yere indiriyor, yanakları sararıyordu. Sırası değilken ortaya atılan zehir düşüncesi zihninde babasına, ya da II. Philippe'e yaraşan bir fikir uyandırmıştı, ama açıklamaya cesaret edemiyordu.

En sonunda, kendini zorlarcasına, hiç de sevimli olmayan bir sesle, "Bakın Hanımefendi," dedi, "siz beni bir çocuk gibi küçümsüyorsunuz, sevimsiz bir yaratık da sayıyorsunuz üstelik. Korkunç bir şey söyleyeceğim... Bunu size beslediğim derin, gerçek sevgi hemen şimdi getirdi aklıma. Zehre zerrece inanmış olsaydım, çoktan harekete geçerdim. Görevim bunu benim için bir yasa hükmüne koymaktadır. Dileğinizi zorlu bir hevesten ibaret görüyorum. İzin verirseniz söyleyeyim, bunun kapsamını pek kavrayamıyorum belki. Bakanlarıma danışmadan harekete geçmemi istiyorsunuz. Bense topu topu üç aydır saltanat sürüyorum. Her zamanki davranışımın çok dışında bir iş yapmamı istiyorsunuz. Doğrusunu söyleyeyim, bu davranışımı çok yerinde buluyorum ben. Şu anda burada mutlak hükümdar olan sizsiniz Hanımefendi, benim için her şey demek olan gönül bağı bakımından umutlar veriyorsunuz bana. Şu var ki bir kuruntu olan bu zehir hikâyesi, bu kâbus yok olup gidince, varlığım sizi rahatsız edecek, gözünüzden düşeceğim, hanımefendi. Sizden yemin etmenizi isterim. Fabrizio size sağ salim getirilecek olursa, üç ay içinde sevgimin isteyeceği her şeyi sizden elde edeceğime yemin edin, Hanımefendi. Ömrünüzün bir saatini bana ayırırsanız ömrüm boyunca mutlu kılarsınız beni, tümüyle benim olursunuz."

O sırada sarayın saati ikiyi çaldı. Düşes içinden, "Eyvah! Belki de iş işten geçti!" diye düşündü. Şaşkın bakışlarla, "Yemin ediyorum!" diye bağırdı.

Prens hemen başka bir adam oluverdi. Emir subaylarının odasının bulunduğu koridorun öbür ucuna doğru koştu, "General Fontana!" dedi. "Doludizgin kaleye koşun, Monsenyör del Dongo'nun tutuklu bulunduğu odaya elinizden geldiği kadar çabuk çıkın, onu bana getirin. Yirmi dakikaya kadar onunla konuşmam gerek... hatta

mümkünse on beş dakikaya kadar." Düşes de Prens'in peşinden gitmişti.

"Ah General!" dedi. "Bir dakikalık zamanın hayatım üzerinde etkisi olabilir. Yalan olsa gerek! Bana verilen bir raporda Fabrizio'nun zehirleneceği bildiriliyor. Korkuyorum. Sesinizi ona işittirecek noktaya varır varmaz, yemek yememesi için seslenin. Yemeğine el sürmüşse kusturun onu. Benim böyle istediğimi söyleyin, gerekirse zor kullanın. Sizin hemen arkanızdan geleceğimi de söyleyin. Hayatım boyunca da size minnet besleyeceğime inanın."

"Sayın Düşes, atım eyerlidir, iyi bir binici olduğumu da söylerler. Doludizgin yola çıkıyorum, kaleye de sizden sekiz dakika önce ulaşmış olacağım."

Prens, "Ben de bu sekiz dakikanın dördünü isteyeceğim sizden, Hanımefendi," dedi.

Emir Subayı gözden kaybolmuştu, ata binmekten başka becerisi olmayan bir adamdı. Daha o kapıyı kapar kapamaz, Prens, mert bir kişi tavrı takınarak, Düşes'in elini kavradı, tutkulu bir sesle, "Kiliseye kadar gelin benimle lütfen, Hanımefendi," dedi.

Düşes ömründe ilk kez şaşalamıştı. Hiçbir şey söylemeden, onun ardından yürüdü. Kilise binanın öbür ucundaydı. Koşa koşa, büyük koridorun bir ucundan öbür ucuna gittiler. Kiliseye girince, Prens diz çöktü; mihrabın önünde olduğu kadar Düşes'in önünde de diz çökmüş oluyordu. Gene tutkulu bir sesle, "Yemininizi yineleyin!" dedi. "Dürüstçe davransaydınız, şu uğursuz prens unvanı da bana zararlı olmasaydı, şimdi yeminle borçlu olduğunuz şeyi bana acıdığınız için bağışlardınız."

"Fabrizio'yu zehirlenmemiş görecek olursam, bir haftaya kadar hayatta kalırsa siz de onu Başpiskopos Landriani'nin, ileride yerine geçmek üzere yardımcılığına atarsanız, onurumu, kadınlık gururumu, her şeyimi ayaklar altına alır, sizin olurum."

Prens utangaç bir kaygının sevgiyle karıştığı pek hoş bir tavırla, "Evet ama sevgili dostum," dedi, "ne olduğunu anlayamadığım bir engelin çıkmasından korkuyorum, bu da, mutluluğumu yok edebilir. Ölürüm bu yüzden. Ya Başpiskopos işleri yıllar yılı sürüncemede bırakan o ruhani nedenlerden birini karşıma çıkarıverirse durumum ne olur? Çok büyük bir iyi niyetle davranıyorum, görüyorsunuz. Oyun etmeye kalkışmayın bana sakın!"

"Hayır. İçten söylüyorum. Fabrizio kurtulursa, siz de bütün kudretinizi kullanarak onu ileride başpiskopos olmak üzere yardımcılığa atarsanız, onurumu ayaklar altına alır, sizin olurum. Yalnız, siz de söz verin; Başpiskopos'un bir haftaya kadar sunacağı bir atama önerisinin altına "uygun görülmüştür" sözlerini yazacaksınız."

Prens kendinden geçmiş, mutluluktan kıpkırmızı olmuştu, "Size altı imzalı boş bir kâğıt vereyim, hem benim üzerimde, hem de ülkemde hüküm sürün," dedi. İkinci bir yemin istedi. Öylesine heyecanlıydı ki, kendisi için çok olağan bir durum olan utangaçlığını unutuyordu. Baş başa oldukları bu saray kilisesinde Düşes'e alçak sesle öyle şeyler söyledi ki, bunlar üç gün önce söylenmiş olsa, Düşes onun hakkındaki düşüncesini değiştirirdi. Şu var ki, Fabrizio'nun içinde bulunduğu tehlikenin uyandırdığı umutsuzluk, yerini kendisinden zorla koparılmış olan yeminin uyandırdığı dehşet duygusuna bırakmıştı.

Düşes yaptığı işlerden altüst olmuştu. Söylediği sözlerin korkunç acılığını daha duymuyordu. Çünkü, "General Fontana kaleye vaktinde yetişebilecek mi acaba?" diye düşünüyor, bütün dikkatini bunu öğrenmek için harcıyordu. Bu çocuğun çılgınca aşk sözlerinden kurtulmak, konuyu biraz değiştirmek için, Parmalı ressam Francesco Mazzola'nın bu kilisenin büyük mihrabında bulunan ünlü bir tablosunu övdü.

Prens, "İzin verin de bu tabloyu size göndereyim," dedi.

Düşes, "Kabul ediyorum," dedi. "Yalnız, izin verin de Fabrizio'yu karşılamaya koşayım."

Telaşlı bir tavırla arabacısına atları dörtnala sürmesini söyledi. Kaleyi kuşatan hendeğin köprüsü üzerinde, yaya olarak dışarıya çıkmakta olan General Fontana ile Fabrizio'ya rastladı.

"Yemek yedin mi?"

"Hayır! Bir mucize oldu bu!"

Düşes, Fabrizio'nun boynuna sarıldı, sonra bayıldı. Bu baygınlık bir saat sürdü; önce hayatından, sonra aklından yana çevresine kaygı verdi.

Kale Komutanı Fabio Conti, General Fontana'yı görünce, öfkeden sapsarı olmuştu. Prens'in buyruğunu yerine getirmek için öylesine yavaş davranmıştı ki, General Fontana en sonunda kızmıştı; Düşes'in Prens'e başgözdelik edeceğini tahmin etmeye başlıyordu. Kale Komutanı Fabrizio'nun hastalığını iki üç gün sürdürmek niyetindeydi, "Bir saray adamı olan General, bu küstah herifi, kaçışından ötürü benim öcümü alan acılar içinde kıvranırken görecek," diye düşünüyordu.

Fabio Conti pek düşünceli bir halde Farnese Burcu'nun ilk katındaki karakol odasına girdi. Oradaki askerleri de hemen dışarıya çıkardı. Hazırlanmakta olan sahneyi kimsenin görmesini istemiyordu. Beş dakika sonra Fabrizio'nun konuştuğunu duydu; onu, dipdiri, çevik bir halde, General Fontana'ya cezaevinin nasıl bir yer olduğunu anlatırken gördü, şaşkınlıktan donakaldı. Çekip gitti.

Fabrizio, Prens'le yaptığı görüşmede, tam bir centilmen gibi davrandı. Her şeyden önce, olur olmaz şeylerden korkan bir çocuk tavrı takınmamaya büyük özen gösterdi. Prens ona iyicil bir tavırla, "Nasılsınız?" diye

sorunca, "Açlıktan ölüyorum, Prens Hazretleri," dedi. "Çok şükür, ne kahvaltı ettim, ne de yemek yedim!"

Prens'e teşekkür etmek onuruna erdikten sonra Kent Cezaevi'ne gitmeden Başpiskopos'u görmek için de izin istedi. Prens, zehir işinin yalnızca Düşes'in hayalinde yer etmiş bir kuruntudan ibaret olmadığı kafasına dank edince sapsarı kesilmişti. Bu acı düşünceye dalmış olduğundan, Fabrizio'nun Başpiskopos'u görme isteğine önce karşılık vermedi. Sonra bu dalgınlığının üstünü kapatmak için kendini çok şirin göstermeye çalışma zorunluluğunu duydu.

"Yalnız başınıza çıkın, efendim!" dedi. "Başkentimin sokaklarında yanınızda hiçbir muhafız olmadan dolaşın. Saat ona on bire doğru cezaevine gidersiniz, orada da umarım ki uzun süre kalmazsınız."

Prens, ömrünün en dikkate değer günü olan o büyük günün ertesinde, küçük bir Napoléon sanıyordu kendini. Bu büyük adamın, sarayındaki güzel kadınların birçoğundan iltifat gördüğünü okumuştu. Gönül işlerindeki başarısıyla bir kere Napoléon olduktan sonra, kurşunlar karşısında da Napoléon olduğunu hatırladı. Düşes'e karşı sert davrandığı için yüreği hâlâ heyecan içindeydi. Güç bir iş yapmış olmanın bilinci on beş gün bambaşka bir adam haline soktu onu. Mertçe düşüncelere ilgi gösterdi, az çok mertçe davrandı.

Rassi'nin kontluk belgesi, bir aydır masasının üstünde duruyordu. O gün bu belgeyi yakarak işe başladı. General Fabio Conti'yi görevinden uzaklaştırdı, onun yerine geçen Albay Lange'den de zehir işinin içyüzünün ne olduğunu sordu. Lange mert bir Leh askeriydi; Fabrizio del Dongo'nun yemeğine zehir konulmak istendiğini söyledi, gardiyanları korkuttu. Yalnız bu işi yapabilmek için, çok kimseye sırrı açmak gerekiyormuş. Akşam yemeği için daha esaslı önlemler alınmış. General Fontana

gelmeseymiş Monsenyör del Dongo çoktan ölmüş olacakmış.

Prens şaşakaldı. Yalnız, gerçekten çok sevdalı olduğu için, şöyle düşünerek kendini avuttu: "Del Dongo'nun canını kurtardım, Düşes de bana verdiği sözü tutmamazlık edemeyecektir." Sonra başka bir şey düşündü: "Görevim benim sandığımdan daha da güç. Herkes Düşes'in çok akıllı olduğunu kabul ediyor. Bu bakımdan siyasetim gönlümle anlaşmış durumda. Düşes, başbakanım olmayı kabul etse, Tanrı'nın bir lütfu olur bu benim için."

Akşam, öğrendiği birtakım gizli korkunç işler yüzünden öylesine öfkeliydi ki, bu oyunda bir rol almak istemedi. Düşes'e, "Gönlümde saltanat sürdüğünüz gibi ülkemde de saltanat sürmek isteseniz çok sevinirim," dedi. "İlk olarak bugün ne işler gördüğümü anlatayım size." Rassi'nin kontluk belgesini yakışını, Lange'nin atanışını, zehirleme işine ilişkin olarak verdiği raporu, daha başka şeyleri, hepsini olduğu gibi anlattı. "Saltanat sürmek için pek deneyimsiz görüyorum kendimi," dedi. "Kont, alaylarıyla, küçük düşürüyor beni. Kurul toplantısında bile eğleniyor benimle. Herkesin içinde söylediği sözleri işitseniz, inanmazsınız. Ben çocukmuşum, dilediği gibi parmağında oynatıyormuş beni. Prensim ama bu, insan olmama engel değil. Bu gibi şeyler de canını sıkıyor insanın. Kont Mosca'nın anlatabileceği masalların gerçeğe aykırı olduklarını göstermek için tehlikeli bir dalavereci olan o Rassi'yi bakanlığa getirmemi istediler. General Conti de onu hâlâ öyle sözü geçer sanıyor ki, yeğeninizi zehirlemeye kendisini itenin o mu, Markiz Raversi mi olduğunu açıklamaya cesaret edemiyor. En kestirmesi, General Fabio Conti'yi mahkemeye vereyim, diyorum. Zehirleme girişiminden suçlu mu, değil mi, yargıçlar ortaya çıkarırlar."

"Evet ama Sayın Prens, yargıçlarınız var mı?"

Prens şaşırarak, "Nasıl?" diye sordu.

"Bilgili hukukçularınız var, sokaklarda ağırbaşlı bir tavırla yürüyorlar. Bunlar sarayınızda üstün durumda olan partinin hoşuna gidecek biçimde karar vereceklerdir."

Genç Prens alınmıştı, kavrayışlılığından çok toyluğunu gösteren birtakım sözler söylediği sırada Düşes şöyle düşünüyordu: "Conti'nin onuruna leke sürülmesine göz yummak işime gelir mi acaba? Kesinlikle, hayır! O zaman kızının yavan, dürüst bir adam olan Marki Crescenzi'yle evlenmesi olanaksızlaşır çünkü."

Bu konuda Düşes ile Prens arasında bitmek bilmeyen bir konuşma geçti. Prens'in hayranlıktan gözleri kamaştı. Clelia Conti'nin Marki Crescenzi'yle evlenmesinin onuruna, Fabio Conti'yi adam zehirlemeye kalkıştığından ötürü bağışladı, bağışlayışının tek koşulunun bu olduğunu da kendisine öfkeyle söyledi. Yalnız, Düşes'in öğüdü üzerine, kızının evleneceği güne dek sürgüne yolladı onu. Düşes, Fabrizio'yu artık aşkla sevmediğini sanıyordu ama Clelia Conti'nin Marki'yle evlenmesini yine de çok istiyordu. Bu da Fabrizio'nun zihnini kurcalayan bu ilginin yavaş yavaş geçip gittiğini görmek gibi belirsiz bir umuttan ileri geliyordu.

Prens mutluluktan yerinde duramıyordu. O akşam Bakan Rassi'yi gürültülü bir biçimde işinden uzaklaştırmak istiyordu.

Düşes gülerek, "Napoléon'un bir sözü vardır, bilir misiniz?" dedi. "'Yüksek yerde duran, herkesçe görülen bir adam hiçbir zaman şiddetli hareketler yapmaya kalkışmamalıdır.' Neyse, artık geç oldu, işleri yarına bırakalım."

Kont'a danışmak için vakit kazanmak istiyordu. Ona akşam Prens'le bütün konuştuklarını harfi harfine anlattı. Bununla birlikte, hayatını zehirleyen o verdiği söze Prens'in sık sık yaptığı dokundurmalardan hiç söz etmedi. Kendisinin çok gerekli hale geldiğini düşünerek

öylesine böbürleniyordu ki, Prens'e şunları söyleyerek işi sonu gelmez bir biçimde başından savabileceğini umuyordu: "Beni bu alçaltıcı işe boyun eğmeye zorlamak zalimliğini gösterirseniz sizi hiçbir zaman affetmem, hemen ertesi gün de ülkenizden çıkar giderim."

Düşes, Rassi'nin geleceği hakkında da Kont'a danışınca, o çok bilgece davrandı. "General Fabio Conti'yle Piemonte'de geziye gittiler," dedi.

Fabrizio'nun davasında beklenmedik bir güçlükle karşılaştılar. Yargıçlar daha ilk oturumda, hem de oybirliğiyle onu temize çıkarmak istiyorlardı. Davanın en azından bir hafta sürmesi, yargıçların da bütün tanıkları dinlemek zahmetine katlanmaları için, Kont'un tehdit yoluna başvurması gerekti. "Bu adamlar böyledir işte!" diyordu.

Fabrizio, temize çıktığının ertesi günü, iyi yürekli Başpiskopos Landriani'nin başyardımcılığı görevine başladı. Prens yine o gün Fabrizio'nun ileride başpiskopos olmak üzere vekilliğe atanması için gereken belgeleri imzaladı, iki ay geçmeden de Fabrizio bu işin başına geldi.

Yeğeninin ağırbaşlı tavrından dolayı herkes Düşes'i kutluyordu, ama aslında Fabrizio umutsuzluk içindeydi. Kurtulduğunun ertesi günü General Fabio Conti işinden uzaklaştırılıp sürgüne gönderilmiş, Düşes'in yıldızıysa pek parlamıştı. Clelia da, yalnız kalınca, halası Kontes Contarini'nin evine sığınmıştı. Kontes çok yaşlı, çok zengin bir kadındı, işi gücü kendi sağlık durumuyla uğraşmaktı. Clelia, Fabrizio'yu görebiliyordu, ama onun eski bağlarını bilen, şimdiki davranışlarını da gören bir kimse, sevgilisinin karşılaştığı tehlikelerle birlikte ona karşı olan sevgisinin de son bulduğunu düşünebilirdi. Fabrizio yalnız Contarini Konağı'nın önünden –göze batmayacak biçimde– sık sık geçmekle kalmıyordu; uzun uğraşılardan sonra, birinci katın pencerelerine bakan küçük bir

daire de kiralamıştı. Bir seferinde Clelia, bir dinî alayın geçişini seyretmek için rastgele pencereye çıkmış, çok korkmuş gibi hemen içeriye çekilmişti. Fabrizio'yu görmüştü; çok yoksul bir işçi gibi karalar giymişti. Tıpkı Farnese Burcu'ndaki hücresinde olduğu gibi, bu külüstür evin cam yerine yağlı kâğıtlar takılı penceresinden ona bakıyordu. Fabrizio, Clelia'nın, babası gözden düştü diye kendisinden kaçtığına inanabilmeyi pek isterdi. Bu gözden düşüşü, kamuoyu Düşes'ten biliyordu çünkü. Fabrizio ise bunun bir başka nedeni bulunduğunu çok iyi biliyor, kederini de hiçbir şey gideremiyordu.

Ne temize çıkması, ne yüksek bir göreve atanması –ki ömründe ilk kez geliyordu böyle bir işin başına–, ne toplum içindeki seçkin durumu, ne de bütün kilise adamlarının, ruhanî bölgedeki bütün dinine bağlı kimselerin kendisine her zaman gösterdikleri saygı, onu duygulandırıyordu. Sanseverina Konağı'ndaki güzel dairesi ne sığmaz olmuştu artık. Düşes, konağının ikinci katının tümü ile birinci kattaki iki güzel salonu ona bırakmak zorunda kaldı. Fabrizio da buna çok sevindi. Bütün bu salonlar, genç Başpiskopos Vekili'ne saygılarını sunmak için sıra bekleyen kimselerle doluydu. Fabrizio'nun ileride Başpiskopos'un yerine geçmesi koşulu, ülkede şaşırtıcı bir etki yaratmıştı. Şimdi herkes, yaradılışındaki bütün bu sağlam erdemlerden ötürü, Fabrizio'yu göklere çıkarıyordu. Eskiden ise, zavallı, budala saray dalkavukları onun bu yönlerini pek ayıplamışlardı.

Fabrizio, çevresinde korkunç gardiyanlarla, canı her an tehlikede olduğu için hep korku duyarak, Farnese Burcu'ndaki ahşap hücresinde geçirdiği günlerdekinden daha az mutluydu şimdi. Herkes kendisine saygı gösteriyordu, görkemli bir dairede oturuyordu, emrinde on uşak vardı; ama bütün bunlar onun için bir anlam ifade etmiyordu. Bu durumu görmek kendisi için bü-

yük bir ders oldu. Annesi ile kız kardeşi Düşes V. onu bu parlak yaşayışı içinde görmek için Parma'ya gelmişlerdi. Derin bir üzüntü içinde olduğunu görünce şaşırdılar. Şimdi kadınların en gerçekçisi haline gelmiş olan Markiz del Dongo bu yüzden pek telaşlandı. Farnese Burcu'ndayken oğluna etkisini yavaş yavaş gösteren bir zehir verdiklerini sandı. Çok saygılı olmasına karşın, bu olağanüstü üzüntünün nedenini sormak zorunluluğunu duydu. Fabrizio da ancak gözyaşlarıyla karşılık verebildi ona.

Parlak görevinin sonucu olan bir sürü üstünlükler ile çıkarlar, onu öfkelendirmekten başka etki yaratmıyordu üzerinde. Ağabeyi –ruhu en bayağı bencillikle çürümüş bu kibirli adam– kendisine –neredeyse resmî mektup havasında– bir kutlama mektubu göndermişti. Mektuba 50 bin franklık bir havale de ekliydi. Yeni Marki, "Bu parayla adına yakışan atlar ile bir de araba alırsın," diyordu. Fabrizio bu paraya dokunmadan, pek mutlu bir evlilik yapmamış olan küçük kız kardeşine gönderdi.

Valserra del Dongo ailesinin soy kütüğünü eskiden Parma Başpiskoposu Fabrizio, Latince olarak yayınlamıştı. Kont Mosca bunun güzel bir çevirisini yaptırdı. Karşısında Latince metinle birlikte, çok güzel bir biçimde bastırdı. Resimler Paris'te yapılma çok güzel bir taşbasmasıyla kopya edilmişti. Düşes eski Başpiskopos'un resminin karşısına Fabrizio'nun da güzel bir resmi konulsun istemişti. Bu çeviri, Fabrizio'nun ilk tutukluluk zamanında hazırladığı bir yapıt diye yayımlandı. Ne var ki, kahramanımızın bütün duyguları, insanlar için çok doğal bir şey olan övünme duygusu bile sönmüştü. Kendisine mal edilen bu yapıtın tek bir sayfasını bile okumaya tenezzül etmedi. Toplum içindeki durumu dolayısıyla, Prens'e bu yapıttan, çok göz alıcı bir biçimde ciltlenmiş bir tanesini sunması gerekti. Prens de, korkunç bir ölüm-

le göz göze gelmiş olmasının bir karşılığını verme zorunluluğunu duyarak, Fabrizio'ya yanına her zaman girebilme yetkisini verdi ki bu yetki, sahibine, "Ekselans" unvanını kazandırıyordu.

XXVI

Fabrizio Contarini Konağı'nın karşısındaki dairesinin penceresine yağlı kâğıdın yerine cam taktırmıştı. Derin üzüntüsünden biraz olsun sıyrılabildiği anlar, bu camın ardına gizlenerek geçirdikleriydi. Bilindiği gibi Clelia, Contarini Konağı'na sığınmış bulunuyordu. Fabrizio kaleden çıkalı beri onu ancak birkaç kez görmüştü. O zaman, pek belirli bir değişikliğin farkına varmış, bunu da kötü bir belirti olarak değerlendirmişti. İşlediği günahtan sonra, Clelia'nın yüzüne gerçekten dikkate değer, soylu, ciddi bir anlatım gelmişti. Gören otuzunda sanırdı. Bu inanılmaz değişiklikte Fabrizio kesin bir kararın belirtilerini sezdi, "Günün her saatinde, Meryem Ana'ya verdiği sözü tutacağına, benim yüzümü hiçbir zaman görmeyeceğine ant içiyor," diye düşünüyordu.

Clelia'nın mutsuzluğunu ancak biraz sezebiliyordu. Genç kız, babasının fena halde gözden düştüğünü ama kendisinin Marki Crescenzi'yle evleneceği gün Parma'ya dönüp sarayda görünebileceğini biliyordu (Oysa General için böyle bir yaşantı olanaksızdı). Babasına mektup yazdı, bu evliliği istediğini bildirdi. General o sırada Torino'ya sığınmıştı, kederden hasta gibiydi. Yalnız, doğrusunu söylemek gerekirse, bu önemli kararın tepkisi sonucunda Clelia on yıl daha yaşlanmıştı.

Fabrizio'nun evinin pencerelerinin Contarini Konağı'yla karşı karşıya olduğunu Clelia çok iyi anlamıştı ama onu ancak bir kez görmek felaketine uğramıştı. Bir baş gölgesi ya da Fabrizio'yu andıran bir erkek bedeni görür görmez hemen gözlerini yumuveriyordu. Aşırı dindarlığı, Meryem Ana'nın yardımına olan güveni, bundan böyle tek dayanağıydı. Babasına saygı duymamanın üzüntüsü içindeydi. Kocası olacak adamın kişiliğini çok yavan, kibar çevrelerin duygu, düşünce biçimine uygun buluyordu. Son olarak da hiçbir zaman yüzünü görmemesi gereken, yine de kendisi üzerinde birtakım haklara sahip bulunan bir erkeği taparcasına seviyordu. Bütün bu mutsuzlukların bir araya gelişini tam anlamıyla felaket sayıyordu, itiraf edelim ki haklıydı da. Evlendikten sonra gidip Parma'dan iki yüz fersah uzakta oturması gerekecekti.

Fabrizio, kızın çok alçakgönüllü olduğunu biliyordu. Ortaya çıkarsa dedikoduya yol açabilecek her olağanüstü harekete onun kesin olarak canının sıkılacağının da farkındaydı. Bununla birlikte, duyduğu aşırı üzüntü, Clelia'nın sürekli olarak kendini görmezden gelmesi sabrını tüketti; Clelia'nın halası Kontes Contarini'nin hizmetçilerinden ikisini elde etmeye kalkıştı. Bir gün ortalık kararırken, taşralı bir burjuva kılığına girerek, konağın kapısını çaldı. Önceden anlaştığı uşaklardan biri onu orada bekliyordu. "Torino'dan geliyorum, Bayan Clelia'ya babasından mektup getirdim," dedi. Uşak bu haberi içeriye iletti, onu da konağın birinci katındaki uçsuz bucaksız bir salona götürdü. Fabrizio, hayatının en kaygılı anlarını burada geçirdi belki. Clelia onu kabul etmeyecek olursa artık huzura kavuşma umudu diye bir şey kalmayacaktı. "Yeni görevimin bana ağır gelen, sıkıcı zorunluluklarına bir son vermek için kiliseyi kötü bir papazdan kurtarır, gidip takma ad altında bir manastıra sığınırım,"

diye düşünüyordu. En sonunda uşak dönüp geldi, Bayan Clelia'nın kendisini kabul edeceğini haber verdi. Kahramanımızın cesareti büsbütün yok oldu. İkinci katın merdivenini çıkarken, korkudan az daha yuvarlanıyordu.

Clelia üzerinde tek bir mumun yandığı küçük bir masanın önüne oturmuştu. Değiştirdiği kılığı altında Fabrizio'yu tanır tanımaz kaçıp gitti, salonun ta dibinde saklandı.

"Benim esenliğimi bu kadarcık düşünüyorsunuz demek!" diye haykırdı. Ellerini yüzüne kapamıştı. "Oysa, biliyorsunuz, babamın zehirleme olayı yüzünden az kalsın öleceği sırada ben sizin yüzünüzü bir daha hiç görmeyeceğim diye Meryem Ana adına ant içmiştim. Bu andı yalnız ömrümün en mutsuz günü olan, sizi ölümden kurtarmayı vicdan borcu saydığım o gün bozdum. Zor kullanarak yapılan, hiç kuşkusuz suç olan bir yorumdan ötürü sizi dinlemeye razı oluşum bile fazla."

Bu son sözler Fabrizio'yu öylesine şaşırttı ki, ancak aradan birkaç saniye geçtikten sonra sevinebildi. Çok zorlu bir öfkeyle karşılaşacağını, Clelia'nın kaçıp gideceğini sanmıştı. En sonunda, kendini toparladı, yanan tek mumu söndürdü. Salonun dibindeki bir kanepenin ardına sığınmış olan genç kıza doğru ilerlerken zangır zangır titriyordu. Clelia'nın elini öperse onu incitip incitmeyeceğini bilemiyordu. Clelia da sevgiyle tir tir titremekteydi. Onun kolları arasına atıldı.

"Gelmekte ne kadar geciktin, sevgili Fabrizio!" dedi. "Kısacık bir an konuşabileceğim seninle. Büyük bir günah işliyorum kuşkusuz. Seni bir daha hiç görmemeye ant içerken, seninle hiç konuşmayacağıma da yemin etmiş oluyordum. Ama nasıl oldu da zavallı babamın beslemiş olduğu öç alma düşüncesini bu kadar acımasızca izleyebildin? Senin kaçışını kolaylaştırmak için az kalsın zehirlenen o olacaktı çünkü. Seni kurtarmak için temiz

adımı tehlikeye soktum, hatırım için olsun bir şeyler yapmalı değil miydin? Kutsal rahiplik mesleğine iyiden iyiye bağlanmış bulunuyorsun şimdi. O iğrenç Marki'yi başımdan def etmek çaresini bulsam bile benimle evlenemezsin artık. Sonra, dinî geçidin yapıldığı o akşam, beni güpegündüz görmeye kalkışarak Meryem Ana'ya ettiğim yemini böyle göz göre göre çiğneyişime yol açmaya nasıl cesaret ettin?"

Fabrizio şaşkınlıktan, mutluluktan kendinden geçmişti, onu kolları arasında sıkıyordu.

Birbirlerine söylenecek birçok sözle başlayan bu konuşma, öyle kolay kolay bitecek gibi değildi. Fabrizio Clelia'nın babasının sürgüne gönderilişinin içyüzünü açıkça anlattı ona.

"Düşes bu işe hiç karışmış değil," dedi. "Çünkü zehirleme düşüncesinin General'den çıkmış olacağına hiçbir zaman inanmadı. Bu işin Kont Mosca'yı görevinden etmek isteyen Raversi takımının parlak fikri olduğunu biliyordu hep."

Fabrizio'nun uzun uzun anlattığı bu tarihsel gerçek Clelia'yı pek sevindirdi. Genç kız Fabrizio'yla ile ilgili bir kimseye karşı nefret duymak zorunda kaldığı için çok üzülüyordu. Şimdiyse Düşes'i kıskanç bir gözle görmüyordu artık.

O akşamın verdiği mutluluk ancak birkaç gün sürdü. İyi yürekli Don Cesare, Torino'dan geldi. Tam bir dürüstlük içinde olan yüreğinde bulduğu cesaretle, Düşes'in huzuruna çıktı. Bildireceği sırrı, kimseye açıklamayacağına ondan söz aldıktan sonra şunları söyledi:

"Kardeşim, yersiz bir gurura kapılarak yanlış yol tutmuş; Fabrizio'nun kaçışıyla kendisine meydan okunduğunu, halkın gözünde onurunun beş paralık olduğunu sanmış; bu yüzden de öç almayı kurmuş."

Don Cesare konuşmaya başlayalı iki dakika bile ol-

mamıştı ki, davasını kazanmış bulunuyordu. Böyle bir şeye alışık olmayan Düşes onun tam dürüstlüğünün etkisi altında kalmıştı. Bir yenilik olduğu için, bu durum Düşes'in hoşuna gitti:

"Siz General'in kızı ile Marki Crescenzi'nin evlenmelerini hızlandırın, ben de size söz veriyorum, General'in sanki geziye çıkmış da geri geliyormuş gibi karşılanması için elimden gelen her şeyi yapacağım," dedi. "Yemeğe çağıracağım onu. Nasıl, sevindiniz mi? İlk anlarda soğuk bir hava esecek elbette, kale komutanlığına yeniden atanmasını istemekte General'in hiç acele etmemesi gerekecek. Yalnız, bilirsiniz ki ben Marki'yi severim, onun kayınpederine karşı da hınç besleyecek değilim."

Don Cesare bu sözlerden güç alarak yeğeni Clelia'ya gitti. "Baban umutsuzluktan hastalandı, hayatı senin elinde, birkaç ay var ki hiçbir sarayda görünmüş değil," dedi.

Clelia gidip babasını görmek istedi. General, takma bir ad altında, Torino yakınındaki bir köye sığınmıştı. Parma Sarayı'nın, mahkemeye verilmesi, kendisinin geri verilmesini Torino Sarayı'ndan isteyeceğini sanmıştı çünkü. Clelia babasını hasta, neredeyse delirmiş bir halde buldu. Hemen o akşam da Fabrizio'ya kesin bir ayrılık mektubu yazdı. Fabrizio da tıpkı sevgilisi gibi bir yaradılıştaydı. Bu mektubu alınca, Parma'dan on fersah uzaktaki dağlarda bulunan Velleja Manastırı'na gidip dünyadan elini eteğini çekti. Clelia on sayfalık bir mektup yazmış, "Sen razı olmadıkça Marki'yle hiçbir zaman evlenmeyeceğime yemin etmiştim. Şimdi senin buna razı olmanı istiyorum," diyordu. Fabrizio da razı olduğunu Velleja'dan, çok temiz arkadaşlık duygularıyla dolu bir mektupla, ona bildirdi.

Clelia, içindeki dostane havaya kızdığı bu mektubu alınca, evleneceği günü kendisi saptadı. Yortulara rastla-

yışı bu evliliğin görkemini daha da artırdı, o kış Parma Sarayı bu düğünün parıltısıyla ışıldadı.

V. Ranuce-Ernesto aslında cimriydi ama delice âşıktı, Düşes'i de sarayına bağlayacağını umuyordu. Annesine yüklü bir para verdi, bunu kabul etmesini, eğlenceler düzenlemesini rica etti. Başnedime de zenginliklerin böyle artışından çok güzel yararlanmanın yolunu buldu. O kış Parma'da yapılan eğlenceler ile şenlikler, Milano sarayının, iyiliği uzun zaman unutulmamış olan İtalya Kralı Naibi o sevimli Prens Eugène'in güzel günlerini hatırlattı.

Başpiskopos Vekili olarak yüklendiği görevler, Fabrizio'nun Parma'ya dönmesini gerektirmişti. Koruyucusu olan Monsenyör Landriani de onu Başpiskoposluk'ta kendisine ayırttığı ufak bir dairede oturmaya zorlamıştı. Fabrizio dine ilişkin birtakım nedenler dolayısıyla bu küçük dairede dünyadan elini eteğini çekmiş bir halde yaşamaya devam edeceğini bildirdi, yanında tek bir uşakla, gidip oraya kapandı. Bu yüzden, saraydaki o parlak eğlencelerin hiçbirine katılmadı; böylece Parma'da da, ileride başına geçeceği ruhanî bölgede de kutsal bir din adamı olarak büyük bir ün kazandı. Sırf derin umutsuzluk üzüntüsünün esinlediği bu dünyadan elini eteğini çekişin beklenmedik bir etkisi oldu. Onu hep sevmiş, kendisine vekil yapmayı düşünmüş olan iyi yürekli Başpiskopos Landriani, delikanlıya karşı biraz kıskançlık duydu. İtalya'da âdet olduğu üzere Başpiskopos, saraydaki bütün eğlencelere gitmesi gerektiğine haklı olarak inanmış bulunuyordu. Bu gibi eğlencelere gittiği zaman da, kilisenin koroya ayrılan bölümünde giydiğine az çok benzeyen büyük tören elbisesini giyiyordu. Sarayın sütunlu salonunda toplanan yüzlerce görevli ayağa kalkıyor, onun kendilerini kutsamasını istiyorlardı. O da, 'lütfen' durarak, onları kutsuyordu. İşte bu heybetli sessizlik

anlarından birinde, Monsenyör Landriani bir sesin, "Başpiskoposumuz baloya gidiyor, Monsenyör del Dongo ise odasından çıkmıyor," dediğini duydu.

O andan başlayarak da Fabrizio'nun Başpiskoposluk'ta kazanmış olduğu sonsuz saygınlık sona erdi ama, o, kendi çabasıyla yükselebiliyordu artık. Sırf Clelia'nın evlenmesinin kendisinde uyandırdığı umutsuzluktan ileri gelen bu davranışı, herkes sade, yüce bir dindarlığın sonucu saydı. Dindar kadınlar, satırlarının arasında en çılgınca gururun kendisini gösterdiği, Fabrizio'nun ailesinin soy kütüğü çevirisini, ahlak öğütleri veren bir kitap gibi okumaya başladılar. Kitapçılar Fabrizio'nun taşbasması bir resmini bastırdılar, birkaç gün içinde hepsi kapışılıverdi. Özellikle de halktan kimseler kapıştılar bunu. Resmi hazırlayan hakkâk, bilgisizliği yüzünden, Fabrizio'nun portresinin çevresini ancak piskopos portrelerinde bulunabilen, bir Başpiskopos Vekili'nin hak iddia edemeyeceği birçok süsler bezemişti. Başpiskopos bu portrelerden birini gördü, çok derin bir öfkeye kapıldı. Fabrizio'yu çağırtarak çok sert sözler söyledi, kapıldığı derin hırs yüzünden ara sıra birtakım kaba deyimler de sarf etti. Fabrizio, tahmin edileceği gibi, böyle bir durumda, Fénelon'un davranışını benimsemek için hiçbir çaba harcamak zorunda kalmadı. Başpiskopos'u alabildiğine alçakgönüllülükle, saygıyla dinledi. O sözlerini bitirince, soy kütüğü çevirisinin bütün öyküsünü anlattı. Bunun, ilk hapse girişinde, Kont Mosca'nın emriyle yapıldığını söyledi. Çeviri toplum hayatının gereklerinden olarak yayımlanmıştı. Kendi durumunda olan bir kimse için de biraz yakışıksız görünmüştü. Portreye gelince; birinci baskıyla olduğu gibi ikincisiyle de Fabrizio'nun hiçbir ilgisi olmamıştı. Bir köşeye çekildiği sırada kitapçı, bu ikinci baskıdan kendisine yirmi dört tane göndermiş, o da uşağını gönderip bir tane satın aldırtmıştı. Bu sayede

bu portrenin kaça satıldığını öğrenip yirmi dört tanenin karşılığı olarak kitapçıya yüz frank göndermişti.

Bütün bu nedenler, yüreğinde bambaşka üzüntüler bulunan bir kimse tarafından en mantıklı bir biçimde açıklanmakla birlikte, Başpiskopos'un öfkesini taşırdı. Adamcağız Fabrizio'yu iki yüzlülükle suçlamaya kadar vardırdı işi.

Fabrizio içinden, "Halktan kimseler akıllı da olsalar böyledirler işte," diye düşündü.

Bu sırada onun daha önemli bir tasası vardı. Halası kendisine mektup üzerine mektup yazmış, "Mutlaka gel, Sanseverina Konağı'ndaki dairende otur ya da hiç olmazsa ara sıra gel, beni gör," demişti. Fabrizio oraya gidince, Marki Crescenzi'nin evlenişi dolayısıyla düzenlediği parlak eğlencelerin sözünü işiteceğinden emindi. Oysa o bunları duygularını bastıramayıp herkese rezil olmadan dinleyebileceğinden emin değildi.

Evlenme töreni yapıldığı gün, Fabrizio tam bir sessizliğe gömüleli bir hafta oluyordu. Uşağına, ilgili bulunduğu Başpiskoposluk adamlarına, "Sakın benimle konuşmayın!" diye emir vermişti.

Monsenyör Landriani bu yeni tavrı haber alınca Fabrizio'yu her zamankinden çok daha sık yanına çağırtmaya başladı, onunla uzun uzun konuşmak istedi. Birtakım köy papazları Başpiskoposluğun kendi ayrıcalıklarına aykırı davrandığı iddiasındaydılar. Başpiskopos Landriani, Fabrizio'yu onlarla konuşmak zorunda da bıraktı. O da bütün bunları kafasında bambaşka düşünceler bulunan bir adam aldırmazlığıyla karşıladı. "Benim için keşiş olmak daha iyi," diye düşünüyordu. "Velleja kayalıklarında daha az acı duyarım."

Halasını görmeye gitti, ona sarılıp öperken gözyaşlarını tutamadı. Düşes onu çok değişmiş buldu. Aşırı zayıflıktan daha da irileşmiş olan gözleri yuvalarından fır-

layacakmış gibi duruyorlardı. Sırtındaki partal, basit kara papaz cüppesiyle çok cılız, mutsuz bir görünümü vardı. Düşes ilk karşılaşmada onun bu halini görünce öylesine üzüldü ki, kendisi de gözyaşlarını tutamadı. Bir süre sonra, bu yakışıklı delikanlının görünüşündeki bütün bu değişikliğe Clelia'nın evlenişinin yol açtığını anlayınca, içinde sertlik yönünden Başpiskopos'un anlayınca hemen hemen eşit duygular uyandı. Ancak, bunları o daha ustalıkla dizginledi. Marki Crescenzi'nin düzenlediği parlak şenliklerde göze çarpan birtakım hoş ayrıntılardan söz etmek gibi bir katı yüreklilik de gösterdi. Fabrizio karşılık vermiyordu, ama gözleri çırpıntılı bir kasılışla bir an için kapandı, eskisinden daha çok sarardı, ki ilk bakışta bu olanaksız gibi görünürdü. Bu aşırı acı anlarında yüzünün sarılığı yeşile çalan bir renk alıyordu.

Derken, Kont Mosca geldi. Gördüğü, kendisine inanılmaz gibi gelen durum, Fabrizio'nun kendisinde hep uyandırmış olduğu kıskançlık duygusunu sonunda giderdi. Bu kurnaz adam, Fabrizio'da yaşama zevkini biraz olsun yeniden uyandırabilmek için en ince, en ustalıklı sözleri söyledi. Onu her zaman çok beğenmiş, kendisine karşı epey de dostluk beslemişti. Karşısında artık kıskançlığın ağır basmadığı bu dostluk o anda vefalı bir hale geldi sanki. Kont onun uğradığı felaketleri bir bir aklından geçirerek, "Şimdiki durumuna erişmek çok pahalıya mal olmuş ona gerçekten," diye düşünüyordu. Prens'in Düşes'e yolladığı, Parmalı ressam Francesco Mazzola'nın tablosunu gösterme bahanesiyle, Fabrizio'yu bir kenara çekti, "Bak evladım," dedi, "erkek erkeğe konuşalım seninle. Bir iyiliğim dokunabilir mi sana? Seni sorguya çekecek değilim, korkma. Para işine yarar mı, gücün yararı dokunabilir mi sana? Söyle, emrindeyim. Bunları yazıyla bildirmeyi daha uygun buluyorsan, yaz bana."

Fabrizio onu şefkatle öptü, tablodan söz etti. Kont

yine konuşmanın hafif havasına dönerek, "Senin davranışın en ince siyaset başyapıtı," dedi. "Çok güzel bir gelecek hazırlıyorsun kendine. Prens seni sayıyor, halk göklere çıkarıyor. Sırtındaki o partal kara cüppe Monsenyör Landriani'nin uykusunu kaçırıyor. Ben işlerin gidişinden az çok anlarım; yemin edebilirim ki sende gördüğüm tutumu daha da geliştirmek için verecek öğüt bulamıyorum. Yirmi beş yaşındayken toplum içinde attığın ilk adım kusursuzluğa ulaştırıyor seni. Sarayda sözün geçiyor. Senin yaşında eşi görülmeyen bu durumu neye borçlusun, biliyor musun? Şu partal kara cüppeye! Po dolaylarında, ormanın ortasındaki o güzelim tepenin üzerinde, Petrarca'nın eski evi, Düşes ile benim emrimizde. Günün birinde kıskançlığın ufak tefek dırıltılarından bıkacak olursan, Petrarca'nın yerine sen geçmek istersin diye düşündüm; onun ünü seninkini artıracaktır."

Kont, karşısındaki keşiş yüzünde bir gülümseme uyandırmak için kafa yorup durdu ama başaramadı. Bu yüzdeki değişikliği daha belirginleştiren bir şey vardı. Son zamanlara gelinceye kadar Fabrizio'nun yüzünün tek kusuru ara sıra, yersiz olarak, haz, neşe anlatımına bürünmesiydi. Şimdi bu kalmamıştı.

Kont ona gitmeden önce şunu da söylemekten geri durmadı: "Sen dünyadan elini eteğini çekmiş durumdasın, ama önümüzdeki cumartesi günü sarayda görünmezsen bundan anlam çıkaranlar olur. Prenses'in doğum günüdür o gün." Bu sözlerle Fabrizio'nun yüreğine bir hançer saplandı sanki. "Aman Tanrım! Ne işim var benim bu konakta?" diye düşündü. Sarayda kiminle karşılaşabileceğini düşündükçe ürperiyordu. Bu düşünce bütün ötekilerden baskın çıktı. "Tek yol, saraya tam kapıların açılacağı sırada gitmek," diye düşündü.

Gerçekten de Monsenyör del Dongo adı, büyük şölen gecesinde yüksek sesle duyurulan adlardan biri oldu.

Prenses onu son derece kibarca karşıladı. Fabrizio gözlerini duvar saatine dikmişti. Saat, onun bu salona gelişinin tam yirminci dakikasını gösterdiği sırada, o da izin isteyip gitmek üzere ayağa kalkmıştı ki Prens, annesinin yanına geldi. Fabrizio bir iki dakika ona saygılarını sunduktan sonra ustalıklı bir manevrayla kapıya yaklaşırken, Başnedime'nin düzenlemeyi pek iyi becerdiği o önemsiz saray olaylarından bi[illegible]onun aleyhine olarak patlak verdi. Nöbetçi mabeyinci ardından koştu.

"Prens Hazretleri'yle vist oynamak için görevlendirildiniz," dedi.

Parma'da bu, çok büyük bir onurdur, Başpiskopos Vekili'nin toplum içindeki yerinin çok üstündedir. Prens'le vist oynamak Başpiskopos'un kendisi için bile büyük onurdu. Fabrizio, mabeyincinin sözlerini duyunca yüreği burkuldu. Herkesin içinde olay çıkarmaktan pek çekinirken, az kalsın Prens'e gidip birdenbire bir baş dönmesi geldiğini söyleyecekti. Sonra, birtakım sorularla, sağlık dilekleriyle karşılaşabileceğini düşündü ki, bunlar vistten daha çekilmez olacaktı. O gün canı hiç konuşmak istemiyordu.

Neyse ki, Prens'e saygılarını sunmak üzere saraya gelen önemli kişiler arasında papazlıktaki dört küçük aşamanın başrahibi de vardı. Fontanalar, Duvoisinler ayarında çok bilgin bir kimse olan bu keşiş salonun uzak bir köşesinde oturuyordu. Fabrizio, arkası salon kapısına dönük olarak, onun karşısına dikilip ona dinbilimden söz etmeye başladı. Yine de bütün bunlar, Marki ve Markiz Crescenzi'nin geldiklerini bildiren sesin kulaklarına ulaşmasına engel olamadı. Hiç beklemezken, zorlu bir öfke duydu. İçinden, "Borso Valserra olsaydım," diyordu (ilk Sforza'nın[1] generallerinden birisiydi bu), "gidip şu

1. Milano'yu yaklaşık yüz yıl boyunca yönetmiş İtalyan ailesi. (Ç.N.)

şişko Marki'yi bıçaklardım, hem de Clelia'nın bana o mutlu gününde vermiş olduğu kısa saplı hançerle. Böylece de benim bulunduğum bir yere o Markiz'le gelmek küstahlığında nasıl bulunurmuş, gösterirdim ona!"

Yüzü öyle değişmişti ki başrahip, "Rahatsız mısınız yoksa?" diye sordu.

"Dehşetli başım ağrıyor... Bu ışıklar dokunuyor bana... Sırf Prens'le vist oynamakla görevlendirildiğim için burada kaldım."

Başrahip bir burjuvaydı. Bu sözler üzerine öylesine şaşırdı ki, ne yapacağını bilemedi, başladı Fabrizio'ya selamlar vermeye. Öte yandan, Fabrizio da ondan daha heyecanlı bir durumda bulunduğundan, garip bir ağız kalabalığıyla konuşmaya başladı. Arkasında derin bir sessizliğin başladığını seziyordu, ama dönüp bakmak istemiyordu. Birdenbire bir nota sehpasına bir keman yayıyla vuruldu. Bir müzik parçasının başlangıç bölümü çalındı, ünlü Bayan P., Cimarosa'nın, eskiden pek tanınmış olan *Quelle pupille tenere!* adlı şarkısını okudu.

Fabrizio ilk ölçülerde kendini tuttu ama az sonra öfkesi geçti, ağlamak geldi içinden. "Aman Tanrım! Ne gülünç sahne! Hem de sırtımda bu cüppe varken!" diye düşündü. Kendinden söz etmenin daha akıllıca olacağını düşündü. Başpapaza da, "Bu aşırı baş ağrıları, bu geceki gibi dikine gidersem, sonunda ağlama nöbetleri veriyor," dedi. "Bu da benim durumumda olan bir kimse hakkında dedikodu yapılmasına yol açabilir. Onun için, sizden rica ederim efendimiz, yüzünüze bakarak ağlayayım, siz de pek önem vermeyin buna."

Başpapaz, "Catanzara ilindeki rahibimizde de bu rahatsızlığın tıpkısı var," dedi. Sonra alçak sesle başladı bitmez tükenmez bir öykü anlatmaya.

O kent papazının akşam yemeklerinin ayrıntılarına kadar gelip dayanan öyküsünün gülünçlüğü, Fabrizio'nun

da uzun süreden beri ilk kez gülümsemesine yol açtı. Prenses eski parçalardan hoşlandığı için Bayan P. Gianbatista Pergolese'nin bir parçasını çok duygulu, çok güzel bir yorumla söylüyordu. Fabrizio'nun üç adım ötesinde hafif bir gürültü oldu. Eğlencenin başından beri ilk kez başını çevirip baktı. Döşemenin üzerinde bu hafif gıcırtıyı çıkaran koltukta Markiz Crescenzi oturuyordu. Yaşlarla dolu gözleriyle Fabrizio'nun gözlerinin ta içine baktı. Fabrizio'nun gözleri de onunkilerden hiç aşağı kalmıyordu. Markiz başını eğdi. Fabrizio birkaç saniye daha ona bakmaya devam etti. Elmaslarla dolu bir başla karşı karşıyaydı. Yalnız, bakışlarından öfkeli bir küçümseme okunuyordu. Sonra içinden, "Bir daha gözüm görmesin seni!" diye söylendi, başpapaza, "Benim rahatsızlık yine başlıyor, hem eskisinden çok zorlu," dedi.

Gerçekten de yarım saati aşkın bir süre sessizce ağladı. İtalya'da bir gelenek vardır; ne zaman Mozart'ın bir yapıtı çalınsa kuşa benzetilir. Neyse ki ünlü bestecinin bir senfonisi imdada yetişti de Fabrizio'nun gözyaşlarının dinmesine yardım etti.

Fabrizio kendini tuttu, Markiz Clelia Crescenzi'den yana dönüp bakmadı. Bayan P. yine şarkı söyledi, Fabrizio'nun gözyaşlarıyla yatışan ruhu tam bir huzura kavuştu. O zaman hayat başka türlü göründü gözüne. İçinden, "Onu daha ilk anlarda hemen unutabilmek iddiasında mıyım? Olabilecek mi bu benim için?" dedi, sonra şu sonuca vardı: "İki aydır olduğumdan daha mutsuz olabilir miyim? Çektiğim acıyı başka hiçbir şey artıramayacaksa onu görme zevkine niçin karşı durmalı? Ettiği yeminleri unutmuş, uçarı bir kadın olmuş. Bütün kadınlar öyle değil mi zaten? Ama Tanrısal bir güzelliği olduğunu da kim yadsıyabilir? Öyle güzel gözleri var ki, kendimden geçiriyor beni, oysa kendimi zorlayıp adları çok güzele çıkmış kadınlara bakıyorum hep. Gönlümü kap-

tırmama niçin engel olayım? Hiç değilse bir an için rahat etmiş olurum."

İnsanları az çok tanırdı, ama tutkular konusunda hiçbir deneyimi yoktu. Olsaydı, kendini kaptıracağı bu bir anlık zevk yüzünden, Clelia'yı unutmak için iki aydır harcadığı bütün çabaların boşa gideceğini düşünürdü.

Zavallı kadıncağız bu eğlenceye kocasının zoruyla gelmişti. Sağlık durumunu bahane ederek hiç olmazsa yarım saat sonra kalkıp gitmek istiyordu ama kocası, "Birçok araba daha yeni gelirken bizim gitmek için arabamızı kapının önüne getirtmemiz çok yakışıksız olur," dedi. "Prenses'in düzenlediği bu şöleni beğenmediğimiz anlamına bile çekilebilir. Onur şövalyesi olarak ben, herkes gidinceye dek salonda, onun emrinde kalmalıyım. Adamlarına emir verebilir, verecektir de mutlaka. O kadar ihmalcidir ki bunlar! Daha şövalye bile olmamış sıradan birisinin bu onuru benim elimden kapmasını mı istiyorsunuz?"

Clelia boyun eğdi. Fabrizio'yu görmemişti. Onun bu eğlenceye gelmeyeceğini de umuyordu. Yalnız, konser başlayacağı sırada, Prenses hanımların oturmalarına izin verince, Clelia, bu gibi işlerde hiç atik davranmadığı için, Prenses'in yanındaki en iyi yerleri başkalarına kaptırdı, gidip salonun ta arkalarında, Fabrizio'nun sığındığı uzak köşede bir koltuk aramak zorunda kaldı. Koltuğun yanına gelince, bakışları başpapazın böyle bir yerde göze garip görünen kılığına takıldı. Onunla konuşmakta olan basit kara cüppeli, ince yapılı erkek önce gözüne çarpmadı. Bununla birlikte, gizli bir gücün itişiyle gözlerini bu ötekinden ayıramıyordu. "Burada herkes üniforma ya da gösterişli, süslü püslü elbiseler giymiş, böylesine yalın, karalar giymiş bu delikanlı kim olabilir ki?" diye düşündü. Büyük bir dikkatle bakıyordu. O sırada bir hanım yerine otururken onun koltuğunu biraz kımıldattı. Fa-

brizio başını çevirdi. O kadar değişmişti ki, Clelia tanıyamadı. Önce, "Ona benzeyen biri. Ağabeyi olsa gerek," diye düşündü. "Ama ağabeyi ondan birkaç yaş büyük sanıyorum, bu ise kırkında bir adam." Ağzının bir hareketinden, birdenbire onu tanıdı.

"Ne kadar acı çekmiş zavallı!" diye düşündü. Ettiği yemine saygı göstermek için değil de, duyduğu acıyla ezilerek başını eğdi. Yüreği acıma duygusuyla altüst olmuştu. İnsan dokuz ay hapis yatınca böyle mi olurdu! Ona bakmadı artık; yalnız, bakışlarını iyice ondan yana çevirmeden de bütün yaptıklarını görebiliyordu.

Prens'in oyun masası tahtın birkaç adım ilerisine yerleştirilmişti. Clelia, konserden sonra, Fabrizio'nun oraya yaklaştığını gördü. Böylece, onun kendisinden çok uzakta kaldığını görerek rahat bir soluk aldı.

Ne var ki, Marki Crescenzi eşinin tahttan bu kadar uzakta kaldığını görünce pek canı sıkılmıştı. Prenses'ten üç koltuk ileride oturan bir hanım vardı. Bu hanımın kocası Marki'den ödünç para almıştı. Marki akşamdan beri bu hanımı Markiz'le yer değiştirirse iyi edeceğine inandırmaya çalışıyordu. Kadıncağız buna yanaşmamıştı elbette; bunun üzerine, Marki gidip borçlu kocayı bulmuş, o da gelip karısına işin acıklı içyüzünü anlatmıştı. Sonunda Marki bu yer değiştokuşunu başarmak zevkine ermiş, gidip karısını çağırmıştı.

"Siz de, her zaman pek alçakgönüllüsünüz!" dedi. "Ne var böyle hep yere bakarak yürüyecek? Burada bulunduğu için şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemeyen o burjuva kadınlardan biri sanacaklar sizi, herkes de böylelerini burada görünce şaşıp kalıyor! O Başnedime olacak çılgın kadından da başka şey beklenmez ki zaten! Bir de Jakobenliğin yayılmasını durdurmaktan söz ediyorlar! Düşünün ki kocanız, Prenses'in sarayındaki erkekler arasında birinci derecede bir makamda bulunuyor. Jakoben-

ler sarayı, hatta soyluluğu ortadan kaldırmayı başarsalar bile, kocanız yine bu devletin en zengin adamı olarak kalacaktır. Bu düşünceyi kafanıza yerleştiremiyorsunuz bir türlü!"

Marki'nin karısını oturtmak zevkine erdiği koltuk, Prens'in oyun masasından topu topu altı adımlık mesafedeydi. Clelia, Fabrizio'yu yandan görüyordu; onu çok zayıflamış buldu. Eskiden hiçbir olayda taşı gediğine koymaktan geri durmazken, şimdi yeryüzünde olabilecek her şeye öylesine aldırmaz görünüyordu ki, Clelia şu korkunç sonuca ulaştı. Fabrizio çok değişmişti. Kendisini de unutmuştu. Bu kadar zayıflayışının nedeni de dindarlığı yüzünden tuttuğu oruçların sıkılığından ileri gelmeydi. Clelia'nın bu acı düşüncesini yanında bulunanların konuşmaları da doğruladı. Fabrizio'nun adı herkesin ağzındaydı. Onun eriştiği eşsiz onurun nedeni araştırılıyordu. Bu kadar genç olduğu halde Prens'in oyununa kabul edilsin! Prens'in kozunu ezdiği zaman bile takındığı kibar aldırmazlık, kâğıtlarını mağrur tavırlarla atışı hayranlık uyandırıyordu.

Yaşlı saray dalkavukları, "Olur şey değil," diyorlardı. "Halasının göze girişi, bu gencin başını adamakıllı döndürmüş... Ama Tanrı'ya şükür, uzun sürmeyecek bu. Hükümdarımız böyle üstünlük taslayanlardan hoşlanmaz!" Düşes, Prens'e yaklaştı. Oyun masasından epey uzakta duran saray adamları, Prens'in söylediği sözlerden ancak rastgele birkaçını işitebiliyorlardı. Fabrizio'nun kıpkırmızı kesildiğini fark ettiler. "Böyle kibirli, aldırmaz tavırlar takındığı için halası onun kulağını bükmüş olsa gerek!" diye düşündüler. Oysa Fabrizio, Clelia'nın sesini duymuştu. Prenses, baloya gelenlerin birer birer yanına gittiği sırada onur şövalyesinin eşiyle de konuşmuştu; Clelia onun sözlerine karşılık veriyordu. Fabrizio'ya viste yer değiştirme sırası geldi. Bunun üzerine, Clelia'yla

karşı karşıya geldi, onu seyretmenin mutluluğuna birkaç kez bıraktı kendini. Zavallı Markiz, onun kendisine baktığını seziyor, büsbütün şaşırıyordu. Yeminini birkaç kez unuttu. Fabrizio'nun içinden geçenleri okumak isteğiyle gözlerini onun üzerine dikiyordu.

Prens'in oyunu bitince, hanımlar büfenin bulunduğu salona geçmek üzere ayağa kalktılar. Ortalık biraz karıştı. Fabrizio, Clelia'nın hemen yanına düştü. Hâlâ çok kararlıydı, ama onun süründüğü çok hafif kokuyu tanımıştı. Bu duyu onun kendi kendine verdiği sözlerin hepsini altüst etti. Clelia'ya yaklaştı, alçak sesle, kendi kendine konuşur gibi, Petrarca'nın bir şiirinden iki dizeyi okudu. Bunu, bir ipekli mendilin üzerine basılmış olarak, Maggiore Gölü'nden Clelia'ya yollamıştı:

Herkes mutsuz sanırken ne kadar mutluydum ben!
Şimdi ise kaderim ne kadar da değişti!

Clelia, coşkun bir sevinçle içinden, "Hayır, hiç unutmamış beni," dedi. "Hiç de uçarı değil bu soylu ruhlu insan!"

Hayır, değiştiğimi hiç görmeyeceksiniz,
Ey bana sevmesini öğreten güzel gözler!

Petrarca'nın bu iki dizesini içinden yinelemek cesaretini gösterdi.

Prenses, gece yemeğinden sonra, hemen çekildi. Prens de onu dairesine kadar götürmüştü, kabul salonlarına bir daha dönmedi. Bu haber öğrenilir öğrenilmez herkes birden gitmeye kalkıştı. Salonlarda tam bir kargaşa oldu, Clelia da Fabrizio'nun hemen yakınına düştü. Delikanlının yüzündeki derin mutsuzluk, içinde acıma duygusu uyandırdı. "Geçmişi unutalım," dedi. "Şu dost-

luk anısı sizde kalsın." Yelpazesini Fabrizio'nun alabileceği biçimde tuttu.

Fabrizio'nun gözüne her şey başka türlü gözüktü. Bir anda başka bir insan oluverdi. Hemen ertesi gün de, yeniden insan arasına çıkacağını söyleyerek Sanseverina Konağı'ndaki görkemli dairesine yerleşti. Başpiskopos, "Prens'in onu oyununa kabul ederek gösterdiği yakınlık, bu yeni azizin aklını büsbütün karıştırdı," dedi. Buna kendisi de inandı. Düşes onun Clelia ile anlaşma halinde olduğunu gördü, bu, Prens'e verdiği o uğursuz sözü hatırladıkça duyduğu mutsuzluğu daha da artırdı, ortadan kaybolma kararını pekiştirdi. Herkes onun yaptığı çılgınlığa hayran kaldı. Kazandığı ayrıcalığın uçsuz bucaksız gibi göründüğü sırada saraydan ayrılmak, ha!

Kont, Fabrizio ile Düşes arasında aşk diye bir şey bulunmadığını göreli beri hayatından pek memnundu. Sevgilisine, "Bu yeni Prens erdemin ta kendisi, ama bu çocuk diye söz ettim ben ondan. Beni bağışlayacak mı acaba? Onunla aramı gerçekten düzeltmek için tek yol, gözden uzaklaşmak. Çok sevimli, çok saygılı davranacağım, sonra da hastalanıp izin isteyeceğim. Siz de bana izin vereceksiniz, Fabrizio'nun geleceği sağlama bağlandı çünkü," diyordu. Sonra gülerek, "Ama siz de düşeslik gibi yüksek bir sıfatı çok daha aşağı bir başkasıyla değiştirmek gibi pek büyük bir lütufta bulunacak mısınız bana? Alay olsun diye, buradaki işleri hiç içinden çıkılmaz bir karışıklık içinde bırakıyorum. Çeşitli bakanlıklarımda dört beş tane çalışkan adamım vardı, iki aydan beridir emekliye ayırdım onları, Fransız gazetelerini okuyorlar çünkü. Yerlerine de akıl almayacak derecede aptal kimseleri getirdim. Biz gittikten sonra Prens öyle güçlüklerle karşılaşacak ki, Rassi'nin huyunu, ahlakını hiç sezmezken onu yine işbaşına çağıracağından kuşku duymuyorum. Ben de yazgımı elinde tutan zorbadan tek

bir buyruk bekliyorum. Dostum Rassi'ye çok dostça bir mektup yazarak yakında değerinin yeniden anlaşılacağını kuvvetle umduğumu söyleyeceğim ona," diye sözünü tamamladı.

XXVII

Bu ciddi konuşma Fabrizio'nun Sanseverina Konağı'na dönüşünün ertesi günü oluyordu. Düşes daha Fabrizio'nun bütün davranışlarında kendini açıkça belli eden sevincin etkisi altındaydı. "Bu küçük dindar kız beni aldattı demek, ha?" diyordu. "Sevgilisine üç ay bile dayanamadı."

Mutlu bir sonuca ulaşacağına kesin olarak inanması, çok korkak bir insan olan genç Prens'e sevme cesaretini vermişti. Sanseverina Konağı'nda yapılan yolculuk hazırlıkları kulağına çalındı. Kibar hanımefendilerin namuslarına pek inanmayan Fransız oda uşağı.da ona Düşes'ten yana cesaret verdi. V. Ernesto, Prenses'in de, saraydaki bütün sağduyulu insanların da çok ayıpladıkları bir işe girişmeye kalkıştı. Halk da bunda Düşes'in şaşılacak derecede göze girişinin bir kanıtını gördü.

Prens gidip onu konağında buldu. Düşes'e pek iğrenç görünen ciddi bir tavırla, "Gidiyormuşsunuz!" dedi. "Gidiyormuşsunuz. Bana ihanet edeceksiniz, yeminlerinizi bozacaksınız! Oysa, Fabrizio'nun affını on dakika geciktirmiş olsaydım ölmüş olacaktı. Sonra da siz beni mutsuz edip bırakıyorsunuz! Yeminler etmemiş olsaydınız, sizi şimdi yaptığım gibi sevmeye hiçbir zaman cesaret edemezdim! Onur denen şey yok mu sizde?"

"İyi düşünün, Prensim. Bütün ömrünüz boyunca, şu geçen dört ay gibi mutlu bir döneminiz oldu mu? Hükümdar olarak ününüzle onurunuz –öyle sanıyorum ki–, sevimli erkek olarak da mutluluğunuz hiçbir zaman bu kadar yükselmemiştir. Şöyle bir anlaşma teklif ediyorum size: Kabul etmek lütfunda bulunursanız, korku yüzünden benden zorla alınan bir yemine uyup geçici bir an için sevgiliniz olmayacağım; buna karşılık, ömrümün her anını mutluluğunuzu sağlamaya adayacağım. Dört aydır neysem hep öyle olacağım, dostluğu belki de aşk tamamlayacaktır. Bunun dışında söz veremem."

Prens hayatından pek memnundu. "Peki öyleyse," dedi, "başka bir rol alın, daha da ileri giderek hem bana, hem devletime hükmedin, benim başbakanım olun. Makamımın acı gereklerinin izin verdiği bir evlilik öneriyorum size. Karşımızda bunun bir örneği var; Napoli Kralı, Partana Düşesi'yle evlendi. Bence mümkün olanın en fazlasını öneriyorum, aynı biçimde bir evliliği yani. Artık çocuk olmadığımı, her şeyi düşündüğümü size kanıtlamak için acıklı bir siyasal görüşü de ekleyeceğim. Soyumun son hükümdarı olmayı, benim yerime büyük devletlerin geçtiklerini daha hayattayken görmek gibi bir acıya katlanmayı kendime şart koştuğumu ileri sürecek değilim. Bu çok gerçek sıkıntıları minnetle karşılıyorum; size olan saygımı, sevgimi kanıtlamak için bunlar da ayrı bir fırsat oluyor çünkü."

Düşes bir an bile çekinmedi. Prens canını sıkıyordu, Kont ise çok sevimli görünüyordu ona. Dünyada ondan üstün tutulacak tek bir erkek vardı. Kont'a kendisi egemendi zaten. Prens ise makamının gereklerine boyun eğeceği için, Düşes üzerinde az çok egemenlik kuracaktı. Sonra da Prens kendisinden yüz çevirebilir, metresler tutabilirdi. Aradaki yaş farkı, birkaç yıl sonra, bu açıdan hak verdirecekti ona.

Canı sıkılabilirdi, bu düşünceyle o an, Düşes kesin kararını vermişti. Bununla birlikte, kibar davranmış olmak için, düşünmek üzere izin istedi.

"Olmaz" deyişini neredeyse sevgi dolu cümlelerle, pek sevimli deyimlerle nasıl dile getirdiğini burada anlatmak çok uzun olur. Prens kızdı, bütün mutluluğunun elinden kaçıp gittiğini görüyordu. Düşes sarayından ayrıldıktan sonra hali ne olacaktı? Reddedilmiş olmak ne küçüklüktü hem! "Bozguna uğradığımı anlatınca, Fransız oda uşağım ne diyecek bana?" diye düşünüyordu.

Düşes, Prens'i yatıştırır gibi oldu; pazarlığı yavaş yavaş gerçek sınırlarına geri getirdi.

"Prens Hazretleri," dedi, "bana korkunç görünen uğursuz bir söz vermiş bulunuyorum. Bu, benim kendimi küçük görmeme de yol açıyor. Yalnız, bu sözü yerine getirmem konusunda bana baskı yapmamak lütfunda bulunursanız, bütün ömrümü sarayınızda geçiririm, bu saray da her zaman bu kış olduğu gibi olur. Bütün zamanımı erkek olarak mutluluğunuzu, hükümdar olarak da ününüzle onurunuzu sağlamaya adarım. Yeminimi tutmam için ayak direrseniz, ömrümün geri kalanını bana zehir etmiş olursunuz, ülkenizden hemen çıkıp giderim, bir daha da buraya dönmem. Namusumu, onurumu kaybettiğim gün sizi göreceğim son gün olacaktır."

Prens, bütün korkak insanlar gibi, inatçıydı. Uzattığı elin reddedilişinden erkeklik, hükümdarlık gururu da incinmiş bulunuyordu. Bu evliliği kabul ettirmek için yenmek zorunda kalacağı, yine de yenmeye kararlı olduğu bütün güçlükleri düşünüyordu.

İkisi de üç saat boyunca aynı düşünceleri, çoğu zaman çok sert sözlerle karışık olarak, karşılıklı yineleyip durdular.

Prens, "Hanımefendi, onursuz bir insan olduğunuza beni inandırmak mı istiyorsunuz?" diye bağırdı. "Gene-

ral Fabio Conti, Fabrizio'yu zehirlemeye kalkıştığı gün ben bu kadar uzun boylu çekinip dursaydım, bugün siz Parma kiliselerinden birinde ona mezar yaptırmakla meşgul olurdunuz."

"Hayır, Parma'da, bu zehirleyiciler ülkesinde değil kesinlikle."

Prens öfkeyle, "Peki öyleyse," dedi, "kalkıp gidin, Sayın Düşes, nefretimi de yanınızda götürün!"

Prens gideceği sırada Düşes alçak sesle, "Peki," dedi. "Akşamın saat onunda hiç tanınmayacak bir kılığa girerek burada bulunun, zararlı bir alışveriş yapacaksınız. Beni de son kez görmüş olacaksınız. Jakobenlerin sözünün geçtiği bu çağda mutlak bir hükümdar ne kadar mutlu olabilirse, sizi o denli mutlu edebilmek için ömrümü adayacaktım oysa. Ben burada bulunup da sarayınızı o her zamanki yavanlığından, kötülüklerinden zorla çekip çıkarmadıkça, ne hale gireceğini de düşünün."

"Siz de Parma tacını reddediyorsunuz, taçtan da üstün bir şeyi reddetmiş oluyorsunuz. Siyaset gereklerine uyarak evlenmiş, sevilmeyen bir prenses olmayacaktınız çünkü. Gönlüm tümüyle sizindir, davranışlarımı da, hükümetimi de kesin olarak elinizde bulunduracaktınız."

"Evet ama, anneniz Prenses de beni bayağı bir entrikacı gibi görüp küçümseyecekti."

"Olsun! Ben de bir aylık bağlayıp onu sürgüne yollardım."

Üç çeyrek saat daha, karşılıklı sert sözler söylediler. İnce ruhlu Prens ne hakkını kullanmaya karar verebiliyor, ne de Düşes'in kalkıp gitmesine gönlü razı oluyordu. Nasıl olursa olsun, elde edilecek ilk başarıdan sonra, kadınların yine geri geleceklerini söylemişlerdi ona.

Düşes öfkelendi, onu kovdu. Prens, saat ona üç kala yine çıkageldi. Tir tir titriyordu, perişan bir durumdaydı. Saat on buçukta da Düşes arabasına biniyor, Bologna yo-

lunu tutuyordu. Prens'in ülkesinin sınırlarından çıkar çıkmaz Kont'a şunları yazdı:

Özveri yapıldı. Bir ay süreyle güler yüz beklemeyin benden. Fabrizio'nun yüzünü de bir daha görmeyeceğim. Sizi Bologna'da bekliyorum, istediğiniz anda da karınız olacağım. Tek bir şey isteyeceğim sizden: Ayrıldığım ülkeye dönmeye hiçbir zaman zorlamayın beni, hiçbir zaman da unutmayın ki yüz elli bin yerine topu topu otuz ya da kırk bin franklık bir geliriniz olacak. Bütün aptallar ağızları bir karış açık, size bakıyorlardı; oysa şimdi, onların bütün aşağılık düşüncelerini anlayacak kadar alçalmayı göze alırsanız saygı göreceksiniz. Bunu kendin istedin, George Dandin![1]

Bir hafta sonra da nikâh töreni Perugia'da, Kont'un dedelerinin mezarları bulunan bir kilisede yapıldı. Prens umutsuzluk içindeydi. Düşes ondan üç dört mektup almış, açmadan başka zarflara koyup geri göndermişti. V. Ernesto, Kont'a çok dolgun bir maaş bağlamış, Fabrizio'ya da kendi nişanının en büyük rütbesini vermişti.

Kont, yeni Kontes Mosca della Rovere'ye şöyle diyordu:

"Ayrıldığımız sırada Prens'in en hoşuma giden davranışı bu oldu. Dünyanın en iyi dostları olarak ayrıldık. Bana bir İspanyol nişanının en büyük rütbesiyle, değerden yana ona eşit elmaslar verdi. 'Size dük unvanı verecektim ama Düşes'i ülkeme geri çağırmak için bir yol olarak elde tutmak istiyorum bunu,' dedi. Onun için size şunu söylemekle görevliyim –Bu da, bir koca için

1. Molière (Türkçede *Kıskanç Herif* adıyla sahnelenmiş, *George Dandin* adıyla kitaplaştırılmış olan) bir güldürüsünde, toplumsal durumu bakımından kendisine üstün bir kadınla evlenen bir adamın –George Dandin'in– başına gelenleri anlatır. Adamcağız boyuna, "Bunu kendin istedin George Dandin, kendin istedin bunu!" diye yineler durur. (Y.N.)

hoş görev doğrusu!– bir aylığına olsun Parma'ya dönmek lütfunda bulunursanız, sizin seçeceğiniz bir ad altında dük olacağım, size de güzel bir çiftlik verilecek."

Düşes tiksintiyle, "Olmaz!" dedi.

Saray balosunda geçen, oldukça kesin görünen olaydan sonra Clelia bir ara paylaşır göründüğü sevgiyi artık hatırlamıyormuş gibi bir tavır takındı. Bu erdemli, dindar kadının ruhunu en zorlu pişmanlık duyguları kaplamıştı. Fabrizio da bunu çok iyi anlıyordu. Kendine vermeye çalıştığı bütün umutlara rağmen, benliğini yine de koyu bir mutsuzluk kaplamıştı. Bununla birlikte, bu kez mutsuzluk onu Clelia'nın evlenişi sırasında olduğu gibi dünyadan elini eteğini çekmeye itmedi.

Kont, yeğeninden, sarayda olup biten her şeyi kendisine bütün ayrıntılarıyla yazmasını rica etmişti. Fabrizio da, ona neler borçlu olduğunu en sonunda anlamaya başlamış, bu görevi dürüst bir insan olarak yerine getirmeye karar vermişti.

Kent halkıyla saray halkı gibi Fabrizio da, dostunun, hem de çok daha büyük yetkilerle, başkanlığa gelmeyi tasarladığından kuşku duymuyordu. Kont'un tahminleri doğru çıkmakta gecikmedi. Kendisinin gidişinden sonra altı hafta bile geçmeden, Rassi Başbakan, Fabrizio Conti de Savaş Bakanı olmuştu. Kont'un hemen hemen boşaltmış olduğu cezaevleri de yeniden doluyordu. Prens bu adamları iktidara geçirerek Düşes'ten öç aldığına inandı. Sevdasından aklı başından gitmiş gibiydi; Kont Mosca'dan da, bir rakip olarak, özellikle nefret ediyordu.

Fabrizio'nun işi pek çoktu. Yetmiş iki yaşında olan Monsenyör Landriani bitkindi, Piskoposluk Konağı'ndan hemen hiç çıkmıyordu, hemen hemen bütün görevlerini yerine getirmek de vekiline düşüyordu.

Markiz Clelia Crescenzi vicdan azabıyla kıvranıyordu, günah çıkarttığı papaz da onu pek korkutuyordu.

Genç Markiz, Fabrizio'nun gözünden kaybolmak için çok iyi bir yol bulmuştu. İlk çocuğunun doğumundan sonra loğusalık dönemini bahane ederek, kendisini konağına hapsetmişti. Yalnız, bu konağın çok geniş bir bahçesi vardı. Fabrizio bu bahçeye girmenin yolunu buldu. Bahçede Clelia'nın çok sevdiği bir yola da, demet demet bağlanmış, pek çok çiçek yerleştirdi. Bu demetler belirli bir düzenle yerleştirilince bir anlam taşıyorlardı. Nitekim Fabrizio da Farnese Burcu'ndaki hapishane hücresinde son günlerini geçirirken, Clelia ona söylemek istediklerini böyle çiçeklerin aracılığıyla anlatmıştı.

Clelia, Fabrizio'nun giriştiği bu işe çok sinirlendi. Ruhu kimi zaman vicdan azabı, kimi zaman da sevgiyle kıvranıyordu. Birkaç ay boyunca bir kez olsun konağının bahçesine inmedi. Oraya bakmaktan bile kaçınıyordu.

Fabrizio, onun kendisinden bir daha dönmemecesine ayrıldığını sanmaya başlıyordu; umutsuzluk da ruhunu yavaş yavaş kaplıyordu. İçinde yaşadığı dünya hiç hoşuna gitmiyordu. Kont'un başbakan olmadıkça yürek huzuruna kavuşamayacağına inanmasaydı, Başpiskoposluk'taki küçük dairesine kapanacaktı. Düşünceleriyle baş başa yaşamaktan, ancak resmî görevlerini yerine getirirken insan sesi duymaktan hoşlanacaktı. "Kont'la Kontes Mosca'nın çıkarları bakımından kimse benim yerimi tutamaz," diye düşünüyordu.

Prens, çok saygılı davranarak, Fabrizio'yu sarayda en ön sırada tutmaya devam ediyordu. Fabrizio da bu lütfu büyük ölçüde kendisine borçlu bulunmaktaydı. Fabrizio, insanların hayatlarını dolduran çeşitli sevgilerle küçük tutkulara gösterdiği aldırmazlıktan ileri gelen büyük çekingenliğiyle, genç Prens'in gururunu okşamıştı; Prens, Fabrizio'nun da halası kadar akıllı olduğunu sık sık söylüyordu. Prens'in saf ruhu bir gerçeği yarı yarıya görüyordu. Yanına yaklaşanların hiçbirinde Fabrizio'nun

gönlündeki eğilimlerle duygular yoktu. Saray adamlarının en bayağısının bile gözünden kaçmayan bir şey vardı. Fabrizio'nun görmekte olduğu saygı hiç de herhangi basit bir piskopos vekilinin gördüğü saygı değildi. Hükümdarların Başpiskopos'a gösterdiği saygıdan da ileri bir şeydi bu. Fabrizio Kont'a şöyle yazmıştı: "Prens akıllılık gösterir de Rassi, Fabio Conti, Zurla gibi bakanlarla benzerlerinin işleri nasıl çorbaya çevirdiklerini anlarsa, onun onurunu pek zedelemeden bir girişimde bulunacak olan doğal aracı ancak ben olabilirim."

Kontes Mosca'ya da şöyle demişti: "Deha sahibi bir insanın ünlü bir hükümdar için söylediği 'bu çocuk' sözü hatırlarda olmasaydı, hükümdar çoktan 'Çabuk buraya dönün de bu ayaktakımından kurtarın beni!' diye bağırırdı. Bugün bile deha sahibi insanın eşi, ne denli ufak olursa olsun, bir girişimde bulunmak tenezzülünü gösterse, Kont büyük bir sevinçle geri çağrılacaktır. Ne var ki, yemişin olgunlaşmasını beklemek isterse daha debdebeli bir biçimde geri dönecektir. Prenses'in salonlarında herkes can sıkıntısından ölüyor. Eğlence namına Rassi'nin çılgınlığından başka şey yok orada, adam kont olalı beri soyluluk delisi haline geldi. Sekiz göbeğe kadar soylu olduklarını kanıtlayamayanların Prenses'in gece eğlencelerine gelmeye kalkışmamaları için kesin emirler verildi. Buyrukta aynen bu deyimler kullanılıyor. Sabah büyük galeriye girmek, Hükümdar sabah ayinine giderken geçeceği yol üzerinde bulunmak yetkisine sahip olan kimseler, bu ayrıcalıktan yararlanmaya devam edecekler ama yeni gelenler sekiz göbeğe dek soylu olduklarını kanıtlamak zorunda bulunacaklar. Bunun üzerine Rassi' nin soylu bir kişi olmadığı anlaşılmış." Anlaşılacağı gibi, böylesi mektuplar postaya verilmiyordu. Kontes Mosca Napoli'den şu karşılığı yazıyordu:

Her perşembe konsere gidiyoruz. Her pazar da toplanıp söyleşiyoruz. Salonlarımızda kalabalıktan iğne atsan yere düşmez. Kont yaptırdığı kazılardan pek memnun. Bu işe ayda bin frank harcıyor. Abruzzia'nın dağ köylerinden işçiler getirtti. Bunların her biri günde yirmi üç meteliğe mal oluyor ona. Gelip bizi görsene! Bununla yirmi keredir ki çağırıyorum seni, nankör adam!

Fabrizio bu isteğe uymaya yanaşmamıştı; her gün Kont'la Kontes'e yazdığı basit mektup bile çekilmez bir angarya gibi geliyordu ona. Markiz'e tek bir söz söylemeden, bir yılın böyle geçip gittiği öğrenilince, onun bu yaptığı bağışlanır. Mektuplaşmak için yaptığı bütün girişimler de kesin olarak reddedilmişti. Görevlerini yerine getirdiği, sarayda bulunduğu zamanların dışında, canından bezdiği için, hiç kimseyle konuşmuyordu. Ahlakının tertemiz oluşuna bu sessizlik de eklenince, herkesten öyle büyük bir saygı görmeye başladı ki, en sonunda, halasının öğütlerini dinlemeye karar verdi. Kontes mektubunda ona şöyle diyordu:

Prens sana öyle büyük bir saygı besliyor ki, yakında gözden düşmeyi bekleyebilirsin. Sana hiç aldırış etmeyecek, onun ardından da saray dalkavuklarının o çekilmez küçümsemeleri gelecek. Bu küçük zorba hükümdarlar, ne denli dürüst olurlarsa olsunlar, moda gibidirler, modayla aynı neden yüzünden boyuna değişiverirler. Bu neden de, can sıkıntısıdır. Hükümdar'ın heveslerine karşı koyacak gücü vaazda bulabilirsin ancak. Hazırlıksız olarak öyle şiirler söyleyiveriyorsun ki! Din üzerinde yarım saat kadar söz söylemeyi dene bir. Başlangıçta aykırı şeyler söyleyeceksin belki ama bilgili, ağzı sıkı bir dinbilimciyi parayla tut, vaazlarında hazır bulunsun, yaptığın yanlışları sana söylesin. Ertesi gün de bunları düzeltirsin.

Karşılık görmeyen bir sevginin insan ruhunda uyandırdığı mutsuzluk, dikkat, hareket isteyen her şeyin korkunç bir angaryaya dönüşmesi gibi bir sonuç yaratır. Yalnız, Fabrizio halkın sevgisini, saygısını kazanacak olursa bunun, günün birinde, halasına da, Kont'a da yararlı olabileceğini düşündü. Devlet işleri insanların ne denli kötü yaratıklar olduklarını ona gösterdikçe, Kont'a olan saygısı artıyordu. Vaaz vermeyi kararlaştırdı, zayıflığıyla eski püskü giyiminin kendisine sağladığı başarı eşsiz oldu. Dinleyiciler sözlerinde derin bir üzüntü çeşnisi seziyorlardı. Yüzünün sevimliliğine, sarayda sahip olduğu büyük saygıya ilişkin olarak anlatılanlara bu da eklenince bütün kadınların gönüllerini fethetti. Kadınlar onun Napoléon ordusunun en kahraman subaylarından biri olduğu söylentisini uydurdular. Bu saçma söylenti çok geçmeden kesin bir gerçeklik oldu. Fabrizio'nun vaaz vereceği kiliselerde herkes kendine yer ayırtıyordu. Yoksullar yer karaborsası yapmak için sabahın beşinde gelip kiliseye yerleşiyorlardı.

Başarı öyle büyük oldu ki, en sonunda Fabrizio'nun aklına bir şey geldi; bu da ruhunda baştan başa değişiklik yaptı. Markiz Clelia Crescenzi, merak yüzünden de olsa, günün birinde vaazlarından birinde hazır bulunabilirdi. Dinleyiciler Fabrizio'nun yeteneğinde birden bir artış görüp hayran kaldılar. Coştuğu zamanlar öyle atakça betimlemeler, benzetmeler yapıyordu ki, en deneyimli söylevcilerin bile tüyleri ürperirdi. Kimi zaman kendinden geçiyor, kendini taşkın esin anlarına kaptırıyor, bütün dinleyicileri hüngür hüngür ağlatıyordu. Ne var ki, iri iri açılan gözleri, kürsüye dönük bunca yüz arasında varlığı kendisi için büyük bir olay yerini tutacak olan yüzü boş yere arayıp duruyordu.

Kendi kendine, "Günün birinde böyle bir mutluluğa erişirsem ya düşer bayılırım ya da dilim tutulur," diyor-

du. Bu sakıncayı önlemek için, sevgi, tutku dolu bir dua düzenlemişti. Bunu da her zaman kürsünün gerisinde bir iskemlenin üzerine koyuyordu. Markiz'in orada oluşu yüzünden söyleyecek tek söz bulamayacak hale gelirse, bu parçayı okumayı tasarlamıştı.

Marki'nin uşaklarından birini parayla satın almıştı; bu uşaktan, Crescenzilerin büyük tiyatrodaki locasının ertesi gün hazırlanması için emir verildiğini öğrendi. Markiz bir yıldır hiçbir oyunu seyretmeye gitmemişti. Bu alışkanlığından vazgeçmesine, çok büyük bir başarı kazanan, salonun da her akşam dolmasını sağlayan bir tenor yol açmıştı. Fabrizio'nun ilk tepkisi çok büyük bir sevinç oldu. "Bütün bir akşam boyunca görebileceğim onu en sonunda! Söylendiğine göre yüzü solgunmuş," diye düşündü. Ruhsal savaşların yarı yarıya donuklaştırdığı renklerle o sevimli yüzün ne hale girmiş olabileceğini gözünün önüne getirmeye çalışıyordu.

Dostu Lodovico, efendisinin "çılgınlığı" dediği bu davranış karşısında çok üzüldü. Büyük zahmetlere katlanarak hemen hemen Markiz'in locasının karşısında, dördüncü sırada bir loca buldu. Fabrizio'nun aklına bir şey geldi, "Onda vaaza gelme düşüncesini uyandırabilirim belki," diyordu. "Hem de onu iyi görebilmek için çok küçük bir kilise seçerim." Öteden beri vaazlarını saat üçte verirdi. Markiz'in tiyatroya gideceği günün sabahında, göreviyle ilgili bir iş yüzünden bütün gün Başpiskoposluk'ta kalmak zorunda olacağı için, bu seferlik vaazını akşamın saat sekiz buçuğunda küçük Santa Maira della Visitazione Kilisesi'nde vereceğini her yana yaydırdı. Bu kilise Crescenzi Konağı'nın bir bölümünün tam karşısındaydı. Lodovico, Fabrizio'nun talimatıyla bu kilisedeki tarikat üyesi rahibelere çok miktarda mum verdi, bunlarla kiliselerini gündüz gibi aydınlatmalarını rica etti. Muhafız kıtalarından tam mevcutlu bir humbaracı bölü-

ğünü satın aldı, hırsızlıkları önlemek için de her mihrabın önüne süngü takmış birer nöbetçi dikildi.

Vaazın saat sekiz buçukta verileceği bildirilmişti, ama daha saat ikide kilise tıklım tıklım dolmuştu. Crescenzi Konağı'nın soylu mimarisinin egemen olduğu ıssız sokakta bu yüzden kopan gürültü göz önüne getirilebilir. Fabrizio, "Merhametli Meryem Anamız şerefine, cömert ruhlu bir kimsenin mutsuz bir kişiye –suçlu bile olsa– beslemesi gereken merhamet üzerine" vaaz vereceğini bildirmişti.

Elinden geldiği kadar büyük bir özenle kılık değiştirerek tiyatroya gitti, kapılar açıldığı sırada, daha hiçbir ışık yanmamışken, locasına girdi. Oyun saat sekize doğru başladı, birkaç dakika sonra da, Fabrizio duymayanın hiçbir zaman bilemeyeceği o büyük sevinci tattı. Crescenzilerin locasının kapısının açıldığını gördü. Biraz sonra Markiz içeriye girdi. Clelia yelpazesini verdiği günden bu yana Fabrizio onu bu kadar yakından görmemişti. Sevinçten soluğu kesilecek sandı. Öyle garip hallere giriyordu ki, "Öleceğim galiba," diye düşündü. "Çok sıkıntılı bir hayatı nasıl da boşuna bitirmek olurdu bu! Locada yere yıkılacağım belki. Kilisede toplanan dinleyiciler gelmediğimi görecekler. Yarın da, bir gün başpiskoposları olacak kişinin Opera'da bir locada kendinden geçtiğini, üstelik üniformalı bir uşak kılığına girmiş olduğunu öğrenecekler! Kazandığım bütün üne paydos! Hoş, ün ne işime yarıyor ki?"

Bununla birlikte, kendini zorladı, dördüncü kattaki locasından çıktı. Üniformasını çıkarıp daha düzgün bir kılığa gireceği yere ulaşmak için birçok güçlükle karşılaştı. Kiliseye ancak saat dokuza doğru ulaşabildi. Çok solgun, bitkin haldeydi. Öyle ki, Başpiskopos Vekili"nin o akşam vaaz veremeyeceği kilisede ağızdan ağıza yayıldı. Fabrizio kilisenin içindeki konuk odasına atmıştı kendi-

ni. Rahibelerin kendisine ne denli yakın bir ilgi gösterdikleri, nasıl üzerine titredikleri kolayca anlaşılır. Çok konuşuyorlardı bu hanımlar. Fabrizio kendisini biraz yalnız bırakmalarını istedi, sonra kürsüye koştu. Emir subaylarından biri saat üçe doğru, "Kilise hınca hınç dolu ama aydınlığı görmek için gelen ayaktakımından insanlar olsa gerek bunlar," haberini vermişti. Fabrizio kürsüye çıkınca iskemlelerde günün son modasına göre giyinmiş gençlerin, çok seçkin kimselerin oturmakta olduklarını gördü, pek sevindi.

Vaazına, özür dilemek için söylediği birkaç sözle başladı; bu sözleri, alçak sesle söylenen hayranlık çığlıklarıyla karşılandı. Sonra, ateşli bir dille, Merhametli Meryem Ana'ya ününe layık saygıyı göstermek için kendisine merhamet beslemesi gereken mutsuz kişiyi anlatmaya koyuldu. O Meryem Ana ki, kendisi de yeryüzünde çok acı çekmişti. Hatip çok heyecanlıydı. Öyle anlar oluyordu ki, bu küçük kilisenin her yanından işitilebilmek için, söylediği sözleri zar zor bir araya getirebiliyordu. Bütün kadınların, çok sayıda erkeğin gözünde o, merhamet gösterilmesi gereken mutsuzun ta kendisiydi, yüzü o denli solgundu çünkü. Söylevinin başında özür dilemek için söylediği sözlerden birkaç dakika sonra onun, her zamanki gibi rahat, dinç olmadığını herkes fark etti. O akşam herkes onu olduğundan daha derin, daha dokunaklı bir üzüntü içinde buluyordu. Bir ara gözlerinin yaşlarla dolu olduğu görüldü. Hemen o anda da dinleyiciler arasında çok gürültülü genel bir hıçkırık yükseldi; öyle ki, vaaz büsbütün kesildi.

Bu kesilişi daha başka on tanesi izledi. Hayranlıktan çığlık koparanlar, hüngür hüngür ağlayanlar vardı. İkide bir, "Ey kutsal Meryem Ana! Ey ulu Tanrı!" gibi bağrışmalar duyuluyordu. Bu seçkin halk topluluğunun heyecanı öylesine yaygın, öylesine önlenemez haldeydi

ki, kimsenin çığlıklar koparmaktan utandığı yoktu. Bu kişiler yanlarında bulunanlara hiç de gülünç görünmüyorlardı.

Vaazın yarısında genellikle verilen ara sırasında Fabrizio'ya bir haber getirdiler: "Tiyatroda tek kimse kalmadı. Yalnız bir hanım locasında oturuyor. Bu da, Markiz Crescenzi." Bu dinlenme anında kilisede birdenbire büyük bir gürültü duyuldu. Cemaatten bazıları, Başpiskopos Vekili'ne bir heykel dikilmesi için para topluyordu. Söylevinin ikinci yarısında Fabrizio'nun kazandığı başarı öyle taşkın, öyle dünyevi nitelikte oldu, Hıristiyanlığa yaraşan boynu bükük lük atılımlarının yerini öylesine dindışı hayranlık çığlıkları aldı ki, Fabrizio kürsüden inmeden önce dinleyicilere azarlama yerine geçen birkaç söz söylemek gereğini duydu. Bunun üzerine herkes garip, ölçülü gibi görünen bir hareketle hep birden dışarı çıktı. Sokağa çıkınca kalabalık onu çılgınca alkışlamaya, "*Viva del Dongo!*"[1] diye bağırmaya başladı.

Fabrizio aceleyle saatine baktı, manastırın içindeki orgun dar geçidini aydınlatan parmaklıklı bir küçük pencereye koştu. Ortaçağ'da yapılmış konakların cephe duvarlarından demirden yapılmış ellerin dışarıya doğru çıktıkları görülür. Sokağı dolduran inanılmayacak kadar büyük, görülmemiş kalabalığa bir nezaket gösterisi olarak, Crescenzi Konağı'nın kapıcısı bu demirden ellere on iki tane kadar meşale yerleştirmişti. Birkaç dakika sonra, çığlıklar kesilmeden çok önce, Fabrizio'nun büyük bir kaygıyla beklemekte olduğu olay geldi çattı. Tiyatrodan dönmekte olan Markiz'in arabası sokakta göründü. Arabacı durmak zorunda kaldı, araba ancak yavaş yavaş ilerleyerek bağrışlar, çağrışlar sayesinde kapıya ulaşabildi.

1. (İt.) "Yaşasın del Dongo!" (Ç.N.)

Gönüllerinde mutsuzluk yatan bütün insanlar gibi, Markiz de dinlediği yüce müzikten duygulanmıştı, ama tiyatro salonunun bomboş kalışının nedenini öğrenince, bu yüzden daha da çok duygulanmıştı. İkinci perdenin ortasında, çok güzel sesli tenor sahnede bulunduğu sırada parterdeki insanlar bile birdenbire yerlerinden kalkmışlar, şanslarını deneyip kiliseye girmeye çalışmak için dışarıya fırlamışlardı. Markiz, kalabalığın, arabasını kapının önünde durdurduğunu görünce hüngür hüngür ağlamaya başladı. "Yaptığım seçimde yanılmamışım!" diye düşündü.

Yalnız, bu denli şaşırtıcı bir vaizi görmeye gitmeyişine akıl erdiremeyen Marki'nin de, bütün aile dostlarının da ısrarlarına asıl bu iç ezikliği anından ötürü kesin olarak karşı koydu. Herkes Fabrizio için, "İtalya'nın en iyi tenoruna bile baskın çıktı!" diyor. Markiz ise, "Onu görürsem mahvoldum demektir!" diye düşünüyordu.

Fabrizio'nun yeteneği sanki her gün daha parlak bir hale geliyordu. Crescenzi Konağı'na çok yakın olan bu küçük kilisede birkaç kez daha vaaz verdi ama boşuna. Clelia'yı hiçbir zaman göremedi. Genç kadın, Fabrizio'yu bahçesinden kovduktan sonra, onun şimdi de ıssız sokağının dinginliğini bozmaya kalkıştığını görünce, sonunda kızdı bile.

Fabrizio kendisini dinleyen kadın yüzleri arasında uzun süredir gözleri ışıl ışıl yanan, çok güzel, esmer küçük bir yüz görüyordu. Vaazın daha sekizinci, onuncu cümlesinde bu eşsiz gözler yaşla doluyordu. Fabrizio kendisi için sıkıcı olan uzun şeyler söylemek zorunda kaldığı zaman bakışlarını, gençliği hoşuna giden bu yüz üzerinde dinlendirmekten zevk duyuyordu. Bu genç kızın adının Anetta Marini olduğunu öğrendi. Anetta Parma'nın en zengin kumaşçısının biricik kızı, mirasçısıydı. Babası birkaç ay önce ölmüştü.

Kumaşçının kızı Anetta Marini'nin adı, çok geçmeden bütün ağızlarda dolaşmaya başladı. Fabrizio'ya çılgınca tutulmuştu. Bu ünlü vaazlar başladığında, Anetta'ya Adalet Bakanı'nın büyük oğlu Giacomo Rassi ile söz kesilmişti. Kız da Giacomo'yu beğenmiyor değildi. Ne var ki Monsenyör Fabrizio'yu daha iki kez dinler dinlemez, artık evlenmek istemediğini söyledi. Bu garip değişikliğin nedeni kendisine sorulunca da, "Bir erkeği çılgınca sevdiğini anlayan namuslu bir kızın başka bir erkekle evlenmesi yakışık almaz," diye karşılık verdi. Ailesi ilkin bu başka erkeğin kim olduğunu araştırdı, bulamadı. Ne var ki, Anetta'nın vaazda döktüğü ateşli gözyaşları işin içyüzünü ortaya çıkardı. Annesiyle, amcaları, dayıları, "Monsenyör del Dongo'yu mu seviyorsun yoksa?" diye sorunca o da gözünü bile kırpmadan, "Mademki gerçeği öğrendiniz, yalan söyleyip kendimi alçaltacak değilim," dedi. "Taparcasına sevdiğim bu adamla evlenmek için hiçbir umudum yok, ama hiç olmazsa *Contino* Rassi'nin gülünç suratını görmek zahmetinden kurtulmuş olurum." Burjuvazinin hiç çekemediği bir adamın oğlunun düştüğü bu gülünç durum iki gün içinde bütün kent halkının ağzında dolaşmaya başladı. Anetta Marini'nin verdiği karşılığı herkes çok hoş buldu, durmadan yineledi. Her yerde olduğu gibi Crescenzi Konağı'nda da bunun sözü edildi.

Clelia böyle bir konuya kendi salonunda değinmekten bucak bucak kaçındı. Yalnız, hizmetçisini sorguya çekti. Ertesi pazar konağın küçük özel kilisesindeki ayinde bulunduktan sonra, hizmetçisini de arabasına aldı, Sinyorina Marini'nin oturduğu semtte ikinci bir ayini dinlemeye gitti. Kentin bütün züppelerini de aynı nedenle orada toplanmış buldu. Kapının yanında ayakta duruyorlardı. Çok geçmeden Markiz, bunlar arasındaki kaynaşmadan, Sinyorina Marini'nin kiliseye girmekte ol-

duğunu anladı. Onu iyice görebileceği bir yere oturdu, dindarlığına karşın, ayine hiç aldırış etmedi. Oldukça kararlı bir tutumu olduğunu düşündü bu burjuva güzelinin. Kendi düşüncesine göre bu tavır birkaç yıldır evli bulunan bir kadına yaraşabilirdi ancak. Ufak tefek olmasına karşın, genç kız çok güzeldi, Lombardiya'da denildiği gibi, gözleri baktıkları nesnelerle konuşuyorlardı sanki. Markiz ayinin sonunu beklemeden gitti.

Crescenzilerin dostları her akşam konağa gelirlerdi. Ertesi gün Anetta Marini'nin yeni bir gülünç davranışını anlattılar. Annesi onun bir çılgınlık yapmasından korktuğu için kendisine çok az harçlık verdiğinden, Anetta o sırada Crescenzi Konağı'nın salonlarını süslemek için Parma'da bulunan ünlü Hayez'e, babasının armağanı olan çok güzel bir elmas yüzüğü götürmüş, "Bunu alın, Monsenyör del Dongo'nun bir portresini yapın bana," demiş. Yalnız, bu resimde Fabrizio'nun rahip kılığında değil de, yalnızca karalar giymiş olarak görünmesini istemiş. Derken, bir gün önce küçük Anetta'nın annesi kızının odasında Fabrizio del Dongo'nun çok güzel bir portresini bulmuş. Portre, Parma'da yirmi yıldır yapılan yaldızlı çerçevelerin en güzelinin içindeymiş. Kadıncağız, şaşırmaktan çok öfkelenmiş bu işe.

XXVIII

Kendimizi olayların gidişine kaptırdığımız için, Parma Sarayı'nda kaynaşan, anlattığımız olaylar hakkında garip yorumlarda bulunan gülünç saray dalkavukları takımını anlatmaya vakit bulamadık. O ülkede üç dört bin frank geliri olan küçük bir soyluyu, siyah çoraplar giymiş olarak, Prens'in sabahki kabul törenlerinde bulunmaya layık kılan, her şeyden önce onun Voltaire'le Rousseau'yu hiç okumamış olmasıdır. Bu koşulu yerine getirmek güç değildir. Sonra da, Hükümdar'ın nezlesinden ya da Saksonya'dan son aldığı maden cevheri dolu sandıktan içtenlikle söz etmek gerektir. Bunu yaptıktan sonra yılda bir gün olsun ayini kaçırmazsanız, yakın dostlarınız arasında iki üç tane de kodaman keşiş varsa, Prens de bütün yıl boyunca ocak ayının birinci gününden on beş gün önce ya da on beş gün sonra sizinle konuşmak lütfunda bulunuyorsa –ki bu, çevrenizde size büyük bir saygınlık kazandırır– vergi tahsildarı, küçük mülklerinizin vergisi olan yılda yüz frangı ödemekte geç bile kalsanız, sizi pek sıkıştırmaya cesaret edemez.

İşte Senyor Gonzo bu tür bir zavallı yaratıktı. Sahibi olduğu ufak tefek birtakım malların dışında, Marki Crescenzi'nin saygınlığına dayanarak kendisine yılda bin beş yüz frank getiren çok iyi bir görev de elde etmişti. Kendi

evinde yemek yiyebilirdi ama bir merakı vardı. Kendisine ara sıra, "Sen sus, Gonzo, aptalın birisin çünkü!" diyen bir kodamanın salonunda bulunduğu zaman rahat eder, mutlu olurdu ancak. Hakkındaki bu yargı, öfkeden ileri gelirdi. Gonzo hemen her zaman o kodamandan daha zekiydi çünkü. Her şey üzerinde, hem de oldukça sevimli biçimde konuşabilirdi. Üstelik, ev sahibinin yüzünün bir buruşması üzerine düşünce değiştirmeye de hazırdı. Doğrusu şu ki, çıkarları açısından pek becerikli olmakla birlikte, kendi düşüncesi diye bir şey yoktu, Prens'in nezle olmadığı zamanlar, bir salona girerken şaşaladığı olurdu.

Parma'da Gonzo'ya ün sağlayan şey yıpranmış bir kara tüyle süslü, üçgen biçimli gösterişli şapkasıydı. Frakla bile giyerdi bu şapkayı. Yalnız, bu tüyü başında olsun, elinde olsun, taşıyış biçimli görülecek şeydi. Ustalık, önem bundaydı. Markiz'in küçük köpeğinin sağlık durumu hakkında gerçek bir kaygıyla bilgi ediniyordu. Crescenzi Konağı'nda yangın çıksa, o güzelim sırmalı diba koltuklarından birini kurtarmak için canını tehlikeye atardı. Oysa, yıllar yılı bu koltuklardan birine bir an için oturmak cesaretini gösterse, siyah ipekliden pantolonuna takılırdı bunlar.

Her akşam Markiz Crescenzi'nin salonuna bu tipten yedi sekiz kişi gelirdi. Daha yerlerine oturur oturmaz, gümüş sırmalarla kaplı, beyazlı sarılı görkemli üniformasıyla, bunun görkemini tamamlayan kırmızı ceketiyle bir uşak gelir, bu zavallı adamların şapkalarıyla bastonlarını alırdı. Arkasından, bir başka uşak, telkâri bir zarf içinde minicik bir fincanla kahve getirirdi. Fransız biçimi gösterişli bir frak giymiş, kılıç takmış bir sofracı da, her yarım saatte bir gelip dondurma ikram ederdi.

Bu hırpani küçük dalkavuklardan yarım saat sonra, yüksek sesle konuşan, tam asker tavırlı beş altı subayın geldiği görülürdü. Bunlar başkomutanın zaferler kazana-

bilmesi için askerin üniformasında bulunması gereken düğmelerin sayısıyla türü üzerinde tartışırlardı hep. Bu salonda bir Fransız gazetesinin sözünü etmek tedbirli bir davranış olmazdı. Çünkü haber –İspanya'da elli özgürlükçünün kurşuna dizilişi gibi– çok hoş da olsa, bunu anlatan kimse yine de bir Fransız gazetesini okumuş olmak gibi bir lekeden kurtulamazdı. Bütün bu adamların ustalığının doruğu, her on yılda bir emekli maaşlarına yüz elli franklık bir zam görmeleriydi. Böylece, Prens köylülerle burjuvalar üzerinde saltanat sürme zevkini soylularla paylaşmış olurdu.

Crescenzilerin salonuna gidip gelenler arasındaki başlıca kişinin çok dürüst bir adam olan Şövalye Foscarini olduğu yadsınamaz bir gerçekti. Dürüstlüğü yüzünden de her yönetim döneminde bir süre hapse girmişti. Tarihte pek seyrek görülen bir olay olarak, Napoléon'un önerdiği tescil yasasını reddeden Milano'daki o ünlü Millet Meclisi'ne üyeydi. Şövalye Foscarini yirmi yıl süreyle Marki'nin annesinin dostu olduktan sonra, evin içinde sözü geçen adam olarak kalmıştı. Her zaman anlatılacak hoş bir öykü bulurdu. Kurnaz bakışlarından hiçbir şey kurtulamazdı. Yüreğinin derinliklerinde kendisini suçlu bulan genç Markiz, onun karşısında titriyordu.

Evin efendisi, Gonzo'ya kaba saba sözler söyler, yılda bir iki kez onu ağlattığı da olurdu. Ne var ki, Gonzo ona düşkün olduğu için, ufak tefek hizmetlerde bulunmaya çalışmak başlıca merakıydı. Çok yoksul olmanın verdiği alışkanlık engel olmasa, ara sıra başarabilirdi de bunu; az buçuk kurnazlıktan, daha çok da utanmazlıktan yoksun değildi çünkü.

Ne tür biri olduğunu öğrendiğimiz bu Gonzo, Markiz'den pek hoşlanmazdı, oysa ömrü boyunca Markiz ona terbiyesizce tek söz söylemiş değildi. Ama ne de olsa Prenses'in onur şövalyesi olan o ünlü Marki Crescenzi'

nin eşiydi, Marki de ayda bir iki kez ona, "Sen sus, Gonzo, aptalın birisin çünkü!" diyordu.

Gonzo şuna dikkat etti: Küçük Anetta Marini üzerine söylenen her söz, Markiz'i daldığı hülyalı, durgun halden bir an için sıyırmaktaydı. Oysa, genç kadın öteden beri saat on biri çalana dek hep böyle kalır, o saatte de çayı demler, orada bulunanların her birine, adlarıyla çağırarak, çay ikram ederdi. Ondan sonra, dairesine çekileceği sırada, bir an için neşelenir gibi olurdu. Ona yergiler okumak için seçilen andı bu.

Çok güzel yergiler yapılır İtalya'da; az çok canlılığı bulunan tek edebiyat türüdür bu. Doğrusu şu ki, sansürden de geçmez. Crescenzi Konağı'nın dalkavukları, yergilerini hep şu sözlerle haber verirler: "Sayın Markiz huzurlarında pek kötü bir şiir okunmasına izin verir mi?" Şiir herkesi güldürüp de iki üç kez yeniden okundu mu, subaylardan biri, "Sayın Güvenlik Bakanı böyle alçakça şeyleri yazanları astırmak işiyle uğraşsa biraz iyi eder!" diye bağırmaktan kendini alamazdı. Burjuvazi bu yergileri açıktan açığa hayranlıkla karşılar, savcıların kâtipleri de bunların örneklerini çıkartıp satarlar.

Gonzo, Markiz'in o kıza karşı gösterdiği merakı görünce, bir milyonluk serveti olan Anettacığın güzelliğinin onun önünde çok övüldüğü, Markiz'in de Anetta'yı kıskandığı gibi bir kanıya kapıldı. Ne var ki, dudaklarından hiç eksik olmayan gülümsemesi, soylu olmayan her şeye tam bir utanmazlık göstermesi dolayısıyla, her yere girip çıkardı; hemen ertesi gün, tüylü şapkasını yalnız yılda bir iki kez, Prens kendisine, "Güle güle Gonzo!" dediği zaman görüldüğü biçimde, böbürlene böbürlene taşıyarak, Markiz'in salonuna girdi. Markiz'i saygıyla selamladıktan sonra kendisine gösterilen koltuğa oturmak için her zamanki gibi uzaklaşmadı. Konukların oluşturduğu halkanın ortasında durarak uluorta, "Monsenyör

del Dongo'nun portresini gördüm," diye bağırdı.

Clelia öyle şaşırdı ki, koltuğunun kenarına tutundu. Fırtınaya göğüs germeye çalıştı ama biraz sonra salondan dışarı kaçmak zorunda kaldı.

Sonuncu dondurmasını bitirmekte olan bir subay, yüksek perdeden çıkıştı: "Azizim Gonzo, densizliğin inanılmaz bir boyuta ulaştı! Napoléon ordusunun en yiğit albaylarından biri olan Başpiskopos Vekili'nin, vaktiyle Markiz'in babasına yaman bir oyun oynadığını, General Conti'nin komutan olduğu kaleden, Steccata'dan (Parma'nın başlıca kilisesi) çıkar gibi çıkıp gittiğini nasıl oluyor da bilmiyorsun?"

"Bilmediğim çok şey var gerçekten, azizim yüzbaşı, bütün gün çam deviren zavallı budalanın biriyim ben."

Tam da İtalyan zevkine uygun olan bu karşılığa herkes, parlak subayın aleyhine olarak güldü, Markiz çok geçmeden salona döndü. Cesaretini ele almıştı. Fabrizio'nun çok güzel olan o portresini kendi gözüyle görmek için de belirsiz bir umut besliyordu. Portreyi yapmış olan ressam Hayez'in yeteneğinden övgüyle söz etti. Farkında olmadan Gonzo'ya sevimli gülümsemeler yolluyor, Gonzo da o subaya kurnaz kurnaz bakıyordu. Evdeki bütün öbür dalkavuklar da bu alaya alışa katıldıklarından subay çekip gitti, ama Gonzo'ya amansız düşman kesildi. Gonzo'nun koltukları kabarmıştı. Akşam gitmek için izin isterken, ertesi gün için yemeğe çağrıldı.

Ertesi gün yemekten sonra hizmetliler dışarıya çıkınca Gonzo, "Size bir haber daha," dedi. "Bizim Başpiskopos Vekili, Anettacığa abayı yakmamış mı!"

Bu denli olağanüstü bir sözü duyunca Clelia'nın yüreğinde kabaran heyecan tahmin edilebilir. Marki'nin bile canı sıkıldı.

"Ama, Gonzo dostum," dedi, "her zamanki gibi sayıklıyorsun yine. Prens Hazretleri'yle on bir kez vist oy-

namak onuruna kavuşan bir kimse hakkında biraz daha saygılı konuşman gerek!"

Gonzo, kendi çapındaki insanlara yaraşan kabalıkla, "Sayın Marki," dedi, "size yemin edebilirim ki, Başpiskopos Vekili, Anettacıkla da bir oyun oynamaya can atıyordur. Ama mademki bu tür ayrıntılar hoşunuza gitmiyor, bu kadarı yeter, ben de yok sayarım onları. Her şeyden önce tatlı Markimin canını sıkmamak isterim ben."

Yemekten sonra Marki biraz uyumaya giderdi, o gün gitmedi. Yalnız, artık Gonzo dilini keserdi de, Anettacıkla ilgili bir söz söylemeden edemezdi. İkide bir bir şeyler anlatmaya başlıyor, bunu da yine Anettacığın aşk hikâyelerinden söz edeceğini Marki'ye umduracak tarzda, hesaplı yapıyordu. Herkesin beklediği sözü tadını çıkara çıkara geciktirmekten ibaret olan o İtalyan muzipliğini çok iyi biliyordu. Marki merakından ölüyordu, Gonzo'yu konuşturmak zorunda kaldı: "Seninle yemek yerken, her zaman yediğimin iki katını yiyorum," dedi. Gonzo anlamadı, ölen Prens'in sevgilisi Markiz Balbi'nin düzenlemekte olduğu çok güzel bir resim galerisini anlatmaya başladı. Üç dört kez de, derin hayranlık taşıyan, ağır bir anlatımla, Hayez'den söz açtı. Marki içinden, "Hah! Sözü Anettacığın ısmarladığı portreye getirecek en sonunda!" diyordu, ama Gonzo buna hiç yanaşmıyordu. Saat beşi çaldı, Marki'nin buna pek canı sıkıldı, çünkü öteden beri uykudan kalktıktan sonra Corso'ya gitmek üzere beş buçukta arabaya binmeye alışmıştı.

Gonzo'ya kaba kaba çıkışarak, "İşte sen böyle budalalıklar yaparsın zaten!" dedi. "Ben Prenses'in onur şövalyesiyim. Corso'ya ondan önce varmama engel olacaksın. Bana verilecek emirleri olabilir. Çabuk ol hadi! Başpiskopos Vekili Monsenyör'ün o sözde aşk hikâyesi neymiş, kısaca anlat bakayım."

Gonzo ise bu öyküyü kendisini yemeğe çağırmış

olan Markiz'e saklamak istiyordu. İstenilen öyküyü birkaç sözcüğe sığdırarak üstünkörü anlattı, Marki de yarı uyur bir halde uyumaya koştu. Gonzo zavallı Markiz'e karşı bambaşka davrandı. Clelia eriştiği yüksek onura karşın, öyle genç, öyle toy kalmıştı ki, Marki'nin Gonzo'ya söylediği kaba sözleri onarma gereği duydu. Gonzo bu başarıya pek sevinmişti, bütün ustalığını kullandı, bitmez tükenmez ayrıntılara girişmeyi bir zevk olduğu kadar bir görev de bildi.

Anetta Marini vaazda kendisi için tutulan yer başına bir altına kadar para veriyormuş. Her zaman teyzelerinden ikisiyle, bir de babasının eski veznedarıyla birlikte geliyormuş. Bir gün önceden ayırttığı bu yerler genel olarak kürsünün hemen hemen karşısındaymış, ama biraz ana mihraptan yanaymış, çünkü Anetta Başpiskopos Vekili'nin sık sık mihraptan yana döndüğüne dikkat etmiş. Yalnız, cemaatin de dikkat ettiği gibi, genç vaizin anlamlı gözleri sık sık çok alımlı, güzel genç kızın yüzüne keyifle takılıp kalıyormuş. Görünüşe göre, hem dikkatle de bakıyormuş, gözlerini onun üzerine diktiği anda sözlerine bilgili bir hava geliyormuş. Kitaplardan, vaazlardan verilen örnekler çoğalıyor, içten gelme atılımlardan eser kalmıyormuş. Hanımlar da, vaaza duydukları ilgi kayboluverdiğinden Anetta'ya bakmaya, onu çekiştirmeye başlıyorlarmış.

Clelia bütün bu garip haberleri üç kez yineletti. Üçüncüsünde pek dalgınlaştı. Tam on dört aydır Fabrizio'yu görmediğini hesaplamıştı. "Fabrizio'yu görmek için değil de, ünlü bir vaizi dinlemek için kilisede bir saat geçirmekte büyük bir kötülük var mı ki?" diye düşünüyordu. "Kürsüden uzak bir yerde otururum, Fabrizio'ya da bir kez içeriye girerken, bir kez de vaazın sonunda bakarım... Hayır, Fabrizio'yu görmeye değil, o şaşırtıcı vaizi dinlemeye gideceğim!" Bütün bu düşünceler arasın-

da, vicdan azapları da duyuyordu. On dört aydır o kadar uslu oturmuştu ki! Sonra, içi rahat etsin diye, şöyle düşündü: "Bu akşam buraya gelecek olan ilk kadın Monsenyör del Dongo'nun vaazını dinlemeye gitmişse, ben de giderim; gitmemişse, ben de gitmem."

Bu kararı verince, Gonzo'ya şu sözleri söyleyerek onu pek sevindirdi:

"Başpiskopos Vekili'nin hangi gün, hangi kilisede vaaz vereceğini öğrenmeye çalışın. Bu akşam gitmeden önce size bir görev veririm belki."

Gonzo Corso'ya gider gitmez, Clelia da konağının bahçesinde hava almaya çıktı. On aydır bahçeye ayak atmadığını aklına getirmedi. Canlıydı, hareketliydi. Yüzüne renk gelmişti. Akşam, salona giren her can sıkıcı insanı gördükçe yüreği heyecanla çarpıyordu. En sonunda, Gonzo'nun geldiğini haber verdiler. O da daha ilk bakışta kendisinin bir hafta süreyle "gerekli adam" haline geleceğini anladı. "Markizimiz Anetta'yı kıskanıyor!" diye düşündü. "Markiz'in başrole, Anettacığın hizmetçi kız, Monsenyör del Dongo'nun da âşık rolüne çıkacağı bir güldürü iyi bir oyun olur, doğrusu! Biletler de iki frank olsa hiç pahalı sayılmaz!" Sevincinden kabına sığamıyordu. O akşamki misafirlik boyunca herkesin sözünü kesti, en yakası açılmadık öyküleri anlattı (bir gün önce bir Fransız gezgininden öğrendiği, ünlü bir oyuncu kadınla Péquigny Markisi'nin öyküsü gibi). Öte yandan, Markiz de yerinde duramıyordu. Salonda dolaşıyor, yandaki galeriye geçiyordu. Marki buraya her biri yirmi bin franktan fazlaya mal olan tablolardan başkasını koydurmamıştı. Bu tabloların o akşam öyle açık bir dilleri vardı ki, Markiz'in yüreğini heyecandan yorgun düşürüyorlardı. Derken, Clelia kapının iki kanadının açıldığını duydu, salona koştu. Markiz Raversi gelmişti. Ne var ki, Clelia ona her zamanki iltifat dolu sözleri

söylerken, sesinin güçlükle çıktığını görüyordu. "Dinlenilmesi moda haline gelen vaize ne dersiniz?" diye sordu. Markiz Raversi işitmeyince bir daha sormak zorunda kaldı.

"Tam da ünlü Kontes Mosca'ya göre bir yeğen, küçük bir entrikacı, diye bakıyorum ben ona. Yalnız, son kez sizin konağın karşısındaki kilisede vaaz verdiği sırada öylesine yüceldi ki, bütün hıncımı bir yana bıraktım. Şimdiye dek dinlediklerim arasında en güzel konuşan adam sayıyorum ben onu."

Clelia mutluluktan titreyerek, "Onun vaazlarından birinde bulundunuz demek?" diye sordu.

Markiz gülerek, "Elbette!" dedi. "Sözlerimi dinlemiyor muydunuz yoksa? Dünyalar bir araya gelse onun vaazını kaçırmam. Söylendiğine göre göğsünden rahatsızmış, artık vaaz vermeyecekmiş."

Markiz çıkar çıkmaz, Clelia Gonzo'yu galeriye çağırdı.

"Bu kadar övülen bu vaizi dinlemeye karar vermiş gibiyim. Ne zaman vaaz verecek?"

"Önümüzdeki pazartesi, üç gün sonra yani. Sizin bu tasarınızı da sezmiş diyesi geliyor insanın, konağınızın karşısındaki kilisede vaaz verecek çünkü."

Her şey konuşulmuş değildi ama konuşmak için Clelia'nın sesi çıkmıyordu artık. Başka hiçbir söz eklemeden galeride beş altı kez dolaştı. Gonzo içinden, "Öç almayı tasarlıyor," dedi. "Cezaevinden kaçacak kadar küstah olabilir mi insan? Hele General Fabio Conti gibi bir yiğidin bekçiliği altında bulunmak gibi bir onura erişirse!" Sonra da ince bir alaycılıkla ekledi: "Acele etmeli. Göğsünden rahatsızmış. Bir yıllık ömrü kalmamış, Dr. Rambo'dan duydum bunu. Kaleden kalleşçe kaçarak işlediği suçtan ötürü Tanrı cezalandırıyor onu."

Clelia galerideki divanın üzerine oturdu, Gonzo'ya

da oturmasını işaret etti. Biraz sonra, ona küçük bir kese verdi. İçine birkaç altın koymuştu.

"Dört kişilik yer ayırtın bana," dedi.

"Bu fakirin de sizin ardınızdan gelmesine izin var mı?"

"Elbette. Beş yer ayırtın. Kürsüye yakın olmaya önem verdiğim yok. Yalnız, Sinyorina Anetta Marini'yi görürsem sevinirim. Çok güzel kız diyorlar onun için."

Vaazın verileceği gün olan o tarihî pazartesiye kadar Clelia yerde mi yaşıyordu, gökte mi, farkında değildi. Herkesin içinde, böyle büyük bir hanımefendinin yanında görünmek Gonzo için çok büyük bir onurdu. Onun için, Fransız biçimi frakını giymiş, kılıcını takmıştı. Dahası var... Konağın yakın oluşundan yararlanarak, Markiz otursun diye kiliseye görkemli bir koltuk göndertti. Burjuvazi çok büyük bir küstahlık saydı bunu. Tam kürsünün karşısına yerleştirilmiş olan bu koltuğu görünce, zavallı Clelia'nın ne hale girdiği kolayca düşünülebilir. Bu kocaman koltuğun bir köşesine sığınmış, başını önüne eğmişti. Öyle utanmıştı ki, Gonzo'nun, kendisini şaşırtan bir utanmazlıkla elini uzatıp gösterdiği Anetta Marini'ye bakmak cesaretini bile bulamadı. Bu dalkavuğun gözünde soylu olmayan kimseler birer hiçten ibaretti.

Fabrizio kürsüde gözüktü. Öyle zayıftı, öyle solgundu, öyle erimişti ki, Clelia'nın gözleri hemencecik yaşlarla doldu. Fabrizio birkaç söz söyledi; sonra sanki sesi birden kesilmiş gibi durdu. Söze yeniden başlamak için boş yere uğraştı. Döndü, yazılı bir kâğıdı eline aldı:

"Kardeşlerim," dedi, "merhametinize çok layık, mutsuz bir kul ancak son nefesinde dinecek olan acılarının bitmesi için Tanrı'ya yalvarmanızı, benim aracılığımla, rica ediyor sizden."

Sonra kâğıttaki yazıları çok yavaş okudu. Sesinin tonu öyleydi ki, daha duanın ortasına gelmeden herkes

ağlıyordu. Gonzo bile. Clelia da hüngür hüngür ağlıyor, "Hiç olmazsa kimse fark etmeyecek beni," diye düşünüyordu.

Fabrizio bir yandan yazılı kâğıdı okurken, dualarını esirgememelerini rica ettiği mutsuz insanın durumuna ilişkin iki üç fikir buldu; çok geçmeden de zihnine daha başka düşünceler de üşüştüler. Dinleyicilere seslenir gibi yapıyordu, ama gerçekte yalnız Markiz'e sesleniyordu. Vaazını her zamankinden biraz daha erken bitirdi. Çünkü ne yaparsa yapsın, gözleri yaşla öylesine doluydu ki, sözlerini anlaşılır biçimde söyleyemiyordu artık. Dikkatle dinleyenler bu vaazı biraz yadırgadılar, ama hazinliği bakımından, hiç değilse bol ışık altında verilen o ünlü vaaza eşit buldular. Clelia'ya gelince; daha Fabrizio'nun okuduğu duanın ilk on satırını duyar duymaz, onu görmeden geçirebildiği on dört ayı korkunç bir suç gibi gördü. Evine dönünce Fabrizio'yu serbestçe düşünebilmek için yatağına girdi, ertesi sabah erkenden de Fabrizio şöyle bir mektup aldı:

Onurunuza güveniliyor. Ağızlarının sıkılığına güvendiğiniz dört yiğit bulun. Yarın gece, Steccata Kilisesi'nin saati on ikiyi çalarken, San Paolo Sokağı'nda, 19 No'lu küçük kapının yakınında bulunun. Saldırıya uğrayabileceğinizi düşünerek, yalnız gelmeyin.

Fabrizio bu tapınılası yazıyı tanıyınca diz çöktü, hüngür hüngür ağlamaya başladı. "En sonunda, on dört ay sekiz gün sonra! Vaazlara paydos!" diye bağırdı.

O gün Fabrizio ile Clelia'nın yüreklerinin nasıl çeşit çeşit çılgınlıklarla çarptıklarını anlatmaya kalkışmak çok uzun sürer. Mektupta gösterilen yer Crescenzi Konağı'nın portakal bahçesinin kapısından başka bir yer değildi. Gündüz de Fabrizio on kez bu kapıyı görmenin yolunu

buldu. Yanına silah aldı, gece yarısından az önce gitti. Tek başına, hızlı adımlarla, kapının yanından geçtiği sırada, çok iyi tanıdığı bir sesin gayet yavaşça, "Gir içeriye, gönlümün sevgilisi!" dediğini duydu.

Usulca içeri girdi, gerçekten de bahçede buldu kendisini; yalnız, kalın demir parmaklıklı, yerden bir metre kadar yukarıda bir pencereyle karşılaştı. Zifiri karanlık vardı. Pencerede hafif bir tıkırtı duymuştu. Parmaklığı eliyle yoklarken, demirlerin arasından çıkan bir el onun elini tuttu, bir çift dudak da bu eli öptü.

Sevdiği bir ses, "Benim!" dedi. "Seni sevdiğimi söylemek, dediğimi yapacak mısın, diye sormak için geldim buraya."

Fabrizio'nun verdiği karşılık, duyduğu sevinçle şaşkınlık tahmin edilebilir. İlk coşkunluk anlarından sonra Clelia, "Yüzünü görmeyeceğim diye Meryem Ana'ya ant içmiştim, biliyorsun," dedi. "Onun için, bu koyu karanlıkta içeriye aldım seni. Şunu iyi bilesin ki, eğer beni gündüz gözüyle yüzüne bakmaya zorlarsan, aramızda her şey biter. Yalnız, her şeyden önce, Anetta Marini'nin karşısında vaaz vermeni istemiyorum. Sonra, sanma ki kiliseye o koltuğu yollamak aptallığını ben yaptım."

"Sevgili meleğim, bundan sonra kimsenin karşısında vaaz verecek değilim artık. Günün birinde seni görürüm umuduyla vaaz veriyordum şimdiye kadar."

"Böyle deme, düşün ki seni görmeme izin yok."

* * *

Burada tek sözcükle bile değinmeden, sözünü etmeden, üç yıllık bir dönemi atlamamıza izin istiyoruz.

Öykümüzün yeniden başladığı dönemde, Kont Mosca, başbakan olarak, her zamankinden daha kudretli bir halde Parma'ya döneli çok olmuştu.

Bu üç yıllık derin mutluluktan sonra Fabrizio'nun ruhu her şeyi değiştiren ani bir sevgi hevesine kapıldı. Clelia'nın bir oğlu olmuştu; bu çok sevimli çocuk iki yaşındaydı. Adı Sandrino idi. Annesi çok seviyordu onu. Çocuk her zaman ya annesinin yanındaydı ya da Marki Crescenzi'nin kucağında. Fabrizio ise, tersine, hemen hiç görmüyordu onu. Yalnız, yavrucak başka bir babayı sevmeye alışsın istemedi. Çocuk kendini bilecek yaşa gelmeden önce onu kaçırmayı tasarladı.

Clelia, sevgilisini göremediği uzun gündüz saatlerinde, Sandrino'nun varlığıyla avunuyordu. Alp Dağları'nın kuzeyinde garip görünecek bir şeyi açıklamak zorundayız. İşlediği suçlara karşın, Clelia ettiği yemine bağlı kalmıştı. Belki hatırlanacağı üzere, Meryem Ana'ya Fabrizio'yu hiçbir zaman görmeyeceğine söz vermişti. Vermiş olduğu söz harfi harfine buydu. Onun için, Fabrizio'yu ancak geceleri içeriye alıyordu, odasında da hiçbir zaman ışık bulunmuyordu.

Evet, Fabrizio'yu her gece içeriye alıyordu. İşin asıl güzel yanı da şuydu: Meraktan, can sıkıntısından kıvranan bir sarayın ortasında, Fabrizio'nun önlemleri öylesine ustalıklı hesaplanmıştı ki, bu gönül macerasından kimse kuşkulanmadı bile. Bu aşk çok zorlu olduğundan, arada geçimsizlik de eksik olmuyordu. Clelia çok kıskançtı, ama hemen her zaman, kavgaların başka bir nedeni vardı. Fabrizio, Clelia ile aynı yerde olmak, onu görmek için bir törende bulunmuştu. O zaman Clelia bir bahane bulup hemen dışarıya çıkmış, sevgilisini de uzun süre kabul etmemişti.

Güzelliğiyle, üstün zekâsıyla dikkati böylesine üzerine çeken bir kadının hiçbir gönül macerasının bulunmayışı Parma Sarayı'nda şaşkınlık uyandırıyordu. Clelia'ya tutulanlar, onun uğrunda çılgınlıklar yapanlar bulundu; Fabrizio da, çoğu zaman kıskandı onu.

İyi yürekli Baspiskopos Landriani öleli çok olmuştu. Fabrizio'nun dindarlığı, örnek ahlakı, güzel konuşması onu unutturmuştu. Ağabeyi ölmüş, ailenin bütün varlığı ona kalmıştı. Bunun üzerine, Parma Başpiskoposluğu'nun yüz bin frangı aşkın gelirini her yıl kendi ruhani bölgesindeki başpiskopos vekilliğiyle papazlara dağıttı.

Fabrizio'nun kendisi için düzenlediği yaşayıştan daha onurlusunu, daha saygıdeğerini, daha yararlısını hayal etmek güç olurdu. Derken, sevginin yol açtığı o uğursuz heves yüzünden her şey altüst oldu.

Bir gece, Clelia'ya, "Ettiğin o yemin yüzünden ben sürekli yalnız yaşamak zorundayım," dedi. "Buna saygı gösteriyorum, ama beni gündüz gözüyle görmek istemediğin için hayatım zehir oluyor. İş görerek oyalanıyorum ancak, ama pek öyle işim de yok. Her günün bitmez tükenmez saatlerini böyle çetin, kasvetli geçirip dururken aklıma bir şey geldi. Altı aydır bana azap verip duruyor, ben de boş yere savaşıyorum onunla. Oğlum hiç sevmeyecek beni. Adımı hiç duyduğu yok. Crescenzi Konağı'nın tatlı görkemi içinde büyüdüğünden, hayal meyal tanıyor beni. Kırk yılda bir onu gördüğüm zaman annesini düşünüyorum. Yüzüne bakamadığım annesinin o melekleri andıran güzelliğini hatırlatıyor. Yüzümü pek ağırbaşlı bulsa gerek. Ağırbaşlı bir yüz demek, çocuklar için asık bir surat demektir."

Clelia, "Peki ama," dedi, "beni korkutan bu sözlerin ucu nereye varacak?"

"Oğlumu yeniden ele geçirmeye. Benimle oturmasını istiyorum. Onu her gün görmek istiyorum. Beni sevmeye alışmasını istiyorum. Ben de onu doya doya sevmek istiyorum. Mademki yeryüzünde eşi olmayan bir mutsuzluk, bunca seven insanın yararlandığı bu mutluluktan beni yoksun bıraktı, ben de ömrümü sevdiğim kimselerle geçiremiyorum, hiç değilse yanımda seni

gönlüme hatırlatan, bir bakıma senin yerini tutan bir varlık bulunsun istiyorum. Zorunlu yalnızlığım sırasında işlerle insanlar yük oluyorlar bana. Biliyorsun ki Barbone tarafından hapse tıkılmak mutluluğuna eriştiğim andan beri yükselme hırsı benim için boş bir söz olageldi hep, senden uzak oldukça beni ezen üzüntü arasında da, ruh duygusu dışındaki her şey gülünç görünüyor bana."

Sevgilisinin üzüntüsü karşısında zavallı Clelia'nın ruhunun nasıl zorlu bir acıyla dolduğu kolayca anlaşılır. Fabrizio'nun az çok haklı olduğunu anladığı için, duyduğu acı daha da derin oldu. Yeminini bozmaya kalkışmayı bile aklından geçirdi. O zaman toplumdan herhangi bir kimse gibi, Fabrizio'yu da gündüzleri kabul edebilecekti. Adı çok namuslu bir kadına çıkmış olduğu için de kimse dedikodu yapamayacaktı. "Yüklü bir para vererek ettiğim yeminin bedelini ödeyebilirim," diye düşünüyordu. Yalnız, sırf dünyevi olacak olan bu çözümün vicdanını rahat ettirmeyeceğini, belki Tanrı'yı gücendirerek bu yeni suçun cezasını göreceğini de düşünmüyor değildi.

Öte yandan, Fabrizio'nun oğlunu yanına almak gibi çok doğal bir isteğini kabul edecek olursa, çok iyi tanıdığı –bir benzeri daha olmayan yeminiyle rahatını kaçırdığı– bu adamın, bu şefkat dolu ruha sahip insanın felaketine yol açmamaya kalkışırsa, ortaya başka bir tehlike çıkıyordu. İtalya'nın en büyük soylusunun oğlu kaçırılır da, bu işteki bityeniği ortaya çıkmaz olur muydu? Marki Crescenzi kucak dolusu para harcayacak, araştırmaların başına kendisi geçecek, çocuğun kaçırıldığı eninde sonunda anlaşılacaktı. Bu tehlikeyi önlemenin tek yolu vardı: Çocuğu Edinburgh'a, ya da Paris'e yollamalıydı. Ne var ki şefkatli bir annenin gönlü de buna razı olamazdı. Fabrizio'nun önerdiği bir yol vardı, en akıllıcası da buydu gerçekten, ama bunun da uğursuz gibi görünen bir yanı vardı ki, bu, dertli anneye daha da korkunç gö-

rünüyordu. Fabrizio, "Bir hastalık uydurmalı," diyordu. Marki Crescenzi'nin bulunmadığı bir sırada çocuk hastalanmış, durumu gitgide kötüleşmiş, sonunda da ölmüş olacaktı.

Clelia'nın bu konuda korku derecesine varan isteksizliği üzerine araları bir süre açıldı ama uzun sürmedi.

Clelia Tanrı'nın gücüne gidebilecek bir iş yapmamak gerektiği iddiasındaydı. Bu çok sevilen evlat, bir günahın meyvesiydi, Tanrı'nın gazabına uğrarlarsa o da çocuğu babasının elinden almaktan geri kalmayacaktı. Fabrizio yine garip yazgısından söz ediyor, Clelia'ya, "Rastlantıların bana kazandırdığı konum, sevgim, sonsuzluğa dek yalnız yaşamak zorunda bırakıyor beni," diyordu. "Ben, meslektaşlarımın çoğu gibi candan bir varlığın yanında yaşayamıyorum, sen beni ancak karanlıkta kabul etmek istiyorsun çünkü. Bu da, ömrümün seninle geçirebileceğim bölümünü kısacık anlara indiriyor."

Pek çok gözyaşı döküldü. Clelia hastalandı. Yine de, Fabrizio'yu çok sevdiği için, onun kendisinden istediği korkunç özveriyi ondan esirgeyemedi. Sandrino sözde hastalandı. Marki hemen en ünlü doktorları getirtti, Clelia da hiç aklına bile gelmeyen korkunç bir güçlükle karşılaştı: Taparcasına sevdiği bu çocuğun doktorlarca verilen ilaçları almasını önlemek gerekiyordu. Bu ise az buz bir iş değildi.

Çocuk, sağlığı bakımından gerektiğinden çok yatakta tutulunca, gerçekten hastalandı. Annesi bu hastalığın nedenini doktora nasıl söyleyebilirdi ki? Birbiriyle çelişme halindeki çok sevgili iki gönül bağı arasında bocalıyordu; aklını kaçıracak hale geldi. Çocuğun sözde iyileştiğini söyleyerek çok uzun, çok zahmetli bir aldatmacanın bütün ürününü böylece feda mı etmeliydi? Fabrizio da kendi bakımından ne sevgilisinin yüreği üzerinde yaptığı baskıdan ötürü kendini bağışlayabiliyor, ne de tasarı-

sından vazgeçebiliyordu. Hasta çocuğun yanına her gece girmenin yolunu bulmuştu. Ne var ki, bu da bir başka güçlük çıkarmıştı ortaya... Clelia çocuğuna bakmaya geliyor, Fabrizio da kimi zaman onu mumların ışığında görmek zorunda kalıyordu. Clelia zavallı hasta kalbiyle bunu Sandrino'nun öleceğini haber veren korkunç bir günah gibi görüyordu. Bir yeminin yerine getirilmesi apaçık zararlı olursa bu yeminin tutulması mı, tutulmaması mı gerektiği konusunda kendilerine danışılan en ünlü din bilginleri Tanrı'ya ant içmiş kişinin bu yemini boş zevkleri uğrunda değil de, apaçık bir kötülüğe yol açmamak için bozarsa, günah işlememiş olacağını söylediler. Markiz yine de mutsuzluğa kapılmaktan geri kalmadı, Fabrizio da bu garip düşüncesinin hem Clelia'nın, hem de oğlunun ölümüne yol açacağı anın gelip çattığını gördü.

Yakın dostu Kont Mosca'dan yardım istedi. Yaşlı bir başbakan olmasına karşın, büyük bölümünü bilmediği bu aşk macerası karşısında Kont'un içi ezildi.

"Marki'nin en azından beş altı gün buradan uzaklaşmasını sağlarım sana... Ne zaman istiyorsun?" diye sordu.

Bir süre sonra Fabrizio geldi, "Marki'nin yokluğundan yararlanabilmek için her şey hazır," dedi.

İki gün sonra Marki, Mantova çevresindeki çiftliklerinin birinden atla dönerken, besbelli kişisel bir öcün alınması için parayla tutulmuş haydutlar onu kaçırdılar. Kendisine karşı hiçbir kötü davranışta bulunmadan bir kayığa bindirdiler. Kayık, Fabrizio'nun bir zamanlar şu bildiğimiz Giletti meselesinden sonra yaptığı gibi, Po Irmağı'nı akıntı aşağı üç günde indi. Dördüncü gün haydutlar Marki'yi Po üzerindeki ıssız bir adaya çıkardılar. Parasını almışlar, soymuşlardı. Marki Parma'daki konağına tam iki gün sonra dönebildi. Konağı karalara bürün-

müş, bütün ev halkını da yas içinde buldu.

Çok ustalıkla başarılan bu çocuk kaçırma işi, pek uğursuz bir sonuç verdi: Sandrino gizlice büyük, güzel bir eve yerleştirilmişti. Clelia da hemen her gün gelip onu orada görüyordu. Çocukcağız birkaç ay içinde ölüverdi. Clelia Meryem Ana'ya ettiği yemini tutmadığı için haklı bir cezaya çarpıldığını düşündü. Sandrino'nun hastalığı sırasında Fabrizio'yu, hem de çok coşkulu bir sevgi duyarak, sık sık aydınlıkta, iki kez de güpegündüz görmüştü! Bu çok sevdiği evladın ardından kendisi de ancak birkaç ay yaşadı, sevdiğinin kolları arasında ölmek mutluluğuna erdi.

Fabrizio, Clelia'yı çok sevdiğinden, Tanrı'ya da çok inandığından, kendi canına kıymaya kalkışmadı. Clelia ile öbür dünyada buluşacağını umuyordu, ama olgun bir insan olduğundan, bağışlatacak çok günahı olduğunu da biliyordu.

Clelia'nın ölümünden birkaç gün sonra birçok senet imzaladı. Hizmetinde bulunanların her birine biner frank aylık bağlıyor, kendisine de buna eşit bir para ayırıyordu. Geliri on bin frank kadar tutan topraklarını Kontes Mosca'ya bağışlıyordu. Annesi Markiz del Dongo'ya aynı miktarda para bırakıyor, babasının servetinden kalan ne varsa, onu da parasız bir adamla evlenen kız kardeşlerinden birine bağışlıyordu. Ertesi gün, Başpiskoposluk'tan da, V. Ernesto'nun lütfu, başbakanın dostluğu sayesinde birbiri ardınca erişmiş olduğu bütün makamlardan da çekildiğini yetkili kimseye bir yazıyla bildirdikten sonra, Sacca'dan iki fersah uzakta, Po yakınındaki ormanlarda Parma Manastırı'na çekildi.

Kontes Mosca önceleri kocasının başbakanlığı yeniden üzerine almasını çok uygun bulmuştu, ama V. Ernesto'nun ülkesine dönmeye razı olmayı hiçbir zaman istememişti. Casalmaggiore'den çeyrek fersah uzakta,

Po'nun sol kıyısında –dolayısıyla da Avusturya topraklarında– bulunan Vignano'ya yerleşmiş, evini eşine dostuna burada açmıştı. Kont'un kendisi için yaptırmış olduğu o Vignano Konağı'nda perşembe günleri Parma'nın bütün kalburüstü insanlarını, her gün de bütün dostlarını kabul ediyordu. Fabrizio bir gün bile Vignano'ya gelmezlik etmiyordu. Kısacası, Kontes görünürde pek mutluydu. Ancak, sığındığı manastırda ancak bir yıl geçirebilen, taparcasına sevdiği Fabrizio'nun ardından o da pek az yaşayabildi.

Parma'daki cezaevleri boşalmış, Kont çok zengin olmuştu. V. Ernesto'yu uyrukları taparcasına seviyorlar, hükümetini de Toscana büyük dükalarının hükümetiyle bir tutuyorlardı.

TO THE HAPPY FEW[1]

1. (İng.) Mutlu azınlığa. (Ç.N.)

STENDHAL

PARMA MANASTIRI

CAN

ROMAN

'Klasik' dediğimiz bir roman, okurlarına söyleyeceklerinin tümünü hiçbir zaman tüketmeyen romandır. Klasik, ilk okumada verdiği keşif duygusunu her okunuşunda yeniden uyandıran kitaptır. **Stendhal**'in romanları, Italo Calvino'nun bu klasik tanımına tam anlamıyla uygun düşen yapıtlardır. 19. yüzyılın önde gelen Fransız romancılarından Stendhal, *Kızıl ile Kara*'yla birlikte iki başyapıtından biri olan ***Parma Manastırı***'nda, İtalya'da geçen bir tutku ve siyasal serüven öyküsü sunar okurlarına. Dünya edebiyatının bu iki başyapıtı, duygusal açıdan ailesinden, düşünsel açıdan da burjuvaziden kopmak ülkeden ülkeye, otelden otele dolaşıp sürekli yeni takma adlarla yazan Stendhal'in ruhsal arayışının ürünleridir. *Parma Manastırı*, bir yandan karşı konulmaz tutkulara dönüşen karmaşık duygusal ilişkileri anlatırken, bir yandan 19. yüzyılın ilk yarısındaki İtalyan ve Fransız toplumlarını amansız bir eleştiri süzgecinden geçirir. Ama Stendhal'in tüm yapıtları gibi *Parma Manastırı*'nın da, yaşamın tadına varmanın yollarını arayan bir yazarın kaleminden çıktığını unutmamak gerekir.

KAPAKTAKİ RESİM: L. ANQUETIN

ISBN 975-07-0232-8

9 789750 702327

http//www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR